

ანზორ ერქომაიშვილი

გზები,
ადამიანები,
სიძღვრები...

გამომცემლობა „უსტარი“

განათლების, კულტურისა და
სულიერების აღორძინების
საერთაშორისო საქველმოქმედო
ფონდი — „ხოზი“

ქართული ხალხური სიმღერის
საერთაშორისო ცენტრი

კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტრო

ალბომი გამოიცა

საქართველოს პარლამენტის წევრის, „განათლების, კულტურისა და
სულიერების აღორძინების საერთაშორისო საქველმოქმედო ფონდ
— „ხოზის“ პრეზიდენტის, ფესტივალის „სიმღერა სამეგრელოზე“
ავტორისა და საორგანიზაციო ჯგუფის ხელმძღვანელის, ბატონ გოდერძი
ბუკიას ხელშეწყობით, სპეციალურად ზოზის მეხუთე საერთაშორისო
ფესტივალისათვის.

ფესტივალის მთავარი საორგანიზაციო ჯგუფი:

ბადრი ბერაია	თემურ უბილავა
ზაზა გოროზია	გიორგი (გია) ჭანტურია
ანზორ ერქომაიშვილი	მერაბ (თენგიზ) ჭოჭუა
ზურაბ ერქვანია	რამინ (რომა) ქარდავა
მარიამ მიქაძე	თენგიზ ხარეზავა
ნიკოლოზ რურუა	გულიკო ხარჩილავა

ელადიმერ (ვოვა) ჯანჯღავა

საფესტივალო გამოცემათა მთავარი რედაქტორი

ვახტანგ როდონაია

რედაქტორი

მანანა ბალიაშვილი

დიზაინერი

დალი ჯვარშიშვილი

© გამომცემლობა „უსტარი“, 2011

ISBN 978-9941-9201-4-1

დაიბეჭდა

შპს „ფაფორიტი პრინტი“

ედვენება ჯანსუღ ღვინჯილიას ნათელ ხსოვნას

1996 წლის ერთ მშვენიერ დღეს ჩემს ბინაში ტელეფონის ზარი გაისმა. ბატონი ჯანსუღ ლვინჯილია რეკავდა.

ჩვეულებისამებრ, გულით მომიკითხა, ბოლოს მთხოვა რაღაცაზე ვმუშაობ, შენი რამდენიმე დაბეჭდილ-დაუბეჭდავი მასალა მჭირდება და მათხოვეო. დაუყოვნებლივ მივუტანე რედაქციაში (მაშინ ბატონი ჯანსუღი გამომცემლობა „საქართველოს“ ხელმძღვანელობდა). მიტანილ მასალაში ერთი გამომცემული წიგნის ხელნაწერიც ერია. ვიფიქრე, იქნებ ესეც გამოადგეს-მეთქი.

გავიდა ხანი. ერთ დღეს ბატონმა ჯანსუღმა ისევ დამირეკა, თუ შეიძლება, გამომცემლობაში შემოიარეო. არც ახლა დამიხანებია, ვესტუმრე. საუბარმა კარგა ხანს გასტანა. ბატონმა ჯანსუღმა უცებ სანერი მაგიდის უჯრა გამოსწია, იქიდან რაღაც წიგნი ამოიღო და წინ დამიდო.

ახალგამომცემული წიგნის სახელწოდება წავიკითხე და სახტად დავრჩი: ანზორ ერქომაიშვილი, „ხმა უცნაური“. აი, რა ჰქონია თურმე მაშინ განზრახული ამ საოცარ კაცს.

ჩემს წიგნს მისი მშვენიერი წინასიტყვაობა ჰქონდა ნამძღვარებული – „სინათლის წყარო“.

მადლობის სიტყვებს როგორღაც მოვუყარე თავი. მადლობელი მე ვარო, – მითხრა. დღემდე ვერ ვივინყებ ბატონი ჯანსუღის სიხარულით გაცისკროვნებულ სახეს.

მას შემდეგ 12 წელია გასული.

წელს, ხოზის V საერთაშორისო ფესტივალის დღეებში გამოდის ახალი წიგნი „გზები, ადამიანები, სიმღერები...“, რომელშიც „ხმა უცნაურიდან“ რამდენიმე წერილია შეტანილი.

მომყავს ერთი ნაწყვეტი ჯანსუღ ლვინჯილიას იმ მშვენიერი წინასიტყვაობის ტექსტიდან.

ქართულ სიმღერას ანგელოზის ფრთები აქვს, ანგელოზის ფრთები მარადიულია. არ იმსხვერევა.

ანგელოზის ფრთებით გადასწევს ქართული სიმღერა პლანეტის სივრცეს, როგორც სცენის ფარდას და იქ შეახედებს უზარმაზარ აუდიტორიას.

ქართული სიმღერა დინებად იქცა. ეს დინება იჭრება ევროპისა თუ ამერიკის, ავსტრალიისა თუ აზიის კონტინენტებზე.

მას ელოდებიან.

რას აღწევს ქართული სიმღერა? მხოლოდ ნეტარების ანუ ტკობის წყაროა ათასი ჯურის ხალხისათვის თუ ქვეყნიერებას აღმოუჩენს საქართველოს, როგორც ახალ ერთეულს ან სულაც ახალ მატერიკს? როგორია ზემოქმედების ხარისხი?

როგორი შეიძლება ან როგორი უნდა იყოს ერი, რომელიც ამ სიმღერების ჭურჭლად ან სულაც ანატომიად გააჩინა ღმერთმა?

მსოფლიოს კათარზისის პარალელურად ქართველი ერის განწმენდაც იწყება.

ის კი, როგორც ქვეყანა, როგორც ჭურჭელი, შელანძლა ბოროტების აღზევებამ, თუ ცილისწამებით, თუ მიწისქვეშა ბიძგებით, გათითხნა, მოარყია, სახეზე ნაკვთები წაუშალა, ჩაუბნელა იერი და დამახინჯებული წარუდგინა კაცობრიობას.

მთავარი გახლდათ მიგნება სინათლის წყაროსი, რომელიც ჯერ პიროვნებას გაანათებს, მერე – ერს მთლიანად.

მან, სწორედ მან – ქართულმა სიმღერამ – ამ უზარმაზარი სინათლის წყარომ უნდა გარეცხოს ლაფში ამოსვრილი ქართველი ერის სული, გააკრილოს სარკესავით და დაუბრუნოს თავისი ჭეშმარიტი სახე.

ჯანსუღ ლეინჯილია

„რუსთავი“ აფრიკაში

1980 წლის სექტემბერში ანსამბლი „რუსთავი“ საკავშირო ფირმა „მელოდიის“ თბილისის ფილიალში სიმღერებს იწერდა და ამზადებდა ფირფიტების კრებულს „60 ქართული ხალხური სიმღერა“.

იმ დროს „მელოდიის“ დირექტორი გახლდათ შესანიშნავი პიროვნება, ბატონი გაიოზ კანდელაკი, რომელიც „რუსთავს“ ყველანაირად უწყობდა ხელს სიმღერების ჩანერასა და ფირფიტების გამოცემაში, და არა მარტო „რუსთავს“ – იმ პერიოდში ჩაინერა ცნობილი მომღერლების ხმები, გამოიცა ქართული ხალხური სიმღერის მრავალი ფირფიტა, მათ შორის აღდგენილი ძველი ფირფიტები ლევან ასაბაშვილის, სანდრო კავსაძის, ნოკო ხურციას, სამუელ ჩავლეიშვილის, არტემ ერქომაიშვილის, ვარლამ სიმონიშვილის, მარო თარხნიშვილის, ვანო მჭედლიშვილისა და სხვათა ხმებით. ჩაინერა პოეზიისა და სიმღერების ანთოლოგიები. გაიოზს საკავშირო ფირმა „მელოდიაში“ დიდი ავტორიტეტი ჰქონდა. მას ყოველნაირად უწყობდნენ ხელს და თბილისის „მელოდიის“ ფილიალი სსრ კავშირში ერთ-ერთ საუკეთესოდ ითვლებოდა.

ერთ დღეს ბატონმა გაიოზმა თავის კაბინეტში მიხმო და შემატყობინა, რომ მოსკოვში მზადდებოდა კრუიზი, რომელიც დაკომპლექტებული იყო უმეტესად კომკავშირელებით, რომლებსაც შრომაში წლის საუკეთესო მაჩვენებლები ჰქონდათ. 700-კაციან დელეგაციებს გემი „ლატვია“ აფრიკის ქვეყნებში ნაიყვანდა. საჭირო იყო ახალგაზრდული ანსამბლი, რომელიც ამ ჯგუფთან ერთად იმოგზაურებდა და კონცერტებს გამართავდა. ანსამბლის შერჩევა გაიოზ კანდელაკს დაევალა; მან სიმღერისა და ცეკვის ანსამბლი „რუსთავი“ წარადგინა. გემი „ლატვია“ შეივლიდა საბერძნეთში, იტალიაში, ესპანეთში, ალჟირში, კანარის კუნძულებზე და ტურნეს დაამთავრებდა გვინეაში. ახალგაზრდები შეხვდებოდნენ იმ ქვეყნის წარმომადგენლებს, დათვალიერებდნენ ღირსშესანიშნავ ადგილებს, შემდეგ „რუსთავი“ გამართავდა კონცერტებს.

პროგრამა საინტერესო იყო და ჩვენც სიამოვნებით დავთანხმდით. „რუსთავთან“ ერთად საბჭოთა დელეგაციაში ჩართეს ქართველი ახალგაზრდები: ჭაბუკა სხიერელი (ქართული დელეგაციის ხელ-ლი), გაიოზ კანდელაკი, ციცო გემაზაშვილი, ია მეშველიშვილი, მირზა ქორქაშვილი, აპოლონ (რამაზ) აბაშიძე, ეაჟა გიგინეიშვილი, მანანა დუმბაძე და სხვ.

აფრიკაში გამგზავრების წინ ერთი ცუდი ფაქტი მოხდა: 7 დეკემბერს, თბილისის კონსერვატორიის დიდ დარბაზში საგუნდო-სადირიჟორო

განყოფილების ტრადიციული კონცერტი მიმდინარეობდა, რომელსაც კათედრის გამგე – პროფესორი ვახტანგ ფალიაშვილი ხელმძღვანელობდა. იმ დღეს კონცერტი განსაკუთრებით კარგად ჩატარდა, დარბაზი ხალხით იყო გაჭედილი. კონცერტის ბოლოს, ტრადიციულად, კონსერვატორიის სტუდენტთა გუნდმა და საგუნდო განყოფილების კურდამთავრებულებმა „აბიო მეფე“ შესარულეს ზაქარია ფალიაშვილის ოპერიდან „აბესალომ და ეთერი“, რომელსაც თვითონ ბ-ნი ვახტანგი დირიჟორობდა.

ნაწარმოები შესანიშნავად შესრულდა, მაყურებელი ფეხზე ამდგარი ესალმებოდა შემსრულებლებს, დირიჟორი – ბ-ნი ვახტანგი ღიმილით თავს უკრავდა მაყურებელს. უცებ მას ღიმილი სახეზე შეაშრა, ნამიერად ადგილზე გაქეზდა და შემდეგ მოცელილივით დაეცა სცენაზე. გუნდის წევრები მაშინვე მისცივდნენ. ჩაუტარეს ხელოვნური სუნთქვა, პირში სულსაც უბერავდნენ, მაგრამ იგი უკვე ცოცხალი აღარ იყო. ამ ფაქტმა შესძრა მთელი საზოგადოება. ნამიერად ჩემ თვალწინ აჩქარებული კინო კადრებივით გაიბრინა მასთან გატარებულმა წლებმა – კონსერვატორიაში მისაღები გამოცდებიდან დღემდე, რამდენი კარგი რამ გამახსენდა. ბ-ნი ვახტანგ ფალიაშვილი დიდი გვარის ღირსეული წარმომადგენელი გახლდათ, ოპერის შესანიშნავი დირიჟორი, ჩვენი აღმზრდელი მასწავლებელი, არაჩვეულებრივი ბუნების მქონე პიროვნება, კონსერვატორიაში მკაცრი და მომთხოვნი, კონსერვატორიის გარეთ სტუდენტების მეგობარი. ბატონი ვახტანგის დაკარგვა უდიდესი დანაკლისი იყო ქართული მუსიკალური ხელოვნებისათვის.

ჩვენდა სამწუხაროდ, „რუსთავი“ მის დასაფლავებას ვერ დაესწრო, წინა დღით ოდესაში გაუფრინდით, საიდანაც გემით უნდა გავმგზავრებულიყავით.

ოდესაში კრუიზის მოსკოველმა ხელმძღვანელებმა დიდი კრება ჩაგვიტარეს. გვერძალებოდა გემზე სპირტიანი სასმელების შეტანა, სხვადასხვა ქვეყნებში ახალგაზრდებთან შეხვედრების დროს დიდი ყურადღება და სიფრთხილე უნდა გამოგვეჩინა, ცალ-ცალკე სიარული არ შეიძლებოდა, ჯგუფებად უნდა გვეელო, სსრ კავშირზე მხოლოდ კარგი უნდა გვეთქვა და ყველასთან ღირსეულად წარმოგვეჩინა. გემზე უფასო კეება იყო, წყლისა და სუვენირებისთვის დაგვირიგეს 20-20 დოლარი, ეს იყო და ეს.

ყველა ჩვენგანს წამოღებული ჰქონდა ქართული ღვინო, აბა ერთი თვე გემზე რა უნდა გვექნა.

სანამ გემზე ავიდოდით, მკაცრი საბაჟო შემოწმება გავიარეთ, რომელიც დილის 9 საათიდან დაიწყო. სათითაოდ შეგვამოწმეს – ხომ არ გექონდა უცხოური ვალუტა, ცივი იარაღი, სიგარეტების ბლოკი, სპირტიანი სასმელი. ნარკოტიკებზე არ შევეშოვნებოდავართ, ვინაიდან მაშინ ასეთი რამ პრაქტიკულად არ არსებობდა. ნება დაგვრთეს წაგველოთითო ბოთლი ღვინო და იაფფასიანი სუვენირები, რომლებსაც სხვადასხვა ქვეყანაში საჩუქრებად დავარიგებდით. 700 კაცის შემოწმებას მთელი

დღე დასჭირდა და ღამის 10 საათზე, როგორც იქნა, გემზე გაგვიშვეს.

ჩვენს დელეგაციას წამოღებული ჰქონდა საკმაო რაოდენობით ქართული ღვინო „სუვენიერებად“. ყველა დელეგაციას თითო დღე ეთმობოდა, რათა თავიანთი რესპუბლიკა წარმოეჩინა. ჩვენ ვაპირებდით საქართველოს დღის მაღალ დონეზე აღნიშვნას. წამოვიღეთ სლაიდები და ექსპონატები, მასალები საქართველოს შესახებ და კონცერტის შემდეგ ვაპირებდით დიდი დარბაზობის გამართვას. გემზე სპირტიანი სასმელების შეტანაზე ოფიციალურად უარი გვითხრეს, მაშინ ჩვენი დელეგაციის ხელმძღვანელები მოელაპარაკნენ მეზაყუებსა და გემის მეთაურებს, როგორც გამონაკლისი, ნება დაერთოთ ქართული ღვინო გემზე შეგვეტანა კულტურული ღონისძიებისათვის. ღვინო ჩამოგვართვეს, ყუთებში ჩაალაგეს და შეგვპირდნენ, რომ გამგზავრების წინ გემზე ამოგვტიანდნენ.

ჩვენც დავიჯერეთ და გემბანზე ჩვენს ღვინოს ბოლო წუთამდე ველოდებოდით, მაგრამ ამაოდ. გემი ნელ-ნელა მოშორდა ნაპირს, ჩვენი ღვინოები კი არსად ჩანდა. საბაჟოს მთელი შემადგენლობა ახალ ნელს ალბათ შესანიშნავი ქართული ღვინით შეხვდა.

გადავიჩრჩა მხოლოდ 20-ლიტრიანი ბოცა კახური ღვინით, გაიოზ კანდელაკმა თავიდანვე თადარიგი დაიჭირა და გემის თანამშრომლებს ეს ბოცა გემზე აატანინა.

ჩვენ კარგა ხანს ვიდექით გემბანზე და ეუყურებდით გაბრდღვიალებულ ოდესას, რომელსაც თანდათან ვშორდებოდით, დეკემბრის სუსხიანი ღამე იდგა, გემბანზე ციოდა და ჩვენ ნელ-ნელა კაიუტებს შევაფარეთ თავი. ჩვენს კაიუტაში ოთხნი მოვთავსდით. ჰამლეტ გონაშვილი, რამინ მიქაბერიძე, ჯუმბერ ყოლბაია და მე.

ანსამბლი „რუსთავი“ კრუიზში ასეთი შემადგენლობით გაემგზავრა: შოთა ბრეგაძე, სალივერ ვადაჭკორია, თინიკო გურამიშვილი, ვიქტორ (გია) განუგრაჟა, ზურაბ გვანცელაძე, ჰამლეტ გონაშვილი, დარეჯან ქართველიშვილი, ომარ კელაპტრიშვილი, ჯუმბერ ყოლბაია, გივი ქონიაშვილი, ალექო ლორთქიფანიძე, ირაკლი მათიკაშვილი, ნოდარ მაზანაშვილი, რამინ მიქაბერიძე, სერგო მუშკუდიანი, ტარიელ ონაშვილი, ფრიდონ სულაბერიძე, ლადო ნივნივაძე, მარინა გელაშვილი, ანზორ ერქომაიშვილი, მალხაზ მანაგაძე, მარიკა შაფათაშა, ბადრი გეგეჭკორი.

მთელი მეორე დღე გემბანზე გავატარეთ. ცივი ქარი ქროდა და საკმაოდ ციოდა, მაგრამ ზღვაზე მაინც სასიამოვნო იყო მგზავრობა. გაგვაფრთხილეს, რომ ყოველ დღით, 7 საათზე, გემბანზე უნდა აესულიყავით პოლიტინფორმაციაზე, ხოლო ღამლამობით განგამის სიგნალზე სასწრაფოდ უნდა აგველო საცურაო რეზინის რგოლები, ფანარი, სასტვენის და ასე „შეიარაღებული“ გამოვცხადებულიყავით გემბანზე, სადაც აგვიხსნიდნენ, თუ როგორ უნდა მოვექცეულიყავით ხანძრის ან ავარიის შემთხვევაში; როგორ უნდა ჩავსულიყავით წყალში სპეციალური ნაუბით, რომლებიც გემბანის კიდეებშია დამაგრებული.

უთენია გემის რადიომ გაგვაღვიძა, მგზავრებს გემბანზე გვიხმობდნენ, საინფორმაციო საშუალებები გვატყობინებდა უკანასკნელ ამბებს. ჩვენც გვაიძულებდნენ ბოლომდე მოგვესმინა, თითქოს 1 თვის წამოსულები ვყოფილიყავით.

გემბანზე თავი მოეყარა რჩეულ ახალგაზრდობას, კომკავშირელებს. ისინი ძირითადად მუშა-მოსამსახურეები იყვნენ, რომლებიც კომკავშირის ცენტრალურმა კომიტეტმა ტურისტული საგზურებით დააჯილდოვა. გარდა შრომითი წარმატებებისა, ახალგაზრდები გარეგნულადაც შეერჩიათ, რომ უცხოეთში კარგად წარმოეჩინათ საბჭოთა ახალგაზრდობა. რესტორანში მშვენიერი ოფიციანტები გვემსახურებოდნენ. გემზე იყო საბილიარდო, მაგიდის ჩოგბურთი, აუზი, საკონცერტო დარბაზი და სხვა. მოკლედ, ყველა პირობა იყო შექმნილი კარგი გართობისა და დასვენებისათვის. საღამოობით ვიკრიბებოდით საკონცერტო დარბაზში, სადაც ყველა თავის ხელოვნებას აჩვენებდა. ჩვენმა გემმა გადაცურა შავი ზღვა და ლამის 2 საათზე სტამბოლს მიუახლოვდა.

გემის რადიომ გამოაცხადა, რომ მალე ჩვენი გემი სტამბოლის ახალი ხიდების ქვეშ გაივლის და ვისაც გაინტერესებთ, გემბანზე ამობრძანდითო. ანსამბლის ნევრებს ეძინათ. მარინა გელაშვილი, ჰამლეტ გონაშვილი, ფრიდონ სულაბერიძე და მე გემბანზე ავედით. ქარი უბერავდა და საკმაოდ ციოდა. პორიზონტზე უკუნეთი ჩამონოლილიყო და ამ ფონზე გამოჩნდა გაბრდღვიალებული უზარმაზარი მაღალი ხიდი, რომელიც ევროპასა და აზიას ერთმანეთთან აკავშირებდა. ულამაზესი სანახავი იყო ეს ხიდი; როცა გემმა მის ქვეშ გაიარა, საოცარი გრძნობა დაგვეუფლა, ხიდის ნაპირები არ ჩანდა და იგი ცაში დაკიდულ უზარმაზარ განათებულ სალტეს ჰგავდა... თვალი ვერ მოვაშორეთ მართლაც იშვიათ სილამაზეს და სანამ ხიდი თვალს მიეფარა, გვარიანად გავითოშვით.

კაიუტაში შევედით და გათოშილები სანოლში ჩავნექით. ჰამლეტი ბოსფორის ხიდის შესახებ გვიყვებოდა, ჩვენ ერთმანეთს შთაბეჭდილებებს ვუზიარებდით, უცებ რადიომ განგაში გამოაცხადა. ჩვენ სასწრაფოდ ავიღეთ ხელში საჭირო ნივთები და გემბანისკენ გავიქეცით. არ ვიცოდით, ნამდვილად საგანგებო მდგომარეობა იყო თუ სანერტნელი განგაში. ნამდინარევი მგზავრები ერთმანეთს ეჯახებოდნენ და გზაში იკრავდნენ გასაბერი კამერების რეზინის სალტებს.

განგაში სანერტნელი გამოდგა.

Отнѝ! დაიძახეს გემბანზე და მგზავრები ბუზღუნით დაბრუნდნენ თავიანთ კაიუტებში. გამთენიას ისევ გაგვაღვიძა რადიომ. ამჯერად პოლიტინფორმაციაზე გვინვევდნენ გემბანზე. ჩვენ ნახევრად მძინარენი ავდიოდით მაღლა: მგონი საზღვაო სამხედრო სამსახურში გაგვინვიეს და გვიმალავენ – იხუმრა სალივერ ვადაჭკორიამ.

ჯერ სსრ კავშირის საინფორმაციო ბიუროს უკანასკნელი ცნობები მოგვასმენინეს, შემდეგ წინადალით გემზე მომხდარი პატარა ინციდენტი გააანალიზეს (განგაშზე დაგვიანება, სიგარეტის მოწვევა კაიუტებში,

დაგვიანება სასადილოებში და სხვა). დამნაშავეები მკაცრად გააფრთხილეს. მერე გამოგვიცხადეს, რომ ჩვენი გემი საბერძნეთში, ათენში შევიდოდა და მოკლე ინფორმაცია მოგვანოდეს საბერძნეთსა და ათენზე, რომ ტურისტებს ცოტა რამ გაეგოთ ამ ქვეყნის შესახებ (ბევრი მათგანი პირველად იყო უცხოეთში).

გემბანი ისე ირყეოდა, რომ ფეხზე დგომა ჭირდა. ცა ტყვიისფერი ღრუბლებით მოქუფრულიყო. გემთან ახლოს ჩანდა ავად აქოჩრილი მაღალი ტალღები, რომელიც ჩვენს გემს ნაფოტივით ათამაშებდა. ჩვენ პირველად შევიგრძენით ზღვის ლელვა, რომელიც იმდენად ძლიერი იყო, რომ გვთხოვეს კაიუტებში ჩავკეტილიყავით. ხმელთაშუა ზღვა მთელი დღე ლელავდა. მგზავრების ნახევარი სასადილოში არ მოვიდა, რადგან ბევრ მათგანს გულისრევა დაენყო. ღამის 12 საათზე რადიოში გამოაცხადეს, რომ ჩვენი გემი საბერძნეთის ნაპირებთან მიცურდა. უკვე სიმშვიდე იგრძნობოდა, ზღვის ლელვა შესამჩნევად მინცნარდა. გამთენიისას „ლატია“ ათენის ნავსადგურში შევიდა.

საუზმის შემდეგ ნაპირს რამდენიმე ავტობუსი მოადგა. ჩვენ ათენში ნაგვიყვანეს ექსკურსიაზე. გიდებმა გვიამბეს ამ ქალაქის შესახებ:

სახელწოდებას „ათენი“ ბერძნები უკავშირებენ ქალაქის მფარველი ქალღმერთის ათენა პალადას სახელს. ამ ქალაქის მოსახლეობა მთელი საბერძნეთის მოსახლეობის თითქმის 30%-ს შეადგენს, ეს არის დაახლოებით 2,5 მლნ. კაცი. ქალაქი სამი მხრივ მთებით არის შემოსაზღვრული. ათენში ტიპური ხმელთაშუა ზღვის ჰავაა. ზაფხული ცხელია, ზამთარი წვიმიანი, იშვიათად მცირე თოვლით.

გადმოცემით, პირველი დასახლებები ათენში ძვ. წ XVI-XIII სს. გაჩნდა; იყო ძველი საბერძნეთის უდიდესი ეკონომიკურ-პოლიტიკური და კულტურული ცენტრი. ძვ. წ. 146 წლიდან იგი რომის ძალაუფლებას ექვემდებარებოდა, ხოლო IV ს-დან ბიზანტიის იმპერიაში შედიოდა. ბიზანტიის დაცემის შემდეგ ქალაქი ოსმალებს ეკუთვნოდა; ეროვნულ-განმათავისუფლებელი აჯანყების შემდეგ იგი საბერძნეთის ადმინისტრაციული და კულტურული ცენტრი გახდა, ხოლო 1834 წლიდან – დედაქალაქი.

ათენში შემონახულია ანტიკური ეპოქის ბევრი ძეგლი, აქ დაინერა „ილიადა“ და „ოდისეა“. ძველ ათენს სავაჭრო-ეკონომიკური ურთიერთობა ჰქონდა კოლხეთთან.

ათენში მოღვაწეობდნენ გამოჩენილი ბერძენი მოღვაწეები: ფიდიასი, კალისტრატე, პეროდოტე, სოფოკლე, ევრიპიდე, ესქილე, სოკრატე, არისტოფანე და მრავალი სხვა.

საბერძნეთი და ათენი 1941 წელს გერმანელმა ოკუპანტებმა დაიპყრეს. 1944 წლის ოქტომბერში იგი საბერძნეთის ეროვნულ-განმათავისუფლებელი ფრონტის ჯარებმა გაათავისუფლეს.

დღეს ათენი წარმოადგენს მსოფლიო ცივილიზაციის ერთ-ერთ უძველეს და უღამაზეს ქალაქს. მრავალი მუზეუმი, ისტორიული

ძველითა და უძველესი არქიტექტურით იგი მსოფლიოს მილიონობით ტურისტს იზიდავს.

ჩვენ დაავთვალერეთ მუზეუმები, ვიყავით აკროპოლზე, ენახეთ ქალაქის ღირსშესანიშნაობები, შეხვდით იქაურ ახალგაზრდულ ორგანიზაციებს. ეს შეხვედრები, როგორც ჩანს, წინასწარ იყო დაგეგმილი. საღამოს გაიმართა „რუსთავის“ კონცერტი. დარბაზი გადაჭედილი იყო. კონცერტს ძირითადად იქაური ახალგაზრდული ორგანიზაციები და ჩვენი ტურისტები დაესწრნენ. მათ პირველად ნახეს ჩვენი კონცერტი და ამის შემდეგ „რუსთავის“ წევრების ავტორიტეტი გემზე ამაღლდა.

ჩვენი კრუიზის დამთავრების შემდეგ მისმა მონაწილემ, მწერალმა მანანა ღუმბაძემ გაზეთ „კომუნისტში“ გამოაქვეყნა წერილი „ზღვით მოარული მეგობრობა“, სადაც იგი გადმოგვცემს თავის შთაბეჭდილებებს, მათ შორის მოგვითხრობს ანსამბლ „რუსთავის“ კონცერტების შესახებ. ამიტომ უმჯობესია თვით მას მოვუსმინოთ:

„ჩვენ საბერძნეთში იმ დროს მოვხვდით, როდესაც ათენის კომუნისტური ორგანიზაცია საგრძნობ პოლიტიკურ კრიზისს განიცდიდა, ამიტომაც გათვალისწინებული ორი დღის ნაცვლად, მათ მხოლოდ ერთი დღით შეძლეს ჩვენი მიღება.

კერატინის მუშათა რაიონის მერმა საბჭოთა და ბერძენ მუშათა კეთილი დამოკიდებულების აღსანიშნავად კრუიზის დირექციას სთხოვა კონცერტი რაიონის კლუბში ჩატარებინა. იმ დღეს ბერძენი მაყურებლის წინაშე საქართველოს სახელმწიფო ანსამბლი „რუსთავი“ წარსდგა და მოხდა ის, რასაც გუშანითაც ვერ იწინასწარმეტყველებდა ადამიანი. ქართულ ნაციონალურ ტანსაცმელში გამოწყობილი ვაჟკაცებისა და მომხიბლავი ქართველი გოგონების სცენაზე გამოჩენამ, პირველივე ქართული ხალხური სიმღერის პანგებმა ისეთი ეფექტი გამოიწვია, რომ ანსამბლმა ერთხანს ვერ შეძლო აპლოდისმენტებისა და ოვაციების გამო პროგრამის გაგრძელება. საჭირო შეიქმნა დარბაზის გაფრთხილება, რომ მსახიობებს დრო ძალზე ლიმიტირებული ჰქონდათ და რომ გემს საბერძნეთის სანაპიროები ერთ საათში უნდა დაეტოვებინა. ისინი, ვინც დარბაზში ვისხდით, უდიდესი სიამაყის გრძნობით ვიზიარებდით „რუსთავის“ მიერ იქ დათესილ აღტაცებას. კერატინის მშრომელები გულწრფელ მადლობას გვიხდიდნენ მაღალპროფესიული კონცერტისათვის, რამეთუ მათთვის ასეთი სანახაობა ერთობ ძვირად ღირებულ სიამოვნებას წარმოადგენდა და თითქმის მიუწვდენელსაც. ფეხზე დამდგარი ბერძენი მაყურებელი აღტაცებული შეძახილების და აპლოდისმენტების შეკავებას ვერც ახერხებდა და არც ცდილობდა. კონცერტის ფინალისაკენ დარბაზი განიტვირთა ყოველგვარი პირობითობისაგან და საღამო ახალგაზრდობის საყოველთაო ზეიმად გადაიქცა. ადრე ასეთ დითირამებს ჩვენს პრესაში ჩვენი ხელოვნების მიმართ ცოტა სკეპტიკურად ვუყურებდი, ახლა კი, მადლობა ღმერთს, ყველაფერი ჩემი თვალით ვნახე. თვლა დაეკარგა მილოცვებს ანზორ ერქომაიშვილისა და ფრიდონ სულაბერიძის

მისამართით; ისინი ავტობუსის საფეხურებამდე აცილებდნენ „რუსთავის“ თითოეულ მსახიობს და მათ შორის ქართული ჯგუფის ყველა სხვა წევრსაც.

კონცერტზე დასასწრებად ის ბერძნები მოსულიყვნენ, რომელთაც ოდესღაც ჩვენს სამშობლოში ეცხოვრათ. ისინი ცრემლიანი თვალებით გვაცილებდნენ, გულში გვიკრავდნენ. განსაკუთრებით ერთი ვერ იკავებდა მათ შორის ცრემლებს. ეს იყო შავებით მოსილი აჭარელი ქალი, რომელიც, ვინ იცის, კიდევ თუ იხილავს ოდესმე მშობლიურ აჭარულ ცეკვას.

ბოლოს რაიონის მერმა ავტობუსში ასამდე თეთრი და წითელი საბავშვო ბურთი შემოატანინა. ეს იყო ორ ერს შორის უანგარო, წმინდა ურთიერთობების სიმბოლო. ასეთი ბურთები სპეციალურად იყო შეკვეთილი კერატინის რაიონის ბავშვებისათვის საახალწლო საჩუქრად და განა რა არის იმაზე ძვირფასი და სანუკვარი, თუ არა ის, რაც ბავშვებისათვის იქმნება. მეორე დილას კრუიზის დირექციამ საბჭოთა კავშირის საელჩოს სახელით ქართული ჯგუფის ხელმძღვანელ ჭაბუკა სხივრელს და კერძოდ ანსამბლ რუსთავს გულითადი მილოცვა და მადლობა გამოუცხადა.

გზა საბერძნეთიდან კანარის კუნძულებამდე არცთუ ისე იოლი და სასიამოვნო გამოდგა, როგორსაც მოგზაურები მოველოდით. თბომავლის ეკიპაჟს არაერთი ბრძოლა გადახდა გამძვინვარებულ სტიქიასთან. ხმელთაშუა ზღვაში სამი დღის განმავლობაში ექვს-შვიდბალიანი ღელვა და ქარი ბობოქრობდა. ხოლო გიბრალტარში კი ღელვა უკვე რვა ბალს აღემატებოდა. ამ სტიქიურმა „უბედურებამ“ მთელი გემი მოიცვა. ანსამბლ „რუსთავის“ მთელი შემადგენლობა უიმედოდ მიეჯახჭა ლოგინებს. მხოლოდ ანზორ ერქომაიშვილი დარბოდა მონყალების ძმასავით განწირულებსა და ექიმს შორის, რომელიც თვითონაც უნუგემოდ იყო მიკრული საკუთარ ლოგინს და არც ერთ თავის პაციენტზე უკეთ არ გამოიყურებოდა. სასონარკვეთილებას მიცემული ანსამბლი მრავალ ფუნაგორიას თხზავდა უფალი ხელმძღვანელის მისამართით და ცოცხლად გადარჩენის შემთხვევაში ბევრ უფრო „სასიამოვნო“ სიურპრიზს ჰპირდებოდა, ომარ კელაპტრიშვილმა კი ერთ ღელვიან დილას ოფიციალური განცხადებით მიმართა ანსამბლის დირექციას: „მაქვს უტყუარი ცნობები, რომ 1981 წელს მზადდება მოხალისეთა ექვსთვიანი სპეციალიზებული კრუიზი ჩრდილო ყინულოვან ოკეანეში და ვიდრე ერქომაიშვილი საქმეს „ჩააწყობდეს“, ამ მოგზაურობიდან თუ რომელიმე ცოცხალი გადარჩით, დროზე უშველეთ თავს, თქვენ მაინც, რადგან მე ნამდვილად ვერ გადავრჩები“.

რამდენიმე დღე საშინელი შტორმი ბობოქრობდა და ჩვენს გემს ნაფოტივით ათამაშებდა. ვინც ძლიერ შტორმში არ მოხვედრილა, ძნელია სიტყვით აუხსნა, რაც იმ დროს ხდება. მგზავრებს ზღვის ავადმყოფობა დაემართათ. ჩაკეტილი იყვნენ კაიუტებში, გული ერეოდათ, ბალიშიდან თავს ვერ სწევდნენ. სასადილოში ვერავინ დადიოდა. ოფიციანტები კაიუტებში გვირიგებდნენ ორცხობილებს, მაგრამ იმასაც ვერავინ ჭამდა. ფანჯრებიდან არაფერი ჩანდა. გემი საშინლად ირყეოდა, უცბად

მოგჩვენებოდათ, რომ ამხელა გემი სადღაც დიდ სივრცეში ჩაეშვა, გული თითქოს ამოგივარდა, მერე პირიქით, გემი სიმაღლისაკენ მიინეწა და მერე ისევ უცბად ჩაეშვებოდა სადღაც. ჩვენ ვერაფერს ვხედავდით, გარდა კაიუტის კედლებისა. გვესმოდა მხოლოდ გემის მოტორების ყრუ გუგუნე და უსასრულო ჭრიალი. მუდამ დინჯი და აუჩქარებელი ჰამლეტ გონაშვილი გაუნძრევლად იწვა, თვალები ჭერისთვის მიეპყრო და რაღაც გაურკვეველ მელოდებს ლილინებდა. შიგადაშიგ, გემის მოძრაობის შესატყვისად, ყელში რაღაც გაეჩხირებოდა და ხმა ჩაუნწყებოდა, მერე გემი გასწორდებოდა და ჰამლეტიც ლილინს აგრძელებდა, მისი ლამაზი ხმა კაიუტის ვინრო კედლებში ყრუდ გაისმოდა. „შვილო, მოგიკვდა იდიოტი მამა, – წამოიყვირებდა რამინ მიქაბერიძე, – იქ მაინც მოემკვდარიყავი, მამაჩემის გვერდით დამასაფლავებდნენ, აქ ვინ მიპოვის, ზღვაში ზვიგენები შემჭამენ“; „ტალღები რომ მდომებოდა, პალიასტომში გავიდოდი ნავით, ვიფიქრე კარგ დროს გავატარებ-მეთქი, ამდენი რუსის გოგოა, რა ვიცოდი, დასახრჩობად თუ მოეყავდით! – ივინებოდა ჯუშბერ ყოლბაია.

ასე გაგრძელდა რამდენიმე დღეს. იყო რამდენიმე კაცი, რომელზედაც ლელვა არ მოქმედებდა. მათ შორის იყვნენ გაიოზ კანდელაკი და ციცო გემაზაშვილი. ჩემზეც არ იმოქმედა ზღვის ლელვამ და შედარებით ჯანმრთელი ხალხი ერთმანეთთან მივდიოდით კაიუტებში, ეთამაშობდით კარტს, დავდიოდით რესტორანში. აი, რესტორანში ვიგრძენით, თუ რა ძლიერი ლელვა იყო. ოფიციატები სუფრას აწყობდნენ, უცბად გემი გვერდზე გადაქანდა და სადღაც ჩაეშვა. მე დაეინახე, თეფშები ისე მიფრინავდნენ, როგორც თოფის სასროლეთზე მიფრინავს ხოლმე. ერთი კვირა არ დაუმზადებიათ რესტორანში წვნიანი საჭმელი.

გემბანზე ასვლა აკრძალული იყო. მიუხედავად ამისა, ცნობისმოყვარეობამ შემიპყრო, მინდოდა მენახა რა ხდებოდა ჩვენ ირგვლივ. მეზღვაურს ვთხოვე გემბანზე გავეშვი. მანაც ერთ-ერთი დახურული გასასვლელი გამიღო და მე გემბანზე ავედი. უკანა მხარეს ასასვლელ კიბესთან რკინის მოაჯირი იყო. მე ამ მოაჯირს ჩავეჭიდე და ირგვლივ მიმოვიხედე. გემბანზე არავინ იყო, ღრუბლებიდან ხანდახან მზეც გამოიჩყეტდა ხოლმე. ნაპირი არსად ჩანდა. ჩვენი გემი უზარმაზარ ტალღებს მიარღვევდა.

უცბად ჩვენ წინ იმოდენა ღრმული გაჩნდა, რომ მეგონა ახლა ზღვის ფსკერი გამოჩნდება-მეთქი. გემის კიჩო ნელ-ნელა ეშვებოდა სიღრმეში, მაგრამ არ ჩაიძირა. მერე ჩვენ წინ წყლის უზარმაზარი ქედი აღიმართა, ალბათ ახლა ეს ქედი გადაგვივლის და გათავდა ყველაფერი-მეთქი – გავიფიქრე, მაგრამ მე დამავინწყდა ტივტივას პრინციპი. გემის კიჩო ჯერ გასწორდა, მერე შეუდგა უზარმაზარ ალმართს და ნელ-ნელა ზღვის ქედის თავში მოექცა, მერე ციცაბო თავდალმართზე ისე სწრაფად დაეშვა, რომ სადაც მე ვიდექი, იქიდან უზარმაზარი ღრმული გამოჩნდა. მე თვალები დავხუჭე. მეგონა, ახლა ჩაერჭობა გემი ზღვის ფსკერზე-მეთქი. როცა თვალები გავახილე, გემი ისევ ალმართს მიუყვებოდა. მე ღიად დარჩენილ კარებში ჩაეძვერი და გემის ფოიეში დავბრუნდი, ხელისგულები საშინლად

მტკიოდა, ეტყობა, გემბანის რკინის მოაჯირს ინსტიქტურად მაგრად ჩაეეჭიდე. ახლა მივხვდი, რატომ მიფრინავდნენ თეფშები რესტორანში, რატომ ვერ სწევდნენ თავებს ბალიშებიდან ჩვენი ბიჭები.

რამდენიმე დღე გაგრძელდა ჩვენი წვალუბა. მერე ზღვა ნელ-ნელა დანაყნარდა, მგზავრებიც დამშვიდდნენ. ბევრს გაუარა ზღვის ავადმყოფობამ და ნელ-ნელა გამოეფინნენ გემბანზე. გემის კაპიტანმა ალექსანდრე კისოვმა გვთხოვა, იქნებ ტურისტებისთვის კონცერტი გაგვემართა, მაგრამ ბიჭები ისე იყვნენ განამებული ზღვის ავადმყოფობისაგან, რომ კონცერტის თავი არ გვქონდა. ჩვენ იტალიაში უნდა შეგვევლო, მაგრამ რატომღაც მარშრუტი შეცვალეს და დილით პოლიტინფორმაციაზე გვაცნობეს, რომ ჩვენი გემი ალჟირში შევიდოდა. ამ პერიოდისათვის ზღვა სრულიად დამშვიდდა, ამინდიც გამოკეთდა, დათბა, ტურისტები გემბანზე გამოეფინნენ.

გემის კიჩოსთან დელფინების ჯგუფი გამოჩნდა, ისინი მცურავი რაკეტებით დამწკრივებულნი გემს წინ მიუძღოდნენ. უკან თოლიები მოგვეყვებოდნენ. ისინი ხან გაგვასწრებდნენ, ხანაც ჩამოგვრჩებოდნენ. როცა გემიდან საჭმლის ნარჩენებს ყრიდნენ, მაშინ თოლიების მთელი ჯგუფი შეესოდა საჭმელს და კარგა ხნით ჩამორჩებოდა გემს, მერე ისევ დაგვეწეოდნენ და გვაცილებდნენ. ასე გრძელდებოდა მთელი დღე.

ალჟირის ნავსადგურთან ლამის 9 საათისთვის მივედით, დაახლოებით 2 საათი გვაყურყუტეს, სანამ ბოცმანი მოვიდა და ჩვენი გემი ნავსადგურში შეიყვანა. ჩვენ ნაპირზე არ გადაგვიშვეს. ასეთი ლელვის შემდეგ პირველად გვეძინა მშვიდად. მე და ფრიდონ სულაბერიძე საკონცერტო პროგრამას ვადგენდით. მეორე საღამოს, 6 საათზე ალჟირში კონცერტი იყო დანიშნული.

დილით განახლდა გემბანზე საინფორმაციო შეკრება. საბჭოთა დელეგაციის ხელმძღვანელმა ტრაგიკული ტონით გვაუწყა, რომ გარდაიცვალა მინისტრთა საბჭოს თავმჯდომარე ნიკოლოზ კოსიგინი, სსრ კავშირში გლოვაა გამოცხადებული და „რუსთაის“ კონცერტი, რომელიც საღამოს იყო ალჟირში დაგეგმილი, არ შედგება. მე გადავხედე ჩვენი ანსამბლის წევრებს, რომლებსაც მწუხარების ნიშანწყალიც არ ეტყობოდათ სახეზე. გულში უხაროდით კიდეც, რომ კონცერტი ჩაიშალა, ვინაიდან ზღვის ლელვისაგან ისე იყვნენ გაბრუებულნი, რომ კონცერტის თავი არა ჰქონდათ.

დილის 10 საათზე გემს ავტობუსები მოადგა. ჩვენ ნაპირზე გადავედით და ქალაქში გავემგზავრეთ. იქაური ახალგაზრდული ორგანიზაციები შეგვხვდნენ. გაიმართა მიტინგი, მათ სამძიმარი გამოგვიცხადეს სახელმწიფოს მეთაურის გარდაცვალების გამო. სიტყვებით გამოვიდნენ ჩვენი დელეგაციის ხელმძღვანელები, მათ ღრმა მწუხარება გამოხატეს მომხდარი ფაქტის გამო და მადლობა გადაუხადეს მასპინძლებს თანაგრძნობისათვის.

მიტინგიდან ექსკურსიაზე წავიყვანეს. ექსკურსიამძღოლმა გვიამბო, რომ ალჟირის მოსახლეობა 16 მილიონამდეა. ქვეყნის დედაქალაქია ქ.

ალყირი 1,2 მლნ მოსახლეობით, რომელიც Xს-ში დაარსდა. იგი ქვეყნის მნიშვნელოვანი ნავსადგურია ხმელთაშუა ზღვაზე და ყოველწლიურად 5-6 ათას გემს იღებს. ქვეყნის ოფიციალური ენა არაბულია, მაგრამ, ვინაიდან იგი საფრანგეთის კოლონია იყო, ამიტომ ქვეყანაში გავრცელებულია ფრანგული ენაც. დამოუკიდებლობის დღე – 5 ივლისი ყველაზე დიდი დღესასწაულია.

ალყირის ზღვისპირა ზოლში სუბტროპიკული ჰავაა, ხოლო ქვეყნის უმეტესი ნაწილი ტროპიკულ ზოლში მდებარეობს. მოსახლეობის ძირითადი ნაწილი ალყირელები არიან, რომლებიც არაბებისა და მათთან ენითა და კულტურით ახლომდგომი ბერბერებისაგან შედგებიან. ძირითადად ლაპარაკობენ არაბულად, ხოლო დიდ ქალაქებში მოსახლეობის უმეტესი ნაწილი ფრანგულად ლაპარაკობს.

1962 წლამდე მოსახლეობის 10%-ს ძირითადად ფრანგები შეადგენდნენ. 1962 წლის შემდეგ ფრანგებმა მასობრივად დატოვეს ალყირი. ალყირის თანამედროვე ტერიტორიაზე პირველყოფილი ადამიანი ჯერ კიდევ 300-400 ათასწლეულის წინ ცხოვრობდა. ძვ. წ. XII საუკუნეში ალყირის ტერიტორიაზე გაჩნდა პირველი ფინიკიური კოლონიები. ძვ. წ. 146 წ. რომაელებმა დაიპყრეს კართაგენი, მასთან ერთად ნუმიდია (სახელმწიფო ალყირის ტერიტორიაზე), იგი რომის პროვინციად გამოაცხადეს და თავიანთი კულტურა გაავრცელეს. V საუკუნეში ალყირი ვანდალებმა დაპყრეს, ხოლო VI ს-ში – ბიზანტიელებმა. მალე ისინი ოსმალებმა განდევნეს; XVIII ს. დასაწყისში ოსმალებიც გააძევეს ალყირიდან და პრაქტიკულად ქვეყანა დამოუკიდებელი გახდა.

1830 წლიდან ალყირი ფრანგებმა დაიპყრეს და თავის კოლონიად გადააქციეს. 1962 წელს ალყირმა დამოუკიდებლობა მოიპოვა.

მოსახლეობის უმეტესი ნაწილი დასაქმებულია სოფლის მეურნეობაში. მოჰყავთ: პური, ქერი, ბრინჯი, სიმინდი, ყურძენი, მანდარინი, ლიმონი, ფორთოხალი, ზეთისხილი, ლეღვი, გავრცელებულია ფინიკის პალმა, ბამბა, შაქრის ჭარხალი; განვითარებულია აგრეთვე მეცხოველეობა, სატყეო მეურნეობა და თევზჭერა. მრეწველობის დარგებიდან – სამთო-მოპოვებითი მრეწველობა და ენერგეტიკა. არის აგრეთვე ნავთობის მსოფლიო მნიშვნელობის საბადოები. მოიპოვება ბუნებრივი აირი და მალალხარისხოვანი რკინის მადანი და სხვ.

სსრ კავშირთან ალყირს ახლო ურთიერთობა აქვს დამყარებული.

ქ. ალყირში შემორჩენილია XVI-XVIII სს. მდიდრული სასახლეები. ალყირის ვიწრო ქუჩების შენობათა ზედა სართულები წინაა გამოწეული და ხის კონსოლებს ეყრდნობა. იქ არის სახვითი ხელოვნების, ანტიკური ხელოვნების, ეთნოგრაფიული და აფრიკის ხელოვნების მუზეუმები.

მუზეუმებში დაცულია საიუველირო ნაკეთობანი, ხალიჩები, ნაქარგობა, მოხატული კერამიკა. გზელის მუზეუმში ვნახეთ შერშელის ვენერა.

XIX-XX სს. სახვითი ხელოვნება წარმოდგენილია ძირითადად ფრანგი მხატვრების ნამუშევრებით, ხოლო XX ს. 20-30-იანი წლებიდან ასპარეზზე

გამოდიან თანამედროვე მხატვრები: ძმები მუჰამედ და ომარ რასიმები და სხვ. 1960 წლიდან მხატვრობა და ქანდაკება ძირითადად ასახავს ალჟირელი ხალხის ეროვნულ-განმათავისუფლებელ მოძრაობას.

სიმღერები ძირითადად მონოდიურია, მუს. საკრავებია: რაბაბი, უდი, კანუნი, დუფი და სხვა. გიდმა გვითხრა აგრეთვე, რომ II მსოფლიო ომის დროს ეს ქალაქი იყო მოკავშირეთა სარდლების შტაბ-ბინა ხმელთაშუა ზღვაზე, ხოლო 1954-62 წლებში იგი პატრიოტული მოძრაობის ერთ-ერთი ცენტრი გახდა. 1962 წლიდან ქ. ალჟირი ქვეყნის დედაქალაქია. ქალაქი ამფითეატრივითაა შეფენილი ზღვისპირა გორაკებზე. ძველ უბანში შემორჩენილია თურქთა ბატონობის დროინდელი ციხესიმაგრე, დიდი მეჩეთი (1096 წ.), ჯამე ალ-ჯედიდის მეჩეთი (1660 წ.). ახალ უბანშია მთავრობის სასახლე, რომელიც თანამედროვე ევროპული ტიპის ნაგებობაა, აქვეა 20-22 სართულიანი საცხოვრებელი სახლები.

ექსკურსიის შემდეგ მშვენიერი ვახშამი გაგვიმართეს, რომელსაც ჩვენმა ბიჭებმა „კოსიგინის ქელები“ დაარქვეს. ვახშამზე სასმელებიც მოიტანეს და ღვინოს მონატრებულებმა რამდენიმე ჭიქით ვადლეგრძელეთ კოსიგინი, მისი ახლო ნათესავები და ნაცნობ-მეგობრები.

გემზე კარგა შეზარხოშებულები დაებრუნდით.

„ლატვია“ ატლანტის ოკეანეში გავიდა. ოკეანე მშვიდად შეგვხვდა. როცა ზღვა არ ღელავს, გემით მგზავრობას არაფერი სჯობს.

დილით ისევ აგვიყვანეს გემბანზე და მოკლე ინფორმაციის შემდეგ საუბრემდე სამგლოვიარო მუსიკები გვასმენინეს. საუზმის შემდეგ ტურისტების მთელი შემადგენლობა გემბანზე გამოეფინა, უკვე საკმაოდ თბილიოდა და მგზავრებს მსუბუქად ეცვათ. მთელი დღე ვერთობოდით სხვადასხვა თამაშობებით, ნასადილევს მზესა და სითბოს მონატრებული ციმიბრელები მზის აბაზანებს იღებდნენ. ქართული გოგოები, პეპლებით ლამაზ კაბებში გამოწყობილები, ამშვენებდნენ გემბანს. მოკლედ, იყო საერთო მხიარულება და საუკეთესო განწყობილება, ჩვენს გემს სულ არ ეტყობოდა, რომ მთავრობის ხელმძღვანელი დაეკარგეთ.

ასე გაგრძელდა რამდენიმე დღე, თერმომეტრი +22 გრადუსს უჩვენებდა, ჩვენ კანარის კუნძულებს ვუახლოვდებოდით. დილით პოლიტინფორმაციაზე გამოგვიცხადეს, რომ ჩვენი გემი დღეს ლას-პალმასში შევიდოდა.

ლას-პალმასში გვიან ღამით შევედით. ჩვენი ტურისტების უმრავლესობა გემბანზე იმყოფებოდა. შუალამესაც კი სითბო იყო. ლას-პალმასი გაჩაზჩახებული დაგვხვდა. „ლატვიის“ კაპიტანმა კისოვმა და ბოცმანმა გემი შეუფერხებლად შეიყვანეს და ნაპირს ნავსადგურის ცენტრში მიაყენეს. აქ სამი დღე ვრჩებოდით.

დილის 10 საათზე გემს ავტობუსები მოადგა. მანამდე გემბანზე კრება ჩაგვიტარეს და დაგვარიგეს, თუ როგორ უნდა მოიქცნენ კაპიტალისტურ ლას-პალმასში სოციალისტური ქვეყნის, სსრ კავშირის წარმომადგენლები.

ჩვენ დილიდანვე ქალაქის მერიამი უნდა გავმგზავრებულიყავით, სადაც

შეხვედრა გექონდა დანიშნული ლას-პალმასის ხელმძღვანელობასთან. იმ დღეს ჩვენი კონცერტი არ იყო დაგეგმილი.

კრუიზის ხელმძღვანელობამ საქართველოს დელეგაცია რატომღაც გამოარჩია და პირველივე ავტობუსით გაგვამგზავრა. როგორც ჭაბუკა სხიერელმა აგვისსა, ჩვენ, როგორც უცხოეთში ნავალ გამოცდილ „საბჭოელებს“, უფრო გვენდობოდნენ, ხოლო ჩვენი გემის მგზავრების უმეტესობა პირველად იყო საზღვარგარეთ, ამიტომ ისინი დაიტოვეს და ცალკეულ ჯგუფებს ინსტრუქტაჟი ჩაუტარეს, შეახსენეს საბჭოთა მოქალაქის ქცევის ნორმები, გაჩხრიკეს, რომ რაიმე აკრძალული ნივთი, მაგალითად, ხიზილალა ან სიგარეტები არ შეეტანათ ქალაქში გასაყიდად.

ამასობაში ჩვენი ავტობუსი ლას-პალმასის ულამაზეს ქუჩებში მოძრაობდა და ჩვენ ეტკებოდით ამ მართლაც ულამაზესი ქალაქის მშვენიერებით. არ დაგავინწყდეთ, იდგა დეკემბრის 24, ტემპერატურა +22 გრადუსი იყო და ქალაქი ისე იყო ყვავილნარში ჩაფლული, რომ სამოთხის შთაბეჭდილებას ტოვებდა.

ჩვენი ავტობუსი ერთ ლამაზ შენობას მიადგა, ლას-პალმასის მუნიციპალიტეტი – გამოგვიცხადა გიძმა და ავტობუსიდან ჩასვლა გვთხოვა. ჩვენ დავათვალისწინეთ ქალაქის რატუმმა, ვნახეთ მშვენიერი გამოფენა, სადაც ძველი ქალაქის ფოტოები იყო წარმოდგენილი. ამის შემდეგ შეგვიყვანეს უზარმაზარ მაღალჭრიან დარბაზში, სადაც მთელი დელეგაციისთვის სუფრა იყო გაშლილი.

ოფიციალტებმა ულამაზესი „ბოკლებით“ ფრანგული შამპანური მოგვართვეს. ჩვენ სულმოუთქმელად დავლიეთ შამპანური, რომელიც ნამდვილად სჯობდა ჩვენებურ „Советское шампанское“-ს. ნასიამოვნებმა ტარიელ ონაშვილმა „მრავალყამიერი“ შემოსძახა, მას რამინ მიქაბერიძე და ლადო წიენიძე აჰყვნენ და გახურდა სიმღერა. დარბაზში შესანიშნავი აკუსტიკა იყო, ჩვენი ხმა „გაფრინდა“ და მთელ დარბაზს მოედო. საოცარი ძალა აქვს ქართულ სიმღერას, ჩვენ ხომ გაგვახალისა და ყველა გაჭირვება დაგვაგინცა, იქაური რესტორნის თანამშრომლები მონუსხულებივით უყურებდნენ უცნაურ საბჭოთა მომღერლებს, რომელთა ხმები გუგუნებდა და ჯადოსნური ძალით ეფინებოდა მთელ დარბაზს. „მრავალყამიერი“ დამთავრდა, დარბაზში ტაშმა იქუხა. ოფიციალტებმა განცობილ სუფრასთან მიგვიწვიეს და მაშინვე შამპანურები მოგვაყარეს. თამადაობა აპოლონ აბაშიძემ იკისრა და გახურდა ქართული სადღეგრძელოები და სიმღერები. ჰამლეტ გონაშვილმა „გარეკახური საცეკვაო“ წამოიწყო, ახლა ფრიდონ სულაბერიძის ბიჭები გავიდნენ საცეკვაოდ. მაღაზ მანაგაძემ ერთი წრე დაუარა და მარინა გელაშვილი გაიწვია. მათ მშვენიერი ცეკვა გააჩაღეს, მერე ნელ-ნელა ჩაერთნენ გია განუგრაფა, დარეჯან ქართველიშვილი, ალექო და მარია ლორთქიფანიძეები და მაგიდებს შორის ისეთი ცეკვა-თამაში გაჩაღდა, რომ დარბაზში თუ ვინმე იყო, მათ შორის რესტორნის სამზარეულოდანაც კი, ყველა ჩვენკენ გამობრბოდა. დამთავრდა ცეკვა,

იქუხა ტაშმა, წამოვიდა შამპანურების ახალი პარტია, შეისვა ახალი სადღეგრძელოები, ცხადია, ქართულ ენაზე. მერე ომარ კელაპტრიშვილმა საღამური ამოიღო და მთლად განაცვიფრა ხალხი. იქაურებმა იკითხეს, საიდან ვიყავით და როცა გაიგეს საქართველო, ზოგიერთს სახეზე ღიმილი მოეჩინა, ზოგიც გაკვირვებული ხელის მტევნებს ატრიალებდა.

მღეროდა და ცეკვავდა „რუსთავი“, მათ მთელი ქართული დელეგაცია შეუერთდა. ზოგიერთი მათგანი მშვენივრად მღეროდა. ისეთი მასიური ცეკვა-თამაში გაჩაღდა, რომ გულგრილი ვერავენ დარჩა. ოფიციალტებს მოჰქონდათ და მოჰქონდათ ძვირფასი საქმელ-სასმელი, მოდიოდა და მოდიოდა აქაფებული ფრანგული შამპანურები, დელეგაციის სხვა წევრები კი ჯერჯერობით არ ჩანდნენ. ეტყობა, პოლიტინფორმაცია დიდხანს გაგრძელდა. არ ვიცით, ოფიციალტებს მარტო ჩვენ ვეგონეთ საბჭოთა დელეგაცია, თუ ჩვენმა ცეკვა-სიმღერამ განაცვიფრა ისინი, მთელი შამპანურის მარაგი ჩვენ შეგვასვეს და როცა „ლატვიის“ ტურისტები მოადგნენ რესტორანს, ჩვენ, უკვე კარგად შექიფებული, ხალხთა მეგობრობის სადღეგრძელოთი შევეგებეთ საბჭოთა დელეგაციას. მერე ისეთი „მთიულური“ გავაჩაღეთ, რომ ჩვენს ტურისტებს ტაშისაგან ხელები დაუნითლდათ, შამპანური კი აღარ იყო.

მეორე დღეს მთელი დღით გაგვიშვეს ქალაქში სასეირნოდ. რა სილამაზე, სისუფთავე, სიმშვიდე, წესრიგი და ყველგან „ყვავილები, ყვავილები, ჭრელი, ათასფერადი“... აქ მთელი წლის განმავლობაში ტემპერატურა +20-23 გრადუსია. წვიმა პრაქტიკულად არ მოდის, შეიძლება თურმე ათ წელიწადში ერთხელ წამოწვიმოს ან არა, ამიტომ რესტორნებს ასეთი რეკლამა აქვს: „წვიმის დროს მობრძანდით, უფასოდ მოგემსახურებით“. როგორც გვითხრეს, კანარის კუნძულებზე ჰიპერტონია ნაკლებად გავრცელებული, წნევებიც ნაკლებად ანუხებს ხალხს, ბევრი სხვა ავადმყოფობაც, ამიტომ სიცოცხლის ხანგრძლივობის მაჩვენებელი ძალიან მაღალია. – გადამრევთ თქვენ, ამისთანა ქვეყანაში კაცს რა მოკლავს, – თქვა სალივერ ვადაჭკორიამ.

ჩვენი ესპანელი გიდი, საკმაოდ სიმპათიური ახალგაზრდა კაცი, მშვენივრად ლაპარაკობდა რუსულად. იგი გატაცებით გვიყვებოდა ამ ქვეყნის ისტორიას, თან ულამაზეს გარემოს ინტერესით ვათვალიერებდით.

კანარის კუნძულები თურმე სიტყვასიტყვით „ძალღოთა კუნძულს“ ნიშნავს. ეს არის კუნძულთა ჯგუფი ატლანტის ოკეანეში და მდებარეობს აფრიკის ჩრდილო-დასავლეთ ნაპირიდან 100-120 კმ-ზე. კანარის კუნძულები ესპანეთს ეკუთვნის. დიდი კუნძულებია: გრან-კანარია, ტენერიფე, ფუერტე-ვენტური. მოსახლეობა დაახლოებით 1,2 მლნ. კაცია. მოსახლეობის ძირითადი ნაწილი ესპანელებია. მათთან ერთად ცხოვრობს აგრეთვე ადგილობრივი მოსახლეობა – გუანჩები. კანარის კუნძულებზე ბევრია მოქმედი და ჩამქრალი ვულკანი. ჰავა ტროპიკულია. ტერიტორიის დიდი ნაწილი დაფარულია მარადმწვანე მცენარეებით. მოსახლეობის უმეტესობა მისდევს სოფლის მეურნეობას. მოჰყავთ ბანანი, მარცვლეული,

კარტოფილი, ციტრუსები, თამბაქო, ყურძენი. განვითარებულია აგრეთვე მეცხოველეობა და თევზჭერა.

დიდი ნავსადგურებია ლას-პალმასი და სანტა-კრუსდე - ტენერიფე. კანარის კუნძულებზე უაღრესად განვითარებულია ტურიზმი. იქ წელიწადში რამდენიმე მილიონი ტურისტი ჩადის. ზაფხულობით (და არა მარტო) იქ მსოფლიოს მრავალი ქვეყნიდან ჩადიან დამსვენებლები, რადგან შესანიშნავი ჰავა და იდეალური პირობებია დასასვენებლად.

კანარის კუნძულების მთავარი ქალაქი და ნავსადგურია ლას-პალმასი 270 ათასზე მეტი მცხოვრებით. იგი დაარსდა 1478 წელს და მდებარეობს კუნძულ გრან-კანარიაზე. იგი საერთაშორისო მნიშვნელობის საბუნკერო ბაზა და გემთსარემონტო ცენტრია. ლას-პალმასი ზამთრის კურორტია და მთელი წელი საესეა დამსვენებლებით.

ნასადილევს თავისუფალი დრო მოგვცეს. ჩვენ „ყვავილებში დავიკარგეთ“ - დეკემბერში კი არა, ამდენი ყვავილი აპრილში არ გვინახავს. ბიჭები მაღაზიებში გავიდნენ, რომ მცირეოდენი ფულით სუვენირები ეყიდათ. მე ფირფიტების მაღაზიას მივადექი. მაინტერესებდა, როგორი ჩანანერები იყიდებოდა. ვხედავ, გაიოზ კანდელაკი სახეგაბრწყინებული გამოობის; გაიოზი ჯაზის კარგი მცოდნეა, რამდენიმე ფირფიტა შეუძენია ჯაზის მსოფლიო ვარსკვლავების შესრულებით და ისეთი ბედნიერი სახე ჰქონდა, გეგონებოდათ, მის ცხოვრებაში ყველაზე მნიშვნელოვანი ფაქტი მოხდაო. - ერთი სული მაქვს, სანამ გემზე დავბრუნდებით, ნახე, რა ჩანანერები მოგასმენინო, - მითხრა გაიოზმა.

ლას-პალმასში ჩვენი კონცერტი ღია ესტრადაზე გაიმართა. ესპანელ მაყურებლებს გარდა კონცერტს დაესწრნენ უცხოელი ტურისტებიც. ახლა ისევ მანანა დუმბაძეს მოვუსმინოთ:

„ქართველებს თავისი ხელოვნება სიმღერისა და ცეკვების უძველესი ტრადიციების მქონე ქვეყანაში უნდა ეჩვენებინათ. თეატრის უზარმაზარმა სცენამ, მისმა მდიდრულმა, მეტად რესპექტაბელურმა ინტერიერმა თავიდანვე მიგვანიშნა, თუ რა დონის წარმოდგენას ელოდა ესპანელი მაყურებელი ჩვენგან და წუთები ფარდის გახსნიდან პირველ აპლოდისმენტებამდე რაღაც იდუმალი შიშისა და სასწაულის მოლოდინის საუკუნეებად გადაიქცენ. მონანილეთა სიმცირის გამო მთელი ანსამბლი, მოცეკვავეებიც და მომღერლებიც გაუსვლელად იმყოფებოდნენ სცენაზე და უზარმაზარი სივრცის შევსებას ამ გზით ცდილობდნენ.

პირველმა ტაშმა ჟრუანტელად გაიარა ყოველი ქართველის ტანში, დაიძაბა ყველა ნერვი, დაიბერა საფეთქლები და როდესაც „სულიკოს“ ჰანგები დარბაზს მოედო, მაშინ ყველა დაჭიმული ნერვი მოეშვა, ჟრუანტელი სიამოვნებით ჩაიღვარა სხეულში, გასკდა საბოლოოდ ორივე საფეთქელი და არც ერთ ჩვენგანს მაშინ არ მორიდებია საკუთარი ცრემლის. სასწაულებს ახდენდნენ მოცეკვავე ვაჟები, დაუმრეტელი ენერგია ჩაუდგათ მუხლებში და ისე დაფრინავდნენ სცენაზე, თითქოს მთელი მოგზაურობის განმავლობაში არაფერი გასჭირვებიათო.

ომარ კელაპტრიშვილის ხალხურმა ინსტრუმენტულმა ტრიომ ნამდვილი სენსაცია მოახდინა Perez Galdos-ის სცენაზე. მაყურებელი განუწყვეტელი ტაშისა და ბისის შეძახილებით კვლავ და კვლავ იწვევდა მათ სცენაზე, ხოლო როდესაც ფრიდო სულაბერიძის მიერ იქვე, კულისებში დადგმული ქართული ქორწინლის რიტუალი სცენაზე შესრულდა, აუდიტორიის ალტაცებამ ყოველგვარ მოლოდინს გადააჭარბა. ქალაქის მერი ფეხზე ადგომით მიესალმა ჰამლეტ გონაშვილის მიერ შესრულებულ „სალამოს ზარებს“. ეს დღე ქართული ხელოვნების დიდ დღესასწაულად გადაიქცა; ესპანელი მაყურებლები იქვე, დარბაზში, დამსწრე მსმენელებს გვილოცავდნენ, ხელს გვართმევდნენ და ბრავოს ძახილით მიგვაცილებდნენ ფოიესკენ, ჩვენი საელჩოს წარმომადგენლები კი, ან დამშვიდებულნი და კმაყოფილები, ხოტბას ასხამდნენ „რუსთავის“ ანსამბლის ვაჟკაცობას. მათ კარგად მოეხსენებოდათ, რა პირობებში და დროის რა მონაკვეთში მოუხდათ ანსამბლის ხელმძღვანელებს პროგრამის განახლება და დახვეწა. როდესაც ყველაფერი კარგად თავდება, გაჭირვება გავიწყდება კაცს და ამიტომაც მეორე დღეს უკვე ბედნიერები, დასვენებულები და საკმაოდ თვითდაჯერებულები დავსეირნობდით ლას-პალმასის ულამაზეს ქუჩებში. ვტკებოდით მისი მოქალაქეების საოცრად კეთილგანწყობილი ღიმილით“.

გემზე მოგვიანებით დავბრუნდით. აღარ გვინდოდა ლას-პალმასთან განშორება. მართლაც იშვიათია ამდენი სილამაზე და მშვენიერება ერთ ქალაქში იყოს თავმოყრილი.

გემზე ასვლისას სუყველა სათითაოდ გაგვჩხრიკეს, გეგონებოდათ, რაიმე კონტრაბანდა შევიძინეთ და გვინებაში უნდა წავველო.

ლას-პალმასი ღამის 12 სთ-ზე დავტოვეთ. ყველა ტურისტი გემზე იყო გამოფენილი და ტკებოდა ამ ულამაზესი ქალაქის ღამის პეიზაჟით. სანამ ლას-პალმასი თვალს არ მიეფარა, გემბანიდან არავინ დაძრულა.

დილით ისევ დავვიძახეს პოლიტინფორმაციაზე. გააანალიზეს ჩვენი ტურისტების მოქმედება ლას-პალმასში, რამდენიმე კაცს რუსეთის დელეგაციიდან სერიოზული შენიშვნა მისცეს. ეტყობა, ქალაქში სეირნობის დროს ბევრი „სანდო თვალი“ დაგვეყვებოდა თან.

ოკეანე საოცრად მშვიდი იყო, გემი არ ირხეოდა, თოლიები ისევ გამოჩნდნენ, გემის კიროსთან დელფინებიც გამოჩნდნენ, ისინი ჯგუფებად მიაცილებდნენ „ლატვიას“. საოცარი სანახაო იყო, როცა დელფინები წყლიდან ამოხტებოდნენ, წამით შეჩერდებოდნენ ჰაერში და მერე სწრაფად ჩაემვებოდნენ ოკეანეში.

მზიანი ამინდი იდგა, ტემპერატურა +25 გრადუსს აღწევდა. საუზმის შემდეგ ჩვენი მგზავრები პირველად მოუფინნენ გემბანს საცურაო კოსტუმებში გამოწყობილები. აუზი წყლით აავსეს, რომელიც მალე გაივსო ტურისტებით. ისინი ჯერ ბანაობდნენ, მერე კი მზის აბაზანებს იღებდნენ. გემბანზე ტევა აღარ იყო. ხალხი გახალისდა. იყო სიცილ-კისკისი და საოცარი მზიარულება. კარგ ამინდში გემით მგზავრობას არაფერი სჯობს.

ჩვენ გვითხრეს, რომ ყოველ საღამოს სხვადასხვა რესპუბლიკის დელეგაციებს გემის პატარა საკონცერტო დარბაზში საკუთარი ხელოვნება უნდა ეჩვენებინა. ყველა გაფაციცებით შეუდგა ამ დღისთვის მზადებას.

ვახშმის შემდეგ ჩვენ ვიკრიბებოდით საკონცერტო დარბაზში და ვესწრებოდით მოკავშირე რესპუბლიკების წარმომადგენელთა კონცერტებს. მეორე დღეს იყო კონცერტის გარჩევა, შემსრულებლების შექება და შენიშვნებიც.

საქართველოს დღე დაგეგმილი იყო 25 დეკემბერს. ჩვენ სხვებზე ნაკლები პრობლემები გექონდა, რადგან იყო ანსამბლი „რუსთავი“, გეყავდა პროფესიონალი რეჟისორი გაიოზ კანდელაკი, მწერალი მანანა დუმბაძე და კიდევ სხვადასხვა დარგის სპეციალისტები. საკონცერტო ჯგუფი სერიოზულად შეუდგა ამ კონცერტისთვის მზადებას. დაინერა მშვენიერი სცენარი, რომელიც სავსე იყო იუმორით. კონცერტში მონაწილეობას იღებდა ქართული დელეგაციის თითქმის ყველა წევრი. მათ შორის სოფლის მეურნეობის მუშაკი აპოლონ (რამაზ) აბაშიძე, რომელიც კონცერტის წამყვანმა და რეჟისორმა გაიოზ კანდელაკმა ასე წარუდგინა მაყურებელს: *Перед вами выступит директор всех баранов Грузии Рамаз Абашидзе.*

დარბაზი გადაჭედილი იყო. მოვიდა გემის ეკიპაჟი, კაპიტნის, ალექსანდრე კისოვის, მეთაურობით. ჩვენი კონცერტი კარგად იყო ორგანიზებული. „რუსთავის“ სიმღერებისა და ცეკვების გარდა დიდი წარმატება ხვდათ ჩვენი დელეგაციის სხვა წევრებსაც, რომლებმაც თავიანთი ხელოვნება წარმოადგინეს. კონცერტი გვიან ღამით დამთავრდა. მეორე დღეს ქართველები განსაკუთრებული ყურადღების ცენტრში მოექცნენ. გემბანზე ისინი გიტარით ხელში მინი-კონცერტებს უმართავდნენ პატარა პატარა ჯგუფებს. რუსები ჩვენთან ერთად მღეროდნენ „სულიკოსა“ და „თბილისოს“. მოკლედ, ჩვენები ძალიან დაუმეგობრდნენ დანარჩენ ტურისტებს.

27 დეკემბერს უნდა გადაგვეკეთა ეკვატორი. ეს დღე გემზე ყოველთვის განსაკუთრებული ზეიმით აღინიშნება, როგორც „ნეპტუნის“ დღე. ამ დღეს ნეპტუნი მეფობს. აბორიგენების ფორმაში გამოწყობილი ნილბიანი „მსახიობები“, შუბებითა და ფინლებით ხელში, სხვადასხვა რიტუალს ატარებენ. რიტუალის აუცილებელი ნაწილია პოპულარული მგზავრების აუზში გაბანავება. ვინც „ნეპტუნის“ დღესასწაულის პროგრამას არ იცნობს, შეიძლება ბევრ უსიამოვნებას წააწყდეს.

„ნეპტუნის“ დღესასწაული დაიწყო. გემი უცნაურად იყო მორთული. გემბანის ბევრი ადგილას სცენა იყო გამართული, სადაც სხვადასხვა ჟანრის შემსრულებლები გამოდიოდნენ. ისინი მღეროდნენ, ცეკვავდნენ და პანტომიმის ილეთებს ასრულებდნენ. მერე „დამსჯელი რაზმი“ გამოჩნდა. ისინი გემზე ცნობილ პიროვნებებს იჭერდნენ და ტანსაცმლიანად აგდებდნენ აუზში. აუზი ნელ-ნელა ივსებოდა.

ჰამლეტ გონაშვილი, შოთა ბრეგაძე, რამინ მიქაბერიძე და მე აუზიდან საკმაოდ მოშორებით ვიჯექით და ნილბებიან მოცეკვავეებს ვუყურებდით, რომლებიც შუბებით ათასნაირ სახუმარო ტრიუკებს აკეთებდნენ და სიცილით ხოცავდნენ მაყურებლებს. უცებ ვილაცებმა ხელი მტაცეს, ჰაერში ამიტაცეს და აუზისაკენ გამაქანეს. შევატყვე, წინააღმდეგობის განევას აზრი არ ჰქონდა და ბედს დავმორჩილდი. „გამტაცებლებმა“ აუზის თავზე, მოაჯირთან მიმიყვანეს და დაახლოებით მეორე სართულის სიმაღლიდან წყალში მომისროლეს. მე ისეთი ტყაპანი მოვადინე, რომ ირგვლივ მყოფი მაყურებელი სულ გავწუნე. მერე სასწრაფოდ ამოვყვინთე, მაგრამ ზევით ამოსვლას აზრი არ ჰქონდა, ისე ჩამაგდებდნენ წყალში. ამიტომ შევეურთდი აუზის ბინადართ და მათთან ერთად დავინყე ცურვა-თამაში. კიდევ კარგი, ტანზე მსუბუქად მეცვა, თორემ ზოგიერთი მოცურავი კოსტუმსა და პალსტუხშიც კი იყო გამოწყობილი. აუზი ნელ-ნელა შეივსო ქართველი არტისტებით. ჩემ გვერდით აღმოჩნდნენ შოთა ბრეგაძე, რამინ მიქაბერიძე, გაიოზ კანდელაკი და სხვები. საცეკვაო მუსიკა ხმამაღლა უკრავდა, აუზი სავსე იყო ტურისტებით, რომლებიც წყალში ცეკვავდნენ.

უცებ განწირული ყვირილი მოგვესმა. ხმა ზევით, გემის საკვამურთან ისმოდა; ცოტა ხანში ვხედავთ, „აბორიგენებს“ შეუპყრიათ თეთრ კოსტუმში გამოწყობილი ომარ კელაპტრიშვილი, რომელიც გემზე ძალიან პოპულარული იყო. ომარს შეეშინდა, აუზში არ ჩაეგდოთ, ამიტომ გაიპარა და ყველაზე მაღალ სართულზე, გემის საკვამურთან დაიმალა, მაგრამ მიაგნეს, შეიპყრეს და ახლა „ნეპტუნის“ განაჩენს ელოდებოდნენ. „ნეპტუნმა“ ხელი აუზისკენ გაიშვირა. ომარი ფეხებს ასავესევებდა, მაგრამ არაფერი გამოსდიოდა, ათიოდე „აბორიგენს“ იგი გაკოჭილი მოჰყავდა აუზისკენ. ომარმა ცურვა არ იცოდა და ყველანაირად ცდილობდა ხელიდან დასხლტომოდა მოძალადეებს, მაგრამ არაფერი გამოსდიოდა. მე, გაიოზ კანდელაკმა და შოთა ბრეგაძემ გავცურეთ დაახლოებით იმ ადგილას, სადაც ომარი უნდა ჩამოეგდოთ აუზში. ომარს განწირული სახე ჰქონდა. გამიშვით ხელი თქვენი... სიტყვა ველარ დაამთავრა და წყალში ტყაპანი მოადინა. ჩვენ იქვე დავხვდით, ხელი ვტაცეთ და წყლის ზემოთ ამოვიყვანეთ. შეშინებულმა სული მოითქვა და ჩვენ რომ დავგინახა და თავი სამშვიდობოს იგრძნო, პალსტუხი გაიხსნა და – აუ, რა დედისერთა კოსტუმი გამიფუჭესო! – შეჰყვირა. მერე გვთხოვა აუზიდან ამოგვეყვანა. როცა სამშვიდობოს ავიდა, დამიძახა: – ერქომაიშვილო, თუ ახლა გადავრჩი და სახლში ცოცხალი ჩავედი, კრანის წყალშიც არ ჩავყოფ ფეხსაო.

ნეპტუნის დღესასწაული ვახშამდე გაგრძელდა და შთაბეჭდილებით აღსავსენი ჩავედით რესტორანში.

იმ დღეს მირზა ქორქაშვილის დაბადების დღე იყო და გადავწყვიტეთ მაღალ დონეზე აღგვენიშნა. ვახშმის შემდეგ რესტორნიდან წამოვიღეთ მშრალი საუზზე. შევედით გემის ბარში, რამდენიმე მაგიდა ერთმანეთს მივადგიტ, გაიოზმა საგულდაგულოდ გადამალული 20-ლიტრიანი ბოცა

მოიტანა და ქეიფს შევუდექით. ჭიქები შეგნებულად არ მოვიტანეთ. პირველი სიტყვა გაიოზ კანდელაკმა წარმოსთქვა. მან ადლეგრძელა იმ-
დღევანდელი იუბილარი მირზა და პირდაპირ ოცლიტრიანიდან მოსვა
ლვინო. ალავერდს რამაზ აბაშიძესთან გადავიდა. მანაც ადლეგრძელა
იუბილარი, ოცლიტრიანიდან მოსვა და ბოცა გვერდით, ვაჟასკენ
გააჩოჩა. ასე გაგრძელდა, სანამ ყველამ არ შესვა სადლეგრძელო. ამ
სადლეგრძელოს კაი „მრავალჯამიერი“ დაამშვენებდა – თქვა აბაშიძემ
და ჯუმბერ ყოლბაიამ „მრავალჯამიერი“ წამოიწყო. სიმღერა აგუგუნდა.
სიმღერის ხმაზე რუსები გამოჩნდნენ. ისინი ფანჯრებს მოაწყდნენ და
საოცარი სანახაობის მონმე გახდნენ. ქართველებს შუაში ბოცა დაედგათ
და პირდაპირ ბოციდან სვამდნენ. თუმცა ძალიან უნდოდათ დალევა,
მაგრამ ბარში შემოსვლა ვერ გაბედეს. გარედან გვითვალთვალებდნენ
და ნერწყვებს ყლაპავდნენ. ბარში ქეიფი გვიანობამდე გაგრძელდა. ითქვა
ბევრი სადლეგრძელო და ამ სადლეგრძელოებით შთაგონებული სიმღერა.
ყველა სადლეგრძელოს თავისი თამადა ჰყავდა.

გამთენიისას მირზა ქორქაშვილმა ბოლომ გადმოაპირქვავა ცარიელი
ჭურჭელი და მოქეიფეებმა დაწნული ცარიელი ბოცა სუვენირად ბარმენს
აჩუქეს. ჩვენ გემბანზე ავედით. გემი გაჩერებულიყო, ადგილიდან არ
იძვროდა და ნაოთივით ტივტივებდა ოკეანის ზედაპირზე. პორიზონტზე
ცა ნელ-ნელა ნითლად იღებებოდა, ირგვლივ სიჩუმე გამეფებულიყო,
მოტორების გუგუნი აღარ ისმოდა, ჩვენ მთელი ღამის უძინარები
კაიუტებში დავეშვიტ.

დილით მოგვიანებით გაგვეღვიძა, როგორც ჩანს, პოლიტინფორმა-
ციაზე არავინ შეგვანუხა. მე გემბანზე ავედი, ტურისტები მზეზე
გამოფენილიყვნენ, გემის ეკიპაჟი ფუსფუსებდა. გემი ისევ ისე, უძრავად
იდგა ოკეანის ზედაპირზე და პირით აღმოსავლეთისკენ შემობრუნებუ-
ლიყო. ახლა გავიგე, რომ თურმე ერთი მოტორი მწყობრიდან გამოვიდა
და მის შესაკეთებლად ეკიპაჟი მთელი დღე-ღამე მუშაობდა. საღამოს,
როგორც იქნა, იგი შეაკეთეს, მოტორები ჩართეს და გემი, ჩვეულებრივ,
გზას გაუდგა. როგორც მეზღვაურებმა გვითხრეს, მადლობა ღმერთს,
რომ მოტორმა დიდი ღელვის დროს არ გვიმტყუნა, თორემ მაშინ მართლა
ცუვად იქნებოდა ჩვენი საქმე.

მეორე დღეს, დილით, გამოგვიცხადეს, რომ ჩვენი გემი გვინეა-
ბისაუში, იგივე პორტუგალიის გვინეაში უნდა შესულიყო, მაგრამ იქაური
არასტაბილური პოლიტიკური ვითარების გამო ნება არ დაგვრთეს და
„ლატვიამ“ კურსი გვინეა-კონაკრისაკენ აიღო. აფრიკაში რამდენიმე
გვინეაა. პორტუგალიის გვინეის გარდა არსებობს აგრეთვე ესპანეთის
გვინეა (ესპანეთის ყოფილი კოლონია აფრიკაში), რომელიც 1968 წლიდან
გამოცხადდა, როგორც სახელმწიფო – ეკვატორული გვინეა და გვინეა-
კონაკრი ანუ საფრანგეთის გვინეა – ქვეყანა, სადაც ჩვენი ბოლო ვიზი-
ტი იყო დაგეგმილი. დილით პოლიტინფორმაციის დროს მოგვანოდეს
ცნობები ამ ქვეყნის შესახებ: გვინეის რესპუბლიკა მდებარეობს დასავლეთ

აფრიკაში, მოსახლეობა 5 მილიონზე მეტია. დედაქალაქია კონაკრი. ოფიციალური ენა ფრანგულია. ქვეყანამ დამოუკიდებლობა 1958 წელს მიიღო.

ქვეყანას ხელმძღვანელობს პრეზიდენტი, რომელსაც შეიდი წლის ვადით ირჩევენ. გვინეაში განვითარებულია სოფლის მეურნეობა. მოსახლეობის უმრავლესობა მინათმოქმედებას მისდევს, მცირე ნაწილი – მესაქონლეობას და მომთაბარე ცხოვრებას ეწევა.

XV საუკუნიდან გვინეაში დამკვიდრდნენ პორტუგალიელები, რომლებიც მონებით ვაჭრობას ეწეოდნენ. XIX საუკუნის მეორე ნახევრიდან გვინეა საფრანგეთმა დაიპყრო და თავის კოლონიად აქცია.

1958 წელს გვინეამ დამოუკიდებლობა გამოაცხადა. ქვეყნის პრეზიდენტი გახდა პოეტი და პროზაიკოსი აჰმედ სეკუ ტურე, რომელიც დღემდე მართავს გვინეას.

ქვეყანას ეკონომიკურ განვითარებაში დიდ დახმარებას უწევს სსრ კავშირი.

სალამოს ჩვენი გემი გვინეის დედაქალაქ კონაკრის მიუახლოვდა. მე გემბანზე ვიყავი და გემის კიროს უკიდურეს, წინა ნაწილზე, ვიდექი. მზე ჩადიოდა, ზღვა სარკესავით უძრავად იდგა. ჩვენი გემი ნაპირს უახლოვდებოდა. ნაპირზე ნამდვილი აფრიკული პეიზაჟი იშლებოდა. მაღალი პალმები, პატარა ქოხმახები, მზე პალმებში მიიკვლევდა გზას და ნელ-ნელა ეშვებოდა ზღვაში. ნაპირთან ახლოს ხის მორისგან გამორჩენილი უბრალო კანჯო მოჩანდა, რომელზედაც კონუსის ფორმის ჩალისქუდიანი მეთევზე იჯდა და ანეკსით ხელში მოთმინებით ელოდებოდა თავის მორიგ მსხვერპლს. ირგვლივ საოცარი სიჩუმე სუფევდა, გემის მოტორებიც კი გამოერთოთ, რადგან იგი ნაპირთან ახლოს იყო და იწერციით მიცურავდა.

უცებ გემის ცხვირწინ შადრევანი ამოვარდა, რომელიც მალე სისხლით შეიღება. მე თვალი მოვკარი ზვიგენების ჯგუფს, რომლებიც უზარმაზარ თევზს გლეჯდნენ, ზვიგენტა რაოდენობა თანდათან მატულობდა, განითვლებული წყალი აქაფებულიყო და დულდა. ასე გასტანა რამდენიმე წუთს. მერე წყლის „დულილი“ თანდათან მინელდა, ზვიგენებიც ნელ-ნელა გაიფანტნენ და დარჩა უზარმაზარი თევზის ჩონჩხი, რომელიც თავისივე სისხლისაგან შეღებილ ზღვაში ნელ-ნელა იძირებოდა.

ჩვენი გემი უკვე ახლოს იყო ქ. კონაკრის ნავსადგურთან. მალე ჩვენი მიმართულებით მოტორიანი ნავი წამოვიდა, რომელზედაც ლოცმანი იჯდა, იგი „ლატივაზე“ ამოვიდა და ჩვენი გემი კონაკრის ნავსადგურში შეიყვანა. იყო 28 დეკემბრის თბილი საღამო.

დილით პოლიტინფორმაციაზე საგანგებოდ გაგვაფრთხილეს, ქუჩაში არ ნაგველო ფოტოაპარატი, არავისთვის არ გვეჩვენებინა დოლარი, თავი შეგვეკავებინა ინგლისურ ენაზე საუბრისაგან (თუმცა მაშინ ვინ იცოდა ინგლისური) და მარტო არსად გავსულიყავით; თუ ავტობუსიდან გავიდოდით, აუცილებლად ჯგუფურად გვეკვლო.

დილის 11 საათზე „ლატივას“ რამდენიმე ავტობუსი მოადგა. ჩვენ

ქალაქში გაგვასეირნეს. ქალაქი ჰქვია, თორემ უფრო დაბას ან სოფელს ნააგავდა. გაგვაკვირვა პალმების სიმრავლემ. თითქმის ყველა პალმის ძირში ადგილობრივ მკვიდრთა ტრადიციული საცხოვრებელი – კონუსის ფორმის ჩალით გადახურული, ალიზით ნაშენი მრგვალი ქოხები იდგა. ქალაქის ცენტრისკენ ძირითადად ტერასებიანი სწორკუთხა საცხოვრებელი სახლები შეენიშნეთ. უფრო შორს თანამედროვე ევროპული ტიპის მრავალსართულიანი შენობები შენდებოდა. როგორც გვითხრეს, ახლა უმეტესად ასეთ სახლებს აგებენო. ქუჩაში ბაზრის მსგავსი სავაჭრო ცენტრი იყო. გზის პირას გამწკრივებული გამყიდველები ბანანებს, ქოქოსის ნაყოფს, ციტრუსებს და რა ვიცი, კიდევ რამდენი სახის ხილს ყიდდნენ. ქალებს თავზე ედგათ ხილით გასეხული დაწნული დიდი ხოჩნები. ისინი დადიოდნენ ქუჩაში და ვაჭრობდნენ. ბაზრის განაპირას ერთ კაცს მხარზე მაიმუნი ეჯდა. ეს კაცი ქოქოსის ნაყოფს ყიდდა, როგორც კი მუშტარი გამოჩნდებოდა, მაიმუნი მაშინვე აცოცდებოდა მაღალ პალმაზე, ნაყოფს მოწყვეტდა და პატრონს ჩამოუგდებდა. ამ სანახაობამ ისე გაგვიტაცა, რომ ავტობუსი გავაჩერეთ და კარგა ხანს ვუყურეთ, თუ როგორ ვაჭრობდნენ მაიმუნი და მისი პატრონი.

ქუჩაში ყველგან იყიდება ადამიანებისა და ცხოველების ქვისა და ხის სტატუები, ხის მოჩუქურთმებული ნივთები, ადამიანის პატარა ფიგურები, რომლებსაც ფანტასტიკური არსების თავი ადგათ, იყიდება სარიტუალო ნიღბები ცხოველთა გამოსახულებით, სიმებიანი საკრავები, სხვადასხვა ზომის დოლები, რომლებიც გვინებაში დიდად პოპულარულია და სხვა.

როგორც გიძმა აგვისნა, აქ მუსიკა მონოდიურია (ერთხმიანი). დღესასწაულებზე იმართება თეატრალური სანახაობები, ცეკვები. მეტად პოპულარულია „გვინეის აფრიკული ბალეტი“, რომელთან ერთად დღეს საღამოს გვაქვს დანიშნული კონცერტი.

ექსკურსია მეტად საინტერესო იყო, ჩვენ ისე მოვიარეთ მთელი ქალაქი, რომ ავტობუსიდან არ გამოგვიშვეს. გემზე მაინც კმაყოფილები დავბრუნდით. ნასადილევს „რუსთავის“ წევრები ავტობუსით წაგვიყვანეს სარეპეტიციოდ დარბაზში, სადაც იმ დღეს ჩვენი კონცერტი იყო დანიშნული.

მივედით საკონცერტო დარბაზთან. ეს გახლდათ ტექნიკის უკანასკნელი სიტყვით აგებული უზარმაზარი შენობა, თანამედროვე დიზაინით. იგი ჩინელებს აუშენებიათ. ეს დარბაზი გაცილებით დიდია, ვიდრე თბილისის საკონცერტო დარბაზი.

ჩვენ სცენის უკან გასახდელები დავიკავეთ. სანამ სცენაზე გავიდოდით, ანსამბლის წევრები სარეპეტიციო კოსტუმებს იცვამდნენ. სცენაზე და დარბაზში რამდენიმე ახმახი პოლიციელი დადიოდა. ისინი პისტოლეტებით იყვნენ შეიარაღებული, მოკლესახელობიანი პერანგები ეცვათ და ისეთი შავები იყვნენ, როგორც დიდხანს ნახმარი ძველი ქვაბის ძირი. ანსამბლის წევრების გამოსვლას ველოდებოდი. ჩემთან ერთად იყო შესანიშნავი ახალგაზრდა კაცი (წარმოშობით თბილისიდან), სსრ კავშირის

კონსული გვინებაში რობერტ გრიგორიანი, რომელიც მიყვებოდა ამ ქვეყნის ტრადიციებზე, მან, სხვათა შორის, მითხრა, რომ თურმე გვინებაში ადრე გავრცელებული ყოფილა კანიბალიზმი, რომელიც დიდი ხანი არ არის, რაც კანონით აიკრძალა. მე გამახსენდა რამდენიმე წლის წინ გაზეთებში გახმაურებული ამბავი, რომ გვინებაში საფრანგეთის ელჩი გაიტაცეს და შეჭამეს. მაშინ ბევრი მითქმა-მოთქმა იყო ამ ფაქტის შესახებ, მათ შორის სახუმაროც. თითქოს ფრანგებმა წერილი გაუგზავნეს გაეროს და გვინების დასჯა მოითხოვეს. მაშინ გვინელებმა საპასუხო ნოტა გაუგზავნეს ფრანგებს: „რა გინდათ, ბატონო, მანდა გყავთ ჩვენი ელჩი და თუ გინდათ, თქვენც შეჭამეთ“.

მოკლედ, ამ საუბარში ვიყავით მე და გრიგორიანი, როცა შევნიშნეთ, რომ ორი ახმახი პოლიციელი ჩვენი გოგონების გასახედლებთან იდგა და ჭუჭყუტანაში იჭვრიტებოდა.

– ხომ არ გგონიათ, რომ მგაბათ თქვენი გოგონები მოსწონთ, როგორც ქალები, – მითხრა რობერტმა, – თეთრი ადამიანი დაინახეს და შესაჭმელად უნდათ. ეს რომ გავიგე, შიშისაგან თმები ყალყზე დამიდგა და ინსტიქტურად იქვე გარდერობთან რომელიღაც მომღერლის ხანჯალს ვტაცე ხელი. აი, თურმე რატომ აგვიკრძალეს ღამე გარეთ გამოსვლა და ცალ-ცალკე სიარული.

ჩვენ რეპეტიცია დავამთავრეთ. მე, ფრიდონ სულაბერიძე და რობერტი გარეთ გამოვედით. იქ ქართული დელეგაციის სხვა წევრებიც მოსულიყვნენ და ჩვენი ტურისტებიც მოჰყავდათ ავტობუსებით.

უცებ ორი დიდი თვითმცლელი სატიერთო მანქანა მოვიდა, რომელთა ძარებზე ორმოცამდე ახალგაზრდა იდგა. ისინი მკვირცხლად ჩამოხტნენ მანქანიდან და საკონცერტო დარბაზისკენ გაემართნენ. – ესენი „გვინების აფრიკული ბალეტის“ წევრები არიან, ხალხში დიდი პოპულარობით სარგებლობენ და დღეს თქვენთან ერთად გამოდიან კონცერტზე, პირველ განყოფილებაში ესენი იცეკვებენ, მეორეში თქვენ – გვითხრა რობერტმა.

– ვა, ეგეთი პოპულარული ანსამბლი „სამასვალთ“ მოიყვანეს კონცერტზე? – გაიკვირვა ფრიდონ სულაბერიძე.

ხალხი ნელ-ნელა გროვდებოდა დარბაზში. ზანგებს სად არ შევხვედრივარ, მაგრამ ასეთი შავი ფერის ხალხი სხვაგან არსად მინახავს. მათ თეთრი და ღია ფერის ტანსაცმელი ეცვათ, რაც კიდევ უფრო უსვამდა ხაზს მათი კანის ფერს, რომელიც მზეზე სიშავისაგან ბრჭყვიალებდა. ჩვენი ტურისტები ცალკე დასვეს, უზარმაზარი დარბაზი ხალხით გაივსო და კონცერტიც დაიწყო. პირველად სცენაზე „გვინების აფრიკული ბალეტი“ გამოჩნდა, რასაც გამაყრუებელი სტვენა მოჰყვა.

მოცეკვავეებმა თავიდანვე ისეთი ტემპი აიღეს, რომ უზარმაზარი დოლები ძლივ ასწრებდა დაკვრას. პირველად „სანადირო ცეკვა“ შეასრულეს. ვაჟებს ხის ფოთლების მსგავსი ნაჭრისაგან შეკერილი მოკლე შარვლები ეცვათ, წელს ზევით შიშვლები იყვნენ და ხელში შუბები და მშვილდ-ისრები ეჭირათ. ქალები თავზე დადგმული

რქებით ირმებს განასახიერებდნენ. ვაჟებმა მათზე ნადირობის სცენა შესანიშნავად გაითამაშეს. მერე შრომის ამსახველი ცეკვა შეასრულეს, შემდეგ საბრძოლო, სარიტუალო და სხვა. ყველა ცეკვა ისეთ ტემპში სრულდებოდა, რომ ჩვენ სუნთქვაშეკრულები ვუყურებდით ამ იშვიათ სანახაობას და როცა პირველი განყოფილება დამთავრდა, შევებით ამოვისუნთქეთ.

– ასეთი რამე ჯერ არ მინახავს, ეს საოცრებაა – ასე შეაფასა ფრიდონ სულაბერიძემ გვინეელი მოცეკვავეები.

მეორე განყოფილებაში „რუსთავი“ გამოვიდა. აქ უკან დახევა აღარ შეიძლებოდა და ფრიდონმა ცეცხლოვანი ცეკვები შეარჩია. ამას რიტმული სიმღერებიც დაეურთეთ. პირველ ნომერად „ხანჯლური“ შევასრულეთ ცეკვითა და სიმღერით. როცა ჩვენი მოცეკვავეები მაღალ ნახტომებში ოსტატურად ისროდნენ ხანჯლებს და შეუცდომლად არჭობდნენ იატაკზე, მაყურებელმა კინალამ დაანგრია დარბაზი. „ხანჯლურს“ „ხორუმი“ მოჰყვა, „ხორუმს“ – „ფარიკაობა“ და „მთიულური“, რამაც განაცვიფრა გვინეელები. მაყურებელი თითქმის არ დამჯდარა, ისინი ფეხზე ამდგარი ოვაციებს უმართავდნენ ქართველ მსახიობებს.

მეორე დღეს მხოლოდ „რუსთავის“ კონცერტი იყო დაგეგმილი. დარბაზი ხალხით გაიჭედა. როგორც გვითხრეს, ხალხი ახლო რეგიონებიდანაც მოიყვანეს. კონცერტს თვით პრეზიდენტი აჰმედ სეკუ ტურე დაესწრო მეუღლესთან და მთავრობის წევრებთან ერთად. როგორც ჩანს, პრეზიდენტს მოეწონა ჩვენი კონცერტი, რადგან მეორე დილას, 31 დეკემბერს, სეკუ ტურემ „რუსთავის“ წევრები საახალწლო შეხვედრაზე მიიწვია. ეს ამბავი ძალიან გაუხარდათ ჩვენს მოსკოველ ხელმძღვანელებს. მათ დილიდანვე შეადგინეს პრეზიდენტის სასახლეში მიპატიჟებული ხალხის სია და ამ სიაში ორი თავიანთი წარმომადგენელიც შეიყვანეს.

მთელი დღე გემიდან არ გაგვიშვეს. საღამოს 5 საათისთვის ჩვენთან მოვიდა მერსედესის ტიპის შესანიშნავი ავტობუსი, რომელსაც მთავრობის წარმომადგენელი და რუსული ენის მცოდნე თარჯიმანი ახლდა. გემზე კიდევ ერთხელ შეამოწმეს ჩვენი სიები და სეკუ ტურეს სტუმრები ავტობუსამდე მიგვაცილეს. „რუსთავის“ წევრები ნაციონალურ კონსტრუქციებში იყვნენ გამოწყობილნი – ბიჭები ჩოხებში, ხოლო გოგონები სხვადასხვა კუთხის ქართულ კაბებში. ბიჭებს ხანჯლები შეხსენეს და გემზევე დაატოვებინეს.

ჩვენი ავტობუსი ქალაქარეთ გაემართა. ნახევარი საათის შემდეგ ზღვისპირა მაღლობზე გამოჩნდა გალავანშემორტყმული სასახლე. – ეს პრეზიდენტის სასახლეა, – გვითხრა თარჯიმანმა, რომელიც შესანიშნავად ლაპარაკობდა რუსულად. როგორც გვითხრეს, მან მოსკოვში ლუმუმბას სახელობის უნივერსიტეტი დაამთავრა.

სასახლის შესასვლელში კიდევ ერთხელ შეამოწმეს ჩვენი სიები, კიდევ ერთხელ გაგვჩხრიკეს და ეზოში შეგვიყვანეს. ეზო ჰქვია, თორემ სტადიონისოდენა ფართობი უჭირავს. მინაზე დაგებულია

თეთრი ძვირფასი მარმარილო. ეზოში ორი დიდი მარმარილოს აუზი და შადრევანია, რომელშიც ლამაზი თევზები დაცურავენ. შადრევნიდან ხმაურით ამოსჩქეფს წყალი და იქაურობას აგრილებს. ეზოში სხვადასხვა ჯიშის ლამაზი პალმები დგას. ეზო გარშემორტყმულია მაღალი კედლით, ამიტომ ირგვლივ არაფერი ჩანს. ცა მონმენილი იყო და მცხუნვარე მზის სხივები იქაურობას ათბობდა. როგორც გვითხრეს, ტემპერატურა 40 გრადუსამდე აღწევდა. ცაზე უამრავი დიდი და პატარა ზომის ფრინველი ირეოდა, რაც კიდევ უფრო ალამაზებდა იქაურობას. ისმოდა ფრინველთა მზიარული ჟღერტული და ყივილი. ჩვენ თავი ზევით გვექონდა აწეული და ინტერესით ვათვალიერებდით ფრინველთ კრებას. ამდენნაირი სხვადასხვა ფერისა და ზომის ფრინველი ჯერ არ მენახა.

ეზოს ჩრდილოეთ ნაწილში პრეზიდენტის თეთრი ულამაზესი სასახლე იდგა. ჩვენ ეზოს ვათვალიერებდით. რამდენიმე ადგილას სპეციალური გადასახელი აივნები მოეწყოთ. ერთი აივანი ზღვას გადაჰყურებდა. აქედან შესანიშნავი პეიზაჟი იშლებოდა და ჩანდა, რომ პრეზიდენტის სასახლე ამ მხრიდან მიუვალ ქარაფებზე იყო აგებული. მიუხედავად ამისა, სპეციალურ პოსტებზე დაცვის რამდენიმე შეიარაღებული ჯარისკაცი იდგა. მოპირდაპირე მხარეს მთის ულამაზესი სანახაობა იშლებოდა, სადაც აგრეთვე გაძლიერებული დაცვა იდგა. მოკლედ, პრეზიდენტის მდიდრული ეზო და სასახლე მიუვალ ადგილას იყო აშენებული და ულამაზეს სანახაობას ქმნიდა.

5 საათიდან ხალხმა ნელ-ნელა იწყო შეკრება სასახლის ეზოში, ისინი სხვადასხვა ქვეყნის დიპლომატიური კორპუსის წარმომადგენლები იყვნენ. ყველას თავისი ქვეყნის ეროვნული ტანსაცმელი ეცვა. ხალხი ჯერ სეირნობდა, ეზოს ათვალიერებდა. უმეტესობა შადრევნის ახლოს იდგა, საიდანაც მზეფეები იფრქეოდა და იქაურობას აგრილებდა. 5.30 სთ-ზე ყველა დელეგაციას თავ-თავისი ადგილი მიუჩინეს. ეზო ელიფსის ფორმისა იყო და ხალხი კედლის გასწვრივ განათავსეს. ყველა დელეგაციის წინ მათი ქვეყნის აღმნიშვნელი აბრა იყო მიწაზე დადგმული. ჩვენ ჩინელებსა და ბულგარელებს შორის მოვხვდით, ჩვენ წინ თეთრ აბრაზე ეწერა СССР. ჩვენი მეზობლები მშვენივრად ლაპარაკობდნენ რუსულად. შადრევნებთან ახლოს ერთმანეთის მოპირდაპირე მხარეს ორი სიმფონიური ორკესტრი განლაგდა, ისე, რომ შუაში მარმარილოს უზარმაზარი მოედანი დარჩა. საზეიმო საღამო 6 საათზე დაიწყო. პრეზიდენტი აშშ-ს სეკუ ტურე მოვიდა მეუღლესთან ერთად. მათ ნაციონალური ტანსაცმელი ეცვათ – ტანზე შემოხვეული გაქათმებული თეთრი სამოსი, თავზე ასევე თეთრი ფერის ჩაღმები ეხურათ. პრეზიდენტი მოკლე სიტყვით მიესალმა ყველა იქ მყოფს, ორკესტრმა გვინეის ჰიმნი შეასრულა. შემდეგ სეკუ ტურე სტუმრებისკენ გაეშურა. იგი ყველა ქვეყნის დელეგაციის წინ ჩერდებოდა და სათითაოდ ართმევდა ხელს დელეგაციის წევრებს. ამ ცერემონიალს საკმაოდ დიდი დრო დასჭირდა. როცა პრეზიდენტი ჩინელებს მიუახლოვდა, ჩვენი დელეგაციის თავმჯდომარე

სპეციალურად გადავიყვანეთ ქართულ ეროვნულ სამოსში გამოწყობილი მოცეკვავე გოგონა მარიკა შაფათაყა. იგი ძალიან ლამაზი იყო. ისე მოხდა, რომ ჩინეთის დელეგაციის შემდეგ ჩვენი დელეგაცია ცოტა სიღრმეში იდგა, ამიტომ პრეზიდენტი ვერ გვხვდავდა. როცა ჩინელებთან მისაღება დაამთავრა, სეკუ ტურე უცებ მარიკა შაფათაყას შეეფეთა. ოჰ! – წამოიძახა პრეზიდენტმა გაკვირვებისაგან და ჩვენი გოგონათი მოხიბლული კარგა ხანს ხელგაშლილი გაუნძრევლად იდგა. მერე მასთან მივიდა, ხელი ჩამოართვა და ჰკითხა, საიდან ვიყავით, როცა გაიგო, რომ საქართველოდან ვართ, გაილიმა – ო... მე გუშინ თქვენს კონცერტს დავესწარი, თქვენ არაჩვეულებრივი მოცეკვავეები და მომღერლები გყავთ, პროგრამაც ძალიან ლამაზია. ათიოდე წლის წინ თქვენს ქვეყანაში ვიყავი, რომელიც ძალიან მომეწონა, თბილისი შესანიშნავი ქალაქია, იქ მშვენიერი ხალხი ცხოვრობს. თქვენ უძველესი კულტურა გაქვთ. გადაეცით ჩემი სალამი საქართველოს – გვითხრა ბატონმა სეკუ ტურემ და ყველას სათითაოდ ხელი ჩამოგვართვა. მერე გვკითხა, რამდენ ხანს ვრჩებოდით გვინებაში და გამოთქვა სურვილი, თუ რა თქმა უნდა, ჩვენი თანხმობაც იქნებოდა, რომ ჩვენი ტურნე გაგრძელებულიყო და სხვაგანაც დაენიშნათ ჩვენი კონცერტები. გვინელებმა უნდა ნახონ თქვენი კონცერტი და გაიცნონ ქართული კულტურა – თქვა ბატონმა სეკუ ტურემ.

სამსუხაროდ, ეს ჩვენზე არ იყო დამოკიდებული – მოსკოვიდან ჩვენი განრიგი მკაცრად იყო დაგეგმილი.

პრეზიდენტი სეკუ ტურე ყველაზე მეტხანს ჩვენს დელეგაციასთან დარჩა. მერე გულთბილად დაგვემშვიდობა და ბულგარელებთან გადაინაცვლა. როცა მისაღმებებს მორჩა, პრეზიდენტი მოედნის ცენტრში დაბრუნდა. იქ მისი მეუღლე და მთავრობის წევრები იდგნენ. მერე ორკესტრმა მხიარული საცეკვაო მუსიკა დაუკრა. ტრადიციულად პრეზიდენტმა პირველად თურმე თავის მეუღლესთან უნდა იცეკვოს. ამჯერად სეკუ ტურემ დაარღვია ეს ტრადიცია – იგი ჩვენკენ წამოვიდა, მდაბლად დაგვიკრა თავი და გვთხოვა, თუ შეიძლება თქვენი გოგონა საცეკვაოდ გავინვიოო, – მერე მარიკა შაფათაყას ხელკავი გამოსდო და მოედნის ცენტრისკენ წაიყვანა. ყველას ყურადღება, ცხადია, პრეზიდენტისკენ იყო მიმართული, რომელიც უცხო ქვეყნის ულამაზეს ასულთან ცეკვავდა.

ცეკვა დამთავრდა. სეკუ ტურემ მარიკა ჩვენამდე მოაცილა, ჯერ მდაბლად დაუკრა მას თავი, შემდეგ ჩვენ გულთბილად დაგვემშვიდობა და წავიდა. ამის შემდეგ თავისი მეუღლე გაიწვია საცეკვაოდ და ყველას ცეკვისკენ მოუწოდა. ორკესტრები საზეიმო მელოდიებს უკრავდა, ცეკვავდა ყველა, ვისაც ცეკვა შეეძლო და პრეზიდენტის ეზო უზარმაზარ სცენას დაემსგავსა. ასე გაგრძელდა საღამოს 8 საათამდე. ცეკვები დამთავრდა და ყველა სუფრებთან მიგვინვიეს. ყველა დელეგაციის წინ მაგიდები დადგეს, ლამაზი ურიკებით დიდძალი საჭმელ-სასმელი მოიტანეს, მერე დატვირთული ურიკები მალიმალ ერთმანეთის მიყოლებით

ჩამოივლიდა და ყველა ჩვენგანს შეეძლო აეღო, რაც სურდა. ჩვენ ქართული ქეიფი გვაჩაღლეთ. თამადად სალიერ ვადაჭკორია ავირჩიეთ, რომელიც ქართული ტრადიციების მიხედვით შეუდგა თავის მოვალეობას. ყველა ქვეყნის დელეგაციასთან მიჰქონდათ მიკროფონები და ისინიც ახალ წელს ულოცავდნენ იქ მყოფთ. ჩვენ „მრავალჟამიერით“ მიულოცეთ, რამაც მსმენელთა ოვაცია გამოიწვია. სიმღერას შემდეგშიც ხშირად გვთხოვდნენ და მქუხარე ტაშით გვაჯილდოებდნენ.

ორკესტრმა გვინების ეროვნული საცეკვაო მუსიკები დაუკრა. გვინეელი გოგონები საცეკვაოდ იწვევდნენ ვაჟებს, იქ ასეთი წესი ყოფილა. ჩვენთანაც მოვიდნენ და სხვებთან ერთად მეც გამინვიეს. მე ერთხანს ვიუარე, მაგრამ მითხრეს, უხერხულიაო და გავედი. კიდევ კარგი, ყველა ცეკვავდა და მე ყურადღებას არავინ მაქცევდა. ვერაფერი გაუგე იქაურ მოძრაობებს, უაზროდ ვიქნედი ხელებს და დათვივით სასაცილოდ დავძუნძულებდი. ჩემი პარტნიორი კარგა ხანს ეცადა როგორმე ავეყოლიებინე ცეკვაში, მაგრამ ამაოდ. როცა მიხვდა, რომ ჩემგან არაფერი გამოვიდოდა, თავი დამიკრა და წავიდა.

ზეიმი კარგა ხანს გაგრძელდა. პრეზიდენტმა ოფიციალურად მიულოცა თავის ხალხს ახალი წელი. მერე ჩვენც გვთხოვეს, რომ ქართული სიმღერით მიგველოცა. ჰაერში მაშხალები აიჭრა, რომლებმაც გადაანათეს მიდამო; დიდი ფიერვერკი გაიმართა, მაშხალები ჰაერში სკდებოდა და ლამაზი ჭრელი პარაშუტებივით დაბლა ეშვებოდა. გუგუნებდა ქართული სიმღერა. დადგა 1981 წელი, გვინეა ქართული „მრავალჟამიერით“ ხვდებოდა ახალ წელს. აი, რას წერს მანანა ღუმბაძე ამ ფაქტის შესახებ:

„საბჭოთა კავშირ-გვინეა კონაქრის დიპლომატიური ურთიერთობების პრაქტიკაში ეს იყო პირველი შემთხვევა, როდესაც საბჭოთა მოქალაქე, ელჩის გარდა, გვინების პრეზიდენტის საახალწლო წვეულებაზე იღებდა მონაწილეობას და ამას თუ დაუშვამტებთ იმასაც, რომ მეჯლისი პრეზიდენტმა ქართველ გოგონასთან ცეკვით გახსნა, ყველაფერი ნათელი გახდება.

პრეზიდენტმა ჭიქა ასწია ქართველი მეგობრების სადღეგრძელებლად და დასძინა, რომ მსოფლიოს რეაქციული ძალები დიდ უკმაყოფილებას გამოთქვამენ საერთოდ გვინეასა და საბჭოთა კავშირის ურთიერთ-მეგობრობის გამო, ამიტომ ამ დაძაბულ ვითარებაში გვინების მთავრობა ერიდებოდა გვინებისა და საბჭოთა ახალგაზრდობის ზედმეტად გულახდილ შეხვედრებს, მაგრამ რუსთავის ანსამბლის წარმოდგენამ გვინეელი ახალგაზრდობის იმდენად დიდი სიყვარული და სიმპათია დაიმსახურა, რომ ვერავითარი რეაქცია და წინააღმდეგობა მათ დამეგობრებას წინ ვეღარ აღუდგება. პრეზიდენტმა ლამაზი სამშობლო დაულოცა ქართველ ხელოვანებს და ახალი წელი მიულოცა. 8 საათზე გვინების დროით საქართველოში უკვე ახალი წლის ზარები რეკდნენ, გვინების პრეზიდენტის სამეჯლისო დარბაზში ზუსტად ამ დროს ქართული მრავალჟამიერი აგუგუნდა და მაღალყელიანი ჭიქები მარტინებითა და ვისკებით აივსო.

„რუსთაჲმა“ ქართული ხელოვნების მაღალპროფესიულ დონეზე რეკლამირების გარდა, გვინებაში ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი დიპლომატიური მისია შესრულა. როგორც შემდგომ ჩვენს საელჩოში აღინიშნა, ეს გახლდათ ერთი დიდი წინ გადადგმული ნაბიჯი გვინებისა და საბჭოთა კავშირის კეთილი ურთიერთობების განმტკიცების საქმეში.

გემზე გვიან ღამე დადებრუნდით. მთელი გემი გაჩახჩახებული იყო. ტურისტები გემბანზე იყვნენ მოყვნილი, ისმოდა სიმღერები. მღეროდნენ უმეტესად პოპულარულ რუსულ სიმღერებს უნისონში. ისინი ხელი-ხელჩაკიდებულნი დადიოდნენ გემბანზე, დადიოდნენ კაიუტებს შორის, დადიოდნენ გემის საკონცერტო დარბაზში. ჩართულნი იყვნენ სხვადასხვა თამაშებში, გოგოებიც და ბიჭებიც ნიღბებში იყვნენ, ამიტომ მათი ცნობა წარმოუდგენელი იყო. ჩვენ რომ გემზე ავედით, ისეთი ხმაური ატყდა, თითქოს დატყვევებული გამოვეყვით გვინიდან. მერე ჩვენ ირგვლივ შეიკრიბნენ და გვთხოვეს გვემღერა და გვეცეკვა. „თბილისო“ და „სულიკო“ გვაძღერეს. მთელი გემი ჩვენთან ერთად მღეროდა. მე შევამჩნიე, რომ ყველა ნასვამი იყო, საიდან მოიტანეს სასმელი, არ ვიცი.

ვინაიდან ყველა ნიღაბში იყო, ვერც ერთი მათგანი ვერ ვიცანი. სიმღერები და ცეკვა-თამაში დილამდე გაგრძელდა. როცა გათენდა, გემზე სრული სიმშვიდე სუფევდა, რადგან ყველას ეძინა.

პირველ იანვარს ჩვენი გემი ისევ ზეიმობდა. ქალაქში არავინ გაუშვეს და ხელმძღვანელობამ ყველაფერი იღონა, რომ ახალი წლის ზეიმი კარგად ჩაგვეტარებინა.

2 იანვარს გემი უნდა დაგვეტოვებინა და თვითმფრინავით გაგვრენილიყავით მოსკოვში, მაგრამ აღმოჩნდა, რომ საბჭოთა თვითმფრინავს ყველა აეროპორტში არ მიიღებდნენ, რადგან პოლიტიკური მდგომარეობა არასტაბილური იყო. მაშინ მოგვიხდებოდა გემით დაბრუნება, რაც კიდევ ორთვიან მოგზაურობას ნიშნავდა.

საბედნიეროდ, საბჭოთა თვითმფრინავები კონაკრის საერთაშორისო აეროპორტში მიიღეს. გვინებაში ტემპერატურა +40 გრადუსს უჩვენებდა. ჩვენ რამდენიმე ჯგუფად დაგვყვეს და ავტობუსებით ნავიყვანეს აეროპორტში, სადაც რამდენიმე საბჭოთა ლაინერით, ტუ-154 -ით ჯერ კასაბლანკაში ჩავფრინდით, ხოლო იქიდან - მოსკოვში, სადაც ტემპერატურა -32 გრადუსს უჩვენებდა.

რამდენიმე თვის შემდეგ თბილისში გავიგეთ, რომ გარდაიცვალა გვინის პრეზიდენტი - აჰმედ სეკუ ტურე.

1982 წ.

„ელესა“ ამერიკაში

1978 წელს მხცოვანმა ლოტბარმა და უბადლო მომღერალმა ლადიკო ერქომაიშვილმა ოზურგეთის გაერთიანებული გუნდი თბილისში ჩამოიყვანა. მისი გუნდი ფესტივალზე ამჯერადაც საუკეთესო იყო. ლადიკო ბაბუა თბილისში ჩემს ბინაში ჩერდებოდა, საღამოობით დავსხდებოდით ხოლმე და ვსაუბრობდით გურული სიმღერის ახლანდელ

ლადიკო ერქომაიშვილი

მდგომარეობაზე, მის ბედზე, ვსაუბრობდით ძველ მომღერლებზე. ლადიკო იშვიათი მოსაუბრე იყო, არაჩვეულებრივი მეხსიერების წყალობით მას ბევრი რამ ახსოვდა. არტემ ერქომაიშვილი უკვე ცოცხალი აღარ იყო და ჩემი დასაყრდენი გურულ სიმღერაში მისი უმცროსი ძმა — ლადიკო გახლდათ. მე მისგან ვინერდი ნოტებზე იმ სიმღერებს, რომელთა ჩანერაც არტემ ბაბუას სიცოცხლეში ვერ მოვასწარი. ერთი სიამოვნება იყო ლადიკოსთან მუშაობა; ხანდაზმულობის მიუხედავად, მისი ლულუნა ხმა შესანიშნავად ჟღერდა. მე და ბადრი თოიძე გვერდით მივუსხდებოდით ხოლმე ლადიკო ბაბუას და მასთან ერთად ვმღეროდით ძველ გურულ სიმღერებს. ჯერ ხომ უბადლო ხმა ჰქონდა, მერე ისეთ ვარიანტებს შემოგვთავაზებდა, სიმღერის დროს ისე იმპროვიზირებდა, რომ ხანდახან ჩემი ხმა მაკინცდებოდა, მომენტალურად ვჩერდებოდი და მისი სიმღერით ვტკებოდი.

„...ლადიკოს ტკბილი სიმღერა ვისაც კი მოუსმენია, იტყვის, ბულბული თუ გალობს, ვარდზე რომ დაუსვენია...“
წერდა სერგო ჩხარტიშვილი.

მას შემდეგ აგერ 30 წელი გავიდა და ლადიკოს ხმა ახლაც მესმის. იგი უდავოდ ღმრთის მადლით მირონცხებული მომღერალი იყო.

— გურიაში ძველი მომღერლები ცოტანი დარჩნენ, ახალგაზრდები ნაკლებად არიან დაინტერესებული. გადავწყვიტე შევექმნა მამაკაცთა გუნდი და ახალგაზრდებს გალობა ვასწავლო. თუ ღმერთმა დამაცალა,

ეს იქნება ჩემი უკანასკნელი ნამუშევარი, — თქვა ლადიკომ. მას ჩემი აზრი აინტერესებდა. მე, რასაკვირველია, იდეა მომეწონა და ვუთხარი, რომ ეს იქნება ერთ-ერთი დიდი საქმე, რაც კი ოდესმე გაგკეთებია-მეთქი. რაიონებში არსებული ქალთა და მამაკაცთა გაერთიანებული გუნდები, რომლებიც, ძირითადად, ოლიმპიადებისა და ფესტივალებისთვისაა შეკონინებული, ვერ ამართლებს, დაიკარგა ის საუკეთესო სამემსრულებლო ტრადიციები, რომლებიც გიგო ერქომაიშვილის, სამუელ ჩაველიშვილის, ვარლამ სიმონიშვილის, ალმასხან ხუხუნიშვილის, ლადიმე ბერძენიშვილისა და სხვათა გუნდებმა შეინარჩუნეს.

ამ ბოლო წლებში გიორგი სალუქვაძის მიერ შექმნილი „ძველი გურული სიმღერების შემსწავლელი სკოლა“ უდავოდ დიდი საქმეა, რადგან იგი ლოტბარებს ამზადებს, მაგრამ, ამასთან ერთად სასურველია შეიქმნას მამაკაცთა გუნდიც, რომელიც პრაქტიკულად აღადგენდა ძველ სამემსრულებლო ტრადიციებს და მივიწყებულ სიმღერა-საგალობლებს, — ვუთხარი მე.

რამდენიმე თვის შემდეგ ოზურგეთში გახლდით. ლადიკო ბაბუამ მთხოვა ახალი გუნდის რეპეტიციაზე წავეყოლოდი. ამ გუნდში გაერთიანებული იყვნენ როგორც გამოცდილი მომღერლები: ვალერიან ბერიშვილი, ამირან თოიძე, სანდრო სურგულაძე, ალექსანდრე ჭანუყვაძე, რეზო რამიშვილი, ამირან ჩხარტიშვილი, გოდერძი გორდელაძე, ნოე ქათამიძე, კარლო ქუტიძე, ნოდარ გოგელია, ვახტანგ ცეცხლაძე და სხვები, ისე ახალგაზრდა მომღერლებიც: ანზორ ტულუში, ტრისტან სიხარულიძე, რეზო მახარაძე, გელა ცელაძე, ვასო ცეცხლაძე, ამირან გოლიაძე, ჯემალ ჭელიძე და სხვ. ამ გუნდში ლადიკომ ცალკე გამოჰყო „ახალგაზრდა ლოტბართა ანსამბლი“ — ის უმეტესად იმ ტრადიციულ საგალობლებს ასრულებდა, რომლებსაც დიდი ხანია აღარ გალობდნენ — საბჭოთა იდეოლოგია ხომ კრძალავდა სასულიერო საგალობლების შესრულებას.

მე განმაცვიფრა ამ გუნდის მაღალმა დონემ, განსაკუთრებით მომეწონა ახალგაზრდების მიერ შესრულებული ტრადიციული გურული საგალობლები.

რეპეტიციის შემდეგ დადგა გუნდის სახელწოდების საკითხი. პირველი სიმღერა, რომელიც მათ შესანიშნავად შეასრულეს, იყო უძველესი გურული შრომის სიმღერა „ელესა“, — იქნებ გუნდისთვის ამ სიმღერის სახელი დაგვერქმია, — ვთქვი მე. გადანყდა.

მაღე „ელესა“ პოპულარული გახდა, მას უკვე ინვედნენ ფესტივალებზე, კონცერტებზე, რადიო და ტელეგადაცემებში.

1981 წლის აპრილში თბილისში გაიმართა ლადიკო ერქომაიშვილის საიუბილეო საღამო; მას ძალიან ბევრი ხალხი დაესწრო. ლადიკოს პატივსაცემად მოვიდნენ ირაკლი აბაშიძე, გურამ ფანჯიკიძე, დოდო აბაშიძე,

გური სიხარულიძე

ბიძინა კვერნაძე, შოთა მილორაფა, ჯანსუღ კახიძე, ჯანსუღ ჩარკვიანი, ოთარ თაქთაქიშვილი, რეზო ჭოხონელიძე, ფრიდონ სულაბერიძე, ჯანსუღ ლვინჯილია, სოკრატ სალუქვაძე, ზურაბ ქაფიანიძე, შოთა მშვენიერაძე, თენგიზ არჩვაძე და სხვა ცნობილი მოღვაწეები. იუბილე გაიმართა თბილისის პროფკავშირების სასახლეში, მონაწილეობდნენ: „ელესა“, „რუსთავი“ (სიმღერითა და ცეკვით), მამია ხატელიშვილის ანსამბლი, „მართე“ და სხვა კოლექტივები. კონცერტი დადგა რეჟისორმა არჩილ ჩხარტიშვილმა.

იშვიათი სანახაურო იყო 85 წლის ლადიკო იუბილარის სავარძელში, ბრგე, შავ ჩოხაში გამოწყობილი; მას აქეთ-იქიდან ეჯდა „რუსთავის“ ორი ულამაზესი მოცეკვავე გოგონა. იუბილე გახსნა უზუცესმა მეცნიერმა გიორგი ჩიტაიამ. ლადიკოს მიესალმნენ მწერლები, პოეტები, მეცნიერები, მუსიკოსები, ერთმანეთს ცვლიდა ანსამბლები, იყო ნამდვილი საზეიმო განწყობილება. კონცერტის მშვენება იყო ლადიკოს დის — ანეტას შვილთაშვილი, სამი წლის ირაკლი თოიძე, რომელმაც მამასთან და ბაბუასთან ერთად შეასრულა „მეფალ გურიაში მარა“.

1981 წელს ფირმა „მელოდიაში“ „ელესამ“ ფირფიტისათვის ჩანერა სიმღერები. „მე რუსთველი“-ში ლადიკო ბაბუამ ბანი იმღერა. ეს ჩანანერი ვისაც მოუსმენია, დამერწმუნება, რომ ლადიკო ერქომაიშვილის მიერ შესრულებული ბანი საუცხოოა, იგი სრულიად განსხვავებული ვარიანტია. სამწუხაროდ, ეს სიმღერა აღმოჩნდა მისი ბოლო ფონოჩანანერი.

ტელევიზიაში „ელესაზე“ გადაცემა მზადდებოდა, დარბაზში ციოდა, ლადიკო გაცივდა, ამან გამოიწვია მისი ჯანმრთელობის გაუარესება. ბოლოს, როცა მძიმე ავადმყოფი იწვა თბილისის მე-9 საავადმყოფოში, მოსკოვიდან მივიღეთ „ელესას“ ფირფიტები. ლადიკო ბაბუას იგი საავადმყოფოში მივუტანე. ფირფიტა მშვენიერად იყო გაფორმებული.

— რახან ამას მოვესწარი, ან რაღა მომკლავსო, — თქვა მან, ფირფიტას აკოცა, გულში ჩაიკრა და მერე პროფესორ თომა ჯაფარიძესა და სხვა თავის მკურნალ ექიმებს აჩუქა ავტოგრაფებით. ლ ა დ ი კ ი ერქომაიშვილი 1982 წლის მაისში გარდაიცვალა.

ლადიკოს გარდაცვალების შემდეგ „ელესას“ ახალგაზრდა ლოტბარებმა: ამირან გოლიაძემ, გელა ცელაძემ, ანზორ ტულუშმა, ჯემალ ჭელიძემ და სხვებმა ჩამოაყალიბეს გუნდები სოფლებში, წარმოება-დანესებულებებში, სკოლებში, რომლებიც სხვადასხვა სახის ღონისძიებებში მონაწილეობდნენ.

„ელესას“ ხანდაზმულმა წევრებმა ანსამბლის შემადგენლობა შეავსეს სხვა გამოცდილი მომღერლებით და ხელმძღვანელად აირჩიეს შესანიშნავი მომღერალი და ლოტბარი, ლადიკოს დისშვილი ამირან თოიძე. მათ გააგრძელეს ძველი გურული სიმღერების შესწავლა-პოპულარიზაცია.

„ელესას“ ხშირად ინვედნენ კონცერტებზე და ტელე-რადიო გადაცემებში. ჯანსუღ კახიძემ რამდენჯერმე მიიწვია „ელესა“ მის მიერ

დაარსებულ ფესტივალზე — „შემოდგომის თბილისი“. დიდი მაცეტრო აღფრთოვანებული იყო მათი სიმღერით. დასკვნით კონცერტზე, როცა ანსამბლს ამირან თოიძე დირიჟორობდა, ბატონმა ჯანსუღმა

ანსამბლი „ელესა“, ხელმძღვანელი ამირან თოიძე (შუაში)

მითხრა, — ამ კაცს რომ შესაფერისი მუსიკალური განათლება მიეღო, მსოფლიო მნიშვნელობის დირიჟორი გახდებოდაო. შემდეგ იგი სცენაზე ავიდა, ამირანს მოეხვია და „ელესას“ საქებრად შესანიშნავი სიტყვა წარმოსთქვა.

მალე გამოვიდა „ელესას“ მეორე ფირფიტა ახალი ჩანანერებით, უკვე ამირან თოიძის ხელმძღვანელობით.

1988 წელს მოსკოვში ვიყავი მივლინებული „რუსთავის“ გასტროლების თაობაზე. შევიარე საკავშირო კულტურის სამინისტროში, სადაც შემხვდა ჩემი ძველი ნაცნობი ანატოლი კარგინი. 1989 წელს აშშ-ში ტარდება დიდი ფოლკლორული ფესტივალი, რომელშიც მონაწილეობას მიიღებენ მსოფლიოს მრავალი ქვეყნის კოლექტივები. საქართველოს გარეშე ეს ფესტივალი არ მინდა ჩატარდეს. იქნებ რომელიმე ანსამბლი შემომთავაზო, იგი უნდა იყოს ძლიერი, ძველი ტრადიციული სიმღერების შემსრულებელი; ოღონდ ერთი პირობით, რომ დელეგაციის ხელმძღვანელი შენ იქნები, ვინაიდან გამოცდილი კაცი ხარ და ქართველ მომღერლებს არაფერს გაუჭირვებ, — მითხრა კარგინმა. მე უყოყმანოდ შევთავაზე „ელესა“. თბილისში დამატებით შეგვატყობინეს, რომ საჭირო იყო ეთნოგრაფიული მასალების, ძველი საყოფაცხოვრებო ტექნიკის,

ფოტომასალის, ძველი კოსტიუმებისა და სხვა საინტერესო მასალების წაღება, ვინაიდან იქ ეწყობოდა გამოფენაც. კონცერტებზე მოსული ხალხი ამ გამოფენასაც დაათვალიერებდა. გარდა ამისა, აუცილებელი იყო ღვინის წაღება. ყველაფერი ეს ოზურგეთში შევუკვეთეთ. ძიძითში მშვენიერი ურემი გაგვიკეთეს, ვანო გოლიაძემ ლამაზი აკვანი დაგვიმზადა, ქესკინა თოიძემ გოდორი და გიდელი დანნა, ბ-ნმა ენვერ გოგუაძემ შესანიშნავი ფოტომასალა მოგვანოდა მუზეუმიდან, რომელიც გადაბეჭდა და ჩარჩოებში ჩასვა ბ-ნმა ნარიმან ერქომაიშვილმა. წავიღეთ ჩაქურა, ყაბალახი, ნაბადი, ძველებური ფიშტო და ფილთა თოფი, ჩვენებური თოხი, წალდი, ღვინის თასები, ჯამები, ყანნები, კულა და ძველი დოქები, ჭარიკა, მაგიდა დაბალი სამფეხა სკამებით და სხვა. ღვინო კახური ვამჯობინეთ. ჩვენებურ „იზაბელას“ არ ვენდეთ. მაისის ბოლოს ეს ყველაფერი ჩატვირთეთ თვითმფრინავში, რომელიც ჯერ მოსკოვში, მერე კი ვაშინგტონში გაიგზავნა.

ერთი თვის შემდეგ მოსკოვში გავემგზავრეთ, სადაც სხვა ანსამბლებთან

ვალისკო ბერიშვილი

ერთად რეპეტიციებს გავდიოდით. „ელესამ“ თავიდანვე მიიქცია ყველას ყურადღება. საღამოს რესტორანში ვვახსმობდით. კოტე ლელეყვას „კრიმანჭული“ „დენ პოპედისა“ და „კალინკას“ შემდეგ გულში ერჭობოდათ ესტრადის უნიჭო მომღერლებს.

ერთ დილას რეპეტიციაზე მივდიოდით. როცა ავტობუსში ჩავსხედით, ვალიკო ბერიშვილმა ყელზე მიიღო ხელი, ჩაახველა და „ფუჩო, მგონი ხმა არ მაქო“ – თქვა. „ბიჯო, სამუელ ჩავლეიშვილს არ ღირსებია საქართველოს გარეთ გასვლა, შენ კიდომ ამერიკაში მიყავხარ მთავრობას, სირცხვილი რომ გვაჭამო, იცოდე, წალდი ქე მოგვაქვს აგერ, ნაგჭრი თავს და გოუგზავნი ამერიკის პრეზიდენტს, – „დაუყვავა“ ვალიკოს

ჭიჭიკო კეჭაცმაძემ. ბერიკაცები ნერვიულობდნენ. მე ერთი წუთით არ მშორდებოდნენ, რაიმე ხათბალას არ გადავეყიდოთ და არ დაგვეტოვონო. კარლო ქუტიძე მაინც დატოვეს, რაღაც საბუთები სწორი არ არისო (კაგებე შარს ვერ მოგდებდა თუ რა), თუმცა გვითხრეს, რამდენიმე დღეში გამოვაგზავნიეთ. მე მათ არ ვენდე და ანსამბლ „რუსთაის“ დირექტორს ალექო ლორთქიფანიძეს ვითხვე ამ საქმის მოგვარება. მანაც იმარჯვა და ჩვენი კარლო რამდენიმე დღეში დაგვენია ვაშინგტონში.

მოსკოვში ყველაფერი კეთილად დამთავრდა და სსრ კავშირის დელეგაციასთან ერთად, 22 ივნისს, 13 საათსა და 20 წუთზე მოსკოვის დროით ამერიკის ფირმა „პან-ამერიკის“ თვითმფრინავ „ბონგ 747“-ით

გავემგზავრეთ ნიუ-იორკში. ამერიკის გზას გაუყვავა „ელესას“ შემცირებული შემადგენლობაც, ვინაიდან თითოეული კაცის გაყვანა დიდ ხარჯებთან იყო დაკავშირებული. ასე რომ, „ელესა“ ნიუ-იორკში გაფრინდა შემდეგი შემადგენლობით: ამირან თოიძე (ხელმძღვანელი), ვალერიან ბერიშვილი, გური სიხარულიძე, ვანო (ვანო) მკურნალიძე, ამირან ჩხარტიშვილი, ჭიჭიკო კეჭყამაძე, კარლო ქუტიძე, ბუხუტი მიქაძე და კოტე ლელუყვა.

ბერიკაცები ნერვიულობდნენ. ბევრი მათგანი პირველად იჯდა თვითმფრინავში და აფრენის წინ შევატყვე, ხელები მაგრად ჩაეჭიდათ თვითმფრინავის სკამისთვის. როცა ეს უზარმაზარი მანქანა რამდენიმე წუთში ღრუბლებს ზემოთ აიჭრა და გასწორდა, ბერიკაცები დამშვიდდნენ და სადილზე პატარა კიდეც წაუღილინეს. თვითმფრინავში საუცხოო მომსახურება იყო, მოჰქონდათ წვენები, მრავალნაირი საჭმელ-სასმელი, ვისკი, რომელიც გური სიხარულიძეს არ მოეწონა, — ამას ჩვენი სანთლის „ოტკა“ ჯობიაო — თქვა. თვითმფრინავში რამდენჯერმე გვასადილეს, მოიტანეს შესანიშნავი კერძები, ტკბილეული, ხილი, — კოტე ლელუყვა, რას მევენსარი, თუ ხედავ, — დაუძახა ნინა რიგში მჯდომ კოტეს ბუხუტი მიქაძემ. — რას ჩივი, ბიჭო, ბაბუაჩემს ამფერი მომსახურება რომ ქონებოდა, ერთ ხანს კიდო იცოცხლებდა ცხონებული, — გამოეხმაურა ბუხუტის კოტე. გზაში ინტერესით აკვირდებოდნენ ყველაფერს. თვითმფრინავი 11 კმ. სიმაღლეზე მიფრინავდა. ზღვაში კუნძულები ჩანდა, მახვილი თვალი ხანდახან გემებსაც კი შეამჩნევდა. ღრუბლის ფენები სხვადასხვანაირად ელვარებდა მზის სხივებზე და ზღაპრულ სამყაროს ქმნიდა. გზაში უსაფრთხოების ჟილეტებიც დაგვირიგეს და მისი მოხმარებაც გვასწავლეს, სასტვენებიც დაგვირიგეს — ზვიგენებს დააფრთხოესო. — არ გინდა მაი საფშუქუნა, გადააგდე ერთი ბოთლი შენი გაკეთებული „ადესა“ და დანამლავს, რაც ზვიგენია ოკეანეში — უთხრა კოტე ლელუყვამ ვანო მკურნალიძეს.

განსაკუთრებით ლამაზი ჩანდა კუნძული გრენლანდია. ცამონმენდილი იყო და უზარმაზარი ყინულის მთები ზღაპრულ ციხე-კოშკებს მოგაგონებდათ. — მალე დავეშვებით ნიუ-იორკში, — გამოაცხადეს თვითმფრინავში. — დეილოცა, ღმერთო, შენი სამართალი, — თქვა ჭიჭიკო კეჭყამაძემ, — მამაჩემი ურმით ჩოხატაურამდე ერთ დღეს ანდომებდა ჩასვლას, ჩვენ აგერ ასე მალე ჩამუედით ამ სიშორე ქვეყანაში.

ნიუ-იორკის აეროპორტში თვითმფრინავი ზღვიდან შედის და ისეთი შთაბეჭდილება იქმნება, თითქოს ზღვაში ეშვება. — ე ბიჭო, ვანო ამეილე შენი ღვინო, მგონია ვვარდებით წყალში, — დაიძახა კოტე ლელუყვამ. ხუმრობა-ხუმრობაში ჩვენი თვითმფრინავი ქე დაჯდა კენედის სახელობის აეროპორტში. იქედან „ბოინგ-747“-ით გაეფრინდით ვაშინგტონში, სადაც 50 წუთში ჩავფრინდით. ვაშინგტონში ძალიან ცხელოდა, სიცხისაგან სუნთქვა ჭირდა. აეროპორტში დაგვხვდნენ ფესტივალის საორგანიზაციო კომიტეტის წევრები. ჩვენ მოგვამაგრეს ორმეტრიანი ახალგაზრდა

კაცი — სტიუარდი, რომელიც მთელი გასტროლის განმავლობაში არ მოგვშორებია. იგი შესანიშნავი ახალგაზრდა აღმოჩნდა და მისი წყალობით არავითარი პრობლემა არ შეგვექმნია.

ვაშინგტონში ჯორჯ თაუნში, უნივერსიტეტის საერთო საცხოვრებელში დაგვაბინავენ, რომელიც არაფრით არ ჰგავს ჩვენს „სტუდენტალეს“ (სადაც ხუთი წელი ვიცხოვრეთ). აქაური საერთო საცხოვრებელი უფრო კომფორტულია; მასში ყველა პირობაა შექმნილი სტუდენტების ნორმალური ცხოვრებისათვის, იგი მაღალი კლასის სასტუმროს უფრო ჰგავს. ოთახები ორადგილიანია. ამირან თოიძე და მე მოვთავსდით 782-ე ოთახში, ვალიკო ბერიშვილი და გური სიხარულიძე კი — ჩვენს გვერდით.

23 ივნისი. დღეს იხსნება ფესტივალი. დილის 10 საათიდან ნაგვიყვანეს „მოლზე“. „მოლი“ არის უზარმაზარი მინდორი, რომელიც პარკითაა გარშემორტყმული. იგი იწყება კაპიტოლიუმიდან და გრძელდება ჯორჯ ვაშინგტონის ძეგლამდე (სვეტამდე). ამ მინდორზე დაუდგამთ დიდი კარვის რამდენიმე საკონცერტო დარბაზი, სადაც უნდა გაიმართოს საფესტივალო კონცერტები. დარბაზები მთელი დღის განმავლობაში გადატვირთულია, სცენაზე დგას იშვიათი მიკროფონები და გასანათებელი აპარატურა, დარბაზებიდან გამოდის სხვადასხვა ქვეყნის მომღერალთა ხმები. ხალხი სეირნობს „მოლზე“ და შედის იმ „საკონცერტო დარბაზში“, რომელიც მას დააინტერესებს. ფესტივალს აწყობს ამერიკის „სმიტსონის ინსტიტუტი“; იგი დაარსდა 1967 წელს და ტარდება ყოველწლიურად, საბჭოთა კავშირი პირველად მონაწილეობს. წელს ამ ფესტივალში მონაწილეობას იღებს 100-მდე კოლექტივი — უცხოეთის 45 და ამერიკის ყველა შტატის ფოლკლორული ანსამბლები.

საბჭოთა კავშირიდან ფესტივალში მონაწილეობს ლიტვის, ლატვიის, ესტონეთის, უზბეკეთის, აზერბაიჯანის, უკრაინის, ტუვის, ბელგოროდის ანსამბლები და საქართველო, რომელსაც „ელესა“ წარმოადგენს. საბჭოთა დელეგაციის ხელმძღვანელია საკავშირო კულტურის სამინისტროს წარმომადგენელი ანატოლი კარგინი, კომპოზიტორთა კავშირიდან გვახლავს ალექსანდრე მედვედევი, ლენინგრადიდან — გამოჩენილი ფოლკლორისტი, ქართული სიმღერის თავყვანისმცემელი, ჩვენი ძველი მეგობარი იზალი ზემცოვსკი (იგი ახლა ამერიკაში მოღვაწეობს, ითვლება მსოფლიოს ერთ-ერთ საუკეთესო ფოლკლორისტად და ხშირად ჩამოდის საქართველოში). „ელესას“ „მოლზე“ დახვდა ახალგაზრდა ამერიკელი ფოლკლორისტი ტედ ლეინი, ადმინისტრატორი სტიუარტი და ამერიკაში გათხოვილი ბელორუსი მუსიკოსი მარგარიტა მაზო.

ფესტივალი გაიხსნა დღის 12 საათზე. გახსნის ცერემონიალს დაესწრნენ ვაშინგტონის მერი და რამდენიმე სენატორი, მათ შორის ედუარდ კენედი. საბჭოთა კავშირის საელჩოდან მოვიდა კულტურის ატაშე პოტიომკინი. ფესტივალი ვაშინგტონის მერმა გახსნა. მონაწილეებს სიტყვებით მიმართეს ედუარდ კენედიმ და სხვა სენატორებმა. იყო ძალიან თბილი, ღიმილიანი, სასიყვარულო განწყობილება. ყველა გამომსვლელის

სიტყვას ტაშის გრიალი ახლდა. ეს უზარმაზარი ტერიტორია ხალხით იყო გადაჭედული. ფესტივალის საზეიმო გახსნის ცერემონიალის შემდეგ გაიმართა კონცერტები. ამ დღეს „ელესამ“ 45 წუთის ხანგრძლივობის ორი კონცერტი გამართა და პირველი გამოსვლისთანავე მიიქცია მაყურებლის ყურადღება. მეორე კონცერტზე იმდენად დიდი იყო ინტერესი, რომ დარბაზში ნემსიც არ ჩავარდებოდა. „ელესა“ სხვებისაგან გამორჩეული, სულ სხვა კოლორიტის მქონე ურთულესი და უცნაური პოლიფონიური სიმღერების შემსრულებელი ანსამბლი აღმოჩნდა. პირველივე კონცერტზე კოტე ღელეყვასა და ჭიჭიკო კეჭაყმაძის კრიმანჭულზე დარბაზი „დაიქცა“. საოცარია პირდაპირ, გურულ სიმღერებს საქართველოშიც ნაკლებად უსმენს ხალხი, იმიტომ რომ ძნელი გასაგებია, ამერიკელებმა კი ამ სიმღერების მიმართ უდიდესი ინტერესი გამოიჩინეს. დარბაზი ისე კიოდა ალტაცებისგან, რომ ვალიკო ბერიშვილმა იკითხა — ვინმე ხომ არ მოკტა ნეტაო.

24 ივნისს ისევ ორი კონცერტი გავმართეთ, ასევე დიდი წარმატებით. „ელესა“ იმდენად პოპულარული გახდა, რომ ხალხი იქ მიაწყდებოდა ხოლმე, სადაც ჩვენი მომღერლები გამოდიოდნენ. კონცერტის შემდეგ ჩვენთან მოვიდნენ 1945 წელს ომის შემდეგ იქ გადასული ყოფილი საბჭოთა ტყვეები: ვლადიმერ (ლადო) ბაბიშვილი (ღვანია) ფოთიდან, გივი კობახიძე თბილისიდან (ცნობილი ლოტბარის — ვასო კობახიძის ძმისშვილი), ლევან (ლეო) ჩიქოვანი, ამერიკაში გათხოვილი, ლალი შიუკაშვილი „რუსთავის“ ყოფილი მოცეკვავე და სხვები. ისინი ძალიან მოეფერნენ ჩვენს „ბერიკაცებს“, შეუქეს სიმღერა და ისე დამეგობრდნენ მათთან, რომ მთელი გასტროლის განმავლობაში აღარ მოგვცილებიან. მათ შორის განსაკუთრებით გამოირჩეოდა ლადო ბაბიშვილი, იგი რადიო „ამერიკის ხმაში“ მუშაობდა დიდი ხნის განმავლობაში, გამოდიოდა „ხუტა ფოთელის“ ფსევდონიმით. ლადო განსაკუთრებით დაუმეგობრდა ამირან თოიძეს. რამდენიმე წლის შემდეგ, როცა საბჭოთა კავშირი დაიშალა, იგი ჩამოვიდა საქართველოში, გურიაში რამდენიმე დღე დარჩა, სტუმრად იყო ამირან თოიძისა და „ელესას“ სხვა წევრების ოჯახებში, სადაც დიდი ზეიმით შეხვდნენ, იყო იშვიათი განწყობილება, სიმღერა, მოფერება და სიყვარული. მძიმე ცხოვრებაგამოვილი და ამერიკაში ასეთ ურთიერთობებს გადაჩვეული ლადო ბაბიშვილი სულ ცრემლებად იღვრებოდა, ქართველების მსგავსი ხალხი დედამიწაზე არ მოიძებნებოდა, — მეუბნებოდა.

მარცხნიდან: ამირან თოიძე და ლადო ბაბიშვილი

ახლა დავუბრუნდეთ ისევ 24 ივნისს. კონცერტების შემდეგ წაგვიყვანეს ექსკურსიაზე. დავათვალიერეთ ვაშინგტონი. ეს არის ქალაქი-ბაღი, რომლის ტერიტორიის 2/3 პარკებს უჭირავს, უფრო სწორად, უზარმაზარი მასშტაბების „პარკში“ ჩადგმულია საოცრად ლამაზი შენობები. ქალაქის ცენტრში საცხოვრებელი სახლები არ არის, იგი ბანკებსა და ადმინისტრაციულ შენობებს უჭირავს. საცხოვრებელი სახლები უმეტესად დაბალსართულიანია, ვერსად ნახავთ ცათამბჯენებს. ვაშინგტონში, ტრადიციულად, კაპიტოლიუმზე მაღალ შენობებს არ აგებდნენ. მოსახლეობის შეძლებული ნაწილი ძირითადად ქალაქგარეთ ცხოვრობს, ამერიკის სხვა ქალაქებშიც ასეა მიღებული, გარეუბანი ეკოლოგიურად უფრო ნაკლებადაა დაბინძურებული, სუფთა ჰაერია. სიმწვანე, სიმშვიდე და სიწყნარეა, რაც ასე იზიდავს ამერიკელებს,

ანსამბლი „ელესა“ ჯორჯ ვაშინგტონის ძეგლთან

ამიტომ, რომ ქალაქგარეთ სახლები ყოველთვის უფრო ძვირი ღირს. აბა თბილისში, ქალაქის ცენტრში თუ არ ცხოვრობ, ისე თბილისელად არ გთვლიან.

დავათვალიერეთ ამერიკის კონგრესის შენობა, რომლის მშენებლობა ვაშინგტონმა დაიწყო. ვიყავით ჯორჯ ვაშინგტონის ძეგლთან, რომელიც 200 მ-ზე მეტი სიმაღლის სვეტს წარმოადგენს. ვნახეთ ლინკოლნის გასაოცარი სილამაზის ძეგლი. ეს ძეგლი და კაპიტოლიუმი 1922 წელს არის აგებული. დავათვალიერეთ ვიეტნამში დაღუპული მეომრების

მუზეუმი, სადაც თითოეული მებრძოლის სახელი და გვარი მარმარილოს ფილებზეა ამოტვიფრული. გვაჩვენებს ბანკები, არქივები, მუზეუმები, რომლებიც მრავლადაა ვაშინგტონში. დავათვალიერეთ „ამერიკის ხმის“ შენობაც, საიდანაც მოწოდებულ მართალ სიტყვას შიშით უსმენდა საბჭოთა კავშირის მოსახლეობა. ამ შენობამ გამახსენა ერთი ფაქტი. ჩვენს სოფელში — მაკვანეთში ცხოვრობდა არაჩვეულებრივად კარგი პიროვნება შალიკო ვადაჭკორია, რომელიც ადრე „მენშევიკი“ ყოფილა და ამისთვის კარგა ხანს ციმბირში იყო გადასახლებული. ბუნებრივია, შალიკო ვერ იტანდა საბჭოთა ხელისუფლებას და სულ ამას ბუზღუნებდა, ესენი როდის წაეთრევიანო. მის მეზობლად ცხოვრობდა ნიჭიერებითა და იუმორით სავსე ახალგაზრდა, ჩემი უახლოესი მეგობარი გურამ თენიშვილი, რომელიც პროფესიით ელექტრიკოსი იყო, მაგრამ, რომ იტყვიან, ხელიდან ყველაფერი გამოსდიოდა. ერთხელ შალიკომ სთხოვა, რადიომიმღები „ურალი“ გამიფუჭდა და იქნებ გამიკეთოო. გურამმა გაუკეთა, მაგრამ არხები შეუცვალა — თბილისის არხზე „ამერიკის ხმა“ დაუსვა. უსმენს შალიკო თბილისის ინფორმაციას და რას გებულობს — მიდის საბჭოთა კავშირის საშინელი ლანძღვა-გინება, იგი გაოგნებული გამოვარდა გარეთ და მეზობლებს შესძახა — ხალხო, საბჭოთა ხელისუფლება დაემხოო. მეორე დღეს შალიკო კაგებე-ში დაიბარეს და კარგადაც გაამართახეს.

25 ივნისს „ელესას“ კონცერტი დღის 12 საათზე გაიმართა. შემდეგ ისევ წაგვიყვანეს ექსკურსიაზე. დავათვალიერეთ ასტრონავტიკისა და კოსმონავტიკის მუზეუმი, რომელმაც დიდი შთაბეჭდილება მოახდინა ჩვენზე. ეს მუზეუმი უზარმაზარ ტერიტორიაზეა განთავსებული და იქ წარმოდგენილია ექსპონატები — ამერიკის პირველი თვითმფრინავიდან დაწყებული, უკანასკნელი კოსმოსური ხომალდით დამთავრებული ორიგინალები. ვნახეთ პირველი ხომალდი, რომელიც მთვარეზე დაეშვა, აქვე დგას მთვარემავალი, რომელმაც პირველად გაიარა მთვარეზე. აქ შეგიძლიათ ნახოთ ფილმი „მთვარეზე ხომალდის დაშება“, ასევე შეგიძლიათ შეხვიდეთ ნებისმიერ კოსმოსურ ხომალდში, დაჯდეთ პილოტების ადგილას, იხილოთ და განიცადოთ მთვარეზე დაშვების მომენტის მთელი სიმძაფრე.

მე და ბატონი ამირან თოიძე შევედით ხომალდში, რომელმაც ყველაზე დიდხანს დაჰყო მთვარეზე. მაშინ ხომალდის მეთაური იყო ჯეიმს ირვინი, რომელიც მოგვიანებით გავიცანი. ჩვენ დავმეგობრდით. იგი თბილისშიც იყო ჩამოსული ჩვენთან. მისი მონათხრობი დაუბეჭდეს პრესაში სათაურით „კაცი მთვარიდან“. რას წარმოვიდგენდი მაშინ, რომ მე იმ ხომალდში ვიჯექი, რომლითაც ჯეიმს ირვინი გაფრინდა მთვარეზე.

მე და ამირან თოიძე მოხერხებულად მოვეწყვეთ პილოტების სავარძლებში, გავკიკეთეს ყურსასმენები. აქ ყველაფერი ისეა მოწყობილი, როგორც იყო სინამდვილეში. ყურსასმენში გაისმა სტარტის მაუწყებელი ბრძანება, ხომალდი შეირხა და კოსმოსისაკენ გაემართა, ეკრანზე მოჩანდა დედამიწა, რომელსაც ხომალდი სწრაფად შორდებოდა. პატარა

პაუზის შემდეგ გამოჩნდა მთვარის ნაცრისფერი ზედაპირი, რომელზეც აქა-იქ მოჩანს კრატერები. მთვარე უკაცრიელ უდაბნოს ჰგავდა, რომელზედაც სიცოცხლის ნიშანწყალიც არა ჩანს. ხომალდი სწრაფად უახლოვდებოდა მთვარის ზედაპირს. მერე ეთერში გაისმა სიგნალი: მთვარემდე დარჩა 100 მეტრი, 70, 50, 20, 10, 9, 8, 7, 6, 5, 4, 3, 2, და... მთვარე! ხომალდი შეტორტმანდა და დადგა, ირგვლივ მოჩანდა მთვარის პეიზაჟი ნაცრისფერი ქვიშის ზედაპირით, კრატერებითა და პატარა მთებით. ისეთი შეგრძნება გეუფლება, თითქოს მართლა დაეშვი მთვარეზე. წარმოდგენელი შთაბეჭდილება იყო, საოცარი შეგრძნება დაგვეუფლა, — რას არ შეიგონებს კაცის გონება, — თქვა ამირან თოიძემ, როცა ხომალდიდან გამოვედით, —ახლა ეს ამბავი რომ მოვყევ სოფელში, ვინ დამიჯერებს!

ამ მუხუშეში დგას აგრეთვე პირველი რეაქტიული თვითმფრინავი, რომელიც პიტლერის დროს დამზადდა გერმანიაში, თვითმფრინავის კუდზე დიდი შავი სვასტიკაა გამოსახული. ამავე მუხუშეშია თვითმფრინავი, რომელმაც შარშან დედამიწას შემოუფრინა ძირდაუშვებლად. იგი უცნაური ფორმისაა, აქვს ორი მოტორი, ერთი წინ და მეორე უკან. ამ გაფრენის შესახებ ბევრი დაინერა მსოფლიო პრესაში.

მუხუშეშიდან გაოგნებულები გამოვედით.

სალამოს ქალაქგარეთ წაგვიყვანეს და ამერიკულ ოჯახებში დაგვპატიჟეს. მე და ამირან თოიძე უბრალო მუშის ოჯახში მოვხვდით. მას არაჩვეულებრივად მოწყობილი ორსართულიანი სახლი აქვს. ოჯახში ხუთი სული ცხოვრობს: ცოლ-ქმარი, ორი პატარა ბავშვი და ძალიან ჯეკი. გათბობის სისტემა გაზზეა ჩართული და მთელ სახლს ათბობს. ბავშვებს თავიანთი ოთახები აქვთ, ნაირ-ნაირი სათამაშოებითა და ელექტროსაკრავებით მოწყობილი. სამზარეულოში რამდენიმე მაცივარი დგას, რომელიც სავსეა ათასნაირი სასმელ-საჭმელით. ეზოში სამი მანქანა დგას: ორი მსუბუქი, ცოლ-ქმრისთვის, ერთი ნახევრად საბარგო და ერთიც ტრაქტორი, რომელსაც სხვადასხვა საჭიროებისთვის იყენებენ. — აბა ჩვენთან რომ ერთი მანქანა შეიძინო, მილიციაში დაგიბარებენ, რა სახსრებით იყიდო, — თქვა ამირან თოიძემ.

დიასახლისსა სუფრა გააწყო, ჯერ ძალიან ასადილეს, მერე ბავშვები დასვეს სუფრასთან და მხოლოდ ამის შემდეგ მიგვიწვიეს უფროსები. მოიტანეს სხვადასხვა სახის საჭმელი, უმეტესად ევროპული წესით დამზადებული. ჯერ თითო ჭიქა ყინულიანი წყალი დაგვალევივნეს (იქ ასეთი წესია), მერე სუფი მოგვიტანეს, მერე — შემწვარი „სტიკი“, ბოლოს — ხილი და კომპოტი. სუფრაზე ერთი ბოთლი წითელი ღვინო იდგა და სხვადასხვანაირი წვენები. მასპინძელმა ღვინო გახსნა, თუ დალევთ, გვკითხა და თითო ჭიქა ჩამოგვისხა. შევატყვე, ამირან თოიძე ხელს არ აკარებდა საჭმელს. რაფერ ვჭამო, მასპინძელს არაფერი უთქვამსო, — მითხრა მან. მე ვუთხარი, აქ არავინ გეტყვის „მიირთვით, თქვენი ჭირიმეო“, ყველაფერი იმისთვისაა მოტანილი, რომ სტუმარმა უნდა

ჭამოს-მეთქი. მხოლოდ ამის შემდეგ შეუდგა ამირანი უხალისოდ ჭამას. მასპინძლები გულლია ხალხი აღმოჩნდა, ყველაფერი აინტერესებდათ: სადაა საქართველო, როგორ ვცხოვრობთ, სოფლის მეურნეობას თუ ვენევით, რა მცენარეები ხარობს ჩვენში და სხვა. მასპინძლებმა როცა გაიგეს, რომ ჩვენ მომღერლები ვიყავით, გვითხრეს — ოო, აბა თქვენ მდიდარი ხალხი იქნებით, აქ მომღერლებს დიდი შემოსავალი აქვთო. ამირანს გაეცინა, მაგრამ არაფერი უთქვამს. მასპინძელმა ჭიქა აიღო, რამდენიმე ყლუპი მოსვა და დადგა. ამირანი ხელს არ კიდებდა ჭიქას — კაცს სადღეგრძელო არ უთქვამს და რაფერ დავლიოო. მე ვუთხარი, აქ სადღეგრძელოები არ იციან და ვისაც რა სასმელი უნდა და რამდენიც უნდა, ისე სვამს; აქ არავინ გეტყვის: „დალიე, თვარა კისერში ჩაგასხამო“. ამირან თოიძე გააკვირვა ბავშვების ქცევამ. ისინი მშობლებისაგან დამოუკიდებლად ისხდნენ, გულსაფრები ეკეთათ და დანა-ჩანგალს იშვიათი ოსტატობით ხმარობდნენ. — აბა, ჩემი ბაღნები დედამისმა მუხლზე თუ არ დეისვა, საჭმელი პირში ძალით თუ არ ჩაუტენა და არ შეპირდა, დიდი პირი დააფჩინე და ამას და იმას გიყიდი, თვარა ტურა მუა და წაგიყვანსო, ისე ლუკმას არ გადაყლაპავენ, — თქვა ამირანმა. ბოლოს ყავა და ნამცხვარი მოგვიტანეს და ამით დამთავრდა სადილი. ამირანი ყველაფერს ყურადღებით აკვირდებოდა, მოენონა იქაური სუფრის წესი, მარა ის მაინც უკვირდა, რატომ არ აძალებენ სტუმარს, ჭამე და დალიეო.

ჩვენ ოჯახს პატარა საჩუქრები გადავეცით, მასპინძელს ყანნი ვაჩუქეთ. ეს რა არისო, იკითხა და თავზე მიიღო რქასავით. ამაში ღვინო უნდა ჩაასხა და დალიო, — ვუთხარი მე. მასპინძელმა შეავსო ყანნი, რამდენიმე ყლუპი მოსვა და მაგიდაზე მოინდომა დადგმა, მაგრამ რომ ვერ დადგა, მე გადმომანოდა, მე ვუთხარი, ჩვენთან ასეთი წესია, ყანნი ბოლომდე უნდა დაცალო-მეთქი. მან რამდენჯერმე დაისვენა და გაჭირვებით ძლივს დაცალა ყანნი. მე და ამირან თოიძემ სულმოუთქმელად გამოვცალეთ, რითაც მასპინძელი გავაკვირვეთ. ამ ფაქტმა ერთი ამბავი გამახსენა: ერთხელ მე და ბაბუა არტემი ვსადილობდით, თან ღვინის ჭიქით „ადესას“ ვწრუპავდით, ამ დროს შემოგვესწრო ჩვენი მეზობელი, უსაყვარლესი პიროვნება სერიოჟა ბაბილოძე. ბაბუამ იგი სუფრასთან მოიწვია და ღვინის ჭიქაში „ადესა“ ჩამოუსხა. — მაგით არა, არტემ ბიძია, თუ ჩემი სიყვარული გაქ, ეგერ რომ „ბანკაა“, იმაში ჩამომისხი, — უთხრა სერიოჟამ და ლიტრიან ქილაზე მიუთითა. — რათ გინდა, ბიჭო, ამხელა სასმისი, — ჰკითხა ბაბუამ. — ეჰ, არტემ ბიძია, შენ რომ იცოდე, რაფერ მიყვარს ღვინო, მაგას არ მკითხავდიო, — უპასუხა სერიოჟამ და სულმოუთქმელად გამოცალა ნახევარლიტრიანი ქილა.

— სერიოჟა, შენ ღვინო კი არა, დათრობა გიყვარს, — უთხრა ბაბუამ, — ღვინო მე მიყვარს. ნელ-ნელა სიყვარულით ვსვამ და მთელი არსებით ვგრძნობ მის საუკეთესო თვისებებსო. სერიოჟა გააკვირვა ბაბუას სტყევებმა. ჩვენს ამერიკელ მასპინძელს რომ სერიოჟა ბაბილოძე

შეხვედროდა სუფრასთან, გაკვირვება მაშინ გენახათ.

ჩვენ სუფრიდან ავდექით, მთელმა ოჯახმა გულთბილად გაგვაცილა, განსაკუთრებით აქტიურობდნენ ბავშვები, რომლებმაც სათითაოდ დაგვკოცნეს და საჩუქრები გადმოგვცეს, რომელიც მასპინძლებს ჩვენთვის სპეციალურად მოემზადებინათ. მერე ოჯახის დიასახლისმა ახალთახალ „ფორდში“ ჩაგვსვა და სასტუმროში წავიყვანა.

26 ივნისი. დღეს კვირა დღეა, კონცერტი საღამოს 8 საათზეა დანიშნული, საკონცერტო კარვის გარეთ გაშლილ მინდორზე. დღეს საქართველოს დღეა, უნდა მოვანყოთ გამოფენა, სადაც წარმოდგენილი იქნება ჩვენი ყოფა. გვითხრეს, რომ შეგვიძლია შემოვლობოთ ეზო და, თუ სურვილი გვექნება, იქ ჩავატაროთ ტრადიციული რიტუალი. გადავწყვიტეთ ქართული ქორნილი გადაგვება და ტრადიციული სუფრის წესი გვეჩვენებინა მაყურებლისთვის. დილიდანვე შევუდექით ეზოს შემოღობვას. დატრიალდნენ ბერიკაცები. აღმოჩნდა, რომ ბუხუტი მიქაძე და ვალიკო ბერიშვილი შესანიშნავი ხელოსნები არიან. ჩვენ მოვითხოვეთ ეზოსთვის მესერი, რომელიც მალე მოგვიტანეს. მერე დავინყეთ ეზოს შემოღობვა, მოგვიტანეს ელექტროხერხი. ვალიკომ ჩაქუჩი და ლურსმნები მოითხოვა, ჩაქუჩის ნაცვლად ელექტრობურლი მოუტანეს, რომლითაც ხრახნიანი ლურსმანი ერთ წამში ჩასვა მესერში. — ფუწო, აგი რაა, — გაიკვირვა ვალიკომ, — ამფერი „ჩაქუჩი“ რომ ჩამატანია სოფელში, ხომ გადავრევდი მეზობლებს. ეზო ნელ-ნელა შემოიღობა, ჭიჭიკო კეჭყამაძემ, ვანო მკურნალიძემ და ამირან ჩხარტიშვილმა მშვენიერი ქართული ჭიშკარი გააკეთეს; კარლო ქუტიძე, კოტე ლელეყვა და გური სიხარულიძე მე მეზმარებოდნენ გამოფენის მოწყობაში, ყველაფერს ამირან თოიძე ხელმძღვანელობდა. იგი გამოცდილი კაცია, ლუკა თოიძის გაზრდილია და სოფლის ხელსაქმე კარგად იცის.

ჩვენს დასახმარებლად მოვიდა აგრეთვე ლალი შიუკაშვილიც, რომელმაც დიდი დახმარება გაგვინა გამოფენაზე ექსპონატების გემოვნებით განაწილებაში.

მოვითანეთ სტენდები, გამოვინეთ გურიიდან წამოღებული ძველი ფოტოები და ტანსაცმელი, ჭიშკართან ახლოს დავდგით ურემი, ზედ დავანყეთ რამდენიმე „გიდელი“ და „გორიცა“ (გოდორი), გამოვინეთ აგრეთვე ჩვენებური თოხები, ნალდი, ცული, ჭარკა, დოქები,

ანსამბლ „ელეას“ წევრები ქართული სტენდის წინ

პატარა ჭური, ორჩხუში და ორკოპე. ცალკე დავდგით აკვანი თავისი ატრიბუტებით, არ დაგვეწყებია „შიბაქიც“. დავდგით „სკამლოგინა“, გავაკეთეთ ლამაზი „კერია“, დავკიდეთ გაჭვარტული სპილენძის ჯაჭვი და ზედ შემოვკიდეთ „ჩახანა“ და „კარდალა“ (გურული ქვაბი), იქვე ახლოს დავდგით „თუნგი“ და „ჭარიკა“ (წყლის ჭურჭლები). ავანყვეთ გურიიდან ნამოლებული დაბალი სუფრა, ზედ დავალაგეთ ჯამები, დოქები, ყანნები და სხვა სასმისები. შუა ეზოში დავდგით გრძელი მაგიდა 22 კაცზე.

მოკლედ, ძალიან საინტერესო ეზო გამოგვივიდა. 6 საათზე გავალეთ ჭიშკარი და გავხსენით ჩვენი გამოფენა, რომელსაც უამრავი ხალხი მოაწყდა. გამოფენამ წარმოუდგენლად დიდი ინტერესი გამოიწვია, ორი საათის განმავლობაში ხალხის ნაკადი არ შეწყვეტილა, „ჩვენმა ეზომ“ ყველა მათგანი ვერ დაიტია, ამიტომ ბევრი მათგანი ეზოს გარშემო უვლიდა. ფესტივალის სარეკლამო ბიურო იტყობინებოდა, რომ დღეს საქართველოს დღეა და ქართველები წარმოადგენენ ტრადიციულ „ქართულ ქორწილს“. ამან დიდად დააინტერესა საზოგადოება და იმდენი

ასე შესრულდა გურული ნადური ფესტივალი

ხალხი მოვიდა კონცერტის წინ, რომ „მოლზე“ ვინც ვერ დაეცია, ხეებზე აძვრნენ და ტოტებზე მოკალათდნენ ბელურებივით.

სუფრა ქართულად გავშალეთ, იქაურმა ქართველმა ქალებმა ქართული საჭმელები გაგვიკეთეს, პროდუქტი ფესტივალის დირექციამ მოგვიზიდა. სუფრას არ აკლდა საცივი, ღობი, მჭადი, გოჭი, ხაჭაპურები, თევზი, სხვადასხვანაირი ფხალეული, ღობიო, მწნილეულობა, მწვანელი და ტყემალი. მწვადები იქვე ინებებოდა მამფურებზე, სუფრაზე არ იდგა

არც ერთი ბოთლი და ჭიქა. იდგა სანთლის არაყი და კახური ღვინო დოქებით, იქვე ელაგა სხვადასხვა სახის სასმისები – ყანწები, ჯამები, კულა, პატარა ჭურები, კოპე, მაგიდას გადავაფარეთ არაჩვეულებრივად ლამაზი ქართული სუფრა.

მოკლედ, ძალიან ლამაზი სუფრა გამოგვივიდა, რომელსაც ლალი შიუკაშვილთან ერთად ქართულ კაბებში გამონყობილი რამდენიმე იქაური ქართველი ქალი ემსახურებოდა.

მაყურებლები ყველა მხრიდან ფოტოაპარატებით იღებდნენ ქართულ სუფრას, რომლის განსხვავებულმა კოლორიტმა და სილამაზემ მოხიბლა საზოგადოება. „ელესა“ ეზოში არ ჩანდა. 8 საათზე დაიხურა გამოფენა, ხალხი გავიდა თუ არა ეზოდან, გაისმა გურული „მაყრული“ და ტელეკამერების მზერა გადავიდა გვერდით პარკში, საიდანაც გამოვიდნენ ნეფე-დედოფალი და მაყრიონი — „ელესას“ ნევრები. ჭიჭიკო კეჭყამაძისა და კოტე ლელუყვას „კრიმანჭულმა“ შეძრა იქაურობა. ნეფე-დედოფლად მოვიწვიეთ ჩვენი ამერიკელი მეგობარი ტედ ლეინი და მისი მეუღლე, რომლებიც მაშინ ახალდაქორწინებულნი იყვნენ. ჭიშკარი ფართოდ გააღეს და ნეფეს ფეხქვეშ თევში დაუდეს, მაყრიონი სიმღერით მიუახლოვდა სუფრას. თამადად ამირან თოიძე ავირჩიეთ, რომელიც მთელ გურიაში განთქმული თამადაა. იგი სუფრის თავში დასვეს და გაისმა მშვიდობის სადღეგრძელო, რომელიც მიკროფონით მთელ „მოლს“ ესმოდა. სადღეგრძელოები ითარგმნებოდა სხვადასხვა ენაზე, რადგან ამერიკელების გარდა ქორნილს ბევრი უცხოელიც ესწრებოდა. სუფრას რამდენიმე ტელეარხი იღებდა. სუფრასთან მოვიწვიეთ სტუმრებიც, ჩვენი ამერიკელი მეგობრები, საელჩოს წარმომადგენლები, დელეგაციის მოსკოველი ხელმძღვანელები.

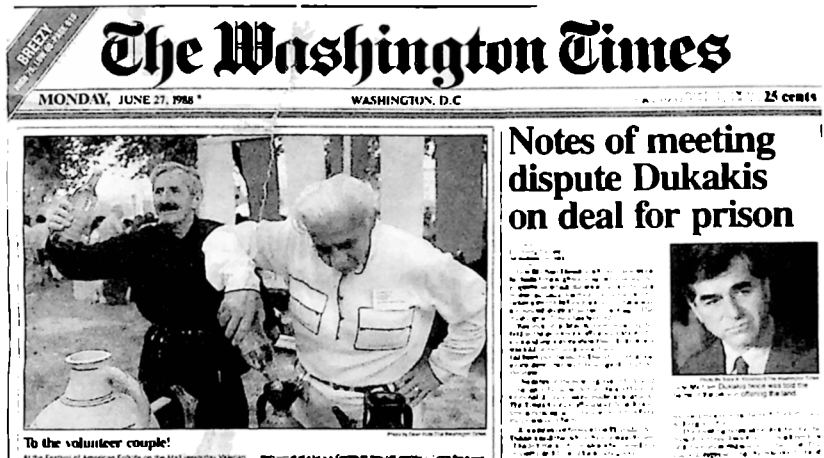
ნეფე-დედოფლის სადღეგრძელოზე, მრავალჯამიერის ფონზე, ნეფეს სევანური ქუდი დავახურეთ, დედოფალს აკვანი ვაჩუქეთ. მერე ლალი შიუკაშვილმა და ბუხუტი მიქაძემ იცეკვეს, რამაც ისეთი ალტაცება და ღრიანცელი გამოიწვია, რომ ხეზე ჩამომჯდარი მაყურებლები კინაღამ ძირს ჩამოცვივდნენ.

სუფრა თანდათან ეშხში შედიოდა, ყველა სადღეგრძელოს თავისი შესატყვისი სიმღერები მოსდევდა, იცვლებოდა სასმისები, ჯამებს ყანწები ცვლიდა, ყანწებს – კოპეები. ამირან თოიძე ბუნებრივი არტისტიზმითა და საოცარი გულწრფელობით უძღვებოდა სუფრას. მე იგი ბევრჯერ მინახავს თამადად, მაგრამ იმ დღეს მაინც განსაკუთრებული ოსტატობა გამოამჟღავნა. ჯერ სადღეგრძელოს ამბობდა, მერე თვითონ იწყებდა სიმღერას, ამას დიდი ეფექტი ჰქონდა. ვალიკო ბერიშვილთან და ჭიჭიკო კეჭყამაძესთან ერთად მის მიერ ნამღერმა „ადილამ“ განაცვიფრა საზოგადოება. ერთმანეთს ეჯიბრებოდნენ გური სიხარულიძის, ვალიკო ბერიშვილის და ამირან თოიძის, ჭიჭიკო კეჭყამაძის, ვანო მკურნალიძისა და ბუხუტი მიქაძის ტრიოები, იყო შესანიშნავი ქეიფი და საოცარი

განწყობილება. ქორწილი ორი საათს გაგრძელდა, იგი სულ ტაშის გრიალში მიდიოდა, ხანდახან გამაყრუებელი კივილი და ბრავოს ძახილი ისმოდა.

ბოლოს თამადამ კიდევ ერთხელ დალოცა ნეფე-დედოფალი, მერე ჭიშკარი გააღეს და მაყრიონი სიმღერით იმ მხარეს წავიდა, საიდანაც მოვიდა.

ეს იყო ნამდვილი სენსაცია.

გაზეთ „ვაშინგტონ პოსტის“ პირველი გვერდი. მარცხნიდან: ანსამბლ „ელესას“ წევრები ვალიკო ბერიშვილი და ჭიჭიკო კეჭაყმაძე, მარჯვნივ – პრეზიდენტობის კანდიდატი დუკაკისი, 1989 წ.

მეორე დღეს ამერიკულმა გაზეთებმა უმაღლესი შეფასება მისცეს „ელესას“ გამოსვლას, „ვაშინგტონ პოსტის“ პირველ გვერდზე, დუკაკისის გვერდით, ვალიკო ბერიშვილისა და ჭიჭიკო კეჭაყმაძის დიდი ფოტოსურათები იყო დაბეჭდილი.

როგორც ჩანს, რუსები არ მოელოდნენ ჩვენს ასეთ წარმატებას, ამიტომ ცოტა დაიბოლმნენ, მეორე დღეს მოიწვიეს რეჟისორები, მომღერლები, მოიყვანეს მღვდელი და რუსული ქორწილის ინსცენირება გააკეთეს, რომელსაც ცოტა ხალხი დაესწრო და არც არავითარი წარმატება არ მოჰყოლია. მაშინ მე მივხვდი, რომ ეს იქნებოდა „ელესას“ ბოლო წასვლა ფესტივალზე. ისე კარგად აგიხდეთ ყველაფერი.

27 ივნისს „ელესამ“ ორი კონცერტი გამართა, დარბაზი გადაჭედილი იყო. „ელესას“ კონცერტებს ყოველთვის დიდძალი მაყურებელი ესწრებოდა, ვინაიდან 100-მდე ანსამბლს შორის, რომელიც ამ ფესტივალზე მონაწილეობდა, უცხოელების აზრით, „ელესა“ ყველაზე საინტერესო კოლექტივი იყო. ამას აღნიშნავდა პრესაც.

სალამოს ჩვენთან სასტუმროში მოვიდა ამერიკელების რუსული გუნდი, რომელიც ქართულ სიმღერებსაც მღერის. ერთად ვიმღერეთ „შენ ხარ ვენახი“, „მივალ გურიამი“, „კალოს ხელხვაი“ და სხვა. ისინი დიდხანს დარჩნენ ჩვენთან, მე მათ „წინ წყარო“ და „გარეკახური მგზავრული“ ვასწავლე. ისინი დაგვემშვიდობნენ იმ იმედით, რომ ისევ გვესტუმრებოდნენ უკვე პურმარილით. ჩვენთან იყო „ქართული ანსამბლის“ წევრი ჩარლზ ბაუმი:

„ელესას“ ვიზიტი ვაშინგტონში, ხალხური მუსიკის ფესტივალზე, უდიდესი მოვლენა იყო ამერიკის დედაქალაქის მუსიკალურ ცხოვრებაში. ჩვენთვის კი, ქართული მუსიკის უდიდესი გულშემატკივრებისათვის, ვინც ფანატიკურად ვართ შეყვარებული ქართულ მუსიკაზე, ამ ჯგუფის ჩამოსვლა ჩვენთან უდიდეს ბედნიერებად იქცა. ბედნიერებაა ისწავლო მუსიკა უშუალოდ იმ ხალხისაგან, ვისაც სულში აქვს გამჯდარი იგი, ვისთვისაც სიმღერა ცხოვრების ნაწილია. ეს ძვირფასი დღეები იყო ამერიკელებისათვის, ვისაც უყვარს საქართველო და ქართული მუსიკა და რომელთა სიყვარულის ობიექტი თმაშვეერცხლილი ქართველი რაინდები შეიქმნენ“ — დანერა გაზეთში ჩარლზ ბაუმმა.

28 ივნისი – დღეს დასვენების დღე გვაქვს და ქალაქში გავისეირნეთ, ხვალ ფესტივალის ორგანიზატორი „სმიტსონის ინსტიტუტი“ გვინყობს შეხვედრას.

სალამოს ჩვენთან მოვიდა გოგი თოფურიძე, საჩუქრებითა და პურმარილით, გვიანობამდე ვისაუბრეთ, მერე მითხრა, ღამის ვაშინგტონს დაგათვალიერებინებთო. ბერიკაცებს გაუხარდათ – მართლაც იშვიათი სანახავე იყო ღამით ეს დიდებული ქალაქი – მისი პარკები, ხეები, სიმწვანე – იშვიათად განათებული, სიმშვიდე, სინყნარე; ყველგან ხალხი სეირნობდა, პარკებში ღამითაც ცხელოდა და მომეჩვენა, რომ ქალაქში არავის ეძინა, ყველა სასეირნოდ გამოსულიყო.

მერე გოგი თოფურიძემ წაგვიყვანა ქალაქგარეთ პროდუქტებისა და სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკის უდიდეს უნივერსალში, რომელიც 24 საათის განმავლობაში მუშაობს. ეს არის პატარა ქალაქისოდენა საეაჭრო ცენტრი, სადაც უხეადაა წარმოდგენილი წელიწადის ოთხივე დროისა და მსოფლიოს ყველა კუთხის ხილი და ბოსტნეული. სხვა განყოფილებებში თვალს ჭრის კარგად დახარისხებული, ყველანაირი ცხოველისა და ფრინველის ხორცი, ათასნაირი ცოცხალი თევზი, უამრავი მზა საჭმელ-სასმელი, მსოფლიოს ყველა კუთხის ღვინო, არაყი, ვისკი, კონიაკი, ლუდი, ტკბილეულობა და ცხოველებისათვის განკუთვნილი, კოხტად შეფუთული საჭმელები. აქ ყველაფერია, რაც ადამიანმა შეიძლება ინატროს, უფრო მეტიც — რასაც ადამიანის გონება გასწვდება. არის არაჩვეულებრივი მომსახურება, წესრიგი და სისუფთავე. ახლა სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკა უნდა ნახოთ, ათასნაირი ელექტროხელსაწყობები, დანები, ელექტროხერხები, მინიატურული სახნავ-სათესი ხელის ტრაქტორები, თესლის დასახარისხებელი და დასათესი აპარატები, ელექტროშალაში-

ნები, ხის დასამუშავებელი ტექნიკა, ელექტროსასხლავი, ბალახის გასაკრეჭი ხელის ტრაქტორები და, რა ვიცი, კიდევ რამდენი რამ.

„ელესას“ ნევრები ყურადღებით ათვალერებდნენ ყველაფერს, სექციებთან ჩერდებოდნენ და უხმოდ უცქერდნენ სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკის სიახლეებს, მერე სხვა სექციაში გადადიოდნენ. მათ, როგორც გურულებს საერთოდ სჩევიათ, ყველაფერი ისე მიიღეს, თითქოს ადრეც ბევრჯერ ენახათ და თითქმის დილაზე დარჩნენ უნივერსიტეტში. გზაში შეფიქრიანებული ჩანდნენ. როცა სასტუმროში მივედით, გური სიხარულით ტყუა: ბიჭებო, მოდით, თითქო ჭიქა ღვინო დავლიოთ, იქნებ ცოტა გავმხიარულდეთო. მასთან ოთახში შევედით. გურმე ჯერ სახლიდან წამოღებული ჯანჯუხა ამოიღო, მერე დარჩენილი ყველი, პური და ღვინო (რომელიც ბლომად წამოვიღეთ საჭიროებისათვის).

პირველი ჭიქა ვალიკო ბერიშვილმა ასწია: „ბიძია, — მითხრა მე, — ამერიკა რომ არ მენახა და ისე ჩავსულიყავი საფლავში, ალბათ მინა არ მიმიღებდა, მაღლობა, რომ წამოგვიყვანე აქანე და ყოლისფერი სიკეთე გვაჩვენე. მარა რა ვთქვა ახლა, რომ ჩავალ სახლში, რაფერ მოვყვებ იგი, რაც დღეს ვნახე, ვინ დამიჯერებს, ან ხომ გადამერია მეზობლები, აგერ 73 წლის კაცი ვარ, ფრონტი მე არ მაკლდა და ყოლისფერი უბედურება, ნახეთ ჩემი ხელები რას გავს, დღე და ღამე განყვეტილი ვარ მუშაობით. წამოსვლის ხანს ცოლ-შვილს შაქრის, კარაქის, ხორცის და პურის ფეკილის რამდენიმე ტალონი დაუტოვე, ჩემს წამოსვლამდე იმყოფინეთ-მეთქი (მაშინ საკვებ პროდუქტებს ტალონებზე არიგებდნენ). მთელი ცხოვრება მომავლის იმედით ვცხოვრობდით. სულ გვეუბნებოდნენ, რომ ბედნიერი ცხოვრება გვაქვს შექმნილი, გეგმებს სულ გადაჭარბებით ვასრულებთ, სოციალისტურ შეჯიბრებაში სულ გამარჯვებული გამოვდივართ, გარდამავალი დრომა ჩვენ არ გვაკლია და ორდენი, თავი მომწონდა, მეგონა რაცხა ვიყავით ქვეყანაზე, მარა მთხლეი ვყოფილვართ თურმე, არაფერი არ გვაქვს ჩვენ. ბიძია, ნეტა არ წამოგეყვანე აქანე და არ მენახა ის, რაც დღეს ვნახე, მშვიდად მაინც ჩვეიდოდი საფლავში“.

მეორე დღეს, სალამოს, „სმითონის ინსტიტუტი“ მოეწყო შეხვედრა ფესტივალის მონაწილეებთან. ინსტიტუტის შენობა წითელი აგურისგან არის აგებული, ტაძრის სტილში. შიგნით მშვენიერი გამოფენაა მოწყობილი. ჩვენ დავათვალიერეთ ინსტიტუტი, დირექტორი გვესაუბრა ამ ინსტიტუტის მნიშვნელობაზე. დიდ დარბაზში განწყობილი იყო სუფრა — ნამცხვრებით, ხილითა და ყველანაირი სასმელით. მერე პარკში გაიმართა კონცერტი. როცა „ელესა“ გამოაცხადეს, ტაში ატყდა, ეს მესამე გამოსვლა იყო. იმ დღეს ორი კონცერტი უკვე გვექონდა, „ელესამ“ თავი ისახელა.

აი, ჩას ნერდა გაზეთი „ეაშინგტონ ტაიმსი“:

„28 ივნისს ქართული ანსამბლი, ფესტივალის სხვა მონაწილეებთან ერთად, მიწვეულ იქნა ოფიციალურ სალამოზე „სმითონიანური ხელოვნების ცენტრში.“ სალამოს გახსნისას აღინიშნა, რომ ამ ცენტრში შეხვედრას განსაკუთრებით პატივსაცემ სტუმრებს უნყობენ. ამ პატივისცემის

პრაქტიკული დასტური იყო ის, რომ ქართველ „ბერეკატებს“ (ასე ეძახის მათ ანზორ ერქომაიშვილი) სთხოვეს ემღერათ რამდენიმე სიმღერა გარეთ, ბაღში სპეციალურად მოწყობილ პატარა სცენაზე“.

სალამოს 10 საათი იყო; ბაღს ანათებდა მაგიდებზე აქა-იქ ჩადგმული მოციმციმე სანთლები, რაც საოცრად მოუხდა ქართულ სიმღერას. ისმოდა ცნობისმოყვარეთა ხმები იმის თაობაზე, თუ რა „ინსტრუმენტი“ გამოსცემდა კრიმანჭულს, ფეხის წვერებზე ინეოდნენ და უნდოდათ დაენახათ ეს საოცარი, მათთვის უცნობი „ინსტრუმენტი“. მათთვის ძნელად დასაჯერებელი იყო, რომ ამ ხმას ინსტრუმენტთან არავითარი კავშირი არ ჰქონდა.

სიაზოვნებას და აღფრთოვანებას ამერიკელები კივილით გამოხატავენ და ამ პატარა წარმოდგენის დამთავრების შემდეგ, როცა, როგორც იქნა, „ბერეკატები“ განთავისუფლდნენ ალყისაგან, ამერიკელების მიერ დაკოცნილი, ანითლებული ლოყებით, ერთ-ერთმა გურულმა „ბერეკატმა“ ჩვეული იუმორი მოიშველია და თქვა: „კივილი რომ გევიგე, პირველად შევერთი, ჩვენთან უბედურებისა კივიან მარტოო“.

ყოველი საკონცერტო დღის დამთავრების შემდეგ, როცა ამერიკელი და ქართველი მონაწილეები ფესტივალიდან ერთად ბრუნდებოდნენ თავიანთ რეზიდენციაში, ამერიკელთა თხოვნით მთელ გზაზე ქართული სიმღერების სახელდახელო კონცერტი იმართებოდა.

30 ივნისი – ამ დღეს, ჩვეულებრივ, ორი კონცერტი გავმართეთ, ისევ დიდი წარმატებით. სალამოს კონცერტის შემდეგ ქალაქგარეთ რესტორანში დაგვპატიჟეს იქაურმა ქართველებმა: ლადო ბაბიშვილმა, თემურ ჯინჯიხაშვილმა, გოგი თოფურაძემ, ლეო ჩიქოვანმა, გივი კობახიძემ და სხვებმა. კონცერტის შემდეგ ჩაქურებში გამოწყობილი „ელესა“ რესტორანში შევიდა, სადაც ბევრი ხალხი იყო. ჩვენთვის მაგიდა სპეციალურად ადრე შეეკეთათ. უცნაურ ტანსაცმელში გამოწყობილ მამაკაცებს რესტორანი ტამით შეეგება. თამადად მე ამირჩიეს, დაიწყო ტრადიციული სადღეგრძელოები სიმღერებით, პირველივე სიმღერის შემდეგ რესტორანმა ანსამბლს ოვაციები გაუმართა, ასე გაგრძელდა ქეიფის ბოლომდე. ჩვენთან ერთად იყო ორი ამერიკელი, რომლებიც ქართულ გუნდში მღეროდნენ. ისინი ვაშინგტონიდან 800 კილომეტრით დაშორებული შტატიდან ჩამოვიდნენ. ჩვენს მოსასმენად. ჩემი სადღეგრძელოები ძირითადად პატრიოტული ხასიათის იყო, ვინაიდან იქაური ქართველებიდან ბევრს 50 წელზე მეტი იყო, რაც სამშობლო არ ენახა. მათ თვალებზე ცრემლი შევინძნე: ღმერთმა ისე ნუ მომკლას, რომ სამშობლოს ნახვა არ მეღირსოსო, — ამბობდნენ მოხუცები. ძველებურ სიმღერებზე ხომ ცრემლებად იღვრებოდნენ. სუფრაზე იყო ნამდვილი მოლხენა, სიმღერა, ლექსი, ანექდოტები, ხუმრობა (ამაში ხომ გურულები განთქმული არიან). განსაკუთრებით სასაცილო ამბებს ყვებოდა ჭიჭიკო კეჭყამაძე, რომელმაც სიცილით დაგვხოცა სუყველა. მას არც კოტე ლელეყვა და ვანო მკურნალიძე ჩამორჩებოდნენ და იყო ერთი სიცილი და მხიარულება.

ვანომ გვიამბო, თუ როგორ შეიძინა უცხოური მარკის ავტომანქანა. იგი სოფელ ნატანებში ცხოვრობს, ეზოში მოწეული ციტრუსიდან შერეოვილი საკმაო თანხით ვანო გაფრინდა მოსკოვში და იქიდან უცხოური მარკის ავტომანქანა ჩამოიყვანა. მაშინ ისეთი წესი იყო, რომ უცხოურ მანქანებს რეგისტრაციაში არ ატარებდნენ (არ აფორმებდნენ), განსაკუთრებული შემთხვევის გარდა. უნდა დაგემტკიცებინა, რა სახსრებით შეიძინე ეს მანქანა, ვისგან შეიძინე, ათასი ცნობა უნდა წარგედგინა, დახასიათება, შუამდგომლობა, და რა ვიცი, კიდევ რამდენი რამ. მოკლედ, ვანო მივიდა ქ. მახარაძის (ახლანდელი ოზურგეთის) მილიციის განყოფილების უფროსთან, წარუდგინა ყველა საბუთი და სთხოვა, მანქანა გამიფორმეთო. მილიციის უფროსმა უთხრა, რუსული მარკის მანქანა რომ იყოს, გაგიფორმებდი, უცხოურ მანქანაზე ამის უფლება არ მაქვს, შედი რაიკომის პირველ მდივანთან და თუ უფლებას მომცემს, გაგიფორმებო. რაიკომის მდივნად რამდენიმე დღის დანიშნული იყო შესანიშნავი პიროვნება, ბ-ნი დემურ დვალიშვილი – იგი ქუთაისიდან გადმოიყვანეს. რა სახსრებით შეიძინეთ მანქანაო — ჰკითხა ბატონმა დემურმა, მაგრამ ვანოს დაკოჟირლ ხელებს რომ დახედა, მაშინვე ტონი შეარბილა და დასძინა, რალა უცხოურ მანქანას გამოეკიდე, გეყიდა ჩვენებური „ვოლგა“ და მაშინვე გაგიფორმებდითო. ბატონო, კარგი რომ ხართ, იმიტომ მოგინვიეთ ქუთაისიდან, თვარა ოზურგეთში რაიკომის მდივნების მეტი რა გეყავსო — უპასუხა ვანომ. ბატონმა დემურმა გადაიხარხარა, მერე მილიციის უფროსს დაურეკა, — ახლავე გაუფორმეთ მანქანაო.

ქეიფმა და სიმღერამ გვიან ღამემდე გასტანა, რესტორნიდან არავინ მიდიოდა. ბევრი მათგანი შემოგვიერთდა კიდევ, გვიღებდნენ ფოტოებს, რეკავდნენ სახლებში და მოჰყავდათ ახლობლები და მეგობრები, „საოცრად კოლორიტული“ ანსამბლის მოსასმენად. ბოლოს რესტორნის დირექტორი მოვიდა ჩვენთან და შემოგვთავაზა, ოღონდ კიდევ მოდით, ფულსაც მე გადაგიხდით, პურმარილსაც გაგიშლით, რეკლამასაც მე გავაკეთებ და ხალხსაც მე დაგიპატიუებთო. ჩვენ, როგორც „მორალურად მდგრად“ საბჭოთა მოქალაქეებს, ამის უფლება არ გვქონდა, ამიტომ მადლობა გადავუხადეთ დირექტორს და ტაშის გრიალში დავტოვეთ რესტორანი.

1 ივლისი – ამ დღეს „ელესამ“ სამი კონცერტი გამართა. წარმატებას ისე მივეჩვიეთ, რომ ამის შესახებ აღარც ვყვებით. „ელესა“ მთელ ფესტივალზე ყველაზე პოპულარული ანსამბლი გახდა. მთელი დღე ჩვენთან ერთად იყო და შემდეგშიაც არ მოგვცილებია ჩემი თბილისელი მეგობარი მაია (ცუგო) დოქსოპულო. იგი ინგლისური ენის სპეციალისტია და მოსკოველ გოგონებთან ერთად სტაჟირებაზე იმყოფებოდა ვაშინგტონში. ცუგოს ისე შეუყვარდა ჩვენი ბერიკაცები, რომ მათი არც ერთი კონცერტი არ გაუცდენია, გვითარგმნიდა სტატიებს „ელესაზე“, თარჯიმნობას გვინებდა და, რა ვიცი, ყველანაირად ცდილობდა „ელესას“ დახმარებას. ჩვენს მომღერლებსაც ძალიან შეუყვარდათ ცუგო და როცა დააგვიანებდა,

„ტუქსადენენ“, — სადა ხარ, გოგო, ამდენ ხანს, უშენოდ უპატრონოდ ვგრძნობთ თავსო.

2 ივნისი. დღეს გაზეთი „ვაშინგტონ პოსტი“ აქვეყნებს დიდ სტატიას „ელესაზე“. ასეთი რეცენზია ქართულ სიმღერაზე აქ ჯერ არ დაბეჭდილაო, — გვითხრეს იქაურმა ქართველებმა. ვაქვეყნებთ ამ სტატიას მთლიანად, იგი ცუგო დოქსოპულომ გვითარგმნა:

„სიმღერები კავკასიიდან – ქართველ მამაკაცთა გუნდი ფოლკლორზის ფესტივალზე“ ლიზა მანდი
(ვაშინგტონ პოსტი, 2\VII, 1988 წ.)

სიტყვა „გუნდი“, შესაძლოა, არ გამოდგეს ამ შემთხვევაში – სცენაზე სერიოზული მამაკაცები დგანან ერთ არასწორ ხაზზე, რომელთაც ცერა თითი ქამარში ჩაუყვიათ. ეს ცხრა მამაკაცი წევრია „ელესასი“, რომელიც გამოდის „სმიტსონის“ ამერიკული ფოლკლორის ფესტივალზე. ისინი იშვიათად უღიმიან ერთმანეთს, სიმღერის დროს ცაში არ იყურებიან – გრძნობებით აღსავსე მომღერლებმა რომ იციან, ისე; მათი აზრები მიმართულია ბრძოლის ველისაკენ, სადაც მათი წინაპრები იბრძოდნენ კავკასიის მთებში.

ჯგუფის ორივე მხარეს დგანან „კრიმანჭულები“ – მამაკაცები იშვიათი ხმებით, რომელთაც მალალ რეგისტრში შეუძლიათ წარმოთქვან ყელისმიერი ხმები, რაც დამახასიათებელია ქართული სიმღერისათვის. „კრიმანჭულის“ შესრულების დროს მომღერლები მარტო ქვედა ტუჩს ამოძრავებენ, წარმოთქვამენ რა ამ იშვიათ „სოპრანოს“.

უდავოა, ესენი ნამდვილი მამაკაცები არიან, ხშირი ულვაშებითა და მზედაკრული სახეებით. მათი საშუალო ასაკი 65 წელია, ყველაზე უფროსი 73 წლისაა, გუნდს ხელმძღვანელობს მთელ გურიაში განთქმული მომღერალი ამირან თოიძე. „ელესას“ წევრები გულლია, მოსიყვარულე და მხიარული ადამიანები არიან.

მათი მუსიკალური კონსულტანტი ანზორ ერქომაიშვილი ერთადერთია ჯგუფში, რომელსაც პროფესიული მუსიკალური განათლება აქვს მიღებული. იგი ზის მაგიდასთან სსრ კავშირის კულტურის სამინისტროს სპეციალისტებთან ერთად და გვიხსნის, რომ „ელესას“ მომღერლები გურულები არიან, რომლებიც ცხოვრობენ დასავლეთ საქართველოში; ქართული კულტურა ქრისტეს დაბადებამდე რამდენიმე საუკუნით ადრე იღებს სათავეს, და რომ გურული თვითმყოფადი და მეზობელი ქვეყნების ერთხმადიან მუსიკალური კულტურისაგან სრულიად განსხვავებული პოლიფონიური მუსიკა მთელი ამ ხნის განმავლობაში ვითარდებოდა.

ქართული სიმღერის შესახებ იგორ სტრავენსკიმ თქვა: „კრიმანჭულიანი სიმღერები ჩემთვის გაცილებით მეტია, ვიდრე მთელი თანამედროვე მუსიკის ყველა მიღწევა“.

ანზორ ერქომაიშვილმა აგვიხსნა, რომ „ელესა“ ძველი შრომის

სიმღერის სახელია, რომლის რიტმი ეხმარებოდა მუშებს ტყიდან ხის მასალის ან საწნაბელის გამოტანაში. ამის მნიშვნელობა ნათელი ხდება, როცა მომღერლები სცენაზე ასრულებენ ამ სიმღერებს. შრომის შემდეგ გურულები მღერიან სუფრულ, ღირიკულ, მგზავრულ და ლაშქრულ სიმღერებსაც კი, ასეთივე რთული პოლიფონიითა და ჰარმონიით.

ამ სიმღერებში „ვარსკვლავებად“ შეიძლება მივიჩნიოთ „კრიმანჭულის“ მთქმელები. დანარჩენ სმებში ეოკალური დატვირთვა თანაბრად ნაწილდება. ისიც ტრადიციაა, რომ ბევრი მომღერლის ოჯახის ფესვები შორეული წარსულიდან მოდის, ზოგიერთი მათგანი 300 წელზე მეტსაც კი ითვლის. სიმღერები მომავალ თაობებს ზეპირად (სმენით) გადაეცემოდა. „ელესას“ წევრები სიამოვნებით ამდიდრებენ რეპერტუარს მივინყებული ძველი სიმღერებით, რომლებსაც მომღერლები ან ძველ გრამფირფიტებზე პოულობენ, ან კიდევ მოხუცი მომღერლებისგან ისმენენ. ისინი სათუთად ექცევიან ამ სიმღერებს, რომ არ გააჭუჭყიანონ და არ გააკარონ თანამედროვე ჟღერადობის ნიუანსები. ეს განსაკუთრებით დასაფასებელია, რადგან დღეს საქართველოში ხეს ჭრიან და მიწას ხნავენ არა ადამიანები, არამედ ტრაქტორები.

განსაცვიფრებელია აგრეთვე, რომ იმპროვიზაცია ძველი ტრადიციის მიხედვით გრძელდება. მომღერლები ერთგულად იცავენ ძველ სიბრძნეს: „ნამდვილი მომღერალი ერთ სიმღერას ორჯერ ერთნაირად ვერ იმღერებს“. ამ მხრივ განსაკუთრებით გამოირჩევა „კრიმანჭულის“ შემსრულებელი. ანსამბლის მომღერლები ისე მღერიან, როგორც „ჯაზ-ანსამბლის“ წევრები, სადაც იმპროვიზაციას გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს. ამაში გვეთანხმება ანზორ ერქომაიშვილიც.

ამ მომღერლებისთვის (ისინი 18 არიან, მაგრამ ჩამოიყვანეს მხოლოდ 9 საუკეთესო) სიმღერა დასვენებაა; ამ დასვენების სიამოვნებას მხოლოდ მოგზაურობისაგან მიღებული სიამოვნება თუ შეედრება. სახლში ეს კაცები არიან კოლმეურნეები, მძღოლები, ბულალტრები, ჩვეულებრივი გლეხები, სცენაზე კი – სერიოზული მომღერლები.

როცა „ელესა“ სიმღერას ამთავრებს, მომღერლები ღიმილით უხდიან მადლობას მაყურებელს, რომელიც თავის ალტაცებას სტვენითა და კეთილგანწყობილი შეძახილებით გამოხატავს. „ელესას“ წევრები, რომლებიც ფესტივალის მთავარ სცენაზე დღეში რამდენჯერმე გამოდიან, თარჯიმნის მეშვეობით მაყურებელთან საუბრისა და დამშვიდობების შემდეგ, ხელიხელჩაკიდებულნი მოდიან – ეს არის ვაჟკაცური მეგობრობისა და ქართული სტილის გამოხატულება“.

3 ივლისს, 12 საათზე გავმართეთ ერთსაათიანი კონცერტი. კონცერტის შემდეგ ჩვენთან მოვიდა ამერიკელ სტუდენტთა გუნდი, რომელიც ქართულ სიმღერებს მღერის. ჩვენ მათ ვასწავლეთ „ელესა“. საღამოს კონცერტზე ისინი ჩვენთან ერთად გამოვიდნენ სცენაზე და „ელესა“ შეასრულეს ორპირულად (ანტიფონურად). მაყურებელი ფეხზე დადგა და ოვაცია გაგვიმართა. კონცერტს დაესწრო ამერიკის პირველი

ფოლკლორისტი ალან ლომაქსი, რომელმაც უდიდესი შეფასება მისცა „ელესას“ გამოსვლას და თქვა: „საქართველო მსოფლიო ფოლკლორის დედაქალაქია“.

აი, კიდევ ერთი სტატია:

გრიგორი სალმონი, 4 ივლისი

„3 ივლისს, როგორც ფესტივალის ათივე დღეს, ბერიკაცებს ორი გამოსვლა ჰქონდათ.

პირველ გამოსვლას ესწრებოდა ვაშინგტონში სპეციალურად მათ მოსასმენად ჩამოსული ამერიკული „ქართული ანსამბლი“. მათ მაისურებს ამშვენებს ორენოვანი – ინგლისურ-ქართული წარწერა: „The Georgian Ensemble“ — „ქართული ანსამბლი“. ქართველი ბერიკაცების პირველი გამოსვლის შემდეგ ამერიკელმა მომღერლებმა სთხოვეს ბატონ ანზორს, მათთვის მოესმინა. საფესტივალო სცენის მახლობლად, ფესტივალის მონაწილეთათვის გამოყოფილ და სპეციალურად შემოღობილ ტერიტორიაზე ჩამწკრივდა „ქართული ანსამბლი“ თავისი ამერიკელი გულშემატკივრებით და შეასრულეს 3 სიმღერა: „ცხენოსნური“, „შენ ხარ ვენახი“ (გურული ვარიანტი) და „შენ ხარ ვენახი“ (ქართლ-კახური ვარიანტი).

„ქართულმა ანსამბლმა“ იმოგზაურა საქართველოში, ქართველები იცნობენ ამ საოცარი მომღერლების ხელოვნებას. ზოგიერთი მათგანი საქართველოში სამჯერაცაა ნამყოფი. მიუხედავად იმისა, ვინ რამდენჯერ ყოფილა საქართველოში, ყველას ერთნაირად უყვარს ქართული სიმღერა და საქართველო. თავისი და თავისი მეგობრების გვარ-სახელები ჩარლზ ბაუმმა ქართულად ჩამოწერა ქალაქებზე და საოცარი კმაყოფილებით შემოგვხვდა. გრიგორი სალმონი, რიჩარდ ჯილი, რიჩარდ ოსაბორნი, რაღფ ნავარო, მარკ კუდრიჩი, ჩარლზ ბაუმი.

რამდენიმე წუთის შემდეგ მათ ანსამბლს კიდევ რამდენიმე წვერი შემოემატა; მათ სთხოვეს ბატონ ანზორს ესწავლებინა მათთვის ერთ-ერთი უძველესი ქართული სიმღერა „ელესა“ (ბერიკაცების ანსამბლის სახელიც „ელესაა“). ბატონ ანზორს მოეჩვენა, რომ ამოცანა ძალიან რთული იქნებოდა, მაგრამ უარი, რასაკვირველია, არ უთქვამს. დაიწყო ქართულ-ამერიკული თანამშრომლობა და ნახევარ საათში გამოჩნდა საოცარი შედეგი — ამერიკელებმა „კრიმანჭულიც“ კი ისწავლეს, რომ არაფერი ეთქვათ სხვა ხმების შესახებ“.

5 საათზე, II გამოსვლა „ბერიკაცებმა“ გახსნეს „ელესათი“, რომელიც ამერიკელებთან ერთად იმღერეს. ძნელი აღსაწერია, რა ხდებოდა იქ იმ საღამოს. სცენაზე ბოლო არ უჩანდა კოცნას, დარბაზი ფეხზე იდგა, ოვაცია რამდენიმე წუთს გრძელდებოდა. საოცრად ამაღელვებელი სანახაობა იყო. სანყენია, რომ ქართველ მომღერალთა ეს ბრწყინვალე წარმატება ფირზე არ იქნა აღბეჭდილი.

4 ივლისი – ეს დღე ამერიკელებისთვის ყველაზე დიდი დღესასწაულია — ამერიკის დამოუკიდებლობის დღე.

დილიდანვე უამრავმა ხალხმა მოიყარა თავი „მოლზე“, ოჯახებით გამოსული ამერიკელები ვაშინგტონის ძეგლიდან კაპიტოლიუმის შენობამდე მიწაზე სხედან; ვინ ქეიფობს, ვინ მღერის, ცეკვავს, მუსიკას უსმენს... ყველგან იგრძნობა საზეიმო განწყობილება. სალამოს კაპიტოლიუმის შენობის წინ გაიმართა სიმფონიური მუსიკის კონცერტი, უკრავდა ვაშინგტონის დიდი სიმფონიური ორკესტრი მსტისლავ როსტროპოვიჩის დირიჟორობით. კონცერტს ესწრებოდა ამერიკის პრეზიდენტი.

ღამე ქალაქის თავზე დაფრინავდნენ პატარა თვითმფრინავები; მათ კუდზე აშშ-ის უზარმაზარი დროშები ან ტრანსპარანტები ჰქონდათ გამობმული, რომლებიც თვითმფრინავიდან არაჩვეულებრივად იყო განათებული, თვითონ თვითმფრინავი არ ჩანდა და შავი ცის ფონზე დაფრიალებდა ამერიკის დროშა და უზარმაზარი ტრანსპარანტი წარწერით: „მშვიდობა, თავისუფლება, სიყვარული“. კონცერტის შემდეგ გაიმართა დიდი ფეიერვერკი, ისროდნენ ათასნაირ მაშხალებს, რომლებიც ყვავილების უზარმაზარი თაიგულივით ეფინებოდა ზემოდან ქალაქს. ამერიკა დილამდე ზეიმობდა თავისუფლების დღესასწაულს.

4 ივლისს „ელესამ“ ორი კონცერტი გამართა და ამით დაამთავრა ფესტივალის პროგრამა ვაშინგტონში.

5 ივლისი დასვენების დღე გვაქვს. ფესტივალის ხელმძღვანელობამ გაითვალისწინა „საბჭოთა მომღერლების“ მდგომარეობა და შესანიშნავი კულტურული პროგრამა მოგვიმზადა. 5, 6, 7 და 8 ივლისი საექსკურსიო დღეებია, 9 ივლისს მივემგზავრებით ნიუ-იორკში.

ანსამბლ „ელესას“ წევრები პრეზიდენტ ჯონ კენედის საფლავთან

5 ივლისს ვიყავით პრეზიდენტ ჯონ კენედის საფლავზე. იგი უბრალო, ჩვეულებრივი საფლავია და ასეთი წარწერა აქვს: „აშშ-ის პრეზიდენტი — ჯონ კენედი.“ მის საფლავს გვერდით კედელი გასდევს, სადაც ამოტივთვლია ჯონ კენედის საუკეთესო გამონათქვამები. მისგან მარცხნივ, ცოტა დაბლა, მისი ძმა — რობერტ კენედია დასაფლავებული.

ამის შემდეგ აგვიყვანეს პატარა მთაზე, სადაც სამოქალაქო ომის სამხრეთის არმიის სარდლის — ლის სახლ-მუზეუმი. თავის დროზე იგი ამერიკიდან გააძევეს, მაგრამ მერე მიხვდნენ თავიანთ შეცდომას და მალევე დააბრუნეს. დღეს იგი სამოქალაქო ომის გმირია.

ნ ივლისს დილით ჩვენთან მოვიდა თანამედროვე ამერიკელი ემიგრანტების მხატვრული ნამუშევრების გამოფენა-მუზეუმის დირექტორი მარკ ცუვერი, მან სამი ავტომანქანით „ელესა“ წაიყვანა ატლანტიკის სანაპიროზე, რომელიც ვაშინგტონიდან 160 მილის დაშორებით მდებარეობს.

მანქანებს მართავდნენ სტუდენტი გოგონები, მხიარულები, ლამაზები, კეთილგანწყობილები. ისინი განსაკუთრებული პატივისცემით იყვნენ გამსჭვალული ბერიკაცების მიმართ. მათ შორის გამოირჩეოდა ერთი მშვენიერი ახალგაზრდა ქალი, ჯანელი, რომელიც ქართულ ენას სწავლობს და ქართულად ესაუბრებოდა ბერიკაცებს, რითაც მათი სიმპათია დაიმსახურა.

გზად გავიარეთ ამერიკის პირველი დედაქალაქი ანაპოლისი, გრაზონილე, დენტონი, გერტონე და რეპორდ-ბახი. ეს ქალაქი ატლანტის ოკეანის სანაპიროზეა გაშენებული. იქ სირიულ რესტორანში სადილი გაგვიმართეს, „ელესამ“ იმღერა და მაყურებელთა ტაში დაიმსახურა. დავათვალიერეთ ქალაქის საუკეთესო ადგილები, შემდეგ ატლანტის ოკეანის სანაპიროზე გავედით. ბერიკაცებმა პირველად ნახეს თვალწინდელი ოკეანე. მე წყალში ჩავედი საბანაოდ. იგი ძალიან ცივი იყო და ღელავდა, ამიტომ ვერავინ გაბედა ჩამოსვლა, გარდა ჯანელისა. ჩვენ ერთად მანამდე ვცურავდით, სანამ კბილებმა „კანკანი“ არ დაგვიწყო. ზღვიდან სავახშმოდ წავიყვანეს და იქიდან სალამოს ნ საათზე, მოგზაურობით კმაყოფილები, გამოვბრუნდით ვაშინგტონში.

ბერიკაცები გზას ყურადღებით ათვალიერებდნენ. მთელი გზა უჭირავს პურისა და სიმინდის ყანებს. მთელი ეს რაიონები მისდევს მესაქონლეობასა და მეფრინველეობას. აქ ბევრია ქათმისა და საქონლის უზარმაზარი ფერმები, რომლებსაც ჩვენი მომღერლები შურით უყურებდნენ.

ვაშინგტონამდე მანძილი 2 საათსა და 30 წუთში დავფარეთ, გოგონებს ისე სწრაფად დაჰყავდათ მანქანები, რომ ძველი მძღოლი — ვალიკო ბერიშვილიც კი შეშინდა. გზად გავიარეთ ხიდი, რომლის სიგრძე 7 კილომეტრია, იგი ულამაზესია და თანამედროვე სამშენებლო ტექნიკის იშვიათი ნიმუშია. ბერიკაცები ისევ შურმა მოიცვა — ისინი აქ ნანახს თავიანთ სოფლებს ადარებდნენ და სასონარკვეთილებში ვარდებოდნენ. იმ პერიოდში საბჭოთა კავშირში გავრცელებული იყო მყვირალა ლოზუნგი: „დავენიოთ და გავუხსნოთ ამერიკის შეერთებულ შტატებს!“, „ვალკო, — დაუძახა კოტე ღელეყამ — შენ ძველი „მოფერი“ ხარ და, თუ დევნივით, ამ ხიდზე მაინც წუ გავასწრებთ, თორემ ზღვაში გადავიჩეხებით!“ „ფუჩო, რა ხელმა ააშენა ამხელა ხიდი, ჩვენთან მდინარე ბჟუჟზე ოცმეტრიანი ხიდი ვერ გაგვიკეთეს და სახლში შარვალდაკაპინებული მივიღივარ.“

სალამოს ჩვენთან სასტუმროში მოვიდნენ „ამერიკის ქართული გუნდი“ და მისი ერთ-ერთი წევრი ჩარლზ ბაუმი, მარკ ცუვერი, ქართველოლოგი ერიკა და ჯანელი. მოვიდნენ დიდი პურმარილით, მოიტანეს განუსაზღვრელი რაოდენობის ლეინო. თითქმის დილამდე ვიქეიფეთ, ისმოდა ქართული სიმღერები „ელესას“ და „ამერიკის ქართული

გუნდის" შესრულებით, ამერიკელებმა ჩვენ მიმართ დიდი სიყვარული გამოამჟღავნეს.

7 ივლისი – ამ დღეს, დილის 9 საათზე წაგვიყვანეს ვაშინგტონის წმ. იოანეს სახელობის ეკლესიაში. დავესწარით წირვას, რომელსაც ასრულებდა მამა ვიქტორი. რუსულ საგალობლებს მშვენიერად ასრულებდა იქაური რუსების საეკლესიო გუნდი. ამ ეკლესიაში ასვენია თამარ მეფის ხატი.

მსახურების ბოლოს სიტყვით გამოვიდა რუსული ეკლესიების პირველი იერარქი საზღვარგარეთ, მიტროპოლიტი მამა ვიტალი. მან მშვენიერი სიტყვით მიმართა ჩვენს დელეგაციას.

წირვის შემდეგ გაგვიმართეს ტრაპეზი, სადაც ასევე კეთილი სიტყვებით მოგვმართეს. „ელესამ“ სუფრასთან რამდენიმე საგალობელი შეასრულა.

საინტერესო მღვდელი გავიცანით რუსულ ეკლესიაში — ლეონიდ მიხაილიჩენკო. მისი ბაბუის ბაბუა ქართველი ყოფილა. ლეონიდს ორი გოგონა ჰყავს, რომლებიც ფესტივალის კონცერტებზე დაჰყავდა. მათ ბევრი ანსამბლი მოისმინეს, მაგრამ ყველაზე მეტად „ელესა“ მოეწონათ, გოგონები „გაგიჟდნენ“ გურულ სიმღერებზე და მამამისი აიძულეს კიდევ სამჯერ მოეყვანა ისინი ჩვენს კონცერტზე. ახლა ლეონიდი აგროვებს მასალებს საქართველოს შესახებ, რადგან ოჯახში სხვა სალაპარაკო თემა აღარ არსებობს.

წმ. იოანეს ტაძრის გარდა ვაშინგტონში კიდევ ბევრი მართლმადიდებლური ეკლესიაა: ბერძნული (4), სირიული, სერბიული, რუმინული, ამერიკული, უკრაინული და ბულგარული.

სალამოს ჩვენთან სასტუმროში მოვიდა ჩვენი მეგობარი გოგი თოფურიძე, მან მოიტანა ძვირფასი პურმარილი და საჩუქრები „ელესას“ წევრებისათვის; ქეიფი გვიან ღამემდე გაგრძელდა.

8 ივნისს ისევ ქალაქის დათვალიერებას მოვუწდით. წაგვიყვანეს თეთრ სახლში, სადაც ნებისმიერ მსურველს შეუძლია შევიდეს და დაათვალიეროს. თეთრი სახლის შესასვლელში დგას ამერიკის

ანსამბლ „ელესას“ წევრები თეთრი სახლის წინ

პრეზიდენტის ფიტული, რომელთანაც შეგიძლიათ ფოტოსურათი გადაიღოთ ორ დოლარად. დავათვალიერეთ პრეზიდენტის მისაღები ოთახები, მოლაპარაკების პატარა დარბაზები, სადაც ბუხართან სხვადასხვა ქვეყნის პრეზიდენტები სვდებიან აშშ-ის პრეზიდენტს; თეთრ სახლში დაცულია აშშ-ის ყველა პრეზიდენტის სურათი და მათი პირადი ნივთები. ჩვენ დიდი ინტერესით ვათვალიერებდით ამ გასაოცარ ექსპონატებს, მერე თეთრი სახლის წინ გადავიღეთ ფოტოსურათები ცნობილ ფოლკლორისტ იზალი ზემცოვსკისთან ერთად.

ანსამბლი „ელესა“ თეთრი სახლის ეზოში,
მარჯვნიდან მეოთხე – ეთნომუსიკოლოგი იზალი ზემცოვსკი

— ჭიჭიკო კეჭყამაძე, შენ კიდევ ჩვენი მთავრობის უკმაყოფილო ხარ, რა გინდა, ბიძია, საკარმიდამო ნაკვეთიდან პირდაპირ თეთრ სახლში ამოყავი თავი უფასოდ, — უთხრა კოტე ლელეყვამ. სალამოს „ელესას“ გასაცილებლად ჩვენი ქართველი და ამერიკელი მეგობრები მოვიდნენ საჩუქრებით. მშვენიერი სალამო გაიმართა; მათ დიდი სიყვარული გამოხატეს ჩვენ მიმართ და გულთბილად დაგვემშვიდობნენ. თუ მელირსა და საქართველოში ჩამოვედი, აუცილებლად გნახავთო, თვალცრემლიანი დაგვემშვიდობა ლადო ბაბიშვილი.

9 ივლისს, დილით „ელესა“ სხვა რამდენიმე ანსამბლთან ერთად ვაშინგტონიდან ნიუ-იორკში გაემგზავრა.

ვაშინგტონიდან ნიუ-იორკამდე საოცარი გზაა, ამ გზაზე ბევრი რამ გვხვდება საოცარი და დაუჯერებელი. ჩვენი ბერიკაცები ყველაფერზე რეაგირებდნენ, ნანახსა და განცდილს საქართველოში არსებულ რეალობას ადარებდნენ, მერე უარყოფის ნიშნად ისე იქნეოდნენ თავებს, რომ შემშინდა, თავის ქიჩინი არ დასჩემდეთ-მეთქი.

ნიუ-იორკში დღის მეორე ნახევარში ჩავედით. ჩვენთან ერთად იყო

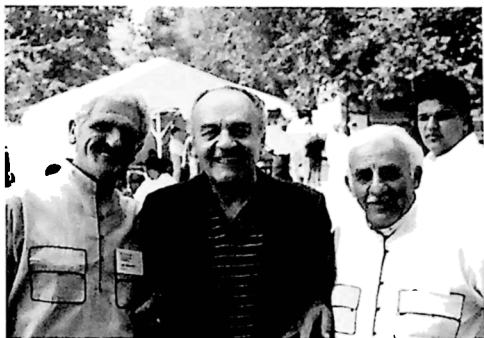
კიდევ რამდენიმე საბჭოთა ანსამბლი. სალამოს გაიმართა დიდი კონცერტი, „ელესა“ პირველი განყოფილების ბოლოს გამოდიოდა. წარმატება აქაც დიდი იყო.

კონცერტზე მოვიდა ჩვენი თანასოფელი, 96 წლის გიორგი ნაკაშიძე. საქართველოს გასაბჭოების შემდეგ, იგი, როგორც ფედერალისტი და ანტისაბჭოთა „ელემენტი“, საქართველოდან გერმანიაში გადაეყვანეს – ეს იყო გადასახლებულთა პირველი ნაკადი, თორემ შემდეგ სუყველას აღმოსავლეთ ციმბირში ასახლებდნენ, სადაც მათ ან ხვრეტდნენ, ან შიმშილით, ავადმყოფობითა და სიცივით იხოცებოდნენ. ასე დაიხოცა რევოლუციონერების საუკეთესო ნაწილი, მათ შორის ისიდორე ნამიშვილიც.

დაიხ, გიორგი ნაკაშიძეს ბედი ჰქონია, რომ გერმანიაში გადაეყვანს. მან დაამთავრა ჯერ ჰაიდელბერგის, შემდეგ კი პრალის უნივერსიტეტები; ფლობს თერთმეტ ენას, არის რამდენიმე უნივერსიტეტის საპატიო პროფესორი. იგი 66 წლისა მიიწვიეს ჰარვარდის უნივერსიტეტში, სადაც, როგორც თვითონ თქვა, იქაური არქივი „დაალაგა“ და მოახდინა მისი კატალოგიზაცია. ამის შემდეგ მან დიდი ავტორიტეტი მოიხვეჭა ამერიკელ მეცნიერთა შორის.

კონცერტის შემდეგ გიორგი ნაკაშიძე თვალცრემლიანი ამოვიდა სცენაზე და იკითხა: აქ მაკვანეთიდან ხომ არ არის ვინმე? ამირან თოიძე, გური სიხარულიძე და მე გამოვედით წინ. მან სათითაოდ გულში ჩავვიკრა სამივე და მეორე დღეს თავისთან, ოჯახში მიგვიწვია.

დილით დაგვათვალისწინეს ნიუ-იორკი. მისი ცათამბჯენები; გავისეირნეთ გემით, საოცარია თავისუფლების ქანდაკება. ამირან თოიძე და მე ავედით ყველაზე მაღალი ცათამბჯენის („ტყუპები“) წვერზე, სადაც ფოტოსურათი გადავიღეთ ტელეანტენის ძირში. როცა 2001 წელს ტერაქტი მოხდა და ეს ცათამბჯენები დაინგრა, საშინელმა გრძნობამ შემიპყრო და გავიფიქრე, მეც ხომ იქ ვიყავი ერთ დროს-მეთქი.

მარცხნიდან: ვანო მკურნალიძე, ლადო ბაბიშვილი, ჭიჭიკო კეჭაყმაძე

გიორგი ნაკაშიძე

სალამოს წავედით გიორგი ნაკაშიძესთან. მიუხედავად ხანდაზმულობისა, შესანიშნავად ახსოვს ყველაფერი, ახსოვს მშობლიური სოფელი მაკვანეთი, იქაურ მცხოვრებთა გვარები (გიორგი ნაკაშიძეზე ჩემი წერილი სათაურით „უკანასკნელი ინტერვიუ“ დაიბეჭდა ნიგნში „მივალ გურიამი მარა“).

მოკლედ, იგი ნამდვილი ცოცხალი ენციკლოპედიაა, რომლის თვალწინ მთელმა საუკუნემ გაიარა.

გიორგიმ მშვენიერი ვახშამი გაგვიმართა. ჩვენ მას რამდენიმე გურული სიმღერა უმღერეთ. გიორგის ცრემლები გადმოსცვივდა და გვითხრა, რამდენი ხანია, ეს სიმღერები არ გამიგონიაო. უნდოდა, რომ მასთან გვიანობამდე დავრჩენილიყავით, გვეკითხებოდა სოფელზე, იქაურებზე, ანტერესებდა, მისი თაობის ხალხიდან ვინ იყო ცოცხალი. მერე ფულით დაგვასაჩუქრა. ჩვენ გამოვეთხოვეთ კეთილ მასპინძელს იმ იმედით, რომ მომავალ წელს, „რუსთავის“ ამერიკული გასტროლების დროს კვლავ შევხვდებოდით ერთმანეთს.

10 და 11 ივლისს ნიუ-იორკში გაიმართა ჩვენი ბოლო კონცერტები — ისევე დიდი წარმატებით.

12 ივლისს დილით დაქანცულები, შთაბეჭდილებებით აღსავსენი და მადლიერები გამოვფრინდით მოსკოვში.

მოსკოვში კიდევ ერთი დღე დავრჩით. სალამოს რესტორანში ვივახშმეთ, უფრო სწორედ, ვიქეიფეთ. რასაკვირველია, გურული სიმღერები თან ახლდა ჩვენს სუფრას. სხვა მაგიდებიდან ჩვენ მიმართ დიდი ინტერესი არ გამოუჩენიათ, უფრო მეტიც, ჩვენთან ოფიციალტი მოვიდა და გვითხრა: „*Прошу Вас не мешайте другим, если хотите, пойте у себя дома*“. ამერიკაში ასეთი წარმატების შემდეგ „ელესას“ მომღერლებს ეუცხოვათ რუსების ასეთი დამოკიდებულება ქართული სიმღერის მიმართ. ისინი შეურაცხყოფილი იყვნენ, ამიტომ სასწრაფოდ ადგნენ და დატოვეს რესტორანი. მომღერლები უხმოდ მიდიოდნენ ქუჩაში. „ნუ ჩამოუშვით ცხვირები, — თქვა კოტე ლელეყვამ, — ამათ „სულიკოს“ გარდა ქართული სიმღერა თუ არსებობს, არც იციან. ხომ გახსოვს, ვოროშილოვმა რა უთხრა სტალინს: „*Хорошо поют, только один шакал мешает*“-ო. ჭიჭიკო, ალბათ შენი „კრიმანჭული“ ჰქონდა ვოროშილოვს მხედველობაში, — დაამთავრა კოტემ. ყველამ გულიანად გაიცინა.

— ბიჭებო, ახლა რომ ჩავალთ ოზურგეთში, პირველად ლადიკო ერქომაიშვილის საფლავზე ავიდეთ, ანგარიში ჩავაბაროთ და ვუამბოთ, როგორ გაიმარჯვა გურულმა სიმღერამ ამერიკაში. იგი ყველაფერს გაიგებს — თქვა ამირან თოიძემ.

„ელესამ“ შეასრულა დანაპირები. ლადიკო ერქომაიშვილის საფლავიდან შემოქმედის მონასტერს სწვდებოდა გურული სიმღერები.

„მართვე“ 20 წლისაა

„სიმღერა — ერის სულიერი სარკეა, ეს არის ხმოვანი ქრონიკა, რომელშიაც აღბეჭდილია ერის მრავალსაუკუნოვანი განვითარების ისტორიული პროცესი, ამიტომ არაფერი ინახავს ისე მამაპაპურ ტრადიციებსა და ქართულ სულს, როგორც სიმღერა. სიმღერა მარადიულია, როცა იგი თაობებს მიჰყვება, ხოლო კვდება, თუ მას ახალგაზრდობა იცინყებს.

თუ გინდა ხალხური სიმღერა შეინახო, იგი ბავშვებს უნდა ასწავლო. თუ ბავშვი პატარაობიდანვე შეისწავლის და შეიყვარებს ხალხურ სიმღერას, მერე იგი სიცოცხლის ბოლომდე გაჰყვება, ამით ძველი ტრადიციებიც გადარჩება“, — ვუთხარი ერთხელ თბილისის განათლების სამმართველოს ბავშვთა მხატვრული აღზრდის სახლის დირექტორს ქალბატონ ნათელა ჯილაურს.

1976 წლის შემოდგომაზე გაჩნდა ბიჭუნათა ანსამბლის ჩამოყალიბების იდეა. ჩვენ „არტოს ბაღში“ ვისხედით და ქართული ხალხური სიმღერების პრობლემებზე ვსაუბრობდით.

„სიმღერამ სხვა მიმართულება მიიღო, — თქვა ქალბატონმა ნათელამ, — დღეს საქართველოში უდიდესი პოპულარობით სარგებლობს პიონერთა და მოსწავლეთა სასახლის გოგონათა ანსამბლი „მზიური“, რომელიც, მართლაც, შესანიშნავი მომღერლებითაა დაკომპლექტებული. საქართველოს ყველა კუთხეში მომრავლდა „მზიურის“ ტიპის ანსამბლები, რომლებიც ხალხურ სიმღერებს არ მღერიან. სასკოლო

ნათელა ჯილაური

ფესტივალებსა და სხვა ღონისძიებებზე უმეტესად გოგონების გუნდები გამოდიან, რომლებიც იშვიათად ასრულებენ ხალხურ სიმღერებს. ბიჭები ჩვენი სიმღერებით საერთოდ არ არიან დაინტერესებულნი. მათ ძირითადად უცხოეთის პოპულარული მუსიკა იზიდავთ. სკოლებში ამ მხრივ უმძიმესი მდგომარეობაა, თუმცა სიმღერების შესწავლა სასკოლო პროგრამაშია შეტანილი, მაგრამ მას ფიქტიური ხასიათი აქვს, პროგრამით გათვალისწინებული სიმღერის საათებს უნაწილებენ სხვა სპეციალობის მასწავლებლებს, რომლებსაც ნაკლები პედაგოგიური დატვირთვა აქვთ.

ჩვენს დანსებულებაში 1000-მდე ბავშვია გაერთიანებული, აქ არის მოცეკვავეთა ჯგუფი, გოგონათა კაპელა, მხატვრული კითხვის წრე, საბავშვო თეატრი, საესტრადო ანსამბლი და სხვა. არა გვყავს ბიჭუნების გუნდი, იქნება ვიფიქროთ ამაზე?"

იმხანად ანსამბლ „რუსთავს“ სარეპეტიციოდ დარბაზი არ ჰქონდა, ამიტომ ქალბატონმა ნათელა ჯილაურმა თავის დანსებულებაში „შეგვიკელა“, რომელიც „არტოს ბაღში“ მდებარეობდა. „რუსთავი“ ყოველდღე მეცადინეობდა. ჩვენ მივინყებულ სიმღერებზე ვმუშაობდით და რეპეტიციებზე ხშირად ვინვევდით ხანდაზმულ მომღერლებს.

ერთხელ რეპეტიციას დაესწრო ცნობილი მომღერალი და ლოტბარი ვასილ მახარაძე. ბატონი ვასო ყველა კუთხის ქართული სიმღერების იშვიათი მცოდნე იყო. რეპეტიციის შემდეგ კარგა ხანს ვისაუბრეთ. — წინათ სიმღერებს ოჯახებში ვსწავლობდით, — თქვა ბატონმა ვასომ, — მძიმე ისტორიული ვითარების გამო ქართველებს საბავშვო რეპერტუარი არ შეუქმნიათ, ამიტომ ბავშვებიც უფროსებთან ერთად მღეროდნენ ურთულეს ხალხურ სიმღერებს და მომავალ თაობებს გადასცემდნენ წინაპართაგან ნასწავლს. ასე გრძელდებოდა საუკუნეების განმავლობაში. ახლა ოჯახური მუზიკირების ეს საუკეთესო ტრადიცია მოიშალა და ბავშვები აღარ მღერიან ხალხურ სიმღერებს. თუ ახალგაზრდობა არ დავაინტერესეთ, ცუდადაა ჩვენი საქმე. ჩვენს თაობას რაც შეეძლო, ყველაფერი გააკეთა. მაშინ სხვა დრო იყო, მომღერლები ძირითადად საქართველოში მოღვაწეობდნენ, ჩვენი სიმღერები რუსეთს იქით არ გასულა, ახლა კი მთელი მსოფლიოს მუსიკალურ საზოგადოებას ანცვიფრებს. საქართველოს შეუძლია თავი გამოიჩინოს სიმღერით, ვინაიდან ჩვენი სიმღერები საუკეთესოა მთელ მსოფლიოში. ეჰ! — გულდანყვევით თქვა ბატონმა ვასომ, — ამ გადასახედიდან ჩემს ახალგაზრდობაში რომ დამაბრუნა, რამდენ შეცდომას გამოვასწორებდი. პირველ რიგში პატარებს ვასწავლიდი ხალხურ სიმღერებს, შევქმნიდი ბიჭების გუნდს, მაგრამ მე ჯანი აღარ მომდევს, იქნებ შენ გეცადა! პირველად ჩემს შვილიშვილებს მოგიყვან — ვასიკოსა და ზვიადს, მშვენიერი მონაცემები აქვთ.

— მოველაპარაკები ნათელა ჯილაურს და ვცდი, — უთხარი მე.

ქალბატონი ნათელა აღტაცებით შეეგება ჩემს წინადადებას. გადანყდა ჩამოგვეყალიბებინა ქართული ხალხური სიმღერების შემსრულებელ ბიჭუნათა ანსამბლი. ჩვენი აზრი მოიწონა განათლების განყოფილების გამგემ ბ-ნმა ლევან ჩიქვანაიამ და მისი განკარგულების საფუძველზე შევუდექით ნიჭიერი ბავშვების შერჩევას. ქალბატონ ნათელასთან ერთად დავდიოდით თბილისის საშუალო სკოლებში და ვარჩევდით მომღერალ ბიჭუნებს, ვუსინჯავდით სმენას, რიტმს, ხმას, ვთხოვდით ემღერათ, თუმცა არც ერთმა მათგანმა ხალხური სიმღერა არ იცოდა. ისინი ძირითადად საესტრადო სიმღერებს ასრულებდნენ; მეტიც, როცა გაიგეს, რომ ხალხურ მომღერალთა გუნდს ვაყალიბებდით, ნიჭიერი ბავშვების უმრავლესობა

მაღაყდა თავის მუსიკალურ მონაცემებს, კინაიდან ესირცხვილებოდათ ასეთ გუნდში მღერა.

ამგვარად, ერთი თვის განმავლობაში მოსმენილი რამდენიმე ასეული ბავშვიდან შევარჩიეთ ერთი — ბადრი ყარალაშვილი.

რადგან ასეთმა მეთოდმა შედეგი არ გამოიღო, კონკურსი გამოაცხადეთ ტელევიზიით. ჩვენი განცხადების შემდეგ, ძირითადად, ტრადიციულ მომღერალთა ოჯახებიდან მოიყვანეს შვილები და შვილოშვილები.

ვასილ მახარაძემ პირველმა მოგვიყვანა თავისი ორი შვილიშვილი — ვასიკო და ზვიადი, გივი ქუტიძემ — თავისი შვილი ვალერი, ანტონ ნინიძემ — ტყუპი ბიჭები, ზაზა და სულხანი, ჯემალ ნინუამ — პატარა ხუჭუჭთმიანი ბიჭუნა ზურიკო, მურთაზ იოსელიანმა — თავისი ვაჟი გიორგი, ჯიმშერ ლაშხმა — პატარა ვახო. თანდათან მოვიდნენ მომღერალთა ოჯახის ნევრები: ყარალაშვილები, გურგენიძეები, იოსელიანები, გაბუნეები, მახარაშვილები, ჩალათაშვილები, აფციაურები, ბიჭიაშვილები და სხვები. პირველ ეტაპზე 30-მდე ბიჭუნას მოეუყარეთ თავი. ბავშვთა ასაკი განისაზღვრებოდა 8-დან 12 წლამდე.

1976 წლის ნოემბერში, „არტოს ბალის“ საკონცერტო დარბაზში შედგა ბიჭუნათა პირველი შეკრება, რომელსაც მშობლებიც დაესწრნენ; ჩვენ ვისაუბრეთ ქართული ხალხური სიმღერების შესახებ, განვმარტეთ მისი როლი და მნიშვნელობა მსოფლიო მუსიკალურ ფოლკლორში, ეუამბეთ გამოჩენილ მომღერლებზე, სასიმღერო ტრადიციებზე, ხალხური სიმღერის ახლანდელ მდგომარეობაზე, ანსამბლის მიზნებზე და იმ უდიდეს პასუხისმგებლობასა და მოვალეობაზე, რომელიც მათ დაეკისრათ. დარბაზი სულგანაბული გვისმენდა. დავნიშნეთ სარეპეტიციო დღეები და ვუთხარით, რომ რეპეტიციები ჩატარდებოდა იმ დარბაზში, სადაც მაშინ ვიმყოფებოდით. ბავშვებს ეუამბეთ „არტოს ბალის“ ისტორიაც — რომ თბილისის ხშირი სტუმარი იყო დიდი რუსი კომპოზიტორი ბალაკირევი, რომელიც მოხიბლული იყო საქართველოთი და ქართული ხალხური სიმღერებით. 1863 წელს, თბილისში ჩამოსვლისას, ბალაკირევმა მიხაილოვის გამზირზე მდებარე ბაღში ჩამოაყალიბა „მსახიობთა საზოგადოება“ — „არტისტიჩესკოე ობშესტვო“, შემოკლებით — „არტო“. აქედან დაერქვა ამ ბაღს „არტოს ბაღი“. აქ იმართებოდა კონცერტები. გამოდიოდნენ: პირველი ქართული გუნდი იოსებ რატილის ხელმძღვანელობით, მომღერლები — თეოდორ შალიაპიანი, ვანო სარაჯიშვილი, ია კარგარეთელი, ფილიმონ ქორიძე და სხვები. საკონცერტო დარბაზის პირდაპირ იყო გალერეა, სადაც ყოველდღე ტარდებოდა სიმფონიური ორკესტრის რეპეტიციები ივანე და ზაქარია ფალიაშვილების დირიჟორობით და ბოლოს დავძინეთ, რომ ასეთი დიდი მუსიკალური ტრადიციის მქონე ბაღში აუცილებელი იყო კვლავ გაგრძელებულიყო ქართული სიმღერა.

ჩვენმა პირველმა შეხვედრამ დააინტერესა ბავშვებიც და მშობლებიც. მალე შევეუდეთ რეპეტიციებს. მიუხედავად კარგი მუსიკალური მონა-

ცემებისა, ბავშვებს არ გააჩნდათ მრავალხმიანი სიმღერების ათვისების ელემენტარული ჩვევა. ერთხმიან მელოდიას ადვილად სწავლობდნენ, ორხმიანობის დროს გადადიოდნენ ხმიდან ხმაზე, უმეტესად — პირველზე. საჭირო იყო გაგვევითარებინა ჰარმონიული სმენა, ამისათვის შევარჩიეთ შესაფერისი სავარჯიშოები, ვასწავლეთ გადაბმული (ჯაჭვური) სუნთქვით სიმღერა. გუნდს ვამღერებდით უნისონში (ერთ ხმაში), ვუცვლიდით ზომებს, რის დროსაც ხშირად ვაკრევევინებდით ტაშს, ამან ხელი შეუწყო რიტმის განვითარებას. ვასწავლეთ სიმღერა მოკუმული პირით, ამ დროს მომღერალს კარგად ესმის თავისი ხმა, რომელიც ცხვირიდან გამოდის და უშუალო კონტაქტი აქვს ყურთან, სასმენი აპარატი მაქსიმალურადაა მობილიზებული და ადვილად ითვისებს ინტონაციურად რთულ ფრაზებს, ხელს უწყობს სუფთა ინტონაციის გამომუშავებას. იმისათვის, რომ დაუფლებოდნენ საქართველოს სხვადასხვა კუთხის სიმღერებს, ვავარჯიშებდით ამ კუთხისათვის დამახასიათებელ ინტონაციურ ბრუნვებზე.

ასეთმა მეთოდმა დახვეწა ბავშვების ყურთასმენა, შეაჩვია ისინი სხვადასხვა კუთხის სიმღერათა სპეციფიკურ ინტონაციურ ბრუნვებს და, რაც მთავარია, გამოავლინა ამ კუთხეების სიმღერებისათვის შესაფერისი სოლისტები.

ამის შემდეგ შევუდექით ორხმიანობის შესწავლას. გუნდი ორად გაყავით. ჯერ მოკუმული პირით ვამღერებდით მუსიკალურ ინტერვალებს: წმინდა კვინტას, წმინდა კვარტას, ტერციას და სხვა. როცა მათი ხმოვანება კარგად შეითვისეს, შევუდექით სავარჯიშოებს ორ ხმაში და მხოლოდ ამის შემდეგ დავიწყეთ მუშაობა სამხმიანობაზე.

ბავშვებს ჯერ ვამღერებდით აკორდებს: სამხმოვანებას, კვარტსე-ქსტაკორდს, კვარტკვინტაკორდს და სხვა. აკორდებს უმეტესად მოკუმული პირით მღეროდნენ, გადაბმულ სუნთქვაზე, რითაც ვიაძულებდით მოესმინათ სხვა ხმებიც. სიმღერის დროს ვუცვლიდით აკორდის ბგერებს. ამ მეთოდმა კარგი შედეგი გამოიღო და მალე ისე გაიწაფნენ, რომ ურთულეს აკორდებს მღეროდნენ ხმების შენაცვლებით. როცა დაერწმუნდით, რომ ბავშვებს კარგად ესმოდათ აკორდში შემავალი სამივე ბგერა, გუნდი საბოლოოდ დავყავით პირველ, მეორე ხმებად და ბანებად, მომღერალთა ხმების დიაპაზონების გათვალისწინებით. შემდეგ მარტივი სამხმიანი სავარჯიშოების სიმღერას შევუდექით. ხშირად მივმართავდით იმპროვიზაციას. ვცვლიდით მელოდიას და რიტმს, რთული რიტმის შემთხვევაში ვიაძულებდით ტაშის დაკვრით ემღერათ. ჩვენ სავარჯიშოებს თანდათან ვართულებდით და მალე ისეთი რეაქცია გამოუმუშავდათ, რომ ნებისმიერ დავალებას სწრაფად ასრულებდნენ.

გავიდა რვა თვე, ბავშვებს არც ერთი სიმღერა არ ჰქონდათ შესწავლილი, მხოლოდ სავარჯიშოებს მღეროდნენ.

დავინწყეთ სიმღერების შესწავლა. პირველი სიმღერა გახლდათ „წინწყარო“, სოლოს ბადრი ყარალაშვილი ასრულებდა. უნდა გენახათ

მომღერლების სახეები, როგორი ანთებული თვალებით მღეროდნენ და როცა სიმღერის ბოლო ბგერები მიწყდა, სარეპეტიციო დარბაზში ტაშმა იქუხა. მშობლებმა აღტაცება ვერ დაფარეს (სხვათა შორის, ისინი არც ერთ რეპეტიციას არ აცდენდნენ და მოგვიანებით მშვენივრად ასრულებდნენ თავიანთი შვილების რეპერტუარს).

რეპეტიციები ინტენსიურად მიმდინარეობდა. შევუდექით სხვადასხვა კუთხის სიმღერების შესწავლას, მიუხედავად იმისა, რომ ბავშვები თბილისში იყვნენ დაბადებულნი და გაზრდილნი, თავიანთი წინაპრების კუთხის სიმღერებს უფრო ხასიათში მღეროდნენ – აქ გენმა იჩინა თავი – ამიტომ სოლოებს ძირითადად იმ კუთხის მომღერლები ასრულებდნენ, რომელი კუთხისაც იყო სიმღერა. პრობლემა გაგვიჩნდა გურული სიმღერების შესწავლისას, არ გვყავდა კრიმანჭულის შემსრულებელი. ვიცოდით, რომ ცნობილ მომღერალს, რამინ მიქაბერიძეს ჰყავდა პატარა გოგონა, მაია, რომელიც კარგად მღეროდა გურულ სიმღერებს, განსაკუთრებით „კრიმანჭულს“. ჩვენ მაია მოვიყვანეთ ანსამბლის სოლისტად, ხოლო ლოტბარად მამამისი მოვინვიეთ.

„მართეს“ პირველი თაობა

ოჯახურ ტრადიციას დიდი მნიშვნელობა აქვს ბავშვის მუსიკალური აღზრდის საქმეში. მიქაბერიძეები გურიაში ტრადიციული მომღერალთა გვარია. თვითონ რამინი წლების განმავლობაში საქართველოს სიმღერისა და ცეკვის სახელმწიფო ანსამბლის სოლისტი იყო. ამჟამად იგი სახელმწიფო ანსამბლ „რუსთავში“ მოღვაწეობს. რამინმა ხალხური სიმღერა ჯერ მამის – შალვა მიქაბერიძისგან შეისწავლა, მერე ისეთი გამოჩენილი ოსტატებისაგან, როგორც იყვნენ ანზორ კავსაძე, ვლადიმერ ბერძენიშვილი, ვანო მჭედლიშვილი და სხვები. რამინ მიქაბერიძე არაჩვეულებრივი ოსტატობით ასრულებს როგორც დასავლეთ, ისე აღმოსავლეთ საქართველოს სიმღერებს, რაც იშვიათი მოვლენაა ქართულ სასიმღერო ფოლკლორში.

აი, ასეთ ოჯახში აღიზარდა მაია მიქაბერიძე. სიმღერა აკენიდან მისი თანამგზავრია, ხოლო „მართევს“ შემადგენლობაში მისმა „კრიმანჭულმა“ არაერთხელ აღაფრთოვანა ქართველი და უცხოელი მაყურებელი. „მართვეში“ რამინ და მაია მიქაბერიძეების მონვენვამ დიდად შეუწყო ხელი ანსამბლის წარმატებას.

შემდეგში მაიამ წარმატებით დაამთავრა თბილისის ვ. სარაჯიშვილის სახელობის სახელმწიფო კონსერვატორია, საგუნდო დირიჟორის სპეციალობით. რამდენიმე წლის წინ რამინ და მაია მიქაბერიძეებმა „მართევს“ მსგავსად ჩამოაყალიბეს ბავშვთა ანსამბლი „საგალობელი“, სადაც მაიას ორი შვილი — თათია და თორნიკე მღერიან. ოჯახური ტრადიცია გრძელდება.

ახლა ისევ „მართევს“ დავუბრუნდეთ.

ყოველდღე ვმეცადინეობდით და რეპერტუარიც ნელ-ნელა ფართოვდებოდა. რეპეტიციისას ბავშვებს ეუხსნიდით სიმღერის ხასიათს, სიტყვებს, ჟანრს, ვაცნობდით მის ისტორიას, ამ სიმღერის საუკეთესო შემსრულებლებს, რამაც ბავშვების დიდი ინტერესი გამოიწვია.

ერთ დღეს ჩვენთან ქალბატონი მედეა სხიერელი მოვიდა, რომელმაც თან მოიყვანა თავისი ბუთხუზა ბიჭუნა — ალეკო. დედამისს დიდი სურვილი ჰქონდა, რომ ალეკო ბიჭუნათა ანსამბლში ჩარიცხულიყო. ალეკოს ესტრადა უფრო იზიდავდა და მშობლებს გიტარის ყიდვას სთხოვდა. დედამისიც შეჰპირდა, რომ თუ ქართულ სიმღერებს კარგად შეისწავლიდა, გიტარას უყიდიდა.

ალეკო სხიერელს თავისი ასაკისათვის უჩვეულო ხმა-ბანი აღმოაჩნდა. გავიდა დრო, იგი ნელ-ნელა ჩაება ანსამბლის საქმიანობაში, მალე თავი გამოიჩინა და მშვენივრად ასრულებდა სოლოებს ურთულეს ხალხურ სიმღერებში. როცა ბიჭუნათა ანსამბლის პირველი კონცერტი შედგა, ალეკომ დედას უთხრა: თურმე ხალხურ სიმღერებს გიტარა სრულებით არ სჭირდება!

1978 წლის დასაწყისში ანსამბლმა უკვე 30-მდე ხალხური სიმღერა იცოდა. პირველი საკონცერტო ნათლობა შედგა ტელევიზიით, 9 მაისს.

„მართვეს“ პირველი გამოსვლა ტელევიზიით.

შუაში: ირაკლი აბაშიძე, ანზორ ერქომაიშვილი, რამინ მიქაბერიძე,
სოლომონ ლაფაური. 1978 წლის 9 მაისი

გადაცემაში მონაწილეობა მიიღო ჩვენმა მსცოვანმა პოეტმა ირაკლი აბაშიძემ. ბატონმა ირაკლიმ და ქალაქის განათლების განყოფილების გამგემ ლევან ჩიქვანაიამ ტელეეკრანიდან ვრცლად და დამაჯერებლად ილაპარაკეს ხალხურ სიმღერებზე და აღნიშნეს, თუ რაოდენ დიდი მნიშვნელობა აქვს ახალგაზრდების მიერ ამ სიმღერების შესწავლას, ამავე გადაცემაში გამოცხადდა კონკურსი ანსამბლის სახელწოდებაზე. მივიღეთ ბევრი წერილი, რომლებშიც მაყურებლები უდიდეს შეფასებას აძლევდნენ ბავშვთა ანსამბლის გამოსვლას; რაც შეეხება ანსამბლის სახელწოდებას, ბევრი სახელი შემოგვთავაზეს: „გვირილა“, „არაგველები“, „წყარო“, „ჯეჯილი“ და სხვა. საგარეჯოელი დავით შაქარიშვილი იწერებოდა: ანსამბლს უნდა დაერქვას „მართვე“, ვინაიდან ისინი დიდი მომღერალი არწივების ბარტყები — მართვეები არიანო. კონკურსში გაიმარჯვა დავით შაქარიშვილმა და ანსამბლს დაერქვა „მართვე“.

„მართვეს“ პირველ გამოსვლას დიდი გამოხმაურება მოჰყვა. ტელევიზიის ხალხურ გადაცემათა რედაქციამ ბატონ სოლომონ ლაფაურის ხელმძღვანელობით მოაწყო ტელეგადაცემა „მართვეს“ მონაწილეობით, სადაც გაიმართა მსჯელობა ბავშვთა მუსიკალურ აღზრდაზე. გადაცემაში მონაწილეობდნენ ცნობილი დირიჟორი ვახტანგ ფალიაშვილი, თბილისის განათლების განყოფილების გამგე ლევან ჩიქვანაია და სხვები. იმ დღეს

ირაკლი აბაშიძე სტუმრად
„მარტვესთან“

დიდი მოწონება ხვდა წილად; იმავე წელს, ივნისში, ქ. დუბნაში ჩატარდა დიდი საკავშირო ბავშვთა მუსიკალური ფესტივალი. ამ ფესტივალზე მონაწილეობდნენ ყოფილი საბჭოთა კავშირის ბავშვთა სახელგანთქმული გუნდები ისეთი აღიარებული ოსტატების ხელმძღვანელობით, როგორიც იყვნენ, ვიქტორ პოპოვი, გენადი სოკოლოვი, სტრუვე, ლარისა ბალტერი და სხვები. საქართველოდან ამ ფესტივალზე გაგზავნეს „მარტვე“. სპეციალისტებმა იგი ერთხმად აღიარეს აღმოჩენად და მის გამოსვლას უმაღლესი შეფასება მისცეს.

დუბნას ერთ-ერთი ცენტრალური გაზეთი წერდა:

„მარტვე“ იპყრობს დუბნას.

მისი ხელმძღვანელი, საქართველოს სახალხო არტისტი ანზორ ერქომაიშვილი დაჯილდოებულია სიმღერის დღესასწაულის მედლით, რომელიც მიეძღვნა ქ. დუბნას დაარსებიდან 25 წლისთავს.

ანსამბლ „მარტვეს“ საშემსრულებლო ხელოვნებას ტაშს უკრავდნენ ხელოვნების უმაღლესი წარმომადგენლები. „მარტვეს“ დუბნაში მოწვევას დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა, ვინაიდან აქ შეიკრიბნენ ჩვენი ქვეყნის საუკეთესო კოლექტივები.

ამ ტრადიციული დღესასწაულის მიზანია ნორჩების ხელოვნების წარმოჩენა და, დუბნას მეგობრობის განმტკიცება სხვა ქალაქებთან.

როგორც ცნობილია, დუბნა არის ფიზიკური კვლევების ერთ-ერთი ცენტრი და, მისასალმებელია, რომ უდიდესი აღმოჩენების მიწაზე დაიბადა ნორჩების მეგობრობის ტრადიცია – ისინი ჩვენ თვალწინ ამყარებდნენ მეგობრობას“.

დაიწყო „მარტვეს“ გამოსვლები საქართველოში და მის ფარგლებს გარეთ.

1980 წლის ივნისში კალტურის მინისტრის — ბატონ ოთარ თაქთაქიშვილის მოწვევით საქართველოში სტუმრად ჩამოვიდა გამოჩენილი კომპოზიტორი დიმიტრი კობალევესკი. აგვისტოში ვარშავაში ტარდებოდა

ბევრი საჭირობოროტო საკითხი დაისვა და გაიმართა საინტერესო კამათი. ეს გადაცემა მეტად დროული და სასარგებლო იყო.

მალე ლიტვაში გაიმართა ბავშვთა ანსამბლების ტელეფესტივალი. სადაც გაიგზავნა რეჟისორ ედნარ გიორგობიანის მიერ გადაღებული „მარტვეს“ კონცერტის ვიდეოჩანაწერი. ამ კონცერტმა უმაღლესი შეფასება დაიმსახურა.

„მარტვეს“ პირველი გასვლა საქართველოს ფარგლებს გარეთ შედგა 1978 წლის მაისში, ქ. ერევანში, სადაც მას

„იუნესკოსთან“ არსებული მუსიკალური აღზრდის საერთაშორისო საზოგადოების – „ისმეს“ მე-14 კონფერენცია და მუსიკალური ფესტივალი, სადაც მიწვეულნი იყვნენ დ. კაბალევსკი და ო. თაქთაქიშვილი. დ. კაბალევსკის უნდა შეერჩია სსრ კავშირიდან ერთი ბავშვთა გუნდი, რომელიც მონაწილეობას მიიღებდა ამ კონფერენციაში; ასეთი გუნდი შერჩეულ იქნა ქ. მინსკიდან. ო. თაქთაქიშვილმა ყოველი შემთხვევისათვის სთხოვა კაბალევსკის მოესმინა „მართვესთის“. ეს შეხვედრა თბილისის კონსერვატორიის მცირე დარბაზში შედგა. მას ესწრებოდნენ დიმიტრი კაბალევსკი, ოთარ თაქთაქიშვილი, სულხან ცინცაძე, გივი ორჯონიკიძე და სხვები.

კაბალევსკიმ თავისი აღფრთოვანება იმით გამოხატა, რომ შეცვალა გადაწყვეტილება და „ისმეს“ კონფერენციასა და ფესტივალზე მინსკის ბავშვთაგუნდისნაცვლად „მართვეს“ წაყვანა გადაწყვიტა. თვალცრემლიანი პროფესორი გვთხოვდა რამდენიმე სიმღერა გაგვემეორებინა. ბოლოს იგი ავიდა სცენაზე და ბავშვები სათითაოდ დაკოცნა, მერე დაიწყო მათთან თამაში, ჩადგა შუაში და ბავშვებს სხვადასხვანაირი გასართობით ართობდა. იგი ისე იქცეოდა, როგორც მათი თანატოლი; ამან ბავშვები ერთობ ასიამოვნა და უკვე რამდენიმე ნუთმი ისინი „დაუმეგობრდნენ“ და სიყვარულით განიმსჭვალნენ ბატონი დიმიტრის მიმართ.

ვარშავის ფესტივალზე 30 ქვეყნის ანსამბლი მონაწილეობდა. „მართვემ“ ფურორი მოახდინა. მის გამოსვლას სპეციალისტებმა ფანტასტიკური უწოდეს. დ. კაბალევსკიმ გვიამბო: „ჟიურის ყველა წევრმა „მართვეს“ უმაღლესი ქულა დაუნერა, დუმდა მხოლოდ ჟიურის თავმჯდომარე, იაპონელი (გვარი ვერ გაიხსენა). დუმილი კარგა ხანს გაგრძელდა. მერე ჟიურის ერთმა წევრმა ჰკითხა: როგორ, თქვენ არ მღეროდნოთ ქართული ბავშვების გამოსვლა? — არა, — უპასუხა იაპონელმა, — ბავშვებმა დამატყვევეს და ახლა იმაზე ვფიქრობ, ვინ შეიძლება ყოფილიყო მსოფლიოს ის გამოჩენილი კომპოზიტორი, რომელსაც შეეძლო შეექმნა „ნადური“ და „ხასანბეგურა“.

„მართვეს“ გამოსვლის შემდეგ საკონცერტო დარბაზის ფოიეში ტევა არ იყო, ჩვენს ბავშვებს მაყურებელი დარბაზიდან გასვლის საშუალებას არ აძლევდა. ეფერებოდნენ, სურათებს უღებდნენ, ავტოგრაფებს სთხოვდნენ. მხსნელად ისევ კაბალევსკი მოგვევლინა – ბავშვები ისე „ჩამოეკიდნენ“ თავიანთ „მეგობარს“, როგორც სათამაშოები – ნაძვის ხეს, მისი ახოვანი ფიგურა გზას მიიკვლევდა ხალხში და უკან „მართვე“ მიჰყვებოდა.

„მართვეს“ კვარტეტი: ზურიკო ნინუა, მაია მიქაბერიძე, ზაზა მახარაშვილი, ალექო სხიერელი

ტელეგადამცემის წინ (რეჟისორი გოგი კრანაშვილი)

კონცერტის შემდეგ ბავშვებს ფული დაურიგეს და დიდ უნივერსალში წაიყვანეს. ამ ფულით მათ მხოლოდ სირენებითა და მუქფარებით ავტომატურად მოძრავი ავტომობილები შეიძინეს. ბავშვების სიხარულს საზღვარი არ ჰქონდა, ენაიდან ასეთ სათამაშოებს მაშინ ჩვენი ბავშვები მოკლებულნი იყვნენ.

ლამის სამ საათზე ნათელა ჯილაურმა და მე გადავწყვიტეთ ბავშვები მოგვენახულებინა. გავედით ფოიეში და რას ვხედავთ: მთელი „მართევ“ გამოსულა, ჩაურთავთ სათამაშო ავტომობილები, რომლებიც ანთებული ფარებით დაქრიან, ერთმანეთს ეჯახებიან და არის ერთი სიცილ-ხარხარი. ბავშვები ტიტლიკანები იდგნენ. საოცარი სანახაობა იყო. პირველად მათი დატუქსვა გადავწყვიტეთ, მაგრამ ისეთი აზარტით თამაშობდნენ და ისეთი ბედნიერები იყვნენ, რომ სიცილი აგვიტყდა და ბავშვები ძლივს შევიყვანეთ საძინებლებში.

პოლონეთიდან გამომგზავრებისას ადგილი ჰქონდა ერთ კურიოზულ შემთხვევას: მასპინძლებმა მატარებელში ჩავსვენეს და გვითხრეს, რომ მოსკოვამდე კვებისა და სხვა ხარჯების თანხა გადახდილი იყო. მატარებელი დაიძრა, ჩვენ გულთბილად დავემშვიდობეთ გამცილებლებს და ბავშვები კუპებში მოთავსდნენ. ვარმავას კარგა მანძილით ვიყავით დაშორებული, როცა ვაგონის გამცილებელმა ბილეთები მოითხოვა. აღმოჩნდა, რომ ჩვენ მოსკოვისაკენ მიმავალ სხვა მატარებელში ჩავსვენეს, ჩვენი მატარებელი კი თურმე 2 საათის გასული იყო ვარშავიდან. გამცილებლებს რეისი აერიდა. რა უნდა გვექნა, ქალბატონი ნათელა მატარებლის უფროსთან მივიდა და სიტუაცია აუხსნა. კიდევ კარგი, მატარებელში ადგილები თავისუფალი იყო და ჩვენი ბილეთებით მგზავრობის უფლება მოგვცეს, მაგრამ რით უნდა გამოგვეკვება ბავშვები? არც ერთ ჩვენგანს ჯიბეში ერთი ზლოტიც არ გვედო, ორი დღე რა უნდა გვექნა?

იმ ღამეს თუ ვინმეს ტკბილეული ან ორცხობილა გააჩნდა, ძმურად გადაიწიანო. მერე დიდხანს მღეროდნენ და მშვირებს სიმღერაში ჩაეძინათ. დილით ქალბატონი ნათელა მივიდა ვაგონ-რესტორნის დირექტორთან, აუხსნა სიტუაცია და სთხოვა ბავშვები გამოეკვებათ, ფულს კი მოსკოვში გადაუხდით – იქ „მართევს“ მშობლები ელოდებოდნენ და მათი დახმარების იმედი გვქონდა. ვაგონ-რესტორნის დირექტორი კეთილი კაცი აღმოჩნდა და დაგვთანხმდა. დილის საუზმეზე ვაგონ-რესტორანში ქალბატონმა ნათელამ ბავშვებს სთხოვა დირექტორის პატივსაცემად ერთი სიმღერა ემღერათ. ზურიკო ნინუამ „მრავალყამიერი“ დაიწყო, რესტორნის დირექტორი სიხარულისაგან ატირდა. რესტორანში აღმოჩნდა რუსი მხატვრების დიდი დელეგაცია, რომელიც ვარშავიდან მოსკოვს ბრუნდებოდა. ისინი აღტაცებულნი უკრავდნენ ტაშს პატარებს. ბავშვები თავიანთ ვაგონში დაბრუნდნენ. მხატვრები თან გამოგვყვნენ და მთელი დღე ჩვენთან ერთად გაატარეს. ისინი ეფერებოდნენ ბავშვებს, მოუტანეს საჩუქრები, ტკბილეული, შეიქმნა საოცრად თბილი ატმოსფერო, ბავშვები მღეროდნენ, მხატვრები მათ შარუებს ხატავდნენ და ჩუქნიდნენ.

შუადღისას რესტორნის დირექტორი თვითონ გვეახლა და გვითხრა, რომ სუფრა გაშლილი იყო. რასაკვირველია, მხატვრებიც ჩვენთან ერთად წამოვიდნენ. სადილი კონცერტად გადაიქცა. ვაგონ-რესტორანში ფეხზე დასადგომი ადგილიც კი არ დარჩა. მგზავრები პატარებს ათასნაირ საჩუქარს უძღვნიდნენ და ტკბილეულით უმასპინძლებოდნენ.

კონცერტი კარგა ხანს გაგრძელდა. ჩვენ ვაგონში დაებრუნდით იმიტომ, რომ ბავშვებს ცოტა დაესვენათ და საღამოს ისევ გაგრძელებულიყო კონცერტი. მხატვრები ჩვენს ვაგონში დასახლდნენ და ბავშვებს წუთითაც არ შორდებოდნენ. რესტორნის დირექტორმა გვითხრა, რომ ამდენი მის რესტორანს არასოდეს უვაჭრია, ახლა პროდუქტი გაუთავდათ და იძულებულნი გახდნენ მატარებელი ერთ-ერთ ქალაქში კარგა ხანს გაეჩერებინათ და მარაგი შეევსოთ. ვახშამზე კონცერტი ისევ დიდხანს გაგრძელდა, მხატვრები თითქმის დილაამდე ჩვენთან დარჩნენ, დილის 12 საათზე მატარებელი მოსკოვში ჩავიდა.

ჩვენი მეგობარი მხატვრები დიდხანს ემშვიდობებოდნენ ბავშვებს, რომლებმაც გამოთხოვებისას კიდეც რამდენიმე მათი საყვარელი სიმღერა შეასრულეს. მერე ავტობუსი დაგვიქირავეს და კურსკის ვაგზისაკენ გამოგვისტუმრეს, საიდანაც მატარებელი თბილისისაკენ გადიოდა.

„ისმეს“ კონფერენციის შემდეგ დიმიტრი კაბალევსკიმ წერილი გამოგზავნა საქართველოში, რომელიც ცენტრალურ პრესაში დაიბეჭდა: „გმადლობთ, საქართველო!“

დიმიტრი კაბალევსკი

კომპოზიტორი, ლენინური პრემიის ლაურეატი

„სულით და გულით გილოცავთ დიდ წარმატებას, რომელიც წილად ხვდა ქ. თბილისის განათლების სამინისტროს მხატვრული აღზრდის

სახლის გუნდის — „მართევს“ გამოსვლას ვარშავაში, იუნესკოსთან არსებული მუსიკალური აღზრდის საერთაშორისო საზოგადოების მე-14 კონფერენციაზე. გუნდის ხელმძღვანელმა ანზორ ერქომაიშვილმა მოამზადა საინტერესო მრავალფეროვანი პროგრამა.

გაუზვიადებლად შეიძლება ითქვას, რომ მსოფლიოს მრავალი ქვეყნიდან კონფერენციაზე ჩამოსულ ბავშვთა კოლექტივებს შორის „მართევს“ საუკეთესო იყო.

კონფერენციის მონაწილენი, ოცდაათი ქვეყნის გამოჩენილი პედაგოგები და სკოლის მასწავლებლები აღფრთოვანებული იყვნენ ქართული მუსიკის არაჩვეულებრივი სიხალისითა და თავისთავადობით, გუნდის მონაწილეთა ოსტატობით, შესაშური სიმსუბუქითა და ბუნებრიობით რომ ასრულებდნენ რთულ მრავალხმიან მუსიკას.

გუნდს შესანიშნავად დირიჟორობდა ანზორ ერქომაიშვილი. კონფერენციის პლენარულ სხდომაზე დიდი ინტერესითა და მონონებით მოისმინეს ო. თაქთაქიშვილის შინაარსიანი მოხსენება თემაზე „ეროვნული კულტურა, როგორც მუსიკალური აღზრდის საფუძველი“.

1980 წ. 21 აგვისტო.

„მართევს“ პოლონეთში მოგზაურობის შესახებ გაზეთში „ლიტერატურა და ხელოვნება“ 1980 წლის 10 სექტემბერს დაიბეჭდა წერილი: „მართევმ“ მოხიბლა მსმენელი“.

„პოლონეთში გაიმართა საერთაშორისო კონფერენცია, რომელიც მიეძღვნა ბავშვთა მუსიკალური აღზრდის საკითხებს; მის მუშაობაში მონაწილეობდნენ მსოფლიოს 58 ქვეყნის წარმომადგენლები, მუსიკალური მოღვაწეები, კომპოზიტორები, პედაგოგები; საბჭოთა კავშირიდან ამ ფორუმში მონაწილეობდნენ საბჭოთა კავშირის სახალხო არტისტი,

„მართევს“ კონცერტი. ლოტბარი – რამინ მიქაბერიძე

ლენინური პრემიის ლაურეატი დიმიტრი კაბალესკი და საბჭოთა კავშირის სახალხო არტისტი ოთარ თაქთაქიშვილი.

კონფერენციის კონცერტში მონაწილეობდა თბილისის განათლების სამმართველოს ფოლკლორული ანსამბლი „მართვე“.

ანსამბლს არნახული წარმატება ხვდა. ქართველმა ბავშვებმა არაჩვეულებრივი ოსტატობით შეასრულეს ქართული ხალხური სიმღერები და მოხიბლეს მსმენელი.

„მართვე“ ნორჩია, მაგრამ უკვე მოასწრო მსმენელთა დაპყრობა“.

ვარშავაში „მართვეს“ გამოსვლის შესახებ ოთარ თაქთაქიშვილი წერდა: „ძალიან სასიამოვნო იყო სპეციალისტების აღფრთოვანებული გამოძახილი ნორჩი მომღერლების მიმართ, მათი მაღალ დონეზე შესრულებული ქართული ხალხური სიმღერების ტრადიციების მიმართ“.

პოლონეთიდან დაბრუნების შემდეგ „მართვემ“ თბილისში საანგარიშო კონცერტი გამართა. ამ ფაქტთან დაკავშირებით გაზეთებში ბევრი საქები წერილი დაიწერა, ხოლო პოეტმა ჯანსუღ ჩარკვიანმა ლექსი მიუძღვნა „მართვეს“:

„პატარა ბიჭი „მართვედან“
ყელს იღერებს და თვალს მიკრავს,
მღერის სიმღერას ქართველთა
„ქართველო, ხელი ხმაღს იკარ“.
„მართვედან“ ბიჭი პატარა
მღერის მუქთად და უფასოდ;
აბუნტებულა, ამტყდარა,
მუმლი ედება მუხასო,
გახედე, ბიჭო, დიდგორით
კვლავაც ჩახჩახებს შენი მზე,
ჩქარა, მომდევნო სტრიქონი,
იმღერე გადარჩენილზე.
იმღერე, ორბის მართვეო,
მღერით გადახვალ ჯებირსა,
ქართველი კვლავაც ქართველობს,
დღე დადგა გამარჯვებისა.
და მთელი „მართვე“ არ ცხრება,
ცას ხევს სიმღერა „მართვეთა“;
უმაღ მტერს დაუმარცხდება,
ვინა თქვა მარცხი ქართველთა?!
მშვიდობითა და ზავითა
უმრავლოს აკენის გამთლელი,
რასაცა სხვა ფლობს ძალითა,
ჭკუითა ჰფლობდეს ქართველი“.

მუსიკათმცოდნე ანტონ ნულუკიძე წერდა: „მართვე“ უდიდეს საშვილიშვილო საქმეს ემსახურება, მისი სახით ვხედავ საქართველოში სტიქიური პროფესიონალიზმის საუკეთესო ტრადიციის აღდგენის პერსპექტივას“.

მუსიკათმცოდნე მაია დათუნაშვილი გაზეთ „ახალგაზრდა კომუნისტში“ წერდა: „ეს მზიანი გაზაფხულის დღე და ბედნიერებით გასხივონებული განცდა დღემდე ჩამრჩა მეხსიერებაში: სცენაზე ორმოცი ქართველი ბიჭუნა იდგა და გაბრწყინებული თვალებით, ლელვისაგან ამფოთებული სახით ამაყად აგუგუნებდა „მრავალჟამიერს“. მღეროდნენ ბიჭები და მეგონა, რომ იმ წუთში ქვეყანაზე ბედნიერება და სიკეთე მეფობდა მხოლოდ, რომ აღარსად იყო ბოროტება, შური და სიკვდილი. გაზაფხული გაზაფხულობდა და განწმენდილი სული აღზევებას ზეიმობდა... მღეროდა „მართვე“.

* * *

1980 წლის ივლისში საქართველოს ტელეფილმების სტუდიამ გადაიღო ტელეფილმი „მღერის „მართვე“ (რეჟისორი ზაალ კაკაბაძე).

გადაღებები აფხაზეთში — მიუსერაში მიმდინარეობდა. სალამოობით ინთებოდა კოცონი, სადაც „მართვე“ ჩვეული ხალისითა და სიმღერით მასპინძლობდა მეზობლად მყოფ პიონერთა ბანაკებს.

ერთ-ერთი ექსკურსიის დროს ბიჭვინთაში „მართვე“ ახალ საკონცერტო დარბაზს აკუსტიკის გასასინჯად ათვალიერებდა. ბავშვები სცენაზე ავიყვანეთ და ერთი სიმღერა ვამღერეთ.

დარბაზი (ვარელი იყო).

გარეთ დამსვენებლები სეირნობდნენ, უმეტესად უცხოელები. სიმღერის ხმა რომ შემოესმათ, ნელ-ნელა შემოვიდნენ დარბაზში, ტაშით შეხვდნენ პატარა მომღერლებს; გათამამებულმა ბავშვებმა გააგრძელეს სიმღერა, რომელიც თანდათან კონცერტში გადაიზარდა. ცოტა ხნის შემდეგ დარბაზი მაყურებლით გაიჭედა. საკონცერტო დარბაზის დირექცია შეეცადა ხალხი აღარ შემოეშვა ამ იმპროვიზებულ კონცერტზე, მაგრამ უკვე გვიან იყო, დარბაზი სავსე იყო.

კონცერტი კარგა ხანს გაგრძელდა, მაყურებელი ოვაციას უმართავდა პატარა მომღერლებს, რომლებიც, ტაშით გათამამებულები, თავდაუზოგავად მღეროდნენ და აღარც აპირებდნენ სცენიდან გასვლას.

კონცერტის შემდეგ მაყურებელმა ალყაში მოაქცია „მართვე“, ეფერებოდნენ, ფოტოსურათებს უღებდნენ ბავშვებს. საკონცერტო დარბაზის დირექცია წუხდა, რომ თვითონ ვერ მოახერხა ამისთანა კონცერტის ორგანიზება და დიდი შემოსავალი დაკარგა.

გადაღებები ერთ თვეზე მეტხანს გაგრძელდა. მალე გამოვიდა ფილმი-კონცერტი „მღერის „მართვე“. ამ ფილმში აღიბეჭდა „მართვეს“ პირველი თაობა. ახლა ისინი თავიანთ შვილებს უყვებიან, თუ როგორ იწყებოდა „მართვეს“ შემოქმედებითი გზა, როგორი იყვნენ „მართვეს“ ბიჭები, როცა ისინი მათი ტოლები იყვნენ.

1982 წელს „მართვე“ უკვე პოპულარულია მთელ სსრკ-ში. საკავშირო კულტურის სამინისტრო მას ხშირად აგზავნის სხვადასხვა ფესტივალებზე, როგორც მოკაემირე რესპუბლიკებში, ასევე უცხოეთის ქვეყნებში.

1982 წლის ივლისში „მართვემ“ მონაწილეობა მიიღო გერმანიის ქალაქ გოსლარის სპორტისა და მუსიკის საერთაშორისო ფესტივალში, რომელიც გერმანული სპორტის ერთ-ერთი მესვეურის — რუდი მიულერის თაოსნობით გაიმართა.

რუდი მიულერი იყო თბილისში, მოუსმინა „მართვეს“ და იგი გოსლარის ფესტივალზე მიიწვია. მასთან ერთად მიიწვია აგრეთვე ომარ კელაპტრიშვილის შესანიშნავი ინსტრუმენტული ანსამბლიც.

სალამო იყო, როცა ჩვენი დელეგაცია გოსლარის სპორტულ კომპლექსში მოათავსეს. პროგრამის დაზუსტების მიზნით, მიულერმა ბავშვებს სთხოვა პირველ სართულზე, კალათბურთის მოედანზე ჩამოსულიყვნენ. ბიჭებმა ვერც კი მოასწრეს დასვენება, რომ მიულერმა ისინი იარუსებზე დასხა და სთხოვა საკონცერტო პროგრამა ემლერათ.

ბავშვები მღეროდნენ მთელი გულით. უკრავდნენ ხალხურ ინსტრუმენტებზე. კალათბურთის მოედნის გვერდით ლუდის ბარი იყო, სადაც ჯაზ-ორკესტრი უკრავდა. იქიდან ხალხი ნელ-ნელა გამოვიდა. გაჩერდა ჯაზ-ორკესტრი, ხალხი იარუსებზე მოთავსდა და უსმენდა ამ უჩვეულო კონცერტს. ერთი პირობა ჯაზ-ორკესტრმა ისევ სცადა დაეკრა, მაგრამ ხალხმა იგი ყვირილით გააჩერა. „მართვე“ თითქმის ერთ საათს მღეროდა.

ოვაციებს ბოლო არ უჩანდა, მიულერმა სათითაოდ გადაკოცნა ანსამბლის წევრები და თქვა: „მართლაც ჯადოქარი უნდა იყო, რომ გერმანელს ლუდის სმა მიატოვებინო და სიმღერა მოასმენინო“.

2 ივლისს გაიხსნა გოსლარის მუსიკისა და სპორტის ფესტივალი.

პროგრამით „მართვე“ პირველ განყოფილებაში უნდა გამოსულიყო, მაგრამ მიულერმა სასწრაფოდ ახალი პროგრამები დაბეჭდა და „მართვეს“ კონცერტის დახურვა დაავალა.

წარმატება დიდი იყო. ბიჭები არაერთხელ გამოიძახეს ბისზე. შესანიშნავად დაუკრა ხალხურ საკრავთა ორკესტრმაც.

ფესტივალის დღეებში „მართვეს“ გამოსვლას ყოველდღე უჩვენებდნენ

„მართვე“ გოსლარში (გფრ), შუაში — რუდი მიულერი

ტელევიზიით. საუბრობდნენ სოლისტებზე, ქართულ სიმღერებსა და ინსტრუმენტებზე; გერმანული გაზეთები აღნიშნავდნენ ანსამბლის მაღალ საშემსრულებლო დონეს. გარდა გოსლარისა, „მართვე“ სხვა ქალაქებშიც გამოვიდა. ქალაქ კაიზერსლაუტენში ბიჭები ოჯახებში დააბინავეს, თითოეულ ოჯახში ორი ბავშვი წაიყვანეს. კონცერტზე ყოველი ოჯახი „თავის ბავშვებს“ გულშემატიკვრობდა.

რამდენიმე დღეში „მართვემ“ მთელი ფრანკფურტის ოლქი აალაპარაკა. ერთ დღეს, კონცერტის შემდეგ ჩვენთან მოვიდნენ „მართვეს“ ბიჭები და ნებართვა გვთხოვეს, რომ მეორე დღეს ინგლისელებთან ამხანაგური მატჩი გაემართათ ფეხბურთში. ინგლისელი სპორტსმენები ხელბურთელები იყვნენ, ისინი წერთნას გადიოდნენ და „სპარინგ პარტნიორს“ ეძებდნენ. ჩვენ ვუთხარით: „ჯერ ერთი, ინგლისელები თქვენზე უფროსები არიან, მეორეც, ისინი გამოცდილი სპორტსმენები არიან, მესამეც, შეიძლება რომელიმე თქვენგანი დაშავდეს და ხვალ კონცერტზე ვეღარ გამოვიდეს, რატომ გინდათ, რომ ინგლისელებმა მასხარად აგიგდონ? რაც აქამდე წარმატება მოიპოვეთ, წყალში ჩაგეყრებათ, ხვალ გაზეთები ყველას გაგიბაიბუხებენ“.

— მასწ, ოღონდ უფლება მოგვეცით, დაგარწმუნებთ, რომ არ წავაგებთ; სირცხვილია, თუ არ დავთანხმდით, იფიქრებენ, რომ შეგვეშინდა. ჩვენ კარგი ბიჭები გვყავს, აგერ ჯამბულ ხასაია, გიო იოსელიანი, ვალერი ქუტიძე... ძალიან გთხოვთ.

ბავშვები ისე გულწრფელად გვთხოვდნენ, რომ რალას ვიზამდით — დავთანხმდით, საქმე სპორტულ კოსტიუმებზე მიდგა: სად უნდა გვემოვა? ზოგს თავისი „ბოტასები“ ჰქონდა, ზოგმაც მეზობელი სპორტსმენებისაგან ითხოვა. გეტრებზე ლაპარაკიც კი ზედმეტი იყო. მოკლედ, ჩაიცვეს ისე, როგორც მოახერხეს. მთავარი ის იყო, რომ გუნდი შედგა. ჩვენ შევარჩიეთ უფროსი ასაკის უკვე გამოცდილი მომღერალ-ფეხბურთელები.

„მართვეს“ ფეხბურთელთა გუნდი მინდორზე შემდეგი შემადგენლობით გამოვიდა: ლაშა ჩხაიძე (მეკარე), გიორგი იოსელიანი, ალექო სხიერელი, ვალერი ქუტიძე, თემურ გურგენიძე, ვახო ლაშხი, თემურ შელიავა, ზაზა და სულხან ნინიძე, კახა ბიჭიაშვილი და ჯამბულ ხასაია.

რამდენიმე მომღერალი მართლა კარგად თამაშობდა ფეხბურთს, მე ამაში დავრწმუნდი მიუსერაში ფილმის გადაღებისას, სადაც „მართვემ“ ზედიზედ დაამარცხა მეზობელი ბანაკების გუნდები, მაგრამ ეს იყო მიუსერაში, ახლა კი აქ პროფესიონალ სპორტსმენებს უნდა შეხვედროდნენ.

ნ საათზე მსაჯმა მინდორზე იხმო ფეხბურთელები. ჩვენ „მართვეს“ დარჩენილ წევრებთან ერთად მოედნის ცენტრთან ახლოს მოვთავსდით, რომ ჩვენები გაგვეზინებინა, თან შენიშვნებიც მიგვეცა. მართალი გითხრათ, ამდენი საპასუხისმგებლო კონცერტზეც არ გვიღელვია.

მოედნის ცენტრში „მართვეს“ ბიჭებთან ერთად „ადიდასის“ ფორმებში გამოწყობილი ინგლისელები გამწკრივდნენ.

იარუსებზე მაყურებელთა საკმაროდნობამ მოიყარა თავი, რომელთა უმეტესობა ღარიბულად ჩაცმულ საბჭოთა „მართვეს“ გულშემატიკივრობდა. თამაში დაიწყო. ინგლისელებმა ჩვეული გრძელი გადაცემებით თავიდანვე შეავიწროვეს ჩვენი დაცვა, რომლის ცენტრში იდგა ვალერი ქუტიძე. მისმა გააზრებულმა თამაშმა, განსაკუთრებით მაღალ ბურთებზე, არაერთხელ იხსნა ჩვენი გუნდი აშკარა საგოლე მომენტისაგან. რამდენიმე ძნელი ბურთი მოიგერია მეკარე ლაშა ჩხაიძემ. ინგლისელებმა ტერიტორიული უპირატესობა მოიპოვეს და „დასახლდნენ“ ჩვენს მოედანზე. გოლი ჩვენს კარში მალე გავიდა. საჯარიმო მოედნის გარედან ინგლისელებმა მაღალი ბურთი დაკიდეს ჩვენს კართან, რომელიც ერთ-ერთმა ინგლისელმა თავდამსხმელმა ლამაზი თავური დარტყმით გაიტანა.

ჯამბულ ხასაია და მამუკა ბესტაევი
ქ. გოსლარში

ამ გოლის შემდეგ ინგლისელებმა ტემპს მოუმატეს, უპირატესობა მოიპოვეს მთელ მოედანზე და შეუდგნენ ჩვენი კარის გამუდმებულ შტურმს. მთელი ჩვენი გუნდი ჩამოვიდა საკუთარ საჯარიმო მოედანზე და უთავბოლოდ იგერიებდნენ ინგლისელთა ჩამოწოდებულ ბურთებს. ჯამბულ ხასაია ჩვენს გუნდში ყველაზე სწრაფი და გამოცდილი იყო (იგი მერე პროფესიონალი ფეხბურთელი გახდა), მას შესანიშნავი დრიბლინგი და დახვეწილი ტექნიკა ჰქონდა, მაგრამ იძულებული იყო თავისივე დაცვას დახმარებოდა.

ჯამბულას დაეუძახეთ, რომ წინ წასულიყო და გაბედულად შეეცა ტანმალალი ინგლისელი მცველებისათვის. იგი წინ წავიდა, გიო იოსელიანისაგან მიიღო გადაცემა და მოედნის ცენტრში ორ ტანმალალ მცველს შორის აღმოჩნდა. ჯამბულამ ელვის სისწრაფით მოატყუა ჯერ ერთი, მერე მეორე მცველი, გვერდი აუარა წინ გამოსულ მეკარესაც და ბურთიანად შევიდა მეტოქის კარში.

მაყურებელი ჩვენ მიერ გატანილ გოლს ოვაციებით შეხვდა, რადგან „მართვეს“ იცნობდნენ, როგორც მომღერალთა გუნდს, თანაც ჩვენი ბიჭების ღარიბულმა ჩაცმულობამ ისინი ჩვენ მიმართ სიბრალულით განაწყო.

ინგლისელებმა ცენტრიდან დაიწყეს თამაში და სანამ გამოერკვეოდნენ, ბურთი ისევ ჯამბულ ხასაიამ მიიღო. მან ოსტატურად აუარა გვერდი ამჯერად ოთხ ფეხბურთელს და მარცხენა დაბალ კუთხეში მეკარისაგან აუღლებელი ბურთი დაარტყა. ინგლისელები ცოტა შეშინდნენ და უკან დაიხიეს, მაგრამ უკვე გვიანი იყო, ინიციატივას უკვე მთლიანად ჩვენები ფლობდნენ და ტაიმის ბოლომდე გიო იოსელიანმა კიდევ ერთი ბურთი

გაიტანა. 3:1 — ასე დამთავრდა პირველი ტაიმი, შესვენებაზე ბიჭები გახარებულები გამოვიდნენ გასახდელში. ჩვენ ვურჩიეთ, რომ მეორე ტაიმში ძალები დაეზოგათ და ჯამბულას გამთამაშებლის როლი აერჩია, ვინაიდან ინგლისის მთელი გუნდი მას დასდევდა და მის მიმართ უხეშ თამაშსაც არ ერიდებოდა. ჯამბულამ ამ როლსაც ბრწყინვალედ გაართვა თავი, ჯერ თვითონ გაიტანა ბურთი, მერე ვალერი ქუტიძემ და თემურ შელივამ ისახელეს თავი. ანგარიში გახდა 6:1.

მაყურებელი სკამზე აღარ იჯდა, ისინი ყვირილით ამხნევებდნენ ჩვენს მომღერალ-ფეხბურთელებს.

როცა მსაჯის სასტვენის ხმა გაისმა, ჩვენი ბიჭები მოედნის ცენტრში გამწკრივდნენ და „ქართველო, ხელი ხმალს იკარ“ დააგუგუნეს. მე გამახსენდა ფილმ „პირველი მერცხლის“ ფინალი — ამჯერად ქართველმა ბიჭებმა რევანში აიღეს ინგლისელებზე. ინგლისელები გაოცებული შეჰყურებდნენ ამ უცნაურ ფეხბურთელ-მომღერლებს, მათ „მართვე“ ფეხბურთელთა გუნდი ეგონათ თურმე, როცა გაიგეს, რომ მომღერლები იყვნენ, ჯერ შერცხვათ, მერე ჯენტლმენობა გამოიჩინეს, ყველა სათითაოდ გადაკოცნეს და გულწრფელად მიულოცეს გამარჯვება.

მათ წარმატება უსურვეს აგრეთვე თბილისის „დინამოს“, რომელმაც წინა წელს ევროპის თასის მფლობელთა თასი მოიპოვა. ამ დროს თბილისის „დინამო“ მთელ ევროპაში მეტად პოპულარული გუნდი გახლდათ. ფეხბურთელთაგან განსაკუთრებული პოპულარობით სარგებლობდა დავით ყიფიანი.

„მართვეს“ გამარჯვება ფეხბურთში მთელ გოსლარს მოედო, ადგილობრივი გაზეთი წერდა: „ეს გასაოცარი ბიჭები მარტო მომღერლები კი არა, ფეხბურთელებიც ყოფილან, მათ ხომ სპორტსმენებს მოუგეს, თანაც ინგლისეებს. ახლა აღარ გვიკვირს თბილისის „დინამოს“ შარშანდელი წარმატება. თუ მომღერლები ასე თამაშობენ ფეხბურთს, წარმოგვიდგენია, ნამდვილი ფეხბურთელები რაღას იზამენ“.

გოსლარის ფესტივალი დაიხურა. „მართვემ“ მორიგი წარმატება მოიპოვა, სიმღერაშიც და სპორტშიც.

ფესტივალის მონაწილენი და მაყურებლები გულთბილად დაემშვიდობნენ „მართვეს“.

* * *

1982 წლიდან სვერდლოვსკში (ეკატერინბურგი) ყოველწლიურად ტარდებოდა ჯერ საოლქო, შემდეგ საკავშირო და საერთაშორისო მუსიკალური ფესტივალები. „მართვე“ ყველა ამ ფესტივალის მონაწილე იყო. სვერდლოვსკის მუსიკალური ფესტივალის სამხატვრო ხელმძღვანელმა ლარისა ბალტერმა „მართვეს“ დუბნას ფესტივალზე მოუსმინა და მაშინვე დაგვიმეგობრდა. „თქვენ ჩვენი ყველა ფესტივალის მონაწილენი უნდა იყოთ“, — გვითხრა მან.

ასეც მოხდა.

სვერდლოვსკის პირველ საერთაშორისო ბავშვთა მუსიკალურ ფესტივალზე რამდენიმე ქვეყნის 20-ზე მეტი ბავშვთა გუნდი იყო მონაწილე. „მართევმ“ პირველივე გამოსვლაზე ისახელა თავი. „პატარა ბიჭებმა დაიპყრეს სვერდლოვსკის ოლქი“, „მართევს“ მაღალი გადაფრენა“ — ასეთი სათაურებით იბეჭდებოდა წერილები სვერდლოვსკის ცენტრალურ გაზეთებში.

სვერდლოვსკის პარტიის საოლქო კომიტეტის მაშინდელმა პირველმა მდივანმა, ბორის ელცინმა „მართევს“ პირადად გადასცა გამარჯვებულის პრიზი. „ყოველ წელს მიიღეთ მონაწილეობა ამ ფესტივალში, თვითმფრინავს მე გამოგიგზავნით“, — გვითხრა ელცინმა და შეასრულა კიდევ. „მართევს“ ყოველ წელს უგზავნიდნენ სვერდლოვსკიდან სპეციალურ თვითმფრინავს „АВ - 24“ - ს, რომელიც უფასოდ გვემსახურებოდა და რომელსაც ბიჭებმა „ჩვენი თვითმფრინავი“ შეარქვეს.

ხანდახან ერთ წელწინადმი რამდენჯერმე გვიხდებოდა სვერდლოვსკში გამგზავრება, რადგან იქ არც ერთი დიდი ზეიმი არ ჩატარებულა „მართევს“ მონაწილეობის გარეშე.

სვერდლოვსკში ყოფნისას ძალიან დავუახლოვდით ფილარმონიის დირექტორს ნიკოლოზ რომანის ძე მარკოვიჩსა და მის მეუღლეს ქალბატონ ტატიანას, რომელთა ოჯახის საპატიო სტუმრები ვიყავით ქალბატონი ნათელა ჯილაური და მე. გვექონდა იშვიათი შეხვედრები და არაჩვეულებრივი საუბრები. ერთხელ ქალბატონმა ტატიანამ ასეთი რამ გვიამბო: ბიბლიოთეკა, რომელშიაც ის მუშაობდა გამგედ, მოთავსებული იყო შენობაში, სადაც გადასახლებაში ყოფნის დროს ცხოვრობდა რუსეთის მეფე ნიკოლოზ მეორე ოჯახით, ხოლო სარდაფში, სადაც ისინი დახვრიტეს, ბიბლიოთეკის არქივი იყო მოთავსებული. თანამშრომლებმა იცოდნენ, თუ როგორ ჩაიყვანეს მეფის ოჯახი გათენებისას შენობის სარდაფში ისე, რომ ბავშვებმა ხეირიანად გაღვიძებაც ვერ მოასწრეს. მერე უცებ შემოვიდა ეკატერინბურგის რეევომის თავმჯდომარე, რომელმაც მათ წაუკითხა რეევომის განაჩენი დახვრეტის შესახებ. მეფის შეკითხვა, თუ რა ბრალი ედებოდა მას, უპასუხოდ დატოვეს და განაჩენი იქვე სასწრაფოდ მოიყვანეს სისრულეში, მერე დახოცილთა გვამები წაიღეს და შახტაში მეფის სანათესაოს 200-მდე სხვა დახვრეტილთან ერთად

გიული მიქაძე (აღმზრდელი), ალეკო ოცინი, ჯამბულ ხასაია, ლაშა ჩხაიძე, მაია მიქაბერიძე და ერეკლე ჩალათაშვილი

„მართვეს“ კონცერტი. სოლისტი – ზაზუკი ყარალაშვილი

ჩაყარეს. ახლა თავისუფლად ინერება ამის შესახებ, მაშინ ლაპარაკიც კი არ შეიძლებოდა, ამიტომ ქალბატონმა ტატიანამ გეთხოვა, რომ ამის შესახებ არსად არაფერი გვეთქვა. მაშინ ვინ წარმოიდგენდა, რომ დადგებოდა დრო და ისტორია სასტიკ განაჩენს გამოუტანდა იმ ტრაგედიის ავტორებს. ერთადერთი ნიგნი, რომელიც მოგვიანებით გამოვიდა, იყო „25 საფეხურით ქვევით“, სადაც ავტორმა თამამად აღწერა ნიკოლოზ მეორის ოჯახის ტრაგედია.

ერთ დღეს ქალბატონი ტატიანა და მისი თანამშრომლები თურმე ბიბლიოთეკას ალაგებდნენ. ისინი სარდაფში ჩასულან არქივის დასალაგებლად. ერთ-ერთ ოთახში კედლებიდან სტელაჟები გამოსწიეს და საოცარი სურათის მონაწილე გახდნენ: მეფის ოჯახის ტრაგედიიდან თითქმის 65 წლის შემდეგ კედელს ემჩნეოდა ნატყვიარების კვალი და, რაც ყველაზე საშინელი იყო, კედელს ნატყვიარები აჩნდა კაცის სიმაღლეზე და უფრო დაბლა, რაც, ეტყობა, ბავშვებზე ნასროლი ტყვიის კვალი იყო. ბიბლიოთეკის თანამშრომლები შეაძრწუნა ამ სურათის ხილვამ, ისინი შიშმაც აიტანა: ვაითუ ვინმეს გაეგო, რომ მათ ნატყვიარები ნახეს და სასწრაფოდ მიადგეს სტელაჟები თავის ადგილას.

80-იან წლებში სვერდლოვსკში იმატა ტურისტების რიცხვმა, რომლებიც მოითხოვდნენ იმ სახლის ნახვას, სადაც უკანასკნელი დღეები გაატარა ნიკოლოზ მეორის ოჯახმა. ჯერ, ეტყობა, გულუბრყვილოდ აჩვენებდნენ იმ სახლს, მაგრამ იმის შემდეგ, რაც ამერიკის ცენტრალურ პრესაში მოხვდა იმ სახლის ფოტო საშინელი კომენტარით, ერთ ღამეს მოიყვანეს ტრაქტორები, ბულდოზერები და დილით იმ ადგილას, სადაც ეს სახლი იდგა, სვერდლოვსკელებმა პატარა მოედანი იხილეს.

სვერდლოვსკის ფესტივალებში მონაწილეობის შემდეგ „მართვემ“

რამდენიმე მოწვევა მიიღო უცხოეთიდან და საბჭოთა კავშირის რესპუბლიკებიდან.

„ჩემი ოცნებაა საქართველოს ნახვა, რათა თქვენი კულტურა უშუალოდ ვნახო, მინდა ახლოს გავიცნო ის ქვეყანა, ის ხალხი, რომელმაც ასეთი მდიდარი სასიმღერო ფოლკლორი შექმნა“, — შესძახა სვერდლოვსკის ფესტივალზე „მართვეს“ მოსმენით აღფრთოვანებულმა ბერლინის რადიოს გუნდის ხელმძღვანელმა, პროფესორმა მანფრედ როსტმა.

25 მარტს მისი დაბადების დღე იყო. მასპინძლებმა ერთ-ერთ დარბაზში აღნიშნეს ეს თარიღი. საღამოს მხოლოდ ფესტივალში მონაწილე გუნდების ხელმძღვანელები ესწრებოდნენ. ყველა თავისებურად ულოცავდა იუბილარს, როცა ჯერი ქართველებზე მიდგა, ყველასათვის მოულოდნელად ჩენ შემოვიყვანეთ ხალხურ საკრავთა ტრიო, რომელმაც მოცარტის „თურქული მარში“ შეასრულა. მანფრედმა აღფრთოვანება ვერ დაფარა და თქვა: „თქვენ არ იცით, რა მოხდა ახლა. შესრულდა გერმანელი კომპოზიტორის „თურქული მარში“ ქართულ ხალხურ საკრავებზე, ქართველების მიერ, ციმბირის მიწაზე. ხალხო! ამაზე მეტი კიდევ რა უნდა გააკეთოს მუსიკამ!“

ცოტა ხნის შემდეგ ნათელა ჯილაურმა ბერლინიდან მიიღო ასეთი შინაარსის წერილი:

„ქალბატონ ნათელა ჯილაურს!

დიდად პატივცემულო ქალბატონო ნათელა, ჩვენ დავბრუნდით სამშობლოში, ჩემი გუნდის წევრები ჯერ კიდევ მეგობრობის გრძნობით აღსავსენი არიან, რომელსაც ისინი განიცდიდნენ თქვენი ანსამბლის მიმართ. მე ასევე მახარებს, რომ ბავშვებს შორის გაიბა მეგობრული კავშირი, რომელიც განსაკუთრებით აუცილებელია ჩვენი დროში.

თქვენთვის, რასაკვირველია, ცნობილია, მაგრამ მე კიდევ ერთხელ მინდა აღვნიშნო, თუ რაოდენ ვაფასებთ თქვენი ანსამბლის მხატვრულ მიღწევებს. დარწმუნებული ვარ, რომ ჩვენ, როგორც მეგობრები, ვალდებულნი ვართ გავაღრმავოთ ჩვენი კავშირები და ამიტომ გვინდა ჩამოვიდეთ თქვენთან ოქტომბერში 7 დღით.

ჩვენ დაინტერესებული ვართ საპასუხო ვიზიტით. დიდად მოხარული ვიქნებით და გთხოვთ შეგვატყობინოთ თქვენი გეგმების შესახებ.

მეგობრული სალმით

მანფრედ როსტი — პროფესორი,

ბერლინის რადიოს გუნდის დირექტორი“.

მანფრედს განსაკუთრებით აინტერესებდა ჩამოსვლა თბილისობის დღესასწაულზე და ამისათვის სპეციალურად შეისწავლა რევაზ ლალიძის „სიმღერა თბილისზე“.

1989 წელს მანფრედ როსტი თავისი გუნდით გვეწვია თბილისში. გუნდი ცხოვრობდა ბატონ ჟიული შარტავას მიერ შექმნილ პატარა ქალაქ ბორის ძნელაძეში, რომელსაც ამშვენებდა შესანიშნავი სასტუმრო, რესტორანი, საკონცერტო და საგამოფენო დარბაზები.

პირველი გამოსვლა ჰქონდათ ძველ თბილისში, „თბილისობის“ გახსნისადმი მიძღვნილ კონცერტზე და როდესაც პირველი სიმღერა — ლალიძის „თბილისო“ დაიწყო და ისიც ქართულ ენაზე, მაყურებლის აღფრთოვანებული ოვაციები დიდხანს არ შეწყვეტილა.

ჩვენ საპასუხო ვიზიტით ბერლინს 1990 წელს კენზეით, სადაც 6 კონცერტი გავმართეთ.

შობის წინა დღე იყო (ძველი სტილით). ბერლინიდან ავტობუსით სხვა ქალაქში მივემგზავრებოდით კონცერტზე. საკმაოდ გრძელი გზა გვქონდა გასაუღელი, ამიტომ ბავშვებს რომ არ მოეწონათ, მე ავიღე მიკროფონი და ეუამზე საქართველოში საშობაო ტრადიციების შესახებ.

ქრისტეს შობის ღამეს სოფელში ჩამოვივლიდნენ მომღერალი ჯგუფები, რომლებიც „ალილოთი“ მიულოცავდნენ ოჯახს დღესასწაულს, მომღერლებს სახეები ნილებით ჰქონდათ დაფარული, რომ არ ეცნოთ. მასპინძელი ელოდებოდა მეალილოეებს (ასე ეძახდნენ „ალილოს“ შემსრულებლებს). ამიტომ მათთვის მომზადებული ჰქონდათ საჩუქრები: ღვეზელი, ხორცი, ჩურჩხელა, ტკბილეული, ღვინო და ვერცხლის ფული. როგორც კი მომღერლები „ალილოს“ მორჩებოდნენ, მასპინძელი ასაჩუქრებდა მათ, მომღერლები საჩუქრებს აიღებდნენ და ახლა სხვა ოჯახს მიადგებოდნენ. ასე მოვივლიდნენ მთელ სოფელის. თუ ოჯახი ძუნწი ან სახელგატყეილი იყო, იქ მეალილოეები არ შევიდოდნენ, რაც ოჯახის დიდ სირცხვილად ითვლებოდა. იყო შემთხვევა, როცა ოჯახს მომღერალთა რამდენიმე ჯგუფი მიულოცავდა ქრისტეშობის დღესასწაულს, ეს ოჯახისათვის დიდი პატივი იყო.

ბავშვები მოუთმენლად ელოდებოდით შობის წინა ღამეს. გარდა იმისა, რომ იმ დღეს ჩვენთან დიდი სტუმრიანობა იყო და ბავშვებს საჩუქრები

„მართე“ მიუსერაში (აფხაზეთი, 1981 წ.)

გველოდა, ვიცოდით, რომ აუცილებლად მოვიდოდნენ მეალილოები და ჩვენ ეს რიტუალი გვაინტერესებდა.

ერთხელ, საშობაოდ დიდი თოვლი მოვიდა. შობის წინა ღამეს თოვამ გადაიღო, ცა მოინმინდა და ყინვა დაიწყო. სავსე მთვარე მოგვიანებით ამოვიდა და ჩვენი ეზო დღესავით გაანათა, გაყინული თოვლი მთვარის შუქზე საოცრად ბრჭყვიალებდა. ჩვენთან სტუმრად იყვნენ ბაბუაჩემის ძმები, ცნობილი ლოტბარები ანანია და ლადიკო ერქომაიშვილები. საშობაო სუფრა იყო გაშლილი და ძმები ღლინებდნენ მაშინ ჩვენთვის უცნობ საშობაო სიმღერებსა და საგალობლებს. ბავშვები ყურდაცქვეტილი ვუსმენდით ამ საოცარ სიმღერებს და მიუხედავად დედაჩემის არაერთგზის გაფრთხილებისა, მაინც არ ვიძინებდით. გათენებისას ჭიშკართან „ალილო“ გაისმა. მთვარის შუქზე ნათლად ჩანდა ხუთი მომღერალი, რომლებსაც ყაბალახით აეხვიათ პირისახე და სიმღერით უახლოვდებოდნენ ჩვენს სახლს. ისინი საკმაოდ კარგად მღეროდნენ:

„ოცდახუთსა ქრიშობისთვის,
იშვა ქრისტე მაცხოვარი,
ღმერთმა ყველას გაგითენოთ
შობა ახალწელიწადი...“

ბაბუამ აიღო საჩუქრები, ძმებთან ერთად ჩუმად გავიდა აივანზე და ისეთ ადგილას დადგა, რომ მეალილოებს არ შეეძინათ. როგორც კი სტუმრები „ალილოს“ მორჩნენ, ძმებმა ერქომაიშვილებმა მაშინვე დაიწყეს სიმღერა. მეალილოები მონუსხულივით მისჩერებოდნენ იმ ადგილს, საიდანაც ალილო ისმოდა, იყო დიდი თოვლი, სავსე მთვარე და საოცარი სიჩუმე. ამ სიჩუმეში დიდებულად ჟღერდა ქრისტეშობის ღვთაებრივი საგალობელი.

როგორც კი ბაბუა და მისი ძმები სიმღერას მორჩნენ, მეალილოები ჭიშკრისაკენ გატრიალდნენ და უკანმოუხედავად გაიქცნენ. ეტყობა, თავიანთი ნამღერის შერცხვათ. ბაბუამ დიდხანს ეძახა, მობრძანდით, საჩუქრები მიიღეთო, მაგრამ მომღერლები აღარ მობრუნდნენ.

ბავშვები სულგანაბული მისმენდნენ.

კონცერტის შემდეგ გვიან დაგებრუნდით. პატარა ჭიქებით ქრისტეშობის დღესასწაულს ვულოცავდით ერთმანეთს. ჩვენთან ერთად იყვნენ ჩვენი გერმანელი მასპინძლებიც. გათენებას აღარაფერი აკლდა, როცა ჩუმი სიმღერა შემოგვესმა.

„ოცდახუთსა დეკემბერსა
ქრისტე იშვა ბეთლემსაო“...

მერე კარზე ფრთხილად დააკაკუნეს, კარი გავაღეთ, „მართვეს“ ბიჭები იდგნენ სანთლებით ხელში და „ალილოთი“ გვილოცავდნენ ქრისტეშობის დღესასწაულს. გერმანელები მონუსხულივით უყურებდნენ, მართლაც, საოცარ სანახაობას. სანთლების შუქზე ბავშვების სახეები ფრესკებს ჰგავდა.

ჩვენი კონცერტები დიდი წარმატებით მიდიოდა, ბერლინის რადიომ

და ტელევიზიამ არაერთხელ გადასცა ჩვენ შესახებ. გაზეთები მაღალ შეფასებას აძლევდნენ „რუსების გამოსვლას საბჭოთა საქართველოდან“.

ბავშვები ძალიან დაუმეგობრდნენ მანფრედ როსტის გუნდის წევრებს. მანფრედის გოგონები (მას გოგონათა გუნდი ჰყავდა) მოსვენებას არ აძლევდნენ ჩვენს ბიჭუნებს, იყო მისამართებისა და სუვენირების გაცვლა, მათი მეგობრობა დღესაც გრძელდება.

თავისუფალ დროს ექსკურსიებზე დავყავდით. დავათვალიერეთ ისტორიული ადგილები, ბერლინის ღირსშესანიშნაობები. ვიყავით ლინდენშტრასეზე, აგვიყვანეს სატელევიზიო ანძაზე, საიდანაც თითქმის მთელი ბერლინი ჩანს. ბავშვებს ვაჩვენებთ ჰიტლერის რაიხსკანცელარიის ყოფილი შენობა, რომლის ბუნკერები, როგორც გვითხრეს, ჯერაც არ გახსნილა. ვნახეთ ბრანდენბურგის ჭიშკარი, რაიხსტაგის შენობა, ბავშვებს ვუამბებთ, თუ რა დიდი ბრძოლები მიმდინარეობდა აქ 1945 წლის აპრილ-მაისში.

ბესიკ ბუზიაშვილმა გვთხოვა, რაიხსტაგს გარს შემოვუვლი, რადგან ბაბუა ავერიონმა მთხოვა, იქ 1945 წელს კედელზე ჩემი გვარი მივანერე და ნახე, თუ არისო.

მერე წაგვიყვანეს ცნობილ ბერლინის კედელთან, რომელიც უკვე დანგრეული იყო. გამცილებელმა სიამაყით გვითხრა, რომ ეს ბოროტების კედელი თქვენი თანამემამულის — ედუარდ შევარდნაძის დიდი მონდომებით დაინგრაო.

ბევრჯერ მინახავს ეს შემზარავი თეთრი ფერის კედელი, რომელსაც მთელ სიგრძეზე მავთულხლართები გასდევდა და ციხის კედელს მოგავონებდათ. ამ კედელმა გაყო ორ ნაწილად უდიდესი კულტურისა და ისტორიის ქვეყანა. ამერიკის ყოფილმა პრეზიდენტმა ჯონ კენედიმ ბერლინის კედელი რომ ნახა, თქვა: „ეს არის ყველაზე დიდი ბოროტება, რაც კი ადამიანს ოდესმე ჩაუდენიაო“.

როცა ფელდმარშალი კეიტელი ნიურნბერგის პროცესის შემდეგ გაიყვანეს ეშაფოტზე, მან ხმამაღლა თქვა: „ლმერთო, ნეტავ კიდევ მოესწროს კაცობრიობა გერმანიის გამთლიანებასო“. მერე თვითონ ჩამოიკცა ყელზე ყულფი და სახრჩობელაზე ჩამოეკიდა.

და ეს კედელი ახლა ჩვენ ფეხქვეშ ნამსხვრევებად ეყარა. ბავშვებს უნდოდათ ამ ბოროტების კედლიდან ნამტვრევები ნამოვლოთ სახლში სუვენირებად. გერმანელებმა მოიყვანეს მუშა, რომელიც წერაქვით ამტვრევდა კედელს. ამ დროს კინალამ უბედურება დატრიალდა: მუშამ დაუკვირებლად შემართა წერაქვი, ზურგს უკან გადასწია და მისი მეორე ბოლო თავში დათო მინდაძეს მოხვდებოდა, რომ მას, საბედნიეროდ, უსწრაფესი რეაგირებით წერაქვი არ აეცდინა, თუმცა მთლიანად ვერ აიციდინა და სისხლი მაინც დაიღვარა.

ბავშვებმა აიღეს თითო ნატეხი ქვა, მერე შეგროვდნენ კედლის ნანგრევებზე და ბოროტებაზე კეთილის ძლევის ნიშნად „მრავალჟამიერი“ დააგუგუნეს.

* * *

1985 წელს მირგოროდში, დავით გურამიშვილის სახლ-მუზეუმში, ჩატარდა პატარა მხატვრების ნამუშევრების გამოფენა, რომელშიც ქართველებიც მონაწილეობდნენ. გამოფენამ სპეციალისტებზე დიდი შთაბეჭდილება მოახდინა.

გამოფენის საზეიმო დახურვასთან დაკავშირებით სახლ-მუზეუმის დირექტორმა, ქალბატონმა ზინაიდა სობოლევამ ქართველ ავტორებთან ერთად „მართევც“ მიიპატიჟა. ჩვენ ეს მოწვევა სიამოვნებით მივიღეთ და მირგოროდს გავემგზავრეთ. ქალბატონმა ნათელა ჯილაურმა „მართევსთან“ ერთად წამოიყვანა პატარა მკითხველები, რომლებსაც საგანგებოდ ამ დღისათვის მომზადებული ჰქონდათ დავით გურამიშვილის ლექსები.

მირგოროდში შესანიშნავად მიგვიღეს. გამოფენის დახურვა ქალაქის დღესასწაულად გადაიქცა, რადგან, როგორც მისმა ხელმძღვანელმა აღნიშნა, „დღეს დავით გურამიშვილს საქართველოდან ბავშვები ესტუმრნენ“. იყო გულთბილი მისალმებები და გამარჯვებულ მხატვართა დაჯილდოება. „მართევმ“ სახლ-მუზეუმში კონცერტი გამართა.

მეორე დღეს ყვავილებით შევამკეთ დავით გურამიშვილის საფლავი, ქალაქის ხელმძღვანელობამ მიტინგი მოაწყო. გამოვიდნენ მწერლები, საზოგადო მოღვაწეები, ინტელიგენციის წარმომადგენლები, ბევრი ითქვა დავით გურამიშვილისა და ლესია უკრაინკას შემოქმედებაზე. ნაიკითხეს დავით გურამიშვილის ლექსები უკრაინულად და ქართულად. პატარების ხელოვნებაში იგრძნობოდა უდიდესი პატივისცემა სახელოვანი წინაპრის მიმართ.

ისმოდა ძველი საგალობლები და დავით გურამიშვილის ლექსებზე შექმნილი სიმღერები, ამ სურათის მოწმე უკრაინელები ცრემლებს ვერ იკავებდნენ.

კონცერტის ბოლოს დათო შანიძემ „გარეკახური მგზავრული“ შემოს-ძახა: „ჰარუ-ლა-ლოო, ჰაიდა ჰარულალო“. ჩვენ თვალწინ წარმოგვიდგა კადრები შესანიშნავი ქართული ფილმიდან „დავით გურამიშვილი“, სადაც მოხუც დავითს ესმის ქართველების მგზავრული სიმღერა და მათ შესახებდრად მიეშურება. მართლაც, იშვიათი კადრია, რომელსაც ძნელია, უცრემლოდ უყურო. ახლაც იგივე განმეორდა. იმ ქართველი მხედრების შთამომავლობა თავისი დიდი წინაპრის საფლავთან იდგა და მას სულის შემძვრელ უძველეს ქართულ სიმღერას ჩასძახოდა.

* * *

80-იანი წლების დასაწყისში, როცა „მართევ“ საზაფხულო არდა-დეგებიდან დაბრუნდა, აღმოჩნდა, რომ პირველი ხმების უმრავლესობას ასაკობრივი გარდატეხის, მუტაციის პერიოდი დასდგომოდა და მანამდე წერიალა დისკანტების მქონე სოლისტები ახლა ჩახლენილი ბოხ-ხმით ძლივს მღეროდნენ. ამაზე ბავშვები ძალიან ნერვიულობდნენ

ზაზა უროტაძე და ჯამბულ ხასიაი
ტოკიოს ზოოპარკში

რეგისტრში ვამღერებდით არასრული დატვირთვით. პრაქტიკამ გაცივებინა, რომ ამ დროს ბავშვი უნდა მღეროდეს იმ დიაპაზონის ფარგლებში, რის საშუალებასაც მისი სასიმღერო აპარატი იძლევა, ოღონდ მისი გადატვირთვა არ შეიძლება. არსებობს მოსაზრება, თითქმის მუტაციის პერიოდში საერთოდ არ შეიძლება სიმღერა. ჩვენი აზრით, თუ ბავშვი პატარაობიდანვე მღერის, მისი ყელი მიჩვეულია დატვირთვას და თუ მუტაციის პერიოდში საერთოდ არ იმღერებს, მაშინ მისი სახმო იოგები დუნდება და მუტაციის შემდეგ ვეღარ აღიდგენს თავის პირვანდელ ფორმას.

ჩვენმა მეთოდმა გაამართლა და „მართვედან“ თბილისის კონსერვატორიის ვოკალურ ფაკულტეტზე რამდენიმე პროფესიონალი მომღერალი აღიზარდა: ზურაბ ნინუა (ტენორი), ვანო გალუაშვილი (ბარიტონი), გოჩა დათუსანი (ბანი), გიორგი ბუგაიანიშვილი (ტენორი). გარდა ამისა, ფოლკლორული ანსამბლების უმეტესობაში „მართვეს“ აღზრდილები მღერიან.

ჩვენ დიდი პრობლემების წინაშე აღმოვჩნდით. საჭირო გახდა თითქმის მთელი პირველი ხმების შეცვლა. „მართვეს“ წევრებმა უკვე 40-ზე მეტი სიმღერა იცოდნენ, მაგრამ არა ჰქონდათ მუსიკალური განათლება. გადავწყვიტეთ შეგვექმნა ზაზა, რომელიც მოამზადებდა პატარა მომღერლებს „მართვესათვის“ და სადაც საერთოდ, გუნდის წევრები მიიღებდნენ დანაყოფით მუსიკალურ განათლებას, რომელსაც შემდეგ სურვილისა და შესაძლებლობის მიხედვით გააგრძელებდნენ მუსიკალურ სასწავლებლებსა და კონსერვატორიაში. ამით ჩვენ მივიღებდით ახალი ტიპის საგუნდო დირიჟორ-ლოტბარებს, რომლებსაც სხვადასხვა კუთხის 100-მდე ხალხური სიმღერა ეცოდინებოდათ, თან მიიღებდნენ უმაღლეს მუსიკალურ განათლებას.

ჩვენი აზრი მოვახსენეთ კულტურის მაშინდელ მინისტრს ბატონ ოთარ თაქთაქიშვილს.

ბატონ ოთარს „მართვე“ ძალიან უყვარდა და, საერთოდ, იგი ხალხური ხელოვნების უდიდესი პატივისცემელი და დიდი ქომაგი გახლდათ.

ვაითუ, „მართვედან“ დაგვითხოვეს. ჩვენ დავამშვიდეთ ისინი და მათი ხმის დიაპაზონების გათვალისწინებით სხვა ხმებში გადავიყვანეთ.

ეს პრობლემაერთეულების სახით ადრეც გვექონია, მაგრამ ასე მასიურად და ერთბაშად — პირველად.

მუტაციის დროს ბავშვები გადაგვყავდა სხვა ხმებში და მათთვის შესაფერის დაბალ

მან ჩვენი აზრი მოიწონა და თბილისის 28-ე მუსიკალურ სკოლაში, რომელსაც გამოცდილი მუსიკოსი თამაზ ანდლულაძე ხელმძღვანელობდა, „მართვესათვის“ გახსნა საგუნდო-სადირიჟორო განყოფილება, სადაც პატარა მუსიკოსები შეისწავლიდნენ ხალხურ სიმღერებს და გაივლიდნენ პროფესიონალი მუსიკოსებისათვის საჭირო დისციპლინებს, კერძოდ სოლფეჯიოს, მუსიკალურ ანბანს, ფორტეპიანოს, ხალხურ საკრავებს და ა.შ. ხალხურ სიმღერასა და დირიჟორობას ჩემთან ერთად ასწავლიდნენ. თამაზ ანდლულაძე, ბადრი თოიძე, ღურმიშხან გოდერძიშვილი, მალხაზ ერქვანიძე, ტარიელ ონაშვილი და სხვა გამოცდილი პედაგოგები. ხალხური საკრავების პედაგოგებად მოვიწვიეთ გამოცდილი სპეციალისტები, მათ შორის მსცოვანი პედაგოგი, ქალბატონი ქეთევან მეგრელიძე.

ჩემი აზრით, ამ სკოლამ დიდი საქმე გააკეთა. სკოლის გახსნიდან უკვე მეორე წელს „მართვეს“ პატარა მომღერლები დირიჟორობდნენ. ამან საოცარი ეფექტი მოახდინა მაყურებელზე, განსაკუთრებით უცხოელებზე. უცხოეთის პრესა ერთხმად აღნიშნავდა პატარა დირიჟორების მაღალ ოსტატობას. დირიჟორები იყვნენ: ძმები — არჩილ და მალხაზ უშვერიძეები, დათო შანიძე, ლევან დავითაშვილი, კახა ონაშვილი, გიორგი ბუგიაიშვილი და სხვები, რომლებმაც შემდგომში წარმატებით დაამთავრეს თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორიის საგუნდო-სადირიჟორო ფაკულტეტი და დღეს უკვე პროფესიონალი ლოტბარები არიან.

თბილისის კონსერვატორიის რამდენიმე ათეული კურსდამთავრებული „მართვეში“ აღიზარდა, რაშიც დიდი დამსახურება მიუძღვის თბილისის 28-ე მუსიკალურ სკოლას. ამ სკოლაში კი მეორე ანსამბლი — „ბიჭები“ შეიქმნა, რომელმაც უკვე შორს გაიტანა ქართული ხალხური სიმღერა.

საქართველოს სხვადასხვა კუთხეშიც შეიქმნა მსგავსი მუსიკალური სკოლები, რომლებიც დღემდე ნაყოფიერ მუშაობას ეწევიან.

მოგვიანებით, მთავრობის განკარგულებით, „მართვეს“ ბაზაზე ჩამოყალიბდა ბავშვთა საერთაშორისო ფოლკლორის ცენტრი.

* * *

ანსამბლ „რუსთავის“ ერთ-ერთი გასტროლის დროს ჰოლანდიაში თან წავიღეთ „მართვეს“ ფირფიტა და იგი ჩვენს იმპრესარიოს, იან პეპინგს მოვასმენინეთ.

მაღლე მისგან მივიღეთ წერილი: „მოვისმინეთ „მართვეს“ ფირფიტა, ყველა აღფრთოვანებული დავრჩით და სურვილი გვაქვს ისინი ჩვენს ქვეყანაში მოვიწვიოთ, შევახვედროთ და დავამეგობროთ ჩვენი ბიჭუნების გუნდთან, რომელიც საპასუხო ვიზიტით ჩამოვა საქართველოში“.

პეპინგმა „მართვეს“ ჰოლანდიაში მიიწვია. ეს იყო უკვე „მართვეს“ მე-2 თაობა. მათი უმრავლესობა პირველად იყო უცხოეთში.

გასტროლების წინ „მართვეს“ ასეთი რეკლამა გაუკეთეს იქაურმა გაზეთებმა:

„შესანიშნავი ბავშვთა გუნდი წარმოგვიდგენს ქართულ კულტურას“.

„ქ.ოლდენზაალის მცხოვრებნი მალე მოუსმენენ შესანიშნავ გუნდს აღმოსავლეთის ბლოკის ქვეყნებიდან. ბოლო ორი თვის განმავლობაში რუსული, პოლონური, იუგოსლავიური და ჩეხური ბავშვთა გუნდების შემდეგ კვლავ გამოვა რუსული ბავშვთა გუნდი საქართველოდან“.

ასეთი რეკლამა უჩვეულო არ ყოფილა ჩვენთვის, „რუსთავის“ გასტროლების დროსაც აფიშაზე ხშირად ნახავდით თოვლიან ნაძვებს ან ჩრდილოეთის თეთრ დათვებს წარწერით: „ნახეთ რუსული ანსამბლის „რუსთავის“ გამოსვლა“, რასაც მოჰყვებოდა ხოლმე კონცერტის წინ ჩვენი პროტესტები და ახსნა-განმარტებები, რომ ჩვენ რუსები არა ვართ. ამჯერადაც ასე მოხდა.

ქართველმა ბიჭუნებმა პირველი ორი დღე ქალაქ ბოსრაუნდში, სააგარაკო ვილაში გაატარეს. ეს ვილა ბატონმა პეპინგმა საგანგებოდ მათთვის დაიქირავა.

ბოსრაუნდში გვიან ღამით ჩავედით, ბავშვებმა ივახშმეს და დაიძინეს, უთენია გავიღვიძე. ჩემ თვალწინ ულამაზესი სანახაობა გადაიშალა: ჩვენს ვილას ირგვლივ ტყე ეკრა, ტყიდან გამოსულიყვნენ შვლები და ჩვენ შორიახლო ძოვდნენ.

ვილასთან ახლოს, ბაღში, მწვანე მოლზე, კურდღლები დარბოდნენ. ჩუმი ავედი ბავშვების საძინებელში, ირაკლი თოიძე გავაღვიძე და ვუთხარი: ნახე, რამდენი კურდღელი და შველია, ერთი-ორი კურდღელი დაიჭირეთ, ნათელა დეიდას სჭირდება-მეთქი, ვეხუმრე. ბავშვებს გარეული კურდღლები არ ენახათ, ცოტა ხანში მთელი „მართვე“ დასაჭერად დასდევდა კურდღლებს, მათ მიმართ სურდათ კურდღლების დაჭერა და მეკარის მსგავსად ნახტომებს აკეთებდნენ. კურდღლებიც არ უფრთხოდნენ, ორ-სამ მეტრზე ხტებოდნენ და იქვე ცუცქედებოდნენ, ბავშვებიც გულუბრყვილოდ ფიქრობდნენ, რომ დაიჭერდნენ. როცა კარგად გათენდა, კურდღლებმა ნელ-ნელა ტყეს შეაფარეს თავი. ბიჭები ოფლში გახვითქულები და დარცხვენილები მოდიოდნენ, დაეამშვიდე და აეუხსენი: ასე როგორ მოტყუვდით, კურდღლებს თქვენ კი არა, მწევრებიც ვერ იჭერენ-მეთქი.

იან პეპინგმა ბავშვები ქ. ოლდენზაალში ჩაიყვანა, სადაც ოჯახებში დაანანილა. „მშობლებსა“ და ბავშვებს დილით ოლდენზაალის ცენტრში უნდა შევხვედროდით. პედაგოგები დროზე მივედით დანიშნულ ადგილას. „მშობლებსაც“ თავიანთი ბავშვები უკვე მოეყვანათ, ისინი ერთად შეგროვლიყვნენ მალაზიის ვიტრინის წინ და სევდიანი თვალებით მისჩერებოდნენ თვალისმომჭრელად მორთულ ვიტრინას, სადაც ტკბილეულობა და სალექი რეზინები იყო გამოფენილი, ასეთი რამეები მაშინ თბილისში არ იმოყვებოდა და უცხოეთიდან ჩამოგვქონდა. იმ დროს თბილისში ყველაზე უფრო დეფიციტური ჯინსები და სალექი რეზინები იყო. ჩვენ ერთი კაპიკიც არ გვედო ჯიბეში. ალბათ, ასე არასოდეს გვინატრია ფული. სამწუხაროდ, არც მასპინძლებს გაუხარებიათ ბავშვები.

ბავშვები ძლივს მოვაშორეთ ვიტრინას და ოლდენზაალის მერიაში წაიყვანეთ. ოლდენზაალი წარმოადგენს მხარის კულტურულ-დარელიგიურ

ცენტრს. მისასალმებელი სიტყვა წარმოთქვა ქალაქის ბურგომისტრმა ნელ ლესენმა. მანვე წარუდგინა „მართვე“ ამ ქალაქის ბიჭუნათა გუნდ „სტატსიუმენტს“. საპასუხო სიტყვით გამოვიდა ქალბატონი ნათელა ჯილაური. იმავე საღამოს გაიმართა კონცერტი.

„მშობლები“ თავიანთ „შვილებს“ გულშემატკივრობდნენ, კონცერტზე საპატიო ადგილზე ისხდნენ და მეზობლებს თავს აწონებდნენ, როცა მათი „შვილი“ სოლო პარტიას ასრულებდა.

პირველი კონცენტის შემდეგ ოლდენზაალის ცენტრალური გაზეთი წერდა: „ამ გუნდის დამახასიათებელი თვისება ის არის, რომ მათ ადვილად მიიპყრეს მაყურებლის ყურადღება თავიანთი თვითმყოფადი სიმღერით. გუნდის პირველივე ბგერები (აკორდები) სიურპრიზი აღმოჩნდა. სიმღერამ გვაჩვენა, რომ იგი 100 პროცენტით დამყარებულია უძველეს ხალხურ კულტურაზე. სიმღერის შესრულების ტექნიკა სრულიად განსხვავებულია. ხმოვანება, გულისმიერი სუნთქვის წყალობით, სრულიად უშუალო და მძლავრია. წყნარი სიმღერები ჩუმად ხმიანება. მაღალი, სრული სუნთქვის წყალობით, ვარიაციების ეს იშვიათი ხმოვანება უნიკალურადაა შესრულებული.“

დასაწყისში შესრულებულ იქნა სიცოცხლის სადიდებელი ჰიმნი „მრავალჯამიერი“, რომელიც შესრულდა მხიარულად, ენერგიულად, პომპეზურად, შემდეგი სიმღერა იყო მხნე, სალაშქრო ხასიათისა. ორივე სიმღერაში გამოიხატა ხალხური ხასიათი. ხანგრძლივად შეკავებული ხმები წმინდა ინტერვალებში, როგორც ინსტრუმენტები, ისე ჟღერდა. ასეთი რამ მრავალ სიმღერაში ხდებოდა, ეს ვარიაციები გამოიკვეთა წყნარ, მხნე და სახუმარო ლაშქრულ და ლირიკულ სიმღერებში, მშვიდ და ნორმალურ საეკლესიო და ზოგიერთ სევდიან სიმღერაში. წყნარ სიმღერებში სოლო წმინდად (ზუსტად) იყო გამოკვეთილი აღმოსავლური მელოდების მონახაზით. დიდი წარმატება ხვდა წილად სახუმარო სიმღერებს ინსტრუმენტების თანხლებით და ეს არაერთხელ მეორდებოდა კონცერტის დროს“.

ჰოლანდიაში პირველი გასტროლი „მართვემ“ დიდი წარმატებით დაამთავრა. უნდა გენახათ, რა აჟიოტაჟი იყო გამომგზავრების დღეს.

ბავშვები ოჯახებმა გამოაცილეს, „მართვეს“ წევრები და მათი „მშობლები“ ცრემლებს ველარ იკავენდნენ. ეტყობოდა, ჩვენმა ბავშვებმა დიდი სითბო აგრძნობინეს მათ. ამის შემდეგ ნამდვილი მშობლები ჩაერივნენ საქმეში, დაუკავშირდნენ ჰოლანდიელებს, ატყდა ერთი მინერ-მონერა და ერთმანეთის გადაპატიჟება. საქმე იმით დამთავრდა, რომ ჰოლანდიელები სპეციალური თვითმფრინავით ჩამოვიდნენ თბილისში. მათ აქ საუკეთესო მასპინძლობა გაუწიეს.

მეორედ „მართვე“ ერთი წლის შემდეგ ისევ მიიწვიეს ჰოლანდიაში, ახლა უფრო დიდი ხნით (3 კვირით). იან პეპინგს „მართვეს“ კონცერტები ჰოლანდიის დიდ საკონცერტო დარბაზებსა და ეკლესიებში დაეგეგმა. ახლა ჩვენს დელეგაციას მეთაურობდა ქალბატონი ნინო კობახიძე,

რომელმაც ღირსეული ხელმძღვანელობა გაგვინია. ამჯერად „მართვე“ საშობაო არდადეგებზე მიიწვიეს. აეროპორტში დაგვხვდა საბჭოთა კავშირის ელჩი ჰოლანდიაში ბატონი ალექსანდრე ჩიკვაიძე, რომელიც სულ ახლახან დაენიშნათ ამ თანამდებობაზე. ბატონი ალექსანდრე პირველ კონცერტს დაესწრო ამსტერდამში, კონცერტის დამთავრებისთანავე იგი სცენაზე ამოვიდა და თვალცრემლიანმა თავისი აღფრთოვანება გამოხატა „მართვეს“ მიმართ.

„მართვე“ ჰოლანდიაში განახლებული პროგრამით წარსდგა. მის წარმატებაში განსაკუთრებული წვლილი შეიტანა ლოტბარმა კოტე მშვიდობაძემ. როგორც ჩანს, ჰოლანდიელებმა გაითვალისწინეს ჩვენი ადრინდელი თხოვნა, რომ ჩვენ რუსები არა ვართ და ამჯერად გაზეთებში ჭეშმარიტად ნამდვილ რეკლამას უკეთებდნენ „მართვეს“.

„ბიჭუნების გუნდი საქართველოდან იმღერებს ტამბოერში“. „54 ბიჭუნასაგან შემდგარი ანსამბლი „მართვე“ 23 აგვისტოს კონცერტით გამოვა კულტურის ცენტრში — ტამბოერში. მათ ნიდერლანდების ქალაქ შოერეზენამდე 6500 კმ გამოიარეს.

ისინი დაბინავდნენ ოლდენზაალში, როგორც ქალაქის ბავშვთა გუნდის სტუმრები.

„მართვე“ ნამდვილად მაღალპროფესიული გუნდია. იგი საქართველოდან გახლავთ.

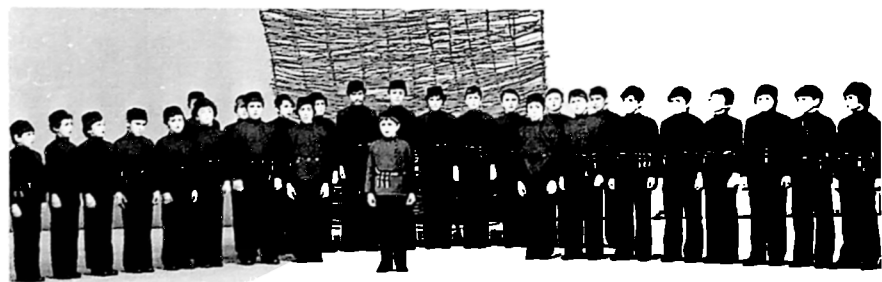
საქართველოს რესპუბლიკა მდებარეობს რუსეთის მეზობლად, მას აქვს საკუთარი ენა და დამწერლობა, რომელსაც არაფერი აქვს საერთო რუსულ ენასთან.

პატარა მომღერლები გამოჩენილი ანსამბლის — „რუსთავის“ საქმის გამგრძელებლები არიან.

უნიკალურია, რომ ჰოერეზენს შეუძლია გაეცნოს მაღალი კულტურის მქონე ქვეყანას — საქარველოს“.

ეკლესიაში გამართულმა კონცერტებმა „მართვეს“ დიდი წარმატება მოუტანა.

ყველა ბილეთი წინასწარ იყო გაყიდული. ხალხი ქალაქიდან ქალაქში დაჰყებოდა მათ, ამას ემატებოდნენ იმ ოჯახების წევრებიც, სადაც ბიჭები

„მართვე“ მორიგი ტელეგადაცემის დროს. სოლისტი — დათო აფციაური

ცხოვრობდნენ, ამიტომ ეკლესიებში „მართვეს“ კონცერტებზე ტევა არ იყო, ყოველ სიმღერას პატარა ანოტაციას უკეთებდა ჩვენი თარჯიმანი მანანა ედიშერაშვილი. პრესა მაღალ შეფასებას აძლევდა „მართვეს“ გამოსვლებს.

გაზეთი „ზელანდ ნიუსი“:

„ლუტენბერგი ტკება ქართველ ბავშვთა გუნდით. უნიკალურ მოვლენად იქცა ლუტენბერგის ტაძრის სცენაზე ბავშვთა გუნდის „მართვეს“ გამოსვლა საქართველოდან. 54 ბავშვისაგან შემდგარმა გუნდმა მაყურებელთა დასწრების ყველა რეკორდი მოხსნა და პირველიდან ბოლო წუთამდე დამსწრენი თავისი მაღალი კლასის სიმღერით მოხიბლა. ამ კონცერტის ჩატარება შესაძლებელი გახდა ოლდენზაალის ბავშვთა გუნდთან კულტურული გაცვლის ჩარჩოებში. ზეიმობდა რა 150 წლის იუბილეს, ლუტენბერგის ეკლესიამ გადაწყვიტა, ეს თარიღი აღენიშნა ბავშვთა გუნდის — „მართვეს“ კონცერტით.

„მართვეს“ პროგრამაში ძირითადად ქართული ხალხური სიმღერები და საგალობლებია, უმეტესობა უძველესი წარმოშობისაა. ეს სიმღერები პოლიფონიურია.

მაყურებელი განცვიფრებული შესცქეროდა ორ პატარა მომღერალს — დათო შანიძეს და არჩილ უშვერიძეს, რომლებიც კონცერტს ნამდვილი დირიჟორებივით უძღვებოდნენ.

გუნდმა დემონსტრაცია გაუკეთა საშემსრულებლო ხელოვნების უმაღლეს დონეს, აჩვენა საოცარი ხმოვანება; იგი იმდენად კარგად ფლობს საშემსრულებლო ტექნიკას, რომ უდიდეს სიამოვნებას ანიჭებს მსმენელს. პროგრამა მრავალფეროვანია. შესრულდა სხვადასხვა ჟანრის სიმღერები.

ხმამაღალი სიმღერა ხანდახან გადადიოდა ჩუმ, წყნარ სიმღერაში, რომელიც სევდიან განწყობილებას გამოხატავდა. წარუშლელი შთაბეჭდილება მოახდინა საეკლესიო საგალობლებმა.

ზოგიერთი სიმღერა სრულდებოდა სოლოდ („ოროველა“ — სოლისტი სიდამონიძე) და წინდანინ ითარგმნებოდა.

თითქმის ყველა სიმღერა სრულდებოდა აკომპანემენტის გარეშე, მხოლოდ რამდენიმე სიმღერა შესრულდა სიმებიანი ინსტრუმენტების — ჩონგურისა და ფანდურის თანხლებით.

ამაღლებულად, ომახიანად შესრულდა შრომის სიმღერა „ნადური“. გლისანდოები ამ სიმღერაში განსხვავებული რიტმით ამთავრებდა ამ შესანიშნავ კონცერტს.

ბისზე შესრულდა რამდენიმე მხიარული სიმღერა, რომელიც აღინიშნა დამსწრეთა მქუხარე აპლოდისმენტებით.

პასტორმა ლუდგერინგმა თავის მისასალმებელ სიტყვაში გამოთქვა იმის სურვილი და რწმენა, რომ ეს კულტურული გაცვლა ერთ-ერთი სასიკეთო ნაბიჯი იქნება საყოველთაო მშვიდობის საქმეში“.

კონცერტების უმეტესობა ეკლესიებში იმართებოდა, შესანიშნავი

აკუსტიკა და მაყურებელთა რეაქცია ბავშვებს უფრო ათამამებდა და ხალისს ჰმატებდა. კონცერტები გაიმართა აგრეთვე კუფორდენტში. საზოგადოება ტაშს უკრავდა დათო გერსამიას, ირაკლი თოიძეს, სანდრო კეელიშვილს, არჩილ მედოლიშვილს, ზურაბ ცინცაძეს, ბექა სეფისკვერაძეს, გურამ სუპატაშვილს, შალვა პაპუაშვილს და სხვა სოლისტებს.

ამსტერდამსა და პააგამი ექსკურსიის შემდეგ ოლდენზაალში გაიმართა გამოსათხოვარი საღამო. ყველა ბავშვს თავისი „მშობელი“ ახლდა, ყველა ტიროდა. გულისამაჩუყებელი საღამო იყო.

არასოდეს დაგვავინწყებდა ის ორი დღე, რომელიც „მართევმ“ კუნძულ ტექსელზე გაატარა. მოგეხსენებათ, 1945 წელს საშინელი ტრაგედია დატრიალდა: ქართველი ტყვეები აჯანყდნენ ფაშისტების წინააღმდეგ და ხელში ჩაიგდეს მთელი კუნძული; ტექსელელთა თავისუფლება მათ სიცოცხლის ფასად დაუჯდათ. რა გასაკვირია, როგორც კი ქართველები გამოჩნდებიან ტექსელზე, მოსახლეობა უდიდესი სიყვარულით ეგებება მათ, რადგან ქართველი კაცი ტექსელზე ვაჟკაცობის, მეგობრობის, პატიოსნებისა და სიყვარულის სიმბოლოა.

„მართევს“ კონცერტზე მოვიდნენ ომის მონაწილენი, მოვიდნენ ისინიც, ვინც პირადად იცნობდა ქართველ გმირებს. საკონცერტო დარბაზში ტევა არ იყო, კონცერტი დაიწყო. თითოეულ ნომერს დიდი წარმატება ხვდა, მაგრამ უნდა გენახათ, რა ხდებოდა საკონცერტო დარბაზში, როცა ჩვენმა სოლისტმა დათო გერსამიამ შეასრულა. „შინმოუსვლელი, სადა ხარ?“ (ტექსტი წინდანინ თარგმნეს). დარბაზი ტიროდა, ოვაციები... და სიმღერა ორჯერ გავიმოვრეთ.

მეორე დღეს მასპინძლებმა თანამედროვე ტექნიკის უახლესი მიღწევებით აღჭურვილ აუზში მიგვიწვიეს. ბავშვები რამდენიმე საათის განმავლობაში ერთობოდნენ ცურვით და ათასნაირი სათამაშოებით.

დღის მეორე ნახევარში ვნახეთ ის ადგილები, სადაც ქართველთა საბრძოლო პოზიციები იყო და სახლი, სადაც ქართველთა შტაბი იყო მოთავსებული. დღეს იმ სახლში ახალგაზრდა პოლანდიელი ცოლ-ქმარი ცხოვრობს. მათ შვილები არ ჰყავდათ და ოთხი ბავშვი იშვილეს, ორი მათგანი შავკანიანია. გავიკვირვეთ და ვკითხეთ, როცა გაიზრდებიან, როგორ გინდათ დააჯეროთ, რომ ისინი ნამდვილი და-ძმები არიან?

გვითხრეს, რომ ამას მათთვის არავითარი მნიშვნელობა არ ჰქონდა.

დღის ბოლოს ნაგვიყვანეს ძმათა სასაფლაოზე, სადაც 476 ქართველი ვაჟკაცი წეს. „მართევს“ თან ბევრი ტექსელელი ახლდა.

სასაფლაო ვარდებშია ჩაფლული. შესასვლელი ჭიშკარი ქართველი ოსტატების ნახელავია, იგი ან გარდაცვლილმა ბატონმა რეზო თაბუკაშვილმა ჩაიტანა საქართველოდან.

ტექსელელთა სასახლოდ უნდა ითქვას, რომ სასაფლაო სანიმუშოდ აქეთ მოვლილი და ნამდვილი ბაღნარი გეგონებათ.

„მართევმ“ ჯერ საგალობელი შეასრულა, მერე თბილისიდან წამოღებული მიწა მოაფრქვიეს საფლავებს, ქართული ღვინო აპკურეს და

„შავლეგო“ შემოსძახეს. თვალცრემლიანი ჰოლანდიელები შესცქეროდნენ ამ მართლაც გულსაკლავ სანახაობას, მერე დაიჩოქეს და ამით გამოხატეს უდიდესი პატივისცემა დალუპულთა მიმართ.

მაყურებელთა შორის იყო რამდენიმე მოხუცი, ომის ინვალიდი, რომლებიც თურმე ქართველებთან ერთად იბრძოდნენ. როცა ბიჭებმა საფლავებს ქართული მინა მიაყარეს და სიმღერა დააგუგუნეს, მოხუცებმა ვერ გაუძლეს ასეთ სანახაობას და რამდენიმე მათგანს გულიც კი შეუწუხდა.

მზე ჩადიოდა, ქართველების ძმათა სასაფლაოს ბინდი ეპარებოდა. „მზე, გმირის ხმალზე მბრწყინავი, არასდროს დაიბინდება“, — გუგუნებდა „მართვეს“ შესრულებით შინმოუსვლელთა მოსაგონარი საგალობელი.

* * *

1988 წელს „მართვემ“ თბილისში მოიწვია ვილნიუსის რადიოსა და ტელევიზიის ბავშვთა გუნდი, რომელსაც მოსკოვში მუსიკალური ფესტივალის დროს დაუმეგობრდა. ამ გუნდმა თბილისის საკონცერტო დარბაზებში რამდენიმე კონცერტი გამართა და მაყურებელთა დიდი მოწონება დაიმსახურა. ვილნიუსელი სტუმრები „მართვეს“ ნევრებთან ცხოვრობდნენ ოჯახებში. პატარები „მშობლებს“ მოჰყავდათ კონცერტებზე და საკუთარი შეილებივით თავს ევლებოდნენ. მოკლედ, „მართვესა“ და ვილნიუსის გუნდს შორის დიდი მეგობრობა დამყარდა და იმავე წელს „მართვე“ საპასუხო ვიზიტით მიიწვიეს ვილნიუსში.

ვილნიუსში უმაღლეს დონეზე მიგვიღეს, კონცერტები საუკეთესო დარბაზებში გაიმართა. იყო წარმატება, დასამახსოვრებელი შეხვედრები, ოჯახებმა დიდი პატივი სცეს ბავშვებს (ეტყობა, მათი შეილები ძალიან კმაყოფილები დაბრუნდნენ თბილისიდან). მოკლედ, ქართველ და ლიტველ ოჯახებს შორის მათი შეილების შემწეობით დამყარებული მეგობრული კავშირი დღემდე გრძელდება.

ვილნიუსში წარმატებით ჩატარებულ გასტროლებს ქართული პრესა გამოეხმაურა. ამ მოგზაურობიდან ერთ საინტერესო ამბავს გავიხსენებ.

ერთ-ერთი კონცერტი დამთავრდა და „მართვე“ ქუჩაში გამოვიდა. მათ ბავშვები შემოეხვივნენ. ლიტველებს ორი ბავშვი გამოეყო, მათ ჩვენებს ქართულად დაუწყეს ლაპარაკი, თანაც, საოცარი გურული აქცენტით. „ჩვენ ლიტველები ვართ, მარა დედა გვყავს გურული, გოგეშვილის ქალიო“. მალე „მართვესთან“ თვითონ ქალბატონი დალი გოგეშვილი მოვიდა. იგი ქართულ სათვისტომოს ხელმძღვანელობს ლიტვაში. „ჩემი მეუღლე აქაურია, — გვითხრა ქალბატონმა დალიმ, — თბილისში სწავლობდა. იქ გავიცანი და ცოლად გავყევი. მას შემდეგ აქ ვცხოვრობთ, ქართულ ნიგნებს ვთარგმნი ლიტვეურ ენაზე, ჩემი შეილები ყოველ ზაფხულს საქართველოში ჩადიან, მათ განსაკუთრებით უყვართ გურია.“

ჩვენ დავემშვიდობეთ შესანიშნავ მასპინძლებს. „საქართველოში როცა ჩამუალთ, იქინე მუალთ და გნახავთ“, — „მართვესთან“ განშორება უჭირდათ „გურულ ლიტველებს“.

* * *

1990 წლის აგვისტოში „მართვე“ მიიწვიეს ესპანეთში. ამ დროს იქ გახურებული ტურისტული სეზონია, ბავშვებსაც ტურისტული საგზურები აუღეს.

ესპანურმა მხარემ ვერ მოახერხა კონცერტების დაგეგმვა საკონცერტო დარბაზების გადატვირთვის გამო, ამიტომ ბავშვები ორი კვირის განმავლობაში პირველად იყვნენ უსაქმოდ, გასართობად. მათ დაათვალიერეს მსოფლიოში სახელგანთქმული არქიტექტორის — გაუდის პროექტებით შექმნილი ულამაზესი სასახლეები, საბაგირო გზით ავიდნენ მთაზე, სადაც იმავე არქიტექტორის მიერ აგებული შესანიშნავი ეკლესია დგას. იქ ბავშვებმა იმღერეს და დამთვალიერებლების ოვაციები გამოიწვიეს; ისინი დიდხანს არ უშვებდნენ „მართვეს“ და სთხოვდნენ კვლავ ემღერათ. ეს იყო დაუვინყარი შთაბეჭდილება. ორი კვირის განმავლობაში ბავშვებმა დაათვალიერეს ესპანეთის ღირსშესანიშნაობები, მაგრამ მაინც გულდანყევტილნი დაბრუნდნენ, როგორც არასდროს, რადგან ვერ გამართეს კონცერტები და ესპანელებს ვერ აგრძნობინეს ქართული სიმღერის მადლი.

როგორც ჩანს, კონცერტებზე ოვაციებს მიჩვეული „მართვე“ ვერ დააკმაყოფილა თვით საუკეთესო შთაბეჭდილებებმაც კი.

* * *

„მართვეს“ გასტროლებს იაპონიაში წინ უძღოდა ერთი მეტად მნიშვნელოვანი ფაქტი. კულტურის მინისტრმა, ბატონმა ოთარ თაქთაქიშვილმა იაპონიიდან ჩამოიტანა ფირფიტა, რომელზედაც ჩანერილი იყო „ხასანბეგურა“ იაპონელების შესრულებით.

ამ ფაქტით დაინტერესდა კინორეჟისორი სოსო ჩხაიძე და პატარა ჯგუფით იაპონიაში გაემგზავრა ტურისტებთან ერთად. ამ ჯგუფში მეც გახლდით. ტოკიოში ჩვენ მოვიძიეთ ის გუნდი, რომელიც ქართულ სიმღერებს ასრულებდა. მას ერქვა „იამასიროგუმი“ და ხელმძღვანელობდა ბ-ნი იამასირო სიოძი.

იამასირო სიოძიმ „იამასიროგუმი“ 1974 წელს შექმნა, იმავე წლიდან დაიწყო ქართული და ბულგარული სიმღერების ჩანერა. მის რეპერტუარში, იაპონურის გარდა, მსოფლიოს სხვა ხალხთა სიმღერებიცაა.

ჩვენ დავინტერესდით, თუ საიდან დაებადა ამ გუნდს ქართული ხალხური სიმღერების შესრულების იდეა.

თურმე ერთ დღეს ბატონ იამასიროს რადიოთი მოუსმენია „ხასანბეგურა“. იგი აღფრთოვანებულია და წასულა ტოკიოს რადიოში ამ სიმღერის სადაურობისა და მისი შემსრულებლების ვინაიობის დასადგენად. იქ უთქვამთ, რომ ეს არის სიმღერა „ხასანბეგურა“, რომელსაც რუსული გუნდი ასრულებს.

„იამასიროგუმს“ დიდი წვალეებით, ფონოჩანანერიდან შეუსწავლია „ხასანბეგურა“, როგორც რუსული სიმღერა. როცა ჩვენ ეუამბეთ ამ

„მარტეს“ პირველი თაობის ტკივილი.

I რიგში: კახა მაზანაშვილი, ჯერეკლე ჩალათაშვილი, კახა ბიჭიაშვილი;

II რიგში: ჯგია ოციანი, ჯამბულ ხასაია, ჯგია იოსელიანი, ჯგია სარსევანიძე

სიმღერის შესახებ, იაპონელები განცვიფრდნენ, მათ არც კი იცოდნენ, რომ არსებობს ასეთი ქვეყანა – საქართველო.

ერთი დღე მთლიანად ამ გუნდთან მუშაობას მოვანდომეთ – მე სიმღერებს ვასწავლიდი, სოსო ჩხაიძე ჩვენს რეპეტიციებს იღებდა. როცა მათ „ხასანბეგურას“ სწორი ვარიანტები შევასწავლე და თვითონ ვიმღერე მათთან ერთად ბანი იმპროვიზაციებით, იაპონელი მომღერლების აღტაცებას საზღვარი არ ჰქონდა.

სალამოს დავემშვიდობეთ ამ ჯგუფს, ვინაიდან ჩვენი ტურისტული გემი სხვა ქალაქში მიდიოდა. მე მათ ქართული სიმღერების ნოტები და „რუსთავეის“ მიერ ჩანერილი „ნო ქართული ხალხური სიმღერა“ დაუტოვე, რომელიც იმ დროს ახლად გამოსული იყო.

თბილისში დაბრუნების შემდეგ სოსო ჩხაიძემ საახალწლო სატელევიზიო გადაცემაში აჩვენა იაპონელების გუნდი, რამაც ქართველი საზოგადოების დიდი ინტერესი გამოიწვია. გადანყდა ამ გუნდის მონვენვა საქართველოში. იმ პერიოდში საქართველოს უცხოეთის ქვეყნებთან მეგობრობის საზოგადოებამ დიდი კონტაქტები დაამყარა იაპონელ ქალბატონ ხიროკო კაკოსთან (კაკოსანი), რომელიც შეყვარებულია საქართველოზე და ცდილობს კულტურული ურთიერთობის დამყარებას იაპონიასა და საქართველოს შორის. მისი დახმარებით მაშინდელმა კულტურის მინისტრმა, ბატონმა ვალერი ასათიანმა მოიპატიჟა „იამასაიროგუმი“ საქართველოში. იაპონელები ზაფხულში ჩამოვიდნენ. ჩვენ ისინი ძალიან კარგად მივიღეთ. მე მათ რამდენიმე ქართული

სიმღერა შევასწავლე, იაპონელები აღფრთოვანებული დაბრუნდნენ სამშობლოში. მეორე წელს ანსამბლი „რუსთავი“ მიიწვიეს იაპონიაში, მერე ისევ ჩვენ მოვიწვიეთ საქართველოში. ამჯერად „იამასიროგუმი“ უფრო მომზადებული ჩამოვიდა. ჩამოიტანა უახლესი ჩამწერი აპარატურა. ჩვენ მოვატარეთ საქართველოს სხვადასხვა კუთხე, მოვასმენინეთ და გავაცანით ამ კუთხეთა მომღერლები. იაპონელები განსაკუთრებით დაუმეგობრდნენ გორის ქალთა გუნდს და მის ხელმძღვანელს შალვა მოსიძეს. ამ საქმეში დიდი როლი შეასრულა ამ გუნდის დამაარსებელმა, გორის მუსიკალური ტექნიკუმის დირექტორმა ბატონმა სანდრო კაჭარავამ, რომელმაც იაპონელებს გასაოცარი შეხვედრები მოუწყო. იაპონელებმა „რუსთავთან“ ერთად გამართეს რამდენიმე კონცერტი, საინტერესო შეხვედრები მოუწყო თელავში, სადაც ჩვენ მოვიწვიეთ მომღერლები გურიიდან, სვანეთიდან, სამეგრელოდან, იმერეთიდან, ქართლ-კახეთიდან. იაპონელებმა ერეკლე მეფის სასახლეში ჩაინერეს მათ მიერ შესრულებული რამდენიმე ათეული ქართული სიმღერა, რომელიც შემდეგ კომპაქტ-დისკების სახით გამოსცეს.

არასოდეს დამავიწყდება დასკვნითი საღამო თელავში. თელავის ხელმძღვანელობამ სასტუმრო „ინტურისტის“ რესტორანში მოაწყო დიდი წვეულება იაპონური და სხვა ანსამბლების პატივსაცემად. დაახლოებით 200-კაციან სუფრას შესანიშნავად თამადაობდა ბატონი დავით კეყერაძე. სადღეგრძელოების შემდეგ იწყებოდა შეჯიბრი სიმღერაში. ერთმანეთს ენაცვლებოდნენ იმერლები, მეგრელები, სვანები, გურულები, იაპონელები და კახელები, იქ იყვნენ თითქმის მთელი საქართველოს წარმომადგენლები. ეს იყო არაჩვეულებრივი სანახაობა, რაც კი ოდესმე მინახავს. ნადიმი წარიმართა ძველი ქართული ტრადიციებით, იყო ზომიერი სმა და ცას სწვდებოდა სუფრული სიმღერები. საინტერესო ის იყო, რომ ორპირულ სიმღერებში ყველა კუთხის მომღერლებს პარტნიორობას იაპონელები უწევდნენ, რამაც საზოგადოების აღფრთოვანება გამოიწვია. იაპონელებმა იმ დღეს შეასრულეს ყველა ის სიმღერა, რომელიც ჩვენ შევასწავლეთ.

მეორე დღეს ანსამბლები დაემშვიდობნენ „იამასიროგუმის“ წევრებს. ბატონმა ვალერი ასათიანმა, რომელიც თვითონ ხელმძღვანელობდა იაპონელების მოგზაურობას საქართველოში, თელავში ორი ვერტმფრენი გამოგვიგზავნა, რომლითაც სტუმრები მთათუშეთში უნდა გადაგვეყვანა.

დილით თელაველებმა ვერტმფრენები პურმარილით აავსეს და ჩვენ გავფრინდით. ჩვენ თვალწინ შესანიშნავი სანახაობა გადაიშალა, იაპონელები აღტაცებას ვერ ფარავდნენ. ყველაფერს იღებდნენ, თან კახურ ღვინოს წრუპავდნენ (რომელსაც ძალიან მიეჩვივნენ) და ქართულ სიმღერებს მღეროდნენ, რომელიც ვერტმფრენის გუგუნს უერთდებოდა. მფრინავები კარგი ბიჭები აღმოჩნდნენ. გზად, ჩვენი თხოვნით მათ ხევესურეთისკენ აიღეს გეზი და ეს შესანიშნავი კუთხეც დაგვათვალისწინეს. ზემოდან კარგად მოჩანდა შატილის მიდამოები. ვერტმფრენები გარს უვლიდა

ულამაზეს კოშკებს, რაც იაპონელების აღფრთოვანებას უფრო და უფრო აძლიერებდა. მთაზე ცხვარი შეფენილიყო; მფრინავებს ეთხოვე, ვერტმფრენები მთის წვერზე, ცხვარში დაესვათ. მეცხვარეები გაკვირვებულები შესცქეროდნენ წერილთვალბიან ხალხს, რომლებიც ალტაცებას ვერ ფარავდნენ. მერე გაიშალა პურმარილი. მეცხვარეებიც მშვენივრად შეგვხვდნენ. ისინი თავიანთი ნახელავი გუდის ყველით, მანვნით და მწვადებით გაუმასპინძლდნენ სტუმრებს და როცა მათ „მრავალჟამიერი“ შემოსძახეს, მწყემსების გაკვირვებას საზღვარი აღარ ჰქონდა, მათ წერილთვალბა სტუმრები სხვა პლანეტელები ეგონათ, კარგა ხანს ისმოდა მთიდან ქართული „მრავალჟამიერი“. იაპონელები ძლივს მოვნყვიტეთ მწყემსებს და გეზი ომალოსაკენ ავიღეთ.

ომალოში კარგა ხანია გველოდებოდნენ. რაიკომის მდივანს შესანიშნავი სუფრა გაეშალა ულამაზეს ადგილას; მოეპატიჟებინა იქაური მომღერალ-მოცეკვავე ქალები. ნაციონალურ სამოსში გამოწყობილმა თუშის ქალებმა თავიანთი ცეკვა-თამაშით იაპონელები განაცვიფრეს.

ჩვენ ვერტმფრენები მთაზე, სამანქანო გზიდან 50 მეტრის დაშორებით დავტოვეთ. იაპონელებს ასეთი რამ, რაც ამ დღეებში მოხდა, ვერ წარმოედგინათ: ჯერ ყველა კუთხეში ასეთი შეხვედრები, მერე თელავში ამისთანა საღამო, შემდეგ ორი ვერტმფრენის დაქირავება (იაპონელებისათვის ეს მიუწევდომელია, ჩვენთვის მაშინ იოლი იყო), თუშ მეცხვარეებთან შეხვედრა, თუშეთის ულამაზესი ბუნება და, ბოლოს, ომალოს დამაგვირგვინებელი აკორდი. სტუმრები გაოგნებულნი იყვნენ. როცა პატარა ბიჭმა ამბავი მოიტანა: საბარგო მანქანის მთვრალ მძღოლს ვერტმფრენისათვის დაუძგერებია თავისი მანქანა, გადაუყირავებია და პროჟექტორის ერთი ფრთა მოუტეხიაო, ამან მთლად გააგიჟა იაპონელები – როგორ წარმოიდგენდნენ, რომ თვითმფრინავს შეიძლება მანქანა დაეჯახოს! ასეთ რამ იაპონიაში სიზმრადაც არ დაესიზმრებათ.

საოცარი შთაბეჭდილებებით დატვირთული ჩვენი სტუმრები საღამოს ერთმა ვერტმფრენმა ორი რეისით ჩაიყვანა თელავში, თელავიდან იაპონელები თბილისს დაბრუნდნენ და პირველად მოუსმინეს „მართვეს“.

ისინი დაუმეგობრდნენ პატარა მომღერლებს, მერე კონსერვატორიის მცირე დარბაზში „მართვეს“ შესრულებით 25 სიმღერა ჩაინერეს, რომელიც იმავე წელს იაპონიაში ფირმა „ვიქტორმა“ კომპაქტ-დისკებად გამოსცა.

მალე „მართვე“ იაპონიაში საგასტროლოდ გაემგზავრა. ეს ასე მოხდა: ორი წლით ადრე საბჭოთა კავშირში ჩამოვიდა იაპონიის ახალგაზრდობისა და საბავშვო კულტურის ცენტრის პროდიუსერი ბატონი ტამიო ტამურა. მოსკოვის, რიგისა და მინსკის შემდეგ იგი თბილისს ეწვია. თბილისის მოსწავლეთა მხატვრული აღზრდის სახლის ანსამბლების მოსმენის შემდეგ ტამურამ არჩევანი ქართველ ბავშვებზე შეაჩერა და იაპონიაში საგასტროლოდ მიიწვია „მართვე“, ო. კელაპატრიშვილის ხალხური ინსტრუმენტული ტრიო და ჩვენივე მოცეკვავეთა ანსამბლი ფრიდონ

სულაბერიძის ხელმძღვანელობით. ეს გასტროლიც თბილისის განათლების სამმართველომ დააფინანსა.

ოქტომბრის ერთ მშვენიერ დღეს ტოკიოს აეროპორტში „მართევს“ დახვდნენ ბატონი ტამურა, ანსამბლ „იამასიროგუმის“ წევრები და იაპონელი ბავშვები.

ამომავალი მზის ქვეყანა დიდებული ფუძიამათი შეგვეგება. მის სახელს იაპონელები მრავალ ლეგენდასა და თქმულებას უკავშირებენ. ფუძიამა თუ არ ნახე, ჩათვალე, რომ იაპონიაში არ ყოფილხარ; მას „წმინდა მთას“ უწოდებენ. „ის პირველი მასპინძელია და სტუმარი თუ მოენონა, მას თბილად შეხვდებაო“ — ამბობენ იაპონელები.

მოვეწონეთ თუ არა ფუძიამას — კონცერტზე გამოჩნდა.

ჩვენი ბავშვები ტოკიოს ცენტრში, სასტუმრო „ჯურაკში“ მოათავსეს, ხოლო საღამოს მიღებაზე მიიწვიეს, სადაც შეკრებილთ თბილად მიესალმა იაპონიის ახალგაზრდობისა და საბავშვო კულტურის ცენტრის დირექტორი ბატონი ტაკადა და იამასირო სიოძი. მასპინძლებს მადლობა გადაუხადა დელეგაციის ხელმძღვანელმა, ქალბატონმა სვეტილანა ჩადუნელმა.

მიღების დასასრულს „მართევმ“ და „იამასიროგუმმა“ რამდენიმე ქართული სიმღერა შეასრულეს.

ჩვენი კონცერტები მართო ტოკიოსა და ნაგანაში იყო დაგეგმილი. უმაღლეს პოლიგრაფიულ დონეზე დაბეჭდილი სარეკლამო აფიშები (იაპონურ და რუსულ ენებზე) ამ ქალაქების მცხოვრებთ კონცერტებზე ეპატიჟებოდა.

27 ოქტომბერს ნაგანაში ჩავედით, სადაც მეორე დღეს კონცერტი იყო დანიშნული.

საუზმის შემდეგ საკონცერტო დარბაზის გასაცნობად წაგვიყვანეს. აქ ტამურას გარდა ქართველი ბავშვების შესახებ არაფერი არაფერი იცოდა.

კონცერტი დაიწყო. გაისმა პირველი სიმღერა — „მრავალჟამიერი“. დარბაზი სულგანაბული უსმენდა ქართულ მუსიკას, შემეგ გაისმა მეორე სიმღერა, მერე იყო ეკევა, სალამურის სტვენა და მაყურებელი თავდავინწყებით უკრავდა ტაშს ქართველი ბავშვების ხელოვნებას. კონცერტის ბოლოს „მართევმ“ იაპონური სიმღერა „აკატომბო“ (ჭრიჭინა) შეასრულა და ამით სულ თავბრუ დაახვია დარბაზში მყოფთ. ტაშისცემასა და შედახილებს ბოლო არ უჩანდა.

ნაგანაში მოპოვებული წარმატება ცოტას როდი ნიშნავდა, რადგან ტოკიოში კიდევ 6 კონცერტი გვექონდა ჩასატარებელი.

ტოკიოში ჩვენი მასპინძლები იყვნენ „იამასიროგუმის“ წევრები. მართალი უნდა ითქვას, იაპონელებმა სტუმართმოყვარეობაში ქართველებს ტოლი არ დაუდეს. ერთი წუთითაც არ ვყოფილვართ მათი ყურადღების გარეშე. მრავალი ქვეყანა მოგვივლია, მაგრამ ასეთი მასპინძლობა ჩვენთვის არავის გაუწევია.

31 ოქტომბერს კონცერტი დანიშნული გვექონდა ტოკიოს მეტად პრესტიჟულ დარბაზში „სუგინამი კოკაიდოში“. „იამასიროგუმი“ ჩვენთან ერთად წამოვიდა რეპეტიციაზე. ბატონმა იამასირომ სურვილი გამოთქვა კონცერტის ბოლოს მის გუნდს ჩვენთან ერთად ემღერა იაპონური და ქართული სიმღერები, ასე რომ, ტოკიოელ მაყურებელს სიურპრიზი მოეუმზადეთ.

დარბაზი სულგანაბული შეხვდა ჩვენს პირველ სიმღერას. აღფრთოვანებით უკრავდნენ ტაშს ჩვენს ვირტუოზ მოცეკვავეებსა და ინსტრუმენტულ ტრიოს. კონცერტის ბოლოს მოხდა საოცარი რამ: როცა სცენაზე „იამასიროგუმი“ გამოვიდა და ჩვენთან ერთად „აკატომბო“ (ჭრიჭინა) შეასრულა, გვეგონა, რომ ჭერი ჩამოიქცეოდა აპლოდისმენტებისაგან. შემდეგ დათო შენიძემ „ჩემო კარგო ქვეყანავ“ წამოიწყო. იგი „იამასიროგუმმა“ ჩვენთან ერთად შეასრულა და ამ სიმღერის ფონზე იაპონელმა მომღერალმა ომატამ სცენაზე ქართული დროშა შემოიტანა. ეს დროშა აგვისტოში, თბილისში მყოფ „იამასიროგუმის“ წევრებს თვითონ მერაბ კოსტავამ აჩუქა ოპერაში ჩატარებული კონცერტის შემდეგ, მაშინ ამ კონცერტში „მართევმ“ მიიღო მონაწილეობა. კონცერტის შემდეგ, გვიან ღამით ოპერის თეატრიდან იაპონელი მომღერლები „რუსთავთან“ ერთად იმ ადგილას ნავიდნენ, სადაც 9 აპრილის ტრაგედია დატრიალდა და დაღუპულთა სულის მოსახსენებლად იქ სანთლებით ხელში რამდენიმე სიმღერა და საგალობელი შეასრულეს. სწორედ მაშინ აჩუქა მათ მერაბ კოსტავამ ქართული დროშა და იმ დღეს ეს დროშა იაპონელებმა კონცერტის ბოლოს სცენაზე გამოიტანეს. მეორე დღეს ტოკიოს გაზეთები სწორედ ამ ფაქტის აღწერით იწყებდნენ რეცენზიებს წინა დღის კონცერტის შესახებ.

ანსამბლს თან ახლდა ლოტბარი თამაზ ანდლულაძე. კონცერტის შემდეგ ჩვენთან მოვიდა ქალბატონი კაკო სანი. იგი სწორედ იმ დღეს დაბრუნდა საქართველოდან და მაშინვე საკონცერტო დარბაზს მოაშურა, სადაც „მართევ“ გამოდიოდა. მეორე დღეს ტოკიოს ფეშენებლურ სასტუმრო „ნიუ ოგანისის“ რესტორანში გამართულ „ვარდისფერ საღამოზე“ ქალაქის ელიტის ორასამდე წარმომადგენლის თანდასწრებით კაკო სანმა დიდხანს ილაპარაკა საქართველოზე, მის ისტორიასა და კულტურაზე. ბოლოს 40 წუთი დაეთმო „მართევს“ ხელოვნებას.

კაკო სანი საქართველოს დიდი მეგობარია. პირველად იგი რამდენიმე წლის წინათ ჩამოვიდა და მერე „დაავადდა საქართველოთი“. კაკო სანს

უნდა ვუმაღლოდეთ იმ დიდ მეგობრულ კავშირებს, რაც საქართველოსა და იაპონიას შორის დამყარდა. ქალბატონი კაკო სანი „რუსთავის“ დიდი გულშემატკივარია. მისი ნამდვილი სახელია ხიროკო კაკო. იაპონური ტრადიციის მიხედვით, იაპონელები გვართ მიმართავენ ერთმანეთს, რომელსაც ემატება „სან“ (ქალბატონი, ბატონი), ასე რომ, ხიროკო კაკოს ვეძახით კაკო სანს.

მახსოვს, პირველი შეხვედრისას გამართულ ვახშამზე თამადამ — სალივერ ვადაჭკორიამ ვერ დაიმახსოვრა იაპონელი სტუმრის სახელი კაკო სანი და სადღეგრძელოში ასე „გადმოაქართულა“ იგი: „თქვენ გაგიმარჯოთ, ქალბატონო აკაკი“.

კაკო სანიმ მთელი ჩვენი დელეგაცია სუფრასთან მიიწვია და საჩუქრები მოუშადა „მართევს“.

ნ ნოემბერს, გამოსათხოვარი კონცერტის შემდეგ ბატონმა იამასირომ და „იამასიროგუმმა“ „მართევ“ თავის რეზიდენციაში მიიწვიეს, რომელსაც მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნის ათასნაირი სუვენირი ამშვენებს. განსაკუთრებით მრავალადა ქართული სუვენირები. განგვაცვიფრა იაპონელთა სუფრამ: მათ ქართული კერძები დაგვახვედრეს და დედ-მამასა და სამშობლოს მონატრებულ ბავშვებს „მშობლიურად“ გაუმასპინძლდნენ. მერე „მართევს“ უახლესი მოდელის მაგნიტოფონი აჩუქეს ნარნერით: „მართევს“, „იამასიროგუმისაგან“. სამადლობელი სიტყვა ნარმოთქვა ქალბატონმა ნათელა ჯილაურმა.

„იამასიროგუმის“ სარეპეტიციო დარბაზიდან გვიან ღამემდე ისმოდა ქართული სიმღერები „მართევსა“ და „იამასიროგუმის“ შესრულებით.

დასასრულ, ბატონმა იამასირომ „მართევს“ განუცხადა, რომ უკვე შეუდგა მუშაობას, რათა ერთი წლის შემდეგ კვლავ მოიწვიოს „მართევ“ იაპონიაში.

დამთავრდა ჩვენი პირველი გასტროლი იაპონიაში, პრესამ მაღალი შეფასება მისცა პატარა მსახიობების გამოსვლას.

გაზეთი „სანკეი სიმბუკი“, 3.11.89.

„იაპონელები, კაცობრიობის მიერ შექმნილი საუკეთესო მუსიკით დამთვრალნი, ალტაცებულნი არიან... ბავშვთა ფოლკლორულმა ანსამბლმა „მართევმ“ შეარყია იაპონიის მინა თავიანთი ხმების სიძლიერითა და სილამაზით.

31 ოქტომბერს „მართევმ“ დაათრო „სუგინამო კოკაიდოს“ დარბაზში შეკრებილი მაყურებელი ინტონაციის არაჩვეულებრივი სისუფთავით, ხმების სილამაზითა და სიმღერების ვირტუოზული შესრულებით.

ეს იყო „მართევს“ პირველი გასტროლი იაპონიაში.

საქართველო მდებარეობს შავი ზღვის პირას და გააჩნია უძველესი და უმდიდრესი ისტორია. ქართველმა ხალხმა შექმნა უმაღლესი კულტურა. თანამედროვეობის გამოჩენილი კომპოზიტორი იგორ სტრავინსკი ქართულ სიმღერაზე ამბობს: „ეს არის საუკეთესო მათ შორის, რაც კი ოდესმე მომისმენიაო“.

ინსტრუმენტები (სალამური, ჩონგური, ფანდური) გადმოსცემენ უზუსტეს ხმოვანებას, რომელიც საუკუნეების სიღრმეში დაიბადა. თავისი შესანიშნავი სიმღერებითა და ცეკვებით „მართვე“ ინარჩუნებს მრავალსაუკუნოვან ტრადიციებს.

კონცერტი დაიწყო „მრავალჟამიერით“, სიმღერებს შორის სრულდება ცეკვები და ყოველივე ეს ქმნის დიდ, ულამაზეს ზემოხ. ეროვნული ტანსაცმლით (ჩოხები) შემოსილი, ნელზე ხანჯალმემორტყმული პატარა ბიჭუნები, მაყურებელს თავიანთი ხალხის ვაჟკაცურ სულს გადასცემენ.

კლასიკური ოპერისა და დასავლური მუსიკის საპირისპიროდ, „მართვე“ უბრუნებს მაყურებელს სიმღერის შესრულების პირველყოფილ ბუნებრივ სილამაზეს.

სახუმარო სიმღერებში ბიჭუნები მშვენივრად ბაძავენ ძაღლებს, ფრინველებს და სხვ.

კონცერტის აპოთეოზად იქცა „მართვეს“ მიერ ცნობილ იაპონურ ანსამბლ „იამასიროგუმთან“ ერთად შესრულებული „აკატომბო“ (ჭრიჭინა) და ქართული სიმღერა „ჩემო კარგო ქვეყანა“. ამ სიმღერებმა იმდენად შეძრა და ისე აუჩუყა გული მაყურებელს, რომ ბევრი მათგანი ატირდა. უმდიდრესი და ურთულესი პოლიფონიის დახვეწილი შესრულებით „მართვე“ შესანიშნავად აერთიანებს ხალხური ხელოვნების უძველეს ტრადიციებს. თავისი არაჩვეულებრივი ხელოვნებით „მართვემ“ გვიჩვენა 21-ე საუკუნეში მუსიკალური კულტურის განვითარების გზა.

ბატონმა იამასირომ შეასრულა თავისი დანაპირები და ერთი წლის შემდეგ „მართვე“ მეორედ გაემგზავრა იაპონიაში. ტრადიციისამებრ, მოსკოვამდე მშობლებმა გაგვაცილეს. სასტუმროში მათთან ერთად მოვთავსდით. „მართვე“ ჩვენ ზევით სართულზე დააბინავეს. საღამოს ჩვენ ნათელა ჯილაურის „ლუქსში“ გავშალეთ პურმარილი, თამადამ — ზაურ ცინცაძემ ბავშვებს მშვიდობიანი მგზავრობა უსურვა, „ჩემი ზურიკო ჯერ კალთიდან არ მომიშორებია და ასე შორს როგორ გავუშვა“, — ცრემლებად იღვრებოდა ზაურის მეუღლე ნუნუ. ზურიკელა ცინცაძე „მართვეში“ ყველაზე პატარა იყო ტანითაც და ასაკითაც. ეს მისთვის პირველი გასტროლი იყო უცხოეთში. კარებზე დააკაკუნეს. სართულის მორიგეა, — თქვა ნელი ბუზიაშვილმა. „Кто здесь старший?“ იკითხა შუახნის ქალმა, ნათელა ჯილაური ნამოდგა. „Извините, но ваши дети шумят и спать не дают туристам“.

მე და ნათელა გამოვედით ოთახიდან და ადმინისტრატორს გავყევით. ოთახის წინ, სადაც „მართვემ“ იჯახმა, დიდი ფოიე სავსე იყო უცხოელი ტურისტებით. „მართვეს“ ბიჭები გამოსულიყვნენ და მათთვის მღეროდნენ. ჩვენ გვინდოდა ბავშვები დაგვეტუქსა, მაგრამ უცხოელებმა არ დაგვანებეს და გვთხოვეს, ნება დაგვეერთო ბავშვებისთვის, რომ ცოტა ხანს კიდევ ემღერათ. იმპროვიზებული კონცერტი კარგა ხანს გაგრძელდა. უცხოელები დასაძინებლად აღარ მიდიოდნენ. ისინი

სუვენირებს ჩუქნიდნენ პატარა მომღერლებს, სანამ ადმინისტრატორი არ დაგვემუქრა: „Если не разойдётся, сейчас же вызову милицию“.

იაპონიაში გასტროლის წინ, რასაკვირველია, მილიცია არავის უნდოდა.

ჩვენ ჩასვლამდე ორი დღით ადრე იაპონური გაზეთები რეკლამებს ბეჭდავდნენ და იუნცებოდნენ „მართევს“ მომავალი გასტროლის შესახებ:

„პარმონია, სილამაზე. მშვენიერება — „მართევ“ საქართველოდან“. „2 ნოემბერს ქალაქ ტუკუბაში გაიმართება „მართევს“ კონცერტი. მის შემადგენლობაში არიან 6-დან 16 წლამდე ასაკის ბავშვები. ეს ანსამბლი შექმნა საგუნდო ხელოვნების თვალსაჩინო სპეციალისტმა და მკვლევარმა ანზორ ერქომაიშვილმა. ანსამბლი „მართევ“ ბევრად აღემატება ვენის ბავშვთა კაპელას (ავსტრია).

„სრულყოფილი ხელოვნება!“

„საქართველოს რესპუბლიკის ბიჭუნების გუნდი „მართევ“ ხვალიდან კვლავ გამართავს კონცერტებს იაპონიაში. ძლიერი ხმებისაგან მოქსოვილი საოცარი (სასწაულებრივი) პარმონია, იშვიათი პოლიფონია. ასეთი სიმღერები მხოლოდ საქართველოსთვისაა დამახასიათებელი.

საქართველო დღეს ცნობილია თავისი ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის სულისკვთებით. მისი დიდებული ტრადიციები და სული გამოხატულია მის სრულყოფილ ხელოვნებაში“.

„იაპონიას კვლავ ესტუმრა ბიჭუნათა ცნობილი ანსამბლი „მართევ“ საქართველოდან. 25 ოქტომბერს ნარიტას აეროპორტში ჩამოფრინდა ბავშვთა ანსამბლი. იაპონიაში ადრე არ იცნობდნენ ქართულ გუნდურ ხელოვნებას. მისი გაცნობა 1987 წლიდან დაიწყო, როცა ფირმა „ვიქტორმა“ გამოუშვა ლაზერის ორი აუდიოფირფიტა, რომელზედაც ქართული ხალხური სიმღერები იყო ჩანერილი; ამას მოჰყვა დიდი წარმატებით ჩატარებული ანსამბლ „რუსთავის“ გასტროლები. ქართული სიმღერის თვითმყოფადობა მის მრავალხმიანობაში გამოიხატება. ამ სიმღერებს ახასიათებს ურთულესი პოლიფონია და განსაკუთრებული რიტმი.

ქართული საგუნდო სიმღერების შესრულების მანერა დასავლეთის ბელკანტიკისაგან დიდად განსხვავდება, მას ახასიათებს იაპონელებისათვის უცნობი „ნონევიბრატო“.

„მართევს“ შემადგენლობაშია ახალგაზრდა თაობა, რომელიც ძველი სასიმღერო კულტურის მემკვიდრე და შემნახველია. „მართევ“ სცენაზე წარმოადგენს ხმების ორკესტრს, რომელიც სოლისტებს მართლა ორკესტრივით ჰყვება.

„მართევმ“ თავისი კონცერტებით ცნობილი მუსიკოსების დიდი სიმპათიები დაიმსახურა. მას ჩატარებული აქვს 800-ზე მეტი კონცერტი, როგორც თავის სამშობლოში, ასევე მის ფარგლებს გარეთაც. ფირმა „მელოდია“ და იაპონურმა ფირმა „ვიქტორმა“ უკვე გამოუშვეს „მართევს“ ფირფიტები და ლაზერის აუდიოფირფიტა“.

ასეთი რეკლამის შემდეგ „მართვეს“ წინაშე უფრო დიდი ამოცანები იდგა და პასუხისმგებლობაც მეტი იყო. ხომ წარმოგიდგენიათ, ორმოცმა პატარა ბიჭმა უნდა წარმოაჩინოს მთელი საქართველო, რომელიც სადღაც მიკარგულია სსრ კავშირის რუკაზე და რომელსაც დღემდე რუსეთს ეძახიან. გარდა კონცერტისა, უცხოეთში ჩვენი მოვალეობა იყო დარბაზისათვის გაგვეცნო საქართველო, მისი ისტორია, გეოგრაფიული მდებარეობა, კულტურა და აგვეხსნა, რომ ჩვენ რუსები არა ვართ, გვაქვს საკუთარი ენა და დამწერლობა.

ამას ემატებოდა ისიც, რომ იაპონიაში ამჯერად მხოლოდ მომღერალთა გუნდი იყო მინვეული.

ამ გასტროლების წინა პერიოდში „მართვეში“ ლობტარად მოვიწვიეთ შესანიშნავი მუსიკოსი და არაჩვეულებრივი პედაგოგი კოტე მშვიდობაძე. ჩვენ ერთად მოგვიხდა საგასტროლო პროგრამის მომზადება და, წინა გასტროლების გამოცდილების გათვალისწინებით, პროგრამაში ცვლილებები შევიტანეთ. კიდევ ერთი დეტალი: გასტროლები დაგვემა და საამისოდ მთელი ხარჯები გაიღო ბატონმა იამასირომ, და თუ გასტროლები წარმატებით არ დამთავრდებოდა, მაშინ იამასირო უდიდეს ვალებში ჩაყარდებოდა. ეს კიდევ მეტ პასუხისმგებლობას გვაკისრებდა. ასეთ ვითარებაში დაიწყო „მართვეს“ მეორე გასტროლი იაპონიაში. კონცერტები დაგვემილი იყო დიდ და პრესტიჟულ საკონცერტო დარბაზებში.

ახლა გასტროლებზე დეტალურად აღარ შეეჩერდები, წინდანი გეტყვით, რომ „მართვემ“ ფურორი მოახდინა. დარბაზები გაჭედილი იყო ხალხით და ეს თავდაჭერილი მსმენელი, განონასწორებული და თითქმის უემოციო, კონცერტის შემდეგ თავს ვერ იკავებდა, ოვაციებსა და შეძახილებს ბოლო აღარ უჩანდა, იაპონელების ალყაში მოქცეული ბავშვები გასახდელში ველარ შედიოდნენ.

იაპონიაში მოგზაურობისას ჩვენზე ყველაზე დიდი შთაბეჭდილება მოახდინა იამასიროს გუნდმა: ის, რაც მათ გააკეთეს ჩვენთვის, დაუწინარია. იმის გარდა, რომ ყველა კონცერტზე გვემსახურებოდნენ, როგორც ტექნიკური პერსონალი, კონცერტის ბოლოს სცენაზე გამოდიოდნენ და ჩვენთან ერთად მღეროდნენ ფინალში, რითაც მაყურებლის აღფრთოვანებას იწვევდნენ.

გასტროლები დაგვემილი იყო უმაღლეს დონეზე. ბატონ იამასიროს არც კულტურული პროგრამა დავიწყებია. ენობოდა შესანიშნავი ექსკურსიები. ჩვენს ბავშვებს არასოდეს დაავიწყდებათ იაპონური „დისნეილენდის პარკი“, სადაც „მართვემ“ მთელი დღე გაატარა. ეს იყო მათ ბიოგრაფიაში ყველაზე დიდი შთაბეჭდილება: მოგზაურობა კოსმოსში, ამერიკული ავტორალები, მოგზაურობა შიშის სამყაროში, ჯუნგლებში, ბრძოლები ზღვაზე, თოჯინების ორკესტრი და მათი ალღუში, შეხვედრები დისნეის ზღაპრების გმირებთან და, რა ვიცი, კიდევ რამდენი რამ. ჩვენს ბავშვებს ისეთი სახეები ჰქონდათ, სხვა სამყაროდან ჩამოსულებს ჰგავდნენ.

ჩვენ გულდანყვეტილებმა დაეტოვეთ პარკი... ასეთი სანახაობით ტკობა ყველა ბავშვმა უნდა განიცადოს.

იმ დღეს კონცერტი არ გეკონდა, ბავშვები თავისუფალი იყვნენ და მთელი ღამე ერთმანეთს შთაბეჭდილებებს უზიარებდნენ.

კიდევ ერთი შესანიშნავი ექსკურსია ჩატარდა ტოკიოს ზოოპარკში, რომელიც დაგვიმისი არ ყოფილა. ჩვენს ერთ-ერთ კონცერტს თურმე ზოოპარკის დირექტორი დაესწრო და თავისი აღფრთოვანება „კაცობრიობის უმაღლესი მუსიკის“ მიმართ (როგორც იაპონურმა პრესამ შეაფასა ქართული ხალხური სიმღერები) იმით გამოხატა, რომ „მართევ“ ზოოპარკში მიიპატიჟა. ტოკიოს ზოოპარკში ცხოველები ისევე თავისუფლები არიან, როგორც ადამიანები იაპონიაში. ზოოპარკის მთელ ტერიტორიაზე ვერ ნახავთ ვერც ერთ გალიას; ცხოველები თავს საკუთარ სამყაროში გრძნობენ, არ არიან შეზღუდულები არაფრით და არაფერზე უხდებათ ზრუნვა. აქ ადამიანები შემოდიან ავტობუსებით და იქიდან ათვალეირებენ ცხოველებს, რომლებიც მათ არ ერიდებიან, პირიქით, ახლოს მიდიან მათთან. ავტობუსიდან ჩამოსვლა შეიძლება მხოლოდ ყველაზე უსაფრთხო ზონებში, სადაც ფრინველები და უწყინარი ცხოველები ბინადრობენ.

ჩვენი ბავშვები ინტერესით აკვირდებოდნენ ლომებს, ვეფხვებს, მარტორქებს და სხვა უზარმაზარ მხეცებს.

ძალიან „დაგვიმეგობრდა“ ერთი ჟირაფი, რომელიც ჩვენს მანქანას ჯერ ნინ დაუდგა, მერე გვერდიდან მოგვიარა და თავი შემოყო ფანჯარაში. ბავშვები ეფერებოდნენ და კოცნიდნენ ამ უზარმაზარ, უწყინარ ცხოველს, რომელიც მოფერებითვე პასუხობდა ჩვენს ბავშვებს. დათო გერსამიამ სიმღერა წამოიწყო, „მართევ“ მღეროდა, აინტერესებდათ ჟირაფის რეაქცია. ისიც გაიტრუნა, თვალები მილულა და სიამოვნებით უსმენდა სიმღერას. ბავშვები ველარ შორდებოდნენ ჟირაფს, რომელიც ხან ერთ ფანჯარაში შეყოფდა თავს და ხან მეორეში.

ზოოპარკში ბევრი ისეთი ცხოველი ვნახეთ, მხოლოდ ნიგნებში ან ტელეგადაცემა „ცხოველთა სამყაროში“ რომ გვენახა. მათ ემსახურება მრავალრიცხოვანი მომსახურე პერსონალი, რომლებიც მოტოროლეუბითა და ურიკებით ეზიდებიან საკვებს და ისე არიან „დაძმობილებული“ ცხოველებთან, რომ მხეცებთანაც ყოველგვარი დაცვის გარეშე მიდიან.

ეს ცხოველები არავის მიმართ არ არიან აგრესიულები, რადგან ყველაფერი აქვთ, რაც არსებობისთვის სჭირდებათ: საკვები, სივრცე, თავისუფლება. ყოველივე ამან დიდი შთაბეჭდილება მოახდინა, ბავშვებმა თქვეს: „ნახეთ, აქაური ცხოველები რა თავისუფლები არიან, ჩვენს ზოოპარკში კი ცხოველები დაპატიმრებულები არიან. მათ სევდიანი თვალები აქვთ, რადგან უდანაშაულოდ მუდმივი პატიმრობა მიუსაჯეს. ზოგიერთი უფრო საშიში დამნაშავე ადამიანი თავისუფალი დადის, ხოლო უწყინარი და უდანაშაულო ცხოველები კი დაპატიმრებული არიან. რატომ? მოდით, — გვითხრეს მათ, — როცა თბილისში ჩავალთ,

იქნება ვთხოვოთ მთავრობას, რომ ჩვენი ზოოპარკის ცხოველები გაათავისუფლონ. მერე იქნება მთელმა მსოფლიომ მოგებაძოს და ყველა ცხოველი განათავისუფლდეს."

ექსკურსია დამთავრდა. ბავშვები ისე დაუმეგობრდნენ ზოგიერთ ცხოველს, რომ ძლივს გამოვიყვანეთ ზოოპარკიდან. ყოველივე ეს ვიდუოდირზე აღბეჭდა ჩვენმა სახელოვანმა ოპერატორმა, ბატონმა იური ბარამიძემ.

გასტროლები იაპონიაში წარმატებით დამთავრდა. პრესამ მაღალი შეფასება მისცა ჩვენს გამოსვლებს: „საოცარი ხმების ორკესტრი".

„საქართველოდან – ქვეყნიდან, რომელიც გამოირჩევა თავისი ტრადიციებით და გადაჭიმულია შავი ზღვიდან კასპიის ზღვამდე — იაპონიაში ჩამოვიდა ბიჭუნების გუნდი, გასაოცარი ხმების ორკესტრული ჟღერადობით.

საქართველო უძველესი ქვეყანაა. იგი იყო შემაერთებული ხიდი აღმოსავლეთისა და დასავლეთის კულტურებს შორის. თქმულებანი ამ ქვეყანაზე შემოგვინახეს ბერძნულმა მითებმა.

საგუნდო მუსიკა, რომელიც გამოირჩევა დახვეწილობითა და თვითმყოფადობით, ისეთივე უძველესია, როგორც ეს ქვეყანა. გამოჩენილმა მუსიკოსმა სტრაინსკიმ იგი შეაფასა, როგორც „უმაღლესი მუსიკა, შექმნილი ადამიანის მიერ".

ამ გუნდის პირველივე მოსმენისას გაგაოცებთ სხვადასხვა სიძლიერის ხმებისა და მდიდარი „სულის ჟღერადობის" ჰარმონია.

ის მომხიბლაობა, რომელიც ამ მუსიკას ახლავს, აჯადოებს მსმენელსა და შემდგომში ყურს აღარ ავიწყდება".

„იაპონია-საბჭოთა კავშირის მეგობრობა".

1991 წ. 1 თებერვალი

„საოცარი ჰარმონია — საქართველოს ბიჭუნათა გუნდი „მართევ" იაპონიაში".

„შავი ზღვის სანაპიროზე მდებარე, ჩრდილოეთით კავკასიონის ქედით შემოფარგლული უძველესი კულტურის მატარებელი ხალხის ქვეყანა — საქართველო — ახლა ყველას ყურადღებას იპყრობს. ეს გაზაფხული ძალიან დატვირთულია მოვლენებით: საქართველოს სახელმწიფო თეატრის გასტროლები, ქართული კინოს დღეების გახსნა. ამ მოვლენათა რიგში დგას საქართველოს ტრადიციული კულტურის ბრწყინვალეობა — რესპუბლიკის ბიჭუნების გუნდ „მართევს" ჩამოსვლა იაპონიაში.

საქართველო არის ქვეყანა, სადაც სხვადასხვა ქვეყნის კულტურები ძველთაგანვე ხვდებოდა ერთმანეთს. იგი არის მდიდარი ქვეყანა, რომელმაც თავის სიდიადეს ბრწყინვალე მზის წყალობის მიღებით მიაღწია, როგორც ეს ბერძნულ მითებშია მოხსენიებული. აქ მცხოვრებმა ამაყმა ხალხმა, დიდებული ბუნების ხელშეწყობით, სხვადასხვა ქვეყნის კულტურებიდან მათი არსი ამოკრიფა და შექმნა საკუთარი თვითმყოფადი

კულტურა, კერძოდ, ტრადიციული საგუნდო მუსიკა (პოლიფონია), რომელსაც გამოჩენილმა კომპოზიტორმა სტრავინსკიმ „კაცობრიობის უდიდესი მუსიკა“ უწოდა.

კარიბის ზღვისა და ჩრდილოეთ აფრიკის მუსიკა ჩვენს თანამედროვეობაში დიდ ინტერესს იწვევს, მაგრამ არსებობენ მუსიკის თაყვანისმცემლები, რომელთაც ეს არ აკმაყოფილებთ და მათი ყურადღება მიჰყრობილია აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნების მუსიკისადმი. ბულგარული პოლიფონია სწორედ ის პირველი მერცხალია, რომელმაც შარშანწინ უდიდესი ბუმი გამოიწვია.

ბულგარეთის ქალთა გუნდის დარად შესანიშნავი იყო ბიჭუნათა გუნდი საქართველოდან. ძლიერი ხმების, მოგუგუნე ბანებისა და წკრიალა დისკანტების მიერ შექმნილი უცნაური ჰარმონია ღრმა შთაბეჭდილებას ახდენს და ხიბლავს ყველას, ვინც ამ სიმღერებს მოისმენს.

საქართველოს რესპუბლიკის ბიჭუნათა გუნდი „მართვე“ შეიქმნა 1976 წელს ცნობილი ქართველი მუსიკოსის ანზორ ერქომაიშვილის ხელმძღვანელობით. ჰარმონია, რომელსაც ქმნიან 6-დან 18 წლამდე ასაკის ბიჭები, მართლაც „ხმების ორკესტრს“ წარმოადგენს.

ეს ხმები ქმნის პოლიფონიას, რომელიც აშკარად და სრულყოფილად გამოხატავს ქართველების ამაყ სულს. 1980 წელს იუნესკოს საერთაშორისო კონფერენციაზე მსოფლიოს 30 ქვეყნიდან ჩამოსულმა მუსიკოსებმა ერთსულოვნად გამოთქვეს უდიდესი აღფრთოვანება და აღიარეს ეს შთაბეჭდავი დებიუტი საუკეთესოდ.

შემდგომში, სხვადასხვა ქვეყნებში თავისი გამოსვლების დროს, ამ ანსამბლმა აღფრთოვანების ქარიშხალი გამოიწვია.

მსოფლიოს მუსიკის მოყვარულებზე არაფერს ვიტყვით, მაგრამ ის ადამიანებიც კი, რომლებიც უკმაყოფილებას გამოთქვამდნენ დღემდე მოსმენილი მუსიკის, გამო, დუმილით ვერ აუვლიან გვერდს ამ მართლაც შესანიშნავ გუნდს“.

იაპონიიდან დაბრუნების შემდეგ სამი დღე ვრჩებოდით მოსკოვში საგუნდო მუსიკის საერთაშორისო ფესტივალში მონაწილეობის მისაღებად, რომელიც მოსკოვის საავიაციო ინსტიტუტის დარბაზში ტარდებოდა. ფესტივალზე მონაწილე იყვნენ გუნდები უცხოეთის რამდენიმე ქვეყნიდან, მათ შორის იყო ჰონკონგის შესანიშნავი ბავშვთა გუნდი, რომელსაც გამოჩენილი მუსიკოსი, პროფესორი უიპ ვაი-ჰონგი ხელმძღვანელობდა. ჩვენი პოლანდიელი მეგობრისა და იმპრესარიოს, იან პეჰინგის რეკომენდაციით, ჩვენ ეს გუნდი მონაწილე გვყავდა თბილისში. მან წარმატებით მოიარა მთელი ევროპა და ჩვენთანაც რამდენიმე დასამახსოვრებელი კონცერტი გამართა. ჰონკონგელი ბავშვები „მართვეს“ ბიჭებთან დაბინავდნენ, ხოლო მისი ხელმძღვანელი უიპ ვაი-ჰონგი ჩვენი ცნობილი მუსიკოსის ბადრი თოიძის ოჯახში ცხოვრობდა. ბადრი თოიძის ორი ვაჟი – ირაკლი და ამიკო მაშინ „მართვეს“ სოლისტები იყვნენ.

ბატონი პროფესორი და მისი ანსამბლის წევრები უაღრესად კმაყოფილი იყვნენ ქართველთა თბილი მიღებით, უკმაყოფილონი იყვნენ მხოლოდ მასპინძლები: „ჩვენ მთელი ქართული სამზარეულო მოუემზადეთ და ესენი ბრინჯის გარდა არაფერს ჭამენ“.

დასამახსოვრებელი იყო ჰონკონგელების კონცერტი „მართევსთან“ ერთად, რომელიც თბილისის კონსერვატორიის მცირე დარბაზში გაიმართა; თბილისელ მაყურებელს ალბათ დღემდე ახსოვს ორი სრულიად განსხვავებული სტილისა და საშემსრულებლო მანერის მქონე ანსამბლის ხელოვნება. ჰონკონგელმა ბავშვებმა შეასრულეს თავიანთი ქვეყნისა და ევროპელი კლასიკოსების ნაწარმოებები. დიდი მანეტროს, პროფესორ უიპ ვაი-ჰონგის დირიჟორობით გუნდი არაჩვეულებრივად სუფთად ჟღერდა.

ცნობილი მანეტრო დაინტერესებული იყო მოსკოვში ჩვენი ანსამბლის ჩანერა-გადაღებით, რათა სარეკლამო მასალები მოემზადებინა „მართევს“ ჰონკონგში მისანევენად. უიპ ვაი-ჰონგს გაეცანეთ იაპონიიდან ჩამოტანილი სარეკლამო მასალები: კომპაქტური დისკო, ბუკლეტები, ფოტოები, საგაზეთო რეცენზიები და სხვა.

— ახლა ვიცი, რა უნდა გავაკეთო, თქვენ დიდი წარმატება გელით ტაივან-ტაილანდში, — გვითხრა უიპ ვაი-ჰონგმა გამომშვიდობებისას.

ცოტა ხნის შემდეგ „მართევმ“ მიიღო მინევეა ტაივან-ტაილანიდან.

1991 წლის 17 მარტს მოცეკვავეთა ანსამბლთან ერთად, რომელსაც ფრიდონ სულაბერიძე ხელმძღვანელობდა, „მართევმ“ ლაინერ „ილ-62“-ით გეზი მოსკოვიდან ბანგკოკისაკენ აიღო. თვითმფრინავი ჯერ ტაშენგტში დაჯდა სანვაის შესასვლად, მერე — ყარაჩში, სადაც თვითმფრინავიდან არ ჩამოგვიშვეს, ვინაიდან იქ საომარი მდგომარეობა იყო. ყარაჩის შემდეგ დელიში გავფრინდით, დელიდან ვიფრინეთ ცუდ მეტეოროლოგიურ პირობებში, სუყველა ქამრებით მიგვაბეს საზურგეზე. ასე „შეკრულებმა“ ვიფრინეთ და 16 საათის ფრენის შემდეგ, როგორც იქნა, ბანგკოკში ჩავფრინდით.

ასეთი მძიმე ფრენისგან შემდეგ ბავშვებს თავბრუ ეხვეოდათ.

„ამდენი, მგონი, ჩკალოვსაც არ უფრენიაო, — იხუმრა ანსამბლის თარჯიმანმა, ბატონმა ჯუმბერ ჩოლობარგიამ, რომელიც მთელი ამ მძიმე ფრენის განმავლობაში კოტე მშვიდობაძესთან ერთად ართობდა თვითმფრინავის რყევისაგან ღონემიხდილ ბავშვებს.

მოსკოვიდან გამოფრენის წინ ძალიან ციოდა, ამიტომ ბავშვებს თბილი ტანსაცმელი ეცვათ. ბანგკოკში კი სიცხე 40°C -ს აღწევდა.

ბავშვებმა სასწრაფოდ გაიხადეს ტანსაცმელი და ავტობუსებში მაისურებითა და ტრუსებით მოთავსდნენ.

სასტუმროს შენობის კედელზე ხელიკები იყვნენ თავდაყირა „მინე-ბეჭული“, მაგრამ ეს კიდევ არაფერი, ხელიკები ოთახებშიც დაგვხვდა, ისინი ლოგინებზე დაკოცავდნენ. როცა შეწუხებულებმა პროტესტი განაცხადეთ, სასტუმროს ადმინისტრაციამ გვითხრა: „ეგ ჩვენთან

ჩვეულებრივი ამბავია, ნუ გეშინიათ, არ იკბინებიანო". ბავშვებს თითქმის არ უშინიათ. ნახევარი ლამე დერეფანში გაატარეს. ბანგაკოში ერთი ლამე დავრჩით. მეორე დილით სასტუმროში გვექონდა სარეკლამო გადაღება. გადაღების შემდეგ „ბოინგ-747“-ით გავეფრინდით კუნძულ ტაივანზე. იქ ძალიან კარგად მიგვიღეს. მოგვათავსეს მაღალი კლასის სასტუმროში, მაგრამ ახლა სხვა პრობლემამ იჩინა თავი. გარეთ 40°C -ზე მეტი სიცხე იყო, სასტუმროში ჩართული იყო კონდიციონერები და მთელი ლამე ციოდა. ჩვენი ბავშვები მიუჩვეველნი იყვნენ ტემპერატურის ასეთ ცვალებადობას. გაცივდნენ და რამდენიმე მათგანს მაღალი სიცხეც მისცა. მიუხედავად ამისა, ტაივანზე ჩვენი კონცერტები დიდი წარმატებით მიმდინარეობდა. განსაკუთრებული წარმატება ხვდა ჩვენს მოცეკვავეთა ანსამბლს, რომელსაც რამდენჯერმე ამეორებიანდნენ ცეკვებს. ასეთ სიცხეში ცეკვის განმეორება ადვილი არ არის და კონცერტის შემდეგ ბავშვები არაქათგამოცლილები სხდებოდნენ ავტობუსებში. კონცერტები გაემართეთ ტიბეტიში, შაჯონში, კიულჩონგში, ტაიჯონსა და სხვა ქალაქებში.

ტაივანიდან გავეფრინდით კუნძულ ბონჰეიზე, ვიფრინეთ პატარა თვითმფრინავით, რომელიც ცუდი ამინდის გამო პეპელასავით აწყდებოდა აქეთ-იქით და არ გვეგონა, ცოცხლები თუ ჩავიდოდით ადგილზე. როგორც იქნა, ჩვენი თვითმფრინავი დაჯდა, მაგრამ გარეთ ისეთი ქარი ქროდა, რომ ძლივს მივალნიეთ აეროპორტის შენობამდე. როცა ამის შესახებ ვუთხარი და მხეცდურებს, მათ გვიპასუხეს, რომ დღეს ყველაზე კარგი ამინდია, თქვენ ცუდი ამინდი არ გინახავთო.

იმ კუნძულზე ერთი კონცერტი ჩავატარეთ დიდი წარმატებით. დარბაზში ტევა არ იყო, მაყურებლის დიდი ნაწილი ფეხზე იდგა. ისინი გაოგნებულები უყურებდნენ ამ „დიდთვალეზა“ უცხოქვეყნელ გოგობიჭებს, რომლებმაც მათთვის მეტად უცნაური ხელოვნება აჩვენეს.

უკან, ტაივანზე დაბრუნებისას, შედარებით მშვიდობიანად ვიმგზავრეთ.

ამის შემდეგ ბანგაკოში კიდევ რამდენიმე კონცერტი გაემართეთ. აუტანელი სიცხის გამო კონცერტები გვიან ღამით იწყებოდა. ჰაერი არ გვეოფნიდა. ეს ორი კვირა ჩვენთვის შეუჩვეველი კლიმატის პირობებში ძალიან გაგვიჭირდა. კონცერტამდე ბავშვები მთელ დღეს აუზში ჭყუშპალაობდნენ, საღამოს ქალაქში სეირნობდნენ. ჩვენი ბიჭები ყველასგან გამოირჩეოდნენ თავიანთი „ახოვანებითა“ და დიდი თვალებით. პატარა ტანის წვრილთვალეზა ადამიანებს შორის ბექა სებისკვერადე და ვანო გალუაშვილი გულიერებით დადიოდნენ ქუჩებში. „მართევში“ ყველაზე პატარა, ზურიკო ცინცაძე ხუმრობდა: „ჩემზე პატარა თუ ვინმე კიდევ დადიოდა დედამინაზე, აღარ მეგონა და ამათთან კალათბურთელივით ვჩანვარო“.

„მართევს“ ბიოგრაფიაში ეს მოგზაურობა გამორჩეულად დასამახსოვრებელი იყო, რადგან იგი ჩვენთვის უცნაურ ქვეყნებში და განსა-

კუთრებულ პირობებში ჩატარდა. გაფართოვდა „მართვეს“ გასტროლების გეოგრაფიაც. როცა მოსკოვში ჩამოვფრინდით, ისეთი შთაბეჭდილება გვექონდა, თითქოს უცხო პლანეტიდან დავბრუნდით.

* * *

1991 წლის მაისში „მართვე“ გერმანიაში მიიწვიეს ქ. ჰალეში ბავშვთა გუნდების საერთაშორისო ფესტივალზე, ჩვენი მიწვევა განაპირობა ბერლინში მანფრედ როსტის კონცერტებში მონაწილეობამ.

ჰალეში მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნებიდან ბავშვთა მრავალი გუნდი ჩამოვიდა.

მოგესხნებათ, საქართველოში ამ დროს ურთულესი პოლიტიკური და ეკონომიკური ვითარება იყო.

ფესტივალი 7 მაისს გაიხსნა. 12 საათზე გუნდებისა და ორკესტრების უზარმაზარი კოლონა დაიძრა ქალაქის ქუჩებში. ოცზე მეტი ბავშვთა გუნდი, ნაციონალურ კოსტიუმებში ჩაცმულები, თავიანთი სახელმწიფო დროშებით მოდიოდა. „მართვე“ ჩოხებში გამოწყობილი მოაბიჯებდა. კოლონას თავში ედგა გიორგი ბუგიაწიშვილი, რომელსაც საქართველოს დროშა ეჭირა. მის უკან მოჰქონდათ ტრანსპარანტი წარწერით: „საქართველო“. მართალი გითხრათ, „მართვე“ ყველასგან გამოირჩეოდა, ჯერ ერთი, იმიტომ, რომ ერთადერთი გუნდი იყო, სადაც მხოლოდ ბიჭები მონაწილეობდნენ, მეორეც, ჩვენი შინდისფერი ჩოხები მეტად ლამაზად გამოიყურებოდა სხვა ქვეყნების ეროვნული კოსტიუმების ფონზე. ქალაქის მოსახლეობის უმრავლესობა ქუჩებში გამოფენილიყო. დანარჩენები ფანჯრებიდან იყურებოდნენ. მოკლედ, ფესტივალის გახსნა ქალაქის დღესასწაულად იქცა.

მართლაც მშვენიერი სანახავი იყო, როცა გუნდები რიგრიგობით მღეროდნენ ან ორკესტრი უკრავდა. „მართვე“ მგზავრული სიმღერებით მიდიოდა ჰალეს ქუჩებში. მაცურებელი გულწრფელი ტაპით გვაჯილდოვებდა.

მერე ეს გუნდები შეგროვდნენ ქალაქის ცენტრალურ მოედანზე და ერთად შეასრულეს საფესტივალო სიმღერა ორკესტრის თანხლებით. ეს სიმღერა სპეციალურად დაინერა ფესტივალისათვის და გუნდებმა იგი წინასწარ შეისწავლეს.

ფესტივალი გახსნა ქალაქის მერმა. სიტყვით გამოვიდნენ ფესტივალის საორგანიზაციო კომიტეტის თავმჯდომარე და სხვა გამოჩენილი მოღვაწეები. სალამოს ქალაქის რამდენიმე თეატრსა და საკონცერტო დარბაზში გაიმართა საფესტივალო კონცერტები. ფილარმონიის საუკეთესო დარბაზში, სადაც „მართვე“ გამოდიოდა, ტევა არ იყო. ფოიეში გამოკრული წარწერა გვამცნობდა, რომ გროვდებოდა ფული თბილისელი ბავშვების დასახმარებლად. ტელევიზიით ყოველდღე გადაიცემოდა ინფორმაცია საქართველოში არსებული მდგომარეობის შესახებ. ამიტომ ხალხი გულწრფელად თანაგვიგრძნობდა.

ჩვენი კონცერტი დიდი წარმატებით ჩატარდა. კონცერტის შემდეგ ქალაქის მერმა გვითხრა, რომ ფესტივალზე სოლიდური თანხა შეგროვდა ქართველი ბავშვების დასახმარებლად.

გარდა ამისა, ჰალეს ოლქი აგროვებდა დიდძალ ჰუმანიტარულ დახმარებას და ეს ტვირთი შეგროვლად ფულთან ერთად საქართველოში უნდა გაგზავნილიყო, ოღონდ საჭირო იყო თბილისის მერიის თანხმობა. ჰალეს მერიის ოფიციალური წერილი ქალბატონმა ნათელა ჯილაურმა თბილისის მერიას ჩააბარა. თბილისის მერიამ ეს წერილი უყურადღებოდ დატოვა და პასუხად სამადლობელი ბარათიც კი არ გაუგზავნია.

ჰალეში „მართვე“ ცხოვრობდა ქალაქის ერთ-ერთ განაპირა რაიონში, მოსწავლეთა პანსიონატში. როცა პირველად ამ პანსიონატში მიგვიყვანეს, ჩვენს გაოცებას საზღვარი არ ჰქონდა – შენობის წინ იდგა ლენინის უზარმაზარი ძეგლი. მაშინ, როცა გერმანია უკვე კარგა ხნის გაერთიანებული იყო, საბჭოთა კავშირი — დაშლილი და ლენინის ძეგლები თვით რუსეთშიაც — განადგურებული, აქ, გერმანიაში, ჰალეში, ამ უძველესი კულტურის ქალაქში, იდგა ლენინის ძეგლი, რომელსაც ყოველ დილით ცოცხალი ყვავილებით ამკობდნენ.

ამ ამბავმა გამახსენა ერთი შემთხვევა: თბილისში, დიღმისაკენ მიმავალ გზაზე, საბურთალოდან რომ ეშვებით, იდგა ლენინის უზარმაზარი ბარელიეფი. ერთ დღეს, უთენია, ოზურგეთისაკენ მივემგზავრებოდი ავტომანქანით და ვნახე საოცრება: ლენინისათვის ვილაქას რამდენიმე ქართული ლავაში ჩაეტენა პირში. მაშინ ეს იმდენად უჩვეულო ამბავი იყო, რომ მე შევშინდი და სასწრაფოდ გავეცალე იქაურობას; რამდენიმე დღეში ის ბარელიეფი აიღეს.

ახლა ისევ ჰალეს დავუბრუნდეთ. მოსვენებას არ მაძლევდა კითხვა: 40 წლის განმავლობაში როგორ შეუცვალეს გერმანელ ხალხს ფსიქოლოგია ისე, რომ როცა ლენინის ძეგლებს თვით რუსეთშიც კი იღებდნენ ან შეურაცხყოფდნენ, გერმანიაში ყვავილებით ამკობდნენ. ამ ამბავს კიდევ ერთი ფაქტი დაემატა: ფესტივალის გახსნის მეორე დღეს ჰალეში ჩამოვიდა გერმანიის კანცლერი პელმუტ კოლი. ცენტრალურ მოედანზე თითქმის მთელი ქალაქი შეიკრიბა მასთან შესახვედრად.

ტრიბუნაზე გამოვიდნენ მუშები, გლეხები, ინტელიგენციის წარმომადგენლები. ისინი მკაცრად აკრიტიკებდნენ მთავრობას და მის ხელმძღვანელ კოლს, რომელმაც თავი ვერ გაართვა გაერთიანებული გერმანიის ხელმძღვანელობას და ამის გამო ყოფილი გდრ-ის მცხოვრებლები გაჭირვებაში აღმოჩნდნენ. შემდეგ სიტყვით გამოვიდა კოლი. მან თქვა, რომ 40 წელი სამშობლოს მოწყვეტილი, სხვა იდეოლოგიის მატარებელი ხალხი ძნელია ასე მოკლე დროში ცხოვრების დონით გაუტოლდეს ეკონომიკურად მსოფლიოს ერთ-ერთ ყველაზე განვითარებულ ქვეყანას. კოლმა იმედი გამოთქვა, რომ მდგომარეობა ნელ-ნელა გამოსწორდებოდა. მას რამდენჯერმე შეაწყვეტინეს სიტყვა სტვენითა და ყვირილით. იგი იძულებული გახდა ტრიბუნა დაეტოვებინა.

საქმე ამით არ დამთავრებულა, გაბოროტებულმა ხალხმა შუაში მოიქცია კოლი და მისკენ საცემრადაც კი გაინია. ზოგიერთი მისწვდა კიდეც. ჯერ ქუდი მოხადეს, მერე ხელიც გაართყეს. ბოლოს და ბოლოს ეს გიგანტი კანცლერი წონასწორობიდან გამოვიდა და ხელჩართულ ჩხუბში ჩაება. მის პირად დაცვას დიდი ძალისხმევა დასჭირდა, რომ კოლი იმ სიტუაციიდან გამოეყვანა. ეს ფაქტი იმ დღეებში არაერთხელ აჩვენა ევროპის ყველა სატელევიზიო არხმა.

ფესტივალის დასკვნით კონცერტზე ტევა არ იყო, ბევრი კიბეებსა და იატაკზეც კი იჯდა. კონცერტი კარგად იყო ორგანიზებული. გუნდებს მხოლოდ ერთი სიმღერის შესრულების უფლება ჰქონდათ, მაგრამ „მართვე“ მაყურებელმა სცენიდან არ გაუშვა – მიუხედავად იმისა, რომ მომდევნო გუნდი უკვე სცენაზე იდგა, დარბაზი ფეხზე დადგა და სანამ „მართვეს“ სამი სიმღერა არ შესრულებინა, სცენიდან არ გაუშვა.

* * *

„მართვეს“ დაარსებიდან 12 წელზე მეტი გავიდა. ამ ხნის მანძილზე „მართვეში“ უკვე ორი თაობა შეიცვალა, ძველი „მართველები“ კავშირს არ წყვეტენ ჩვენთან და ხშირად შემოგვივლიან ხოლმე, ვინც თბილისში არ არის, ისინი წერილებს გვიგზავნიან. ასეთი წერილები ბლომად მოგვდის. გაგაცნობთ რამდენიმე მათგანს:

სალამი, ნათელა მასწავლებლო!

იმედია კარგად ბრძანდებით, დიდ ბოდიშს გიხდით, რომ აქამდე წერილი ვერ გამოგიგზავნეთ, მაგრამ ეს ჩვენი ბრალი არ არის, ახლა სულ რაღაც ნახევარი საათი მოგცეს დრო და ამიტომაც არ დავაყოვნეთ და გწერთ წერილს, რადგან ვინ იცის, ასეთი თავისუფალი დრო კიდე როდის გექნება. თითქმის ორი თვეა კარანტინში ვიმყოფებით. 23 დეკემბერს უნდა მიგველო ფიცი, მაგრამ 30 დეკემბრისათვის გადადეს. კარანტინში ცოტათი გვიჭირს, მაგრამ ყველაფერს ვიტანთ. ჯერ ერთხელაც არ გვითქვამს რაიმეზე საყვედუროთ, თუმცა რას იზამ, ჯარია და არც გვაქვს უფლება, რომ ვინმეს ვუსაყვედუროთ. ჩვენ ვცდილობთ, ვიმსახუროთ კეთილსინდისიერად და არ შევარცხინოთ თქვენი და ჩვენი საამაყო „მართვეს“ სახელი. ჩვენ კიდეც რა გვიჭირს, ნათელა დეიდა, ორნი ვართ და როცა გაგვიჭირდება, სიმღერას ვიწყებთ, ამით ძალა გვემატება. ისე, მართალი გითხრათ, გაჭირვებისას სიმღერას დიდი ძალა ჰქონია, ნამოვიწყებთ პირველ-მეორე ხმაში სიმღერას და მთელი დღივითი გაირინდება, ყველა გულდასმით გვისმენს. რამდენიმე ჯარისკაცი და ოფიცერი დაინტერესდა, თუ საიდან ვიცოდით ასეთი სასიამოვნო სიმღერები, როდესაც გაიგეს, თუ ვინ ვიყავით, თქვენს მასწავლებლებს ვენაცვალეთ, ვინც ასეთი ტკბილი სიმღერა გასწავლათო — გვითხრეს.

დიდ მადლობას გიხდით, ნათელა დეიდა, აწუხორ მასწავლებლო და რამინ მასწავლებლო, რომ ასეთ საამაყო ანსამბლში გაგვზარდეთ და ასეთი სიმღერები გვასწავლეთ. ჯარში ნასვლამდე ხომ სულ თქვენთან

ვიყავით, ახლა ჯარში ვართ და გული მაინც თქვენსკენ გვიწევს. როცა ჩამოვალთ, ოჯახს მოვეკიდებით, მაინც თქვენთან ვივლით რეპეტიციებზე. არ ვიცით რისი მიზეზია, რომ თქვენს კოლექტივს ვერ ვცოცდებით, ეტყობა, ისევ სიმღერის სიყვარულია. არ გვაგონდება ის დღეები, როცა ანსამბლის ჩამოსაყალიბებლად ბავშვებს არჩევდით, ძალიან დაძაბულები ვიყავით და გვეშინოდა, ვაითუ დაგვინუნონო, მაგრამ როდესაც ანზორ ბიძიას თანხმობის ნიშანი მივიღეთ, იმ წუთში ჩვენზე ბედნიერი ქვეყანაზე არავინ იყო. ყველაზე ხშირად იმ რეპეტიციას ვიხსენებთ, როდესაც პირველი სიმღერა ვიმღერეთ, ეს იყო საოცარი სიამოვნება, რომელიც არასდროს დაგვაგონდება.

შეიძლება განყენინეთ, გაგაბრაზეთ კიდეც, ნათელა დეიდა, მაგრამ თქვენ, როგორც მშობელი დედა, ანზორ მასწავლებელი და რამინ ბიძია ყოველთვის გვერდში გვედგები. სულ ყოველთვის ჩვენზე ზრუნავდით, რისთვისაც სუყველას კიდეც ერთხელ დიდ მადლობას გიხდით.

ახლა ჩვენთან მხატვრული თვითშემოქმედების ოლიმპიადა ჩატარდა, ჩვენ ერთი ქართველი ბიჭი მოვიხმარეთ, რამდენიმე სიმღერა ვასწავლეთ და კონცერტზე შევასრულეთ. პირველი ადგილი მოგვცეს. ჟიურის ერთ-ერთი წევრი ოფიცერი მოვიდა ჩვენთან, მოგვილოცა და გვითხრა: ეს რა ძალა ჰქონია თქვენს სიმღერას, სულ მალე ოფიცერთა სახლში შედგება კონცერტი, სადაც ჩვენი პოლკის სახელით გამოხვალთო.

ჩვენ მე-2 საარტილერიო დივიზიონში გაგვანანილეს, მაგრამ შეიძლება დაზვერვაში გადაგვიყვანონ.

დიდ ბოდიშს გიხდით, ჩვენო საყვარელო ნათელა დეიდა, ახლა უნდა შევწყვიტოთ წერილის წერა, რადგან თავზე ოფიცერი დაგვადგა და რალაც დავალებაზე უნდა გაგვგზავნოს.

გილოცავთ, ნათელა დეიდა, თქვენ, ანზორ და რამინ მასწავლებლებო, და მთელ „მართვეს“ ახალ წელს, დაესწარიტ მრავალს თქვენს ოჯახებთან ერთად, დაე, ეს წელი ყოფილიყოს თქვენთვის სიხარულის, წინსვლისა და გამარჯვების წელი.

ზაზა და სულხან ნინიძეები. 25.12.19845.

სალამი „მართვეს“!

ამ ბარათს გწერთ თქვენი ყოფილი წევრი, ამჟამად რიგითი ჯარისკაცი კახა გურგენიძე.

ყველანი ძალიან მენატრებით, მენატრება ქართული ხალხური სიმღერები. აქ, ჯარში „კატუშას“ მეტს არაფერს გვამღერებენ, მეშინია, ქართული სიმღერა არ დამავიწყდეს, მაგრამ, ანზორ მასწავლებლო, თქვენს ნასწავლ სიმღერას რა დამავინწყებს, ისე გიჯდება ეს ჰანგები თავში და გულში.

მე და ჩემი უმცროსი ძმა კობა ერთად ვიხდით სამხედრო სავალდებულო სამსახურს, ლენინგრადის ოლქში, ქ. ტოსნოში. ჩემს ძმას ზოგიერთი სიმღერა ვასწავლე და ვლივინებთ ხოლმე ორ ხმაში. ბევრ

რამეს მიუჩვეველი ვარ და ჯერჯერობით მიჭირს სამსახური. ერთი პირველი ხმა რომ მყავდეს, ბანს ჩემს ძმას ვათქმევინებდი და მეორე ხმაზე მე ვიმღერებდი, დარწმუნებული ვარ, რომ ამ შემთხვევაში მართლა არაფერი არ გამიჭირდებოდა.

დიდ მადლობას ვუხდი ჩვენი მხატვრული აღზრდის სახლის თანამშრომლებს, ანზორ და რამინ მასწავლებლებს, ნათელა დეიდას, უპირველესად იმისათვის, რომ სწორედ „მართვეში“ ყოფნამ და გასტროლებზე სიარულმა მიმაჩვია დამოუკიდებელ ცხოვრებას. აქ უმეტესობას საწოლის გასწორებაც უჭირს, ხოლო ჩემთვის ასეთი ცხოვრება უცხო არ არის.

მოკითხვა „მართვეს“ თითოეულ წევრს, მოკითხვა მათ მშობლებს, რომლებიც მხარში უდგანან ამ ანსამბლს და მის კარგს და ცუდს იზიარებენ.

ერთი დიდი სათხოვარი მაქვს: თქვენ, ჩვენი შემცველებო, არ შეარცხვინოთ „მართვე“ და შორს გაიტანეთ მისი სახელი.

კახა გურგენიძე
ქ. ტოსნო.

სალამი, ანზორ მასწავლებლო!

გულით და სულით გილოცავთ „მართვეს“ დაარსების 10 წლისთავს. ვნუხვარ, რომ მეც თქვენთან ერთად ვერ ვიზიარებ ამ სიხარულს, მაგრამ კმაყოფილი ვარ იმით, რომ პირნათლად და შეურცხვენლად ვიხდი სამხედრო სამსახურს და თქვენი ნასწავლი ქართული სიმღერით სიამოვნებას ვანიჭებ რუსეთში მყოფ რუს, აზერბაიჯანელ, სომეხ და ქართველ ჯარისკაცებს.

მიხარია, რომ თქვენი სულისკვეთებით გაზრდილმა, აქაც ფრთები შევასხი ქართულ სიმღერებს და ავამღერე ქართველი და სხვა ეროვნების ბიჭებიც.

დიდი მადლობა თქვენ ჩემი დეაჟუკაციისათვის და იმ სულიერი საზრდოსათვის, რომელიც თქვენ მომეცით. იმ რწმენით ვცხოვრობ და ვიცხოვრებ, რომ თქვენი გაზრდილი ვარ და არ უნდა შეგარცხვინოთ, გასახელოთ როგორც აქ, ისე, საერთოდ, ცხოვრებაში.

ძალიან მენატრებით ყველა.

გაკოცინით თქვენი „მართვეს“ წევრი ბენაშვილი ზურაბი, ჯარისკაცი ქალაქ გუბკინიდან.

26.05.88 წ.

ზურაბ ბენაშვილმა ღირსეულად მოიხადა ჯარისკაცის მოვალეობა, მერე სწავლა გააგრძელა უმაღლეს სასწავლებელში, ოჯახს მოეკიდა, ხელოვნებაშიაც უკვე თავისი სიტყვა თქვა და მისი სახით სამშობლოს ჰყავდა ერთი ლამაზი ახალგაზრდა ხელოვანი კაცი, მომავლის იმედი და საუკეთესო ტრადიციების გამგრძელებელი, და რაოდენ დასანანია, რომ იმ ავადსახსენებელ წლებში ზურაბ ბენაშვილი მისივე თანამემამულის ტყვიის მსხვერპლი გახდა.

მასთან ერთად იმ პერიოდის არეულ საქართველოს შეენივნენ: ავთო ყარალაშვილი, გიორგი კერვალიძე, გია სარსევანიძე, ერეკლე ჩალათაშვილი, დათო ახალაძე, დათო ცინცაბაძე, გია საათაშვილი და ის იყო დამთავრდა ამ წიგნის დანერგვა, რომ კიდევ ერთი შესანიშნავი ბიჭი — გიორგი იოსელიანი გამოაკლდა „მართვეს“ რიგებს.

საქართველოში შექმნილმა პოლიტიკურმა სიტუაციამ უცხოეთთან ურთიერთობებიც გაართულა — ფინანსურ პრობლემებსა და საქართველოს უმძიმეს ეკონომიკურ მდგომარეობასთან ერთად, შეწყდა ვიზების მიღება,

ტრანსპორტირება. ამ სიძნელეების მიუხედავად, „მართვეს“ მოწვევა მიიღო შევიცარიიდან. მოსანვევი ბარათი იტყობინებოდა, რომ 1992 წლის მაისში ბაზელში ტარდებოდა ევროპის ქვეყნების საბავშვო მუსიკისა და საგალობლების ფესტივალი, რომლის მენეჯერიც იყო ფესტივალის ერთ-ერთი ინიციატორი და დამფინანსებელი, მდიდარი იურისტი, ბ-ნი კირილ პირინგი. წერილი ქალბატონ ნათელა ჯილაურის სახელზე იყო გამოგზავნილი. ხანმოკლე თათბირის შემდეგ პასუხი ერთი იყო: მართვეს ხელმძღვანელობა

მადლობას უხდოდა ფესტივალის საორგანიზაციო კომიტეტს და სინანულს გამოთქვამდა იმის გამო, რომ ჩვენი ქვეყნის ახლანდელი ეკონომიკური მდგომარეობა გამგზავრების საშუალებას არ იძლეოდა. ცოტა ხანში მივიღეთ ახალი წერილი. როგორც ჩანს, მასპინძლებმა იმდენად საჭიროდ ჩათვალეს „მართვეს“ მონაწილეობა ამ ფესტივალში, რომ მისი მგზავრობის ხარჯები მთლიანად აიღეს თავის თავზე. მეტიც, ფესტივალის გახსნამდე 3 დღით ადრე მიგვიღეს, რადგან თვითმფრინავი ამ მიმართულებით კვირაში მხოლოდ ერთხელ დაფრინავდა.

„მართვე“ ბაზელში ერთ-ერთ ულამაზეს ადგილას, „სანტა კრიჟონას“ ყმანვითა სასულიერო სემინარიაში მოათავსეს და ყველა პირობა შეუქმნეს ნორმალური მუშაობისა და დასვენებისათვის.

შევიცარიაში „მართვეს“ წარმატება ჯერ კიდევ ციურიხის რკინიგზის სადგურიდან დაიწყო, სადაც მომღერლებმა დამხედურთა პატივსაცემად ქართული „მრავალჟამიერი“ დააგუგუნეს. სადგურზე უამრავ ხალხს მოეყარა თავი, აპლოდისმენტებს ბოლო არ უჩანდა. „ამ ანსამბლს დიდ წარმატებას ეუწინასწარმეტყველებთ“, — წერდა გაზეთი „ბაზელ ცაიტუნგი“.

ციურიხის სადგურზე, მასპინძლებთან ერთად ყმანვილებს დახვდა ციურიხში ხანგრძლივი მივლინებით მყოფი თბილისის უნივერსიტეტის

მეცნიერ-მუშაკი ბატონი ნოდარ ბელქანია, რომელიც ანსამბლს არ მოშორებია ფესტივალის ბოლომდე და ყველაფერი გააკეთა „მართვეს“ კეთილდღეობისათვის.

ფესტივალში 17 ქვეყნის საუკეთესო გუნდები მონაწილეობდნენ. ისინი კლასიკურ რეპერტუარს და ხალხურ სიმღერებს ასრულებდნენ. ცოტა არ იყოს, ვნერვიულობდით: როგორ ჩაჯდება ფესტივალის პროგრამაში ქართული საგალობლები? როგორ მიიღებს მაყურებელი კლასიკური რეპერტუარის ფონზე ქართულ ხალხურ სიმღერებს?

ჩვენი პირველი კონცერტი ბაზელის ერთ-ერთ უდიდეს ტაძარში გაიმართა. ჩვენ ინგლისის, შვეიცარიის, ბელგიისა და იტალიის გუნდებთან ერთად გამოვედით. პროგრამა ისე იყო შედგენილი, რომ თითოეულ გუნდს 4-5 ნაწარმოების შესრულებისათვის ეძლეოდა 15 წუთი, მაყურებელი მომღერლებს მხოლოდ გამოსვლის ბოლოს აჯილდოებდა ტაშით.

ჩვენამდე მართლაც მაღალპროფესიული გუნდები გამოვიდნენ. ქართულ ჩოხებში გამოწყობილმა ბიჭუნებმა პირველივე სიმღერით საოცარი ეფექტი მოახდინეს და ყველასათვის მოულოდნელად იგრიალა ტაშმა, ქართულმა სიმღერამ თავისი სიტყვა თქვა: ფესტივალის მკაცრი პროგრამა დაირღვა და 15 წუთის ნაცვლად „მართვეს“ 25 წუთი მოუხდა სცენაზე ყოფნა.

პირველი კონცერტის შემდეგ, 30 მაისის ნომერში გაზეთი „ბაზელცაიტუნიგ“ წერდა: „მართვე“ ფესტივალისათვის საჩუქარი იყო, ვინაიდან ამ გუნდმა სრულიად განსხვავებული მუსიკა მოასმენინა მაყურებელს“.

„მართვეს“ შემდეგი გამოსვლა წირვასთან ერთად ჩატარდა ხალხით გადაჭედილ ეკლესიაში. ვერ ფარავდნენ აღფრთოვანებას ამ საოცარი მუსიკით, რომელსაც სინამდვილეში პირველად ისმენდნენ. შესრულდა: „შენ ხარ ვენახი“, „ალილუია“, „წმინდაო ღმერთო“, „აღდგომასა შენსა“, „ქრისტე აღსდგა“, „ღმერთი, უფალი და გამოგვიჩნდა ჩვენ“, „ჯვარსა შენსა“ და სხვ. წირვის დასასრულ „მართვემ“ საეკლესიო „მრავალჟამიერი“ შეასრულა, რითაც უდიდესი ეფექტი მოახდინა მსმენელზე. საოცარი აკუსტიკის გამო ეკლესიის დიდი შენობა ისე გუგუნიბოდა, რომ გეგონებოდათ, 200-კაციანი გუნდი მღერისო.

წირვის დამთავრების შემდეგ მღვდელმა დიდი მადლობა გადაგვიხადა, დაგვლოცა და პატარა ზარიც გვაჩუქა.

მაყურებელი გარეთ გამოვიდა, მაგრამ არ იშლებოდა. ისინი ეხვეოდნენ „მართვეს“ წევრებს, სურათებს ულებდნენ, ავტოგრაფებს სთხოვდნენ. ბევრი მათგანი თვალცრემლიანი გვეკითხებოდა საქართველოს ახლანდელი მძიმე მდგომარეობის შესახებ და ბავშვებს ფულითა და სუვენირებით ასაჩუქრებდა. მაყურებელს აინტერესებდა, თუ სად შედგებოდა ჩვენი შემდეგი კონცერტი, რომ იმასაც დასწრებოდნენ.

ჩამოსვლის დღიდანვე „მართვე“ მიამაგრეს ერთ რესტორანს, რომლის მაგიდები ღია ბაღში იყო გაშლილი და დიდი ტერიტორია ეკავა. ეს

რესტორანი ჩვენი საცხოვრებელი სახლიდან ცოტა მოშორებით, პატარა მთაზე, ულამაზეს ადგილას მდებარეობდა. იქიდან ბაზელის ლამაზი ხედი იშლებოდა, ერთი კვირის განმავლობაში „მართევს“ ყოველდღე აქ უნდა ესაღლა და ევახშმა.

პირველ დღეს, სალამოს, მიგვიყვანეს რესტორანში, რომლის პატრონი — მაღალი, როხროხა პეტერი — მზიარული და მოძრავი კაცი აღმოჩნდა. ფესტივალის წარმომადგენლებმა 50 ბავშვი რომ მიუყვანეს თავიანთი პედაგოგებით, პეტერს დიდი ალტაცება არ გამოუხატავს. ბავშვებს მენიუთი გათვალისწინებული ვახშამი მიართევს და თითო ჭიქა ჩაიც დაალევინეს. მაისის თბილი სალამო იყო, ირგვლივ ხეები შეფოთილიყო, ჩიტები გალობდნენ, მაგიდები ხეების ძირში იდგა, რესტორანი სანახევროდ იყო სავსე. „მართევს“ ბავშვებისათვის მაგიდები ერთმანეთს მიადგეს. ნავახშმევს ბიჭებმა ღიღინით „მრავალჟამიერი“ წამოიწყეს.

რესტორანი გაჩუმდა, ჩიტებმა გალობა შეწყვიტეს. მიმტანები გაჩერდნენ. ყველა „მართევსკენ“ მიბრუნდა, სიმღერა ჯერ ღიღინით ისმოდა, მერე ნელ-ნელა ხმას აუწიეს, სიმღერა ბალიდან გაიჭრა, მერე იმძლავრა და მთელ იმ არემარეს მოედო. ბიჭებმა იგრძნეს ყურადღება და სიმღერა ამაღლებული განწყობილებით დაამთავრეს. ცოტა ხანს სამარისებური სიჩუმე ჩამოვარდა, მერე იქუხა ტაშმა და „ბრავოს“ ძახილმა შეძრა იქაურობა.

რესტორნის დირექტორი, რომელიც აქამდე მონუსხულივით იდგა ერთ ადგილას და არ იძვროდა, ახლა თვალცრემლიანი მოგვიახლოვდა:

„შე მსგავსი რამ არ მომისმენია, თუ შეიძლება, კიდევ ერთი სიმღერა იმღერონ“, — გვთხოვა პეტერმა. ამასობაში რესტორნის სტუმრებმა გაიგეს, ვინ ვიყავით და „მართევს“ სუფრაზე წამოვიდა კოკა-კოლები და შოკოლადები, ჩვენი ბავშვები ყოველივე ამას მონატრებულები იყვნენ. ერთ სიმღერას მეორე მოჰყვა, მეორეს — მესამე და საქმე იმით დამთავრდა, რომ ბავშვებს კოკა-კოლები და შოკოლადები სახლში ყუთებით გაატანეს. რესტორნის დირექტორმა გვთხოვა: ოღონდ ბავშვებმა ყოველდღე სადილის შემდეგ თითო სიმღერა იმღერონ და ჩვენ ვიცით მაგათი პატივისცემაო. მეორე დღით რესტორნის კუთხეში, გზასთან, ასეთი აბრა ვნახეთ: „ჩვენთან სტუმრად იმყოფება მსოფლიოში სახელგანთქმული ბავშვთა გუნდი საქართველოდან, მოზრდანი, იგი თქვენთვის იმღერებს“. მეორე დღეს, სადილზე რომ მივედით, რესტორანი სავსე იყო, ხოლო სალამოს კონცერტის შემდეგ სავახშმოდ რომ მიგვიყვანეს, ადგილი აღარ იშოვებოდა. „მართევს“ მენიუ უკვე შეზღუდული აღარ იყო. პეტერმა გვითხრა: „მოითხოვეთ, რაც გინდათ“, და მოდიოდა და მოდიოდა „მართევსათვის“ შემწვარ-მოხრაკული და ათასნაირი ტკბილეული.

ამის შემდეგ რესტორანმა შეკვეთებით დაიწყო სტუმრების მიღება. დირექტორმა გვითხრა, ამდენი სტუმარი ჯერ არ გვეყოლიაო. რესტორანში მოდიოდნენ ახალგაზრდა წყვილები, შეყვარებულები, მოხუცები. ისინი სიყვარულით ეფერებოდნენ „მართევს“, ჩუქნიდნენ სუვენირებს,

სთხოვდნენ, კიდევ ემღერათ. „მართესაც“ მეტი რა უნდოდა, კარგად დანაყრებულებს ველარ ვაჩერებდით. უხაროდით, რომ ყველას ყურადღების ცენტრში იყვნენ.

პეტერმა გამოსამშვიდობებელი ვახშამი გამართა სპეციალურად ჩვენთვის. მოიწვია მთელი ქალაქის საუკეთესო საზოგადოება და არაჩვეულებრივი საღამო მოგვინყო. იყო მისასალმებელი, გამოსამშვიდობებელი სიტყვები, ცეკვები, სიმღერები, ბავშვები რასაც კი ისურვებდნენ, ყველაფერს უსრულებდნენ, რესტორნის დირექტორი ცრემლებს ველარ იკავებდა.

ფესტივალის ბოლო დღეს ბაზელის ბრწყინვალე საკონცერტო დარბაზში პროგრამის შერჩევის უფლება მოგვცეს. ჩვენ, როგორც საუკეთესო გუნდს, ფესტივალის დახურვა მოგვანდეს. მანამდე, მთელი დღის განმავლობაში, ტელევიზია გადასცემდა ფესტივალის კონცერტებს. ამას გარდა აჩვენეს, თუ როგორ ემზადებიან ჩვენი ბავშვები კონცერტისათვის, როგორ იცვამენ ჩოხებს, როგორ აწყობენ ხალხურ ინსტრუმენტებს, როგორ მეცადინეობენ. ინტერვიუ აიღეს ბავშვებისაგან, ხელმძღვანელებისაგან, მოკლედ, აჩვენეს ჩვენი საკონცერტო „სამზარეულო“, რომელიც საკმაოდ საინტერესო გამოდგა.

„მართეს“ გამოცხადებისას დარბაზი ფეხზე დადგა და ხანგრძლივი ოვაცია გაუმართა პატარა მომღერლებს. იმ დღეს „მართემ“, გარდა საგალობლებისა, შეასრულა ურთულესი ქართული სიმღერები, მათ შორის „მრავალყამიერი“, „ხასანბეგურა“, „ნადური“. ყველა ნომერს უდიდესი აღფრთოვანებით ხედებოდნენ. ჩვენი საკონცერტო დრო კარგა ხნის ამონურული იყო, მაგრამ მაყურებელი ასე იოლად ვერ შეეღია „მართეს“ და სთხოვდა, კვლავ და კვლავ ემღერა.

კონცერტს ბრწყინვალედ დირიჟორობდა ანსამბლის ლოტბარი კოტე მშვიდობაძე, რომელიც იმ დროისათვის უკვე მძიმედ იყო ავად. პრესამ და სპეციალისტებმა აღნიშნეს დირიჟორის უბადლო ოსტატობა და გუნდის მაღალი პროფესიული დონე. კონცერტის დამთავრების შემდეგ კოტემ რამდენჯერმე მოიხადა მადლობა. „მართე“ პირველი ხარისხის დიპლომით დააჯილდოვეს და სცენაზე წითელი ბანტებით შეკრული ორი დიდი ყუთი გამოიტანეს. ეს იყო პრიზი გამარჯვებულთათვის. ბავშვებს აინტერესებდათ, რა იდო იმ ყუთებში, ამიტომ სასწრაფოდ გაიტანეს ისინი გასახდელში და როცა ყუთებში შოკოლადი აღმოჩნდა, „ოოჰ! კიდევ შოკოლადი?“ — ერთხმად ამოიოხრეს. იმ პერიოდში თბილისში შოკოლადი კი არა, შავი პურიც არ იშოვებოდა.

კონცერტის შემდეგ კოტე მშვიდობაძეს ეხვეოდნენ მაყურებლები და გამარჯვებას ულოცავდნენ. ერთმა მანდილოსანმა, რომელიც სულ ცრემლებად იღვრებოდა, კოტე გულში ჩაიხუტა და აღარ უშვებდა, მერე ჯიბეში 50 მარკაც ჩაუდო. კოტემ შორს დაიჭირა თავი, მაგრამ ქალბატონმა უთხრა: „ეს ჩვენი მძიმე ფორმაა, მე სუვენირი მინდოდა თქვენთვის

ლოტარი კოტე მშვიდობაძე ბაზელის სადგურში

მეყიდა, მაგრამ ვერ მოვახერხე. ამიტომ, რაც მოგწონებოდა, ჩემ სახელზე იყიდეთო".

იდგა კოტე მშვიდობაძე საკონცერტო დარბაზის ფოიეში და იღებდა ზღვა მილოცვებს. ეს იყო იშვიათი სანახაობა და ჩვენც სიხარულს ვერ ფარავდით. სამწუხაროდ, ეს იყო კოტეს უკანასკნელი გამოსვლა სცენაზე. თბილისში რომ ჩამოვედით, იგი მალე გარდაიცვალა, რითაც

„მართევს“ და ქართულ კულტურას უკუზრუნებელი ჭრილობა მიაყენა.

„შვეიცარია თქვენ ისევ მოგიწევთ, რადგან „მართევს“ ამ ფესტივალის მშვენიერება იყო“, — ასე დაგეგმილობა ფესტივალის ხელმძღვანელი, ბატონი კირილ ჰარინგი.

თბილისში დაბრუნებულებმა მალე მივიღეთ ფესტივალის დირექციისაგან ასეთი წერილი:

„მინდა გულითადი მადლობა გადაგიხადოთ თქვენი გუნდის ჩამოსვლისათვის. თქვენ საშუალება მიეცით მსმენელს დიდი სიამოვნება მიეღო თქვენი სიმღერით. პირველ ფესტივალზე თქვენი ასეთი წარმატება განაპირობა მაღალმხატვრულმა საშემსრულებლო დონემ.

ვიმედოვნებთ, რომ თქვენი მეორე ვიზიტის დროს შესაძლებლობა გექნება გამოვასწოროთ ყველა ის შეცდომა, რაც ფესტივალის დროს იყო დაშვებული.

ბაზელში თქვენთან გატარებული დღეები და კონტაქტები სასიამოვნო მოგონებად დაგვრჩება.

პირველი ფესტივალის დირექცია.“

* * *

1992 წლის მაისში „მართევს“ შემცირებული შემადგენლობით მიწვეულ იქნა ვენაში, ბავშვთა საერთაშორისო ფესტივალზე. ვინაიდან ჩვენ ამჯერადაც არავითარი სახსრები არ გავაჩნდა, ჩვენი ხარჯები ფესტივალის საორგანიზაციო კომიტეტმა იკისრა.

ვენის ფესტივალის სპონსორი იყო ფირმა „სიტროენი“, მუსიკალური ხელმძღვანელი – მიხაილ როთი, რეჟისორი – გერჰარდ ჰოფერი.

ვენაში მოგვათავსეს ქალაქის ცენტრში მდებარე პატარა სასტუმროში, საოპერო თეატრთან ახლოს. ფესტივალში ჩვენთან ერთად მონაწილეობდა

ევროპის 20-ზე მეტი ქვეყნის გუნდი, მათ შორის რუსულიც (მოსკოვიდან). მოსკოვის გუნდიც ჩვენს სასტუმროში დააბინავენ. ყველა კოლექტივი ჩვენზე ადრე ჩამოსულიყო. ფესტივალის პროგრამა ისე იყო შედგენილი, რომ გახსნასა და დახურვაზე ყველა გუნდი ერთად იღებდა მონაწილეობას თეატრალიზებულ მუსიკალურ წარმოდგენაში. ამ წარმოდგენისათვის ნოტები წინდანინ გაეგზავნათ გუნდებისთვის და უკვე ყველა მონაწილე მზად იყო. ჩვენ მხოლოდ ერთი ღამე გვქონდა რეპეტიციამდე დარჩენილი. იმ საღამოს მთელი მუსიკალური პროგრამა ავითვისეთ. ჩვენს ბიჭებს არ გასჭირვებიათ ერთხმიანი სიმღერების შესრულება. პრობლემას მხოლოდ ტექსტი წარმოადგენდა. მეორე დღეს, რეპეტიციაზე, როცა მუსიკალურმა ხელმძღვანელმა სათითაოდ ამღერა ყველა გუნდი, ჩვენმა ბიჭებმა მოწონებაც კი დაიმსახურეს. არავინ დაიჯერა, რომ ყველაფერი ეს წინა ღამით გვქონდა შესწავლილი, რეპეტიციები ყოველდღე, დილა-საღამოს ტარდებოდა. საღამოს, რეპეტიციების შემდეგ, სასტუმროში ფეხით ებრუნდებოდით. ბავშვებს არ ეძინებოდათ და გვთხოვდნენ, ჩვენს სასტუმროსთან ახლოს მდებარე ქუჩაზე გვესიერნა. ამ ქუჩაზე მანქანები არ დადიოდა, ქუჩის ორივე მხარეს განლაგებული იყო კაფეები, ლუდის ბარები, ათასნაირი გასართობი. მოკლედ, ცხოვრება დულდა. ღამითაც გვიანობამდე ვსეირნობდით. ქუჩაში იდგნენ და უკრავდნენ პროფესიონალი მუსიკოსები – როგორც პატარა ჯგუფები, ასევე ინდივიდუალური შემსრულებლები. გამვლელები მათ ფულს ჩუქნიდნენ. განსაკუთრებით მოგვეწონა მუსიკოსი, რომელიც შესანიშნავად მღეროდა გიტარაზე. ჩვენ კარგა ხანს ვიდექით და ვუსმენდით ამ დიდებულ მომღერალს, სამწუხაროდ, ჯიბეში შაურიც კი არ გაგვარჩნდა, რომ მის ყულაბაში ჩაგვეგდო.

ბიჭები ერთი ნაბიჯითაც არ მშორდებოდნენ, რადგან ქუჩაში ისეთი ხალხმრავლობა იყო, რომ როგორც კი თვალს მოეფარებოდი, შეიძლება დაკარგულიყავი. ქუჩები სავსე იყო ათასნაირი გასართობითა და რეკლამებით, მრავლად იყიდებოდა ტკბილეული, ნაყინი, ცივი სასმელები, ხილი და, რა ვიცი, კიდევ რამდენი რამ. ჩვენს ბიჭებს თვალი იქითკენ გაურბოდათ, მაგრამ ერთხელაც არ მოუთხოვიათ არაფერი. იცოდნენ, რომ მეც მათსავით უფულო ვიყავი. ასე ვსეირნობდით ყოველ საღამოს. ბავშვებმა შეისწავლეს ამ ქუჩის ყველა კუნჭული და გაიცნეს ქუჩის „მუსიკოსები“, რომლებიც იქ უკრავდნენ.

ფესტივალი 30 აპრილს გაიხსნა თეატრალიზებული სანახაობით. იგი დადგა გამოჩენილმა რეჟისორმა გერჰარდ ჰოერმა. დიდ საკონცერტო დარბაზში, სადაც წარმოდგენა გაიმართა, ტევა არ იყო. ამ სანახაობას დიდი წარმატება ხვდა წილად. ჩვენი ბიჭები საერთო ანსამბლში მონაწილეობდნენ. ფესტივალის გახსნის მეორე დღეს მონაწილეებმა კონცერტები სხვადასხვა დარბაზში გამართეს. „მართევ“ გამოვიდა გერმანიის, რუსეთისა და უნგრეთის ანსამბლებთან ერთად. თითოეულ

გუნდს 20 წუთი ჰქონდა დათმობილი. „მართვემ“ მეორე განყოფილება გახსნა. წარმატება იმდენად დიდი იყო, რომ შემდეგ კონცერტზე „მართვეს“ მთელი განყოფილება დაუთმეს. ეს კონცერტი არასოდეს დამავიწყდება. ფილარმონიის პატარა დარბაზი ხალხით იყო გაჭედილი, კონცერტი დამთავრდა, ხალხი ფეხზე იდგა და გამეორებას მოითხოვდა. კონცერტის შემდეგ მაყურებელი ჩვენს ბავშვებს ეხვეოდა. შუა დარბაზში იდგა ერთი სიმპათიური მამაკაცი, რომელიც ცრემლებს ვერ მალავდა. მან თავისთან მიმინვია. იგი აღმოჩნდა ცნობილი ბიზნესმენის — ბაუსბერგის მოადგილე, რომელმაც „მეტეხი“ და „გუდაური“ ააშენა. მან თქვა, რომ ახლახან დაბრუნდა საქართველოდან, ყველაფრის საქმის კურსშია და მოხარულია, რომ მაშინ, როცა საქართველოში სამოქალაქო ომი მძვინვარებს და ხალხს ასე უჭირს, ქართველი ბავშვები მაინც ანციფერებენ მსოფლიოს გამოჩენილ მუსიკოსებს. მან 5000 ავსტრიული შილინგი აჩუქა ბავშვებს. ეს საკმაოდ სოლიდური თანხა იყო, ამ ფულით მათ შეეძლოთ ტანსაცმლისა და სუვენირების ყიდვა.

თავისუფალ დღეს დავათვალიერეთ ვენის ლირსმესანიშნაობები. ვენის ტყე, ვენის ულამაზესი პარკები, ცენტრი და ის სარდაფი, სადაც ბეთჰოვენი ხშირად ჩადიოდა სევასშმოდ. „მეხიკო პლაცზე“ (მექსიკის მოედანზე) ქართველი ებრაელების მალაზიებია განლაგებული წარწერებით: „ს. კიკოზაშვილი“, „დ. მეგრელიშვილი“ და სხვა.

ჩვენ ამ მოედანზე შეგნებულად არ გავჩერდით, მოგვერიდა, ვინაიდან ქართველი ებრაელები გულუხვი მასპინძლები არიან და საქართველოდან ჩამოსულებს ყოველთვის ასაჩუქრებდნენ. ამჟამად საქართველოდან უკონტროლოდ და უმისამართოდ დაძრული ბედისმადიებლები ხშირად უხერხულ მდგომარეობაში აყენებენ ჩვენს თანამემამულეებს.

„მეხიკო პლაცმა“ ერთი ამბავი გამახსენა, რომელიც „მართვეს“ ბიჭებს ეუბამბე:

1975 წელს „რუსთავი“ გააგზავნეს ავსტრიაში, სადაც კულტურისა და სპორტის დღეები ტარდებოდა. ჩვენთან ერთად მოსკოვიდან გამოჩენილ სპორტსმენთა ჯგუფიც წამოვიდა, მათ შორის იყვნენ ლეგენდარული ფეხბურთელი ლევ იაშინი, მსოფლიოს მრავალგზის ჩემპიონი ფიგურულ სრიალში ირინა როდინა და სხვები. მე იაშინს ადრეც ვიცნობდი, მაგრამ ამჯერად ძალიან მესიამოვნა ამ გამოჩენილ სპორტსმენთან მგზავრობა. თვითმფრინვაში გვერდიგვერდ მოვთავსდით. წინ თბილისური კონიაკი გვედგა, წელ-წელა ვწრუშავდით და თან ფეხბურთზე ვსაუბრობდით.

— ლევ ივანოვიჩ, რას იტყვით ქართველი ფეხბურთელების შესახებ და ვინ მიგაჩნიათ უძლიერესად მათ შორის, ვისთანაც თქვენ გითამაშიათ?

— ქართველი ფეხბურთელები ყოველთვის საბჭოთა ნაკრების დასაყრდენები იყვნენ, მათ გარეშე ჩვენი ნაკრები ვერ იარსებებდა. მე მგონია, რომ საბჭოთა ნაკრები ყველაზე ძლიერი მაშინ იყო, როცა არგენტინაში ჩავატარეთ ტურნე ჩილეს ჩემპიონატის წინ. ჩვენ გვყავდა უძლიერესი გარემარბები: მესხი და მეტრეველი. არგენტინელი

მაყურებელი განცვიფრებაში მოიყვანა მათმა უზადო ტექნიკამ და არაჩვეულებრივმა ფინტებმა. ტურნეს შემდეგ მიხეილ მესხი შეაფასეს იმ დროისათვის ყველაზე ძვირფას ფეხბურთელად. სლავა მეტრეველსაც „მაღალი ფასი დაადეს“.

— თქვენ? — შევეკითხე მე.

იაშინი შეყოვნდა, მერე გაიცინა და თქვა: „ჩემზე ნერდნენ, შეუფასებელიაო“.

ვენაში იაშინს თავისი კოლეგები დახვდნენ. მათგან დამამახსოვრდა ლეგენდარული ფეხბურთელი, უნგრეთის „დიდი გუნდის“ მეკარე დიულა გროშიჩი, რომელიც მასთან მეგობრობდა. იაშინმა გროშიჩთან ნარმადგინა და უთხრა: „ეს ყმანვილი მიშა მესხის და სლავა მეტრეველის ქვეყნიდანააო“. ამ გვარების გაგონებაზე გროშიჩმა გაილიმა და მათი მისამართით ბევრი კომპლიმენტი გამოთქვა.

ის გასტროლი ავსტრიაში არასდროს დამავინწყდება. იყო არაჩვეულებრივი კონცერტები და შეხვედრები. იმხანად საქართველოდან ახალი წასულები იყვნენ ქართველი

ებრაელები, რომელთა დიდი ნაწილი ავსტრიაში დასახლდა. ისინი ჩვენთან მოდიოდნენ, ესწრებოდნენ კონცერტებს, ქართულ სიმღერებზე ცრემლებს ვერ იკავებდნენ. განსაკუთრებით დამამახსოვრდა ერთი შემთხვევა:

ავსტრიაში ჩასვლის მეორე დღეს „რუსთავის“ წევრები ვენის ქუჩებში ვსეირნობდით. მოვხვდით ეგრეთ წოდებულ „მეხიკო პლაცზე“. ერთ-ერთი მაღაზიიდან სამოცს გადაცილებული სიმპათიური მამაკაცი გამოვიდა და მაღაზიაში მიგვიწვია.

დავით მეგრელიშვილი ქუთაისიდან, — ხელი გამოგვიწოდა და გაილიმა. „რა ხდება ქუთაისში, თბილისში, როგორ არიან ბუბა კიკაბიძე, ეროსი მანჯგალაძე, ქართლოს კასრაძე, რა შანსი აქვს თბილისის „დინამოს“ სსრ კავშირის წლევეანდელ საფეხბურთო ჩემპიონატში?“ — დავგაყარა კითხვები ბატონმა დავითმა.

— ჩვენ ეკონომიურად არა გვიშავს, მაგრამ ვერ შევეჩვიეთ ამათ წესებს. სალამოს, როცა ვინმე ჩემიანი მოვა და ჩვენებურად პატარა პურმარილს გავშლით, მეზობელი პოლიციას ეძახის, არ გვაძინებენო. სტუმარი ამათ არ იციან და მასპინძელი, სალამოს რვა საათის მერე კარებზე აბრა

აქეთ გაკრული წარწერით: „არ შეგვანუხოთ, ვისვენებთ“, — საქმეა ეგა? ქუთაისში ხანდახან ლამის სამ საათზე მომადგებოდნენ სტუმრები არღნით. მეზობლები, როგორც ძმები, ისე ვიყავით. სტუმარი საერთო გვყავდა და მასპინძლობაც საკადრისი ვიცოდით. გარდა ამისა, ჩვენს ოჯახებში იყო სინმინდე — პატიოსნება; აქ ქალიშვილთან ერთად ქუჩაში ვერ გაგვივლია და კინოში ვერ შევსულვართ. ათასწარი სისაძაგლეს აჩვენებენ, უფრო მეტიც, ოჯახის თანდასწრებით ტელეგადაცემების ნახვა არ შეიძლება, ისეთ რამეებს გადმოსცემენ. არა, არა, აქაურ წესს ჩვენი თაობა ვერ შეეჩვევა, — წარმოთქვა დავითმა და რალაცაზე ჩაფიქრდა. მერე კარებთან მივიდა და გადაკეტა, მეორე ოთახიდან ფორთოხლები, ბანანები და ცივი ვისკი გამოიტანა. ფორთოხლები მრგვლად დაჭრა, ვისკი ჩამოგვისხა და თქვა: „ახლა ასე იყოს, საღამოს ერთ მყუდრო რესტორანში გეპატიუებით, ყველაფერი ჩვენებურადაა მონყობილი, ჩვენი ბიჭები მუშაობენ იქ. ეჰ, როგორ მომენტატრა ქუთაისში ქეიფი და ქუთაისური „მრავალუმიერი“, საქართველოს გაუმარჯოს!“ — ჭიქა მოგვიჯახუნა და გადაჰკრა. ჭიქები ბიჭებმაც დაცალეს და ქუთაისური „მრავალუმიერი“ წამოიწყეს, ჯერ ლილინით, მერე თანდათან ხმას აუწიეს და როცა სიმღერა აგუგუნდა, დავით მეგრელიშვილი ნახდა: ჯერ ტუჩები გაულურჯდა, მერე გათეთრდა, თვალები გადაატრიალა და სკამიდან გადავარდა. ჩვენ ცივი წყალი ვაპკურეთ, საფეთქლები დაეუზილეთ და მოვასულიერეთ. დავითი წამოდგა, სახეზე ცივი წყალი შეისხა, ბოდიში მოიხადა და გვითხრა: „იცოდეთ, რამდენადაც არ უნდა გასუქდეთ, ორ ლოგინზე ვერ დანვებით; რამდენი საქმელიც არ უნდა გქონდეთ, იმაზე მეტს, რაც სტომაქში ჩაგეტევათ, მაინც ვერ შეჭამთ. ჯობია კაცმა იმდენი ჭამო, რამდენსაც შეირგებ, ერთ ლოგინზე დაიძინო და შენს სამშობლოში იცხოვრო. ახლა ერთ რამეზე ვფიქრობ, — გააგრძელა დავითმა, — რაც შემეშალა, იმას ველარ გამოვასწორებ. ახლა ვცდილობ, ბევრი ფული ვიმოვო, რომ აქაური მოქალაქეობა მივიღო. მერე, როგორც ავსტრიის მოქალაქეს, უფლება მექნება ვიზით ჩავიდე ჩემს ქუთაისში და ნელინადმი ორ თვეს მაინც იქ გავატარებ. ეს არის ჩემი ოცნება, სხვანაირად მე ვერ ვიცოცხლებ.“

ბავშვები ყურადღებით მისმენდნენ. ერთ თავისუფალ დღეს ქალაქის გარეუბანში წაგვიყვანეს ბაზრობაზე, სადაც ბავშვებმა შედარებით იაფად შეიძინეს მათთვის სასურველი ნივთები და ახლობლებსაც უყიდეს საჩუქრები. წამოსვლამდე კიდევ ორი დღე იყო დარჩენილი, ამიტომ ჯიბის ფულიც დაიტოვეს.

იმ საღამოს, კონცერტის შემდეგ, ისევ გავისეირნეთ „ჩვენს ქუჩაზე“, ამჯერად თამამად, რადგან ჯიბეში ცოტაოდენი ფული გვედო. უცებ ჩვენი ბიჭები თვალთაგან დამეკარგნენ. ნაბიჯს აუჩქარე და რას ვხედავ: ისინი იმ ბრმა მუსიკოსს უსმენდნენ, რომელმაც რამდენიმე დღის წინ მოგვხიბლა. მუსიკოსმა სიმღერა დაამთავრა, ამიკო თოიძე მივიდა მასთან და მთელი დარჩენილი თანხა მის ყულაბაში ჩადო. მას სხვებმაც მიბაძეს.

მე სიამაყით აღვივსე, რადგან ბიჭებმა მთელი ფული ბრმა მუსიკოსს აჩუქეს და უკაპიოდ დარჩნენ, როცა სამშობლოში დაბრუნებამდე კიდევ ორი დღე იყო დარჩენილი.

ფესტივალის დახურვის დღეს ისევ თეატრალიზებული მუსიკალური საექტაკლო გაიმართა. კონცერტის შემდეგ სიტყვით გამოვიდა ფესტივალის კომიტეტის თავმჯდომარე, რომელმაც, სხვებთან ერთად, მაღალი შეფასება მისცა „მართვეს“ გამოსვლას ამ ფესტივალზე.

ჩვენთან ათი დღის განმავლობაში იმყოფებოდა ავსტრიელი სტუდენტი გოგონა, თარჯიმანი ირის გრადენიგერი. იგი ძალიან შეეჩვია „მართვეს“ ბიჭებს, შეუყვარდა ისინი და დაგვემშვიდობა იმ იმედით, რომ მომავალში კვლავ შევხვდებოდით.

ვენის აეროპორტში შევხვდით გამოჩენილ ქართველ მომღერალს პაატა ბურჭულაძეს, რომელიც მშობლებს აცილებდა თბილისში. პაატა მოეფერა ბიჭებს და სთხოვა ერთი სიმღერა ემღერათ. გიორგი უშიკიშვილმა „ნინეყარო“ წამოიწყო.

მელოდია ნელ-ნელა მოეფინა დარბაზს, ხალხი ჩერდებოდა და უსმენდა ამ „უცნაურ ბავშვებს“, ერთ სიმღერას მეორე მოჰყვა, მეორეს — მესამე, პაატა ბანებში დადგა და სიამოვნებით მღეროდა მათთან ერთად; საკმაოდ ბევრმა მაყურებელმა მოიყარა თავი, მათ შორის ბევრი პაატას ნაცნობი აღმოჩნდა. პაატა ესაუბრებოდა მათ, უყვებოდა ქართულ სიმღერებსა და ტრადიციებზე. ყველა სიამოვნებით იღიმებოდა, გარდა ერთი გოგონასი, რომელიც ცრემლებად იღვრებოდა და მხრები უკანკალებდა. ეს იყო ჩვენი თარჯიმანი ირის გრადენიგერი.

* * *

ჩვენ გავიხსენეთ „მართვეს“ დაარსებიდან დღემდე უცხოეთში ჩატარებული კონცერტები და შეხვედრები. გარდა ამისა, „მართვე“ ძირითადად საქართველოში მოღვაწეობდა. ინტენსიურად ატარებდა რეპეტიციებს, სწავლობდა ახალ-ახალ სიმღერებს, ანახლებდა პროგრამას, მონაწილეობდა ყველა იმ ღონისძიებაში, რომელიც საქართველოში ტარდებოდა, მონაწილეობდა რადიო და ტელეგადაცემებში, მოიარა საქართველოს კუთხეები, ჰქონდა საინტერესო კონცერტები და შეხვედრები.

„მართვეს“ შესრულებული აქვს საქართველოს სხვადასხვა კუთხის 100-ზე მეტი სიმღერა, მათ შორის რთული სიმღერებიც: „გრძელი კახური მრავალჟამიერი“, „ოდიოი“, „ხასანბეგურა“, „ნადური“, „ჩაკრულო“ და სხვა.

დიახ, „მართვე“ მღერის იმ ურთულეს სიმღერებს, რომლებსაც ჩვენი სახელგანთქმული პროფესიული ანსამბლები ასრულებენ.

ამ სიმღერების ფონოჩანაწერები საქართველოს რადიოს ფონდში ინახება.

20 წელს გავიდა „მართვეს“ დაარსებიდან!

ამ ოცი წლის განმავლობაში „მართვესა“ და მის მოსამზადებელ სტუდიებში ბიჭუნათა ხუთმა თაობამ გაიარა. ათასზე მეტმა ბავშვმა

ლოტბარი პლატონ დადვანი სტუმრად „მართევსთან“

შეისწავლა ხალხური სიმღერები. ისინი გაეცნენ ქართველი ხალხის მრავალსაუკუნოვან სასიმღერო ტრადიციებს, გუნდიდან წასვლის შემდეგ ყველას თან გაჰყვა ხალხური სიმღერის ცოდნა და სიყვარული. ისინი არ წყვეტენ კავშირს მშობლიურ ანსამბლთან, სიმღერასთან, ხშირად მოდიან, რეპეტიციებზე გვესწრებიან და ალტაცებით შეჰყურებენ პატარა მომღერლებს, რომლებშიაც საკუთარ ბავშვობას ხედავენ. შესაძლოა, ყველა მათგანი პროფესიონალი მუსიკოსი არ გახდეს, მაგრამ „მართევს“ თითოეული წევრი რომ პატრიოტად იზრდება და ხალხური სიმღერის მხურვალე პროპაგანდისტი იქნება, ეს ეჭვგარეშეა.

თუ წინათ ხალხური სიმღერის სურნელი პერიფერიიდან მოდიოდა, როცა ბავშვები თავიანთი მამა-პაპის გვერდით ხალხურ სიმღერებს სწავლობდნენ, ახლა ერთგვარი უკუპროცესი მიმდინარეობს. ჩვენი საინფორმაციო საშუალებების ხელშეწყობით სოფლის ბავშვები უფრო მეტად არიან გატაცებული საზღვარგარეთის საესტრადო მუსიკით, ხოლო ქალაქში ნელ-ნელა დამკვიდრდა ხალხური სიმღერებისაკენ სწრაფვის ტენდენცია და ამ საქმეში უკვე ქალაქელი ბავშვები აძლევენ ტონს რესპუბლიკის რაიონებს, რაც „მართევს“ უდიდესი დამსახურებაა, მაგრამ ეს დროებითია. სიმღერა მაინც სოფელს უნდა დაუბრუნდეს. ესაა ჩვენი მიზანი.

დღიდან „მართევს“ დაარსებისა, საქართველოში თითქმის არ ჩატარებულა არც ერთი მნიშვნელოვანი ღონისძიება, მას რომ მონაწილეობა არ მიეღო.

„მართევმ“ არაერთგზის მოიარა მსოფლიოს მრავალი ქვეყანა და ყველგან უდიდესი აღიარება და წარმატება მოუტანა ქართულ ხალხურ სიმღერას.

ოცი წლის განმავლობაში „მართევმ“ გამართა 15000-ზე მეტი კონცერტი, ჩაინერა, ფირფიტებისა და კომპაქტდისკების სახით გამოსცა

რამდენიმე ათეული ხალხური სიმღერა, რომლებიც დღეს მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაში იყიდება.

ტელევიზიის, რადიოსა და სხვა საინფორმაციო საშუალებებით „მართევ“ ნლების განმავლობაში ასრულებდა და პოპულარიზაციას უწევდა ხალხურ სიმღერებს, რითაც მოზარდი თაობის უდიდესი ინტერესი გამოიწვია. „მართევს“ მაგალითზე საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში შეიქმნა ბავშვთა ანსამბლები და სტუდიები, რომლებიც ხალხურ სიმღერებს სწავლობენ.

„მართევში“ აღზრდილი თაობები უკვე თავიანთ შვილებს ასწავლიან ხალხურ სიმღერებს, რითაც აღადგენენ ოჯახური მუზიკირების საუკეთესო ტრადიციებს. „მართევს“ უკვე ბევრი „შვილიშვილი“ ჰყავს. ეს პატარა მონაპოვარი როდია.

და, რაც ყველაზე მთავარია, ბოლო ხუთი წლის მანძილზე, იმ უმძიმეს პერიოდში, როცა საქართველოს ძალიან უჭირდა (სამოქალაქო ომი, ომი აფხაზეთში და სხვა), „მართევს“ ურთულეს პირობებში მოუხდა მუშაობა: მიუხედავად უშუქობისა, უტრანსპორტობისა, სიცივისა, „მართევს“ მუშაობა არ შეუწყვეტია – მეცადინეობდა, საქველმოქმედო კონცერტებს მართავდა; მისი აღზრდილები კი იმ ურთულეს წლებში აყალიბებდნენ ორ შესანიშნავ ანსამბლს – „გეორგიკას“ და „ლაშარს“, რომლებიც ისევ მართველებით დაკომპლექტდა. „გეორგიკას“ ხელმძღვანელობენ ნიჭიერი მუსიკოსები — დათო შანიძე და შალვა ლორთქიფანიძე. ამ ანსამბლმა უკვე წარმატებით მოიარა რამდენიმე ქვეყანა და კომპაქტდისკებზე ჩაიწერა 60-ზე მეტი ქართული ხალხური სიმღერა.

დიდი პოპულარობით სარგებლობს აგრეთვე ანსამბლი „ლაშარი“, რომელსაც ნიჭიერი ახალგაზრდა, „მართევს“ სული და გული — გიორგი უშაკიშვილი ხელმძღვანელობს. „მართევს“ აღზრდილები სკოლებში აყალიბებენ ბავშვთა გუნდებს და უკვე მეტოქეობას უწევენ თვით „მართევს“. მათ შორის აღსანიშნავია ანსამბლი „მძლევალი“ — კახა ონაშვილის ხელმძღვანელობით, ხოლო 28-ე მუსიკალური სკოლის ანსამბლი „ბიჭები“, ცნობილი მუსიკოსის — თამაზ ანდლულაძის ხელმძღვანელობით, დღეს მეტად პოპულარულია არა მარტო საქართველოში, არამედ მის ფარგლებს გარეთაც. ამ ანსამბლმა უკვე იმოგზაურა უცხოეთის რამდენიმე ქვეყანაში და მუსიკალურ ფესტივალებზე უმაღლესი შეფასება დაიმსახურა.

ამ რამდენიმე თვის წინათ, თბილისში ყოფნისას, „მართევს“ მოუსმინა საერთაშორისო დელფიური საბჭოს გენერალურმა მდიანმა და ინიციატორმა კრისტინ კირშმა და თავისი აღფრთოვანება გამოხატა ნერილით, რომელიც 1996 წ. 4 მაისს გამოაგზავნა ბერლინიდან.

„მართევს“ აღზრდილები ლოტბარებად მოგვევლინნენ. მათ შორის რამდენიმე ათეულმა უმაღლესი განათლება მიიღო თბილისის ვანო სარაჯიშვილის სახელობის სახელმწიფო კონსერვატორიაში. ბევრი მათგანი სწავლობს თბილისის კულტურის ინსტიტუტში. მოდის ახალგაზრდა

მუსიკოს-ლოტბართა ნაკადი, რომლებიც ქართულ ხალხურ სიმღერებსა და საგალობლებს შეასწავლიან მომავალ თაობას.

„მართვეს“ ყველაზე დიდი დამსახურება, ალბათ, მაინც ისაა, რომ ამ ურთულესი საუკუნის დასასრულს, როცა ლამის მთელი მსოფლიო გადათქმის დასავლეთის პოპ-მუსიკამ, „მართვემ“ ხალხური სიმღერებით დააინტერესა მომავალი თაობა და დღეს საქართველოში სიმღერის სათავეები ახალგაზრდობას უჭირავს ხელში. „მართვემ“ ეროვნული სული შთაბერა ქართველ ახალგაზრდობას. ეს ხომ სიმღერის უკვდავებაა.

საქართველოს მთავრობამ ღირსეულად შეაფასა „მართვეს“ როლი ბავშვთა შორის ხალხური სიმღერების დანერგვისა და პოპულარიზაციის საქმეში და 1994 წლის 25 მარტს გამოსცა განკარგულება „მართვეს“ ბაზაზე ბავშვთა საერთაშორისო ფოლკლორის ცენტრის შექმნის შესახებ.

1. მოწონებულ იქნეს თვალსაჩინო ქართველი მუსიკოსის ბატონ ანზორ ერქომაიშვილის წინადადება ქ. თბილისში ბავშვთა საერთაშორისო ფოლკლორის ცენტრის დაარსების შესახებ.

2. საქართველოს მინისტრთა კაბინეტმა ყოველმხრივ შეუწყოს ხელი ცენტრის მიერ შემუშავებული პროგრამების განხორციელებას.

3. ეთხოვოს საერთაშორისო ორგანიზაციებს, საზოგადოებრივ და კერძო სტრუქტურებს, ბიზნესმენებს მხარში ამოუდგნენ ამ მნიშვნელოვან ნაშრომებას, რომელიც მიზნად ისახავს შეასრულოს სამშვიდობო მისია, ერთმანეთთან დააახლოოს მსოფლიოს ბავშვები და აზიაროს ისინი კულტურის მიღწევებს.

4. ამ განკარგულებით გათვალისწინებული საკითხების კოორდინაციის განხორციელება დაეკისროს მთავარ სახელმწიფო მრჩეველს ვალერი ასათიანს.

ე. შევარდნაძე.

ახლა, როცა „მართვეს“ დაარსებიდან 20 წელი გავიდა და ჩვენ საიუბილეოდ ვემზადებით, ჩემ თვალწინ სწრაფად გაიბრინა განვლილმა პერიოდმა, რომელშიც ნათლად აისახა „მართვეს“ მიერ განვლილი შემოქმედებითი გზა. ეს გზა სავსე იყო სიძნელეებით, შეცდომებითა და წარმატებით; და დღეს სურვილი გამიჩნდა, შევეკრიბო ყველა, ვისაც კი „მართვეში“ უსწავლია, შევაჯამო ჩვენი 20 წლის ნამუშევარი, გავუზიარო მათ ჩემი შთაბეჭდილებები, გავითვალისწინო ყველა შეცდომა და მიცეც მათ სიმღერასთან, და არა მარტო სიმღერასთან დაკავშირებული რჩევები, შევახსენო ზოგიერთი რამ, რაც მათთვის არაერთხელ მითქვამს, რაც ჩემი გამოცდილებიდან ვიცი და რაც წინაპრებისაგან გამიგონია. ვფიქრობ, ასეთი რჩევა-დარიგება მათ აუცილებლად გამოადგებათ XXI საუკუნეში, თავიანთ შემოქმედებით ასპარეზზე.

ქართული მუსიკის მომავალს ახალგაზრდებში ვხედავ, რომლებიც მისი პატრონი და გზის გამკვალავნი იქნებიან მომავალ საუკუნეში; ჩვენი

ქვეყნის კულტურული წინსვლა დამოკიდებულია თქვენზე, რადგან თქვენ XXI საუკუნის მოღვაწენი იქნებით.

გაეა დრო, თქვენი გადასახედიდან ეს საუკუნე უკეთესად გამოჩნდება და დასკვნებსაც სათანადოს გამოიტანთ.

თქვენი ბავშვობა საქართველოში მომხდარ უმძიმეს პროცესებს დაემთხვა. ჩვენი თაობა ამ მოვლენებისათვის მოუმზადებელი აღმოჩნდა. ჩვენ ვერ შევაფასეთ სიტუაცია და ჩვენი თავი სარკეში კარგად ვერ დავინახეთ (საქართველოში ალბათ სხვანაირი სარკე უნდა გამოიგონონ). იმედია, ჩვენს შეცდომებს თქვენ აღარ გაიმეორებთ, თუ სწორი გზით ივლით, მიზანს მიაღწევთ, ვინაიდან ახალგაზრდობას აღმშენებლობითი ძალა აქვს. აბა, წარმოიდგინეთ ბალახის ჩვილი ყლორტი, გაზაფხულზე ასფალტს რომ ანგრევს და მზისა და სინათლისაკენ მიისწრაფვის. თუ თქვენც ასეთი მიზანსწრაფულები იქნებით, მაშინ ვერანაირი ძალა ვერ შეგაჩერებთ. თქვენი ძალა ერთიანი იქნება მაშინ, თუ ყველა თქვენი საქმით იქნებით დაკავებული. გახსოვდეთ: თუ გინდა შენს ქვეყანას გამოადგე, უნდა აკეთო ის, რაც ხელგეწიფება.

ყველა თქვენგანისაგან მუსიკოსი ვერ გამოვა, მაგრამ რა საქმესაც მოჰკიდებთ ხელს, იცოდეთ, უმაღლესი პროფესიონალები უნდა გახდეთ, რადგან დღეს არაფერი არ სჭირდება ჩვენს ქვეყანას ისე, როგორც ნამდვილი პროფესიონალები. „პროფესიონალიზმი იგივე პატრიოტიზმია“, — ამბობდა ბატონი რეზო თაბუკაშვილი.

არაერთხელ მითქვამს თქვენთვის, რომ ხალხური სიმღერა ქართველი ხალხის ეროვნული სიმდიდრეა, მრავალხმიანობა ისეთი განვითარებული სახით, როგორიც საქართველოშია — მსოფლიოში არ არსებობს, ამას მე კი არა, ყველაზე გამოჩენილი უცხოელი მუსიკოსებიც აღიარებენ.

„ქართული მრავალხმიანობა ევროპული მრავალხმიანობის საფუძველი უნდა იყოს“ (ზიგფრიდ ნადელი — გერმანელი მუსიკათმცოდნე).

„ბახი რომ ცოცხალი იყოს, ისიც კი აღტაცებაში მოვიდოდა ასეთი პოლიფონიით“ (ალან ოვანესი — ამერიკელი კომპოზიტორი).

„საქართველო — მსოფლიოს ხალხური მუსიკის დედაქალაქია“ (ალან ლომაქსი — ამერიკელი ფოლკლორისტი).

„ჩემთვის ბოლო წლებში ერთ-ერთი უდიდესი შთაბეჭდილება იყო ქართული ხალხური სიმღერების ჩანაწერები. ეს არის მუსიკის აქტიური შესრულების საუკეთესო ტრადიცია... იოდლი, რომელსაც საქართველოში „კრიმანჭულს“ ეძახიან, საუკეთესოა მათ შორის, რაც კი ოდესმე მომისმენია“ (იგორ სტრავინსკი).

დაიხ! სახელგანთქმული უცხოელი მეცნიერები შენს სიმღერას ასე რომ შეაფასებენ, ეს უკვე ჭეშმარიტებაა.

ამიტომ შემთხვევითი არაა, რომ ამერიკელები კოსმოსური ხომალდით გალაქტიკაში დედამიწის ცივილიზაციის გასაცნობად ქართულ სიმღერასაც აგზავნიან.

„რა ესმოდათ მღერა ყმისა, სმენად მხეცნი მოვიდიან“ – როცა ამ სტრიქონებს წერდა, შოთა რუსთაველს, ალბათ, ქართული სიმღერა თუ ჰქონდა მხედველობაში.

ერთხელ სადღაც მითხრეს: „გეოგრაფიულ რუკაზე საქართველო ძალიან პატარაა, მაგრამ, რომ გაკეთდეს მსოფლიოს მუსიკალური რუკა, საქართველო, ალბათ, უდიდეს ადგილს დაიჭერდაო“.

სკოლაში ჩვენმა საყვარელმა მასწავლებელმა პანტელეიმონ იობიშვილმა (რომელიც ივანე ჯავახიშვილის მოწაფე გახლდათ) გვითხრა: „საქართველო რომ დალუპულიყო და მისგან გადარჩენილიყო „ვეფხისტყაოსანი“, „ჩაკრულო“, „ხასანბეგურა“ და საცივი — იტყოდნენ, უდიდესი კულტურის ქვეყანა დალუპულაო“.

თქვენ უნდა იამაყოთ, რომ ხართ იმ ერის შვილები, რომელსაც ასეთი სასიმღერო კულტურა გააჩნია.

კარგი სიმღერა ღამე არ დაგაძინებთ.

ღმერთმა დედამიწაზე თავისი მოციქულები გამოგზავნა დანტეს, ბახის, ბეთჰოვენის, მოცარტის, მიქელანჯელოს, ლეონარდო და ვინჩის, რაფაელის და სხვათა სახით – მათი ხელოვნება ღმერთამდე ამაღლდა.

ჩვენ, „რუსთავის“ წევრებს, ამ ტიტანების საფლავებზე გვიმღერია. იცით, რატომ გავბედეთ მათთან სიმღერა? იმიტომ, რომ ჩვენი სიმღერებიც, მსგავსად მათი შედევრებისა, ღმერთს უახლოვდება.

ეს სიმღერები ჩვენამდე ჩვენმა წინაპრებმა მოიტანეს.

26 მაისის საზეიმო კონცერტზე

პატივი ეცით თქვენს წინაპრებს და გახსოვდეთ: რაც კარგია თქვენში, ყველაფერი წინაპრებისგან გაქვთ მიღებული. თქვენი წინაპრები — თქვენი გვარის ისტორიაა, ამიტომ ვალდებული ხართ გვარის საუკეთესო ტრადიციებს გაუფრთხილდეთ, მაღალ დონეზე შეინარჩუნოთ თქვენი გვარის საუკეთესო ტრადიციები. ეს დიდი ტვირთია, რომელიც ღირსეულად უნდა ზიდოთ.

პატივი ეცი შენს მასწავლებელს; მასწავლებლად უნდა ჩათვალო ყველა, ვისგანაც სიკეთეს ისწავლი, მასწავლებელი — თვითონ სიკეთეა. მასწავლებლის ამაგი აუწონელია ისევე, როგორც სიკეთე. სიკეთის საზომი ჯერ არავის მოუგონია; თუ სიკეთე გაზომე, მაშინ იგი სავაჭრო ნივთად იქცევა.

მასწავლებლებს მარტო თქვენს თანამედროვეებში და თქვენს ქვეყანაში ნუ ეძებთ, წინა საუკუნეებშიც მონახეთ; ნამდვილი მასწავლებლები ისინი არიან, რომელთა მოძღვრებაზე საუკუნეების განმავლობაში თაობები იზრდებიან. ასეთი მასწავლებელი რაც უფრო მეტი გეყოლებათ, მით უფრო მეტი სიკეთეს მოუტანთ თქვენს ქვეყანას, და თუ სიკეთეს დათესავთ, ხალხი შეგიყვარებთ.

უყვარდე შენს ხალხს — ამაზე დიდი ბედნიერება არ არსებობს.

მასწავლებლისგან მოტანილი სიკეთე არ დაიკარგება, ამ სიკეთეში რამდენი შრომაა ჩადებული, იმის ფასს მაშინ გაიგებთ, როცა თვითონ გახდებით მასწავლებლები. მასწავლებლის შრომა ნაკლებად ჩანს, ყველას შედეგი აინტერესებს; ბუღბუღი ყველას უყვარს, მაგრამ არავის უკითხავს, ვინ იყო მისი მასწავლებელი.

ქართულ სიმღერას ერთი საოცარი თვისება აქვს: თუ შენ გვერდით მდგომი არ გიყვარს, ისე სიმღერა არ გამოვივა. შეეცადეთ კარგი თვისებების მქონე მომღერლები შეარჩიოთ, რადგან ურთიერთსიყვარული კარგი სიმღერის გარანტიაა. კარგი სიმღერა დულაბია მეგობრობისა; ბაბუაჩემისგან გამიგონია: „კაცი ჯერ კაცად უნდა ვარგოდეს და მერე ექნება მის ხელოვნებას ფასიო“. ბაბუა იმასაც მასწავლიდა, თუ გინდა ადამიანთან იმეგობრო, ნუ ეძებ მასში ცუდ თვისებებს, მიაქციე ყურადღება იმას, რომელიც მას კარგად ახასიათებს.

ეცადეთ, ბევრი მეგობარი შეიძინოთ. უმეგობრო კაცი უბედურია, იგი მარტო დარჩობილ სარს ჰგავს, რომელსაც ყველაფერი ნააქცევს. ვისაც ბევრი მეგობარი ჰყავს, ის ყველაზე მდიდარი კაცია. მეგობარი ცხოვრებას გაგიაღვილებთ, გაჭირვებას შეგიმსუბუქებთ, სიხარულს მოგვერით. პირადად მე ისე ძალიან მიყვარს მეგობრები, რომ სიკვდილის შემდეგაც ვერ წარმომიდგენია მარტოობაში ყოფნა; ამიტომ შევნატრი ძმათა სასაფლაოებს — იმათ საფლაოებს, მეგობრებთან ერთად რომ გასწირეს თავი და მარადიულობაში ერთად შეაბიჯეს.

ქართულ სიმღერაში თითოეული ხმა დამოუკიდებელია და თავისუფალი იმპროვიზაციის საშუალებას იძლევა, ოღონდ სხვა ხმებთან მჭიდრო კონტაქტში. მისი შემსრულებელიც შინაგანად თავისუფალი უნდა იყოს, —

თავისუფალი ყოველგვარი ამბიციისა და კომპლექსისაგან – სხვანაირად კარგი სიმღერა ვერ გამოვა.

შენ გვერდით მდგომი თუ არ გიყვარს, ისე კარგად ვერ იმღერებო, რომ ვამბობთ, იმასაც ვგულისხმობთ, რომ თქვენი თავიც უნდა განაწყოს სიყვარულისათვის და რასაც აკეთებთ, ყველაფერი სიყვარულით უნდა აკეთოთ. შეიძლება სიმღერა არ იცოდეთ, მაგრამ გიყვარდეთ. გახსოვდეთ, ცუდ მომღერალს კარგი მსმენელი სჯობია.

შესაძლებელია ყველამ ვერ გაგიგოს, რა ვუყოთ მერე? ხასიათი ინდივიდუალურია. ისინი ხშირად ერთმანეთს არ ემთხვევიან. მე თუ ვინმეს არ ვუყვარვარ, ეს სრულებით არ ნიშნავს, რომ ის ცუდი კაცია; მე ეს არ მწყინს – იქნებ მე მეშლება რამე. ამიტომ სულ ვცდილობ, მასში სხვა კარგი თვისებები მოვნახო.

მომღერლებს კეთილ ხალხს ეძახიან.

მართლაც, იმღერეთ ისე, რომ სიამოვნება მიანიჭოთ თქვენს ხალხს – ამაზე დიდი ბედნიერება რა უნდა იყოს; თუ კარგი სიმღერა თავისთავად სიკეთის ქმნაა, მოდით, სიმღერა ვასწავლოთ ახალგაზრდებს, რადგან კარგი მომღერალი ულირს საქციელს არასოდეს ჩაიდენს.

სიკეთის ქმნა ყველა ნიჭზე დიდი ნიჭია, იგი თქვენ ცხოვრებას გაგაადვილებთ.

ადამიანში მხოლოდ სიკეთე უნდა ეძებოთ, მაშინ მასთან მეგობრობა გაგაადვილდებათ; სიკეთე თავისთავად არ არსებობს, მას ადამიანი ქმნის. თუ ადამიანები მიზნად დაისახავენ თუნდაც მცირეოდენი სიკეთის კეთებას, კაცობრიობა უამრავ ბოროტებას გადაურჩება.

ბოროტებასაც ხომ ადამიანი სჩადის, ჰოდა, თუ ბოროტებას არ ჩაიდენ, ეს თავისთავად სიკეთის ქმნაა, ბოროტებას სიკეთე კურნავს.

ის, ვინც ბოროტებას სიკეთით უპასუხებს, ყველაზე კეთილშობილია. სიკეთე ადამიანებს ამშვენებს, აკეთილშობილებს. ბოროტებას სილამაზით ვერ დაფარავ, რაგინდ ლამაზიც არ უნდა იყო; ფიზიკური ნაკლი სიმახინჯედ არ ითვლება, თუ მას ლამაზი სული ახლავს. ამიტომ ყველას ეძლევა შანსი აკეთოს სიკეთე და ამით ყველაზე ლამაზი გახდეს.

თუ ბუნებამ სილამაზითა და ჯანსაღი სხეულით დაგაჯილდოვათ, მაღლობა უთხარით ღმერთს; თუ ფიზიკური ნაკლი გაგაჩნიათ, ამის გამო ნუ გაბოროტდებით, რადგან თქვენზე უარესებიც არსებობენ, ხოლო თუ უკიდურესად მძიმე მდგომარეობაში აღმოჩნდით, მაინც მაღლობა შესწირეთ უფალს იმისათვის, რომ საშუალება მოგცათ გეხილათ ბუნების მშვენიერება და გეკეთებინათ სიკეთე.

ეცადეთ, ყველა სიტუაციაში საკუთარ თავს სძლიოთ, ვინაიდან იმდენ ზიანს ვერავინ მოგაყენებთ, რამდენსაც საკუთარი თავი. თუ შენს თავს ფლობ — ეს გონიერებაა. გონიერება ყოველთვის სჯობს ღონეს, ვინაიდან ვინც გონიერულად იქცევა, ის საკუთარ თავსაც მოერევა და სხვასაც; ვინც საკუთარ თავს მოერევა, ის ყველაზე ღონიერია. სხვისი იმედი

ლმერთმა ნუ მოგიშალოს, მაგრამ პირველ რიგში შენი გონიერების იმედი უნდა გქონდეს, რადგან უსამართლობასთან ყოველთვის მარტო გიხდება პირისპირ დგომა. გონიერებით უსამართლობასაც დაამარცხებ.

ემსახურეთ სიმართლეს, სიმართლე — ჭეშმარიტებაა. იგი კანონმდებლობისა და ადამიანთა ურთიერთობის საფუძველია. სიმართლე სინათლის ტოლფასია, რადგან ადამიანთა ურთიერთობაში მას სინათლე შეაქვს.

კაიკაცობა სიმართლით იზომება. სიმართლე ადამიანის სულის საოხია; სიმართლის აღიარება თვით უმძიმეს დამნაშავეებსაც კი შვებას ანიჭებს. ბუნებაში ყველაფერი იცვლება, გარდა სიმართლისა; გიჟისაგან ნათქვამი სიმართლეს კი სიმართლედ რჩება.

სიმართლის თქმა ხშირად არავის მოსწონს, ხოლო ლამაზ ტყუილს თუ იტყვი — სიამოვნებთ. ჯობია კაცს ცუდი სიმართლე უთხრა, ვიდრე სასიამოვნო ტყუილი.

ყველაზე უარესი სენი — სიცრუე და უმადურობაა.

გაუფრთხილდით ქართული სუფრის ტრადიციებს. ლმერთმა ნუ ქნას, რომ ქართველი კაცი ღვინოს არ სვამდეს და სუფრის წესი დაივიწყოს. ქართული სუფრა იმით განსხვავდებოდა სხვებისაგან, რომ იქ ლექსის, მჭევრმეტყველების, სიმღერის, ცეკვის, რაინდობისა და სილამაზის დემონსტრირება ხდებოდა. ყველა ცდილობდა ამ ზეიმით ბოლომდე დამტკბარიყო. ამიტომაც ქართველი კაცი ყველა ღონეს ხმარობდა, რომ არ დამთვრალიყო. სიმთვრალე სირცხვილად ითვლებოდა.

ზომაზე მეტის დალევა ყოველთვის ზიანის მომტანია. კაცი, რომელიც თავისი სიმთვრალით საზოგადოებას თუნდაც მცირეოდენ უსიამოვნებას მიაყენებს, ღვინოს არ უნდა სვამდეს.

რაც შეეხება უსაქმურობას — ზოგიერთს მთელი სიცოცხლე არ ჰყოფნის, რომ კეთილი საქმე აკეთოს და იმის გამო, რომ საქვეყნო საქმე ვერ მოამთავრა, გულნატკენი მიდის ამ სოფლიდან. ადამიანს ღმერთი იმიტომ აჩენს, რომ თავისი არსებობით ქვეყანას რაღაც შემატოს. მადლობა ღმერთს, რომ დღემდე დედამიწაზე ასეთები ჭარბობენ, თორემ აქამდე კაცობრიობა ასჯერ გადაშენდებოდა.

ადამიანის სიცოცხლის ხანგრძლივობა დამოკიდებული უნდა იყოს მის საქმიანობაზე. ვინც დიდ საქმეს აკეთებს, დიდხანს უნდა ცოცხლობდეს, მაშინ იქნება უსაქმურებმაც გაანძრიონ ხელი; სიმთვრალე და უსაქმურობა ყოველგვარი ბოროტების დედაა.

კაცს თავისი ნაშრომის ობიექტური შეფასების უნარი უნდა ჰქონდეს; თუ საკუთარ შეცდომებს დაინახავ, მისი გამოსწორება ადვილია; ამასთან, სხვებსაც დაუგდეთ ყური — მათი ნაუბარიდან ყოველთვის შეიძლება თქვენთვის სასარგებლო აზრების ამოჩვენება.

გახსოვდეთ, ზედმეტ ქებას სწორი შენიშვნები გერჩიოთ. თუ გენიოსი გინოდეს — ბედნიერებაა, მაგრამ ეს თუ დაიჯერეთ — უბედურებაა.

კაცს თუ იმის უნარი არა გაქვს, რომ შენი თავი გვერდიდან, სხვისი თვალით დაინახო, იცოდე, შეცდომებს ვერასოდეს გამოასწორებ.

უბედურება ის კი არაა, კაცი დანაშაულს რომ სჩადის, არამედ ის, ამას რომ ვერ ამჩნევს.

ნურასოდეს ნუ გაყოყოჩდებით და ნუ დაკმაყოფილდებით მიღწეულით, გახსოვდეთ, ვინც მიღწეულით კმაყოფილია, იგი ყველა ზარმაცზე უფრო ზარმაცია.

არასოდეს არ მოიწონო შენი გაკეთებული დღეს, დრო გავა და მერე შევაფასე – ასე უფრო მეტ შეცდომას იპოვი.

როცა გაკრიტიკებენ, სიმაღლე ჯერ საკუთარი თავის წინაშე უნდა აწონო – თუ თავს დამნაშავედ გრძნობ, მაშინ ლანძღვა წამალია, მაგრამ თუ უშიზეზოდ გლანძღავენ და შენი სინდისის წინაშე მართალი ხარ, შეგიძლია მშვიდად დაიძინო. სინდისის ქენჯნა მაშინ უნდა განიცადო, როცა დაუმსახურებლად გაქებენ.

თქვენ უნდა დაიცვათ მშვიდობა. 21-ე საუკუნეში მსოფლიოში ურთიერთობები სხვანაირი იქნება, თქვენ შეგეძლებათ მჭიდრო კონტაქტები დაამყაროთ მსოფლიოს ახალგაზრდობასთან. ეცადეთ, გაერთიანდეთ და ყველაფერი იღონოთ მშვიდობის დასაცავად.

მახსოვს, ერთხელ ჩემმა ამერიკელმა მეგობარმა — ასტრონავტმა ჯეიმს ირვინმა, რომელმაც მთვარეზე დაადგა ფეხი, მითხრა: „ძალიან ლამაზია დედამიწა მთვარიდან. იგი ჰგავს მოლურჯო ბროლის სფეროს, რომელიც იერს იცვლის და ულამაზეს ფერებში გადადის.“

უყურებ ამ მშვენიერ სანახაობას, რომლის მსგავსი ღმერთს არაფერი შეუქმნია, და ისეთი გრძნობა გეუფლება, რომ იმ მოლურჯო ბროლის სფეროს დიდი გაფრთხილება სჭირდება. კენჭის მოხვედრითაც კი იგი უმცირეს ნამსხვერეებად იქცევა და გალაქტიკაში გაიფანტება პატარ-პატარა თანამგზავრებად. ამიტომ ადამიანებმა ყველაფერი უნდა იღონონ ამ ულამაზესი, სათუთი ბროლის სფეროს უსაფრთხოებისათვის“.

ალბათ, ღმერთსაც შეეშალა, როცა ადამიანს ატომური იარაღი მისცა და ამით საკუთარი თავიც საფრთხეში ჩაიგდო. თუ დედამიწა დაიშლება და ადამიანები აღარ იარსებებენ, მაშინ ღმერთი ვილას დასჭირდება. ღმერთი იმიტომაცა ღმერთი, რომ ადამიანის შემეცნებაში არსებობს და მას ადამიანი აღმერთებს.

ყველაზე დიდი მონაპოვარი სამშობლოს თავისუფლებაა – თქვენ ის უნდა დაიცვათ. მთავრობამ საკუთარი ხალხი უნდა დაიცვას ერთმანეთისაგან, თორემ თუ ისინი ერთმანეთს მიუსია, კვერნასავით გამოსჭამენ ყელს ერთმანეთს (ამის მაგალითი ჩვენ უკვე გვქონდა). რადგან სამშობლოს თავისუფლება უმთავრესია, თუ საჭიროება მოითხოვს, მას თავიც უნდა შესწიროთ, მსგავსად ჩვენი დიდი წინაპრებისა — ასეთ სიკვდილს უკვდავებისაკენ მივყავართ. ჩენ უშიშარი თაობა გვჭირდება; უშიშარია ის, ვისაც სიკვდილის შიში არა აქვს. სიკვდილი ნუ შეგაშინებთ, იგი დადებითი ფენომენია და ადამიანს ათავისუფლებს უდიდესი გაჭირვებისაგან. გაიხსენეთ ერთი ძველი საგალობლის ტექსტი: „გულის ხმა ვყოთ ესრე,

ძმანო, გონივრად და აწვე განვემზადეთ, რათა ჟამსა მასსა საზარელსა არა შევძრუნდეთ და ხმა ვცოთ ალილუია".

ოლონდ, უმიზნო სიკვდილი — უბედურებაა; სიკვდილი არ უნდა გავაუფასუროთ, თორემ სიცოცხლეს ფასი დაეკარგება; ჩვენს თაობას ისიც შეეშალა, რომ სიკვდილი გააუფასურა.

ჩვენ დაგვაგინწყდა, რომ ყველანი სიკვდილმისჯილები ვართ და მხოლოდ ღმერთმა უწყის, როდის მოიყვანენ სისრულეში განაჩენს, ამიტომ ასეთ განაჩენს ნაადრევად ნუ გამოვუტანთ ნურც სხვას და ნურც ჩვენს თავს. გახსოვდეთ, კაცის გადარჩენა უფრო დიდი ვაჟკაცობაა, ვიდრე მისი მოკვლა, თუნდაც იგი მტერი იყოს. ამაში სიმღერა დაგეხმარებათ, დიახ! სიმღერა სიკვდილსაც ამარცხებს, სიმღერა სიყვარულით უკვდავია. სიმღერა ადამიანის სულის ყვავილია, სიმღერა ქვიტიკრზე და რკინაზეც მაგარია, რადგან სახლს ქარი და მინისძვრა ნააქცევს, სიმღერას — ვერაფერი, ამიტომ სიმღერას გაუფრთხილდეთ.

მე ისევ იმ აზრზე ვარ: სიმღერა რომ შეინახო, იგი ახალგაზრდებს უნდა შეასწავლო. ჩვენი ახალგაზრდების ერთი ნაწილი გატაცებულია დასავლეთის პოპ-მუსიკით (ამაში მათ ხელს უწყობს ჩვენი საინფორმაციო საშუალებები). დროთა განმავლობაში თქვენ უნდა დაარწმუნოთ ისინი, რომ „მამინაცვალს“ თავი დაანებონ და „მამა“ დაიფიცონ.

თქვენ, ალბათ, გახსოვთ ჩრდილოეთ ამერიკის გუნდი „ქართული ანსამბლი“, რომლის წევრებიც მშვენივრად მღერიან ქართულ სიმღერებს და უზომოდ არიან შეყვარებულნი საქართველოზე.

ამ ანსამბლის ერთ-ერთმა წევრმა, სტიუარტ გებერმა ინტერვიუ მისცა ჩვენს გაზეთს:

„მე თავიდან ამერიკული პოპ-მუსიკით ვიყავი გატაცებული. შემდეგ ქართული სიმღერით დავინტერესდი და ახლა 80-მდე სიმღერა ვიცი. როცა ვუსმენ, რომ თქვენი ახალგაზრდები ამერიკულ სიმღერებს მღერიან და ამერიკელებს ბაძავენ, მინდა ხმამალა ვიყვირო: თქვენ ცდებით, ქართულ სიმღერაზე უფრო კარგი სიმღერა არ არსებობს დედამიწაზე! არ არსებობს!“

1995 წლის შემოდგომაზე ანსამბლ „რუსთავთან“ ერთად საგასტროლოდ გახლდით გერმანიის ქალაქ რემშაიტში. კონცერტის შემდეგ მერმა მოინვია ქალაქის საუკეთესო საზოგადოება, რომელთა შორის იყო ცნობილი მუსიკოსი, დირიჟორი, პროფესორი ზიგფრიდ რიუბენი.

იგი აღფრთოვანებული იყო ქართული სიმღერით: „მთელი მსოფლიო მომივლია, სად არ ვყოფილვარ გასტროლებზე, დაწყებული სამხრეთ ამერიკით და დამთავრებული აღმოსავლეთ ციმბირით. ჩემდა სამწუხაროდ, პირველად გავეცანი ქართულ ხალხურ სიმღერას. ეს გენიალურია, მსგავსი არაფერი მომიხმენია. მაღლობა ქართველ ხალხს, რომ ასე შესანიშნავად შეინახეს უძველესი ხალხური სიმღერები და მათი შესრულების საუკეთესო ტრადიციები.“

მაგრამ ეს ხელოვნება მარტო თქვენ არ გეკუთვნით. ბედნიერი ვარ, რომ ყოველივე ეს, რაცა დღეს მოვისმინე, კაცობრიობის საკუთრებაა; როგორც ხელოვნების სხვა შედეგები, იგი ადამიანთა მოდგმის შექმნილია და ამ ადამიანთა შორის მეც ვარ; უდიდესი ხელოვნება ზოგადსაკაცობრიოა, ასეთია თქვენი სიმღერებიც.

გერმანული მუსიკალური კულტურა მსოფლიო შედეგებს შორისაა, მაგრამ მას შემდეგ, რაც ჩვენი ეკონომიკა გაძლიერდა და გერმანელი ხალხი მაძლარი გახდა, გერმანიაში ხელოვნებამ ფასი დაკარგა; დღეს აღიარებულ გერმანულ შედეგებს სხვა ქვეყნები ინახავენ, მათ შორის რუსებიც. გერმანელმა კაცმა დაკარგა ჭეშმარიტი ხელოვნების აღქმის უნარი. იგი მაძლარია და რაღაც იოლ გასართობ სამუალებებს ეძებს. ამიტომ მოიკიდა ჩვენთან ფეხი დასავლეთის ხშირ შემთხვევაში მდარე პოპულარულმა მუსიკამ, რომელიც არა მარტო გერმანიის, არამედ მთელი მსოფლიოს მუსიკას ნალექვით ემუქრება.

თქვენი ეკონომიკა ახლა მძიმე მდგომარეობაშია, ქართველი ხალხი უკიდურეს სიდუხჭირეს განიცდის, სამაგიეროდ, თქვენი სულიერი კულტურა ამაღლდა უმაღლეს დონეზე. ალბათ არსებობს რაღაც კანონზომიერება – როცა ფიზიკური შესაძლებლობა ეცემა, სულიერი კულტურა მაღლდება. როგორ გგონიათ, როცა თქვენი ეკონომიკა მომძლავრდება და ქართველი ხალხი ჩვენსავით მაძლარი იქნება, თქვენს სიმღერებს ჩვენსავით დავინწყება ხომ არ ემუქრება?"

— ამის საშიშროება არ არსებობს. ჩვენმა სიმღერებმა საუკუნეებს გაუძლო, იგი ტრადიციულად საუკუნიდან საუკუნეში გადაეცემოდა მომავალ თაობებს. ეს ტრადიცია ახლაც გრძელდება. ჩვენს ბავშვებს

მრავალუამიერ!..

ვასნავლით ხალხურ სიმღერას, იმ სიმღერებს, რომელიც თქვენ დღეს მოისმინეთ. მთელ საქართველოში მღერიან ბავშვები. სიმღერა მაშინ კედება, როცა მას ახალგაზრდობა ივინყებს. ჩვენ მოვახერხეთ და ახალგაზრდობა ავამღერეთ. ამჟამად გვყავს დიდი არმია პატარა მომღერლებისა, რომლებიც 21-ე საუკუნეში გააგრძელებენ ჩვენს საუკეთესო სასიმღერო ტრადიციებს. ამის ერთი ნათელი მაგალითია „მართვე“, — ვუპასუხე მე.

— ეს შესანიშნავია, ეს ერთადერთი ხსნაა, — წამოიძახა მსოვანმა პროფესორმა, — თუ თქვენი ბავშვები აგრძელებენ ამ უბადლო სასიმღერო ტრადიციებს და იმ ურთულეს სიმღერებს ასრულებენ, რომელიც დღეს მოვისმინეთ, მაშინ ქართულ სიმღერას და მასთან ერთად საქართველოს გადაშენება არ უნერია.

1996 წ.

„მართვე“ ამბობენ და წერენ...

ამ 10 წლის წინათ ანზორ ერქომაიშვილმა მთხოვა, პირველს მე დამელოცა ეს ანსამბლი. მთხოვა, ალბათ, როგორც მელომანს, მე მელომანი ვარ და ძალიან მიყვარს მუსიკა. მთხოვა და მივედი, დავლოცე და მონანილობა მივიღე „მართვეს“ პირველ ტელეგადაცემაში. 10 წელი გავიდა მას შემდეგ და რამოდენები გახდნენ ეს ბავშვები, ამას წინათ ვუყურებდი ესტრადაზე, ძალიან დიდი საქმე გაკეთდა.

არ შეიძლება, რომ არ ითქვას ანზორ ერქომაიშვილზე — დიდ საქმეს აკეთებს, ძალიან დიდ საქმეს: მუსიკალური ფოლკლორი, მისი შენახვა, მისი აღდგენა — ეს ერთგვარი მუსიკალური არქეოლოგიაა, ეძებ, მოგაქვს და მოგაქვს ძირიდან, ფესვებამდე შესანიშნავი ქართული სიმღერები და ამას აკეთებს დღეს პირველ ყოვლისა ანზორ ერქომაიშვილი. რასაკვირველია, ჩვენი კომპოზიტორებიც სარგებლობენ ჩვენი მუსიკალური ფოლკლორით, მაგრამ ისინი თავიანთ შემოქმედებაში იყენებენ, როგორც ჩვენ — მწერლები და პოეტები ვიყენებთ ჩვენს ფოლკლორს.

მუსიკალური ფოლკლორის აღდგენა, იმის გამოტანა, იმის ამონევა ზევით და მისი შენახვა საშვილიშვილო საქმეა და ანზორმაც სწორედ ბავშვებს მიმართა. ეს ბავშვები მერე შემდეგ თაობებს გადასცემენ და ასე გადაეცემა საუკუნეებს ანზორის მიერ დაწყებული ეს საქმე.

მშვენიერი საბავშვო ანსამბლი შეიქმნა, — „მართვე“. ჩვენ ამ ანსამბლით დღეს ყველანი ვამაყობთ. როცა ჩამოდიან უცხოელი სტუმრები, პატივსაცემი ხალხი, ჩვენ სანიმუშოდ ვაჩვენებთ „მართვეს“ კონცერტს და

ისინიც აღტაცებული უსმენენ ქართულ სიმღერებს ბავშვთა ანსამბლის შესრულებით. ძალიან კარგი საქმეა.

ჩვენ ყველანი დიდად მადლობელი ვართ ამ საქმეებისთვის. საბავშვო ანსამბლ „მართვეს“ ვუსურვებ დიდ წარმატებებს და დავლოცავ ისე, როგორც პირველ დღეს დავლოცე ეს ბიჭუნები, ეს ბავშვები, ეს ანსამბლი. ახლაც სულით და გულით ვლოცავ ამ 10 წლისთავზე და მიხარია, რომ კიდევ ერთხელ მომეცა დალოცვის საშუალება. მაშინ არ მეგონა, თუ 10 წლისთავზე კიდევ დავლოცავდი, თუმცა შეიძლება მოხდეს, რომ 10 წლის შემდეგ კიდევ დავლოცო.

მე ერთი ლექსი მაქვს დანერილი, რომელიც მიესადაგება ამ ანსამბლს და ქართულ სიმღერას:

„ჩვენი სიმღერები ლურჯი ბინდებია,
ეს სიმღერები მაღალ მთებს გვანან,
ჩვენი სიმღერები პირამიდებია,
მათ უკან საუკუნეები დგანან“.

ირაკლი აბაშიძე
(სატელევიზიო ინტერვიუ „მართვეს“ 10 წლისთავზე)

* * *

„მართვეს“ იუბილესთან დაკავშირებით, მინდა გავიხსენოთ ერთი ეპიზოდი: თბილისში ჩამოვიდა დიმიტრი კაბალევსკი, ცნობილი კომპოზიტორი და პედაგოგი, ბევრი ახალგაზრდის აღმზრდელი. მან მოისმინა ანსამბლი „მართვეს“ და ძალიან მოეწონა. მისი წინადადებით, ანსამბლი გაემგზავრა ვარშავაში მსოფლიო ფესტივალზე, ახალგაზრდობის მუსიკალური აღზრდის ფესტივალზე.

იქ „მართვეს“ საოცარი შთაბეჭდილება მოახდინა. მან შეასრულა ქართული ხალხური სიმღერები. საქმე იმაშია, რომ ურთულესი მრავალხმიანი სიმღერები, ასე ომახიანად და ლაზათიანად შესრულებული პატარა ბავშვებისაგან, რასაკვირველია, იქაური ფესტივალისა თუ კონგრესის მონაწილეებს არ მოუხმენიათ, ამიტომ აღტაცებას საზღვარი არ ჰქონდა.

პოლონელები მოდიოდნენ, გვეკითხებოდნენ, თუ როგორ დაარსდა ეს ანსამბლი. გაიცნეს მისი ხელმძღვანელი ანზორ ერქომაიშვილი და დიდად შეაქვს. ჩვენთვის ეს ძალიან სასიამოვნო გახლდათ.

თითქმის ყველა ორატორი იხსენებდა ამ ანსამბლის გამოსვლას და ამბობდა, რომ ეს არის მაგალითი ახალგაზრდობის ხალხურ სიმღერაზე აღზრდისა. ეს აკლია სწორედ ევროპულ ქვეყნებს. ეს გვაკლია ჩვენც საშუალო სკოლებში ახალგაზრდობის თანამედროვე აღზრდისათვის.

„მართვე“ ამ მხრივ აკეთებს დიდ საქმეს, მას არაერთი მიმდევარი გაუჩნდა. სკოლებში ახლა ქართულ სიმღერებს ასწავლიან, გუნდურად მღერიან და ეს ძალიან პროფესიული მოვლენაა.

მე სულით და გულით ვულოცავ ანსამბლს 10 წლის იუბილეს და ვუსურვებ შემდგომ წარმატებებს.

ოთარ თაქთაქიშვილი
(სატელევიზიო გამოსვლა „მართვეს“ 10 წლისთაზე)

* * *

როდესაც „მართვეზე“ ვლაპარაკობ, მაინც არ შემიძლია ორიოდ სიტყვით არ ვთქვა ჩემი დიდი მადლობა და არა მარტო ჩემი, ალბათ, მთელი ქართველი ერისა და ქართველი ხალხის დიდი მადლობა იმ მნიშვნელოვანი სამუშაოსათვის, რომელსაც ანზორ ერქომაიშვილი აკეთებს ქართული კულტურის სადიდებლად.

გუნდი უყალიბებს ბავშვებს ურთიერთსიყვარულისა და პატივისცემის გრძნობას და, რაც მთავარია, „მართვეში“ სიმღერა უფითარებს ამ ბავშვებს თავისი ერის წარსულის, მისი ისტორიის სიყვარულს, სიამაყეს ეროვნული კულტურით, განსაკუთრებით სათუთ დამოკიდებულებას ეროვნული კულტურის წარსულისადმი და ამავე დროს ემსახურება მათ ესთეტიკურად აღზრდას. ასე რომ, ამ გუნდს ძალიან დიდი დანიშნულება და მნიშვნელობა აქვს.

მე „მართვეს“ გამოსვლას უფრო ხშირად ტელევიზიით ვუსმენ და ის ჩემზე ყოველთვის დიდ შთაბეჭდილებას ახდენს. მე ისინი უშუალოდაც მოვისმინე რამდენჯერმე, ჩემზე განსაკუთრებული შთაბეჭდილება მოახდინა „მართვეს“ ერთობლივმა გამოსვლამ იაპონელების ფოლკლორულ გუნდთან ერთად, როდესაც მათ ერთად შეასრულეს ქართული ხალხური სიმღერები.

„მართვეს“ მოღვაწეობა ქართველი ახალგაზრდობისათვის მისაბაძი მაგალითია.

ვულოცავ ამ გუნდს სახელოვან იუბილეს.

მარიამ ლორთქიფანიძე

* * *

„მართვეს“ დაარსება ჩემთვის, და არა მარტო ჩემთვის, უფრო დიდი მოვლენაა, ვიდრე, უბრალოდ, უმშვენიერესი ანსამბლის შექმნა და ჩამოყალიბება. 20 წლის მანძილზე „მართვეს“ 1500 კონცერტი გაუმართავს მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაში, ბევრგან, ალტაცებულებს, მეორედაც კი მიუწვევიათ. ასე აზიარეს პატარა მომღერლებმა მილიონობით მაყურებელი და მსმენელი უმშვენიერეს და უნიკალურ ქართულ ხალხურ

სიმღერებს. რასაკვირველია, ეს დიდი დამსახურებაა, მაგრამ, კიდევ ვიმეორებ, ჩემთვის „მართვეს“ დაარსება გაცილებით დიდი, ჭეშმარიტად ეროვნული მოვლენაა. დღეს, როცა ქართველი ახალგაზრდობა ასეა გატაცებული უცხოური მდარე, იაფფასიანი, მასობრივი ხელოვნებით და მათ შორის მუსიკით, დღეს, აუდიო და ვიდეო ტექნიკის ეპოქაში, როცა ქართველმა ბავშვებმა და ახალგაზრდებმა ლამის დაივიწყეს ქართველი ხალხის უძველესი ტრადიცია, თვითონ იმღერონ, შინაგანად დატკბნენ და სხვებიც დაატკბონ ქართული სიმღერის უნიკალური პოლიფონიით, დღეს, როცა ქართველი ბავშვები ლამის იქცნენ მხოლოდ მსმენელებად, „მართვემ“ დროულად დაიგრგვინა და თანატოლებისათვის დიდი ზარი ჩამოკრა, მშობლიურია მთავარიო.

ბატონ ანზორ ერქომაიშვილს არა ერთი და ორი დიდი საქმე გაუკეთებია, მაგრამ მიმაჩნია, რომ „მართვე“ მისი საზოგადოებრივი მოღვაწეობის გვირგვინია — „მართვემ“ ქართველი ბავშვები კვლავ დააყენა ეროვნულ ნიადაგზე.

გურამ ფანჯიკიძე
9 სექტემბერი, 1996 წელი

* * *

„მართვე“ პატარა საქართველო!

თუ საქართველოს მთლიანობა უნერია და თუ მართლა ძალა ერთობაშია, ხოლო ღმერთი ერთია, ქართველი ხალხი სიმღერამ და ლექსმა გადაარჩინა. არ მეგულება პოეტი, რომლის ერთ ლექსს მაინც „სიმღერა“ არ ერქვას. დიდებული სტრიქონი აქვს ვაჟა-ფშაველას, რომელიც ამ შემთხვევაში უთუოდ მოსატანია — „მემღერება და ვმღერი“... ულხინდა ქართველს და მღეროდა, უჭირდა და მაინც მღეროდა, ოღონდ „ზარი“ დაარქვა ჭირის სიმღერას, — თავზარდამცემი სიტყვა.

თუ კარგად ჩავწვდებით, ვიგრძნობთ, რომ ქართულ სიმღერაში მზისა და ღვინის ძალაა. მე ახლა არ მახსოვს, რა დროს შეიქმნა „მართვე“, ძალიან რომ უჭირდა საქართველოს, თუ ძალიან რომ ულხინდა, ის კი მახსოვს, პირველი მოსმენისას ცრემლი მომადგა და ჩემთვის ვთქვი: რა უნდათ, რას გვერჩიან? ამ სიმღერების პატრონ ხალხს რად უნდა მტრობდნენ? ან ერთმანეთს რად უნდა ვმტრობდეთ?

ახლაც მიკვირს, ვის მოაფიქრდა, „მართვე“ დაერქმია ანსამბლი-სათვის?

მახსოვს, ბატონ ანზორ ერქომაიშვილს ვუთხარი, მოდი, ერთხელ ფილარმონიის დიდ დარბაზში ჩვენი მტრები შევეყაროთ და „მართვეს“ სიმღერა მოვასმენინოთ, ეგების მორჯულდნენ-მეთქი. მტერს ქართული სიმღერა თუ მორაჯულებს.

„მეოთხე დღეს ბრძანე, შექმნილიყო მზის ბრწყინვალეობა, მთვარის ნათელი და ვარსკვლავთა წყობა“ — ასე სწერია ბიბლიაში, იქნებ სწორედ იმ დღეს შექმნილს ერქვა სიმღერა?

„მართევს“ გაუმარჯოს!

„მართევ“ პატარა საქართველოა!

ჯანსუღ ჩარკვიანი
23 სექტემბერი, 1996 წელი.

* * *

ქართველი ხალხის მაღალი კულტურის უბრწყინვალეს ნაწილს მრავალხმიანი ხალხური სიმღერა შეადგენს, რომელიც მსოფლიო მუსიკალური ავტორიტეტების მიერ უმაღლესი რანგის ხელოვნებად არის მიჩნეული.

მრავალხმიანი ხალხური სიმღერა ქართველებს უძველესი დროიდან მოგვყვება, ახალ-ახალი ჰანგებითა და შინაარსით გამდიდრებული. ხალხურ სიმღერაში აისახება მრავალსაუკუნოვანი ჩვენი კულტურა და სულიერი ცხოვრება. სწორედ ამან განაპირობა ქართველი ხალხის ის ძლიერი სულისკვეთება, რომელიც კულტურული ტრადიციების შენარჩუნებასა და ამ ტრადიციების შთამომავლობისათვის გადაცემას უწყობს ხელს.

ამ თვალსაზრისით განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება ბავშვთა ფოლკლორული ანსამბლებისა და სასიმღერო გუნდების ჩამოყალიბებას. „თუ გინდა ხალხური სიმღერა შეინახო, იგი ბავშვებს უნდა ასწავლო, და თუ ბავშვი მას შეიყვარებს, ეს სიყვარული მას სიცოცხლის ბოლომდე გაჰყვება, და ამით ძველი ტრადიციები გადარჩება“, — ბრძანებს შესანიშნავი მუსიკოსი და ქართული ხალხური სიმღერის დიდი მოამბე ანზორ ერქომაიშვილი. სწორედ ამ პრინციპის გამტარებელია ბავშვთა ფოლკლორული ანსამბლი „მართევ“, რომელმაც წინა თაობისაგან მიიღო შესანიშნავი ქართული ხალხური სასიმღერო ტრადიციები და თავისი ბრწყინვალე საკონცერტო მოღვაწეობით აღტაცებაში მოიყვანა მსოფლიოს მრავალი ქვეყნის ხალხური მუსიკის მოყვარულები.

სულითა და გულით მივესალმები ანზორ ერქომაიშვილის ავტორობით გამოცემულ წიგნს — „მართევ“ 20 წლისაა“, — სადაც საინტერესოდ და დიდის გატაცებითაა მოთხრობილი „მართევს“ შექმნისა და მრავალმხრივი მოღვაწეობის ამბავი.

თამაზ გამყრელიძე

* * *

იფრინე, „მართვე“

მე დიდი გულშემატკივარი ვარ „მართვესი“. თითქმის ყველა თაობა მყავს მოსმენილი და უნდა გამოგიტყდეთ, რომ ალტაცებისაგან ბევრჯერ ცრემლიც მომრევია.

მიმაჩნია, რომ ოცი წელი იმ მოზარდებისთვის, რომლებმაც მონაცვლეობით „მართვეში“ მიიღეს სულიერი ნათლობა, ყველაზე დიდი სიმდიდრეა, რადგან მან გადამწყვეტი როლი შეასრულა მათ ჩამოყალიბებაში. მე მომსწრე ვარ თავდაუზოგავი შრომისა და სიყვარულისა, რომელსაც ანზორი აქსოვს ნორჩების ამ დიდ საკრებულოში. ისინი ყველანი მისი შვილები არიან. დიდი დაფასების ღირსია ქალბატონი ნათელა ჯილაური, რომელიც მრავალი წლის მანძილზე „არტოს“ ბალის მკვიდრი გახდა, და თუ არა მისი თავდაუზოგავი შრომა, ასეთ წარმატებას ეს ანსამბლი ვერ მიაღწევდა.

ის მაღალი მხატვრული დონე, რომელიც სცილდება ასაკის შესაძლებლობას და გაცეხას ინვევს, ნიმუში უნდა გახდეს ყველასათვის ხალხური სიმღერისადმი სიყვარულისა და ერთგულებისა.

და განა მართო სიმღერა? ეს არის მეგობრობის, ჭეშმარიტი მამულიშვილობის და შენი ქვეყნისადმი ერთგულების სამჭედლო. არც არის გასაკვირი, რომ მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაში მათ დიდი სიყვარული და აღიარება დაიმსახურეს.

ჩემი ღრმა რწმენით, ანზორ ერქომაიშვილმა თავისი დიდი საქმით სიცოცხლეშივე დაიდგა ძეგლი, როცა დრო გავა (და უკვე ჩანს), ფოლკლორის შესწავლა უფრო საყოველთაო გახდება.

დღეგრძელი იყოს ამ დიდი საქმის წამომწყები და სულისჩამდგმელი, დიდი საგვარეულო დინასტიის გამგრძელებელი — ანზორ ერქომაიშვილი — ქართული კულტურის საკეთილდღეოდ!

ბიძინა კვერნაძე

* * *

„მართვეს“ შესახებ

ქართველის გული სიამაყით ივსება, ჩვენს ზღაპრულ სიმღერებს რომ გაიგონებს, ხოლო სიამაყე ასკეცდება და აღმაფრენაში გადადის, როცა ეგ სიმღერა ყმანვილისაგან გვესმის ისე მწყობრად და ისე შთაგონებით, ისე კვალიფიციურად, პროფესიულად შესრულებული, როგორც ამას

ანზორ ერქომაიშვილის აღზრდილი „მართვეს“ ბიჭები სჩადიან.

როცა წარმოვიდგენთ, თუ როგორი ექსტაზით უკრავენ ტაშს ჩვენს ყმანვილებს საფრანგეთსა და იაპონიაში, ევროპასა თუ აზიაში, გული ივსება იმის იმედით, რომ ოდესმე შეიგნებს მსოფლიო ჩვენს არსებობას, შეიცნობს ჩვენს შექმნილ ფასეულობებს და დააფასებს მათ...

მურმან ლებანიძე
1996 წ.

* * *

როდესაც გვსურს წარმოვიდგინოთ, რა შექმნა საუკუნეთა მანძილზე ქართველმა ხალხმა ყველაზე უფრო მნიშვნელოვანი, სად გამოჟღავნდა ყველაზე მკაფიოდ ქართული შემოქმედების ეროვნულობა, მისი „ქართულობა“, ჩვენს ძველ მწერლობასა და ხუროთმოძღვრებასთან ერთად, უპირველესად წარმოგვიდგება ქართული ხალხური სიმღერა. მის მრავალფეროვნებას, მის მხატვრულ დონესა და ორიგინალობას ძნელად თუ შეედრება რამე. იგი განუყოფელია ხალხის ცხოვრებისაგან, რომლის მიერაც არის შთაგონებული, ამ ცხოვრების ჭირისა და ლხინის ამსახველი და მოზიარეა. ჩვენი ქვეყნისთვის ყველაზე მძიმე ხანებში, როცა საქართველოს გადაშენება ემუქრებოდა, იგი რჩებოდა ეროვნულობის უცვლელ და ურყევ ნიშნად, ხალხს ეროვნულ შეგნებას უმტკიცებდა და მომავლის რწმენას უნერგავდა. ტყუილად კი არ ზრუნავდნენ ერის საუკეთესო შვილები XIX საუკუნის მეორე ნახევარში ქართული სიმღერის გადარჩენისა და ალორძინებისათვის — ესეც ერთი მაჩვენებელთაგანი იყო საზოგადოებრივი აზრის გაცხოველების, ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის გამოცოცხლებისა იმ ხანად.

ჩემი თაობის ადამიანებს კარგად ახსოვთ ქართული ხალხური სიმღერის ახალი ალორძინების დასაწყისი უკვე ჩვენს დროს, ოცდაათიანი წლებიდან, როდესაც შეიქმნა ხალხური სიმღერისა და ცეკვის, აგრეთვე ხალხური საკრავების ახალი ანსამბლები თბილისსა და ქვეყნის მრავალ კუთხეში. ახსოვთ, როგორ გაღრმავდა და გაფართოვდა მას შემდეგ დღემდე საზოგადოებრივი ინტერესი ხალხური სიმღერის საგანძურისადმი, რა განუზომლად ამაღლდა ხალხური სიმღერის ანსამბლების მხატვრული დონე. ამ ინტერესის სერიოზულობის მაჩვენებელი იყო და არის მომავლისათვის ზრუნვა — ის, რომ შეიქმნა ხალხური სიმღერის საბავშვო ანსამბლები, მათ შორის „მართვე“, რომელსაც არსებობის 20 წელი შეუსრულდა. მან უკვე ლამის მთელი მსოფლიო შემოიარა და მრავალ ქვეყანას გააცნო (უმაღლეს დონეზე) ჩვენი ეროვნული საგანძური, ამ საგანძურის გაცნობა კი ბევრად მეტს ნიშნავს, ვიდრე მხოლოდ სიმღერის გაცნობა იქნებოდა — იგი ნათლად წარმოაჩენს საერთოდ ჩვენი ერის შემოქმედებით პოტენციას, მის ორიგინალობას, განუმეორებლობას.

ვერაფერი შეედრება იმ ემოციურ ზემოქმედებას, რომელსაც „მართვეს“ მოსმენა ახდენს.

თუ ვისმე ან რასმე შეუძლია ქართული კულტურის სიმდიდრის გამოჩენა მსოფლიო ასპარეზზე, ერთი პირველთაგანი მათ შორის სწორედ „მართვეა“.

ცნობილია, რომ სამოცდაათიანი წლების დასაწყისიდან პერიოდულად იმართებოდა ქართული ხელოვნებისადმი მიძღვნილი მსოფლიო სიმპოზიუმები — ხან იტალიაში, ხან აქ, ჩვენთან. ეს მეცნიერული შეხვედრებიც იყო და, იმავე დროს, ნამდვილი დღესასწაულებიც. აქ ჩამოდიოდნენ ხელოვნების მცოდნენი, მხატვრები, ხუროთმოძღვრები, ისტორიკოსები; ამ სიმპოზიუმების ორგანიზატორები ვცდილობდით, რაც შეიძლება სრულად წარმოგვედგინა როგორც ძველი ქართული ხელოვნების ძეგლები, ისე ცოცხალი საქართველო, მისი დღევანდელი შემოქმედება, საუკეთესო ანსამბლები. ერთხელ ქართული ხალხური სიმღერის კონცერტი გავმართეთ მცხეთის ჯვარზე. ჩვენი თხოვნით მღეროდა სწორედ „მართვე“. ძნელია სიტყვიერად გადმოცემა იმ შთაბეჭდილებისა, რომელიც ამ კონცერტმა მოახდინა მსმენელებზე. კონცერტის ბოლოს ყველა ცრემლმორეული იყო მღელვარებისაგან. ამაღლევებული იყო მცხეთის ჯვრის არქიტექტურა, გარემო და, რა თქმა უნდა, თვით სიმღერები, რომლებსაც „მართვეს“ ბიჭუნები უმაღლესი ოსტატობით ასრულებდნენ.

გულით ვულოცავ „მართვეს“ ამ საიუბილეო თარიღს, ვულოცავ თვით მომღერლებს, რომლებიც ბავშვობიდანვე ეროვნული კულტურის მოღვაწეთა რიგში ჩადგნენ, ვულოცავ ანსამბლის ხელმძღვანელებს, ვულოცავ ანზორ ერქომაიშვილს. ეჭვი არ მეპარება, რომ „მართვე“ მომავალშიც ასევე სასახელოდ გააგრძელებს თავის პატრიოტულ მოღვაწეობას და კიდევ უფრო ფართოდ გაიტანს მთელ მსოფლიოში ქართული ხალხური ხელოვნების სახელს.

ვახტანგ ბერიძე
23 აგვისტო, 1996 წელი.

ხეოფსის პირამიდაზე ნათქვამი „მრავალქამიერი“

2010 წლის 30 იანვრიდან 3 თებერვლამდე ქაიროში ჩატარდა ქართული კულტურის დღეები. ამ ღონისძიებაში მონაწილეობის მისაღებად საქართველოდან გაემგზავრა კულტურის სამინისტროს ოფიციალური დელეგაცია, კულტურის მინისტრის მოადგილის მაკო ჭოლოშვილის ხელმძღვანელობით, თბილისის ოპერისა და ბალეტის მოცეკვავეთა დასი ნინო ანანიაშვილის ხელმძღვანელობით და ანსამბლი „რუსთავი“.

30 იანვარს დღის 1 საათზე ჩაფუჩინდით ქაიროში. აეროპორტში დაგვხვდნენ საქართველოს სრულუფლებიანი ელჩი ეგვიპტეში ბატონი გოჩა ჯაფარიძე, მისი მოადგილე გიორგი მესხიშვილი და ეგვიპტის კულტურის სამინისტროს წარმომადგენლები. დავბინავდით ხუთვარსკვლავიან სასტუმროში.

ეგვიპტის კულტურის სამინისტრომ იმ საღამოს ბალეტის მოცეკვავეები და ანსამბლ „რუსთავის“ წევრები „ალ-ლურის კულტურულ ცენტრში“, კონცერტზე დაპატიჟა, სადაც ისინი დერევიშების ცეკვას დაესწრნენ, ხოლო ქართული საელჩოს წარმომადგენლები და ოფიციალური დელეგაციის ხელმძღვანელები ვახშმად გემზე მიგვიპატიჟეს.

ნილოსზე ძველებური გემი იდგა. გემის შესასვლელთან ტუტანჰამონის პერიოდის ორი მეომრის სტატუა დაგვხვდა შუბებით ხელში (ამ სტატუების ორიგინალები ტუტანჰამონის სამარხიდან იქნა ამოღებული).

გემზე მდიდრული სუფრა გაგვიშალეს. ძირითადად არაბული კერძები და დელიკატესები მოგვართვის. ოფიციალური სადღეგრძელოებიც წარმოთქვეს; ჯერ იქაური კულტურის მინისტრის მოადგილე მოგვესალმა, საპასუხო სიტყვა ჩვენმა ელჩმა – ბატონმა გოჩა ჯაფარიძემ წარმოთქვა არაბულ ენაზე.

გემი დაიძრა. ჩვენ გემბანზე ავედით, იქედან გაბრდვლილებული ქალაქი მოჩანდა – იშვიათი სანახავია ნილოსიდან ლამის ქაირო. გზად ტურისტებით სავსე რამდენიმე გემი შეგვხვდა.

გემბანიდან ისევ სუფრასთან მიგვიწვიეს. ამჯერად განთქმული აღმოსავლური ტკბილეულითა და ხილით გაგვიმასპინძლდნენ.

მერე დაიწყო ცეკვები, უკრავდა ეგვიპტური ნაციონალური ინსტრუმენტების ორკესტრი. ჯერ არაბული ცეკვები შეასრულეს, შემდეგ სცენაზე ნახევრად შიშველი ახალგაზრდა, ლამაზი ქალი გამოვიდა, რომელმაც ცნობილი „მუცლის ცეკვა“ შეასრულა. მართალი გითხრათ, ამ

ქალს ჩვენზე ვულგარული შთაბეჭდილება არ დაუტოვებია, განგვაცვიფრა მისმა ოსტატობამ, საცეკვაო ტექნიკამ და არტისტიზმმა.

გემზე სასიამოვნო სადამო გავატარეთ და კმაყოფილები დავბრუნდით სასტუმროში.

31 იანვარს საუზმის შემდეგ გავემგზავრეთ „პლატა გიზაში“ მსოფლიოს შვიდი საოცრებიდან ერთადერთი შემორჩენილი საოცრების – ხეოფსის პირამიდის, აგრეთვე ხეფრენის, მიკერინასის პირამიდებისა და სფინქსის სანახავად.

უდაბნოში დგას ცამდე აზიდული ათასწლოვანი პირამიდები და ფიქრობ, „რა ხელმა აზიდა“ ან „როგორ აზიდა“ ეს უზარმაზარი ლოდები, რომელთა საშუალო ნონა 1,5-2 ტონაა. დადიხარ მათ შორის და შენც ფიქრებით 3-4 ათასი წლით წინ გადასახლდები, თითქოს იმდროინდელი ადამიანი ხარ, შენ თვალწინ ცოცხლდება „შენი თანამედროვეების“ მიერ აგებული საოცრებები, რომლებიც მარტო ეგვიპტელებს არ ეკუთვნის – ეს ნაგებობები კაცობრიობის საკუთრებაა.

ხეოფსის პირამიდაზე თურმე ყოველდღე 100 000 კაცი მუშაობდა. გარდა მონებისა, ყველა ოჯახი ვალდებული იყო თითო წვერი მაინც გაეგზავნა პირამიდის მშენებლობაზე, რადგან ეს საქმე ღვთის საქმედ ითვლებოდა. წინათ ეგვიპტეში თურმე 109 პირამიდა ყოფილა, ამჟამად მხოლოდ რამდენიმეა დარჩენილი.

ჩვენ ხეოფსის გრანდიოზულ პირამიდასთან მიგვიყვანეს. მისი სიმაღლე 147 მეტრია და სამ მილიონზე მეტი თლილი ლოდისგანაა აგებული. დღემდე ამოუხსნელი რჩება, ამოდენა ლოდები ამ სიმაღლეზე როგორ აზიდეს. როგორც გვითხრეს, ლოდები პირამიდებიდან 100 კმ-ით დაშორებული ნილოსის გაღმა მდებარე ქვის სამტეხლოებდან სპეციალური მარხილებით მოჰქონდათ გიზას ველზე.

ხეოფსის პირამიდასთან სხვადასხვა ქვეყნიდან ჩამოსული უამრავი ტურისტი ირეოდა. ეგვიპტე ტურიზმის განვითარებით მსოფლიოში ერთ-ერთ პირველ ადგილზეა. იქ წელიწადში რამდენიმე ათეული მილიონი ტურისტი ჩადის, რასაც ქვეყნისათვის უზარმაზარი შემოსავალი მოაქვს.

ბედუინები პირამიდების ირგვლივ აქლემებით გასეირნებასა და სურათის გადაღებას გთავაზობენ, იყიდება უამრავი სუვენირი. ჯერ აქლემებით ვისეირნეთ, მერე ჩვენი მომღერლები ფრიდონ სულაბერიძესთან ერთად ხეოფსის პირამიდის ჩამოშლილ კედელზე აცოცდნენ, დაახლოებით ორსართულიანი სახლის სიმაღლეზე განლაგდნენ ისე, როგორც კონცერტზე დგებიან და გოგითა ბუგაიანიშვილმა თავისი მჭექარე ხმით „მრავალყამიერი“ წამოიწყო, მას დათო გველესიანი აჰყვა და გახურდა სიმღერა. ჩვენმა ქორეოგრაფმა ფრიდონ სულაბერიძემ ჩვენს ბანებს თავისი ხმაც შეუერთა. ტურისტები აქეთ გამოქანდნენ, ვიდეო და ფოტოაპარატები მოიმარჯვეს და ამ უცნაური სანახაობის გადაღება დაიწყეს. მე დაბლა ვიდექი და განცვიფრებული ვიყავი აქუსტიკით. პირამიდის კედლიდან ხმა ისე მოდიოდა, როგორც კარგი საკონცერტო

დარბაზის სცენიდან. ეს ხმა კედლიდან ირეკლებოდა და უდაბნოში „განიბნეოდა“. ასეთი რამ ჩემს ცხოვრებაში არ გამეგონა. ტურისტებიც გაოგნებული იყვნენ. „რუსთავემა“ ჯერ ერთი სიმღერა შეასრულა, მერე მეორე. ჩვენი მომღერლები სიმღერის ემშში შევიდნენ, რადგან თავიანთი ხმები არაჩვეულებრივად ესმოდათ, რასაც დიდ საკონცერტო დარბაზებში გამაძლიერებლებითაც კი ვერ ვაღწევთ. ამ იმპროვიზებულ კონცერტზე უცხოელი ტურისტების დიდი რაოდენობა მოგროვდა.

ქართული სიმღერა კი გუგუნებდა და მე მომეჩვენა, რომ იგი რამდენიმე ათასწლეულიდან მოდიოდა, ჩვენი სიმღერაც ხომ პირამიდებივით ძველია. „ჩვენი სიმღერები პირამიდებია, მათ უკან საუკუნეები დგანან“ – წერს ირაკლი აბაშიძე და ამ სიტყვების მნიშვნელობა ახლა ყველაზე კარგად აღვიქვი. ჩემთან ერთად მაყურებლებში ქ-ნი მაკო ჭოლოშვილი და ჩვენი ბალეტის ულამაზესი მოცეკვავე გოგონები იდგნენ, ისინიც განცვიფრებული იყვნენ ამ უცნაური სანახაობით.

პირამიდებთან ბევრი ფოტოსურათი გადავიღეთ, შევიძინეთ სუვენირები და ცნობილი სფინქსისაკენ დავეშვიტ, რომელიც იქვე ახლოს მდებარეობს და ფეხით გადასვლა შეიძლება.

სფინქსის უზარმაზარი ფიგურა კლდიდანაა გამოქანდაკებული. იგი ცვირმოტეხილი წევს ამ თვალუწვდენელ უდაბნოში და საუკუნეებიდან

გადმოგვცქერის. ამბობენ, რომ სფინქსს ცხვირი ნაპოლეონის ბრძანებით მოსტეხესო.

როგორც გიდმა გვიამბო, სფინქსი რამდენჯერმე დაფარულა ქვიშით. ერთ დღეს მეფე ტუტმოს II-ს თურმე სფინქსი დასიზმრებია და უთქვამს: გაიღვიძე, გამშინდე და მე გაგაძლიერებ, უძლიერეს ფარაონად გაგხდიო. ტუტმოს II-ს მართლაც გაუნმენდია სფინქსი ამის შემდეგ მან ყველა ომი მოიგო, იგი ერთ-ერთი უძლიერესი ფარაონი გახდა. სფინქსი უფრო ძეგლია, ვიდრე აღნიშნავენ – დაასრულა გიდმა თავისი მონათხრობი.

ჩვენ ჩავედით სფინქსის მარჯვნივ მდებარე დიდ სარდაფში, სადაც მუმიებს ამზადებდნენ...

სფინქსთანაც ბევრი ფოტოსურათი გადავიღეთ და იქვე მდგომი უზარმაზარი საკონცერტო ესტრადის სანახავად გადავედით. ამ ესტრადაზე ხშირად მართავენ თეატრალურ წარმოდგენებსა და კონცერტებს მსოფლიოში აღიარებული ხელოვანები. ბევრ თქვენგანს ალბათ ახსოვს ჯუზეპე ვერდის ოპერა „აიდა“, რომელიც აქ დაიდგა ლუჩიანო პავაროტისა და სხვა გამორჩენილი მომღერლების მონაწილეობით. ეს სპექტაკლი არაერთხელ გადაიცა ტელეევიზიით.

„რუსთაისი“ გასტროლებამდე ერთი თვით ადრე მე ეგვიპტეში გახლდით ტურისტულ ჯგუფთან ერთად. მაშინ უფრო მეტი დრო და საშუალება მქონდა ეგვიპტე დამეთვალიერებინა და ის შთაბეჭდილება დღემდე არ გამწელებია, პირიქით, ერთი სული მქონდა, როდის ჩავიდოდი მეორედ ეგვიპტეში. სხვათა შორის, ეს მონატრება დღემდე გრძელდება.

მაშინ ამ გრანდიოზულ ესტრადაზე ენახეთ 50 ნუთიანი შთამბეჭდავი სპექტაკლი, რომელშიც საოცარი განათების ფონზე არაჩვეულებრივი გახმოვანებით წარმოგვიდგინეს ეგვიპტის ისტორია. სპექტაკლის

მსვლელობის დროს მაყურებელი ხედავს სპეციალური პროექტორებით საოცარ ფერებად განათებულ სფინქსსა და პირამიდებს. შუქრდილებით აჩვენებენ ტუტანჰამონის, რამზეს II-ის, ნეფერტიტის, ეხნატონის, კლეოპატრასა და სხვა ისტორიული პიროვნებების გამოსახულებებს. ტექსტს რუსულ ენაზე კითხულობდნენ, რადგან დამსწრეთა უმრავლესობა რუსულენოვანი იყო.

მოკლედ, სპექტაკლი შესანიშნავად იყო დადგმული, ჩვენ თვალწინ გაცოცხლდა ეგვიპტის რამდენიმე ათასწლოვანი ისტორია.

ამჯერად „რუსთავი“ მხოლოდ მაყურებლის როლში იყო. „ნეტავი აქ კონცერტი გაგვამართვინა და მერე გაიხსენოს სფინქსმა, ოდესმე თუ უნახავს კიდეც ასეთი ცეცხლოვანი ცეკვები და სიმღერები“ – თქვა ფრიდონ სულაბერიძემ.

„პლატა გიმადან“ პაპირუსის ფაბრიკაში წაგვიყვანეს. იგი უფრო მანუფაქტურის მსგავსია, ვიდრე თანამედროვე ფაბრიკისა. ჩვენთან მოვიდა ახალგაზრდა კაცი, რომელმაც პაპირუსის ქალაღის დამზადების ტექნოლოგია გაგვაცნო. პაპირუსის მცენარის მწვანე ღეროს გარეკანი მოაშორეს, გაფცქვენეს, მერე ჩაქუჩით კარგად დაჩეჩქვეს და სახინკლე ცომივით გააბრტყელეს. შემდეგ

სხვა ღეროებიც გაფცქვენეს, შპალების მსგავსად დაალაგეს „პაპირუსის ცომზე“ და პრესის ქვეშ მოათავსეს. ცოტა ხნის შემდეგ იქიდან პაპირუსის ქალაღი ამოიღეს. ადრე თურმე ასეთ ქალაღს რამდენიმე დღე ხსნარში ინახავდნენ, რომელიც ქალაღის სხვადასხვა ფერს აძლევდა, მერე ზედ ფიგურებს ხატავდნენ. ფაბრიკაში დღესაც ამ ტექნოლოგიით ამზადებენ გასაყიდ სუვენირებს. პაპირუსის ქალაღზე ხატავენ ნეფერტიტის, ტუტანჰამონის, რამზეს II-ისა და სხვა ფარაონების სახეებს.

იქედან შაჰინაზის სასახლეში წაგვიყვანეს. იქ აკეთებენ არაჩვეულებრივ სუნამოებს. აქეთ იშვიათი კოლექცია. უნიკალურია ლოტოსის სუნამო, მოგვიტანეს ვარდის, ჟასმინისა და სხვა სუნამოები. გვაჩვენეს ზეთი „უდაბნოს საიდუმლო“, რომელსაც ეწოდება „რამზეს II“; გვითხრეს, რომ ვინც ამ ზეთის თუნდაც ერთ წვეთს იხმარს, მას ახალგაზრდული ენერგია უბრუნდება.

იქიდან ავტობუსით გავემგზავრეთ ქაიროს დასათვალიერებლად.

უზარმაზარი ქალაქია ქაირო, 25 მლნ. მცხოვრებით. ქალაქში ძალიან ბევრია მეჩეთი და მინარეთია, ამიტომ ვილაცას მისთვის მინარეთის ქალაქი უწოდებია. ცამდე ატყორცნილი და გაჩახჩახებული მინარეთები მართლაც ნარუშლელ შთაბეჭდილებას ტოვებს. ქალაქში უამრავი მანქანა დადის, უმეტესად ძველი მარკის. ისინი შუქნიშნების მწვანე ფერზე ჩერდებიან, ხოლო წითელზე – მოძრაობენ. საცხოვრებელი სახლები (განსაკუთრებით გარეუბნებში) უმეტესად ნაცრისფერია, გამოირჩევა ბრტყელი გადახურვით, ცუდი არქიტექტურითა და ჭუჭყიანი კედლებით. აივნებზე სარეცხია გამოფენილი. ქაირო რამდენიმე ნაწილადაა დაყოფილი, თითოეულ ნაწილს თავისი გუბერნატორი ჰყავს.

იანვარში ტემპერატურა +18-20 გრადუსამდე აღწევს, ივლისში – 35-40 გრადუსამდე. ამბობენ, რომ ყველაზე ცივი თვე იანვარია, ხოლო ყველაზე ცხელი – ივლისი. ქაიროში წვიმა წელიწადში ერთხელ, მხოლოდ თებერვალში მოდის.

ქალაქში იყიდება ათასნაირი ხილი და სუვენირები. ეგვიპტეში ხილი თურმე წელიწადში ორჯერ მოდის. აქ ნახავთ მანდარინს, ფორთოხალს, ხურმას, ვაშლს, ბანანს და კიდევ რამდენიმე სახეობის უცხო ხილს, რომელიც მხოლოდ ეგვიპტეში ხარობს.

ექსკურსიამ თითქმის 10 საათს გასტანა და დაღლილები, მაგრამ შთაბეჭდილებებით აღსავსენი დავბრუნდით სასტუმროში.

მეორე დღით ეგვიპტის ნაციონალურ მუზეუმში წავიყვანეს. იგი ერთ-ერთი უმდიდრესი მუზეუმია მსოფლიოში. აგებულია 1897-1901 წლებში. ამ მუზეუმში ადრეც გახლდით, იქ ნახავთ უძველესი კულტურის იშვიათ ნიმუშებს.

მუმიების განყოფილებაში წარმოდგენილია 8000 წლის წინანდელ სამარხში ნაპოვნი ადამიანი. ჩვენმა გიდმა გვიამბო, როგორ ამზადებდნენ მუმიებს. ჯერ ადამიანს მუცელზე პატარა ჭრილობას უკეთებდნენ და აცლიდნენ ფილტვებს, კუჭს, ღვიძლსა და ნაწლავებს. ამის შემდეგ უკეთებდნენ ბალზამს, რომლის შემადგენლობა დღემდე არ არის დადგენილი. ყველა სარკოფაგზე მიმაგრებული იყო მუმიის „პასპორტი“ და მისი ბიოგრაფიული მონაცემები. მუზეუმში წარმოდგენილია ფარაონებისა და სხვა დიდებულების მუმიათა დიდი კოლექცია. მუზეუმში ბევრი საინტერესო ექსპონატია, მაგრამ განსაკუთრებულ ინტერესს იწვევს ტუტანჰამონის სამარხიდან ამოღებული ნივთები. მოგეხსენებათ, მას ყველაზე გვიან მიაკვლიეს. ეს ასე მოხდა: რამზეს II-ის სამარხის გათხრებს აწარმოებდა ცნობილი კარტირის ექსპედიცია. არავის ეგონა, თუ რამზეს II-ის სამარხის რომ სხვა სამარხი აღმოჩნდებოდა. შემთხვევით გაუტყდათ წყლის ჭურჭელი, წყალმა იდინა და გამოაჩინა კიბის საფეხური, გათხარეს კიბე და მიაღწიეს კედლამდე, რომელზეც ტუტანჰამონის სახელი იყო წარწერილი. სამარხის წინ ორი შავკანიანი მცველის ფიგურა იდგა (დღეს მათი ასლები, როგორც უძველესი მეომრის ნიმუშები, სუვენირებად იყიდება). მუზეუმში ტუტანჰამონის სამარხიდან წამოღებული უამრავი ნივთი ინახება, ტუტანჰამონის სამარხი ერთადერთი იყო, რომელიც მძარცველებს გადაურჩა და არქეოლოგებს თითქმის ხელუხლებელი დახვდა. ტუტანჰამონის სამარხის აღმოჩენა სენსაცია იყო არქეოლოგიის ისტორიაში. აქ დგას ზანდუკი, რომელშიც მეფის ოჯახის ძვირფასეულობა ინახებოდა, მის ზემოთ დიდი შავი ძაღლის ულამაზესი სტატუაა, თითქოს ძაღლი ამ სიმიდირეს იცავს. ფარაონის სამარხში აღმოჩნდა უამრავი ნივთი, რომელიც თან ჩააყოლეს. აქ არის ოქროს ტახტი ფარაონისა და დედოფლის გამოსახულებით, ოქროს ზანდუკი ლაშქრობების, ბრძოლისა და ნადირობის ამსახველი სცენებით, ფარაონის პირადი ნივთები, ბუმერანგების დიდი კოლექცია, პარფუმერია, 4 მტრედის ფიგურა, რომელსაც ქორწილის დღეს ჩუქნიდნენ მეფესა და დედოფალს, ლომების ოქროს ფიგურები, რომელთაც თავზე ადგათ ჭურჭელი. ამ ჭურჭელში ინახავდნენ მამაკაცის აღმგზნებ სითხეს. იქვე დგას კაც-ღმერთის ქანდაკება; გადმოცემით, როცა მამაკაცები საომრად მიდიოდნენ, მას ქალების მომვლელად ტოვებდნენ; მაგრამ ომიდან დაბრუნებულთ, ყველა ქალი ფეხმძიმედ ხვდებოდათ. წესით, ეს კაცი უნდა მოეკლათ, მაგრამ რადგან იგი ბევრი ახალშობილის მამა იყო, პატივდნენ და თავყვანს სცემდნენ.

ტუტანჰამონის კოლექციაში ინახება აგრეთვე სამი ოქროს საწოლი ხარის, ვეფხვისა და ლომის გამოსახულებებით; ბალზამირების დროს ფარაონის სხეული თურმე სამ-სამი თვე ესვენა თითოეულ საწოლზე.

იქვე ახლოს დგას მარმარილოს ორი ჭურჭელი და ორი ქალღმერთის ქანდაკება. ამ ჭურჭლებში ინახავდნენ ფარაონის შიგნეულს, რომელსაც იზიდა და სხვა ქალღმერთები იცავდნენ. საინტერესოა, რომ ლითონისგან

ილია ყურაშვილი და მერაბ სამყურაშვილი აქლემებზე

დამზადებულ ოთახში, რომელიც სამფენოვანი კედლებით საიმედოდ იყო დაცული, ქურდებს რომ არ გაეხსნათ. ოთახში იდგა ქვის დიდი სარკოფაგი, მთავარ სარკოფაგში – კიდევ რამდენიმე სარკოფაგი, სულ ბოლო სარკოფაგში კი ოქროს ნიღბიანი ტუტანჰამონის მუმია იდო.

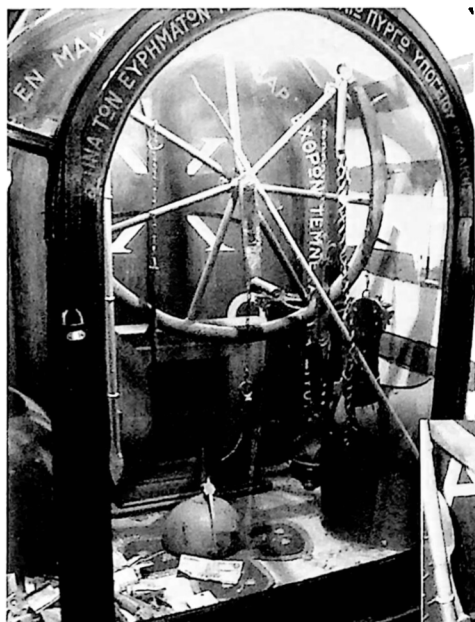
ტუტანჰამონის კოლექციაში არის აგრეთვე ოქროს ეტლი, რომელმაც თურმე ტუტანჰამონს ფეხი დაუზიანა: ფარაონის ავადმყოფობა თავდაპირველად ძვლის ტუბერკულოზი ეგონათ და მაგიებით მკურნალობდნენ, მაგრამ განგრენა აღმოჩნდა და ვეღარ უშველეს. იგი 18 წლის ასაკში გარდაიცვალა.

პირველ სართულზე დგას რამზეს II-ის, ნეფერტიტისა და ეხნატონის ძეგლები, აქვეა გამოფენილი მათი ცხოვრების ამსახველი ექსპონატები.

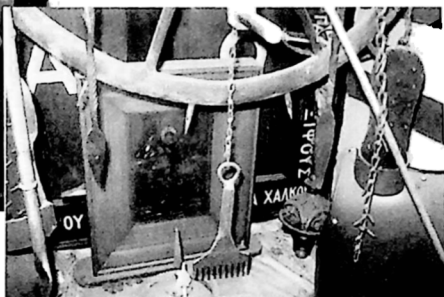
ქაიროს ნაციონალური მუზეუმი მსოფლიოს ერთ-ერთ ყველაზე მნიშვნელოვან მუზეუმად ითვლება. სამნუხაროდ, ჩვენ დრო არ გვქონდა, რომ მუზეუმი კარგად დაგვეთვალიერებინა, – ამას რამდენიმე საათი კი არა, რამდენიმე თვე სჭირდება.

მუზეუმიდან ნაგვიყვანეს წმინდა გიორგის სახელობის ტაძარში, სადაც მისი წმინდა ნაწილები ინახება. ტაძრის გვერდით დაცულია რამდენიმე საკანი, სადაც წმ. გიორგი ჰყავდათ ჩაეკეტილი; დაცულია იარაღები, რომლითაც წმ. გიორგი აწამეს: რკინის ეკლიანი ბორბალი, ჯაჭვი, რკინისვე ეკლიანი მუზარადი და ეკლიანი ფეხსაცმელი. ყოველივე ამის ნახვა შემზარავია.

ტაძრის გვერდით სარდაფია, სადაც წმ. ოჯახი ცხოვრობდა. იქ არის პატარა სათავსი, სადაც ეძინა მაცხოვარს, იქვეა ჭა, საიდანაც წყალს სვამდნენ. სარდაფი იხურება რკინით მოჭედილი მძიმე ხის კარით, რომელიც თურმე 2000 წლისაა.

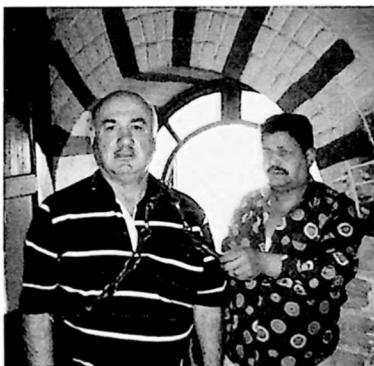

იარაღები რომლითაც წმიდა გიორგი აწამეს

იქვე ახლოსაა პატარა პანთონი, სადაც მარმარილოს სამარხებში ეგვიპტის მართლმადიდებელი პატრიარქები განისვენებენ. პანთონის ახლოს დგას პატარა ეკლესია, რომლის სარდაფშიც იმალებოდა ყოვლად წმინდა ღვთისმშობელი და სადაც იგი ღოცულობდა. დღემდეა შემონახული მარმარილოს პატარა საწოლი, სადაც ღვთისმშობელი პატარა იესოს აძინებდა.

დღის მეორე ნახევარში ნაგვიყვანეს ტაძარში, რომელიც არის ასლი ეგვიპტეში არსებული ყველაზე დიდი ტაძრისა – მას ლუქსორი ეწოდება. იქ არასოდეს შედიოდნენ ჩვეულებრივი ადამიანები, იქ მხოლოდ ქურუმები დადიოდნენ. შესასვლელში არის ცხერების სტატუების ხეივანი, რადგან ეგვიპტელთა რწმენით, ცხვარი ყველაზე ძველი ცხოველია და მისგან წარმოიშვა ყოველივე. მთავარ დარბაზში დგას ღმერთ ოსირისის ქანდაკება. იქვე ახლოსაა მსოფლიოში ყველაზე ძველი წყლის საათი. ეს გახლავთ დიდი ქოთანის, რომელიც წყლით ივსებოდა, მას ჰქონდა ნახვრეტები, თითოეულ ნახვრეტში ერთი საათის განმავლობაში გადიოდა წყალი და სპეციალური მაჩვენებელი ერთ საათს აღნიშნავდა. ამ ქოთანს 12 ასეთი ნახვრეტი ჰქონდა და იგი შესაბამისად 12 საათს აჩვენებდა.

ფრიდონ სულაბერიძე წმიდა გიორგის საკანში

ტაძრის გარე კედელზე დიდი ბარელიეფია, რომელიც გამოხატავს ეგვიპტელების ბრძოლას სირიელების წინააღმდეგ. აქ გამოხატულია რამზეს II საბრძოლო ეტლით. ეს ომი 22 წელი გრძელდებოდა და ბოლოს სამშვიდობო ზავით დამთავრდა.

ჩვენ ნილოსის შენაკადზე გადაგვიყვანეს კატარლებით და ფარაონების სოფელში მიგვიყვანეს. რა ფრინველი გინდათ, ნილოსის ზედაპირზე რომ არ გვენახა. დაფრინავდნენ იხვები, მტრედები, გვრიტები, მერცხლები... ახლა კი მივხვდი, ზამთრობით რომელ თბილ ქვეყნებში მიფრინავენ ჩვენი ფრინველები, რადგან იმ დროს (იანვრის ბოლოს) ეგვიპტეში ტემპერატურა +20 გრადუსი იყო, ხოლო თბილისში თერმომეტრი - 5 გრადუსს აჩვენებდა.

სალამოს ვახშმის შემდეგ სასტუმროში ჩემთან მოვიდნენ მაისუნი და ახმედი. ისინი სოლიდურ ტურისტულ ფირმაში მუშაობენ, რომელიც ტურისტულ ჯგუფებს ეგვიპტეში მეტად საინტერესო მოგზაურობას სთავაზობს. მაისუნი და ახმედი ერთი თვის წინ ეგვიპტეში ჩვენი მეგზურები იყვნენ. მაისუნი ახალგაზრდა ეგვიპტელი ქალია, იგი არაჩვეულებრივი პიროვნებაა, დაუღალავი, კეთილი, კარგად იცის თავისი ქვეყნის ისტორია, ლაპარაკობს ინგლისურად, გარეგნულადაც სიმპათიურია. ახმედი კენიაში ცხოვრობს და ეგვიპტეში მუშაობს. იგი ძალიან მონესრიგებული კაცია, თავისი საქმის ნამდვილი პროფესიონალი.

დავით გველესიანი, ფრიდონ სულაბერიძე, ბადრი თოიძე, ილია ყურაშვილი
ეგვიპტის ნაციონალური მუზეუმის წინ

ორი კვირის განმავლობაში მაისუნი და ახმედი ერთი ნუთითაც არ მოგვეშორებინა, სულ ჩვენთან იყვნენ და ყველა პრობლემას აგვარებდნენ. ჩვენ დავემეგობრდით და ამყამად, როგორც კი დავურეკე და მათ გაიგეს, რომ ისევ ეგვიპტეში ვიყავი, დიდი სიხარული გამოხატეს და იმავე საღამოს სასტუმროში მოვიდნენ. მე მათ საქართველოდან ჩამოტანილი სუვენირები გადავეცი, მერე ქართული ღვინო გავასინჯე. ჩვენ გვიან ღამემდე ვიჯექით და ვიგონებდით ერთად გატარებულ დღეებს. მაშინ ჩვენი ჯგუფი სპეცრეისით ეგვიპტის ქალაქ შარმ-ელ-შეიხის აეროპორტში ჩაფრინდა. იქ დაგვხვდნენ სწორედ მაისუნი და ახმედი. ჩვენ მოვეწყვეთ ერთსართულიან კემპინგებში. ვივარდით და ღამის 1 საათზე სინას მთაზე გავემგზავრეთ. ყველა ჩვენგანის ოცნება იყო სინას მთაზე ასვლა. შობის წინა ღამე იყო. ავტობუსმა აღმართებამდე მიგვიყვანა, საიდანაც იწყება გზა სინას მთისაკენ. ჩვენ შევიძინეთ სამგზავრო ხელჯოხები, რომელიც აღმართზე ასვლაში დაგვეხმარებოდა. ვიცოდით, რომ სინას მთამდე 8 კმ-იანი ურთულესი გზა, სულ აღმართებში უნდა გვევლო. ავტობუსიდან წმ. ეკატერინეს მონასტრამდე ფეხით კარგა მანძილი გავიარეთ. მსურველებს შეეძლოთ აქლემები დაექირავებინათ, მაგრამ აქლემები ციცაბო კლდეებზე პატარა ბილიკებით, მხოლოდ შუა გზამდე მიდიან შემდეგ იწყება კიბეები, რომელზე ასვლაც დიდ ენერგიას მოითხოვს. აქლემები ბედუინებს ეკუთვნით და მათ 15 დოლარად აქირავენ. ეს ბედუინებისთვის ერთგვარი მცირე ბიზნესია. მე ვვარაუდობდი, რომ აქლემს დავიქირაებდი და ისე წავიდოდი მთისკენ, რადგან ავადმყოფობის შემდეგ თავს სუსტად ვგრძნობდი. აღმართზე ასვლა გამიჭირდა, პულსი ძალიან ამიჩქარდა და ქოშინი დამეწყა. მივხვდი, რომ სინას მთაზე ასვლას ვერ შევძლებდი. მაისუნი ჩემთან იყო, მან ტაქსი გამოიძახა და წმ. ეკატერინეს მონასტრიდან სასტუმროში დამაბრუნა, ჩემთან ერთად იყო აგრეთვე ქ-ნი მარინე ნარეშელაშვილი, მანაც ვერ შეძლო ასვლა. მართალი გითხრათ, ძალიან დამწყდა გული.

ჯგუფის ხელმძღვანელმა ციცი გემაზაშვილმა გვითხრა, რომ სინას მთიდან ჩვენი ჯგუფი დილის 9 საათზე დაბრუნდებოდა, ჩვენ წმ. ეკატერინეს ტაძართან უნდა დაგვხვდნოდით და ერთად დავსწრებოდით საშობაო წირვას.

მთელი ღამე თვალი არ მომიხუჭავს, ძალიან ვინერვიულე, როგორ ვემზადებოდი, სინას მთაზე ასვლა ჩემი ოცნება იყო, მაგრამ...

შობა დილა თენდებოდა, დილის 7 საათზე დავურეკე ქალბატონ მარინას და ტაქსით წავედით წმ. ეკატერინეს მონასტერში.

წირვა უკვე დაწყებული იყო. იგი ბერძნულ ენაზე მიმდინარეობდა, მშვენიერად გალობდნენ ბერძნულად. 9 საათზე დაიწყო ზიარება. მკითხეს სახელი, ეროვნება და ვიყავი თუ არა ორთოდოქსი ქრისტიანი. მხოლოდ ამის შემდეგ მაზიარეს. საშობაო წირვა დამთავრდა.

9 საათისთვის ჩვენმა ჯგუფმა სინას მთიდან დაბრუნება ვერ მოასწრო. ჩვენ გამოვედით მონასტრიდან და იქაურობა დავათვალიერეთ. წმ.

ეკატერინეს სახელობის სამონასტრო კომპლექსი ძალიან დიდი და ძველია. მას ულამაზესი ეზო აქვს. ეზოში ხარობს ზეთისხილი, ეკალიპტი, კიპარისი და ლელვი, აქვე არის ვენახები.

დილის 10 საათისთვის ნელ-ნელა გამოჩნდნენ ჩვენი ჯგუფის წევრები, ისინი ძალიან დაღლილები ჩანდნენ, ახალგაზრდები უფრო ყოჩაღად გამოიყურებოდნენ. წინ ნათია ქარქაშაძე და ხათუნა ვასაძე მოდიოდნენ, ცოტა უკან თაკო ნარეშელაშვილი, ეკა და ნატა შეროზიები, ნელ-ნელა გამოჩნდნენ ჯგუფის სხვა წევრებიც. მაია დოლიძე, მზია გვალია, მამა ამირან მოდებამდე, მელორ და ციციონ ტყემელაშვილები და სხვ. ისინი ძლივს იდგნენ ფეხზე, მაგრამ საოცარი შთაბეჭდილებებით ბრუნდებოდნენ. სულ ბოლოს მაისუნი მოდიოდა. იგი რომელიღაც ჯგუფის წევრს შეელოდა. მაისუნი გამოცდილი იყო, იგი ბევრჯერ ყოფილა სინას მთაზე.

ჩვენ მხოლოდ 11 საათისთვის შევეგროვდით. ციციონ გემაზაშვილმა მოინახულა მღვდელმთავარი. მან ძალიან თბილად მიგვიღო, სიყვარულით მოიკითხა საქართველოს პატრიარქი, უნმიდესი და უნეტარესი ილია II. შემდეგ ჩვენთან ფოტოსურათიც გადაიღო, მისი კურთხევით გაგვიღეს მონასტერი, სპეციალურად ჩვენთვის ჩაატარეს ლოცვა და ყველას საჩუქრად ვერცხლის ბეჭდები დაგვირიგეს, ისეთი, როგორიც წმ. ეკატერინეს ხელზეა. მისი ხელის მტევანი დევს შუშის სპეციალურ ყუთში და შუათითზე ვერცხლის ბეჭედი უკეთია. შთაბეჭდილება ძლიერია. ჩვენ ვილოცეთ, სანთლები დავანთეთ და გარეთ გამოვედით.

მონასტრის ჭიშკართან ბევრი ტურისტი შეგროვილიყო. სინას მთიდან ბრუნდებოდნენ ჩინელი, იაპონელი, რუსი, იტალიელი, ფრანგი და სხვა ქვეყნების ტურისტები. პატარა ბიჭები სუვენირებს ყიდდნენ. ბედუნიები აქლემებს უვლიდნენ. დაღლილი აქლემები წამოწოლილიყვნენ და ხმაურით იცოხნებოდნენ. ირგვლივ უსიამოვნო სუნი იდგა.

ახმედმა ავტობუსი მოიყვანა. ჩვენ სასტუმროში დავბრუნდით, ვისადილეთ და ქაიროსკენ გავემგზავრეთ.

გზა უდაბნოზე გადის, ჯერ კლდოვანი მთებია, სადაც არც ერთი ბუჩქი არა ჩანს, შემდეგ იწყება სწორი რელიეფი და ნამდვილი აფრიკული უდაბნო, სადაც არანაირი მცენარე არ ხარობს. 6 საათის მგზავრობის შემდეგ ქაიროში ჩავედით.

ქაიროში ჩასვლისთანავე მაისუნს და ახმედს ეთხოვე, როგორმე საქართველოს საელჩოს დაკავშირებოდნენ. 15 წუთში ჩემს ნომერში დარეკეს, სატელეფონო ხაზზე თვითონ ბატონი ელჩი – გოჩა ჯაფარიძე იყო. ჩვენ ერთმანეთი მოვიკითხეთ და შევთანხმდით – მეორე დღეს ბატონი გოჩა სასტუმროში მომაკითხავდა და საელჩოში წამიყვანდა. გოჩა ჯაფარიძეს 1979 წლიდან ვიცნობ, მაშინ იგი დამასკოში მუშაობდა, საბჭოთა კავშირის საელჩოში. იმ წელს სირიაში საქართველოს კულტურის დღეები ჩატარდა, სადაც „რუსთავემა“ მიიღო მონაწილეობა. მაშინ გავიცანი ბატონი გოჩა, იგი ბრწყინვალე არაბისტია, არაერთი საინტერესო ნაშრომის ავტორი.

ამჟამად გოჩა ჯაფარიძე ეგვიპტეში საქართველოს სრულუფლებიანი ელჩია; მან ბევრ სასიკეთო საქმეს ჩაუყარა საფუძველი.

მეორე დღეს დათქმულ დროს ბატონი გოჩა სასტუმროში მოვიდა და საქართველოს საელჩოში წამიყვანა. იქ სხვა თანამშრომლებთან ერთად დაგვხვდა ელჩის მოადგილე, ახალგაზრდა სიმპათიური კაცი გიორგი მესხიშვილი. ჩვენ ერთმანეთს გამოვეცნობილეთ. აღმოჩნდა, რომ გიორგის დედა, ქალბატონი ნუნუ, თბილისში წლების განმავლობაში ფირმა „მელოდიაში“ მუშაობდა. მე მას კარგად ვიცნობდი; ის იყო არაჩვეულებრივი პიროვნება, რომელმაც ბევრი სიკეთე გააკეთა ანსამბლ „რუსთავეისთვის“. ქალბატონი ნუნუ კარგა ხანია ცოცხალი აღარაა, მაგრამ მისი სიკეთე არასოდეს დაგვავიწყდება.

ვინაიდან იანვრის ბოლოს „რუსთავი“ ქაიროში ჩამოდიოდა საქართველოს კულტურის დღეებში მონაწილეობის მისაღებად, ბატონ გოჩას ვთხოვე ეჩვენებინათ ის დარბაზი, სადაც „რუსთავი“ უნდა გამოსულიყო. მე წამიყვანეს საკონცერტო დარბაზში, დავათვალიერე სცენა, პარტერი, ვნახე ყველა ის ატრიბუტი, რომელიც ანსამბლს საკონცერტოდ ესაჭიროება. შემდეგ შევხვდით დარბაზის დირექციას და ყველა საკითხზე მოვილაპარაკეთ.

როცა საელჩოში დავბრუნდით, გოჩას და გიორგის ვთხოვე შეერჩიათ ძალზე პოპულარული არაბული სიმღერა, რომელსაც „რუსთავი“ შეასრულებდა კონცერტზე. ისინი დაუკავშირდნენ იქაურ მეგობრებს და ერთ საათში სიმღერის ფონოჩანანერი და არაბული ტექსტი მზად იყო. მე იგი თბილისში წამოვიღე.

თითქმის მთელი დღე საელჩოში გავატარე. საღამოს დავემშვიდობე ჩვენს ძვირფას მასპინძლებს და ბატონ გოჩასთან ერთად სასტუმროში დავბრუნდი.

ფოიეში მაისუნი და ახმედი მელოდებოდნენ. თურმე ინერვიულეს, რომ დამაგვიანდა, რაიმე ხიფათს ხომ არ გადაეყარაო. მეორე დღეს ახმედმა და მაისუნმა ჩვენი ჯგუფი ქაიროდან ალექსანდრიაში წამიყვანეს.

მოგვხსენებათ, ძვ. წ. 332 წელს ეგვიპტე დაიპყრო ალექსანდრე მაკედონელმა და დააარსა ქალაქი ალექსანდრია, რომელიც მალე ელინური სამყაროს კულტურული და სავაჭრო ცენტრი გახდა.

ეგვიპტის უძველესმა კულტურამ უდიდესი გავლენა მოახდინა მსოფლიო ცივილიზაციაზე. ბევრ უმნიშვნელოვანეს აღმოჩენასა და გამოგონებას მსოფლიო ეგვიპტეს უნდა უმაღლოდეს.

ქაიროდან ალექსანდრიამდე გზაში გვხვდება ბანანისა და ანანასის პლანტაციები, ქოქოსის პალმები, ვენახები, ლეღვის, ვაშლის ბაღები, ევკალიპტის, კიპარისის ხეები, ციტრუსის, ზეთისხილისა და ვარდების პლანტაციები, სამტრედე მეურნეობები, სირაქლემას, ცხვრის საშენი მეურნეობები, ყვავილოვანი კომპოსტოს, პამიდვრისა და სხვა მწვანილეულის ბაღები, სარწყავი არხები, ვირის „ტაჩკები“, საბჭოთა „უიგულები“ და სხვ.

ჩვენ გვითხრეს, რომ ამ გზაზე ადრე არაფერი არ იყო; რასაც ახლა ვხედავთ, მხოლოდ ბოლო ორი ათეული წლის მანძილზე გაშენდა. როგორც ჩანს, აქ მინა მეტად უხვმოსავლიანია. საერთოდ, ეგვიპტის ტერიტორიის 90% უდაბნოს უჭირავს, 3% – ნილოსის დელტას, რომელიც მოსავლით მთელ ეგვიპტეს ამარავებს.

ალექსანდრიამდე წმ. მონამე მინას სახელობის სამონასტრო კომპლექსისკენ გადავუხვიეთ. ეზო სავსეა ცამდე ატყორცნილი ულამაზესი პალმებით, ხეხილითა და ყვავილებით, მინაზე მარმარილოს ქვებია დაგებული, რომელზედაც ეაზის ფოთლებია ამოტვიფრული. მართალი გითხრათ, ასეთი ლამაზი თანამედროვე სამონასტრო კომპლექსი სხვაგან არსად მინახავს. იგი უკრაინელი არქიტექტორის დუბროვსკის პროექტითაა აგებული. იქ ინახება დიდი წმინდანის, წმ. მონამე მინას სასწაულმოქმედი წმინდა ნაწილები. დუბროვსკი იქ 18 წლის წინათ ჩასულა მძიმე დიაგნოზით (სარკომა); იგი ყოველდღე ლოცულობდა და წმ. მინას განკურნებას სთხოვდა. მართლაც, იგი სრულიად განიკურნა და დღემდე იქვე მოღვაწეობს.

ჩვენ შევედით მთავარ ტაძარში; მისმა წინამძღვარმა უფლება მოგვცა პარაკლისი ქართულად ჩაგვეტარებინა, მამა ამირანმა ყველაფერი მაღალ დონეზე შეასრულა.

სამონასტრო კომპლექსში გახსნილია პანთეონი, სადაც იქაური წმინდანები, პატრიარქი და მაღალი სამღვდელოების წარმომადგენლები განისვენებენ. ჩვენ გარეთ გამოვედით, კიდევ ერთხელ გავიარეთ ულამაზესი ეზო და გზა ალექსანდრიისკენ განვაგრძეთ.

ამ ქალაქის არქიტექტურა სრულიად განსხვავდება ქაიროსაგან, მაგრამ მათ ერთი საერთო რამ აქვთ: შენობები შეულებავია და ჭუჭყიანის შთაბეჭდილებას ტოვებს. აქაც, ისე როგორც ქაიროში, აივანებზე სარეცხებია გამოფენილი.

ალექსანდრიაში კარგი შთაბეჭდილება დატოვა მეფე ფარუკის სასახლემ, იგი თანამედროვე არქიტექტურის ულამაზესი ნიმუშია. იქ ამჟამად მხოლოდ დაცვა დგას, შიგნით არავინაა, ფარუკის შთამომავლები საფრანგეთში ცხოვრობენ. მოგეხსენებათ, რევოლუციის დროს, 1951 წელს მეფე ფარუკი მთელი თავისი ქონებითა და ცოლ-შვილით განდევნეს საფრანგეთში, სადაც იგი გარდაიცვალა. ცოტა ხნის წინ მისი შვილიშვილი ტურისტად ჩამოსულა ალექსანდრიაში, მშვიდად დაუთვალიერებია თავიანთი სასახლე და ისევ უკან გაბრუნებულა.

მეტად ლამაზია სასახლის ეზო; თურმე მეფე ფარუკს სხვადასხვა ქვეყნიდან ჩამოჰქონდა ლამაზი ხეები და ეზოში რგავდა. დღეს იქ ულამაზესი პარკია გაშენებული, სადაც ხშირად მიდიან ტურისტები, ადგილობრივი მცხოვრებლები და მთელ დღეს ატარებენ.

ვნახეთ ულამაზესი ძველი ხიდი, რომელსაც „სიყვარულის ხიდს“ ეძახიან, იგი თურმე ბევრ ცნობილ კინოფილმშია გადაღებული.

მივედით იმ ადგილას, სადაც მსოფლიოს ერთ-ერთი საოცრება

- ალექსანდრიის შუქურა იდგა. იგი მინისძვრამ დაანგრია. ახლა იქ უზარმაზარი სამხედრო მუზეუმი, სადაც მაკედონელისა და ნაპოლეონის ბრძოლების ამსახველი ექსპონატებია წარმოდგენილი.

სალამოს ალექსანდრიის ქუჩებში გავისეირნეთ, უამრავი მანქანა უსისტიმოდ მოძრაობს, ყურს ღლის სიგნალები ხმაური. ქუჩაში ბევრია „პიკაპის“ ტიპის ავტომანქანები, რომელთაც საქონელი გადააქვთ. იშვიათად თუ ნახავთ „მერსედისსა“ და „BMW“-ს ტიპის ახალ მანქანებს, ქალაქში ძირითადად ძველი მანქანები მოძრაობს. იმდენი მიკროავტობუსი დადის, რომ თბილისსაც კი შეშურდება. ძალიან ბევრია „ჟუგული-05“ მარკის ავტომანქანა, ისინი ორ ფერად – ყვითლად და შავადაა შეღებილი (კარები და საბარგული ყვითელია, დანარჩენი – შავი). ეს მანქანები ძირითადად ტაქსებადაა გამოყენებული. როგორც გვითხრეს, რუსეთს „ჟიგულის“ ეს მარკა ეგვიპტისათვის მიუყიდია და მათ ახკა ალექსანდრიაში ამზადებენ. საინტერესოა, რომ მანქანები შუქნიშნის მწვანე ფერზე ჩერდებიან, ხოლო წითელზე – მოძრაობენ.

ქალაქში ბევრი ბარი და საჩაიეა, სადაც სალამოობით დიდი ხალხმრავლობაა. ყველგან მალაზიები, მალაზიები... გვიან ღამემდე იყიდება მრავალნაირი საქონელი. მოკლედ, ღამის ალექსანდრიაში სიცოცხლე დულს.

მაისუნმა და ახმედმა ალექსანდრიიდან შარმ-ელ-შეიხში წაგვიყვანეს. გზაში მხოლოდ უდაბნოა, აქა-იქ გვხვდება პატარა დასასვენებელი პუნქტები, რომლებიც ტურისტებისთვისაა აშენებული. კარგა ხანს „წითელი ზღვის“ ნაპირებს მიუყვებოდით. გზაზე სასტუმროებს, მოტელებს, დასახლებულ პუნქტებს აშენებენ. – ეს ადგილები მალე მსოფლიო მნიშვნელობის კურორტებად იქცევა. ამისთვის აქ შესანიშნავი პირობებია, როცა მთელ ევროპაში დიდი თოვლია, აქ შაერის ტემპერატურა +25-30 გრადუსს აღწევს, მენამულ ზღვაზე მთელი წლის განმავლობაში საცურაო სეზონია, თუ მაღალი კლასის სასტუმროებს ააშენებენ, ალბათ, თურქეთის ტურისტებიც დასასვენებლად შარმ-ელ-შეიხში გადმოინაცვლებენ, – გვითხრა მაისუნმა.

შარმ-ელ-შეიხიც გამოჩნდა – ზღვის ყურეში შეჭრილი, შესანიშნავად გამწვანებული. ზღვის ნაპირას ბევრი კატარა დგას, სასტუმროები მაღალი დონისაა. ჩვენი მოვენყვეთ ოთხეზარსკელავიან სასტუმრო „შორას გოლდენში“. გოგოებმა მაშინვე აუზებს მიაშურეს.

მეორე დღეს დილიდანვე გავედით უზარმაზარი კომპლექსის – „1001 ღამის ფანტაზიის“ დასათვალიერებლად. ეს არის ზღაპრების სამყაროს სიუჟეტზე აგებული, პალმებში ჩაფლული უცნაური შენობების კრებული, მრგვალი მრავალგუმბათოვანი გადახურვით, სადაც ფერთა გამა მართლაც ზღაპრულ შთაბეჭდილებას ტოვებს. ამ შენობებს უზარმაზარი ტერიტორია უჭირავს, რომელსაც ორი მხრიდან სწორი ფართო ქუჩები აკრავს; ქუჩებს მთელ სიგრძეზე მიჰყვება მაღალი პალმების მწკრივი. ამ

ზღაპრული შენობების წინ სხვადასხვა ცხოველების (აქლემის, ლომის) ან ფარაონების პერიოდის ეგვიპტელების სტატუები დგას.

შენობებში მოთავსებულია მხოლოდ სავაჭრო ცენტრები და იყიდება ათასნაირი საქონელი, დაწყებული ტანსაცმლითა და დამთავრებული იშვიათი სუვენირებით.

შარმ-ელ-შეიხში უამრავი ტურისტი ჩამოდის დასასვენებლად. ისინი, ცხადია, ბევრ სუვენირს ყიდულობენ, ამიტომ ქვეყანას აქედანაც დიდი შემოსავალი აქვს. შეიძლება ითქვას, რომ ეგვიპტე წარსულით ცხოვრობს. საინტერესოა, რომ სავაჭრო ცენტრში თითქმის სუყველამ იცის „საყველპურო რუსული“, როგორც ჩანს, აქ ძალიან ბევრი რუსი ტურისტი ჩამოდის.

ლამით ახმედმა წაგვიყვანა ქალაქისაგან მოშორებულ უზარმაზარ გასართობ ცენტრში, რომელსაც „ნამაბეი“ ეწოდება. ეს ცენტრი ლამის 10 საათიდან დილაამდე მუშაობს; მას უზარმაზარი ტერიტორია უჭირავს. რანაირი გასართობს ან ვის არ ნახავთ აქ.

მუთაქებზე ნამონრელი შეიხების ან მათი ოჯახის წევრებისთვის მღერიან და ცეკვავენ ძველებურ ეროვნულ კოსტიუმებში გამონყობილი მომღერლები და მოცეკვავეები.

ირგვლივ უამრავი კაფე და რესტორანია, სადაც შეგიძლიათ გასინჯოთ ეგვიპტური სამზარეულო. მთელი ლამის განმავლობაში იყიდება ათასნაირი საჭმელ-სასმელი. ისმის გამაყრუებელი მუსიკა, მოძრაობს ათასნაირი ჯურის ხალხი. გამყიდველები გინვევენ თავიანთ მაღაზიებში, სადაც უამრავი ბიუტერია და ოქრო-ვერცხლის სამკაულები იყიდება. პოლიცია უმაღლეს დონეზე იცავს ნესრიგს, ვერ ნახავთ ჩხუბს და აყალმყალს. მთელი ლამის განმავლობაში მუშაობს კაზინოები და ათასნაირი ატრაქციონები. სად არ ვყოფილვარ, მაგრამ ასეთი გრანდიოზული ლამის გასართობი ცენტრი არსად მინახავს.

აი, რა იზიდავს ტურისტებს; აი, რას მოაქვს უზარმაზარი შემოსავალი. ტურიზმი მარტო ქვეყნის დათვალეირება არ არის. მას მრავალფეროვანი ინფრასტრუქტურა სჭირდება. მოკლედ, „ნამაბეიში“ რამდენიმე საათი დავდიოდით და იქიდან გაბრუებულები, მაგრამ შთაბეჭდილებებით აღსავსენი გამოვედით.

რამდენი რამ გამახსენა მაისუნისა და ახმედის სტუმრობამ სასტუმროში...

ახლა ისევ ქართული კულტურის დღეებს დაეუბრუნდეთ.

მეორე დღეს, 1 თებერვალს, ჩვენი ბალეტის კონცერტი იყო დანიშნული. დილით მოცეკვავეები რეპეტიციაზე წავიდნენ. ჩვენ „ხან ელ-ხალილის“ აღმოსავლური ბაზრის სანახავად წაგვიყვანეს. ასეთი ბაზრები გვინახავს თურქეთში, სირიაში, ლიბანში და სხვაგან; თუმცა, მათგან განსხვავებით, აქ ძველი ეგვიპტური კულტურის ამსახველი იშვიათი სუვენირები იყიდება. სუვენირების გარდა, ამ ბაზარში უამრავ სხვა რამესაც ნახავთ: ეგვიპტური ხილი თუ აღმოსავლური ტკბილეული, ოქრო-ვერცხლის

ათასნაირი ნაკეთობა, ბეჭდები, საათები, ტანსაცმელი, საოჯახო ნივთები და კიდევ რა ვიცი, რამდენი რამ. გამყიდველები საქონელს თავიდან ძალიან ძვირს აფასებენ, მაგრამ შემდეგ იმდენს გევაჭრებიან, რომ 10-ჯერ იაფად მოგიყიდნენ.

ეს ბაზარი სანახაობრივად უფრო საინტერესოა, ვიდრე სავაჭროდ.

იმ დღეს აფრიკის თასის ფინალში ერთმანეთს ხვდებოდნენ ეგვიპტისა და განას ფეხბურთელთა ნაკრები გუნდები. ამ მატჩისადმი ინტერესი ძალიან დიდი იყო და ეგვიპტელები სულმოუთქმელად ელოდებოდნენ მატჩის დაწყებას, რომელიც ნიგერიაში ტარდებოდა. მთელი ქაიროს მოსახლეობა ტელევიზორთან იყო მოკალათებული. ჩვენ ბაზარში ვიყავით, მატჩი რომ დაიწყო. თითქმის ყველა დახლთან იდგა ტელევიზორი. ყველამ თავი დაანება ვაჭრობას და ტელევიზორებს უყურებდნენ. ქალებიც კი არ დარჩენილან გულგრილნი ფეხბურთის მიმართ. თამაში დაძაბულად მიმდინარეობდა, ჩვენ თან ბაზარს ვათვალიერებდით, თან ფეხბურთს უყურებდით. უნდა გენახათ, რა ღრიანცელი ატყდებოდა, როგორც კი ეგვიპტის გუნდი სახიფათო მომენტს შექმნიდა.

თამაში თავდებოდა, გოლი კი არ ჩანდა. ეგვიპტელები ძალიან ღელავდნენ. მატჩის დამთავრებამდე ნ წუთით ადრე ეგვიპტის ნაკრებმა სანუკუარი გოლი გაიტანა. ირგვლივ ისეთი ღრიანცელი ატყდა, რომ გეგონებოდათ, ყველაფერი დაინგრევო. ხალხი ერთმანეთს კოცნიდა, დახლებზე ხტუნავდნენ, ცეკვავდნენ, მღეროდნენ. მატჩი დამთავრდა, ეგვიპტელები გამარჯვებას ზეიმობდნენ. მთელი ქალაქი ქუჩებში გამოსულიყო, იყო ცეკვა-თამაში და მხიარული შეძახილები, ისროდნენ მაშხალებს, ტრანსპორტი გაჩერებულიყო. საზეიმო სულა გვიან ღამემდე გაგრძელდა. მე 1981 წლის 13 მაისი გამახსენდა, როცა თბილისის დინამო ევროპის თასების მფლობელთა თასი მოიპოვა, მაშინ თბილისშიაც იგივე ხდებოდა.

სალამოს „რუსთავის“ მთელი შემადგენლობა დაესწრო ჩვენი ბაღეტი კონცერტის ბისზე იძახებდნენ. კონცერტზე მოვიდა ქაიროს მაღალი საზოგადოება. მოვიდნენ სხვადასხვა ქვეყნის საელჩოებიდან, დარბაზი გაივსო.

კონცერტს დიდი წარმატება ხვდა წილად. ბაღეტის სოლისტებს. კონცერტის შემდეგ ხალხი დიდხანს არ დაშლილა. ჩვენ სცენაზე ავედით და წარმატება მივულოცეთ ჩვენს არაჩვეულებრივ მოცეკვავეებს.

მეორე დღეს „რუსთავის“ კონცერტი იყო დანიშნული. დილიდანვე საკონცერტო დარბაზში წავედით სარეპეტიციოდ. რეპეტიციაზე მოვიდნენ ბატონი გოჩა და გიორგი. მე მაინტერესებდა, რამდენად სწორად ვასრულებდით არაბულ სიმღერას. საკმაოდ კარგად და სწორად შეგისწავლიათ – გვითხრეს მათ.

იმ დღესაც წინა დღის მსგავსად, საკონცერტო დარბაზი ხალხით გაივსო. იქ იყვნენ ეგვიპტეში აკრედიტებული თითქმის ყველა ქვეყნის საელჩოს წარმომადგენლები, ელჩები, დიპლომატები, მუსიკოსები. არ იყვნენ მხოლოდ რუსეთის საელჩოდან. კონცერტს დაესწრო მთელი ჩვენი საბაღეტო დასი. ჩვენ ამ კონცერტისთვის პროგრამა სპეციალურად შევარჩიეთ. მოგეხსენებათ, ეგვიპტის მუსიკალური კულტურა მონოდიურია და მათი ყურისთვის ურთულესი ქართული პოლიფონიური სიმღერები ძნელი აღსაქმელი იქნებოდა, ამიტომ ჩვენ შედარებით მარტივი სიმღერები შევარჩიეთ, სამაგიეროდ, პროგრამაში ჩვენი ცეცხლოვანი ცეკვები შევიტანეთ. კონცერტი მართლა დიდი წარმატებით ჩატარდა.

ბისებს ბოლო არ უჩანდა, ბოლოს შევასრულეთ რ. ლალიძის „სიმღერა თბილისზე“, რომელიც ძალიან მოეწონათ. თითქმის ყველა ცეკვა „ბისზე მიდიოდა“ და როცა სცენაზე რამდენჯერმე გამოგვიძახეს, დათო გველესიანმა არაბული სიმღერა დაიწყო. ამას კი წამდვილად აღარ მოელოდნენ და დარბაზში ისეთი ტაშისცემა ატყდა, რომ ლამის სიმღერის ხმაც კი გადაფარა. მეორე მთელი დარბაზი ფეხზე დადგა და ჩვენთან ერთად იმღერა არაბული სიმღერა სამშობლოზე.

კონცერტი დამთავრდა, მაყურებელი დიდხანს არ იშლებოდა, ჩვენთან მოვიდნენ ქართველი სტუდენტები, რომლებიც იქ სწავლობდნენ. მოვიდა შესანიშნავი მუსიკოსის, ან გარდაცვლილი ედგარ დავლიანიძის ვაჟი დათო, ჩემი თანაკურსელი, პიანისტი ელენე ძამაშვილი. ისინი პედაგოგებად მუშაობენ ეგვიპტის კონსერვატორიაში. ჩვენ ერთმანეთი დიდი ხანი არ გვენახა, ამიტომ ძალიან თბილი შეხვედრა გვქონდა. ჩვენთან მოვიდნენ აგრეთვე მაყურებლები, რომლებიც არაბული სიმღერის შემსრულებელ სოლისტს – დათო გველესიანს ეძებდნენ, იგი ძალიან მოეწონათ.

ჩვენ ქუჩაში გამოვედით, მაყურებლები ნელ-ნელა იშლებოდნენ, თან ჩვენ მიერ წამღერ არაბულ სიმღერას ღლინებდნენ.

2010 წ.

ძველი სიმღერების კვალდაკვალ

„ლაპარაკობს თბილისი! ვინყებთ გადაცემას რუბრიკით „ჩვენი იშვიათი ჩანაწერები“. სიმღერები, რომლებსაც ახლა მოისმენთ, ჩანწერილია 1909 წელს, მომღერალთა ანსამბლის მიერ, რომელსაც ხელმძღვანელობდა სამუელ ჩავლეიშვილი. იგი ჩანწერა უცხოეთის ფირმა „გრამოფონმა“, ხოლო ახლახან აღადგინა ფირმა „მელოდია“ და მალე გამოვა ფირფიტების სახით“, – ამბობს რადიოს დიქტორი და ისმის ვარლამ სიმონიშვილის რიხიანი შეძახილი:

„ჩავლეიშვილი, ჩხიკვიშვილი და სიმონიშვილი! ჩვენ მშვიდობა წამოსძახეთ!“

„ჩვენ მშვი-ი-დო-ი-ობა“ – სამუელ ჩავლეიშვილის ოდნავ ხრინწიან, თავისებურად კოლორიტულ, ყველასაგან განსხვავებული ტემბრისა და ამოუნწურავი შესაძლებლობების განუმეორებელ დამწყებს დიდი ოსტატობით უხმატკბილებენ მოძახილს სამუელ ჩხიკვიშვილი და ბანი ვარლამ სიმონიშვილი.

დიდებულად მღერიან. ეთერში ისე წმინდად ისმის 72 წლის წინათ ჩანწერილი სიმღერა, თითქოს აგერ, გუშინ ჩაიწერეს...

„გადაცემა რუბრიკით „ჩვენი იშვიათი ჩანაწერები“ დამთავრებულია, გთხოვთ, მოგწეროთ თქვენი აზრი ამ გადაცემის შესახებ,“ – ამბობს დიქტორი.

ეს გადაცემა 1979 წლის 6 იანვარს მოვანწყევთ საქართველოს რადიოთი. გადაცემის შემდეგ უამრავი წერილი მივიღე მოხუცი მომღერლებისაგან, რომლებსაც მათთან ერთად უმღერიათ და, ვინ იცის, რამდენი ხანია აღარ გაუგონიათ მათი ხმები.

„ცხადია თუ სიზმარი, სამველას და ვარლამის ხმები ისე ისმოდა, თითქოს აგერ, ჩემს გვერდით მღეროდნენ. თუ შეიძლება, ჩემი ბიძიე, მაი სიმღერები გადამიწერე, სანამ ფირფიტები გამუა, სახლში მევისმენ ხანდახან, მაგნიტოფონი მაქვს. მაგენის გაზრდილი ვარ მე,“ – მწერს 85 წლის მომღერალი და ლოტბარი ვარლამ ვაშალომიძე.

„ას წელს მიტანებული ვარ და ახალგაზრდობის მერე აღარ გამიგონია მაგენის ხმაი, – მწერს ივანე ჩხაიძე, – თქვენ აგაშენათ ღმერთმა, რავარც მე დამატკბეთ. რაფერ გააცოცხლეთ აგი მომღერლები, ჩემო ბაბუა, ნუ დეგეზარება და მომწერე“.

მე ხელთ მაქვს თბილისში 1907 წელს გამოშვებული ერთ-ერთი პირველი გრამოფირფიტა, ეს ფირფიტა მეტად სქელი და მოუხეშავია. მასზე გამოსახულია ფრთიანი ანგელოზი, ფირფიტის ნომერი, ფირმისა და სიმღერის სახელწოდებები, შემსრულებელთა ინიციალები და გვარები:

გ. ბაბილოძე, გ. იობიშვილი, გ. ერქომაიშვილი. თბილისი.

დიდებულად მღერიან. დრო-ჟამს ვერ წაუშლია მათი ხმები, ტემბრი და სილამაზე; ჟღერა სიმღერა ზოგჯერ ძლიერ ისმის, მაგრამ მცოდნე კაცი ადვილად გაარჩევს იმეიან ხმებსა და საოცარ სიმღერებს.

ძველი გრამოფონის ფირფიტა

ჩვენდა სასიხარულოდ, ზოგიერთმა ოჯახმა შეინახა გრამოფონის ფირფიტები, რომლებზედაც ჩანერილია ძველი ხალხური სიმღერები. ეს არის საქართველოში ჩანერილი პირველი ფირფიტები. ამიტომ ისინი განსაკუთრებულ ყურადღებას იმსახურებს.

ჩვენს ოჯახში ბევრი ასეთი ფირფიტა ინახებოდა.

ბაბუაჩემი არტემ ერქომაიშვილი მათ სათუთად უვლიდა, თვითონაც მუდამ დიდი სიყვარულით ისმენდა და საპატიო სტუმარსაც ამ ფირფიტებს ასმენინებდა.

მამინ ჯეროვნად ვერ ვაფასებდი მათ მნიშვნელობას, ახლა კი, როცა მათი შეგროვება და აღდგენა განვიზრახე, ჩვენს საოჯახო არქივში მხოლოდ რამდენიმე ცალი ძველი ფირფიტა აღმოჩნდა.

ამ ფირფიტების აღდგენის იდეა მომანოდა ჩემმა პედაგოგმა შალვა ასლანიშვილმა, რომელსაც რამდენიმე ფირფიტა მოვასმენინე. აღფრთოვანებულმა მეცნიერმა მირჩია უნიკალური ფირფიტები მოგვეძებნა ოჯახებში, არქივებსა და მუზეუმებში, ჩანერილი სიმღერები გაგვემიფრა და გადაგვეტანა სანოტო ფურცლებზე, აღგვენიშნა შემსრულებელთა გვარები ხმების მიხედვით, აღგვედგინა ფირფიტები თანამედროვე ტექნიკის საშუალებებით და გამოგვეცა განახლებული სახით, თანაც დასძინა, ამ გზით შევადგენთ ფირფიტების კრებულს, რომელიც ქართველი ერის მუსიკალურ კულტურას დიდ სამსახურს გაუწევსო. მართლაც, ეს იქნება ვალის მოხდა ხალხური სიმღერების მოამბაგეთა წინაშე, რომელთა ნამოღვანარსაც მივინყება ემუქრება. ასე გაცოცხლდებიან დიდებული სიმღერები და მათი შემსრულებლები, რომლებიც პატიოსნად ემსახურებოდნენ ქართველ ხალხს და, დიდი წინაპრების მსგავსად, შემდეგ უკვალოდ ქრებოდნენ.

შ. ასლანიშვილმა სამართლიანად აღნიშნა ისიც, რომ რადგან ჩემი თაობის ხალხურ მომღერლებს მუსიკალური განათლება გვაქვს მიღებული და, შესაძლოა, ყური „გაფუჭებული გვექონდეს“ ტემპერირებული ნოტების ინსტრუმენტებისაგან, მოსალოდნელია ჩვენ მიერ შესრულებული სიმღერები შთამომავლობამ „შეკეთებულად“ მიიჩნიოს და ეჭვი შეეპაროს

მათ ხალხურობაში. ამისათვის გვესაჭიროება კრებულები, რომლებიც დაადასტურებენ ხალხური სიმღერების სინამდესა და ხელშეუხებლობას. მეც სწორედ ამ მიზნით შეუუდექი საკმაოდ რთულ საქმეს – საქართველოში პირველად დაბეჭდილი გრამფირფიტებისა და მათ შესახებ არსებული მასალების შეგროვებას.

მე-19 საუკუნის 70-იან წლებში მთელ მსოფლიოს მოედო სენსაციური ცნობა იმის შესახებ, რომ ამერიკელმა მეცნიერმა თომას ედისონმა გამოიგონა ფონოგრაფი – ბგერის ფიქსაციის აპარატი, რომელზედაც 1877 წლის დეკემბერში ჩანერა მსოფლიოში პირველი ფონოგრამა.

1888 წელს გერმანელმა ინჟინერმა ე. ბერლინერმა, რომელიც ამერიკის შეერთებულ შტატებში ცხოვრობდა და მუშაობდა, ბგერის გამტარ მასალად გამოიყენა ცვილის თხელი აპკით დაფარული თუთიის დისკო, ხოლო ამ დისკოდან ბგერის გამოსაცემად – გრამოფონი. ე. ბერლინერის დისკოდან შეიძლებოდა ლითონის მატრიცის გადაღება ფირფიტების მასობრივი წარმოებისათვის. XIX საუკუნის ბოლოს კემდენში (აშშ) გაიხსნა მსოფლიოში პირველი გრამოფონების ფაბრიკა, რომლის ბაზაზეც შეიქმნა გრამოფონის უდიდესი კონცერნი.

XIX საუკუნის ბოლოს და XX საუკუნის დასაწყისში აშშ-ში, დიდ ბრიტანეთში, საფრანგეთსა და იტალიაში შეიქმნა გრამოფონების და მისი პორტატიული სახეობის – პატეფონების წარმოების კომპანიები და ფირმები (ქართ. საბ. ენც. ტ. I. გვ. 251).

ამ ფორმებმა დაიწყეს გრამოფონის ფირფიტების გამოშვება სხვადასხვა ქვეყნებში, სადაც ფირფიტებთან ერთად გრამოფონებსაც ასალებდნენ. 1901-1902 წლებში ინგლისურმა სააქციონერო საზოგადოება „გრამოფონმა“ რიგაში ააშენა პირველი ფირფიტების ფაბრიკა. 1910 წელს მოსკოვის მახლობლად, აპრელევკაში აშენდა გრამფირფიტების ქარხანა, რომელიც დღესაც უდიდესია საბჭოთა კავშირში. 1915 წელს რუსეთში უკვე 6 ფაბრიკა მუშაობდა და წელიწადში 20 მლნ. ფირფიტას უშვებდა. გამოდიოდა ჟურნალები „გრამოფონნი მირ“ (1910-1916 წწ.) და გრამოფონნაია ჟიზნი“ (1911-1912 წწ.); (დ. ს. ენ. ტომი მე-7, გვ. 244).

უცხოეთის ფირმები დაინტერესებული იყვნენ გრამოფონების გასაღებით, ამიტომ სხვადასხვა ქალაქებში ადგილზევე ინერდნენ სიმღერებს და შემდეგ ყიდდნენ ფირფიტებს გრამოფონთან ერთად.

1901 წელს ინგლისურმა სააქციონერო საზოგადოება „გრამოფონმა“ თბილისში გახსნა ხმის ჩამწერი სტუდია, სადაც ჩაიწერეს ამიერკავკასიის ხალხთა სიმღერები, მათ შორის ქართულიც. სტუდიასთან ერთად გაიხსნა მალაზია, რომელიც გრამოფონებითა და გრამფირფიტებით ვაჭრობდა. ეს მალაზია მდებარეობდა გოლოვინის პროსპექტზე (სახ. №9, ახლანდელი რუსთაველის პროსპექტი, დაახლოებით ქაშუეთის ეკლესიის მიდამოებში). თბილისის ხმის ჩამწერი სტუდია მთელ ამიერკავკასიას ემსახურებოდა. გრამფირფიტებთან ერთად გამოდიოდა უფასო კატალოგები, რომლებიც ფირფიტების შეძენით დაინტერესებულ პირებსა და ორგანიზაციებს

გრამოფონის მაღაზია გოლოვინის პროსპექტზე

ეგზავნებოდათ. ასეთ კატალოგებს, სამწუხაროდ, ვერც ერთ სახელმწიფო არქივში ვერ მივაკვლიეთ. სამაგიეროდ, ხელთ გვაქვს კერძო პირების კუთვნილი ორი კატალოგი.

გურიამი შეგროვილ ძველ ფირფიტებს სხვა კუთხის სიმღერებიც მიეუმატე ცნობილ მომღერალთა შესრულებით და მივადექი საკავშირო ფირმა „მელოდიის“ სარესტავრაციო განყოფილებას. საქართველოს რადიოსა და ტელევიზიის სახელმწიფო კომიტეტმა საქმიანი კონტაქტი დაამყარა ფირმა „მელოდიასთან“ და სარესტავრაციო ხარჯების ანაზღაურება იკისრა.

ფირფიტების უმრავლესობა გაცვეთილიყო, ამიტომ, გარდა ზოგიერთი გამონაკლისისა, მათი სრულყოფილი აღდგენა პრაქტიკულად შეუძლებელი აღმოჩნდა.

სარესტავრაციო განყოფილების გამოცდილი თანამშრომლის კლავდი კლავდის ძე ტიხონრავევის რჩევით მოსკოვში გლინკას სახელობის მუზეუმში მივედი, რათა შედარებით უკეთ შენახული იგივე ფირფიტები მეპოვნა.

გლინკას სახელობის მუზეუმში აღმოჩნდა არა რევოლუციამდელი, არამედ 1928 წლის შემდეგ ჩანერილი ფირფიტები: სანდრო კავსაძის, ნიკო ქუშსიაშვილის, სანდრო ინაშვილის, ვარლამ სიმონიშვილის, არტემ ერქომაიშვილის, მარო თარხნიშვილისა და სხვათა შესრულებით.

მე ვთხოვე ჩემთვის მოესმენინებინათ ზოგიერთი მათგანი. ცალკე ოთახში, სადაც ფირფიტები ჩემ მიერ შერჩეული ნომრების მიხედვით მოიტანეს, შევუდექი მოსმენას.

ამ დროს ერთ-ერთი მუსიკალური სკოლიდან პედაგოგმა ექსკურსიაზე

მოიყვანა ბავშვები, რომლებიც დაინტერესდნენ უჩვეულო სიმღერებით და მოსმენის ნებართვა გვთხოვეს.

მე, რასაკვირველია, დავთანხმდი.

ბავშვები დიდი ინტერესით ისმენდნენ ხალხურ სიმღერებს და მეკითხებოდნენ, რამდენხმიანი და რომელი კუთხის სიმღერებია, ვინ არიან შემსრულებლები, რა პქვია მაღალ „ჩახვეულ ხმას“ (კრიმანჭულს), როდის არის ჩანერილი, მღეროიან თუ არა ახლა ასეთ სიმღერებსო და ა. შ.

ექსკურსიისათვის განკუთვნილი დრო დამთავრდა, მაგრამ, სანამ მოსმენა არ დავამთავრე, ბავშვებს ფეხი არ მოუცვლიათ.

საინტერესო იყო ჩვენი რეაქციები სიმღერების მოსმენისას. ბევრ მათგანს მეც პირველად ვისმენდი.

ბავშვები ხანდახან ტაშსაც შემოკრავდნენ ხოლმე. მათი პედაგოგიც აღტაცებული იყო ქართული სიმღერებით და დიდი მადლობაც გადამიხადა.

მართალია, ამ აღმოჩენით კმაყოფილი დავრჩი, მაგრამ, სამწუხაროდ, რევოლუციამდე ჩანერილი სიმღერები მუზეუმში არ აღმოჩნდა, რის შესახებაც მუსიკალური სკოლის პედაგოგს ჩემი წუხილი გავუზიარე. როცა საქმის შინაარსი გაიგო, მან რამდენიმე კოლექციონერის მისამართი ჩამაწერინა, რომლებიც რჩევას მაინც მომცემდნენ, ჩემთვის საჭირო ფირფიტები თუ არ ექნებოდათ.

თბილისში გამოშვებული ფირფიტების პირველი კატალოგი გადმოგვცა მოსკოველმა კოლექციონერმა ლეოპოლდ იურის ძე კოტუხოვმა (მოსკოვი, ა-183, ბოლშაია აკადემიჩესკაია, კორპ. 2, სახლი 77, ბინა 25). ამ კატალოგიდან გადავიღეთ ასლები, რომლებიც ამჟამად ინახება თბილისში, საქართველოს ლიტერატურისა და ხელოვნების ცენტრალურ სახელმწიფო არქივსა და მეცნიერებათა აკადემიაში. მასში შეტანილია ყველა ის ნაწარმოები, რომლებიც თბილისში ჩაიწერა 1907 წლიდან. კატალოგი შედგენილია ქართულ, რუსულ, სომხურ, აზერბაიჯანულ და სპარსულ ენებზე. ცალ-ცალკეა ჩამოთვლილი შემსრულებელთა გვარები, ფირფიტების სანარმოო ნომრები და სიმღერების დასახელება.

კიდევ ერთი კოლექციონერი, ვლადისლავ ივანეს ძე ბელოგუბოვი, ავად იყო, საავადმყოფოში იწვა.

მარკ მოსეს ძე შნაიდერი კი დიდი ძეხნის შემდეგ ეიპოვე სოკოლნიკებში ერთ ძველ სახლში, კარი თვითონ გამიღო. იგი 80-85 წლისა იქნებოდა. ნახევრად მწოლიარე ავადმყოფი იყო, ლოგინზე ფეხებთან ორი კატა ეწვა, სასთუმალთან სკამი ედგა. სკამზე ჩაის ჭიქა და ლამბაქი ეწყო. მასპინძელი ენაწყლიანი აღმოჩნდა და სანამ მე რამეს ვთხოვდი, მიაბო, თუ ვის იცნობდა, ვინ უნახავს, ვისთვის მოუსმენია, რა უნიკალური ფირფიტები აქვს და ა. შ. კედლები ფირფიტებით სავსე თაროებსა და შალაიანის, ჯილის, მილიცა კორიუსის, კარუზოსა და მაქსიმ გორკის სურათებს დაეფარა. ჩემს ფირფიტებს მაქსიმ გორკი ისმენდა, რომელიც

თავისუფალ დროს ხშირად მოდიოდა ჩემთანო, – მითხრა მოხუცმა. თავისი სურათიც მაჩვენა, შალიაპინთან გადაღებული.

ჩემი იდეალი შალიაპინიაო, – დასძინა, შემდეგ ადგა, კედელთან მივიდა, განჯინის კარი გამოაღო და იქ კედლის რალაც არაჩვეულებრივი გრამოფონი დავინახე. თაროდან გადმოიღო ფირფიტა, ხსნარში დასველებული ბამბით ფრთხილად განმინდა და ასევე ფრთხილად დადო გრამოფონზე.

ღონ კიხოტის სიკვდილის სცენას მასნეს ოპერიდან მღეროდა შალიაპინი. მე მონუსხულივით ვუსმენდი სიმღერის ამ ჯადოქარს. შალიაპინმა სიმღერა დაამთავრა. შნაიდერმა ფირფიტა ისე ფრთხილად აიღო და შეინახა, თითქოს ახალდაბადებული ბავშვი აეყვანოს ხელში.

როცა ჩემი მისვლის მიზეზი შეიტყო, გულდანყევით მითხრა: სამუხებაროდ, ხალხურ სიმღერებს არ ვაგროვებ, არც ვინმე ისეთი მეგულება, ვინც ქართულ ხალხურ სიმღერებს აგროვებდესო. მაგრამ მაინცმირჩია კრასნოგორსკის ფოტო-ფონო-კინო და მოსკოვის ცენტრალურ ხმისჩამწერ არქივებში მივსულიყავი. ფირფიტების ნომრებს რომ გაეცნო, უმაღვე მითხრა: „ეს ფირფიტები 1907-1910 წლებშია ჩანერილი. თქვენ ფირფიტები კი არა, მატრიცები ან მათი ასლები უნდა მოითხოვოთ. შესაძლოა, თვით არქივებშიც არ იცოდნენ ამ მასალის არსებობა, ამიტომ არ მოეშვათ და კატალოგებს გაეცანით. საზღვარგარეთული ფირმა, რომელიც ამ სიმღერებს იწერდა, აქ გრამოფონებით ვაჭრობდა და მატრიცებს ადგილზე ტოვებდა. მოსკოვს გარდა, მათ ფილიალები ჰქონდათ კიევში, რიგაში, თბილისში, ლენინგრადში, ვარშავასა და სხვა ქალაქებში“.

მადლობა გადაუხადა გულისხმიერ მასპინძელს და მის მიერ მითითებულ არქივებს მივადექი. კრასნოგორსკში შევიტყვე, რომ ფონო-არქივი კარგა ხანია გადაუტანიათ მოსკოვში, ბაუმანის ქუჩაზე მდებარე ცენტრალურ ხმისჩამწერ არქივში, სადაც აუცილებლად საშვი იყო საჭირო. ამისათვის თბილისში დაბრუნება დამჭირდა, სადაც ცენტრალური არქივის დირექციამ, კერძოდ, პატივცემულმა ვახტანგ გურგენიძემ ბევრი საჭირო ცნობა მომანოდა, მანვე მომიზადა საბუთი, რომლითაც შემეძლო ჩემთვის საჭირო არქივებში შემუშავა.

ანსამბლ „რუსთავის“ გასტროლების დროს მივაშურე კიევის, რიგისა და ლენინგრადის არქივებს, სადაც ჩემს პრობლემას დიდი გულისხმიერებით მოეკიდნენ, მაგრამ აღმოჩნდა, რომ ომის დროს რევოლუციამდელი ჩანანერები გადაუგზავნიათ მოსკოვის „აპრელეკის“ ქარხანაში. ლენინგრადში დიდი დახმარება გამიწიეს თეატრის, მუსიკისა და კინემატოგრაფიის ინსტიტუტის პროფესორმა ლარისა ქუთათელაძემ და ლენინგრადის კონსერვატორიის ფონეტიკის კაბინეტის გამგემ ალექსანდრე გომარტელმა, რომელსაც დაცული აქვს ს. კავსადის, ლ. გერმესაშვილის, ს. ინაშვილის, პ. ამირანაშვილისა და სხვათა ფირფიტები.

დიდი სამსახური გამინია ლენინგრადელმა კოლექციონერმა იური ბორისის ძე პერეპიოლკინმა (ლენინგრადი, ჩერნიშევსკის მოედანი, სახლი №9, ბ. 123). მასთან აღმოჩნდა ფირმა „გრამოფონის“ რიგაში გამოცემული მეორე სრული კატალოგი. ამ კატალოგის კავკასიის განყოფილების 1 გვერდი მკითხველებს ამცნობს, რომ:

„Общество Граммофон сопр. отв.

в Лондоне. Полный каталог

Кавказских граммофонных пластинок

Пишущий Амур

Траде Марк

Отделение Кавказа и Закаспийского края.

Тифлис

Головинский пр. №9

против Военного Собора.

Настоящий каталог содержит в себе все пластинки, выпущенные в продажу по 1-е октября 1914 года.

Тип. «Культура», Михайловский пр. „102.“

როგორც ჩანს, ამ კატალოგში შეტანილია 1914 წლის 1 ოქტომბრამდე ჩაწერილი და გამოშვებული ყველა ნაწარმოები. პერეპიოლკინმა გვითხრა, რომ 1925 წლამდე ფირფიტის ბრუნის სიჩქარე მერყეობდა 75-დან 84-მდე წუთში და ფირფიტაზე არ აღინიშნებოდა. გრამოფონის დისკის ბრუნის სიჩქარე რეგულირდებოდა სპეციალური ბერკეტით, სმენის მეშვეობით. მანვე განმარტა თბილისის კატალოგზე თანდართული წარწერები:

1. ქართული პლასტიკები, „მიხაკისფერი ეტიკეტით“ პატარა ზომა 7 დიუმიანი (17,5 სმ) „კ“ ასოთი, ფასი 65 კაპ.

გრანდტ ზომა 10 დიუმიანი (25 სმ) „ლ“ ასოთი, ფასი 1 მანეთი.

გიგანტი ზომა 12 დიუმიანი (30 სმ) „მ“ ასოთი ფასი 1,50 მანეთი და ორი ნომერი 6, რომელთაგან ერთი ფირფიტის შუაშია ჩაბეჭდილი, მეორე – კიდეში.

პერეპიოლკინის აზრით, ფირფიტაზე დაბეჭდილი პირველი მრავალციფრიანი ნომერი შეკვეთისაა, ხოლო მეორე – ფირფიტის შუაგულში ჩაბეჭდილი – მატრიცის ნომერია.

საინტერესო მასალები აღმოჩნდა ლენინგრადის სალტიკოვ-შჩედრინის სახელობის ბიბლიოთეკაში. აქ წავაწყდით საბუთს, რომელიც გვატყობინებდა, რომ 1908 წელს ქუთაისში გახსნილა ხმის ჩამწერი სტუდიის ფილიალი, ა. რ. თაბაგარის გრამოფონისა და ფირფიტების მალაზია.

„До 1 Мая 1908 г. состоял на службе Компаний Зингер; Был заведующим магазинами в Кутаисской губернии. Собственную торговлю начал только с 1 мая 1908 года под фирмой «Склад швейных и вязальных машин,

граммофонов в Кутаисской губернии. Словом, несмотря на короткое время существования моей фирмы, она действует с успехом, и есть «Граммofон» будет громадный, как известный в целом мире своими превосходными качествами.

А. Р. Табагари»“

(იხ. Альбом покупателей Акционерного общества «Граммofон. Март 1909 г. ლენინგრადი, სალტიკოვ-შჩედრინის სახელობის ბიბლიოთეკა).

ქუთაისში პირველ ფირფიტებზე ჩანერილია: ანსამბლი ს. ჩავლეიშვილის ხელმძღვანელობით, ქუთაისის ქორო ნ. კიპარენკოს ხელმძღვანელობით, რამდენიმე ინდივიდუალური შემსრულებელი, ქალაქური ხალხური სიმღერები გიტარისა და ფორტეპიანოს აკომპანიმენტით და სხვა.

აქვე შევიტყვე, რომ მოსკოვში, 30-იან წლებში ხელმეორედ დაბეჭდილია 1907-1910 წლებში გამოცემული მატრიცები, რაც იმის იმედს მძლევედა, რომ მეორე ორიგინალები მაინც იქნებოდა შემორჩენილი.

ერთი სიტყვით, ყველა გზას მოსკოვის „აპრელეცის“ ქარხანაში მივყავდი. იქ გაირკვა, რომ სხვადასხვა ქალაქებიდან მიღებული მატრიცები

კირილე პავლორა

სპეციალურ საცავებში ყოფილა დაცული, რომლებიც დამწვარა, გადარჩენილი მასალა კი გადაუგზავნიათ მოსკოვის ცენტრალურ ხმის ჩამწერ არქივში. არქივის დირექტორმა ოლეგ ბუდანოვმა ყურადღებით მომისმინა და მითხრა: მატრიცები და ფირფიტები კი გვაქვს, მაგრამ იმ პერიოდის, თქვენ რომ ეძებთ, აქ არ არისო. მოვითხოვე კატალოგები, სადაც მხოლოდ საქართველოს ხალხური სიმღერისა და ცეკვის ანსამბლ „გორდელასა“ და „რუსთავის“ ჩანანერები იყო აღნიშნული.

ხანგრძლივი ძიების შემდეგ ვიპოვე 1928-1934 წლებში ჩანერილი კირილე პავლორისა, კინი გეგეჭკორის, ვარლამ

სიმონიშვილის, მარო თარხნიშვილისა და სხვათა გუნდების ჩანანერები, რომელთა აღრიცხვას რამდენიმე დღე მოვანდომე.

განყოფილების უფროსმა პროხოროვამ მითხრა, რამდენიმე დღის წინ ძველი კატალოგის ერთი ყუთი ვნახეო, მაგრამ მისი შინაარსი არ იცოდა. შევუდექი ამ კატალოგის გადასინჯვას. სიმღერებს ვეძებდი 1907 წელს გამოშვებული ფირფიტების ნომრების მიხედვით. მართლაც, მივაგენი ორ ნომერს, მაგრამ ორივე რუსული სიმღერა აღმოჩნდა. როგორც ჩანს, აქაური მატრიცის ნომრები არ ედრებოდა ჩემი ფირფიტებისას. მატრიცები არქივის ნომრების მიხედვით იყო აღწუსებული. იძულებული ვიყავი, მატრიცები მეძებნა სიმღერების დასახელებისა და შემსრულებელთა გვარების მიხედვით. მაგრამ ამ გახუნებულ ბარათებზე სიმღერის

სახელწოდება ხშირად არ ეწერა ან ეწერა ზოგადად: „ქართული ხალხური სიმღერა“, „გურული სიმღერა“ და სხვა. როგორც იქნა, ვიპოვე ბარათი, რომელსაც ეწერა: „გურული სიმღერა, ბიბილოძის ტრიო, 1907 წ.“ ჩემს სიხარულს საზღვარი არ ჰქონდა. მივხვდი, რომ გურული სიმღერა ჩანერილია ცნობილი მომღერლის გიორგი ბაბილოძის ტრიოს მიერ 1907 წელს.

იმ დღეს კიდევ რამდენიმე ნომერი ვიპოვე, სადაც ეწერა: „კახური სიმღერა“, „მედუდუკეთა ანსამბლი ბაგრატის ხელმძღვანელობით“ და სხვა.

ალბათ დიდხანს ვიქნებოდი იქ, რომ არ შეეხსენებინათ, სამუშაო საათები დამთავრდაო. თანდათან სხვა ნომრებიც ვიპოვე. ძალიან ბევრი იყო მედუდუკეთა ანსამბლის – კერძოდ, ბაგრატის დასტას მიერ ჩანერილი სიმღერები.

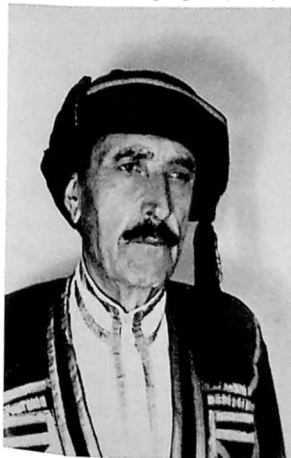
განსაკუთარებით გამახარა ბარათმა, რომელსაც ეწერა „დ. ლევანას სიმღერა“. მივხვდი, რომ ეს იყო გამოჩენილი მომღერალი ლევან ასაბაშვილი, რომელიც ხალხში ცნობილია „დედას ლევანას“ სახელით. იქვე მივაკელი „ჩაკრულოს“ – დედას ლევანას, ბათო როსტომაშვილის, ალექსი ელოშვილის, ს. ქურციკიძისა და კნიაზაშვილის შესრულებით. ესენიც ცნობილი მომღერლები არიან, განსაკუთრებით ბათო როსტომაშვილი და ალექსი ელოშვილი (ოსტატი ალექსა), რომლებსაც ხალხი დღესაც დიდი სიყვარულით იხსენებს.

თანდათან აღმოჩნდა: კავსაძეების, ხუბუნაიშვილების, ფალავას, ს. ტომაშვილების, ქუთაისის ქოროს (კიპარენკოს ხელმძღვანელობით), ჩავლეიშვილების ჩანაწერები... სრულიად მოულოდნელად წაეწყდი ბარათს, რომელზეც ეწერა: „ურმული“ – ვ. სარაჯევი“. ავლელდი და აღეფრთოვანდი, რადგან ჩემ წინაშე იყო ვანო სარაჯიშვილი – ამ ლეგენდარული მომღერლის ჩანაწერის ორიგინალი...

ამ მომღერალთა სახელები დღესაც ცოცხლობს, მაგრამ მათი უმეტესობის ხმა არ მოგვისმენია. მარტო დედას ლევანა რად ღირს, ქართლ-კახური სიმღერების ღმერთი, რომ არაფერი ვთქვათ ვანო სარაჯიშვილზე.

ძველი მატრიცების ნომრები ამოვწერე. ახლა საჭირო იყო პირველი სამამულო ფირფიტების (1922-1936 წწ.) აღდგენა. მაგრამ სანამ ვ. სარაჯიშვილის, დედას ლევანას, ჩავლეიშვილის, ბაბილოძისა და სხვათა აღდგენილ ხმებს გავიგონებდი, ბევრი რამ იყო გასაკეთებელი. ამიტომ საბჭოთა პერიოდის მატრიცების მიკვლევა სხვა დროისათვის გადავდე.

თბილისში დაბრუნებისთანავე ამოწერილი

ვლადიმერ (ლადიმე)
ბერძენიშვილი

გიორგი ბაბლოძე

ნომრები ტელევიზიის სახელმწიფო კომიტეტს გადავეცი. კომიტეტმა „მელოდიას“ გაუგზავნა ოფიციალური წერილი, სადაც ითხოვდა ზემოთ ჩამოთვლილი ნომრებით მატრიცების, როგორც ქართული კულტურის მნიშვნელოვანი შენაძენს, აღდგენას. ამ წერილის საფუძველზე „მელოდიამ“ არქივიდან ძველი მატრიცები გამოიწერა. არქივის საცავში მეც შემიშვეს. სარდაფში თაროებზე ვერტიკალურად დალაგებული უამრავი მატრიცა ენახე, რომლებშიც, ვინ იცის, კიდევ რამდენი ქართული სიმღერაა მიმალული – ბევრ მათგანს ხომ არც სიმღერის სახელწოდება ანერია და არც შემსრულებლის გვარი.

მატრიცები მივიტანეთ ფირმა „მელოდიამი“, რომელმაც მოსკოვის საცდელ ქარხანა „გრამზაპისს“ მატრიცებიდან მეორე ორიგინალების გაკეთება შეუკეთა. ამ რთულსა და საინტერესო პროცესს მეც დავესწარი. ყოველივე ეს შევატყობინე კინორეჟისორ სოსო ჩხაიძეს, რომელიც მოსკოვში კინოგადამღებ ჯგუფთან ერთად ჩამოვიდა და ძველი მატრიცების აღდგენის მთელი პროცესი ფირზე აღბეჭდა.

მატრიცა ლითონის (სპილენძი ან თითბერი) სქელსა და მძიმე ფირფიტას წარმოადგენს. მისი პირველი ორიგინალი „ნეგატივია“, მისგან ნამდვილი ხმა არ მიიღება. ხმა მიიღება მეორე ორიგინალისაგან, რომელიც მზადდება შემდეგი წესით: რამდენიმე საათის განმავლობაში ქიმიურ ხსნარებში სხვადასხვაგვარად ხდება მატრიცის გაწმენდა. თუ მატრიცას კიდები დაბრეცილი ან გაფუჭებული აქვს, ხდება მისი რესტავრაცია. რესტავრირებული მატრიცა გადადის სააპარატოში, სადაც სხვადასხვა ხსნარში ვერტიკალურად ჩაკიდებული მატრიცა ბრუნვას იწყებს და თანდათან ნიკელის ფენით იფარება. შემდეგ მატრიცას სპეციალური მოწყობილობით ფრთხილად აცლიან ნიკელის ფენას, დებენ ცენტრიდანულ მანქანაზე, რომლის საშუალებითაც იხვრიტება ცენტრი, რათა დაკვრის დროს რხევა არ გამოიწვიოს. ყოველივე ამის შემდეგ ნიკელის ფირფიტას ამუშავებენ, წმენდენ, აშრობენ და გზავნიან ფირმა „მელოდიამი“. იქ სპეციალური აპარატის საშუალებით მიიღება ხმა, რომელიც ფილტრებში გადადის და ისე იწმინდება, რომ ხმის ხარისხი და ტემბრი არ დაზიანდეს. მიღებული ხმის გადანერა ხდება თანამედროვე მაგნიტოფირზე. სპეციალური მოწყობილობით დგინდება სტაბილური სიჩქარე. მოგეხსენებათ, რომ მაშინდელი ფირფიტები ჩანერილია გრამოფონისათვის, რომლის ბრუნვის სიჩქარე წუთში 78-დან 90-მდე

განუმეორებელი გურული ტრიო: სამუელ ჩავლეიშვილი, ბესარიონ ინწკირველი, ვარლამ სიმონიშვილი

აღწევდა. ამიტომ თანამედროვე ელექტროსაკრავზე მატრიცის სიჩქარე მერყეობს, რაც იწვევს ხმის ამაღლებას ან დადაბლებას. დიდი ყურადღება და გამოცდილებაა საჭირო, რომ ფირფიტის ბრუნვის სიჩქარე სიმღერის ტონალობას მიესადაგოს.

ფილტრებში გატარებული, მაგნიტოფირზე გადატანილი სიმღერებისაგან მზადდება ახალი მატრიცა, რომლისაგანაც იბეჭდება ფირფიტები.

აი, ასეთი რთული ნესით იქნა აღდგენილი ძველი მატრიცების პირველი პარტია. „მელოდიის“ სააპარატოში გულის ფანცქალით ველოდებოდით ნიკელის ფირფიტების ახმოვანებას. პირველად მოვისმინეთ ერთ-ერთი გურული სიმღერის მატრიცა, რომელსაც არ ეწერა არც სიმღერის დასახელება და არც შემსრულებელთა გვარები. გაისმა ხმები, რომლებსაც მაშინვე იცნობ, თუკი ერთხელ მაინც მოგისმენია მათი სიმღერა. დიდებული გურული მომღერლები: სამუელ ჩავლეიშვილი, სამუელ ჩხიკვიშვილი და ვარლამ სიმონიშვილი ასრულებდნენ ძველ სუფრულ სიმღერას „ნამოკრულს“ (ჩანერილია 1908 წ.).

ეს სიმღერა იმპროვიზაციის დიდ საშუალებას აძლევს შემსრულებელს, მაგრამ ასეთი საშემსრულებლო ტექნიკა და გამომგონებლობა იშვიათია. განსაკუთრებული შთაბეჭდილება მოახდინა სიმღერის მეორე მუხლმა, სადაც მომღერლებმა შესრულების მწვერვალს მიაღწიეს. ვარლამ სიმონიშვილი ნამდვილი ვირტუოზია, ვერც კი წარმომედგინა, რომ „ნამოკრულში“ შეიძლებოდა ასეთი რთული ბანის მისადაგება დამწყებისა და მოძახილისათვის. ეს რომ შეფასო, ამისათვის „ნამოკრულის“ ბევრი ვარიანტი უნდა გკონდეს მოსმენილი სხვათა შესრულებით.

შემდეგი ფირფიტის მოსმენისას გაისმა ვარლამ სიმონიშვილის ხმა: „ბესარიონ ინწკირველო, ერთი, „სტოლის ხელხვაი“ თქვი!“ სტოლის „გურული“ ეს ძველი „სუფრის ხელხვაია“, რომელიც ასევე უზადლოდაა

მომღერალთა გუნდი კირილე პაჭკორიას ხელმძღვანელობით.

I რიგში: მარცხნიდან მეორე მხეილ კოროშინაძე, ევგენი კოროშინაძე, თეოფილე ლომთათიძე, ერმალო სიხარულიძე. ?

II რიგში: ლუდი ბაბილუა, ალექსანდრე მახარაძე, კირილე პაჭკორია, მიხა ჯილაური, ლადიმე ბერძენიშვილი, ?

III რიგში: მესამე ნიკოლოზ ხეიტია, მეხუთე ნოკო ხურცია, მეექვსე ვანო მჭედლიშვილი

შესრულებული ბესარიონ ინჩკირეელის, სამუელ ჩავლეიშვილისა და ვარლამ სიმონიშვილის მიერ.

ვინაიდან მატრიცაზე შემსრულებელთა გვარები და სიმღერების დასახელება ხშირად არ იყო აღნიშნული, საჭირო გახდა სიმღერისა და შემსრულებლების გამოცნობა. გურულ სიმღერებში ეს არ გამჭირვებია, რადგან ფირფიტების საშუალებით თითქმის ყველა ძველი მომღერალი

მყავს მოსმენილი, მაგრამ, უცბად გაისმა კახური „მრავალუამიერი“... სახტად დავრჩი. ეს იყო ულამაზესი ტემბრის საოცრად მაღალი, ფართო მოცულობის ტენორი, რომლის მსგავსი ჯერ არ მომისმენია. ასეთი ხმა ნებისმიერ საოპერო მომღერალს შეშურდებოდა. ხმა თავისუფლად დაცურავდა „მრავალუამიერის“ მაღალ რეგისტრში და, როცა „სი ბემოლი“ აიღო, მივხვდი, ეს „დედას ლევანა“ იყო, თავის დროზე ზაქარია ფალიაშვილიც რომ განაცვიფრა. ზაქარია მასზე ნერდა:

ილარიონ ჩავლეიშვილი

„ორი-სამიოდე ჭიქა ღვინის გადაკერის შემდეგ დაიწყეს სიმღერა, მაგრამ რა სიმღერა! მე ამისთანა მწყობრად შესრულებული კახური სიმღერა ჯერ არ გამიგონია. სანიორის მომღერლები ხომ კარგი იყვნენ, მაგრამ შილდელებმა ბევრად აჯობეს. განსაკუთრებით იმათში გამოირჩეოდნენ: ლევან ივ. ასაბაშვილი (მეტსახელად „დედას ლევანა“), ბათო დავითის ძე როსტომაშვილი, ალექსა გიორგის ძე ელოშვილი და ლაზარე სვ. კოკილაშვილი. ზედმეტი არ იქნება ორიოდე სიტყვით გავაცნო მკითხველს ამ მომღერალთა ვინაობა. „დედას ლევანა“ არის მაღალი ტანისა, წარმოსადგეი, მხარბეჭიანი გლეხი 43-45 წლისა. მღერის როგორც მოძახილს, ისე დამწყებსაც, მომეტებულად კი მოძახილს, მაგრამ ამ მდეუ-კაცს ბუნებით ისეთი მშვენიერი გავარჯიშებული დიდი ხმა (ტენორი) აქვს, რომ მე ვგონებ, ბევრი ჩვენი ოპერაში მომღერალიც არ დაიწუნებდა და კიდევ ინატრებდა იმისთანა იშვიათ ხმას. ამას გარდა, მშვენიერი გამოთქმაცა აქვს, საუცხოო მოლაპარაკეა, თამამი მიხერა-მოხერა, ერთი სიტყვით, ღმერთს მიუნიჭებია იმისათვის ყოველივე ის, რაც კარგი არტისტისათვის აუცილებელ საჭიროებას შეადგენს. ბათო როსტომაშვილი 65 წლის მოხუცი გლეხია, ძლიერ დაბალი ტანისა, მაგრამ ესეც დიდი ხმის პატრონია, იმის თოვლივით გათეთრებულ თმას რომ არ უყუროთ და ისე მოისმინოთ მისი სიმღერა, თავის დღეში არ იფიქრებთ, რომ მღერის ასეთი მოხუცი და არა ახალგაზრდა ყმანვილი კაცი, იმდენად სუფთა და გამჭრიახი ხმა აქვს. მღერის მარტო პირველ ხმას. ელოშვილიც მოხუცია. ამ უკანასკნელს, როგორც თვით მომღერლებმა გადმოგვცეს და თვითონაც იკეცხნიდა, ერთ დროს შესანიშნავი ხმა ჰქონია, მთელი ოჯახიც მომღერალი ყოფილა და ამ ზემოხსენებული მომღერლებისათვის ამას უსწავლებია სიმღერა, მაგრამ რალაც მიზეზით ხმა ადრე დაჰკარგვია. თუმცა ამ „ოსტატ ალექსას“ (ასე ეძახდნენ) ხმა სრულებით აღარ აქვს, მაგრამ სიმღერები კი ზედმინევნით იცის. გადამეტებით არ ვიტყვი და ამათთანა მომღერლებს პირადად მე არასდროს არ შევხვედრივარ, თუმცა ბევრი ქართველი მომღერლისათვის დამიგდია ყური“... („მოგზაურობა კახეთში“, გაზეთი „ამირანი“ №51, 1908 წ.).

ჩანანერში, რომელიც მე მოვისმინე, მონანილებდნენ ქურციკიძე და კნიაზიშვილი, რომელთა ვინაობას ზაქარია არ გვამცნობს. მათი გვარები ფირფიტაზეა აღნიშნული.

შეიძლება, ეს ჯგუფი განსაკუთრებული ანსამბლურობით არ გამოირჩევა,

სანდრო შვილებთან – გიგუშა და ღათაშა
კავსაძეებთან

მაგრამ იგი განცვიფრებას იწვევს ხმების სიძლიერითა და სილამაზით, ამაღლებული ტონუსით და განსაკუთრებული საშემსრულებლო მანერით ნამღერი „მრავალჟამიერის“ უჩვეულო ვარიანტით. შემდეგ მოვისმინე დედას ლევანასეული „ჩაკრულოს“ ვარიანტი, რომლის მსგავსი არაფერი მომისმენია.

„ჰარალე ჰარი არალოო“... გაისმა სანდრო კავსაძის სასიამოვნო ტემბრის ტენორი, რომელიც გულში ჩამწვდომად მღეროდა „ურმულს“. სიმღერა კარგად არის ჩანერილი და შენახული. ეს ჩანანერიც, ჩემის აზრით, განუმეორებელია (ჩან. 1909 წ.). იგი ისტორიაში შევა, როგორც ერთ-ერთი უკვდავი ქმნილება ქართული ხალხური სასიმღერო ხელოვნებისა.

ელექტროსაკრავზე მორიგი ნიკელის ფირფიტა დავდეთ. მას კიდევები ჰქონდა დაბრეცილი, ამიტომ დასაწყისიდან მისი აჟღერება ვერ მოხერხდა. მემბრანა ფირფიტის შუაში დაეაყენე. მოისმა სახუმარო ლექსი, რომელსაც ვილაცა სასიამოვნოდ კითხულობდა. გამოუქდახეთ ხელოსნებს, გაასწორეს ფირფიტის კიდე და გაისმა: „მოისმინეთ ძველი თბილისის სურათები, ნაკითხული ვასო აბაშიძისაგან“ (ჩან. 1915 წ.). მონუსხულივით ვუსმენდი ქართული თეატრის ამ კორიფეს, თვალწინ დამიდგა კეთილშობილებით აღსავსე მისი სახე. რა ბედნიერებაა, რომ აღმოჩნდა მისი ჩანანერი, რაც ქართველ კაცს ვასო აბაშიძის ხმის გაგონების საშუალებას მისცემს.

გაისმა რომანსი „შენ გეტრფი მარად“, რომელსაც 1909 წ. ეწერა. შემსრულებლის გვარი არ იყო მითითებული. ჯერ ვანო სარაჯიშვილი მეგონა, მაგრამ რამდენიმე ფრაზის შემდეგ მივხვდი, რომ სხვა მღეროდა.

სოფელ ზემო აკეთის ანსამბლი, ხელმძღვანელი კონია ზუხუნაიშვილი

I რიგი: სერაფიონ კუკულავა, კონია ზუხუნაიშვილი, აღმასხან ზუხუნაიშვილი.

II რიგი: ზაქარია ფიფაიშვილი, რაჟდენ ზუხუნაიშვილი, ბესარიონ ზუხუნაიშვილი, ესოფე ზუხუნაიშვილი

სოფელ მაკვანეთის (ოზურგეთის მაზრა) ანსამბლი.

ხელმძღვანელი გიგო ერქომაიშვილი

I რიგი: არტემ ერქომაიშვილი, ერმილე მოლარიშვილი, ლუკა თოიძე;

II რიგი: გიორგი ბაბილოძე, გიგო ერქომაიშვილი, გიორგი იობიშვილი;

III რიგი: ნანიკო ბურძღლა, ივლიანე კეჭაყმაძე, მასიკო სალუქვაძე

რომანსი მშვენივრად არის შესრულებული. მრავალგზის გადამონმების შემდეგ დადგინდა შემსრულებელი – ია კარგარეთელი, რომელსაც, პროფ. გრ. ჩხიკვაძის გადმოცემით, ძალზე სასიამოვნო ტემბრის ლირიკული ტენორი ჰქონდა. ი. კარგარეთელის შესრულებით აღმოჩნდა კიდევ ერთი რომანსი – „ელეგია“ ილია ჭავჭავაძის ტექსტზე, მუსიკა გ. ჩუბინიშვილისა.

ისევ გურული სიმღერა. ხუხუნაიშვილების ანსამბლი „ხასანბეგურას“ მღეროდა. ეს ჩანანერი, ასე თუ ისე, ცნობილია, მაგრამ სულ სხვა პირველი ორიგინალიდან აღდგენილი სიმღერა. აღმასხან ხუხუნაიშვილი მაღალ რეგისტრში ბრწყინვალედ ასრულებს კრიმანჭულს. მშვენივრად არიან მასთან შეწყობილი კონია, ბესარიონ, იოსებ, რაჟდენ ხუხუნაიშვილები და სერაპიონ კუკულავა. მატრიცის ნომერია 12696 (ჩან. 1915 წ.). მას აწერია „ხასანბეგურა. პაპალაშვილის გუნდი“, აქ შეცდომაა. უნდა იყოს ზაქარია ფიფიაშვილი. ეს იყო მდიდარი კაცი, რომელსაც თბილისში საკუთარი დუქნები ჰქონდა. მან მოაგვარა ხუხუნაიშვილების ანსამბლის ჩამოყვანა და მათი სიმღერების ჩანერა ფირფიტებზე, შემდეგ კი დიდ პოპულარიზაციას უწევდა მას.

და აი, როგორც იქნა, გაისმა ვანოს განუმეორებელი ტემბრის ხმა. ნიკელის ფირფიტა იმდენად უხარისხო აღმოჩნდა, რომ საჭირო შეიქმნა ხელახალი ანაბეჭდის გაკეთება, რომელიც ქარხანამ საგულდაგულოდ დაამზადა. მაგრამ ფირფიტის დასაწყისი მაინც დაზიანებული იყო. როგორც ჩანს, მატრიცის არხები იყო დაწყვეტილი. ამიტომ მემბრანის ნემსი წინ გადადიოდა და ერთ ადგილას ჩერდებოდა. ეს განსაკუთრებით ემჩნეოდა რომანსის დასაწყისს. მაშინ ასეთ ხერხს მიემართეთ: მემბრანის წინა ნაწილი საგრძნობლად დავამძიმეთ (ხტუნეა რომ არ დაენყო) და ფირფიტა ორჯერ ნაკლებ სიჩქარეზე დავატრიალეთ. დაზიანებული ფრაზები ნაწყვეტ-ნაწყვეტ ჩავენერეთ მაგნიტოფონზე. ამან შედეგი გამოიღო.

ვანო შველიძე

სოფელ ხეთის მომღერალთა გუნდი რემა შელეგიას ხელმძღვანელობით, III რიგში მარცხნიდან მეორე კოსტა მამფორია, მესამე რემა შელეგია, მეოთხე ვლადიმერ ნაჭყებია

ხმის ოპერატორმა ნ. ტერპუგოვამ აღდგენილი ფრაზები ერთმანეთს მიაბა, ფირი ნორმალურ სიჩქარეზე გაუშვა და მივიღეთ ვანო სარაჯიშვილის მიერ შესრულებული რომანსი „დავრომილი სნეული“ (№13445, ჩან. 1915 წ.).

ალექსანდრე ძაზარაძე

რა სუნთქვა, რა ფრაზირება, რა ინტონაციური სისუფთავე იგრძნობოდა 55 წლის წინ ჩაწერილ მის ულამაზეს სიმღერაში. ბედნიერად ვგრძნობდი თავს, რომ პირველად მე მომეცა საშუალება მომესმინა ვანოს ხმა, მისი ჯადოსნური სიმღერა, აღდგენილი პირველი ორიგინალიდან, თუმცა უღერადობას ჯერ კიდევ სჭირდებოდა გასუფთავება. ფილტრებში გატარების შემდეგ ხმა კიდევ უფრო გაინმინდა. გრამაფონის სიჩქარე 78-ზე მეტი იყო, ამიტომ სიმღერა ცოტა მაღლა უღერდა. საჭირო გახდა შესაბამისი სიჩქარის მოძებნა, რათა სასიმღერო ტონალობა დაზუსტებულიყო.

ისევ ფორტეპიანოს აკომპანიმენტი. ისმის ლამაზი ტემბრის ბანი. როგორც გაირკვა, ეს სოსო ტომაშევიჩია. იგი ჩვენი საოპერო თეატრის სცენაზე გამოდიოდა. როგორც იქნა, გამოჩნდა ის ნომერი, სულ პირველად რომ შემხვდა კატალოგში და რომელსაც ეწერა „მუშლი მუხასა“, ასრულებს ბიბილოძის ტრიო. 1910 წ. იენისი (№4589, 1 ორიგინალი და სამუშაო მატრიცა №2966 3 მაისი, 1907 წ.). „გიორგი იობიშვილი, ერთი „სტოლის ხელხევაი“ თქვი, სტოლის“. გამოცნობა არ გამჭირვებია, ეს ივლიანე

ვგვანი კორომინაძე, თეოფილე ლომთაშიძე, ერმალო სიხარულიძე

კიჩი გვაჟკორი

კეჭყამაძე. „ჩვენ მშვიდო-დოო-ბა“... დაიწყო გიორგი იობიშვილმა, მოძახილი ივლიანემ უთხრა, ხოლო ბანი – 20 წლის არტემ ერქომაიშვილმა. ეს ფირფიტა მეცა მაქვს, თუმცა იგი უკვე ძალზე გაცვეთილია. ეს ის ფირფიტაა, ბაბუამ სიკვდილის წინ რამდენიმეჯერ რომ მომასმენინა, – „დააკვირდი, როგორი ვარიანტია და როგორ გვაქვს ნამღერი“. – მართლაც, საოცრად მღერიან. ეს ახლა გამოჩნდა, როცა სიმღერამ პირვანდელი სახე მიიღო. ეჰ! ნეტავ ამას ახლა ბაბუა ისმენდეს და იცოდეს, რომ მათი ნამღერი არასოდეს ნაიმღება – ვიფიქრე.

„ჰა დილა-ა და-ა-ა,“ – აგრძელებს იმავე ფირფიტაზე გიგო ერქომაიშვილი. მას ეხმარებიან გიორგი იობიშვილი და გიორგი ბაბილოძე.

ეს მატრიცა მშვენივრად არის შენახული. აქ პირველად გამოჩნდა მთელი სიცხადით გიორგი ბაბილოძის წერილი, რომელსაც ლენინგრადში მუსიკოსებმა „კოლორატურული ტენორი“ უწოდეს. მართლაც, რა წმინდად ჟღერდა მისი ხმა, განსაკუთრებით მაღალ რეგისტრში. როცა ეს სიმღერა ჩაინერა, მოხუცები 70 წელს იყვნენ გადაცილებულნი. ამ მატრიცის დასათურებაში რამდენიმე შეცდომაა დაშვებული. ჯერ ერთი, გიორგი ბაბილოძე და არა ბიბილოძე, ტრიო მღერის არა „მუმლი მუხასას“, არამედ „ჩვენ მშვიდობას“ და „ჰა დილას“. შემდეგ აღმოვაჩინე იგივე სიმღერა – „ჰა დილა“ – ჩანერილი 1933 წელს არტემ ბაბუას, მამამისის, გიგოსა და მამაჩემის, 11 წლის დავით (დათიკო) ერქომაიშვილის შესრულებით,

რომელიც „გამყივანს“ ასრულებს.

იგივე სიმღერა ჩვენმა ანსამბლმაც ჩაინერა 1977 წელს. ვასრულებთ ბადრი თოიძე, ანზორ ტულუში და მე. ვინაიდან „ჰა დილას“ მობრუნება შეიძლება სამჯერ, ამიტომ 1907, 1933 და 1977 წლის ჩანაწერები ერთმანეთს გადავებით და მივიღეთ „ჰა დილა“, რომელშიც ერქომაიშვილების ოთხი თაობა მონაწილეობს: გიგო ერქომაიშვილი, არტემ და ვლადიმერ ერქომაიშვილები, დავით ერქომაიშვილი და მე. ვფიქრობ, ეს უნიკალური შემთხვევაა.

ნაპოვნ მატრიცებს შორის აღმოჩნდა ანსამბლი თ. და ლ. ჯაფარიძეების, ნ. საყვარელიძის, ა. ჩახუნაშვილისა და გ. გაჩეჩილაძის მონაწილეობით. ისინი ასრულებენ ქალაქურ სიმღერებს „ნინა,

ავქსენტი მეგრელიძე

ნინა", „ხუჭუჭა ქალო“ და სხვა, რომლებსაც დიდი შთაბეჭდილება არ მოუხდენიათ.

ალმოვაჩინეთ 100-მდე ჩანანერი მედუდუკეთა დასატების შესრულებით – ეს არის ძირითადად ქალაქური და სომხური მელოდიები. ბევრია ბაიათებიც. აქ განსაკუთრებით გამოირჩევა ბაგრატას დასტა. ყველა ამ ჩანანერის აღდგენა

ძმები ანანია, არტემ, ლადიკო ერქომაიშვილი

შეუძლებელია. ჟღერს ქუთაისის ქორო კიპარენკის ხელმძღვანელობით; ისინი „მრავალუამიერს“ ასრულებენ (ჩან. 1915 წ.).

მატრიცებზე სათაურებისა და ნომრების არევა მსაგონებელში ჩამაგდო. მე ვთხოვე არქივის დირექციას, მოეცათ უფლება, უკვე დაზუსტებული და გამოცნობილი სიმღერების დასათაურება და შემსრულებელთა გვარები სწორად დამენერა. უარი მითხრეს, – ამას საპეციალური კომისია სჭირდებაო. მაშინ სათაურები დავანერე აღდგენილი დედნების ფირებს, რომლებიც „მელოდიაში“ დარჩა. ვფიქრობ, ეს მკვლევრებს მუშაობას გაუადვილებს.

სამწუხაროდ, რევოლუციამდე ჩანერილი სიმღერების ყველა მატრიცა არ აღმოჩნდა. ეს არც არის გასაკვირი, რადგან ეს მატრიცები 70 წელზე მეტ ხანს იყო სხვადასხვა არქივში, რომლებსაც ბევრი განსაცდელი დაატყდა თავს – პირველი მსოფლიო ომი, დიდი სამამულო ომი, ევაკუაცია, ბლოკადა. მატრიცებს რამდენჯერმე შეუცვალეს ადგილი. ხანძარი, ჟანგი, გულგრილი დამოკიდებულება, – ყოველივე ამის შედეგად ბევრი სიმღერა დაიკარგა. მათ უკვე ვეღარასოდეს ვეღარ აღუადგენთ. ნაპოვნიც უმეტესწილად უხარისხოა, დრომ თავისი დალი დააჩნია. ერთი რამ მაინც მანციფორებს – აქამდე რატომ არ მოხერხდა ამ ჩანანერების მოძებნა? თავი დავანებოთ ხალხურ სიმღერებს. ვანო სარაჯიშვილის ჩანანერების მოკვლევა ხომ მაინც შეიძლებოდა? ნუთუ არავის უფიქრია, რა იქნა მისი ჩანანერები, სად გაქრა? მით უფრო, რომ მისი ფირფიტები ოჯახებშია შემორჩენილი. ეს ფირფიტები დროთა ემთარებაში გაცვდა, გატყდა, გაიცრიცა და

პლატონ ფანცულაია

რეზა ჭელიძე

ვერ გაიგებ, ეს ხმა ვანოსია თუ ვინმე სხვისი.

გაზეთი „თეატრი და ცხოვრება“ (№29) 1915 წლის 19 ივლისს წერდა:

„ქართული სიმღერები გრამაფონის ფირფიტებზე „ამურის“ საზოგადოების თხოვნით დაამღერა ვ. სარაჯიშვილმა. გადაღებულია: ირაკლის არია, ახ, მთვარე, მთვარე, არაყიშვილის ურმული, ბუნდოვან გულსა, მარი, მშვენიერთა ხელმწიფე - ია კარგარეთელისა და გენაცვალე (მეორედ), ჰონორარად მიუღია 1200 მანეთამდე“.

მაშ რა იქნა მათი მატრიცები? თუკი 1907 წელს ჩანერილი „ჰა დილა“ და „ფერხული“ 1930-იან წლებში ხელმეორედ გამოსცა „აპრელევის ქარხანამ“, რატომ ვანოს სიმღერებს არ გამოუჩნდათ პატრონი? მით უფრო, რომ ჟურნალი „საბჭოთა ხელოვნება“ 1935 წლის №3-ში წერდა:

„მოსკოვის ცენტრალურ არქივთან არსებულ ფოტო-ფონო-კინო არქივში გ. ტორიშელიძის მიერ აღმოჩენილ იქნა გრამაფონის ფირფიტების მატრიცები, რომელიც მეფის დროს აქციონერულ საზოგადოება „გრამაფონის“ მიერ იყო დამზადებული. ამ მატრიცების საშუალებით შეიძლება გრამაფონის ფირფიტების აღდგენა. აღმოჩენილ მატრიცებს შორის აღსანიშნავია ვ. სარაჯიშვილის „ოთხი სიმღერა“ და ვ. აბაშიძის „სცენები“.

როგორც ჩანს, 1935 წელს რამდენიმე ცალი მატრიცა ჯერ კიდევ არსებობდა ვანო სარაჯიშვილისა და ვასო აბაშიძის შესრულებით. ახლა კი მხოლოდ თითო-თითო აღმოჩნდა. ერთ-ერთს აწერია: „ურმული, სარაჯევი“. მაგრამ ამ მატრიცაზე სხვა სიმღერაა ჩანერილი. იქნებ ეს მატრიცა თვალს მიეფარა. როგორც ბატონმა ვახტანგ გურგენიძემ მითხრა, ვანოს მატრიცები მარტო ქართულ კატალოგებში არ უნდა მომენახა. შესალებელია, იგი ქართველად არ მიიჩნიეს და სხვა ეროვნებათა კატალოგებში მოათავსეს. ამასაც შევამოწმებ. საკვირველი ისაა, რომ რამდენიმე ათეული წელი ჩანანერები უპატრონოდ ეყარა და არავინ აღმოჩნდა, რომ ამ მატრიცებისათვის მიეხედა.

არქივში ჩემ მიერ შეგროვილი ფირფიტების შესატყვისი ყველა მატრიცა არ აღმოჩნდა. ამიტომ ისევ გაცვეთილი ფირფიტების აღდგენას შევუდექი, ვიპოვე „ხასანბეგურას“ უნიკალური ჩანანერები გიორგი ბაბილოძის შესრულებით. მაგრამ ფირფიტა იმდენად გაცვეთილიყო, რომ მისი აღდგენა თითქმის შეუძლებელი აღმოჩნდა. სათანადო მუშაობა მაინც ჩავატარეთ. ვინაიდან არხები ძალიან დაზიანებულიყო, ხმას შიშინი გასდევს. მიუხედავად ამისა, იგი ერთგვარ წარმოდგენას მაინც გვიქმნის ჩვენი სახელოვანი წინაპრების ხელოვნებაზე და მკვლევრებისათვის ძვირფას მასალას იძლევა.

ხალხური სიმღერების გულშემატკივარმა რეზო რამიშვილმა მომანოდა ფირფიტა, რომელსაც ეწერა „მე რუსთველი“. შემსრულებელთა გვარები ნაშლილი იყო. ფირფიტა ძალიან გაცვეთილი და რამდენიმე ადგილას გატყეპილი აღმოჩნდა. ვინაიდან სხვა ასეთი ფირფიტა ვერ ვიპოვეთ და მისი შესატყვისი მატრიცაც არ გამოჩნდა, ამიტომ გადაწყვიტეთ ამ ფირფიტის აღდგენა.

ჯერ ფირფიტის ნატყეპები მივანებეთ ერთმანეთს. მერე ჩავატარეთ ყველა ის მანიპულაცია, რომელსაც ვანარმოვდით ვ. სარაჯიშვილის სიმღერის აღდგენისას. განსაკუთრებით გაგვიჭირდა დასაწყისის მონტაჟი, სადაც სიტყვები გაუგებრად იყო ჩანერილი. ტერპუგოვამ ცალ-ცალკე აკრიფა სიტყვები, ერთმანეთს მიანება და ფირი ნორმალურ სიჩქარეზე გაუშვა. „ილარიონ ჩავლეიშვილო, ერთი კაი სიმღერა, კაი“, – გაისმა ვარლამ სიმონიშვილის ხმა და ილარიონმა ხავერდოვანი ბანით დაიწყო „მე რუსთველი“. აქამდე ვიცოდით, რომ ილარიონ ჩავლეიშვილი, რომელსაც ჩინებული ბანი ჰქონდა, სიმღერის ჩასანერად ანსამბლს ავადმყოფობის გამო არ ნაჰყოლია, ამიტომ მისი ხმის აღმოჩენამ დიდად გაგვახარა.

არ მოხერხდა მეორე სტროფის აღდგენა. ამიტომ იგი ფირიდან ამოეჭერით და პირველი კუპლეტი პირდაპირ მესამეს მივანებეთ – „გადაძახილის“ შემდეგ. მსმენელი ამას ვერც კი შეამჩნევს. მხოლოდ გამოცდილი მომღერლები დაეჭვდებიან – რატომ გამოტოვა ილარიონმა მეორე კუპლეტიო. აღვადგინეთ ასევე ორი საგალობელი ჩავლეიშვილის ანსამბლის შესრულებით – „შენ რომელმან განანათე“ და „სიყვარულმა მოგვიყვანა“, აგრეთვე „ჰა დილას“ იშვიათი ვარიანტი, რომლის მატრიცა არ აღმოჩნდა.

გიორგ ერქომაიშვილის ანსამბლს ჩანერილი აქვს ოთხხმიანი გურული ნადური „საჯავახურა“. ნადური დიდია და ამიტომ ორ ნაწილად ჩაუწერიათ. როგორც ჩანს, ფირმის მუშაკებს დაეინყებიათ მათი გაერთიანება და „საჯავახურა“ სხვადასხვა ფირფიტაზე დაუბეჭდავთ. არქივში აღმოჩნდა მხოლოდ მეორე ნაწილის მატრიცა, ამიტომ იძულებული გავხდით, პირველი ნაწილი ფირფიტიდან აღგვედგინა. როგორც ირკვევა, ნადური ჩანერილი ყოფილა სხვადასხვა დღეს, ამიტომ მომღერლებს ვერ გაუთვალისწინებიათ სიმღერის ტონალობა – მეორე ნაწილი ერთი ტონით დაბლა ჩაუწერიათ. გარდა ამისა, მაშინდელი ტექნიკის გამო ნადურის პირველი ნაწილი უხერხულ ადგილას მთავრდება – ფირფიტის ბოლოს მოხვედრილა მეორე ნაწილის დასაწყისი. ამიტომ პირველ ნაწილს დამაბოლოებელი ფრაზა მოვაცილეთ, მეორე ნაწილი ხელოვნურად ავაჩქარეთ და პირველის ტონალობას გავუტოლეთ, ორივე

ნოკო ხურცია

მარო თარხნიშვილი

მიერ ჩანერილ სიმღერებს სხვადასხვა თარიღი აწერია, რაც სინამდვილეს არ შეესაბამება. ყველა სიმღერა მათ მიერ ჩანერილია თბილისში 1907 წლის აპრილსა და მაისის პირველ ნახევარში, რაც ბაბუა არტემისაგან ვიცით. ამასვე ადასტურებს ვლადიმერ ერქომაიშვილიც. თარიღების აღრევა გამოიწვია მატრიცების გადაბეჭდვამ – პირველი ორიგინალიდან გადაბეჭდილ მეორე ორიგინალს მიანერდნენ ხოლმე გადაბეჭდვის თარიღს. ამან შეიძლება შეცდომაში შეიყვანოს მკვლევარი. ასევე აწერია ჩავლეიშვილისა და სხვათა ჩანერილ სიმღერებს. მაგალითისათვის მოვიყვან ერთ-ერთ ბარათს, რომელსაც აწერია: „მუმილი მუხასა“ №4589, 1910 წლის ივნისი და №2968, 1907 წ. 3 მაისი, სამუშაო მატრიცა. ძველი ფირფიტებიდან და მატრიციდან აღვადგინეთ ორასამდე სიმღერა, ჩანერილი 1907-1915 და 1926-1936 წლებში.

ივანე მარგანი

1907-1914 წლებს მიეკუთვნება ვანო სარაჯიშვილის, ვასო აბაშიძის, ია კარგარეთელის, ფალავას, ს. ტომაშვილის, პოლოხოვას, ძმები კაცსაძეების, ზუზუნაიშვილების, სამუელ ჩავლეიშვილის, გიგო ერქომაიშვილის, დედას ლევანას ანსამბლების, ქუთაისის ქოროს – კიპარენკოს ხელმძღვანელობით, ბაგრატას მედუდუკეთა დასტისა და სხვათა მიერ შესრულებული სიმღერები.

1928-1936 წლებში აღსანიშნავია: სანდრო და მიხეილ კაცსაძეების, მარო თარხნიშვილის, ვანო მჭედლიშვილის, მიხა ჯილაურის, რემა შელეგიას, კინი გეგეჭკორის, პლატონ ფანცულაიას, ბეგლარ აკობიას, ნოკო ხურციას, კირილე პაჭკორიას, ავექსენტი მეგრელიძის, ძმების – არტემ, ანანია, ლადიკო ერქომაიშვილების, მიხეილ კობახიძის,

I რიგი მარცხნიდან: გირგვლიანი, სეზი გულედანი, აბესალომ იოსელიანი, ალექსი ფილფანი;

II რიგი: ჯაჭვლიანი, მურზაყან დადეშელიანი, ივანე მარგიანი, ?, ?;

III რიგი: ქაუზად გირგვლიანი, იესაუ ფარჯიანი, გადრანი, ათლარ შუკვანი, სიმონ გასვიანი, ბესო ხაჭვანი, მარგველანი, იეეჩიანი, ხარძიანი

შოთა ორაგველიძის, გიტო აროშიძის, ლევან მახარაძის, ძმების – ევგენი და მიხეილ კოროშინაძეების, ბიჭია ბურდილაძისა და სხვათა ანსამბლების ჩანანერები.

ცალკე უნდა გამოვყოთ სევანეთის პირველი ფოლკლორული ანსამბლის (ხელმძღვანელი ივანე მარგიანი) ფონოჩანანერები. აი რას წერს ბატონი თამაზ ლეჟავა თავის წიგნში „ივანე მარგიანი. ცხოვრება და მოღვაწეობა“ თბ., 2008 წ. „ანსამბლის შექმნის იდეა შესაძლოა ივანე მარგიანს გაუჩნდა 1903 წელს, როდესაც მღვდელმა პოლიეექტოს კარბელაშვილმა

ფონოგრაფზე სევანური სიმღერების ჩამწერი პირველი ექსპედიცია 1903 წ. ივლისი დგას მარცხნიდან პირველი ზაქარია ფალიაშვილი. ზის ჯოხით ალექსანდრე ხახანაშვილი, მისგან მარჯვნივ პოლიეექტო კარბელაშვილი

სვანეთის ისტორიული და კულტურული მემკვიდრეობის გასაცნობად იმოგზაურა ლეჩხუმ-სვანეთში პროფესორ ალექსანდრე ხახანაშვილთან და კომპოზიტორ ზაქარია ფალიაშვილთან ერთად. პ. კარბელაშვილის ექსპედიციას გარკვეულ მონაკვეთზე მეგზურობას უწევდა იმ დროს ლაშხეთის ოლქის ბლალოჩინი ივანე მარგიანი".

ჩვენ მიერ მიკვლეული 1928 წელს მოსკოვში ჩანერილი სვანური სიმღერები ივანე მარგიანის გუნდის შესრულებით ნათელ წარმოდგენას გვიქმნის მაშინდელ სვანურ მუსიკალურ ფოლკლორზე.

განსაკუთრებით მინდა გამოვყო სიმღერები მიხა ჯილაურისა და ნოკო ხურციას შესრულებით. ჯილაური განუმეორებელი გამომსახველობით ასრულებს „ბერიკაცს“; ნოკო ხურცია კი მეგრული სიმღერების უბადლო შემსრულებელი გახლდათ. მღელვარებას იწვევდა მისი ხმა, შესრულების მანერა, იმპროვიზაციის ნიჭი და უნარი. მისი „ჰარირა“, ალბათ, დიდხანს დარჩება ამ სიმღერის შესრულების ეტალონად.

დღეს ეს აღდგენილი ჩანანერები ინახება საქართველოს რადიოსა და ტელევიზიის სახელმწიფო კომიტეტში, ფირმა „მელოდიაში“, სახელმწიფო არქივში.

ვანო სარაჯიშვილი

საქმე ამით არ დამთავრებულა. ცენტრალურ მუსიკალურ არქივში იმდენი ნომერია არეული, რომ შესაძლებელია, უნიკალური ჩანანერები კიდევ აღმოჩნდეს.

ამ ცოტა ხნის წინათ კონორეჟისორმა სოსო ჩხაიძემ მაცნობა, რომ ლენინგრადში ძველი ჩანანერები ინახება არა არქივებში, სადაც მე ვეძებდი, არამედ „მსოფლიო ლიტერატურის ინსტიტუტში“ (პუშკინის სახლი). ანსამბლ „რუსთაის“ გასტროლების დროს მივაკითხე ამ ინსტიტუტის დირექტორს, აკადემიკოს ბუშმინს, რომელმაც

ყურადღებით მომისმინა და მითხრა: მატრიცები აქ არ არის, ფირფიტები და ფილფონოგრაფიის სანთლის ლილვაკები კი ფონოგანყოფილებაში ინახებაო.

ფონოგანყოფილების გამგე, კორგუზალოვი, ცოტა ცივად შემხვდა, შემდეგ გადმომიღო კატალოგი, სადაც ფირფიტები იყო აღრიცხული. 30-იან წლებში ჩანერილმა 40-მდე ფირფიტამ ახალი ვერაფერი მომცა, სამაგიეროდ, ჩემი ყურადღება მიიქცია ლილვაკების თაროებმა და კატალოგში ჩანერილმა მათმა პასპორტებმა. ეს სიმღერები ჩანერილია ფილფონოგრაფზე 1910 წელს ნ. დერჟავინის, ხოლო 1927 წლიდან შილინგერისა და გიპიუსის მიერ. აქვე ინახება ჩვენი მხცოვანი მეცნიერების

– შ. ასლანიშვილისა და გრ. ჩხიკვაძის მიერ ჩანერილი კოლექცია, აგრეთვე, ს. მაგიდისა და ა. მეგრელიძის კოლექციები. მე ვთხოვე კორგუზალოვს ამ ჩანაწერების მოსმენა. ეს ის კაცია, ვისი თაოსნობითაც გამოგონებული იქნა ლილვაკის ხმის აღმდგენი ელექტროაპარატი. ამ აპარატის შექმნას, როგორც თვითონ გვიაზრობდა შემდეგ, ათი წელი მოანდომეს.

კორგუზალოვმა მაცნობა, რომ ეს სიმღერები თავის დროზე გადაუწერია ცნობილ ლოტბარ ვლადიმერ ბაბილუას და ამჟამად თბილისის ცენტრალურ არქივში ინახებაო. აღმოჩნდა, რომ ეს სიმღერები გადანერილია პირდაპირ ლილვაკებიდან, აღდგენის გარეშე, ამიტომ მათი გარჩევა შეუძლებელია. ახლა კი უკვე გვაქვს საშუალება, თანამედროვე აპარატურის მეშვეობით ეს სიმღერები მაღალ დონეზე აღვადგინოთ და ფირფიტაც გამოვეშვათ.

მოვისმინეთ რამდენიმე სიმღერა. აღმოჩნდა, რომ ე. გიპიუსსა და მ. ევალდს 1930 წლის დამდეგს ჩაუწერიათ არა მარტო სიმღერები, არამედ ცალ-ცალკე ხმებიც. მოვისმინე გიორგი ბაბილოძის „გამყივანი“ გუნდთან ერთად და ცალკეც. ეს გახლავთ 95 წლის მოხუცის ბოლო ჩანაწერი (ერთი წლის შემდეგ იგი გარდაიცვალა). დღეს უკვე აღარ მიკვირს, რატომ განაცვიფრა მან რომენ როლანი და რატომ გაუსინჯეს ყელი სიმღერის შემდეგ. ასევე ცალ-ცალკეა ჩანერილი სხვა მომღერლების ხმებიც. გიპიუსის ხელთაა შევსებული ერთ-ერთი სიმღერის პასპორტი („ხასანბეგურა“ №926, კრიმანჭული – გ. ბაბილოძე და თ. დოლიძე 4/II, 1930 წელი, გიპიუსი).

გამახსენდა ბაბუა არტემის მონაცოლი: „1929 წლის ბოლოს სა-გასტროლოდ მიგვინვიეს მოსკოვსა და ლენინგრადში, სადაც ჩვენს კონცერტებს ბევრი ხალხი დაესწრო, მათ შორის მაქსიმ გორკი და რომენ როლანი. ლენინგრადელმა მუსიკოსებმა ჩვენი სიმღერების ნოტებზე გადატანა ფონოგრაფის საშუალებით სცადეს, მაგრამ გაუჭირდათ. შემდეგ თითოეულს ცალ-ცალკე დაგვიდგეს ფონოგრაფები და ისე გვამღერეს“. ეს სწორედ ის ჩანაწერები იყო, რომელზედაც ბაბუა მიაშობდა.

ახლა საჭირო გახდა ამ ლილვაკების აღდგენა და მაგნიტოფირზე გადანერა, მაგრამ აქაც ნავენყდით ნინალმდეგობას. მუზეუმიდან ფონდების გადანერა თურმე აკრძალულია და ამას სპეციალური ნებართვა სჭირდება...

კორგუზალოვი დამეხმარა იმ პიროვნებათა ბიოგრაფიული ცნობების შეკრებაში, რომლებმაც ქართული ხალხური სიმღერები ჩაინერეს. ყველაზე ძველი ჩანაწერი ეკუთვნის ნიკოლოზ სევასტიანეს ძე დერუჯინს, დაბადებულს 1877 წელს. 1896 წელს, გიმნაზიის დამთავრების შემდეგ იგი შევიდა პეტერბურგის ისტორიულ-ფილოლოგიურ ინსტიტუტში, მეორე კურსიდან გადავიდა ქ. ნიჟინში. 1900 წელს დაამთავრა ინსტიტუტი და დაინიშნა მუშაობა რუსული ენის მასწავლებლად ბათუმში. 1904 წელს გადაიყვანეს თბილისში, სადაც მუშაობდა 1907 წლამდე. 1905 წ. ხელმძღვანელობდა თბილისის „სახალხო უნივერსიტეტის

საზოგადოებას", იყო ამიერკავკასიის პედაგოგთა კავშირის წევრი. 1910 წელს მეცნიერებათა აკადემიის მიერ მივლინებული იქნა ბესარაბიის გუბერნიაში ბულგარელების ლაპარაკის ჩასაწერად, სადაც პირველად გამოიყენა ფონოგრაფი. ნ. დერუჟინი ავტორია მრავალი გამოკვლევისა, რომლებშიც არის ცნობები კავკასიასა და საქართველოზე. აკადემიკოსი ნ. ს. დერუჟინი გარდაიცვალა 1953 წლის 26 თებერვალს, დასაფლავებულია ლენინგრადში. სად ან ვისგან ჩაინერა დერუჟინმა გურული ხალხური სიმღერები, არსად არის მითითებული. ლენინგრადის ხელნაწერთა ინსტიტუტში დაცულია მისი შრომები, შესაძლოა, იქ იყოს აღნიშნული გურული ხალხური სიმღერების ჩანერის ისტორია.

იოსებ შილინგერი – კომპოზიტორი და თეორეტიკოსი – დაიბადა 1895 წ. ხარკოვში, 1914-1917 წლებში სწავლობდა პეტერბურგის კონსერვატორიაში, შემდეგ – ხარკოვის სახელმწიფო მუსიკალურ აკადემიაში. ხელმძღვანელობდა უკრაინის სიმფონიურ ორკესტრს. პედაგოგიურ მოღვაწეობას ეწეოდა ლენინგრადში, წერდა მუსიკას აკადემიური თეატრისთვის. 1929 წ. გაემგზავრა ამერიკის შეერთებულ შტატებში, სადაც 1932-1936 წლებში უნივერსიტეტში ასწავლიდა მუსიკას, ხელოვნების ისტორიასა და მათემატიკას... დანერგა აქვს სიმფონიური პოემები „ოქტომბერი“, „აღმოსავლური სვლა“ და სხვა. შექნილი აქვს „მუსიკის კომპოზიციის შილინგერისეული სისტემა“, ავტორია გამოკვლევისა „ხელოვნების მათემატიკური საფუძვლები“ (ნიუ-იორკი – 1948 წ.). საქართველოში იმოგზაურა 1927 წლის ზაფხულში. დუშეთის რაიონსა და ბათუმში ფილფონოგრაფზე ჩაინერა უნიკალური სიმღერები.

ევგენი ვლადიმერის ძე გიპიუსი – ხელოვნებათმცოდნეობის დოქტორი, პროფესორი, ამჟამად ცხოვრობს მოსკოვში, მუშაობს რსფსრ კომპოზიტორთა კავშირში ფოლკლორული კომისიის კონსულტანტად.

ამ სიმღერების ჩანერაში მონაწილეობდა გერმანელი მუსიკოსი ერნსტ ემსჰაიმერიც. იგი იოსებ მეგრელიძესთან ერთად იმყოფებოდა ექსპედიციაში. ამჟამად სტოკჰოლმში ცხოვრობს. 1977 წელს ჩამოვიდა ლენინგრადში, აღადგინა და გადანერა 12 გურული სიმღერა, რომელიც შეეციაში წაიღო. როგორც კორგუზალოვმა მითხრა, აპირებს წიგნის გამოცემას ამ სიმღერების შესახებ.

საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიამ წერილი მისწერა სსრ კავშირის მეცნიერებათა აკადემიას და მიიღო თანხმობა ლენინგრადის „პუშკინის სახლიდან“ ქართული სიმღერების გადანერის შესახებ.

ეს ფონდიც აღდგენილია და ამჟამად ხმის რეჟისორ მიხეილ კილოსანიძესთან ერთად ფირმა „მელოდიაში“ ემუშაობთ ამ ჩანაწერების ფირფიტების სახით გამოსაცემად. საქმე ისაა, რომ თუ, ვ. გიპიუსისა და მ. ევალდის მიერ ჩანერილ ცალ-ცალკე ხმებს გავასუფთავებთ და თანამედროვე აპარატურის მეშვეობით შევავსებთ, მივიღებთ 1930

წლის სტერეოჩანაწერებს, რაც უნიკალური შემთხვევაა (პირველი სტერეოჩანაწერი ამერიკელებმა 1950-იან წლებში მიიღეს).

1907-1914 წლების ჩანაწერებში საქართველოს ყველა კუთხის სიმღერები არ აღმოჩნდა. არ არის სვანური, რაჭული ჩანაწერები. ასევე ჩაუნერელი დარჩა აღმოსავლეთ საქართველოს მთის მუსიკაც.

1907-1914 წლების ჩანაწერებში აღმოსავლეთ საქართველო წარმოდგენილია ქართლ-კახური სიმღერებით დედას ლევანას ანსამბლის და კავსაძეების გუნდების შესრულებით (ეს გუნდები ფაქტობრივად ერთი კოლექტივია, რომელიც სანდრო კავსაძემ მიხეილს გადააბარა 1911 წელს).

დასავლეთ საქართველო წარმოდგენილია: სამუელ ჩავლეიშვილის, კონია ხუხუნაიშვილისა და გიგო ერქომაიშვილის ანსამბლებით. ქუთაისის გუნდი უმეტესად ქალაქურ ფოლკლორს ასრულებს.

მიშელ დარიალი (მიხეილ ნანობაშვილი) და ვანო სარაჯიშვილი

ამ ანსამბლების მოსმენისას თვალშისაცემია ერთი და იგივე კუთხის სიმღერების სრულიად განსხვავებული ინტერპრეტაცია, შესრულების მანერა. ერთნაირ სიმღერებსაც კი ყველა თავისებურად ასრულებს. ვერ ვიტყვით, რომელი სჯობია, მაგრამ ერთი კი ცხადია: ყველა ანსამბლის შესრულება თავისებურად საინტერესოა. სამაგიეროდ, არქივებში 30-იან წლებში ჩანერგილი ყველა კუთხის 500-ზე მეტი სიმღერა აღმოჩნდა. საინტერესოა, რომ ჩვენთვის უკვე ცნობილი სოლისტები და ლოტბარები ამ ჩანაწერებშიაც გვხვდებიან. მაგალითად, სანდრო კავსაძის ახალმა გუნდმა 30-იან წლებში ჩანერა ქართლ-კახური სიმღერები. გურული მომღერლები – გიორგი ბაბილოძე და გიგო ერქომაიშვილი მაკვანეთის ანსამბლიდან, 90 წელს გადაცილებულნი, არტემ ერქომაიშვილის გუნდის შემადგენლობაში გვხვდებიან, როგორც სოლისტები.

ვარლამ სიმონიშვილმა თავად ჩამოაყალიბა გუნდი და ორ ათეულზე მეტი გურული სიმღერა ჩანერა ფირფიტებზე.

30-იანი წლების ჩანაწერები უკვე აღდგენილია ჩვენ მიერ და საქართველოს ლიტერატურისა და ხელოვნების ცენტრალურ სახელმწიფო არქივსა და საქართველოს რადიოს ფონდებში ინახება.

ეს სიმღერები ნათელ წარმოდგენას ქმნის 1907-1914 წლების შემსრულებელთა მომდევნო თაობის სასიმღერო ხელოვნებაზე. და თუმცა კრებულში შეტანილია 1907-1914 წლებში ჩანერგილი სიმღერები, მათი უმეტესობა თამამად შეიძლება ჩაითვალოს სულ ცოტა მე-19 საუკუნის დასაწყისის ვარიანტებად მაინც, ვინაიდან მომღერალთა უმრავლესობა ამ დროისათვის უკვე ხანდაზმული იყო, ხოლო მათ, თავის მხრივ, ეს სიმღერები ნასწავლი ჰქონდათ მე-19 საუკუნის I ნახევრის ხალხური მომღერლებისაგან.

ამ ჩანაწერების უმრავლესობა უკვე გამოვიდა ფირფიტების სახით. კერძოდ, გამოუშვით ფირფიტების კრებული „პირველი ქართული გრამფირფიტები საქართველოში 1907-1914 წწ.“, რომელშიაც შევიდა დედას ლევანას, ს. კავსაძის, მ. კავსაძის, ს. ჩაფლიშვილის, ე. ხუხუ-ნაიშვილის, გ. ერქომაიშვილის გუნდების მიერ ჩანერგილი სიმღერები; ვანო სარაჯიშვილის, ვასო აბაშიძის, აკაკი წერეთლის ხმები და ქალაქური სიმღერებისა და ინსტრუმენტული მუსიკის ნიმუშები.

გამოშვებულია აგრეთვე 30-იანი წლების ჩანაწერები ფირფიტებზე. კერძოდ, ს. კავსაძის, ა. მეგრელიძის, ვ. სიმონიშვილის, არტემ ერქომაიშვილის, მ. თარხნიშვილის, ნ. ხურციას, ნ. ქუმსიაშვილის, ევგ. მიქალაძის ფირფიტები.

ფირფიტების გამოშვება გრძელდება.

ინგლისში ყოფნის დროს იქაურ კოლეგებს ვთხოვე დამხმარებოდნენ ვანო სარაჯიშვილის ჩანაწერების მოძებნაში. დახმარებას შემპირდნენ; პარიზში „გრანდ ოპერის“ სცენაზე 900-იან წლებში მიშელ დარიალის ფსევდონიმით გამოდიოდა ჩვენი თანამემამულე, შესანიშნავი ტენორი

მიხეილ ნანობაშვილი. დახმარება ვთხოვე იქაურ ქართველს, ორესტ გორდელაძეს, რომელმაც საქმეში ჩარია ქართული სიმღერების დიდი თაყვანისმცემელი, პროფესორი ივეტ გრიმო. იქნებ მათი დახმარებით ამ შესანიშნავი ქართველი მომღერლის ჩანაწერებიც აღმოჩნდეს.

უნდა აღინიშნოს, რომ ბოლო ხანებში ჩვენ მიერ მოპოვებული ფონო-ჩანაწერებით დაინტერესდნენ თბილისისა და საქართველოს სხვადასხვა რაიონების ანსამბლები, მათ რეპერტუარში თანდათან საპატიო ადგილს იკავებს უძველესი ფონოჩანაწერებიდან აღდგენილი სიმღერები.

სწავლობენ არა მარტო დიდები, ეთერში ხშირად გაიგონებთ ხალხურ სიმღერებს ბავშვების შესრულებით. მათ რეპერტუარს მხოლოდ ძველი ქართული ხალხური სიმღერები შეადგენს. ასეთი ანსამბლები საქართველოში უკვე მომრავლდა. უნდა ნახოთ, რა დიდი ენთუზიაზმით ეკიდებიან ბავშვები ამ საქმეს, რა შესაშური სიყვარულით მღერიან სიმღერებს.

დიახ, საქართველოში უნდა შეიქმნას ბავშვთა ბევრი ანსამბლი, ჩატარდეს შეჯიბრებები მათ შორის, დანესდეს ცნობილ ხალხურ მომღერალთა პრიზები კუთხეების მიხედვით და გადაეცეს იგი საუკეთესო მომღერალ ბავშვებს. მაშინ აღარ წაიშლება დედას ლევანას, ს. ჩაველიშვილის, მ. ჯილაურის, ს. კავსაძის, ნ. ხურციას, ვ. მჭედლიშვილის, ვ. სიმონიშვილისა და სხვათა გვარები. ბავშვები ისწავლიან ხალხურ სიმღერებს, შეინახავენ მათ და შემდეგ მომავალ თაობას გადასცემენ. ეს უკვდავყოფს ქართულ სიმღერას, ქართველ მომღერლებს და მათ უძველეს საშემსრულებლო ტრადიციებს.

1980 წ.

პირველი ქართული გრამფირფიტები ლონდონში

საქართველოსა და ყოფილი საბჭოთა კავშირის არქივებში ფონო-ჩანაწერებზე მუშაობის დროს ჩვენ მიერ გამოქვეყნებულ წერილებში უნებლით ზოგიერთი უზუსტობა გაიპარა, ვინაიდან მაშინ უცხოეთთან ურთიერთობა ჭირდა და ინფორმაცია ნაკლები გვექონდა. მოგვიანებით ჩვენ მიერ მიკვლეულმა ახალმა ცნობებმა ნათელი მოჰფინა მანამდე უცნობ ბევრ ფაქტს. ჩვენ მივედით იმ დასკვნამდე, რომ ისეთ სახელოვან ფირმას, როგორიც იყო ბრიტანეთის სამეფოს გრამოფონის კომპანია, არ შეიძლება არ ჰქონოდა მუზეუმი და არქივი, სადაც სხვადასხვა ქვეყნებში გამოცემულ გრამფირფიტებთან ერთად, დაცული უნდა ყოფილიყო პირველი ქართული გრამფირფიტებიც.

რეჟისორ სოსო ჩხაიძის ფილმის „შვიდაცას“ გადაღების დროს (მასში დიდი ადგილი ეთმობოდა ძველ მომღერლებს) გავიცანი ფირფიტების კოლექციონერები – სანკტ-პეტერბურგელი იური პერეპიოლიკინი და მოსკოველი ალექსანდრე შილოვი, რომლებმაც დაადასტურეს ლონდონში გრამოფონის კომპანიის არქივის არსებობა, მხატვარმა ვახტანგ რურუამ კი ამ არქივის მისამართსაც მიაკვლია. სოსო ჩხაიძემ ლონდონში ყოფნის დროს გაიგო, რომ იქ მართლა არსებობს ქართული ჩანაწერები, რომელთა შესახებ ადრე არაფერი ვიცოდით.

1990 წელს ამერიკის შეერთებულ შტატებში ანსამბლ „რუსთავის“ მოგზაურობის დროს შევხვდით გამოჩენილ ეთნომუსიკოლოგებს ალან ლომაქსსა და ტედ ლევინს. ალან ლომაქსი ქართული ხალხური სიმღერების დიდი მოყვარული იყო. მას ჰქონდა მსოფლიო მუსიკალური ფოლკლორის საუკეთესო კოლექცია, რომელშიც ქართულ სიმღერებს ღირსეული ადგილი ეკავა (ჩვენთვის მოცემულ ინტერვიუში ბატონმა ლომაქსმა განაცხადა: „საქართველო მსოფლიოს ხალხური მუსიკის დედაქალაქია“).

ალან ლომაქსს ინგლისში არსებული ჩანაწერების შესახებ ეუბანებ და დახმარება ვთხოვე. ლომაქსი ამ ამბით დაინტერესდა და დაუკავშირდა თავის კოლეგას ლონდონში, რომელმაც დახმარება აღუთქვა.

ანზორ ერქომაიშვილი და კოლექციონერი ალექსანდრე შილოვი

ამ საქმით სერიოზულად დაინტერესდა ბატონი ტედ ლევინი. იგი დაუკავშირდა საფრანგეთის ცნობილ ფირმა „აკორას“ და აცნობა ლონდონში არსებული გერაც გამოუმზეურებელი ქართული ფონდის შესახებ. „აკორას“ ხელმძღვანელობამ აღუთქვა, რომ თუ ჩვენ ინგლისის არქივებში ვიპოვიდით 1900-იან წლებში ჩანერილ ქართულ სიმღერებს, ფირმა მზად იყო გამოეცა კომპაქტური დისკი ამ ჩანაწერებით. „აკორასთან“ მოლაპარაკების ერთი პირობა ისიც იყო, რომ „რუსთავს“ ამ ფირმისთვის ერთი კომპაქტდისკი უნდა ჩაენერა, რაზედაც სიამოვნებით დავთანხმდით. ლონდონში ჩვენი მუშაობის ხარჯები მთლიანად ტედ ლევინმა გაიღო...

1991 წლის 7 ივლისს ინგლისში გავემგზავრე. აეროპორტში ტედი დამხვდა. ბინა მისი მეგობარი მხატვრების – ჯეინ და ჯეფრი პორების ოჯახში ტემზის ნაპირას დავიდეთ. მასპინძლებმა ორი ოთახი გამოგვიყვეს და მშვენიერი სამუშაო პირობები შეგვიქმნეს.

THE GRAMOPHONE CO. LTD. OF LONDON.

RUSSIAN BRANCHES:
 CHIEF OFFICE
ST. PETERSBURG,
 Nevsky prosp., 45.
 (Wholesale & Retail)
MOSCOW,
 Lubiansky proyezd, 9.
 (Wholesale only for Moscow District)
WARSAW,
 Nowy Świat, 30.
 (Retail Branch)
TIFLIS,
 Golovinsky Pros., 9.
 (Wholesale & Retail)
RIGA,
 Alexanderstr. 33
 (Retail Branch)

also at:
 ENGLAND: London & Hayes.
 GERMANY: Leipzig & Hannover.
 AUSTRIA: Vienna, Budapest & Aarg.
 FRANCE: Paris & Troy.
 ITALY: Milan.
 BELGIUM: Brussels.
 SPAIN: Barcelona.
 DENMARK: Copenhagen.
 SWEDEN: Stockholm.
 EGYPT: Alexandria.
 INDIA: Calcutta.
 AMERICA: Camden, N. J.
 CANADA: Montreal.

CONCERT RECORD "GRAMOPHONE"
 G.L. 6-12221

AMOURFIBRE NEEDLES
 Records played steadily with Amourfibre needles preserve their purity of tone for an unlimited period of time and give a most reproducing tone.

CONDOR NEEDLES
 To preserve your records and obtain the best reproductions use only these reproducing needles.

TRADE MARK
"HIS MASTER'S VOICE"

TRADE MARK
"WRITING ANGEL"

არქივის შესასვლელის მარცხენა მხარეს შავი მარმარილოს აბრაზე ეწერა: „National Sound Archive“, British Institute of Recorded Sound Exhibition Rd. London.

არქივში უკვე გველოდნენ. ჯერ სპეციალური ბლანკები შეგვავსებინეს, მერე ჟურნალში ჩაწერეთ ჩვენი ვიზიტის მიზანი, ამის შემდეგ სპეციალური საშუა გამოგვინერეს, მკერდზე მიგვამაგრეს და მეორე სართულისაკენ გაგვისტუმრეს.

კიბის მოსახვევში კედელზე გაკრულია უზარმაზარი ფოტო, რომელიც ასახავს ბერლინერის აპარატზე ხმის ჩანერის ერთ-ერთ პირველ ეპიზოდს.

მეორე სართულზე გრამოფონების საუცხოო კოლექციაა გამოფენილი. აქ იხილავთ ყველა მოდელს პირველიდან უკანასკნელამდე.

მესამე სართულზე ლუსი დურანის განყოფილებას მივადექით. ეს ის ლუსი დურანი გახლავთ, რომელსაც ბატონმა ალან ლომაქსმა ჩვენთვის დახმარება სთხოვა. ლუსიმ ზრდილობიანად მოგვიკითხა და თავისი მასხაური შემოგვთავაზა. შემდეგ არქივის ხელმძღვანელობასთან შეგვახვედრა.

არქივს საქართველოდან ნაღებული ხალხური სიმღერის 60-მდე თანამედროვე ფირფიტა ვაჩუქეთ. მათ, ცხადია, სათანადო პასპორტიზაციაც გავუკეთეთ. ქართულმა ფირფიტებმა ადგილი დაიმკვიდრეს მსოფლიოს გამოჩენილ მუსიკოს-შემსრულებელთა ფირფიტებს შორის. ლუსიმ და არქივის ხელმძღვანელობამ ამ საჩუქრისათვის დიდი მადლობა გადაგვიხადეს და მადლობის ნიშნად ნება დაგვრთეს უფასოდ გვემუშავა არქივში. ეს ჩვენთვის დიდი შეღავათი იყო.

ლუსის ვთხოვეთ ეჩვენებინა კატალოგები, რომლებშიც შეიძლება ქართული სიმღერებიც ყოფილიყო შეტანილი.

მან მეორე სართულზე ჩაგვიყვანა, მოიძია „რუსეთის განყოფილება“ და რუსეთის რეგიონებს შორის კავკასიას მიადგა. მოგვიტანეს 13 ცალი პატარა მრგვალი კოლოფი, რომელშიც კინოფირები ინახებოდა. ამ ფირებზე გადაღებულია თბილისში გამოცემული სრული კატალოგი 1902 წლიდან 1915 წლამდე. შემდეგ დაგვსვეს „Canon“-ის ფირმის ტელეეკრანთან და გვასწავლეს უცნაური კატალოგით სარგებლობა:

პატარა კინოფირი სპეციალურ ბუდეში იდებოდა. ლილაკს ხელს აჭერთ და ეკრანზე გამოჩნდება კატალოგის გვერდები, რომლებიც საჭიროების მიხედვით შეგიძლიათ ეკრანზე ნებისმიერი სიჩქარით გაატაროთ, საინტერესო გვერდი გააჩეროთ, ჩაიკითხოთ და თუ იგი თქვენთვის საჭირო ინფორმაციას შეიცავს, ხელს აჭერთ სპეციალურ ლილაკს და ეს გვერდი „ქსეროქსით“ დაბეჭდილი ჩამოცურდება მაგიდაზე.

მასალები კატალოგში დალაგებულია ქრონოლოგიურად. პირველ ყოვლისა ყურადღება მიიქცია იმ ფაქტმა, რომ თბილისში პირველი კატალოგი დაბეჭდილია არა 1907 წელს, როგორც ადრინდელ ნაშრომებში აღნიშნავდი (სხვა მასალები მაშინ არ გავაჩნდა), არამედ 1902 წელს.

სანდრო კახაძის გუნდი, II რიგში მარცხნიდან მეორე სანდრო კახაძე 1898 წელი

ამასთან დაკავშირებით ლუსიმ მეტად საინტერესო მასალა მოგვანოდა. ეს აღმოჩნდა 1982 წლის 10 იანვარს შედგენილი ძველი ფირფიტების ხელახალი გამოცემის პროექტი – „გრამფირფიტების ჩანერა თბილისში 1901-1914 წლებში“.

ეს პროექტი შეუდგენია პეკა გრონოვს, მაგრამ, სამწუხაროდ, მისი განხორციელება ვერ მოხერხებულა (ეტყობა ამისთვის ფულადი სახსრები არაეინ გაიღო).

მოგეყავს პროექტის ტექსტის ქართული თარგმანის სრული ტექსტი (მთარგმნელი – ქალბატონი მაია დოქსოპულო):

„გრამფირფიტების ჩანერა თბილისში 1901-1914 წლებში“.

ხელახალი გამოცემის პროექტი.

10 იანვარი, 1982 წელი.

„ამ პროექტის მიზანია ხელახლა გამოიცეს გრამოფონის კომპანიის მიერ კავკასიაში და რუსეთის თურქესტანში პირველი მსოფლიო ომის წინ ჩანერილი ფირფიტები.

ბრიტანეთის სამეფოს გრამოფონის კომპანია დაარსდა 1898 წელს, რათა განეხორციელებინა ევროპაში ემილ ბერლინერის გამოგონება – ფირფიტების ჩანერა.

კომპანიამ სასწრაფოდ დასახა გეგმა დაეარსებინა დამხმარე, მეორადი შტო ძირითად ევროპულ ქვეყნებში. ასეთი დამხმარე შტო „გრამოფონი“ ჩამოყალიბდა რუსეთში 1901 წელს.

მისი ვაჭრობის ძირითად ნაწილს, ბუნებრივია, რუსული ჩანაწერები შეადგენდა, მაგრამ კომპანიამ უცებ აულო ალლო ქვეყნის ურიცხვი ეთნიკური უმცირესობის მნიშვნელობას.

მისი ფილიალი საქართველოში, თბილისში გაიხსნა 1901 წელს, იმ მიზნით, რომ ხელი შეეწყო გრამოფონებისა და ჩანაწერების რეალიზაციისათვის კავკასიაში და რუსეთის თურქესტანში (ცენტრალური აზია).

რეგიონის ბევრი ნაწილი რუსეთის გავლენის ქვეშ იმყოფებოდა. მიუხედავად ამისა, მუსიკალური ტრადიციების დიდი მრავალფეროვნება არსებობდა: საქართველო ანტიკური ქრისტიანული ქვეყანაა. ქართულ ენას არა აქვს კავშირი ქვეყნის ტერიტორიის გარეთ. მას გააჩნია პოლიფონიური სიმღერის ძველი ტრადიციები.

სომხეთიც ქრისტიანული ქვეყანაა. აქვს მუსიკალური ტრადიციები, რომლებიც ამჟღავნებენ როგორც თურქულ, ისე ევროპულ გავლენას.

აზერბაიჯანში კლასიკური ტრადიციები ძირითადად სპარსული იყო.

ჩრდილო კავკასიის მთიან ველებს გააჩნიათ მცირე ტომების საოცარი მრავალფეროვნება, რომლებიც ლაპარაკობენ თურქულ, ინდოირანულ, კავკასიურ (ქართულის მონათესავე) ენებზე.

მიუხედავად ლინგვისტური სხვაობისა, ოსების, ინგუშების, ყაბარდოელების, კუმიკების გუნდური სიმღერები ქართული პოლიფონიის გავლენას განიცდიან.

კასპიის ზღვის გასწვრივ, ბუხარის ემირისა და ხივის ხანის მიწები ახალი ანექსირებული იყო რუსეთის იმპერიის მიერ და ემირს ჯერ კიდევ ჰყავდა თავისი კარის მომღერალი.

სარტყის (უზბეკები), ტყინების (თურქმენები), ყირგიზებისა და ადგილობრივი ქურთების მუსიკალური ტრადიციები დასავლეთის გავლენას ჯერ კიდევ არ განიცდიდნენ. ეს ტერიტორია იყო მოწმე დიდი გრამოფონული ბუმისა 1905-1910 წლებში.

თბილისის განყოფილებამ დაამყარა კონტაქტი ბევრ ადგილობრივ ვაჭართან და კომპანიის ხმის ჩანწერი ინჟინრები რეგულარულად იგზავნებოდნენ ექსპედიციებში ისეთ ადგილებში, როგორიც იყო ბაქო, ქუთაისი, პეტროვსკი (მახაჩკალა), სამარყანდი, ტაშკენტი და ბუხარა.

1901-1914 წლებში გრამოფონის კომპანიამ ჩაწერა დიდი რაოდენობით კავკასიური და ცენტრალური აზიის მუსიკა. გაკეთდა შედარებით პატარა ტომების (ოსები, ინგუშები, კუმიკები) მუსიკალური ჩანაწერები.

ია კარგარეთული

მიხეილ კავსაძის (II რიგში, შუაში) გუნდი 1900-იანი წლები

კომპანიამ დიდი ჯაფის შედეგად გამოუშვა კატალოგები, მათ შორის – ოსური თემატიკითაც.

გრამოფონის მოღვაწეობა რუსეთის იმპერიით არ იზღუდებოდა. არსებობდა სავაჭრო კავშირები მეზობელ ქვეყნებთან და კომპანიამ ასევე ჩაინერა ავღანელი მუსიკოსები შონგკიანგის კაშგარის ოაზისიდან (ახლა ჩინეთის ნაწილი) და სპარსული მუსიკის ფართო რეპერტუარიც.

ყოველივე ეს შეწყდა პირველი მსოფლიო ომის დროს. რამდენადაც ჩვენთვის ცნობილია, ამ ჩანაწერთაგან საბჭოთა კავშირში ცოტა შემორჩა. საბედნიეროდ, მდიდარი კოლექცია არსებობს BIRS-ში (ბრიტანეთის ჩანერილი ბგერების ინსტიტუტი ლონდონში, იგივე არქივი, სადაც კატალოგები ინახება) და EMI-ს (ფირფიტების არქივი ლონდონში) მუსიკალურ არქივებში ჰაიესში.

BIRS-ს ასევე მოეპოვება ჩანაწერთა კატალოგების ფართო კოლექცია. ისინი იმ პერიოდში დაიბეჭდა თბილისის განყოფილებაში. დამატებითი ინფორმაცია შეიძლება მოძიებულ იქნეს Gramophone Co-ს ჩანაწერების ნიგნში (მიკროფილმები BIRS-ში) და იმჟამინდელ ანგარიშებში (მაგ. ფრედ გეისბერგის მემუარებსა და მასალებში, რომლებიც დაიბეჭდა სავაჭრო პრესაში 1910-იან წლებში).

ხელახალი გამოცემის პროექტი:

მასალის უნიკალურობის გამო გთავაზობთ: BIRS-მა ხელახლა დაბეჭდოს მრავალფეროვანი ჩანაწერები. არის საკმარისი მასალა ორმაგი დიდი

დისკისათვის: ერთი - კავკასიური, მეორე - ცენტრალური აზიის ჩანაწერებისათვის. ჩანაწერებს თან უნდა დაერთოს ილუსტრირებული ბუკლეტი, რომელშიც იქნება კომენტარი როგორც ჩანაწერებზე, ისე მუსიკაზე. უნდა წარმოჩნდეს მოკლე ისტორია ფირფიტების წარმოებისა ამ რეგიონში, დისკოგრაფიული ინფორმაცია ყველა ჩანაწერებზე და შენიშვნები ამ ჩანაწერების შესახებ. შესაძლებელია დავიხმართ ექსპერტები საბჭოთა კავშირიდან და სხვა ქვეყნებიდან, რათა ტრანსკრიპირებულ იქნეს სიმღერების ტექსტები ისეთ ენებზე, როგორცაა ქართული, სომხური, ოსური, უზბეკური, უიგურული და სხვა.

ვასო აბაშიძე

ილუსტრაციებში შეიძლება ჩაირთოს მუსიკოსების სურათები თანამედროვე კატალოგიებიდან, ისევე როგორც იმ რეგიონის 1910-იანი წლების ისტორიული ფოტოები.

სადემონსტრაციო ფირების (გაუნმენდავი) კომპლექტი უკვე მომზადებულია პეკა გრონოვის მიერ".

გარდა ამ პროექტისა, ლუსიმ აგრეთვე გადმოგვიბეჭდა 1981 წელს გამოცემული ჟურნალი „ეთნომუსიკოლოგია“ (Ethnomusicology). ქალბატონმა მაია დოქსოპულომ ამ ჟურნალიდან გვითარგმნა ის თავი, რომელიც ჩვენ გვცხება. მისი სათაურია „რუსეთი“. ჩვენი მკითხველისათვის ეს მასალა ალბათ საინტერესო იქნება:

„ეთნომუსიკოლოგია“. მაისი. 1981 წელი.

„რუსეთის იმპერია იყო ფირფიტების მნიშვნელოვანი ბაზარი. პირველი რუსული დისკები გამოჩნდა ბერლინერის დღეებში 1890-იან წლებში. დარბი და გეისბერგი ჩანერას ახორციელებდნენ პეტერბურგში 1900-1901 წლებში.

რუსეთის საექციონერო საზოგადოების „გრამოფონის“ განყოფილება ჩამოყალიბდა 1901 წელს. ამავე წელს კომპანიამ დაიწყო ფირფიტების, კატალოგებისა და დანართების რეგულარული გამოშვება (Bennett 1977 წ., წყარო).

ბიზნესი სწრაფად იდგამდა ფეხს. რუსეთში 1915 წლისათვის 20 მილიონი ფირფიტა გაიყიდა. რუსეთიდან და დასავლეთ ევროპიდან იმპორტირებული ფირფიტები შეადგენდა რუსული ვაჭრობის დიდ ნაწილს. თავდაპირველად კომპანია სისტემატურად იყენებდა ყოველ შესაძლებელ ბაზარს იმპერიაში. არარუსული ფირფიტები უკვე 1901 წელს გამოჩნდა.

ფილიმონ ქორიძის გუნდი, 1902 წელი

ფრედ გეისბერგის ძმა ვილი უკვე იყო თბილისში, რათა ჩაენერა ქართული და სომხური მუსიკა. მას მალე ფრედიც მიჰყვა.

...ძირითადი ნაწილი ფირფიტებისა ჩაწერილი იქნა კავკასიაში. თბილისში, სადაც ენახეთ ქართველი, სომეხი მომღერლები. ჩვენ ასევე გამოვიყენეთ ბაქო, ქუთაისი, პეტროვსკი (მახაჩკალა) – დაღესტნელი მომღერლებისათვის და გეორგიევსკი – ჩრდილოეთ კავკასიაში ჩერქეზი მომღერლების ჩასაწერად.

ჩვენ ასევე ჩაენერეთ თბილისში კაზაკების გუნდი მეფისნაცვლისა – მშვენიერი გუნდი მამაკაცების, ღირსშესანიშნავი სოლისტებით..."

ეს ჩაწერა მოხდა სასტუმრო „ორიანტში" (თბილისში) (გეისბერგი დღიურები, 1942 წ. გვ. 74-75).

პირველი ქართული გრამფირფიტების შესახებ საინტერესო მასალა მოგვანოდა აგრეთვე ლონდონის არქივის თანამშრომელმა ვილ ფრენთისმა. – „1901 წელს თბილისში გაიხსნა ფირმა „გრამოფონის" ოფისი და შტაბბინა, რომელსაც ჩამწერ სტუდიადაც იყენებდნენ.

ხმის ჩამწერი ინჟინრები, ექსპედიციების სახით, პერიოდულად ჩამოდიოდნენ თბილისში და სიმღერებს ინერდნენ გრამოფონის ფირფიტებისათვის. თბილისის „გრამოფონის" ფირმა მთელ ამიერ კავკასიას ემსახურებოდა. ინერდნენ სომხურ, აზერბაიჯანულ, რუსულ სპარსულ, ოსურ, ჩრდილოეთ კავკასიისა და შუა აზიის ხალხთ სიმღერებს. „გრამოფონის" კატალოგები თბილისში რამდენიმე ენაზე გამოდიოდა. კომპანიის კატალოგიზაციას საფუძველი ჩაეყარა 1898 წელ ლონდონში...

1903 წლამდე ყველა კავკასიური გრამფირფიტა გერმანიაში, ,

ჰანოვერში მზადდებოდა, 1903 წლის შემდეგ კი – რიგაში, თუმცა მეტალის მატრიცა მაინც ჰანოვერში ინარმოებოდა. პირველი მსოფლიო ომის დაწყებისას ზოგიერთი გამოუყენებელი მატრიცა ჯერ კიდევ ჰანოვერში იდო. მოგვიანებით ისინი ინგლისში გადაგზავნეს.

კავკასიის უმნიშვნელოვანეს კომერციულ ცენტრში, თბილისში, პირველი სომხური დანართი გამოჩნდა 1901 წელს; კატალოგი – „თბილისის და ბაქოს გრამფირფიტები“ – 1902 წელს.

1904 წელს კატალოგი დამატებით უკვე შეიცავდა ოსურ და ცენტრალური აზიის მუსიკის ჩანაწერებსაც.

მომდევნო წლებში თბილისის ოფისის ახალი ბაზრები გაიხსნა ზედიზედ ჩრდილოეთ კავკასიასა და დაღესტანში, სადაც ჩეჩნების, ინგუშების, ყაბარდოელების, კუმიკების და „მთის ებრაელების“ მუსიკა იქნა გამოცემული.

1911 წელს ჩერქეზების რეპერტუარი მნიშვნელოვნად გაიზარდა და საკმარისი იყო იმისათვის, რომ გამოცემულიყო სპეციალური ჩერქეზული კატალოგი.

კასპიის გასწვრივ, რუსეთის თურქესტანში წერდნენ ცნობილ მსახიობებს ტაშკენტიდან, სამარყანდიდან, ბუხარიდან, ხივიდან, კოკანდიდან და მერვიდან. ჩანერილი ეთნიკური ჯგუფები, თბილისის ოფისში გამოშვებული კატალოგების მიხედვით, მოიცავდა უზბეკურს, ტაჯიკურს, ყირგიზულს, სპარსულს, ქურთულს, ავღანურს, კაშგარულს (უიგურულს) და ტეკინურს (თურქმენულს).

ამ დროს ირანი თბილისის ოფისს ეკუთვნოდა და პირველი სპარსული კატალოგი გამოჩნდა 1906 წელს.

1917 წლის რევოლუციამ ბოლო მოუღო ამ საქმიანობას. ნაციონალიზაციის შემდეგ ფირფიტების წარმოება მნიშვნელოვნად შემცირდა და საბჭოთა ინდუსტრიამ მხოლოდ 1920-იანი წლების ბოლოს განაახლა მცირე ერების მუსიკის ჩანერა შეზღუდულად.

ირანი უკვე თავის საკუთარ გზაზე დადგა (ე. ი. გამოეყო თბილისის ოფისს)".

* * *

არქივში მუშაობის დროს გვითხრეს, რომ არსებობს აგრეთვე ფრედ გეისბერგის მეტად საინტერესო წიგნი. ეს წიგნი დღიურების სახით ყოფილა დაწერილი. ალბათ მასში XX საუკუნის დასაწყისის თბილისის ხმის ჩამწერი სტუდიის მუშაობაც იქნება აღწერილი; ამიტომ მას ჩვენ-

გიგო ერქომაიშვილი

თვის განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება.

სანამ აქაურ კატალოგებს უშუალოდ გავეცნობოდი, მე მქონდა ვილ ფრენთისის ცნობა იმის შესახებ, თუ 1901-1915 წლებში თბილისში ხმის ჩამწერი რომელი ინჟინრები იყვნენ ჩამოსულნი. ახლა საშუალება მომეცა გამერკვია, რომელ წელს რომელი მომღერლები ჩაინერეს.

1901 წელი. ჩაინერა ქართული და სომხური მუსიკა (ხმის ჩამწერი ინჟინერი ვილი გეიზბერგი).

1902 წლის კატალოგი. უმეტესად ჩაინერა ქალაქური ფოლკლორის ნიმუშები და ია კარგარეთელის გუნდის სიმღერები (ხ.ჩ. ინჟ. ფრედ გეიზბერგი).

1904 წელს კატალოგში შეტანილია მხოლოდ 1903 წელს გამოშვებული ფირფიტების დასახელებები, სადაც ქალაქურ ფოლკლორთან ერთად ია კარგარეთელის ახალ ნაწარმოებებსაც ვხვდებით. გამოჩნდა აგრეთვე ახალი ანსამბლი ბატონ ცამციევის (აპოლონ ცამცივილის) ხელმძღვანელობით (ხ.ჩ. ინჟ. ფრანც შამპე).

1905 წლის კატალოგში გამოვრებულია წინა წლების ჩანაწერები.

1906 წლის კატალოგში შეტანილია მხოლოდ წინა წლებში ჩანერილი ქართული სიმღერები.

1907 წლის კატალოგში პირველად გამოჩნდა სანდრო კავსადის გვარი.

აქვეა შეტანილი გურულების გუნდი სოფელ მაკვანეთიდან (ოზურგეთის მაზრა) გიგო ერქომაიშვილის ხელმძღვანელობით (ხ.ჩ. ინჟ. მაქს შამპე).

1908 წლის კატალოგში ქართული ნაწარმოებები არ გვხვდება.

1909 წლის კატალოგში პირველად გამოჩნდა ცნობილი საოპერო მომღერალი – ბანი იოსებ (სოსო) ტომაშევიჩი. მისი შესრულებით კატალოგში შეტანილია შვიდი ნაწარმოები (ხ.ჩ. ინჟ. ფრანც შამპე).

1910 წლის კატალოგში პირველად გამოჩნდა გურულების ახალი ანსამბლი სამუელ ჩავლეიშვილის ხელმძღვანელობით. მას სიმღერები ქუთაისში ჩაუწერია 1909 წელს. ამავე კატალოგში შეტანილია აგრეთვე 1909 წელს ჩანერილი სანდრო კავსადის კვარტეტის, მსახიობების – ვასო აბაშიძისა და გედევანოვის (იოსებ გედევანიშვილის) ჩანაწერები (ხ.ჩ. ინჟ.

მიხეილ კავსადე

ფრანც შამპე). 1910 წელს თბილისში ჩამოსულ ხმის ჩამწერ ინჟინერს ედმუნდ პერსს ქართული სიმღერები არ ჩაუწერია.

1911 წლის კატალოგში გამოჩნდა ახალ გვარები: ქუთაისის გუნდი ნ. კიპორენკოს ხელმძღვანელობით და მომღერალი დავით ფალავა, რომელიც რომანსებს ასრულებს. ამავე წლის კატალოგში შეტანილია კვარტეტი ქუთაისიდან დ. ჯაფარიძის, ნ. საყვარელიძის, ა. ჩახუნაშვილისა და გ. ჩეჩელაშვილის შემადგენლობით, რომლებიც გიტარის თანხლებით რამდენიმე ქალაქურ სიმღერას ასრულებენ (ხ.ჩ. ინჟ. ედმუნდ შამპე).

ამავე კატალოგში დაბეჭდილია მომღერალ ჩ. ხაჩიძის ფოტო გიტარით და ასევე მომღერალ ქალთა ჯგუფი გიტარებით. როგორც ჩანს, იმ დროს ქუთაისში გიტარა ძალზე პოპულარული ყოფილა.

ვანო სარაჯიშვილის გვარი მხოლოდ 1912 წლის კატალოგში გამოჩნდა. კერძოდ, კატალოგის მე-6 გვერდზე დაბეჭდილია ფოტო, რომელსაც აწერია: „მომღერალი ვანო სარაჯიშვილი“.

ხალხში დღემდეა გავრცელებული აზრი, რომ ვანო სარაჯიშვილს თურმე ჩაუწერია ბევრი სიმღერა, რომლებიც მერე დაკარგულა.

ჩვენ ყურადღებით გადავათვალიერეთ ლონდონის კატალოგები, მაგრამ ვანოს მიერ ჩაწერილი ზემოაღნიშნული სიმღერების გარდა სხვა არაფერი აღმოჩნდა, რადგან 1915 წლის „თეატრსა და ცხოვრებაში“

მითითებული სიმღერები თბილისურ კატალოგში არაა შეტანილი, ვი-ფიქრეთ, ხომ არ ჩაიწერა ისინი პეტერბურგში ან მოსკოვში?

გადავათვალიერეთ რუსული კატალოგებიც. 1915 წლის კატალოგის გვ. 375 მიუთითებს:

„ამ კატალოგში აღფავიტის მიხედვით ჩამოთვლილია ყველა 560-ვე შემსრულებლის გვარი“. სამწუხაროდ, ამ სიაში ვანო სარაჯიშვილი არ აღმოჩნდა.

გაჩნდა ვარაუდი: ვინაიდან მან ეს ნაწარმოებები 1915 წელს ჩაწერა, იქნებ ფირფიტების დაბეჭდვა ველარ მოასწრეს და კატალოგში ამიტომაც ვერ მოხვდა. თუკი ფირფიტები დაიბეჭდა და კატალოგში მაინც ვერ მოხვდა (ასეთი შემთხვევები იყო, მაგ, ხუხუნაიშვილების, ჩავლეიშვილების გუნდი და სხვ.) ან კატალოგი და მისი დამატება დაკარგულია, მაშინ,

ვანო სარაჯიშვილი

ჩვენი აზრით, ისინი გაიყიდებოდა და რამდენიმე მათგანი ოჯახებში მაინც აღმოჩნდებოდა, მათ ისევე შემოინახავდნენ, როგორც სხვა ფირფიტებს.

რუსულ კატალოგებში ვანო სარაჯიშვილის ჩანაწერების ძებნის დროს 1911 წლის კატალოგებში ლევ ტოლსტოის, ლეონიდ ანდრეევის, ბორის ბორისოვის, ალექსანდრა იაბლოჩინას და სხვათა გვერდით წავაწყდი ალექსანდრე სუმბათაშვილი-იუჟინის გვარს.

ამავე წლის კატალოგში დაბეჭდილია სიმღერები შილდელი მომღერლების შესრულებით, ლევან ასაბაშვილის (დედას ლევანა) ხელმძღვანელობით (ხ.ჩ. ინჟ. ედმუნდ პერსი ამ წელს ორჯერ ყოფილა თბილისში); იანვარში ჩაინერა ოთხი სიმღერა ვანო სარაჯიშვილის შესრულებით, ხოლო შემდეგ - ლევან ასაბაშვილის კახელ მომღერალთა ჯგუფი.

1913 წლის კატალოგში შეტანილია აკაკი წერეთლის ფირფიტა - მგოსანი აკაკი. აქვეა შეტანილია რომანსი დავით ფალავას შესრულებით, აკოშპანემენტი ლ. წერეთლისა.

1914 წლის კატალოგში შეტანილია ქართული სიმღერები ვ. სარაჯიშვილის, მიხეილ კავსაძის, ი. კარგარეთელის, გ. ერქომაიშვილის, ნ. კიპარენკოს გუნდებისა და სხვათა შესრულებით (ხ.ჩ. ინჟ. ედმუნდ პერსი). ამავე წელს არის ჩანერილი კონია ხუხუნაიშვილის ანსამბლი სოფელ ზემო აკეთიდან, რომელიც მხოლოდ 1915 წლის კატალოგში გამოჩნდა.

1915 წელს თბილისში ჩამოსულა ხმის ჩამწერი ინჟინერი ფრედ გეიზბერგი, მაგრამ მაშინ უკვე პირველი მსოფლიო ომი მძვინვარებდა და გრამოფონის ფირმამ სწრაფად დატოვა თბილისი.

როგორც ვხედავთ, 1903-1906 წლებში „გრამოფონი“ თბილისში ჩანაწერებს არ აწარმოებდა, შესაძლებელია, ექსპედიაცია საქართველოში არ შედგა იმჟამინდელი არასტაბილური პოლიტიკური ვითარების გამო. ხმის ჩამწერი ინჟინერი მაქს ჰამპე თბილისში მხოლოდ 1907 წელს ჩამოვიდა და ჩანერების შემდეგ მალევე წავიდა პეტროვსკში.

შესაძლებელია სხვა სიმღერების შეტანა კატალოგში მომდევნო წლებისთვის იყო ნავარაუდები, მაგრამ ფირმა ისე დაიხურა, რომ კატალოგების დაბეჭდვა ვეღარ მოესწრო. გამორიცხული არც ისაა,

აკაკი წერეთელი

არტემ ერქომაიშვილი, 1912 წ.

რომ სიმღერები სხვა კატალოგში ან დამატებაში იყო დაბეჭდილი, რომელთაც ჩვენამდე ვერ მოაღწიეს.

ამ არქივში (BIRS), კატალოგების გარდა, მცირე რაოდენობით ფირფიტებსაც ინახავენ. ჩვენთვის საინტერესო რეპერტუარიდან სულ რამდენიმე ფირფიტა აღმოჩნდა, მათ შორის „ახ, მთვარე, მთვარე“, „ახლანდელი ქალები“, ასრ. მომღერალი ტენორი ნიკოლ ბავეიანი, „ვანოს სალამური“ – ქუთაისის გუნდი, „ლეკური“ – ასრ. ბაგრატა (ბაგრატ ბაგრამოვი, ა. ე.), ავეტ. (ავეტიკა, ა. ე.) და გიგოა; დუდუკი – ტრიო და რამდენიმე სიმღერა გიგო ერქომაიშვილის ანსამბლის რეპერტუარიდან.

კატალოგებში სიმღერებთან ერთად დაბეჭდილია პოპულარული მომღერლების: ვ. სარაჯიშვილის, ბაგრატას, რ. ხაჩიძის და სხვათა ფოტოები. გაირკვა, რომ ლონდონში ყოფილა სპეციალური ფოტოარქივი, სადაც „გრამოფონის“ მრავალი ფოტოა დაცული, მაგრამ იქ წასვლის არც დრო გვქონდა და არც საშუალება, ვინაიდან არქივიდან ერთი ფოტოსურათის გადაბეჭდვას საკმაოდ სოლიდური თანხა სჭირდება. შესაძლოა მომავალში

ფოტოარქივში ჩვენთვის საინტერესო ბევრი ფოტომასალა აღმოჩნდეს.

კატალოგების დათვალიერებას მოვანდომეთ 3 დღე. საოცარი აპარატურა¹ რომ არა, ალბათ ამ კატალოგების წაკითხვას და ჩვენთვის საინტერესო გვერდების გადმოწერას რამდენიმე თვეს მოუწოდებოდა.

თბილისური კატალოგები, როგორც ვთქვით, რამდენიმე ენაზე იბეჭდებოდა. ჩვენ თითქმის ყველა ქართულენოვანი გვერდი ამოვებეჭდეთ. შესაძლოა, დაგვჩა ქალაქური ფოლკლორის ისეთი ნიმუშები, რომლებიც ქართული ხალხური სიმღერისათვის დიდ დანაკარგს არ წარმოადგენს.

აღსანიშნავია, რომ კატალოგში მითითებული ჩანერის თარიღი ყოველთვის არ ნიშნავს, რომ სიმღერა ამ წელს არის ჩანერილი. ს. კაცაძის, გ. ერქომაიშვილის, ა. ცამციშვილის გუნდების, ი. კარგარეთელის, ვ.

¹ დღეისათვის ის ტექნიკა შეიძლება სასაცილოდაც კი მოგვეჩვენოს

სარაჯიშვილის და სხვათა სიმღერები გაფანტულია სხვადასხვა წლების კატალოგებში. ფირფიტები, რომლებიც კარგად იყიდებოდა, როგორც ჩანს, სხვადასხვა დროს რამდენჯერმე იბეჭდებოდა, ამიტომ მათი საწარმოო ნომრებიც მომდევნო წლების კატალოგებში უცვლელად არის შეტანილი (გარდა რამდენიმე გამოწვევისა).

ჩვენ მიერ წარმოდგენილ კატალოგში ბევრი საინტერესო მასალაა. ამჯერად მიზანშეწონილად არ მივიჩნიეთ მათი სრულად დაბეჭდვა. დაინტერესებულ პირებს შეუძლიათ გაცნონ ანზორ ერქომაიშვილის მიერ შედგენილ კატალოგს „ქართული ფონოჩანაწერები უცხოეთში“, 2007 წ., გამოცემლობა „საქართველოს მაცნე“.

ალსანიშნავია, რომ ლონდონის არქივში ხდება ძველი ჩანაწერების რესტავრაცია უახლესი ტექნიკით.

დავემშვიდობეთ ჩვენს კეთილ მასპინძელს, ქალბატონ ლუსის, და კატალოგების არქივიდან ბრიტანეთის ნაციონალურ ხმოვან არქივში გადავინაცვლეთ, სადაც „გრამოფონის“ ფირმის ძველ საუცხოო კოლექციაში სწორედ იმ სიმღერების ფირფიტები ინახებოდა, რომლებიც წინამდებარე კატალოგშია წარმოდგენილი.

ეს არქივი მდებარეობს კატალოგების არქივისაგან საკმაოდ მოშორებით – ჰეიესში. მისი მისამართია: 1-3 uxbridge Road, Hayes, London, england.

იქ უკვე გველოდებოდა ახალგაზრდა სიმპათიური თანამშრომელი სარა ჰობსი, რომელმაც შეგვიყვანა არქივის ბიბლიოთეკაში, სადაც ახალ კატალოგებს უნდა გავცნობოდით. აქაური კატალოგები ჩვეულებრივი ხელნაწერი ჟურნალებია, რომლებიც არქივში შენახული იმ ფირფიტების საწარმოო ნომრების (და არა **ეარლამ სიმონიშვილი** სიმღერის დასახელების) მიხედვით არის შედგენილი. უნდა აღინიშნოს, რომ ეს არქივი ეკუთვნის უზარმაზარ ფაბრიკას, სადაც მსოფლიოს გამოჩენილი მუსიკოს-მემსრულებლების უახლესი ფირფიტები იბეჭდება. იქაური კატალოგების ნომრები შევადარეთ ჩვენი ადრინდელი კატალოგების ნომრებს. ფირფიტების არქივში საქართველოში 1901 წლიდან 1914 წლამდე ჩანერილი 170-ზე მეტი ქართული სიმღერის საწარმოო ნომერი აღმოჩნდა.

გიო და არტემ ერქომაიშვილები, 1945 წ.

აქეს და ფირფიტები რეგიონების მიხედვითაა დალაგებული. ჩვენ ისევ რუსეთის განყოფილებას ვეკუთვით.

საცავში სანიმუშო სისუფთავეა, ყველა პირობაა შექმნილი ფირფიტების შესანახად.

პირველ რიგში, ვანო სარაჯიშვილის ფირფიტები მაინტერესებდა. სარა ჰობსმა კავკასიის განყოფილების მეორე სართულიდან ოთხი კონვერტი მომანოდა. მე ფრთხილად ავიღე საუცხოოდ შენახული ფირფიტები: „ურმული“, „მზე აღარ ბრწყინავს“, „ოდესაც გიმზერ“, თანდათან გამოჩნდა ვანო სარაჯიშვილის მიერ ჩანერილი რვა სიმღერა. იქ დაცული ფირფიტების სანარმოო ნომრებიც ემთხვევა თბილისურს. როგორც ჩანს, ფირფიტისა და კატალოგების თითო (თუ მეტი არა) ასლი ფირმა „გრამოფონს“ ლონდონში მიჰქონდა და თავის არქივში ინახავდა. ასე მოაღწია 100 წლის წინათ ჩანერილმა სიმღერებმა ჩვენამდე, როგორც რელიკიამ.

ვანო სარაჯიშვილის ფირფიტებს სხვებიც მოჰყვა. ნელ-ნელა გამოჩნდა ია კარგარეთლის, სანდრო კავსაძის, სამუელ ჩავლეიშვილის, დედას ლევანას, ვასო აბაშიძის და სხვათა გვარები.

რა ბედნიერებაა, რომ უცხო ქვეყანაში შესს ნინაპართა სახელებს ამოიკითხავ და მათ ხმებს ისმენ, და რა გულსატკენია ჩვენი გულგრილი დამოკიდებულება ყველაფრისადმი. ჩვენი სათაყვანებელი კერპების სიმღერებიც კი ვერ შევინახეთ, აქაც უცხოელები წამოგვეშველნენ.

დადგა ფირფიტების გადანერის დრო.

არქივის ადმინისტრაციამ ერთი სიმღერის გადასანერად 30 ფუნტი სტერლინგი მოითხოვა. დიდი თხოვნა-მოლაპარაკების შემდეგ ეს თანხა 10 ფუნტამდე შემცირდა. სიმღერები გადავწერეთ ფირმა „აკორას“ მიერ

სარა ჰობსი ძალიან დაგვეხმარა. მისი გულმოდგინების შედეგად შეგროვდა ის ფირფიტები, რომელთა ნომრებიც ჩვენ გადავეცით. სამწუხაროდ, ამ სიმღერებიდან ადგილზე მხოლოდ 105 აღმოჩნდა. დანარჩენი ფირფიტები, ეტყობა, სადმე სხვა განყოფილებებშია გაფანტული. დროთა განმავლობაში შეიძლება ისინიც აღმოჩნდეს.

ფირფიტების საცავში მე თვითონ გახლდით. იგი რკინის უზარმაზარი კარით იკეტება, შიგნით დაცულია მუდმივად თანაბარი ტემპერატურა, თაროებზე მუყაოს კონვერტებში ჩადებული ურიცხვი ფირფიტა

ჩემი და ტედ ლევინისთვის გამოყოფილი ჰონორარის ხარჯზე.

ოთხი დღე ვინერდით ძველ ფირფიტებს თანამედროვე ციფრულ აპარატურაზე, ოთხი დღე ისმოდა ლონდონის არქივში ჩვენი წინაპრების ხმები. არქივის თანამშრომლები ხშირად შემოდრიოდნენ და განცვიფრებულები უსმენდნენ ამ საოცარ მომღერლებს. ზოგიერთი სიმღერის გამო ალტაცებას ვერ ფარავდნენ. რაოდენ სასიხარულო იყო, რომ ჩვენი გამოგზავრების დღეს ერთ-ერთი რედაქციიდან დედას ლევანას დიდებული ხმა ისმოდა.

სანდრო კავსაძე

სამწუხაროდ, კატალოგებში დასახელებულ ჩვენთვის უცნობ რამდენიმე სიმღერას და საგალობელს ვერ მივაკელით. ისინი ნამდვილად სხვა ფირფიტებში უნდა იყოს შერეული. ეს არავითარ ეჭვს არ იწვევს. კატალოგი-ჟურნალები ხომ სწორედ არქივში დაცული ფირფიტების მიხედვით არის შედგენილი. ფირფიტები გატეხილი რომ იყოს, ამას აუცილებლად აღნიშნავდნენ ჟურნალში (ისევე როგორც ხუხუნაიშვილების „ხასანბეგურას“ და „ნანიანას“ ფირფიტას აწერია: „გატეხილია“).

ჩვენ მოვისმინეთ შეგროვილი ფირფიტების ძველი კოლექცია. ბევრი მათგანი სრულიად ხელუხლებელია. თუ გავითვალისწინებთ მაშინდელი ჩანერის ტექნიკას და იმას, რომ „გრამოფონის“ სრულიად ახალ ფირფიტასაც კი მისთვის დამახასიათებელი ბუნებრივი შიშინი გასდევდა, შეიძლება ითქვას, რომ ფირფიტები შესანიშნავად არის შენახული და შემსრულებელთა ხმები კარგად ისმის.

მოსმენილი მასალიდან ბევრი სიმღერა ჩვენთვის უცნობი აღმოჩნდა, მაგ., „ზღვითა ღალვითა“ და „იადონის მარანში“ (დედას ლევანას გუნდი), „მხოლოდ ერთხელ, ჩემი ტურფავ“ და „მამაო ჩვენო“ (ს. კავსაძის გუნდი), „ვანოს სალამური“ და „ნაცარქექია“ (ქუთაისის გუნდი), „შენ გიგალობ“ (აპ. ცამციშვილის გუნდი), „ოდელია“ (ი. კარგარეთელი), „ვახა ხეი“ (გ. ერქომაიშვილის გუნდი) და ბევრი სხვა.

ზოგიერთი სიმღერა, რომელიც დღესაც იმღერება საქართველოში, ძველ ფირფიტებზე სხვა სახელწოდებით არის დაბეჭდილი. მაგალითად: „ჩემო ნათლიდედო“ – „ლალე, ლალე“ (გ. ერქომაიშვილის გუნდი). „ქართელო, ხელი ხმაღს იკარ“ – „ქართული მარში“ (აპ. ცამციშვილის გუნდი);

„თებრონე მიდის წყალზედა“ – „კობტა გოგო“ (ს. კავსაძის გუნდი);

„ერთხელ ვიხილე“ – „სიზმარი“ (ს. კავსაძის გუნდი);

„მგზავრული“ – „გზის სიმღერა“ (გ. ერქომაიშვილის გუნდი);

„ვახტანგური“ – „დედოფლის სიმღერა“ (კ. ხუხუნიაშვილის გუნდი);

„მოდო, აქ დაჯექ, შვილო“ – „შარი-შური“ (ს. კავსაძის გუნდი);

„ცოლი გამიდიდგულდა“ – „ქალო, მომეც ნუგეში“ (ს. კავსაძის გუნდი) და სხვა.

1901-1914 წლების ჩანაწერების ბევრი ვარიანტი დღევანდელი სიმღერებისაგან განსხვავებულია. მაგალითად, სიმღერა „დაიგვიანეს“ საქართველოში მეტად პოპულარული გახლავთ. მას სხვადასხვა თაობის რამდენიმე საუკეთესო შემსრულებელი ჰყავდა, საკმარისია დავასახელოთ მარო თარხნიშვილი, გიორგი ქუფარაშვილი და ჰამლეტ გონაშვილი. ეს სიმღერა იმდენად გაითავისა ხალხმა, იგი იმდენად ხალხური გახდა, რომ მისი ავტორი დაავიწყდათ კიდეც. დღეს ბევრმა არ იცის, რომ „დაიგვიანეს“ ეკუთვნის ნიკო სულხანიშვილს. ამ სიმღერის ჩანაწერიც აღმოჩნდა ლონდონის ფირფიტების მუზეუმში. მას სანდრო კავსაძე ასრულებს.

კონია ხუხუნიშვილი

„დაიგვიანეს“ ს. კავსაძის შესრულებით დიდად განსხვავდება ამ სიმღერის გვიანდელი ვარიანტისაგან. როგორც ჩანს, სიმღერამ სახე იცვალა, დროთა განმავლობაში უფრო გართულდა, მრავალფეროვანი გახდა. კავსაძისეული ვარიანტი უთუოდ ზუსტია; იმ დროს სიმღერის ავტორი ნიკო სულხანიშვილი ხომ ცოცხალი იყო (მან პირადად შეასწავლა ეს სიმღერა სანდრო კავსაძეს). ამიტომ, დღევანდელისაგან განსხვავებული ეს ვარიანტი მეტად საინტერესოა. ასევეა რამდენიმე სხვა სიმღერაც, მაგალითად,

„მეტივური“ და „გუთნური“ ს. კავსაძის შესრულებით, მისივე გუნდის მიერ შესრულებული „გუშინ შვიდნი გურჯანელნი“, მიხეილ კავსაძის გუნდის მიერ ჩანერილი „შაჰვი კაკაბი“, გიგო ერქომაიშვილის ანსამბლის „ფერად შინდი“ და „პატარა საყვარელო“, დედას ლევანას ანსამბლის „მრავალუბამიერ“, „ჩაკრულო“, „ბერიკაცი ვარ“, „მაცრული“ და სხვა.

საინტერესოა, რომ მაშინდელი სიმღერების სიტყვიერი ტექსტები უმეტეს შემთხვევაში დღევანდელისაგან დიდად განსხვავდება, მაგალითად, ს. კავსაძე „მეტივურს“ ასეთი ტექსტით ასრულებს:

„ქალო, ეგ რა შემოგიკრავს,
შუბლი დაგიმშვენებია,
ჩემი გული შენ მოგიკლავს,
სხვისი გაგიხარებია“

დედას ლევანა და ბათო როსტომაშვილი „ჩაკრულოსა“ და „ბერიკაცში“ იმპროვიზებულ სიტყვიერ ტექსტებს იყენებენ, ხოლო კონია ხუხუნიშვილისა და გიგო ერქომაიშვილის ანსამბლები „ხასანბეგურას“ შოთა რუსთაველისა და სიმონ გუგუნავას ტექსტებზე მღერიან. იგივე შეიძლება ითქვას სხვა შემსრულებლებზეც, ყველას ჩამოთვლა შორს ნაგვიყვანს. ეს კიდევ ერთხელ მიგვითითებს იმ ფაქტზე, რომ მომღერლები მაშინ ნაკლებ ყურადღებას აქცევდნენ სიტყვიერ ტექსტს. ისინი მხოლოდ მელოდიის დიდოსტატურ შესრულებაზე ფიქრობდნენ.

ძველი ჩანაწერები საინტერესოა იმიტაც, რომ ისინი წარმოდგენას გვიქმნიან მაშინდელი ახალდაბადებული პროფესიული გუნდების შემოქმედებაზე. ასეთებია ა.პ. ცამციშვილის, მ. კავსადის, ი. კარგარეთელის გუნდები, ი. კარგარეთელისა და ს. კავსადის ეოკალური კვარტეტები, რომლებიც იოსებ რატილის რეპერტუარსაც ასრულებენ.

უნდა აღინიშნოს იმ ხანის შემსრულებელთა მაღალი დონე, მათი შესანიშნავი ხმები და ბრწყინვალე საშემსრულებლო ოსტატობა. ჩვენი აზრით, ყველა დროის საუკეთესო ქართველ მომღერლებად რჩებიან: ვანო სარაჯიშვილი, სანდრო კავსაძე, ლევან ასაბაშვილი (დედას ლევანა), გიორგი ბაბილოძე, ვარლამ სიმონიშვილი, ბესარიონ ხუხუნიშვილი, არტემ ერქომაიშვილი და სხვ.

პირველ ქართულ ფონოჩანაწერებში აღმოსავლეთ საქართველოს ფოლკლორი ძირითადად წარმოდგენილია სანდრო კავსადის, ლევან ასაბაშვილის, აპოლონ ცამციშვილის, მიხეილ კავსადის და ია კარგარეთელის გუნდების მიერ. დასავლეთ საქართველოს წარმოადგენენ გურული მომღერლები; კერძოდ, ანსამბლი სამუელ ჩავლეიშვილის ხელმძღვანელობით, კონია ხუხუნიშვილის ანსამბლი სოფელ ზემო აკეთიდან (ლანჩხუთის რაიონი) და სოფელ მაკვანეთის (ოზურგეთის რაიონი) ანსამბლი გიგო ერქომაიშვილის ხელმძღვანელობით. დასავლეთ საქართველოს ქალაქური ფოლკლორი ჩაუნერია რამდენიმე ჯგუფს; ქუთაისის გუნდი ნ. კიპარენკოს ხელმძღვანელობით ასრულებს როგორც ხალხურ, ისე ქალაქურ სიმღერებს. იგი თავისი საშემსრულებლო მანერით პროფესიული გუნდის შთაბეჭდილებას ტოვებს.

ქუთაისში და თბილისში ჩანერილ ფირფიტებს ეტიკეტებზე აწერია – „ქუთაისი“ და „ტიფლისი“. ზოგიერთი ფირფიტის ერთ გვერდზე ქუთაისში ჩანერილი სიმღერებია, ხოლო მეორეზე – თბილისში. დასაინათ, რომ არ ჩაინერა მეგრული ანსამბლები და ამ კუთხის ცნობილ მომღერალთა ხმები. ეს მით უფრო გასაკვირია, რომ იმ პერიოდში მოღვაწეობდა მეგრული სიმღერების პატრიარქი ძუკუ ლოლუა, რომელსაც შესანიშნავი გუნდები ჰყავდა. ასევე სანყენია, რომ არ არის ჩანერილი რაჭა-ლეჩხუმის, სვანური და აჭარული სიმღერები და აღმოსავლეთ საქართველოს მთის მუსიკა.

გაოცებას იწვევს ის ფაქტიც, რომ ქუთაისში, სადაც ხმის ჩამწერი სტუდიის ფილიალი არსებობდა, ადგილობრივი მომღერლების მიერ

შესრულებული არც ერთი იმერული ხალხური სიმღერა არ ჩანერილა; იმერეთი წარმოდენილია ქუთაისის ნ. კიპარენკოს გუნდისა და ქალაქური სიმღერების შემსრულებლებით.

თბილისური ფონოჩანანერების დიდი ნაწილი ასახავს ქალაქურ ფოლკლორს. ქუთაისური ქალაქური სიმღერებისაგან განსხვავებით, თბილისურს აღმოსავლური მუსიკის ძლიერი გავლენა ეტყობა.

პირველი ქართული გრამფირფიტების კოლექცია საინტერესოა იმიტაც, რომ მსმენელს წარმოდგენა ექმნება მაშინდელ სოლისტებზე, გუნდებზე, მხატვრული კითხვის ოსტატებზე, ხალხურ ინსტრუმენტებზე. ეს უნიკალური მასალა შესაძლებელს ხდის თვალნათლივ შევადაროთ ერთმანეთს მაშინდელი და დღევანდელი საშემსრულებლო დონე, სიმღერების ძველი და ახალი ვარიანტები.

განსაკუთრებული მნიშვნელობა უნდა მიენიჭოს იმ ფაქტს, რომ მაშინ ბევრი შემსრულებელი უკვე ხანდაზმული იყო (გიორგი ბაბილოძე დაბადებულია 1835 წელს, გიგო ერქომაიშვილი - 1840 წელს, გიორგი იობიშვილი - 1849 წელს, სამუელ ჩავლეიშვილი - 1857 წელს, ლევან ასაბაშვილი - 1854 წელს, სანდრო კავსაძე - 1874 წელს). თუ იმასაც გავითვალისწინებთ, რომ მათი მასწავლებლები XIX საუკუნის დასაწყისში ცხოვრობდნენ და მოღვაწეობდნენ, ცხადი ხდება, რომ 1901-1914

გრამოფონის რეკლამა თბილისში, 1901 წ.

ნლებში ჩანერილი სიმღერები ორი საუკუნის წინანდელ სამემსრულებლო კულტურას წარმოაჩენს. სიმღერის ცოცხლად შემონახული ეს ვარიანტები უძვირფასესი განძია ახლანდელი და მომავალი თაობის მკვლევრებისათვის.

ზემოთ ჩამოთვლილი მომღერლებისა და ანსამბლების შესახებ მასალებს მკითხველი შეიძლება გაეცნოს ჩვენს ადრინდელ ნაშრომებში, ესენია: ბუკლეტი ფირფიტების კრებულისა „პირველი გრამფირფიტები საქართველოში 1907-1914 წწ.“ („ხელოვნება“, თბილისი, 1987 წ.), ნიგნი „ბაბუა“ („საბჭოთა საქართველო“, თბილისი, 1980 წ.). კატალოგი „ქართული ფონოჩანანერები უცხოეთში“ („საქართველოს მაცნე“, თბილისი, 2007 წ.).

გთავაზობთ წარმოდგენილი კატალოგებისა და კარტოთეკების ჩამონათვალს:

1. თბილისის კატალოგი, 1907 წ. (გადმოგვცა მოსკოველმა კოლექციონერმა ლეოპოლდ კოტუხოვმა);

2. თბილისის კატალოგი 1914 წ. (გადმოგვცა ბატონმა ნოშრევან თავხელიძემ);

3. რიგის გატალოგი 1914 წ. (ქართული მასალა გადმოვნერეთ სანკტ-პეტერბურგელი კოლექციონერის იური პერეპიოლკინისაგან);

4. სანკტ-პეტერბურგის რუსული ლიტერატურის ინსტიტუტში (პუშკინის სახლი) დაცული ცვილის ლილვაკების კარტოთეკა;

5. რუსეთის ფონოდოკუმენტების სახელმწიფო არქივის კარტოთეკა 1901-1914 და 1930-1940-იანი წლების ფონოჩანანერები;

6. ლონდონის (ბრიტანეთის ბიბლიოთეკის ხმოვანი არქივის) კარტოთეკა;

7. პარიზის ნაციონალურ ბიბლიოთეკაში დაცული ქართული სიმღერების ჩამონათვალი და ფონოჩანანერები (მოძიებული მასალის გადმოცემაში დაგვეხმარნენ ქ-ნი ნათელა ლალიძე და ბ-ნი ფრანკ კეინი);

8. ბერლინის ფონოგრამარქივში დაცული ქართული სიმღერების აღწერილობა (გადმოგვცა ეთნომუსიკოლოგმა ქ-ნმა სუზან ციგლერმა);

9. ვენის ფონოგრამარქივში დაცული ქართული მასალის აღწერილობა (გადმოგვცა ეთნომუსიკოლოგმა ქ-ნმა ნონა ლომიძემ);

ზემოაღნიშნულ პიროვნებებს მადლობას მოვასხენებთ განეული დახმარებისათვის;

გთავაზობთ ლონდონის არქივებში ჩვენ მიერ მოძიებული და გადმოწერილი სიმღერების ნუსხას, ჩანერილს თბილისისა და ქუთაისში 1902-1914 წლებში:

ია კარგარეთელი, 1902-1903 წწ.

1. დღეს მერცხალი შემოფრინდა
2. შენ გეტრფი მარად
3. მკრთალი ნათელი
4. რენო რანუნი
5. შევკრათ წითელ-წითელი
6. ნეტავი გოგოვ მე და შენ
7. მინდორშია თეთრი ქვა

აოლონ ცამციშვილის გუნდი, 1903 წ.

8. ნანა (კახური)
9. შენ გიგალობ
10. რა კარგი რამ ხარ
11. მრავალყამიერ
12. ქართველო ხელი ხმალს იკარ
13. მშვენიერი

სანდრო კავსაძე, 1907-1909 წწ.

14. ღმერთო მეც გადმომხედე
15. მამაო ჩვენო
16. ბუბა ქაქუჩელა
17. ვარადო
18. გუთნური
19. შენ გეტრფი მარად
20. დაიგვიანეს
21. სულო ბოროტო
22. მხოლოდ ერთხელ ჩემო ტურფავ
23. ცოლი გამიდიდგულდა (ქალო მომეც ნუგეში)
24. ბრძანა სოლომან
25. თებრონე მიდის წყალზედა
26. ჭონა
27. ურმული
28. მთებში (მთაო გადმიშვი)
29. ერია ბიჭო (ნამგლური)
30. ლალო ვაი არალო.

მიხაილ კავსაძის გუნდი, 1914 წ.

31. ძლიერ სტიროდა
32. შაშვი კაკაბი
33. აღსდექ გმირთ-გმირო
34. შარიშური

ლევან ასაგაშვილის (დედას ლევანა) ანსამბლი, 1912 წ.

35. კახური მრავალყამიერი
36. ახალი სუფრული
37. ძველი შრომანა

-
38. ბერიკაცი ვარ
 39. მაყრული
 40. ზლითა ლელვითა
 41. იადონის მარანში
 42. ჩაკრულო

საშუალო ჩაველიშვილის ანსამბლი, 1909 წ.

43. სვანეთში ნათქვამი ხორო (მგზავრული)
44. შენ რომელმან განანათლე
45. სიყვარულმა მოგიყვანა უფალო
46. ჩვენ მშვიდობა
47. ნამოკრული
48. შვიდკაცა
49. მივალ გურიაში
50. ალავერდი
51. ლატარია
52. სუფრის ხელხვაი
53. მე რუსთველი
54. მგზავრული

კონია ხუხუნაიშვილის ანსამბლი, 1914 წ.

55. მგზავრული
56. ნანიჩა
57. დედოფლის სიმღერა (ვახტანგური)
58. ხასანბეგურა

ვანო სარაჯიშვილი, 1912-1913 წწ.

59. დავრდომილი სნეული
60. ვარსკვლავო
61. ისევ შენ და ისევ შენ
62. ურმული
63. ოდესაც გიმზერ
64. საყვედური (გენაცვალე)
65. მზე აღარ ბრწყინავს
66. მხოლოდ შენ ერთს.

გიგო ერძომაიშვილის ანსამბლი, 1907 წ.

67. ელესა
68. მადლობელი
69. ფირუზი
70. ჩვენ მშვიდობა
71. ადილა
72. ალილო
73. პატარა საყვარელო
74. ფერად შინდი (ინდი-მინდი)
75. ორიირა
76. ფერხული

77. დელი-დელა
78. მაყრული
79. მურვან-მურვან
80. ჩემო ნათლიდედაო
81. საცეკვარი
82. ეოისა რერა
83. ნადური, II ნაწილი
84. მაყრული (აჭარული)
85. კუჩხი ბედინერი
86. ხასანბეგურა
87. ჩარი-რამა
88. დიდება ღმერთსა
89. მრავალუამიერ
90. ბრეველო
91. იარამაშიდა
92. მოსალხენი
93. ადესას ლექსი
94. მგზავრული
95. კუპლეტები თბილისის ცხოვრებიდან – ვასო აბაშიძე, 1909 წ.
96. ვაი, ვაი – ვ. აბაშიძე, ი. გედევანოვი
97. ოტელოს მონოლოგი (რუსულად) ა. სუმბათაშვილ-იუჟინი.
უცნობი შემსრულებლები, 1902-1914 წწ.
98. ვანოს სალამური
99. ლეკური
100. ახ, მთვარევ, მთვარევ
101. უცნობი სიმღერა
102. მუგლი მუხასა (ქუთაისის ხორო)
103. ნაცარქექია (ქუთაისის ხორო)
104. ინსტრუმენტული ანსამბლი
105. ბაიათი

ეროვნო-სამუსიკო საზოგადოებების კოლექციებიდან
აღდგენილი სიმღერები (ჩანაწერი 1902-1914 წწ.)

1. ფაცხა – ია კარგარეთელის გუნდი, 1902 წ.
2. ახ, სულო, სულო – ბაგრატ ბაგრამოვი, 1902 წ.
3. სიყვარულმა ფრთა გაშალა, 1902 წ.
4. ალავერდი, 1902 წ.
5. ყველანი შენთვის ტირიან – ამირიძე, 1903 წ.
6. როს არშიყნი, 1903 წ.
7. გაფრინდი შავო მერცხალო –
აპოლონ ცამციშვილის გუნდი, 1903 წ.
8. ქართული მარში, 1903 წ.
9. სიმინდსა თოხნა დაეუნყოფ, 1903 წ.
10. მტკვარი, 1903 წ.

11. შობა შენი უხრწნელ არს –
გიგო ერქომაიშვილის ანსამბლი, 1907 წ.
12. კალოს ხელხვაი, 1907 წ.
13. ჩარი-რამა, 1907 წ.
14. გურული აბადელია, 1907 წ.
15. ორირა, 1907 წ.
16. მრავალჟამიერ ცედურნი – ქუთაისის ხორო, 1911 წ.
17. ერთხელ ვიხილე, 1911 წ.
18. სადაც ვშობილვარ, 1911 წ.
19. მრავალჟამიერ – იოსებ ტომაშევიჩი, 1909 წ.
20. მხოლოდ შენ ერთს, 1909 წ.

მას შემდეგ ბევრი ახალი მასალა იქნა მიკვლეული. ჩვენი აზრით, წინამდებარე წერილი დააზუსტებს, შესწორებებს შეიტანს ჩვენს ადრინდელ ნაშრომებში. გარდა ამისა, შეიძლება სხვა მასალებიც გამოჩნდეს. მაგალითად, თბილისის ილია ჭავჭავაძის სახელობის ეროვნულ ბიბლიოთეკაში მივაკვლიეთ მეტად საინტერესო ცნობებს – გაზეთი „Закавказье“ (№ 175) წერს: „იყიდება პატეს უახლესი ფირფიტები, მდიდარი არჩევანი პარიზიდან, კარლ შუმანის მიერ გამოგზავნილი“. მეორე ცნობა: „პატეს მალაზია არსებობს თბილისში, გოლოვინსკის პროსპექტზე № 10-ში, 1908 წლის აგვისტო“.

ფრანგული ფირმა „პატი“ თბილისში იწერდა სიმღერებს, დაახლოებით 1906 წლიდან. ჩვენ, ერქომაიშვილების, საოჯახო კოლექციაში არსებობს ამავე ფირმის მიერ გამოშვებული 35 სმ. დიამეტრის ფირფიტა-გიგანტი "25522 Диск Пате, Патент — 3485056 30228 E. R. (აღსანიშნავია, რომ „პატემ“ ამ ზომის ფირფიტები გამოუშვა 1908 წელს). ამ ფირფიტის ერთ გვერდზე ჩანერილია სიმღერა „გუშინ შვიდნი გურჯანელნი“. სიმღერის დასახელება

ნატო გაბუნია

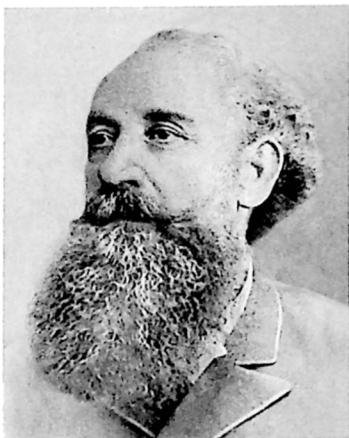
ხელითა ამოტიფრული, ფირფიტის მეორე გვერდი კი ცარიელია, რაც იმაზე მიუთითებს, რომ იგი 1909 წლამდეა გამოცემული. სამწუხაროდ, ფირფიტაზე არ არის აღნიშნული სიმღერის შემსრულებელთა გვარები.

თბილისში ფირმა „პატეს“ საქმიანობას ნათელი მოჰყვინა პარიზში ჩვენ მიერ ახლახან მიკვლეულმა ფილიმონ ქორიძის, იოსებ ტომაშევიჩის, ნატო გაბუნიას და სხვადასხვა გუნდების ფონოჩანანერებმა.

ვენიდან მივიღეთ იშვიათი მასალა ფონოგრამარქივში დაცული ქართული ჩანაწერების აღწერილობით.

ბერლინის ფონოარქივიდან მივიღეთ მასალები იქ დაცული ქართული ჩანაწერების შესახებ.

ეს ჩანაწერები 40 წლის კვლევა-ძიების შედეგადაა მოპოვებული. მაშინ მასალების მოპოვება ძალიან ჭირდა, უცხოეთთან კონტაქტები შეზღუდული იყო. ახლა ყველაფერი გაადვილდა. 2002 წელს გამოვიდა პ. ნ. გრიუნბერგისა და ვ. ლ. იანიჩის წიგნი „История начала грамзаписи в России“ და „Каталог вокальных записей Российского отделения компании Граммофон“, სადაც ბევრი ჩვენთვის საყურადღებო მასალაა თავმოყრილი.

ფილიმონ ქორიძე

ზემოთ ჩამოთვლილი თბილისის, რიგის, სანკტ-პეტერბურგის, ლონდონის, პარიზის და მოსკოვის კატალოგებში შეტანილი ქართული სიმღერების უმრავლესობა აღდგენილია. იგი აღვადგინეთ რუსეთის ფონოდოკუმენტების სახელმწიფო არქივის, პარიზის ეროვნული ბიბლიოთეკის ფონოარქივის, სანკტ-პეტერბურგის რუსული ლიტერატურის ინსტიტუტის ფონოარქივის, ლონდონის „ბრიტანეთის ბიბლიოთეკის ხმოვანი არქივის“ და ჩვენ მიერ საქართველოში მოძიებული ძველი ფირფიტების კოლექციიდან.

სამწუხაროდ, უსახსრობის გამო მეტი ვერ მოვახერხეთ.

აღდგენილი ფონოჩანაწერები, ფირფიტები და კომპაქტური დისკები ინახება საქართველოს საზოგადოებრივი მაუწყებლის საარქივო დეპარტამენტის აუდიოფონდში, თბილისის სახელმწიფო კინო-ფოტო-ფონო არქივისა და ქართული ხალხური სიმღერის საერთაშორისო ცენტრის ფონდებში. მოსაძიებელი ჯერ კიდევაა, ვფიქრობთ, ახალგაზრდა თაობა დაინტერესდება და გააგრძელებს უცხოეთის არქივებში ქართული სიმღერების მოძიებასა და აღდგენას. ეს გადაარჩენს ძველ ხალხურ სიმღერებს და უკვდავყოფს მათ შემსრულებელთა სახელებს, ხოლო მეცნიერებს დიდ სამსახურს გაუწევს ქართული ხალხური სიმღერის შესწავლის საქმეში.

ჭკვიან კაცს უთქვამს: ადამიანი სულ რაღაცის ძიებაშია. ბევრ რამეს შორს, ძალიან შორს პოულობს. იპოვის და მოისვენებს. მერე გაივლის დრო და ერთ მშვენიერ დღეს აღმოჩნდება, რომ სხვა უძვირფასესი განძი შორს კი არა, ძალიან ახლოს, ხელის ერთ განვდენაზე ყოფილა მოსაძიებელი...

ცოტა ხნის წინ არტემ ერქომაიშვილის პირად არქივს ვალაგებდი. აუარებელ მასალაში 1911 წელს გადაღებული ერთი ფოტოსურათი ვნახე, რომელზეც 24 წლის ბაბუაჩემი ახალგაზრდა მეგრულ (თეკლათელ)

არტემ ერქომაიშვილი, ზის (მუამი) თეკლათელ მგალობლებთან

მგალობლებთან ერთად არის გადაღებული. ამ სურათს ზუსტად განმარტავს ჩემს საოჯახო არქივში დაცული არტემ ერქომაიშვილის ხელითვე დაწერილი ავტობიოგრაფიის ერთი ფრაგმენტი:

„1911 წელს გამგზავნეს¹ სიმღერა-გალობის მასწავლებლად მაშინდელ სენაკის მაზრაში (ახლანდელ ცხაკაიას, აბაშისა და გეგეჭკორის რაიონებში), სადაც დავყავი 1917 წლამდე. სიმღერა-გალობას ვასწავლიდი სოფლებში, თითოეულ სოფელში ვრჩებოდი სამი თვიდან ექვს თვემდე. ხელფასს ეკლესიის შემოსავლიდან მაძლევდნენ თვეში 45 მანეთს. პირველად დავიწყე მუშაობა თელათში (ცხაკაიას რაიონში), მეორედ – სოფ. ნოსირში, 3. წყებში, 4. გეჯეთში, 5. ძონძირში, 6. ისულაში, 7. საკიზირიოში, 8. საოდიშარიოში, 9. საგამსახურდიოში, 10. კოტიანეთში, 11. ნაქალაქეში, 12. სუჟუნაში, 13. აბაშაში, 14. მარტვილში (გეგეჭკორის რაიონი). 1917 წელს გადმოვედი გურაიში და იქ დავიწყე სიმღერის მასწავლებლობა.“

ნათელი ხდება, ქართული საეკლესიო საგალობლების შევინროების და დევნის ჟამს როგორ უზრუნიათ მათ გადარჩენაზე ჩვენს დიდ მოღვაწეებს. სამეგრელოში რა მისიაც არტემ ერქომაიშვილს დაუკისრა, ცხადია, გამონაკლისი ვერ იქნებოდა. ეს კარგად გააზრებული და ორგანიზებული დიდი საქმის ერთი ნაწილი უნდა ყოფილიყო. მსგავსი მისიით საქართველოს სხვა კუთხეებშიც იქნებოდნენ მივლინებულნი ქართული გალობის სხვა გამოჩენილი ოსტატები.

თუ ძალ-ღონეს არ დაიშურებენ, ქართული საგალობლების ახალგაზრდა მკვლევრებს წინ ნაყოფიერი სამკალი ელით.

1992 წ.

¹ სამგალობლო სკოლის დამთავრების შემდეგ 1911 წელს არტემ ერქომაიშვილი სამეგრელოში გაიგზავნა. იგი მარტვილში გალობდა ცნობილ მგალობელ დიტო ჭალაგანიძესთან, რომელიც იმხანად უკვე მოხუცებული იყო.

კაცი მოვარიდა

ჩემს პატარა ბიჭობაში ვოცნებობდი, მფრინავი გავმხდარიყავი, მომწონდა მფრინავის რისიკიანი, საინტერესო პროფესია. ვაგებდი თვითმფრინავის მოდელებს, ვკითხულობდი წიგნებს ჩკალოვზე, მერესიევზე, აგრეთვე ფანტასტიკურ მოთხრობებს მთვარისა და სხვა პლანეტების შესახებ, მერე ამ მოთხრობების გმირებთან ერთად ოცნებით დაეფრინავდი უკიდვრად სამყაროში.

ფრენის სურვილი უფრო გამძლიერდა მას შემდეგ, რაც ჟურნალ „მეცნიერება და ტექნიკაში“ წავიკითხე წერილი-ფანტაზია კაცობრიობის ისტორიაში პირველად საბჭოთა მეცნიერების ჯგუფის მთვარეზე მოგზაურობის შესახებ. წერილში წერდნენ, რომ მთვარეზე არ არის სიცოცხლე, რომ იგი მთაგორიანია და იქ მიზიდულობის ძალა დედამიწასთან შედარებით ხუთჯერ ნაკლებია და თუ ფეხზე „ტყვიის ჩექმები“ არ ჩაიცვი, აუცილებლად გადაყირავდები; რომ მთვარეზე გადადგმული ერთი ნაბიჯი აქაურ ხუთ ნაბიჯს უდრის და ა.შ.

ამ წერილის წაკითხვის შემდეგ ოცნებით დაეფრინავდი მთვარეზე, ვაგებდი შენობებს, მიმყავდა ცოცხალი არსებები და, ჩემი ჭკუით, იქ სიცოცხლეს ვამკვიდრებდი.

დრო გადიოდა, ბავშვობა ისე სწრაფად დაეტოვე, როგორც თვითმფრინავი ტოვებს ხოლმე ასაფრენ ბილიკს. მერე, ბედის ირონიის გამო, ჩემი ცხოვრება ისე წარიმართა, რომ მფრინავის ნაცვლად მუსიკოსი გახდი, მაგრამ ქართულ ხალხურ სიმღერას ისეთი ძლიერი ფრთები აღმოაჩნდა, რომ ჩემდენი მგონი ჩკალოვსაც არ უფრენია.

ამ ხნის განმავლობაში მეცნიერებასა და ტექნიკაში დიდი ძვრები მოხდა, ცხოვრება წინ მიიწეოდა, ჯერ იყო და, რუსებმა პირველი დედამიწის თანამგზავრი გაგზავნეს კოსმოსში, მერე ცხოველები და ადამიანები, ხოლო ცოტა ხნის შემდეგ ამერიკელები საერთოდ „დასახლდნენ“ მთვარეზე.

როცა ამერიკელი ასტრონავტები პირველად გაფრინდნენ მთვარეზე, მე მაშინ ანსამბლ „რუსთავეთან“ ერთად გერმანიაში ვიყავი საგასტროლოდ. ამერიკული ტელევიზია მთელ მსოფლიოში (გარდა საბჭოთა კავშირისა) გადასცემდა სენსაციურ რეპორტაჟებს: როგორ დააბოტებდნენ მთვარის ზედაპირზე სკაფანდრებითა და „ტყვიის ჩექმებით“ შემოსილი ასტრონავტები.

ადამიანმა პირველად დაადგა ფეხი მთვარეს. ეს გახლდათ ამერიკელი

ასტრონავტი ნეილ ამსტრონგი, რომელმაც თქვა: „მე გავაკეთე პატარა ნაბიჯი მთვარეზე და დიდი ნაბიჯი კაცობრიობის ისტორიაში“.

ამ კადრების ნახვის შემდეგ ჩემში ისევ გაიღვიძა ბავშვურმა ოცნებებმა; საოცრად მომინდა მათთან საუბარი, ვინც მთვარეზე იმყოფებოდა, რათა დამეკმაყოფილებინა ის ცნობისმოყვარეობა, რომელიც ბავშვობაში ღამეების განმავლობაში მოსვენებას არ მძლევდა.

დრო გადოდა. ჩვენ უკვე აღარ გვაკვირვებდა საბჭოთა კოსმონავტიების „გასეირნება“ ლია კოსმოსში და „მშვიდობიანი მიზნით“ იქ გატარებული თვეები (ზოგიერთი მგონი დღემდე იქ დაფრინავს).

საკვირველი ის იყო, რომ ამერიკელები თითქმის „დასახლდნენ“ მთვარეზე, რუსები კი „პასიურობდნენ“. უფრო მეტიც, ისინი აცხადებდნენ, ამერიკელი მილიტარისტები ადამიანის სიცოცხლეს საფრთხეში აგდებენ, რადგან იგი არაფრად უღირთ, თორემ მთვარეზე ადამიანის გაშვებას რა უნდაო.

ჩვენ ბავშვობიდან შეჩვეული ვიყავით რუსეთის პირველობას ყველა სფეროში. სკოლაში გვასწავლიდნენ, რომ რაც კი საუკეთესოა ტექნიკაში, ყველაფერი პირველად რუსებმა გამოიგონეს, რომ რუსეთში სხვა ქვეყნის მეცნიერებზე ორი დღით ადრე გამოიგონეს ორთქლის მანქანა, რადიო, „ილიჩის ნათურა“ და სხვ.

კიდევ კარგი, ახლა საინფორმაციო საშუალებები ისეთ დონეზეა განვითარებული, რომ მსოფლიოს ველარ მოატყუებ, თორემ ადამიანის პირველი ნაბიჯი მთვარეზე რუსებს შეიძლება თავისადაც კი მოენათლათ.

მერე შევიტყვეთ, რომ 1977 წელს ამერიკელებმა გალაქტიკაში გაგზავნეს ადამიანთა მოდგმის მიერ შექმნილი შედევრები, რომელთა შორის ქართული „ჩაკრულოც“ იყო. ამის შესახებ ჩვენ მხოლოდ უცხოური წყაროებიდან გავიცეთ. ამ საქმის მონმესა და მონაწილეს, სახელგანთქმულ ამერიკელ ფოლკლორისტ ალან ლომაქსს კი მოგვიანებით შეეხვდით, მან დანვრილებით გვიამბო ამ ფაქტის შესახებ.

რუსეთს, რასაკვირველია, ამაზე კრინტიც კი არ დაუძრავს, არც არაფერი დაუნერია, სამაგიეროდ, მოგვიანებით, „ამერიკელების ჯიბრზე“ მათ კოსმოსში გაუშვეს საბჭოთა ვიმპელებით და ლენინის გამოსახულებით დატვირთული ხომალდი.

1990 წელს ანსამბლი „რუსთავი“ საგასტროლოდ იმყოფებოდა კანადაში, კეზეკში. კონცერტის შემდეგ ჩვენთან მოვიდა მღვდელი ჯერი შერმანი, მისიონერი, ქართველი ხალხის დიდი მეგობარი. მან გვითხრა, რომ ახლახან დაბრუნდა საქართველოდან, სადაც მისი ინიციატივით ქართულად გაახმოვანეს საქვეყნოდ ცნობილი ფილმი „იესო“. ჯერი სიამოვნებით გვიყვებოდა ნიჭიერი ქართველი კინოჟგუფისა და მისი შესანიშნავი რეჟისორის სოსო ჩხაიძის შესახებ, იგი ალტაცებული იყო ქართული სტუმართმოყვარეობით, ტრადიციებით და ქართული კულტურის უძველესი ძეგლებით.

ჯერი შერმანი ერთ-ერთი ხელმძღვანელია იმ ორგანიზაციისა,

რომელიც, გარდა მისიონერობისა, ხელს უწყობს ხალხთა შორის მშვიდობის განმტკიცებას და ჰუმანიტარულ დახმარებებს უზაენის გაჭირვებულთ.

კონცერტის მეორე დღეს ჩვენმა კანადელმა მეგობარმა სტუმრად მიგვინვია მისიონერთა საზოგადოების კლუბში, სადაც ჩვენთან შესახვედრად მოვიდა ქალაქის საუკეთესო საზოგადოება; მოვიდნენ ოჯახებით, შვილებითა და შვილიშვილებით. ნინა დღის წარმატებული კონცერტის შემდეგ, ბუნებრივია, ყველას უნდოდა ჩვენთან შეხვედრა.

შეხვედრაზე მოსულთ ვუამბეთ საერთოდ საქართველოს, კერძოდ კი, მისი კულტურისა და ისტორიის შესახებ. გავმართეთ სახელდახელო კონცერტიც.

მასპინძლები გულთბილად შეგვხვდნენ, დაგვირიგეს შევციაში ქართული შრიფტით გამოცემული „ახალი აღთქმა“, გვიჩვენეს „იესოს“ ქართული ვარიანტი, რომელმაც ჩვენზე წარუშლელი შთაბეჭდილება მოახდინა.

გამომშვიდობებისას ჯერი შერმანმა გვითხრა, რომ იგი კარგად იცნობს ტრიო „საუნჯეს“, ჯემალ ბალაშვილსა და თემურ ნიკლაურს, — თურმე მათ ჩვენს ჩასვლამდე კანადაში იმავე მარშრუტით ჩაატარეს გასტროლები, ჯერომ ჩემი მისამართიც ჩაინერა და მითხრა, აუცილებლად ჩამოვალ თბილისშიო.

1991 წლის 9 ივნისს თბილისის ფილარმონიის დირექტორის, ბატონ დორიან კიტიას კაბინეტში ვისხედით: ჯემალ ბალაშვილი, თემურ ნიკლაური და მე ამ დროს შეგვატყობინეს, რომ ჩვენი ნახვა სურდათ უცხოელებს. ჩვენს გაკვირვებას საზღვარი არ ჰქონდა, როცა კაბინეტში შემოვიდა ჯერი შერმანი. მას თან ახლდა საშუალო ტანის გამხდარი, სპორტული აღნაგობის მამაკაცი.

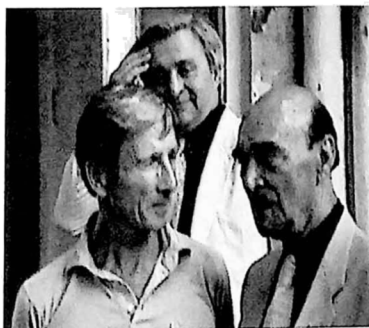
— გაიცანით ჩემი მეგობარი, ამერიკელი ასტრონავტი, „აპოლონ 15“-ის ეკიპაჟის წევრი ჯეიმს ირვინი. იგი მთვარეზე იყო, მას შემდეგ კი მისიონერი გახდა, — გვითხრა ჯერი შერმანმა, — ახლახან ჩამოფერინდით მოსკოვში, კიევის თეოლოგიურ კონფერენციაზე დასასწრებად. ორი დღე თავისუფალი გვექონდა, ჩემს მეგობარს ვუამბე უძველესი ქრისტიანული ქვეყნის — საქართველოსა და მისი კულტურის

ჯეიმს ირვინი

შესახებ და შევთავაზე: მოდი, თბილისში გადავფრინდეთ, იქ შეგობრები მყავს, დარწმუნებული ვარ, ქალაქში იქნებიან-მეთქი და აი, ხომ ხედავთ, არის რალაც მისტიკური იმაშიც, რომ ყველა ერთად დაგვხვდით ფილარმონიაში.

ჩვენ „დაუპატიუბელი“ სტუმრების საკადრისად მიღების თადარიგს შევუდექით: ნაფიყვანეთ მცხეთაში, ვაჩვენეთ თბილისის ძველი უბნები, სიონში დაანთეს სანთლები, სალამოს კი მივიყვანეთ ბეშეთა ფოლკლორის სასახლეში, სადაც ბიჭუნათა ანსამბლი „მართვე“ შეხვედრას უწყობდა ჩვენს

სტუმრად „მართვესთან“; ჯეიმს ირვინი, კოტე მშვიდლობაძე, ვიქტორ ხომერიკი

ფრანგ თანამემამულეს, ბატონ ვიქტორ ხომერიკს. ჩვენი სტუმრები აღფრთოვანებული დარჩნენ პატარების ხელოვნებით.

სალამოს დასასრულს ჯეიმს ირვინი სცენაზე ავიდა და პატარა მომღერლებს მთვარეზე მოგზაურობის შესახებ ესაუბრა.

მერე ვახშამი გაიმართა. კოსმონავტმა მდიდრული ქართული კერძებით განაყობილ სუფრაზე მხოლოდ ხილი, მწვანილი და ბორჯომი მიირთვა. სხვა საჭმელს ხელი არ ახლო. რას ინატრებდით-მეთქი, რომ ვკითხე, ქართული მანონი მოითხოვა, რომელიც მხოლოდ მეორე დილით მივეუტანეთ.

ნავახშმევს სტუმრებმა თბილისის ქუჩებში ფეხით გასეირნება გადაწყვიტეს. მთვარიანი ღამე იყო, შემთხვევით ვისარგებლეთ და ჯეიმსს ვთხოვეთ ეამბა, როგორ გაფრინდა მთვარეზე.

— ეს მღვდელი ჩემი სულიერი მამაა, — დაიწყო ჯეიმსმა — ღმერთი მანამდეც მწამდა, მაგრამ რაც მთვარიდან დაებრუნდი, ღრმა მორწმუნე გავხდი და მისიონერობაც დავინწყე.

ერთ სალამოს, შვიდი წლის რომ ვიყავი, მშობლებთან ერთად ვსეირნობდი. მამა მთვარის შესახებ მიაბამოდა, საუბრის ბოლოს მშობლებს დაბეჯითებით განუცხადე, როცა გავიზრდები, მთვარეზე გავფრინდები-მეთქი. მამაჩემს გაეცინა. მაშინ კოსმოსში გაფრენის შესაძლებლობაზე არავინ ფიქრობდა.

მოსწავლეობისას სულ თვითმფრინავის მოდელებს ვაკეთებდი და ყველას ვუმტკიცებდი, მთვარეზე უნდა გავფრინდე-მეთქი. ჩემიანებს ეს ამბავი, უბრალოდ, ბავშვურ ახირებად მიაჩნდათ.

ჩემი სურვილი კიდევ უფრო გაძლიერდა მას შემდეგ, რაცა რუსებმა კოსმოსში იური გაგარინი გაუშვეს.

ამერიკაში შეიქმნა ასტრონავტთა ჯგუფი, რომლებსაც საუკეთესო მფრინავებიდან არჩევდნენ. ჩავენერე საფრენოსნო სასწავლებელში და რამდენიმე წელიწადში პროფესიონალი მფრინავი გავხდი. მფრინავ-გამომცდელად ვმუშაობდი უმაღლესი კლასის სამხედრო თვითმფრინა-

ვებზე. ასტრონავტთა რიგებში მოხვედრის სურვილი მოსვენებას არ მაძლევდა.

შერჩევა ნელინადში ერთხელ ხდებოდა; ვეზაადებოდით ჩემთვის ამ სასიცოცხლო მნიშვნელობის გამოცდისათვის, მაგრამ მოხდა ერთი გაუთვალისწინებელი შემთხვევა:

ერთ-ერთი გაფრენის დროს, როცა აეროპორტში ვბრუნდებოდით, ცუდი ხილვადობის გამო, ავარია მოგვიხდა. მე და მეორე მფრინავი სასწაულად გადავრჩით, მაგრამ მძიმედ დავშავდით. დამიზიანდა კიდურები, ხერხემალი, თავი; ექიმები ეჭვობდნენ, რომ თუკი გადავრჩებოდი, სიარულს მაინც ვერ შევძლებდი. კარგა ხანს უგონოდ ვიყავი. როცა გონს მოვედი, ექიმებმა მითხრეს, რომ ვერასოდეს ვიფრენდი. პირველად სასონარკვეთილებაში ჩავვარდი, მერე ნელ-ნელა დავძლიე უიმედობა და ღმერთს შევფიცე: თუ გამოვჯანსაღდებოდი და ასტრონავტთა რიგებში მოვხვედებოდი, მარად მასზე მლოცველი ვიქნებოდი.

დავინწყე ლოცვები. ერთ-ერთი ლოცვის დროს ყურში ჩამესმა იდუმალი ხმა: „საჭიროა მოთმინება და ბევრი ვარჯიში“. მე ყოველდღე ვლოცულობდი.

რამდენიმე თვის შემდეგ, როცა ჯერ კიდევ განძრევა არ შემეძლო, მკურნალ ექიმს გავანდე ჩემი გადანყვებილება. მან მითხრა: ფრენაზე საერთოდ არ იფიქროთ, ნეტავი, ის შევძლოთ, რომ როგორმე ფეხზე დაგაყენოთ.

ოთხი-ხუთი თვის შემდეგ ჩემი ჯანმრთელობა სწრაფად გაუმჯობესდა, რითაც ყველაზე სკეპტიკურად განწყობილი ექიმებიც კი გავაკვირე.

შემდეგ საწოლში მცირე ვარჯიშის უფლება მომცეს. ვარჯიშს თანდათან ეუმბათე და რამდენიმე თვეში, როგორც ექიმებმა მითხრეს, ფანტასტიკურ შედეგს მივაღწიე.

ენერგიისა და ნებისყოფის არაადამიანური დამაბვის ფასად, თითქმის ერთი წლის ავადმყოფობის შემდეგ, ფეხზე დავდექი, ხოლო კიდევ ექვსი თვის შემდეგ სამედიცინო კომისიამ ფრენის უფლება მომცა.

როცა ერთი წლის შემდეგ ასტრონავტთა რიგებშიც ჩამრიცხეს, მუხლებზე დავემხე და ღმერთს შევლაღადე, რომ სიკვდილამდე მისი თაყვანისმცემელი ვიქნებოდი.

1969 წლის ივლისიდან 1972 წლის დეკემბრამდე მთვარეზე ექვსი ექსპედიცია შედგა. მე შემეყვანეს „აპოლონ-12“, „აპოლონ-13“, „აპოლონ 14“-ის ეკიპაჟში, მაგრამ არც ერთხელ არ გამაფრინეს. ჩვენ საგულდაგულოდ გვაზაადებდნენ და მხოლოდ სტარტის დღეს გვეუზნებოდნენ, ვინ გაფრინდებოდა. როგორც ჩანს, ამით ამონმებდნენ ნებისყოფის სიმტკიცეს, ფსიქოლოგიურ მდგრადობას, მოთმინების უნარს, რომ განსაკუთრებული ეკიპაჟი შეერჩიათ „აპოლონ-15“-ისათვის, რომელმაც მთვარეზე ყველაზე მეტი დრო — სამი დღე დაჰყო. ლაპარაკია მისი ეკიპაჟის განსაკუთრებულ თვისებებზე, რადგან სხვა ხომალდებისაგან განსხვავებით, ეს ხომალდი ე.წ. „აპენინის მთებში“ უნდა დამჯდარიყო

– ესაა მთვარის „მთიანი რაიონი“, სადაც „მთვარის მოდულის“ დაშვება განსაკუთრებით რთული იყო და არაერთი მოულოდნელი შემთხვევა შეიძლებოდა მომხდარიყო.

მოგეხსენებათ, ცამეტი რიცხვი თარსადაა მიჩნეული, ამიტომ მას ათასნაირ გართულებას მიანერენ. ყოველ შემთხვევაში, ჩვენს რწმენაში ასეა გამჯდარი, რომ ყოველივე ცამეტს უნდა ერიდო. ეს რწმენა „აპოლონ 13“-მაც განამტკიცა: სტარტის ალებიდან ცოტა ხნის შემდეგ აფეთქდა ჟანგბადის ავზი, რამაც მწყობრიდან გამოიყვანა ელექტრობა, მკვებავი ბატარიები და რეალური საფრთხე შეუქმნა ასტრონავტების სიცოცხლეს. ისინი გადავიდნენ მთვარის პატარა მოდულში. ამის შემდეგ ჰიუსტონში მდებარე მართვის ცენტრს დიდი ძალისხმევა დასჭირდა, რომ ხომალდი დედამიწაზე დაებრუნებინა.

დადგა „აპოლონ 15“-ის გაფრენის დღეც. დეივ სკოტთან და ალ უორდენთან ერთად ეკიპაჟის შემადგენლობაში ჩემი გვარიც გამოაცხადეს. როგორც იქნა, ასრულდა ჩემი ოცნება, რისთვისაც ღმერთს კიდევ ერთხელ შევნიჩე მადლობა.

კანავერალის კონცხიდან სტარტი ყოველგვარი გართულების გარეშე ავიღეთ, მერე ჩვენი ხომალდი კოსმოსში გავიდა და მთვარისაკენ გაემართა.

ხომალდი საათში 25000 მილის სიჩქარით მიფრინავს. როცა მანქანით მიემგზავრები და გზაზე სხვადასხვა საგნებს ჩაუვლი, სიჩქარის მომატება ამ საგნებთან შედარებით იგრძნობა, ხოლო ხომალდის კოსმიურ სიჩქარეს საერთოდ ვერა გრძნობ, ისეთი შთაბეჭდილება გრჩება, თითქოს იგი ადგილზე დგას. მთვარე ნელ-ნელა გვიახლოვდებოდა; როცა მთვარის ორბიტაზე გავედით, ჩვენი მთვარის მოდული, რომელსაც „ფელკონი“ (შევარდენი) ერქვა, მატარებელ-ხომალდს — „აპოლონ-15“-ს გამოეყო და მთვარეზე იწყო დაშვება. მოდულში ორნი ვიყავით: დეივ სკოტი და მე. ალ უორდენი მატარებელ-ხომალდს მართავდა, რომელიც მთვარის ირგვლივ ორბიტაზე მოძრაობდა. ჩვენ მას ისევე უნდა შევერთებოდით, უკან, დედამიწაზე დასაბრუნებლად.

... ცოტა ხნით ვწყვეტ ჯეიმსის მონათხრობის გადმოცემას და მინდა შემოგთავაზოთ ერთი ამბავი, რაც მისმა ნაამბობმა წამოატივტივა ჩემს მეხსიერებაში:

1989 წელს აშშ-ში საგასტროლოდ ვახლდი ოზურგეთის ანსამბლ „ელესას“, რომელიც მონაწილეობდა სმიტსონის ინსტიტუტის მიერ გამართულ საერთაშორისო ფოლკლორულ ფესტივალში. ფესტივალის ვაშინგტონში ჩატარდა. თავისუფალ დროს ქალაქში ვსეირნობდით, ვათვალიერებდით მუზეუმებს.

ვაშინგტონში არსებობს ასტრონავტიკის მუზეუმი, სადაც გამოფენილია ამერიკული წარმოების თვითმფრინავებისა და რაკეტების ყველა, დღემდე გამოშვებული მოდელის უკვე გამოყენებული და სამუზეუმო

ექსპონატად ქცეული ორიგინალი. მათ შორის გამოფენილია ის ხომალ-
დები, რომლებიც მთვარეზე „ისხდნენ“.

მუზეუმში თქვენ შეგიძლიათ ჩაჯდეთ მთვარის მოდულში, სადაც
ვიდეთ და ფონომასალის საშუალებით ხდება მთვარეზე დაშვების სრული
იმიტაცია.

კაბინაში ორნი შევედით: „ელესას“ ხელმძღვანელი, ბატონი ამირან
თოიძე და მე.

სავარძლებში მოხერხებულად ჩავსხედით, ჩვენ წინ ათასნაირი ელექ-
ტრომაჩვენებელი აინთო. ნამდვილი პილოტებივით გაგვიკეთეს ყურსას-
მენები.

რაკეტა დაიძრა. ყრუდ ისმოდა მოტორების გუგუნე. ვიდეო და ფონო-
აპარატურაზე სრულადაა ჩანერილი მთვარაზე დაშვების დეტალებიც კი.

ილუმინატორში აისახა მთვარის მონაცრისფრო ზედაპირი, რომელიც
ნელ-ნელა გვიახლოვდებოდა; გამოჩნდა კრატერები, მთვარის კლდოვანი
მთები, გლუვი ბორცვები, უდაბნოსმაგვარი ბუნება, რომელზედაც
სიცოცხლის ნიშანწყალიც კი არ იგრძნობა (მსგავსი პეიზაჟი სირიისა
და აფრიკის უდაბნოებში მინახავს მხოლოდ). მთვარის ზედაპირი რალაც
უცნაური ნაცრისფერია, განსაკუთრებულ ბრწყინვალეობას იგი მზის
სხივებისაგან იღებს.

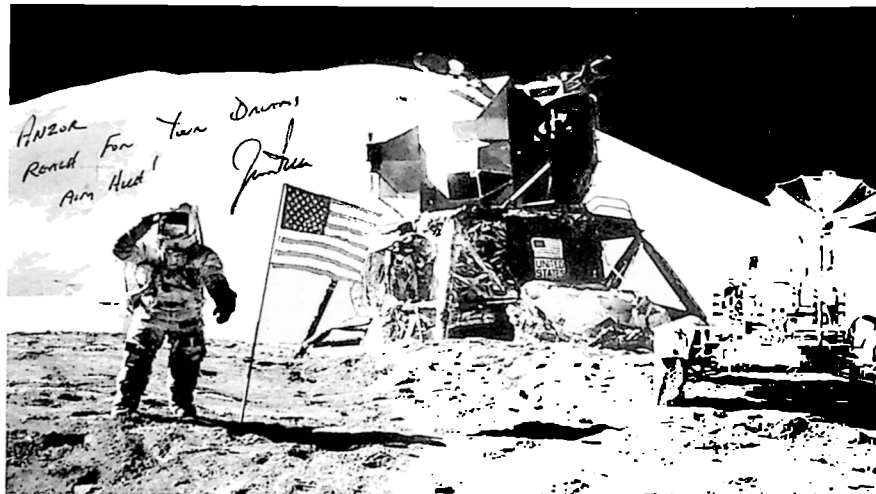
ყურსასმენში ისმის ხომალდის მეთაურის ხმა: „მთვარემდე დარჩა
100 მეტრი“, მოდული ნელ-ნელა ირხევა. „დარჩა 50..10,9,8... 1 მეტრი,
მთვარე!“ — გაისმა ხომალდის მეთაურის ხმა, მოდული შეტორტმანდა,
მისი „ფეხები“ რბილად შეეხო მთვარის ზედაპირს და დადგა.

ყოველივე ეს ისე დამაჯერებლადაა გაკეთებული, რომ უნებლიეთ
ეკიპაჟის წევრი ხდებით.

ახლა ისევ ჯეიმსის მონათხრობს მივყევით:

— ჩვენი „ფელკონი“ მთვარეს საკმაოდ უხეშად დაებერტყა და
დადგა. ლუკი მე უნდა გამეხსნა და მთვარის ზედაპირზე პირველი
გადავსულიყავი. მოხდა საოცარი რამ: მე, პრაქტიკულად უშიშარ კაცს,
(მშობრებს მთვარეზე არ აგზავნიან), რომელიც ყოველ წამს მზად ვიყავი
სიკვდილთან შესახედრად, ხელები ამიკანკალდა და ლუკი ველარ გავაღე.
გაოგნებულად ვიდექი და არ ვიცოდი, რა მექნა. ამ დროს ყურში ჩამესმა
ჩემი გარდაცვლილი ძმის ხმა: „ჯეიმს, გააღე კარი და ჩადი ძირს; ყველა-
ფერი კარგად იქნება, ნუ გეშინია, ჩვენ ყველანი აქა ვართ“, — მაგრამ ვინ
იყო ეს „ყველანი“, არ დაუკონკრეტებია. ამის გაგონება იყო და... შიშიც
მაშინვე გაქრა, თამამად მოვწიე სახეღურს, ლუკი გავაღე და მთვარეზე
მარჯვენა ფეხი დავდგი. რომ ჩამოვდიოდი, ნაეიბორძიკე. ჩემს ყველა
მოდრაობას ვიდეოკამერა აფიქსირებდა. არ მინდოდა ნაქცეული დავენახე
ჩემს ხალხს, ამიტომ, რომ არ შევრცხვნილიყავი, იმდენი მოვახერხე,
რომ გვერდზე გადავევარდი, რათა კამერის გადაღების არეალის მიღმა
ალმოვჩენილიყავი და ჩემი ნაქცევა კამერას არ დაეფიქსირებინა, ასეც
მოხდა.

როცა წამოვდექი, ჩვენს „ფელკონს“ შევხედე. მას ცალი „ფეხი“ შეეცვლილი ჰქონდა და საკმაოდ დიდი გრადუსით გადახრილი იდგა მთვარის ზედაპირზე. თუ „ფეხი“ არ გასწორდებოდა და მთვარის მოდული ვერტიკალურ მდგომარეობას არ მიიღებდა, იგი ველარ აფრინდებოდა და სამუდამოდ დაერჩებოდა მთვარეზე. მე და ჩემმა პარტნიორმა დეივ სკოტმა ყველაფერი ვცადეთ, რომ „ფელკონის“ „ფეხი“ გაგვესწორებინა, დედამიწაზე ნასწავლი ყველა ვარიანტი გამოვიყენეთ, მაგრამ ამაოდ. როგორც ჩანს, ჩვენი ექსპედიციის ხელმძღვანელებს მხედველობიდან გამორჩათ ეს მომენტი.

ჯეიმს ირვინი მთვარეზე

მე და დეივი სასონარკვეთილნი ვიდექით და ვერაფერი მოგვეფიქრებინა. მაშინ პირჯვარი გადავინერე და ღმერთს შევევედრე: ღმერთო, რამდენჯერ დამეხმარე და ახლაც მიშველე-მეთქი. — დადექი მუხლებზე, ილოცე და გეშველება, — ჩამესმა ყურში იდუმალი ხმა.

მე მუხლებზე დავვარდი და ლოცვას შევუდექი, ამ დროს შევამჩნიე, რომ სპეციალური ზონარის ბოლო, რომელიც „ფეხს“ ელექტროავტომატთან აერთებდა, გამოვარდნილიყო; იოლი შესამჩნევი იყო, როგორ შეიძლებოდა მექანიკური ხერხით მდგომარეობის გამოსწორება: მოვუშვით სათანადო ჭანჭიკი და ზონარი შევაერთეთ, რის შემდეგაც „ფელკონმა“ ფეხი გამართა და ვერტიკალური მდგომარეობა მიიღო.

ღმერთს მაღლი შევნიერეთ. ამის შემდეგ კიდევ უფრო გამიმტკიცდა მისდამი რწმენა.

როცა შევებით ამოვისუნთქეთ, მთვარის ზედაპირი დავათვალიერეთ. კაჟაჟა მზე თვალისმომჩრელად ანათებდა.

ჩვენი 3 დღე მთვარის ერთ დღეს უდრის, მომდევნო 3 – ლამეა. დღის განმავლობაში მთვარის ზედაპირზე ტემპერატურა + 100 გრადუსს აღწევს, ლამე იგი ეცემა – 100 გრადუსამდე. მთვარეზე ჩვენებური სამი დღე დავრჩით და მთელი იმ დროის განმავლობაში მზე სულ ზენიტში იმყოფებოდა.

ჩვენი მთვარის მოდული, როგორც ეს გეგმით იყო გათვალისწინებული, დაეშვა ე.წ. მთვარის „აპენინის მთებში“, სადაც მანამდე არც ერთი ხომალდი არ დამჯდარა.

ჩვენ ირგვლივ მთაგორიანი ლანდშაფტი იშლებოდა.

„ფელკონიდან“ გადმოვიტანეთ კარავი და მის ახლოს გავშალეთ, იგი ჰერმეტიულადაა დახურული, ამიტომ მუშაობის შემდეგ, როცა კარავში შევდიოდით, სკაფანდრებს ვიხდიდით და ისე ვიძინებდით.

მთვარის მოდულიდან გადმოვიღეთ აგრეთვე მთვარეშავალი (პატარა ავტომობილი) და შევუდექით „სეირნობას“.

მთვარის ზედაპირი ქვიშიანი და ქვალორლიანია. ჩვენი დღის რეჟიმი მკაცრად იყო განსაზღვრული. დავდიოდით მთვარეშავლით, ვიღებდით ვიდეო და ფოტომასალებს, სხვადასხვა ადგილას, სხვადასხვა შრეებიდან ვიღებდით მთვარის გრუნტის ნიმუშებს, ვაგროვებდით და მოგვქონდა მთვარის მოდულში.

ჩვენგან ასიოდე მეტრში აღმართულიყო მთა, რომლის სიმაღლე ერთ კილომეტრს აღწევდა. იქვე ახლოს ღრმა ხევში ჩასვლა გადაწყვიტეთ, მაგრამ ჰიუსტონის საკომანდო პუნქტმა ასეთ რისკზე წასვლის უფლება არ მოგვცა. დედამიწას დღეში რამდენიმეჯერ ვუკავშირდებოდით: მოვახსენებდით ჩატარებული სამუშაოს შედეგებისა და ჩვენი ჯანმრთელობის მდგომარეობის შესახებ, ხოლო „აპოლონ-15“ ყოველ საათში ერთხელ გვიკავშირდებოდა. საჭიროების შემთხვევაში შეგვეძლო მიგვეცა სიგნალი — SOS! დაუყოვნებლივ ავფრენილიყავით და მას შევერთებოდით.

ვაგროვებდით მთვარის ქვების ნიმუშებს, რომელთა შორის მომწვანო, რუხი, ყავისფერი და ნაცრისფერი ფერები დომინირებდა.

თითოეულ ნიმუშს ჯერ ფირზე აღვებეჭდავდით, შემდეგ სპეციალური სამარჯვით ფრთხილად ვიღებდით ქვას და ვინახავდით.

დავალებული გვქონდა, მთვარიდან ჩამოგვეტანა თეთრი ფერის ქვა. კარგა ხნის ძებნის შემდეგ ასეთი ქვა ვიპოვეთ. იგი „კვარცხლბეკზე“ იდო, თითქოს ვილაცას სპეციალურად დაედო ნიმუშად. ამ ქვას შემდეგ „გენეზისის ქვა“ დაერქვა. იგი დედამიწაზე არსებულ ყველა ქვაზე უძველესი აღმოჩნდა (ჯეიმსმა ჩანთიდან ამოიღო ქათქათა თეთრი, მოზრდილი მსხლის ფორმის ქვა); აი, იმ თეთრი ქვის ასლი, რომელიც მთვარიდან ჩამოვიტანეთ.

ძალიან ლამაზია დედამიწა მთვარიდან. იგი ჰგავს მოლურჯო ბროლის სფეროს, რომელიც იერს იცვლის და ულამაზეს ფერებში გადადის. ამ სილამაზეს საქართველოსნაირი ქვეყნები ქმნის.

უყურებ ამ მშვენიერ სანახაობას, რომლის მსგავსი, ალბათ, ღმერთს არაფერი შეუქმნია და ისეთი გრძნობა გეუფლება, რომ ამ მოლურჯო ფერის ბროლის სფეროს დიდი გაფრთხილება სჭირდება. კენჭის შეხებითაც კი იგი უმცირეს ნამსხვრევებად იქცევა და გალაქტიკაში გაიფანტება პატარა თანამგზავრებად. ამიტომ ადამიანებმა ყველაფერი უნდა ილონონ ამ ულამაზესი, სათუთი ბროლის სფეროს უსაფრთხოებისათვის.

დიდი დატვირთვის გამო დახარჯული კალორიების რაოდენობა გაცილებით მეტი აღმოჩნდა, ვიდრე ჩვენი ექსპედიციის ხელმძღვანელმა მეცნიერებმა გაიანგარიშეს. იგი გაცილებით მეტ სითხეს მოითხოვდა, ვიდრე გათვლილი იყო. ბლომად ვკარგავდით სითხეს, ამიტომ სასმელი წყალი არ გვეყო და ბოლო სამუშაო დღე თითქმის უწყლოდ გავატარეთ.

შეგვეძლო საავარიო სიგნალით გამოგვეძახებინა „აპოლონ-15“, ავფრენილიყავით ვადაზე ადრე და დედამიწაზე დავბრუნებულისყავით. მაგრამ გავითვალისწინეთ ის უდიდესი პასუხისმგებლობა, რომელიც ჩვენ გვეკისრებოდა, ის ხარჯები, ექსპედიციაზე რომ დაიხარჯა, და სანამ დავალბებოდა ბოლომდე არ შევასრულეთ, მთვარიდან არ გამოვფრინდით. როცა ყველაფერს მოვრჩით, ჩვენი „ფელკონი“ მთვარიდან აფრინდა, „აპოლონ 15“-ს შეუერთდა და რამდენიმე დღეში მშვიდობით დავბრუნდით დედამიწაზე. ეს კია, უწყლობის გამო ორგანიზმი სითხისაგან დაგვეცალა და სულ მალე მიოკარდის ინფარქტით დავავადდით.

შეითხვაზე — ხომ არ შეუნიშნავთ რაიმე უცხო სხეული, ე.წ. „მფრინავი თევზები“, — ჯეიმსმა გვიპასუხა, რომ მსგავსი რამ არ შეუნიშნავს, მას საერთოდ არ სწამს ასეთი სხეულების არსებობა და ის მითქმამოთქმა, რაც ამ სხეულების ირგვლივ არსებობს მსოფლიოში, მხოლოდ ჭორიკანების ფანტაზიის ნაყოფია.

საუბარმა გვიან ღამემდე გასტანა. ჩვენ სასტუმრო „ივერიის“ წინ, იმჟამინდელ რესპუბლიკის მოედანზე ვიდექით. საცხე მთვარე თავზე გვადგა და ჯეიმსი გვაჩვენებდა, დაახლოებით რომელ უბანზე იმყოფებოდა მათი ხომალდი. კაცი, რომლის ნაფეხურები მთვარეს სამარადისოდ დააჩნდა, ახლა ჩვენ წინაშე იდგა და გვიამბობდა პირადად ნანახსა და განცდილს.

ჯეიმსმა თან ჩამოიტანა მის მიერ გადაღებული ფილმი „მოგზაურობა მთვარეზე“, რომელიც უნდოდა ეჩვენებინა საქართველოს ტელევიზიით. მეორე დილით ბატონი ჯემალ ბალაშვილი და მე მივედით საქართველოს ტელევიზიაში იმ იმედით, რომ ქართველი ტელემავურებლის წინაშე წარსდგებოდა კაცი, რომელიც სამი დღე იმყოფებოდა მთვარეზე, მოგვიყვებოდა თავისი მოგზაურობის შესახებ და გვაჩვენებდა ამ კადრების ამსახველ დოკუმენტურ ფილმს. იმ დროს (1991) საქართველოში მძიმე პოლიტიკური ვითარება იყო, ტელევიზიაში საშინელ კადრებს აჩვენებდნენ.

გვეგონა, რომ ეს ფილმი ჩვენი ტელევიზიის ხელმძღვანელობის უდიდეს ინტერესს გამოიწვევდა და დიდ სიამოვნებას მიაწოდებდა ჩვენს ტელემაყურებელს.

ჩვენდა გასაკვირად, ტელევიზიის ხელმძღვანელობამ უდროობა მოიმიზეზა და უარი გვითხრა.

ჩემს პატარა ბიჭობაში ჟურნალ „პიონერი“ იბეჭდებოდა წერილები ცნობილი მოგზაურის — მიკლუხო-მაკლაის პაპუასებში ყოფნაზე. ერთ-ერთი ასეთი მოთხრობა იყო „კაცი მთვარიდან“. მასში მოთხრობილი იყო იმის შესახებ, რომ პაპუასებს მანამდე თეთრკანიანი ადამიანი არ ენახათ, ხოლო როცა მიკლუხო-მაკლაი იხილეს, მას უნოდეს „კაცი მთვარიდან“ და დიდი ინტერესი გამოიჩინეს მის მიმართ. ახლა ჩვენ წინაშე იდგა ნამდვილი „კაცი მთვარიდან“, დიახ, მთვარეზე ნამყოფი და მთვარიდან ჩამოსული კაცი, რომელიც არაჩვეულებრივი განცდით გვიყვებოდა იმის შესახებ, თუ როგორია მთვარე, როგორ ჩანს დედამიწა სხვა პლანეტიდან და რაოდენ დიდია ადამიანთა მოდგმის პასუხისმგებლობა, რომ გაუფრთხილდნენ დედამიწას — სამყაროს იშვიათ ქმნილებას.

ასეთი კაცი პირველად ჩამოვიდა საქართველოში და მის მიმართ ჩვენი ტელევიზიის ხელმძღვანელობამ არავითარი ინტერესი არ გამოიჩინა. ვინ იცის, კიდევ როდის ჩამოვა საქართველოში „კაცი მთვარიდან“, როდის უამბობს ჩვენს ტელემაყურებელს იმ საინტერესო ფაქტებისა და ზღაპრული სამყაროს შესახებ, რომელიც ჩვენთვის დღემდე ამოუცნობია.

ჯეიმს ირვინი, თემურ ნიკლარუი, ჯემალ ბალაშვილი, ანზორ ერქომაიშვილი და ჯერი შერმანი

ეს კი მოვახერხეთ, რომ ჯეიმსი ჟურნალისტ თამარ ჩიქოვანს შევახვედრეთ და გაზეთ „თბილისში“ დაიბეჭდა ერთადერთი სტატია. გარდა ამისა, ჩვენი შეხვედრის ამსახველი კადრები ვიდეოკამერით

გადაიღო კინოოპერატორმა იური ბარამიძემ. ეს კადრები შემდეგ დალი ფრიდონაშვილმა აჩვენა ტელეგადეცმაში „გინდ დაიჯერეთ, გინდ არა!“.

მეორე დღეს, როცა ჩვენს სტუმრებს სასტუმროში მივაკითხეთ და საუბრებზე დავაბრუნეთ, აღმოჩნდა, რომ ჯეიმსი სასტუმრო „ივერიიდან“ ფეხით ასულიყო ფუნიკულიორზე. მანძილი „არ ეყო“ და ფუნიკულიორს რამდენჯერმე შემოაუარა.

სასტუმრო „ივერიის“ რესტორანში სტუმრებს უჩვეულო საუბრე გავუშარბეთ. გავითვალისწინეთ მათი გემოვნება და ბაზრიდან მოვზიდეთ საუკეთესო ხილი და მანონი. გარდა ამისა, სუფრაზე იყო ხაჭაპური და ბორჯომი.

ჩვენი მეზობელი მაგიდიდან ნაცნობებმა შეამჩნიეს, რომ უცხოელე-ბისათვის შესაფერისი სუფრა არ გვექონდა გაშლილი, ჩემმა ოზურგეთელმა მეგობარმა ია სურგულაძემ ყურში ჩუმად წამჩურჩულა: თუ რამე გიჭირთ, აგერ ვართო. აეუხსენი, რომ ჩვენი სტუმრები სხვას არაფერს მიირთმევდნენ, მხოლოდ ამის შემდეგ დანყნარდნენ ჩვენი სტუმართმოყვარე მეგობრები.

ჯეიმსმა გვაჩუქა თავისი სურათები ავტოგრაფებით, შესანიშნავად ილუსტრირებული წიგნები, რომლებიც მან მთვარიდან დაბრუნების შემდეგ დანერა და თავის შვილებს – ჯოშუასა (ქართულად — იესო) და ჯესის მიუძღვნა.

შუადღემდე ძველი თბილისის ქუჩებში ვისეირნეთ, მერე ჯეიმსი და ჯერი თემურ ნიკლაურმა და მე სიმღერებით მივაკითხეთ თვითმფრინავის ტრაპამდე. ისინი დიდად კმაყოფილები დაგვემშვიდობნენ და შეგვპირდნენ, რომ უფრო დიდი ხნით ჩამოვიდოდნენ საქართველოში. თვითმფრინავმა გეზი კიევისაკენ აიღო.

ერთი წლის შემდეგ მივიღეთ სამწუხარო ცნობა, რომ ჯეიმს ირვინი გულის უკმარისობით გარდაცვლილიყო.

19926.

მოლოტოვი ურიგენტოვოდ

„პერესტროიკის“ ანუ ე. წ. „აღამიანური სახის მქონე სოციალიზმის“ მშენებლობის უამს, ჟურნალ-გაზეთები ერთმანეთს ეჯიბრებოდნენ აკრძალული, სენსაციური მასალების გამოქვეყნებაში. ერთმანეთის მიყოლებით იბეჭდებოდა რეპრესირებული საბჭოთა ლიდერების – ტროცკის, ბუხარინის, ბერიას და სხვათა სტატიები, ჩანანერები, დღიურები; ბოლოს XX საუკუნის ყველაზე შეებნელი წიგნის – ადოლფ ჰიტლერის „მაინ კამფის“ თარგმანიც დაისტამბა დიდი ტირაჟით. ყოველივე ამის შემდეგ რა გასაკვირია, დღის სინათლე მოლოტოვ-რიგენტოვის გასაიდუმლოებული აქტის ტექსტსაც ეხილა...

ხალხში ასეთი ხუმრობა გავრცელდა: დავიღუპე! ყველაფრის თქმა და წერა შეიძლება. სიმართლემ ფასი დაკარგა, ფასი!

ჩემს მონათხრობში განსაკუთრებული და სენსაციური არაფერია, მაგრამ მასში შეიძლება ზოგიერთი ისეთი ცნობა აღმოჩნდეს, რაც მკითხველს დაინტერესებს.

ანზორ ერქომაიშვილი

სტალინის უერთგულეს თანამედროვეს, ბოლშევიკური რეჟიმის ერთ-ერთ საიმედო ბურჯს, ვიაჩესლავ მიხეილის ძე მოლოტოვს (სკრიაბინს) საინტერესო ბიოგრაფია აქვს. იგი ერთადერთი კაცი იყო ძველი მთავრობის წევრებიდან, რომლის თვალწინაც გაიარა კომუნისტური პარტიისა და საბჭოთა კავშირის მთელმა ისტორიამ. იგი მონაწილე იყო მე-20 საუკუნის უდიდესი მოვლენებისა. 50-იანი წლების ბოლომდე, როგორც მთავრობის წევრს, ურთიერთობა ჰქონდა XX საუკუნის მსოფლიოს ყველაზე დიდ პოლიტიკურ მოღვაწეებთან; მონაწილე იყო არა მარტო დიდი გამარჯვებების, არამედ რეპრესიებისა და სხვა უარყოფითი მოვლენებისაც.

მოლოტოვი ბოლომდე ერთგული დარჩა კომუნისტური პარტიისა და მაშინდელი საბჭოთა მთავრობის იდეებისა. მისი პოზიცია მაშინდელი მთავრობის პოზიციაა. ამიტომაც მისი აზრი საინტერესო, როგორც დადებითი, ასევე უარყოფითი მოვლენების შეფასებისას.

მე საშუალება მქონდა, 1985 წელს პირადად შეეხვედროდი მოლოტოვს და მესაუბრა მასთან. სამწუხაროდ, ეს შეხვედრა შედგა იმ დროს, როცა ბევრი რამ, რაც დღეს ნათელია, მაშინ ჩვენივეს უცნობი იყო. ამიტომ ბევრი საჭირო შეკითხვა ვერ დაუუსვი.

1985 წლის 8 მაისს, მოსკოვში, სასტუმრო „ბუდაპეშტი“ სუფრას ვუსხედით: აკადემიკოსი ალექსანდრე ილიას ძე პაჩესი (რომელმაც ჩემს

ბიძაშვილს რთული ოპერაცია გაუკეთა), ბატონი ნოშრევან ჯორჯაძე, თამაზ ანდლულაძე, ზაურ კონტრიძე და მე.

სამამულო ომში დაკარგულების სადღეგრძელოსთან დაკავშირებით, აკადემიკოსმა პაჩესმა გაიხსენა, რომ იგი სამედიცინო ინსტიტუტიდან გაინვიეს ფრონტზე, ომის დამთავრების შემდეგ კი დემობილიზაციაში არ უშვებდნენ. მაშინ მან წერილი მისწერა მოლოტოვს და სთხოვა, რომ სწავლის გაგრძელების მიზნით გაეთავისუფლებინათ საბჭოთა არმიის რიგებიდან. მალე მიიღეს პასუხი და პაჩესი გაათავისუფლეს. ახლა იგი სახელგანთქმული მეცნიერია, მას ევროპის მრავალ ქვეყანაში ინვევენ, როგორც ერთ-ერთ შესანიშნავ დასტაქარს.

— ნეტავ სად არის ახლა მოლოტოვი და როგორაა მისი ჯანმრთელობა?
— იკითხა პაჩესმა.

— მოლოტოვი თავის აგარაკზე ცხოვრობს მოსკოვთან ახლოს, მიუხედავად ხანდაზმულობისა, თავს კარგად გრძნობს. თუ გაინტერესებთ, შემიძლია შეგახვედროთ, — გვითხრა თამადამ, ბატონმა ნოშრევან ჯორჯაძემ.

ჩვენ ყველამ მასთან შეხვედრის დიდი სურვილი გამოეთქვით.

ბატონმა ნოშრევანმა ტელეფონის ყურმილი აიღო და ნომერი აკრიფა.

— გამარჯობათ, ვიაჩესლავ მიხაილოვიჩ! ნოშრევან ჯორჯაძე გილოცავთ დამდეგ დღესასწაულს — 9 მაისს. როგორ ბრძანდებით, ქართველები არ მოგენატრათ?... ჰოდა აგერ ჩემთან არიან სტუმრად და, თუ ნებას დართავთ, დიდი სურვილი აქვთ ხვალ მოგილოცონ დღესასწაული. ...კეთილი, ნახვამდის.

— ხვალ, 16 საათზე, მოლოტოვი გველოდება თავის აგარაკზე, საშუი დაშვებული იქნება, — გვითხრა ბატონმა ნოშრევანმა.

მართლაც, მეორე დღეს, ქართული პურმარილით ხელდამშვენებულნი, გავემგზავრეთ მოლოტოვის აგარაკზე.

მთელი გზა ბავშვობის მოგონებებმა შემოიპყრო. ჩვენ მაშინ სტალინი, მოლოტოვი, ვოროშილოვი და ბერია ღმერთებად მიგვაჩნდა. სკოლაში მათზე სიმღერებს გვამღერებდნენ:

„გაუმარჯოს ჩვენს დიდ სტალინს — მტკიცეს, ფოლადიანსა,
მოლოტოვს და ვოროშილოვს, საბჭოთა არმიასა,
სწორი ხაზის გამტარებელს, ლავრენტი ბერიასა“.

ან კიდევ:

„გაუმარჯოს დიდ საბჭოეთს — შეურყეველ სადარაჯოს,
საბჭოეთის დიდ მთავრობას და მოლოტოვს გაუმარჯოს“.

ასეთი სიმღერებით ყველა საზეიმო დღესასწაულზე ქანცი გვქონდა გაცლილი.

მოლოტოვის ორმეტრიანი სურათები დღესასწაულებზე რამდენჯერ წელში განწყევტამდე გვითარებია მე და გურამ თენიშვილს. მისი სურათი სტალინთან ერთად თითქმის ყველა ოჯახში იყო და პირველად მათ

სადლეგრძელოებს სვამდნენ. როგორ წარმოვიდგენდი მაშინ, რომ მე ოდესღაც პირადად შევხვდებოდი იმ კაცს, რომელიც სტალინის შემდეგ ყველაზე დიდი ავტორიტეტით სარგებლობდა.

მოსკოვიდან დაახლოებით 40 კმ-ის დაშორებით, მთავარი გზიდან გადაუხვით და მივაღეჭით რკინის ჭიშკარს, რომელიც რკინის მესრით შემოვლილ არყისა და წინწოვანი ხეების ტყეს კეტავდა.

კარისკაცმა ვინაობა გვკითხა, საშვი გადმოგვცა და გაგვატარა.

ჭიშკრიდან 200 მეტრის მოშორებით, ხელმარჯვნივ, წინწოვან ტყეში, ფინური სახლი იდგა, ჩვენ ამ სახლისაკენ გავემართეთ. როცა სახლს მივუახლოვდით, ჩვენს შესახვედრად წამოვიდა მოხუცი ქალბატონი.

— ეს სარა მიხაილოვნა გახლავთ, მოლოტოვის ყოფილი მდივანი. იგი ახლა 87 წლისაა და დღემდე ასრულებს თავის მოვალეობას, — გვითხრა ბატონმა ნოშრევანმა, ქალბატონს მიესალმა და ჩვენი თავი წარუდგინა.

— უმორჩილესად გთხოვთ, ღვთის გულისათვის, დიდხანს ნუ გაჩერდებით, ბევრი შეკითხვით არ შეაწუხოთ და ისეთი შეკითხვა არ მისცეთ, რომ ვიაჩესლავ მიხაილოვიჩი უხერხულობაში ჩააყენოთ, იგი მალე ილღება, — გვითხრა სარა მიხაილოვნამ და სახლში შეგვიძღვა. ჩვენ ვინრო კორიდორი გავიარეთ და მისაღებში გავჩერდით.

— ვიაჩესლავ მიხაილოვიჩი თავის ოთახშია, ხელმარჯვნივ შებრძანდით, — გვითხრა სარა მიხაილოვნამ, მერე ხელი მომკიდა და ოთახის კარებთან მიმიყვანა.

ისევ ბავშვობის წლები გამახსენდა, გულს ბაგაბუგი გაუდიოდა.

წარმოსადეგი, სიმპათიური, სათვალით, პირმრგვალი, ვინროდ შეკრეჭილი უღვაშებით, მუქი კოსტიუმითა და პალსტუხით, — ასე ხატავდნენ მის პორტრეტებს, ასეთი მახსოვდა ფოტოსურათებიდან მოლოტოვი.

სარა მიხაილოვნამ კარები გააღო.

ოთახის შუაში, მაგიდასთან, პატარა ტანის გამხდარი მოხუცი იდგა, თავშიშველი, მელოტი, უსათვალოდ, დამჭკნარი სახის კანით, თაფლისფერი თვალების ზემო ქუთუთოები ოდნავ შემუშებული ჰქონდა. ნიკაპიდან, ლაბაბის მაგივრად, დამჭკნარი კანის ორი მსხვილი ზოლი ჩადიოდა ჭრელი, გახუნებული პერანგის საყელოში, რომელზეც წითელი ფერი ჭარბობდა. პერანგის სახელოები გახსნილი ჰქონდა, კალთები — ძველი, შავი შარვლის ზემოდან გადმოშვებული. ფეხები ძველ ტყავის ჩუსტებში ჰქონდა წაყოფილი, რომელსაც ქუსლები ჩაჰკეცოდა. იგი სამუშაო მაგიდასთან იდგა და, როგორც შემდეგ გვითხრეს, ფეხზე დამდგარი მუშაობდა. მარცხენა ხელი საგრძნობლად უცახცახებდა (პარკინსონით იყო დაავადებული), ამიტომ პერანგის ღილებს შორის ჰქონდა შეყოფილი ისე, როგორც სტალინმა იცოდა ხოლმე.

— თქვენი სახელი და გვარი? — ბოხი, რბილი ტემბრის ბუხუნა ხმით შემეკითხა მოლოტოვი.

მე დავეუსახელე.

— სპეციალობა? — შემეკითხა ისე, რომ ჩემი ხელი ხელიდან არ გაუშვია.

— მუსიკოსი გახლავართ, — ვუპასუხე.

— ოო, მუსიკა ძალიან მიყვარს, ბავშვობაში საკმაოდ კარგი ხმა მქონდა, დისკანტი, ეკლესიის გუნდში ვმღეროდი. უფრო მოგვიანებით, ხანდახან პოლიტბიუროშიც გვამღერებდნენ, — დააყოლა ღიმილით მოლოტოვმა.

ჩემ შემდეგ ბატონ ნოშრევანს მამაშვილურად მოეხვია, ეტყობოდა, ახლო ურთიერთობა ჰქონდა მასთან.

— თქვენი გვარი, სახელი და სპეციალობა? — შეეკითხა მოლოტოვი პაჩესს.

პაჩესმა დაუსახელა და უთხრა, რომ 1945 წელს მას წერილი მისწერა, რის შემდეგაც იგი ჯარიდან გაათავისუფლეს.

— აა, გამახსენდა, მე მაშინ თქვენ შესახებ თავდაცვის სამინისტროს ვთხოვე, — უთხრა მოლოტოვმა.

ასე გამოჰკითხა თითოეულ ჩვენგანს გვარი, სახელი, სპეციალობა და, როცა ჩვენში საეჭვო პირი და ჟურნალისტი ვერ ნახა, მისაღებ ოთახში შეგვიძღვა (ჟურნალისტებს არ იკარებდა).

სანამ მოლოტოვი გვესაუბრებოდა, მასთან მოსულიყვნენ მისი სიძე, პოეტი ფელიქს ჩუევი, შვილიშვილები და შვილთაშვილები.

მოლოტოვს ერთი ქალიშვილი ჰყავდა. მეუღლე 10 წლის წინათ გარდაცვლოდა.

მაღე სადღესასწაულო სუფრა გაიშალა.

მოლოტოვი მაგიდის თავში დაჯდა. მარჯვნივ მე მომისვა, მარცხნივ — აკადემიკოსი პაჩესი.

— ვიაჩესლავ მიხაილოვიჩ, მიირთვით სტალინის საყვარელი ღვინო „ქინძმარაული“ — ვუთხარი მე და ჭიქა შევუვსე.

— ახალგაზრდავ, არა ხართ მართალი, სტალინი არასოდეს წითელ ღვინოს არ სვამდა, — ჩაიბუბუნა მოლოტოვმა, — ის მხოლოდ „ციცქასა“ და „შამპანურს“ შეექცეოდა.

— აბა, წითელ ღვინოებს რომ უგზავნიდნენ? — ჩავეძიე მე.

— „ქინძმარაულს“, „ხვანჭკარას“, „ოჯალეშს“, „საფერავს“ უგზავნიდნენ სტუმრებისათვის, თვითონ კი მხოლოდ „ციცქასა“ და „შამპანურს“ სვამდა.

მოლოტოვი ფეხზე წამოდგა, ჭიქა ასწია, წელში გაიმართა, აკანკალე-ბული მარცხენა ხელით პერანგის ბოლოები გაისწორა, სტუმრებს გადახედა და საზეიმოდ წარმოთქვა:

— ამხანაგებო, მოდით დავლიოთ დიდი სტალინის სადღეგრძელო, — შემდეგ პაუზა გააკეთა, თავი დახარა და დაუმატა — ლენინსაც გაუმარჯოს.

— ქართული ტრადიციის თანახმად, ალავერდს შენთან გადმოვდივარ, ახალგაზრდავ, — მითხრა მოლოტოვმა და მკითხა: რა მდგომარეობაშია ახლა სტალინის სახლ-მუზეუმი გორში?

მე ვუთხარი, რომ შენობას რემონტი გაუკეთდა, მუზეუმი შეივსო ახალი ექსპონატებით. ჩამოიტანეს სტალინის პირადი ვაგონი და სხვა...

მოლოტოვს ესიაშვნა ჩემი ნათქვამი და დაამატა: დიდი შეცდომა იყო სტალინის მოსპობის ცდა. ამით საბჭოთა კავშირს დიდი ზიანი მიაყენეს, ეს შეცდომა მომავალში გამოიღებს ნაყოფს.

სტალინი მარად იცოცხლებს, მოვა დრო და მის თითოეულ სიტყვას მოძებნიან, ამიტომ მისი მუზეუმი და საბუთები უნდა შეუვნახოთ მომავალ საუკუნეებს.

— ახლა 9 მაისს გაუმარჯოს, — ისევ წამოდგა ფეხზე მოლოტოვი, — ეს იყო მსოფლიოში ყველა დროის უდიდესი მოვლენა. ჩვენ გავიმარჯვეთ ურთულეს პირობებში სტალინის ხელმძღვანელობით. სტალინი რომ არ ყოფილიყო, მისი დიდი ტალანტი, მომთხოვნელობა, სიმკაცრე, დიდი მხედართმთავრული ნიჭი და პოლიტიკური ვითარების შეფასების საოცარი უნარი, გარნმუნებო, ვერ გავიმარჯვებდით, თუმცა ეს გამარჯვება ძვირად დაგვიჯდა.

— ვიაჩესლავ მიხაილოვიჩ, თქვენი ხანგრძლივი მოღვაწეობის პერიოდში რომელ გამოჩენილ პიროვნებებს შეხვედრიხართ, ვისთან გქონდათ კონტაქტები, გვაინტერესებს, — შევეკითხე მე.

— სრულიად ახალგაზრდამ დავინყე მუშაობა ლენინთან. პირველად იგი ენახე ფინეთის სადგურზე, როცა ფინეთიდან ჩამოსულმა ჯავშნოსან „პოტიომკინზე“ ცნობილი სიტყვა წარმოთქვა. მე მასთან სულ ახლოს ვიდექი. მისმა სიტყვამ დიდი შთაბეჭდილება მოახდინა ჩვენზე. იგი იყო შთამბეჭდავი, დამაჯერებელი. საერთოდ, ლენინი დიდი ორატორული ნიჭით, განათლებითა და მოვლენათა ზუსტი ანალიზის უნარით გამოირჩეოდა, მე ყურადღება მივაქციე მის ჩაცმულობას. ლენინს უბრალოდ ეცვა და ძალიან გამიკვირდა, როცა შევნიშნე, რომ შარვლის მარჯვენა ტოტი გაცვეთილი და ამოკემსილი ჰქონდა, ფეხსაცმელიც ძველი და გაცვეთილი ეცვა. ეს იყო ჩვენი პირველი შეხვედრა, მანამდე წერილებით მივმართავდით ერთმანეთს, — თქვა მოლოტოვმა და ზეპირად გაიხსენა ლენინის პასუხი მის წერილზე, რომელიც 1912 წელს მისწერა.

— წლების განმავლობაში ვმუშაობდი ტროცკისთან, ზინოვიევთან, კამენევთან, ბუხარინთან და სხვებთან. ესენი რევოლუციის აღიარებული ბელადები იყვნენ, — გააგრძელა მოლოტოვმა — ხოლო სტალინთან მუშაობა, როგორც იცით, მისი სიცოცხლის ბოლომდე მომიხდა. მერე ცოტა ხანს მალენკოვთან ვიმუშავე, ცოტაც ხრუშჩოვთან, რომელმაც დაუსვა კიდეც წერტილი ჩემს მოღვაწეობას.

უცხოელებიდან თითქმის ყველა ქვეყნის საგარეო საქმეთა მინისტრებსა და პრეზიდენტებთან მქონდა შეხვედრები, რომელთანაც კი დიპლომატიური ურთიერთობა ჰქონდა საბჭოთა კავშირს. ყველა მათგანის ჩამოთვლა ალბათ შორს წაგვიყვანს, დავასახელებ მხოლოდ რამდენიმე მეთაურს: რუზველტს, ჩერჩილს, ტრუმენს, ეტლის, დე

გოლს, ეიზენშაუერს, ადენაუერს, იდენს, მაო-ძე-დუნს, შევხვედრივარ მუსოლინის, ჰიტლერს ოთხჯერ შევხვდი.

— ვიარჩესლავ მიხაილოვიჩ, თითქმის მთელმა მე-20 საუკუნემ თქვენ თვალწინ გაიარა, მომსწრე ხართ უდიდესი მოვლენების, იცნობდით თითქმის ყველა სახელმწიფო მოღვაწეს. თქვენი აზრით, ვინ მიგაჩნიათ მე-20 საუკუნის ყველაზე დიდ პიროვნებად? — შევეკითხე მე.

— რასაკვირველია, სტალინი. იგი არა მარტო მე-20 საუკუნის, არამედ მსოფლიოს ყველა დროის უდიდესი პიროვნებაა. მოვა დრო და ისტორია სათანადოდ დააფასებს მას, ისე, როგორც დააფასა ალექსანდრე მაკედონელი, ნაპოლეონი და სხვები, დააფასებს და უპირველესთა შორის ყველაზე წინ დააყენებს. თანამედროვეების მიერ დიდი პიროვნების შეფასებას აზრი არა აქვს. ამას საუკუნეები სჭირდება. დიდი პიროვნება ისაა, ვინც რამდენიმე საუკუნის შემდეგ აღსდგება.

— რა შთაბეჭდილება მოახდინა თქვენზე ჰიტლერმა პირველად?

— პირველი ნახვისთანავე ჩემზე არანორმალურის შთაბეჭდილება დატოვა. ხელი რომ ჩამომართვა, ისეთი შეგრძნება მექონდა, თითქოს ხელში ბაყაყი ჩამიდეს, ხელი ცივი და ოფლიანი ჰქონდა, თვალები — ტყვიისფერი, გამოხედვა — სუსხიანი და რენტგენივით გადიოდა სხეულში.

მოსკოვში რომ ჩამოვედი, სტალინს ვუთხარი: ეს კაცი ნამდვილი გიჟია და მსოფლიოს დალუპავს-მეთქი.

— როდის ირწმუნეთ საბოლოოდ, რომ ომი გერმანიასთან გარდუვალი იყო?

— 1940 წლის 13 ნოემბერს, როცა საბჭოთა დელეგაცია ჩემი მეთაურობით უკანასკნელად ჩაეიდა გერმანიაში და შეხვდა გერმანიის მთავრობას.

გერმანია ამ დროს ჩაბმული იყო მეორე მსოფლიო ომში. ბერლინში გამოცხადებული იყო საგანგებო მდგომარეობა, რადგან ინგლისის თვითმფრინავები ბომბავდნენ, ამიტომ ჰიტლერმა რაიხსკანცელარიის ნაცვლად ბუნკერში მიგვიღო. იქ იყვნენ ჩემი კოლეგა რიბენტროპი და სხვა ოფიციალური პირები.

სიტყვა ჰიტლერმა აიღო. მოკლე მისალმების შემდეგ მან თქვა, რომ ინგლისი უკვე დამარცხებულია და დადგა დრო, რუსეთმა და გერმანიამ სამხრეთ-აღმოსავლეთ აზიის ქვეყნები გაინანილონო.

ჩვენ სტალინისაგან მკაცრი ღირეუქივა გვექონდა: არ ავყოლოდით ჰიტლერის ავანტიურას და კატეგორიულად მოგვეთხოვა პასუხი, რატომ იყრიდნენ თავს გერმანული შენაერთები რუმინეთსა და ფინეთში საბჭოთა კავშირის საზღვრების მიმართულებით.

ამ შეკითხვას ჰიტლერმა ყურადღება არ მიაქცია და საუბარი განაგრძო. იგი ლაპარაკობდა მშვიდად, ყოველგვარი „შპარგალკის“ გარეშე. წინადადებებს შორის პაუზებს აკეთებდა თარჯიმნისათვის,

რომელიც ჩემსა და ჰიტლერს შორის იჯდა. ეს გახლდათ გერმანული
ენის ბრწყინვალე მცოდნე ვალენტინ ბერეჟკოვი.

ჰიტლერმა 2 საათი ილაპარაკა. ზეპირად დაასახელა ყველა გერმანული
სამხედრო შენაერთი, სხვადასხვა ქვეყნებში რომ იდგა; ზეპირად
ჩამოთვალა ჯარის, თვითმფრინავების, ტანკებისა და სხვა ტექნიკის
რაოდენობა და განლაგება, რუკაზე ამა თუ იმ ნერტილს ისე აჩვენებდა
ჯოხით, რომ იქით არც კი იყურებოდა.

უდავო იყო, ჰიტლერს ავადმყოფურად განვითარებული მეხსიერება
ჰქონდა.

თავისი ორსაათიანი მონოლოგით მას უნდოდა ჩვენი ყურადღება
სხვაგან გადაეტანა და მთავარ საკითხზე, რაც ყველაზე მეტად გვანუხებდა,
პასუხი არ გაცეცა.

როგორც კი სათანადო მომენტი დავიჭირე, ისევ ვკითხე: ეს ყველაფერი
გასაგებია, მაგრამ რატომ იყრის თავს გერმანული შენაერთები საბჭოთა
კავშირის საზღვრის მიმართულებით, კერძოდ, რუმინეთსა და ფინეთში?

— ეს ისე, მანევრების მიზნით, — უხალისოდ ჩაიბურცუნა ჰიტ-
ლერმა და პათეტიკურად დააყოლა: როგორც ვთქვი, ინგლისი უკვე
დამარცხებულია, ახლა გერმანიასა და რუსეთს ისლა დარჩენიათ, რომ
სამხრეთ-აღმოსავლეთ აზიის ქვეყნები გაინანილონ.

— თუ ინგლისი დამარცხებულია, მაშინ რატომ ვზივართ ბუნეკერში,
რატომ რაიხსკანცელარიაში არ მიგვიწვიეთ? — შევეკითხე ჰიტლერს.

ამ სიტყვებზე ყველა გაშეშდა, სამარისებური სიჩუმე ჩამოვარდა.
რიბენტროპმა უხერხულობისგან თავი ჩაღუნა და პიჯაკის ლილს დაუნყო
წვალემა.

ჰიტლერი ჯერ გათეთრდა, მერე აენთო და ალბათ საბჭოთა დელე-
გაცია რომ არ ეყოფილიყავით, მთელ რისხვას თავზე დაგვატეხდა, მაგრამ
თავი შეიკავა. მერე ადგა, საათს დახედა და თქვა: აუცილებელი საქმე
მაქვს, საუბარს რიბენტროპი გააგრძელებსო, და არც კი დაგვემშვიდობა,
ისე წავიდა.

ბერლინიდან გულდამძიმებულები ებრუნდებოდით, ვერაფერზე
შევთანხმდით. სწორედ მაშინ მივხვდით, რომ გერმანია დღეს თუ ხვალ
თავს დაგვესხმოდა.

როცა მოსკოვში დავბრუნდით, სტალინმა მომხდარი ამბის შესახებ
უკვე ყველაფერი იცოდა. მან მხარზე ხელი გადამისვა და ლიმილით
მითხრა, — აბა, მითხარი, ვიაჩეს (ასე მეძახდა შინაურულად), როგორ
იყო, ჰიტლერმა რომ კინალამ გცემა?

მოლოტოვის შემდეგ სიტყვა აკადემიკოსმა პაჩესმა აიღო:

— ვიაჩესლავ მიხაილოვიჩ, გილოცავთ 9 მაისს, ამ დიდ დღესასწაულს,
რომელშიც თქვენ უდიდესი წვლილი მიგიძღვით. მე დღეს ბედნიერი ვარ,
რომ თქვენ შეგხვდით. ჩემს შთამომავლობას გადავცემ, რომ სუფრასთან
ვიჯეპი ისეთ გენიალურ პიროვნებასთან ერთად, როგორიც თქვენა
ხართ.

ამ სადღეგრძელოზე მოლოტოვმა გაიცინა და ჩაიბუბუნა: გენიოსი მარქსი იყო მხოლოდ. მან დანერგა გენიალური შრომა „კაპიტალი“, რომელიც ბოლომდე მგონი არავის წაუკითხავს, მათ შორის მეც...

ყველას გულიანად გაგვეცინა.

— ვიაჩესლავ მიხაილოვიჩ, ამბობენ, რომ სტალინი პირველად თქვენს სადღეგრძელოს სვამდა, მერე — მშობლებისას, მართალია? — ჰკითხა თამაზ ანდლულაძემ.

— Было такое дело — ჩაიბუბუნა მოლოტოვმა, — სახელით მხოლოდ რამდენიმე კაცს მოგემართადა, დანარჩენებს — გვარებით. იგი მთვრალი არავის უნახავს. დალევდა რამდენიმე ჭიქას და მერე სხვებს ასმევდა. სადღეგრძელოები ქართული წესით იცოდა, ჩვენც ასე დაგვაჩვია. მშობლების სადღეგრძელოს აუცილებლად იტყოდა. სუფრაზე იუმორი უყვარდა. საერთოდ, იგი იუმორის არაჩვეულებრივი ნიჭით იყო დაჯილდოებული, ოღონდ მისი იუმორი ყოველთვის რაიმე მიზანს ისახავდა.

მხოლოდ ერთხელ ვნახე, პირველად და უკანასკნელად, რომ სტალინმა ბევრი ღვინო დალია. ეს იყო ომის დაწყების პირველ თვეებში, როცა მოსკოვში ჩერჩილი ჩამოვიდა მოსალაპარაკებლად.

სტალინმა ქართული სუფრა გაშალა. სუფრასთან სამნი ვისხედით. სტალინი, ჩერჩილი და მე. სტალინი თამალობდა, სუფრა ქართულად წაიყვანა. მამაპაპური სადღეგრძელოები წარმოთქვა, თვითონაც ყველა ჭიქა დალია, ჩვენც ბოლომდე გვასმევდა; ჩვენ დაგვათრო, თვითონ თავი კარგად ეჭირა. მერე ჩერჩილს ისეთ საბუთებზე მოაწერინა ხელი, რომ მის ფასს ალბათ ინგლისში გაიგებდა.

აი, მაშინ დაერწმუნდი, რომ თურმე სტალინს ღვინის სმა კარგად შეეძლო.

— ვიაჩესლავ მიხაილოვიჩ, სტალინთან ყველაზე დაახლოებული პირი თქვენ იყავით, როგორ მოხდა, რომ თქვენი მეუღლე 10 წელი გადასახლებული იყო? — შევეკითხე მე.

Она пропала — მიპასუხა მოლოტოვმა. — მის ამბებს ხშირად ბერია მატყობინებდა. ჩემი ცოლი გამონაკლისი არ იყო. მთავრობის ბევრი წევრის ცოლი გადასახლეს, რომლებმაც ენას კბილი ვერ დააჭირეს. ამაში სტალინს არავითარი ბრალი არ მიუძღვის; დამნაშავე განურჩევლად ისჯებოდა, ასეთი იყო ჩვენი წესი.

— როგორ გგონიათ, მილიონობით რეპრესირებული ხალხიდან ყველა დამნაშავე იყო? — არ ვეშეუბოდი მე, მიუხედავად გაფრთხილებისა, რომ მისთვის უხერხული შეკითხვები არ დაგვესვა.

— იცით რა გითხრათ, ახალგაზრდავ, ეს რეპრესიები არ იყო, პარტია ებრძოდა თავის იდეურ მტრებს. ეს ბრძოლა 1917 წელს დაიწყო, მაშინ ძნელი დრო იყო, ახალგაზრდა საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ ბევრი ბოროტი ძალა მოქმედებდა. იყო დივერსიები: აფეთქებდნენ ხიდებს, საწყობებს, ქარხნებს, ფაბრიკებს, მწყობრიდან გამოჰყავდათ

ელსადგურები. გადამჭრელი ზომები რომ არ მიგველო 1937 წელს, როცა გერმანიასთან ომი კარზე იყო მომდგარი, დღეს 9 მაისს ვერ ვიზიემებდით.

შეიძლება დალუპულთა სიაში უდანაშაულონიც მოხვდნენ, მაგრამ რა უნდა გვექნა. ჩვენ ასიათასობით დამნაშავეთა სიები მოგვედიოდა, რომელთა გადამოწმება პრაქტიკულად შეუძლებელი იყო. ამიტომ იძულებული ვიყავით დავყრდნობოდით ადგილობრივ ხელისუფლებას.

— ვიარესლავ მიხაილოვიჩი, მითხარით, ვინ უფრო სასტიკი იყო, ლენინი თუ სტალინი? — ვკითხე მოულოდნელად.

— თქვენ რა, ხუმრობთ? — გაკვირვებით შემომხედა მოლოტოვმა, — რასაკვირველია, ლენინი. როგორ გგონიათ, იმნაირი რბილი კაცი, როგორსაც ახლა ლენინს ხატავენ, ამოდენა რევოლუციას მოახდენდა?

ლენინი იყო უსასტიკესი პიროვნება მათ შორის, ვისაც მე ვიცნობდი, საოცრად მომთხოვნი, დავალების შეუსრულებლობას არავის აპატიებდა, მონინალმდეგეებს სასტიკად სჯიდა, იდეური მტრების მიმართ დაუნდობელი იყო.

მახსოვს, ერთხელ ტროცკის წინააღმდეგ შექმნა სარევიზიო ჯგუფი და ჯგუფის ხელმძღვანელად მე დამნიშნა, თანაც დამიბარა და მითხრა: ტროცკის საქმეები კარგად გამოიკვლიე, იგი უნდა მოეთხაროთო. მე მაშინ ახალგაზრდა ვიყავი და ენერგიულად შევეუდექი დავალების შესრულებას. შევადგინე ტროცკის საწინააღმდეგო, ჩემი აზრით, გამანადგურებელი საბუთები და პოლიტიბიუროს სხდომაზე მოხსენებით გამოვედი. ლენინი მაგიდის თავში იჯდა, მე — ბოლოში. ჩემი მოხსენების წინ ლენინმა პატარა ქალაღზე ფანქრით დანერილი ბარათი გამომიგზავნა:

„ამხ. მოლოტოვს!

აბა, თქვენ იცით ახლა, ისე უნდა დაარტყათ ტროცკის, რომ მისგან აღარაფერი დარჩეს, არ დაინდოთ, ამხილეთ ყველაფერში.

პ.ს. ამ ბარათს რომ წაიკითხავთ, დახიეთ, ხელში რომ არავის ჩაუვარდეს.

ლენინი“.

მე გამოვედი მოხსენებით და დარწმუნებული ვიყავი, რომ ტროცკი მიწასთან გაეასწორო, მაგრამ სხდომის შემდეგ ლენინმა მითხრა: ეგ რა ჰქენით, იმისთვის დახარჯეთ ამდენი დრო, რომ ტროცკის მოფერებოდით? მე თქვენ უფრო პრინციპული მეგონეთ, თქვენ კი ლოიალური ყოფილხართ. შემდეგში ასე გაგიჭირდებათ ჩვენთან მუშაობა.

— ვიარესლავ მიხაილოვიჩი, თქვენ თქვით, რომ სტალინი ძლიერი პიროვნება და მოქნილი პოლიტიკოსი იყო. დაგვისახელეთ ამ აზრის დამადასტურებელი რამდენიმე ფაქტი — სთხოვა პაჩესმა.

— სტალინი რომ ძლიერი პიროვნება იყო, ამაზე თუნდაც ის ფაქტი მეტყველებს, თუ როგორ აჯობა მან რევოლუციის აღიარებულ ბელადებს: ტროცკის, ზინოვიევის, კამენევის, ბუხარინს, რომ არაფერი ეთქვათ სხვებზე, — მათთან ბრძოლის მოგება არანაკლებ ძნელი იყო, ვიდრე სამამულო ომში გამარჯვება.

მახსოვს ერთი ასეთი ფაქტიც: ახალგაზრდა საბჭოთა კავშირი მონაწილეობას იღებდა მსოფლიოს დიდი სახელმწიფოების წარმომადგენელთა მოლაპარაკებაში. მე მაშინ მინისტრთა საბჭოს თავმჯდომარე გახლდით და დელეგაციას ვმეთაურობდი. სხდომის პირველ დღეს უცხოეთის რამდენიმე ქვეყანამ წარმოგვიდგინა საბუთები, რომლის მიხედვითაც ჩვენ უნდა გადავცხადოთ ნიკოლოზ II-ის დროინდელი რუსეთის ვალეები.

თანხა ძალიან დიდი იყო და მე პანიკაში ჩავვარდი. ჩვენს ისედაც გაძვალტყავებულ ქვეყანას ამ ვალის გადახდა არაფრით არ შეეძლო. არა და, ფაქტი სახეზე იყო – ხელი უნდა მომეწერა როგორც სახელმწიფოს ერთ-ერთ მეთაურს, რომელმაც მემკვიდრეობით მიიღო მეფის რუსეთი. ამას კატეგორიულად მოითხოვდნენ ჩემგან და გამოსავალიც არ ჩანდა.

შესვენების დროს დავურეკე სტალინს და მოვახსენე საქმის ვითარება.

— მოანერეთ ხელი, — მითხრა მან მცირეოდენი პაუზის შემდეგ, — ოღონდ სხდომაზე 15-20 წუთი დააგვიანეთ.

— თქვენ გესმით რამოდენა თანხაზეა ლაპარაკი? — მეგონა, ვერ გაიგო ჩემი ნათქვამი.

— მოანერეთ ხელი, — გამიმეორა სტალინმა და ყურმილი დაკიდა.

სხდომაზე შესვლა დავაგვიანე. ამ 15-20 წუთის განმავლობაში ვერაფრით ვერ მოვიფიქრე, რა გადაწყვიტა სტალინმა. ფიქრი ტვინს მიღრღნიდა, ათასნაირმა ვარიანტმა გამიელვა თავში, მაგრამ გამოსავალი ვერაფრით ვერ მოვნახე.

სხდომაზე 20 წუთის შემდეგ შევედი. თავმჯდომარემ გამოაცხადა: ამ რამდენიმე წუთის წინ მოსკოვიდან მივიღეთ დეპეშა — ბატონი მოლოტოვი 2 საათის წინ გადაუყენებიათ მინისტრთა საბჭოს თავმჯდომარის პოსტიდან, ამიტომ მის ხელმოწერას ძალა აღარა აქვს და შეუძლია დატოვოს დარბაზი.

სიხარულისაგან მინდოდა მეყვირა! ეს როგორ მოიფიქრა, ყველაფერი რა უზრალოდ გადაწყვიტა... აღელვება რომ დამეფარა, სასწრაფოდ დაეტოვე დარბაზი.

ასე გადამიყვანეს სხვა თანამდებობაზე. მაგონდება ასეთი ფაქტიც:

მეორე ფრონტის გახსნის შემდეგ ჩვენი მოკავშირეები დიდ წინააღმდეგობას წააწყდნენ და დახმარებაც გვთხოვეს. სტალინმა გასცა ბრძანება და აღმოსავლეთის ფრონტზე გერმანელებს სასტიკად შეუუტით, ვაიძულეთ დასავლეთის ფრონტიდან მოეხსნათ ჯარები და ჩვენს ფრონტზე გადმოესროლათ. მოგვიანებით გერმანელები მიხვდნენ, რომ ომის ბედი გადაწყვეტილი იყო და, სეპარატული ზავის იმედით, დასავლეთის ფრონტზე პრაქტიკულად შეწყვიტეს წინააღმდეგობა.

შეიქმნა საშიშროება, რომ ბერლინს მოკავშირეთა ჯარები აიღებდნენ, მაგრამ ჯარები ელბასთან გაჩერდნენ და ერთი ნაბიჯიც აღარ გადაუდგამთ წინ, სანამ ჩვენები არ შეუერთდნენ.

ამ ფაქტის გამო, ჩერჩილი გამაგებული სწერდა რუზველტს: ბერლინი-

დან რაც უფრო შორს ჩამოვართმევთ ხელს რუსეთს გამარჯვებისათვის, მით უკეთესი იქნება ევროპისთვის.

რუზველტმა ამ წერილს ყურადღება არ მიაქცია. მაშინ ჩერჩილმა მოკავშირეთა ჯარების სარდალს, გენერალ ეიზენჰაუერს მიმართა თხოვნით, რომ სასწრაფოდ დაეწყით შეტევა.

ეიზენჰაუერმა უპასუხა, რომ მას რუზველტის გარეშე ამ საქმის გადაწყვეტა არ შეუძლია.

ახლა ჩერჩილი სთხოვს ინგლისის ჯარების სარდალს, გენერალ მონტგომერს, რომ სასწრაფოდ დაიწყონ შეტევითი ოპერაციები, მაგრამ მონტგომერმაც ვერ გადაწყვიტა ეს საკითხი, ვინაიდან გაერთიანებულ ჯარებს ეიზენჰაუერი სარდლობდა.

როგორ გგონიათ, რატომ არ დაიძრა მოკავშირეთა ჯარები ბერლინის ასაღებად?

როგორც მოგვიანებით გაირკვა, სტალინმა რუზველტს მისწერა საიდუმლო წერილი, დაახლოებით ასეთი შინაარსის: ამ ომში რუსეთმა ყველაზე დიდი მსხვერპლი გაიღო, ამიტომ ისტორიის კანონზომიერება მოითხოვს, რომ ბერლინი რუსებმა აიღონ. თქვენ თუ ამაში მხარს არ დაგვიჭერთ, მაშინ ჩვენ მეორედ მოგვინევს ბერლინის აღება და, შესაძლოა, სხვა ქვეყნების გათავისუფლებაც. თუ მხარს დაგვიჭერთ, როცა ბერლინს ავიღებთ და გერმანიასთან ომს დავამთავრებთ, მერე დაგეხმარებით იაპონიასთან ომის მალე დამთავრებაში.

ჩერჩილმა ამ წერილის შესახებ იაპონიასთან ომის დამთავრების შემდეგ გაიგო და მიხვდა, რომ სტალინმა ერთხელ კიდევ გააცურა.

– ვიარჩესლავ მიხაილოვიჩ, როდის გაიგეთ, რომ ამერიკელებმა ატომური ბომბი გამოსცადეს?

– პოტსდამის კონფერენციაზე, 1945 წელს, როცა ბომბი გამოსცადეს, მეორე დღესვე. ეს ასე მოხდა:

დილით ჩერჩილმა და ტრუმენმა მოითათბირეს, როგორ შეეტყობინებინათ ეს ამბავი სტალინისათვის. ისინი დარწმუნებული იყვნენ, რომ სტალინს გული შეუწუხდებოდა.

როცა პირველი შესვენება გამოცხადდა, ტრუმენმა ხელკავი გამოსდო სტალინს და ფანჯარასთან მიიყვანა. ჩერჩილი შორიახლოს იდგა, სტალინის რეაქცია აინტერესებდა.

– მართლა? – შეეკითხა სტალინი ტრუმენს ისე, რომ წარბიც არ შეუხრია.

როგორ წარმოიდგენდნენ ჩერჩილი და ტრუმენი, რომ სტალინმა მათზე ადრე შეიტყო ატომური ბომბის გამოცდის შესახებ და უკვე დაურეკა კურჩატოვს, დაეჩქარებინათ ატომურ ბომბზე მუშაობა.

განა სტალინის პოლიტიკურ ნიჭზე არ მეტყველებს ის ფაქტი, რომ მთელი ომის განმავლობაში გერმანიამ ვერაფრით ომში ვერ ჩააბა იაპონია?

15 წუთი ესაუბრა სტალინი იაპონიის საგარეო საქმეთა მინისტრს – მატუოკოს და ეს საკმარისი აღმოჩნდა, რომ იაპონია, გერმანიასთან ერთად, ომში აღარ ჩაბმულიყო.

— მაინც რა უთხრა ასეთი მაცუოკოს?

— ეს აზრი აწვალებდა ჰიტლერსაც; მან კატეგორიულად მოსთხოვა კანარისს, გაეგო სტალინისა და მაცუოკოს საუბრის შინაარსი, მაგრამ ამას ვერ მიაღწია.

მაცუოკო 1945 წელს დახვრიტეს, ვინ იცის, იქნებ სადმე მემუარებში მოიხსენიებს კიდეც ამ ფაქტის შესახებ.

თვითონ სტალინი, რაც საჭირო არ იყო, ღმერთსაც არ გაანდობდა.

— ვიარესლავ მიხაილოვიჩი, რატომ გაათავისუფლა სტალინმა ძერჟინსკი თანამდებობიდან? — შევეკითხე მე.

— ეს ასე არ იყო, ახალგაზრდავ. ძერჟინსკი უდიდესი ავტორიტეტი იყო. მაშინ ყველაზე მეტად ხე-ტყის დამამზადებელ სამინისტროს უჭირდა, ამიტომ საქმის გამოსასწორებლად გადაიყვანეს იქ მინისტრის პოსტზე.

— ცნობილია, რომ ბოლო წლებში სტალინი განანწყენდა ძერჟინსკიზე, განსაკუთრებით „ქართული ინციდენტის“ შემდეგ; გარდა ამისა, ძერჟინსკიმ სტალინს გვერდი აუარა და თბილისიდან დაბრუნებულმა, კრუპსკაიას დახმარებით, პირველი ინფორმაცია ლენინს მიანოდა. იქნებ ამან განანწყენა სტალინი? — არ ვეშევბოდი მე.

— ახალგაზრდავ, თქვენ ეგ საკითხი კარგად გცოდნიათ, — მომიჭრა მოლოტოვმა. სარა მიხაილოვნამ შეგვახსენა, რომ უკვე 2 საათზე მეტხანს ვისხედით სუფრასთან. ჩვენ არ ვთმობდით პოზიციებს, ვინ იცის, ოდესმე კიდე შეეხვებოდით მოლოტოვს?

ეტყობა, მოლოტოვიც კარგ ხასიათზე იყო, მოენონა ჩვენი ჯგუფი და ამიტომაც გვიყვებოდა გატაცებით საინტერესო ამბებს, რაც თურმე იშვიათი შემთხვევა იყო. სხვა დროს იგი თავს არიდებდა უხერხულ შეკითხვებს.

— რას გვეტყვით ხრუშჩოვის შესახებ? — შევეკითხე მოულოდნელად.

— იგი უდავოდ ნიჭიერი კაცი იყო, მაგრამ გაუნათლებელი და საშინელი თავხედი.

— ბერიას შესახებ?

— ბერია უნიჭიერესი კაცი იყო, არაადამიანური ენერგიის მქონე და შრომისმოყვარე. შეეძლო კვირების განმავლობაში დაუძინებლად ემუშავა, მაგრამ ერთი ცული თვისება ჰქონდა: ორპირი იყო. ჩემთან ერთს იტყოდა, მიქოიანთან — მეორეს, ხრუშჩოვთან — მესამეს, სტალინთან — მეოთხეს და ისე გადახლართავდა ძაფებს, რომ იქიდან გამოძრომას დიდი ხანი ვუნდებოდით.

რაც შეეხება ბრალდებას, რომ ბერია უცხოეთის აგენტი იყო — მტკნარი სიცრუეა. მას დანაშაულის გარდა საბჭოთა კავშირის წინაშე დიდი დამსახურებაც ჰქონდა.

— რატომ არ დაუჭირეთ მხარი ბერიას, როცა სტალინის შემდეგ პოლიტიბიუროში დაჯგუფება დაიწყო? — დროს არ ვკარგავდი მე.

— ბერიაშ დამირეკა და შემომთავაზა მათ ჯგუფს მიემხრობოდი, მე პირიქით ვურჩიე, — ჩვენი პოზიცია დაეჭირა. არ დამიჯერა და ყურმილი დამიკიდა, ეგონა, ხრუშჩოვის ჯგუფს ადვილად გაუსწორდებოდა, მაგრამ ხრუშჩოვი მასზე უფრო ეშმაკი აღმოჩნდა. ჩემთვის რომ დაეჯერებინა, ისტორიის ჩარხი სხვანაირად დატრიალდებოდა.

— მოგწონთ თუ არა ახლანდელი მთავრობის საგარეო პოლიტიკა? — არ ამოვასუნთქე მოლოტოვი.

— არა, სწორი გზით არ მიჰყავთ სახელმწიფო. ხრუშჩოვმა და ბრეჟნევმა ბევრი შეცდომა დაუშვეს. არაფრით არ შეიძლებოდა ჩინეთისა და ამერიკის დაკარგვა, ჩვენ სანთელივით ვუფრთხილდებოდით მათთან ურთიერთობას.

მე ყველა მომხდარ ფაქტზე ჩემს აზრს ვწერ, ერთ ცალს ცენტრალურ კომიტეტს ვუგზავნი, მეორეს ჩემთვის ვიტოვებ, მაგრამ ჩემს ნათქვამს არავინ ანგარიშს არ უწევს.

— როგორ გექცევიან მთავრობის წევრები?

— აქამდე ყურადღებას არავინ მაქცევდა. პენსია დამინიშნეს 160 მანეთი. ეს იყო და ეს. მე ბევრჯერ მივწერე ბრეჟნევს, რომ მიველე, მინდოდა ზოგიერთი რჩევა მიმეცა, მაგრამ ჩემი თხოვნა ყურად არ იღო. მხოლოდ ერთხელ იყო, რომ მითხრეს: ცენტრალურ კომიტეტში მიგიღებენო, მანქანაც გამომიგზავნეს. მე საგანგებოდ მოვემზადე, ახალი კოსტიუმი ჩავიცვი, ვიფიქრე, ბრეჟნევი თუ არა, ცენტრალური კომიტეტის რომელიმე მდივანი მაინც მიმიღებს-მეთქი. მიმიღო ვიღაც ცხვირმოუხოცავმა სექტორის გამგემ. მე, რასაკვირველია, მასთან საუბარი ვითაკილე, დავიხურე ქუდი და სახლში წამოვედი. ეს იყო და ეს. მერე არავის ჩემთვის აღარ მოუკითხავს.

— რაზე გწყდებათ ყველაზე მეტად გული? — ცაიტნოტში ჩავარდნილ მოჭადრაკესავით ვჩქარობდი.

— პარტიიდან რომ გამრიცხეს. მე ლენინის ხელმოწერილი მანდატი მაქვს. კომუნისტურ პარტიას მთელი ჩემი არსებით ვემსახურებოდი, მთელი ჩემი სიცოცხლე შევწირე და არავის ჰქონდა უფლება, მე პარტიიდან გავერიცხე და № 1 მანდატი ბრეჟნევისათვის მიეცათ.

მე თავს დღემდე ლენინური პარტიის წევრად ვთვლი, სანეეროსაც ყოველთვის ურად წესის მიხედვით ვიხდი. ახლა, მადლობა ღმერთს, ანდროპოვმა აღმადგინა პარტიის რიგებში, ბოლო წლებში ეს იყო ჩემთვის ყველაზე ბედნიერი წუთები.

ამჟამად პენსიაც მომიმატეს, 300 მანეთი გამიხდა, მანქანაც მემსახურება, თუ დამჭირდა.

— ვიაჩესლავ მიხაილოვიჩი! — ახლა პაჩესი შეეკითხა, — აგერ 100 წელს უახლოვდებით, მითხარით, გეთაყვა, როგორც ექიმს, რით იკვებებოდით და ნერვიულობდით თუ არა.

— ვიკვებებოდი ყველაფრით, რისი საშუალებაც მქონდა. რაც შეეხება ნერვიულობას, ნერვიულობა არ შემხვედრია — თქვა ღიმილით და

დაუმატა: რევოლუციის წინ დაჭერები, მერე სამოქალაქო ომი, მერე ბრძოლა კულაკების წინააღმდეგ, კოლექტივიზაცია, 37 წელი, ცოლის გადასახლება, მერე ომი, დანგრეული ქვეყნის აშენება, მძიმე საგარეო პოლიტიკა, სტალინის შემდეგ სამსახურიდან გაგდება, პარტიიდან გარიცხვა... არა, ნერვიულობა არ შემხვედრია, — ისევ ჩაიღიმა და წამოაღდა.

(მარცხნიდან: ზაურ კონტრიძე, პოეტი ფელიქს ჩუევი, ანზორ ერქომაიშვილი, ვიარსლავ მოლოტოვი შვილიშვილთან ერთად, აკადემიკოსი ალექსანდრე ჰაჩესი, თამაზ ანდლულაძე და ნომრევან ჯორჯაძე

მოლოტოვი დაიღალა, ხუმრობა ხომ არ იყო, ჩვენთან ერთად სუფრასთან ორსაათნახევარი დაჰყო.

ჩვენი ბოლო თხოვნა — ჩვენთან სამახსოვრო ფოტოსურათი გადაეღო — მასთან ყველაზე დაახლოებულმა პირმა, ბატონმა ნომრევანმა გადასცა.

ეზოში გამოვედით. მოლოტოვი შუაში ჩავიყენეთ და ფოტოსურათი გადავიღეთ.

იგი გულთბილად დაგვემშვიდობა: გადაეცით ჩემი სალამი და გულწრფელი სიყვარული ქართველ ხალხს — გვითხრა მან ბოლოს და მე გუმანით მივხვდი, რომ ეს იყო ჩვენი პირველი და უკანასკნელი შეხვედრა.

ერთი წლის შემდეგ, ნოემბერში, იაპონიაში გახლდით, როცა გაზეთებმა გამოაქვეყნეს ცნობა მოლოტოვის გარდაცვალების შესახებ.

19876.

ჩელა

1972 წელს ანსამბლი „რუსთავი“ ზურაბ სოტკილაეასთან ერთად საგასტროლოდ იმყოფებოდა სამეგრელოსა და აფხაზეთში, სადაც ოთარ თაქთაქიშვილის სუიტას „მეგრულ სიმღერებს“ ასრულებდა. თავიდან კონცერტებს თვითონ ბატონი ოთარი დირიჟორობდა, შემდეგ – ოდისეი დიმიტრიადი, რადგან თაქთაქიშვილი მოსკოვში გამოიძახეს.

იტალიიდან ახალდაბრუნებული ზურაბ სოტკილაეა ბრწყინვალე ფორმად იყო, „რუსთავის“ მომღერლებიც ახალგაზრდები იყვნენ და კონცერტები სიმღერის ნამდვილ ზეიმად იქცა. საკონცერტო დარბაზებში ტევა არ იყო. წარმატებით მოვიარეთ ზუგდიდი, ფოთი, სენაკი, ხობი, გაგრა, ბიჭვინთა, ოჩამჩირე, სოხუმი... კონცერტების შემდეგ იყო გადაპატიჟებები, დილამდე გრძელდებოდა პურმარილები. მოგესხენებათ, მეგრელებმა და აფხაზებმა შესანიშნავი მასპინძლობა იციან. მოკლედ, მშვენიერი დრო გავატარეთ.

ბოლო კონცერტი გალში იყო დანიშნული. ჩვენი ანსამბლის სოლისტი ჯუმბერ ყოლბაია გალელი იყო და იქ შესანიშნავი ოჯახი ჰქონდა. მამამისმა, ვალოდია ყოლბაიამ, ჩვენ პატივსაცემად დიდებული სუფრა გაშალა, 200 კაცი მოინვია სტუმრად, მათ შორის – რაიონის ხელმძღვანელობა და ცნობილი პიროვნებები.

მეორე დღეს ბერლინში სტუდენტთა და ახალგაზრდობის მსოფლიო ფესტივალი იწყებოდა, რომელიც სოტკილაეას უნდა გაეხსნა ახალი სიმღერით, მაგრამ ზურგიკო თავის სტიქიაში იყო, ისეთი წარმატება ჰქონდა კონცერტებზე, ისე კარგად გრძნობდა თავს მშობლიურ კუთხეში ნათესავებსა და ნაცნობებ-მეგობრებს შორის და ისე ლაზათიანად მოილხინა, რომ ბერლინში აღარ გაფრინდა და ფესტივალს ახლობლებთან ყოფნა და ქეიფი არჩია, რაც კინალამ ძვირად დაუჯდა, მაგრამ ბატონმა ოთარ თაქთაქიშვილმა უშველა.

მოკლედ, იმ დღეს ვალოდია ყოლბაიას ოჯახში დიდი ლხინი გაიმართა, თამადის ყოველ სადღეგრძელოს სიმღერები მოსდევდა. ზურაბ სოტკილაემ ჯერ ულამაზესი მეგრული სიმღერებით, ხოლო შემდეგ ლეინის სმით განაცვიფრა იქ მყოფნი. გვერდით „რუსთავის“ მომღერლები ედგნენ, გუგუნებდა დიდებული სუფრული სიმღერები. იხარა ყოლბაიების ჭირმა, სიმღერამ სივრცეში გაინავარდა, „ცამცა გაიდარბაზა“. სუფრა ნამდვილ კონცერტს დაემსგავსა, საოცარ სანახაობად იქცა, იყო ტაშის

გრიალი; კონცერტების მსგავსად, სოტკილავას და „რუსთავს“ სიმღერებს ამეორებინებდნენ, თითქმის მთელი გალი ყოლბაიების ეზოსთან მოგროვდა. ეზოსთვის ალყა შემოერტყათ და გარედან ისმენდნენ უცნაურ კონცერტს – ვინ იცის, კიდევ როდის შეხედებოდნენ გალში მათ უსაყვარლეს თანამემამულეს, საქვეყნოდ ცნობილ ვარსკვლავს ზურაბ სოტკილავას.

სუფრა ეშხში შევიდა. თამადამ გალელი მოხუცი მომღერლების სადღეგრძელო შესვა; მხოლოდ ახლა შევნიშნე თამადისაგან ცოტა მოშორებით, ხელმარცხნივ მჯდარი აკაკი ხარებავა, კოტე ჩიკვატია, ვალიკო ჩხეტია და კიდევ რამდენიმე გალელი მომღერალი. მე მათ 1969 წლიდან ვიცნობდი.

...იმ პერიოდში საქართველოს სატელევიზიო ფილმების სტუდიაში მუსიკალურ რედაქტორად ვმუშაობდი. გალის გუნდზე მუსიკალური ფილმის გადაღება დაიგეგმა, ამიტომ საჭირო გახდა გუნდის მოსმენა, რეპერტუარის პერჩევა და ფონოგრამების ჩანერა. ამ საქმის მოსაგვარებლად გალში გაემგზავრა ქართული სიმღერის დიდი ქომაგი, ტელევიზიის ხალხურ გადაცემათა რედაქციის იმჟამინდელი მთავარი რედაქტორი, ბ-ნი სოლომონ ლაფაური, რომელმაც თან წამიყვანა. აბა უარს როგორ ვეტყვოდი, როცა მეგრული სიმღერის მოსმენა ჩემთვის დიდი ნეტარებაა. იგი სიცოცხლის ხალისს მმატებს, ხან სევდას მომგვრის, ხან ამაფორიაქებს და ენერგიით მავსებს. ამ სიმღერებში საოცარი ძალით აისახება ადამიანის სულიერ განწყობილების ულამაზესი ნიუანსები.

სამეგრელოს ყოველთვის ჰყავდა შესანიშნავი მომღერლები, რომელთა ხსოვნასაც ხალხი თვალისჩინივით უფრთხოლდება. მარტო ელენე ჭუბაბრია და ნოკო ხურცია რად ღირს. მათი ხმები მთელი ცხოვრება აკომპანემენტად დამყვება.

მეგრულ სიმღერას ერთი არაჩვეულებრივი თვისება აქვს – სიყვარულისთვის განაწყობს ყველას.

მეგრული სიმღერა ყოველთვის რჩება ჩემი გულის მესაიდუმლედ.

ადრიანი დილა იყო, როცა ჩვენი მატარებელი გალის რკინიგზის სადგურში გაჩერდა. დაგვხედნენ გალის რაიკომის რამდენიმე ხელმძღვანელი მუშაკი და კულტურის განყოფილების გამგე.

გუნდის მოსმენა 12 საათზე იყო დანიშნული. მანამდე მდინარის პირას

აკაკი ხარებავა

ახალგახსნილ რესტორანში წაგვასაუზმეს, შემდეგ ქალაქში გაგვასეირნეს და დათქმულ დროს კულტურის სახლში მივედით.

წინ დიდულვამიანი, სიმპათიური მოხუცი შემოგვეგება; დაღარული კეთილი სახე ჰქონდა, თვალები ახალგაზრდულად უციმციმებდა, მარჯვენა თვალი ოდნავ ჰქონდა მოჭუტული, თავზე ბოხოხი ეხურა, მუქი ყავისფერი დიდჯიბებიანი ხალათი ეცვა, წელზე განიერი ქამარი ერტყა. როცა კიბეზე ავედით, სწრაფად მოიხადა ქუდი და გალიმებული შემოგვეგება. ბატონი აკაკი ხარებავა! – წარმოგვიდგინა მოხუცი კულტურის განყოფილების გამგემ. სოლომონ ლაფაურმა იგი გადაკიცნა, მე მორიდებით ჩამოვართვი ხელი. აკაკი ძალიან უყვარდა ბაბუაჩემს – არტემ ერქომაიშვილს. უნდა ნახო, როგორ მღერის, მეგრული სიმღერის ნამდვილი დიდოსტატიო, – იტყოდა ხოლმე ბაბუა არტემი.

ახლა სოლომონ ლაფაურმა წარუდგინა ჩემი თავი ბატონ აკაკის: ანსამბლ „რუსთაის“ ხელმძღვანელი გახლავთ, არტემ ერქომაიშვილის შვილიშვილიაო. ბაბუას ხსენებაზე აკაკის სახე გაებადრა. „დიდი კაცი იყო, დიდი მგალობელი, გურული სიმღერის პატრიარქი“, – თქვა ბატონმა აკაკიმ, შემდეგ თვალები ეშმაკურად მოწკურა: „რავა ჩვენი ჯგირი კოჩი?“ – ჯუმბერ ყოლბაია იგულისხმა. „რუსთაი“ მაშინ ახალდაარსებული იყო, მაგრამ პოპულარობა უკვე მოპოვებული ჰქონდა. ამიტომ უხაროდა ბატონ აკაკის, რომ მისი გაზრდილი ნიჭიერი მომღერალი ჯუმბერ ყოლბაია ანსამბლ „რუსთაის“ სოლისტი იყო და ტელეეზიით ხშირად გამოდიოდა.

დარბაზში შევედით, სცენაზე 80-ზე მეტი ქალი და მამაკაცი იდგა. დაიწყო მოსმენა, „ოდოიას“ უცნობი ვარიანტი იმღერეს, გაოგნებული დაერჩი, ეს იყო საათივით აწყობილი იშვიათი გუნდი, შესანიშნავი მეჩონგურე ქალებითა და ბრწყინვალე სოლისტებით. გუნდს მდიდარი რეპერტუარი ჰქონდა. ძირითადად მეგრულ სიმღერებს მღეროდნენ, მაგრამ აფხაზურ სიმღერებსაც მშვენივრად ასრულებდნენ.

გუნდი არაჩვეულებრივ ვარიანტებს ასრულებდა, ჩემთვის უცხოა და საინტერესოს. იმღერეს „ძველი მაყრული“, „კუჩხა ბედიწერი“, „მიორს ფაცხა“, „ვახტანგური“, „ჩაგუნა“, „არამი დო შარიქა“, „კოდორული მაყრული“, „დაჭრილის სიმღერა“, „შარათინი“ და სხვა.

ბოლოს აკაკი ხარებავამ თვითონ აიღო ჩონგური, დინჯად ააწყო, მერე სიმებს ჩამოჰკრა ხელი და, რომ იტყვიან, ჩონგურს ჯადოსნური ხმოვანება მისცა, „აჰო ჩელა, ვიშო ბუსქა“, – გაისმა მისი ოდნავ ხრინწიანი, მაგრამ სასიამოვნოდ მობერებული ხმა; მერე აღარ მახსოვს, რა მოხდა. როცა სიმღერა დამთავრდა, გამახსენდა ბაბუა არტემის ნათქვამი და მივხვდი, რომ ჩემ წინ მართლაც მეგრული სიმღერების ნამდვილი ჯადოქარი იდგა.

გუნდის მოსმენა დასრულდა. ფონოგრამების ჩასანერად შევარჩიეთ საჭირო სიმღერები, რომლებიც შემდეგ ფოლმად უნდა გადაეღოთ.

აკაკი ხარებავა (შუაში) გუნდის წევრებთან

შევთანხმდით, რომ ხმის ჩამწერი ჯგუფი ლევან ქიშმიშევის მეთაურობით ორი დღის შემდეგ ჩამოვიდოდა.

გალში ორი კვირა დავრჩით, გუნდის სიმღერები კარგად ჩავინერეთ და ფონოგრამები გავამზადეთ კინოგადაღებისთვის. ამ ხნის განმავლობაში ადგილობრივი ანსამბლის წევრები ოჯახებში გვეპატიუებოდნენ, ერთმანეთს გადაება არაჩვეულებრივი საღამოები, ვისმენდით უნიკალურ სიმღერებს. დღემდე სიამოვნებით ვიგონებ იმ შეხვედრებს. აკაკი ხარებავა ყველგან დაგვყვებოდა, იგი ბევრს მიყვებოდა ძველი დროის გურულ და მეგრულ მომღერლებზე, იხსენებდა ლეგენდარულ სოლისტებს. ორი კვირის განმავლობაში ზღვა ინფორმაცია მომანოდა. ბატონი აკაკი, ჩემი თხოვნით, სუფრასთან „ჩელას“ თითქმის ყოველ საღამოს ასრულებდა. მონუსხულობით ვიჯექი და ვფიქრობდი, ალბათ მხოლოდ ღმერთის ხელი თუ ურევია მის სიმღერაში, თორემ როგორ შეიძლება ადამიანმა ასე არაამქვეყნიურად გვაზიაროს-მეთქი ზღაპრული სამყაროს გრძნეულ ჰანგს.

ერთი თვის შემდეგ რეჟისორმა ზაალ კაკაბაძემ დაიწყო ფილმ-კონცერტ „კოლხური სუიტის“ გადაღება, რომლის დროსაც ერთი საინტერესო სიახლე გამოაშკარავდა – აკაკი ხარებავა შესანიშნავი მსახიობი გამოდგა, იგი საუცხოოდ ასრულებდა სახასიათო როლებს. ვისაც „კოლხური სუიტა“ უნახავს, ამაში უთუოდ დამეთანხმება.

...აი, ასე გავიცანი აკაკი ხარებავა და მისი მეგობარი მომღერლები, ამიტომ იმ დღეს მათი დანახვა სუფრაზე განსაკუთრებით გამიხარდა. მათთან მივედი, მოვიკითხე, მოვეფერე და ბატონ აკაკის ვთხოვე, იქნებ ერთი სიმღერა შეასრულოთ-მეთქი. მან ჩემი თხოვნა შორს დაიჭირა: აქ ასეთი ხალხი მღერის, – სოტკილავა, „რუსთავი“ – და ჩვენი სიმღერა რა გამოსაჩინაო. ვერაფრით ვერ დავითანხმე. მაშინ ზურიკოსთან მივედი, აკაკი და მისი მომღერლები დავანახე და ვუთხარი, იქნებ სთხოვო მოხუცებს, ერთი სიმღერა შეასრულონ, შენ უარს არ გეტყვიან-მეთქი.

ზურიკომ ხათრი არ გამიტეხა, თუმცა მას და ანსამბლ „რუსთავის“ მომღერლებს, ცოტა არ იყოს, დაეჭვება შეენიშნე, ალბათ გაიფიქრეს, ამ ბერიკაცებმა რა უნდა იმღერონო.

ზურიკომ სუფრა გააჩუმა და სთხოვა ბატონ აკაკის შეესრულებინა ერთი სიმღერა.

დიდი თავებატიყის შემდეგ ბატონი აკაკი დასთანხმდა და ჩონგური მოითხოვა, მუქი ნაბლისფერი ძველებური დიდი ჩონგური მოუტანეს. დინჯად ააწყო, თავი ასწია და სიმებს ჩამოჰკრა. ჯერ რა ლამაზად დაუკრა სიმღერის შესავალი! ასეთი რამ აქამდე არ გამეგონა. ვერავინ გაიგო, რომ ეს „ჩელას“ შესავალი იყო. ვირტუოზულად უკრავდა, ჩონგურს ისე აჟღერებდა, როგორც ორკესტრს. შესავლის შემდეგ კბილნაკლულმა მოხუცმა დრო-ჟამისგან ოდნავ სახეცვლილი, მაგრამ საოცრად მღერადი და მეტყველი ბგერებისაგან მოქარგა მელოდია და ასე ამოთქვა ყელიდან. ის ხმა, უცნაური და უნიკალური, დღესაც ჩამესმის და არ მასვენებს (ასეა, კარგი სიმღერა ღამეც არ დაგაძინებს!).

„აშო ჩელა, ვიშო ბუსკა“, – მღეროდა ხარებავა „ჩელას“ ცნობილ სოლოს, მერე „დამწყების“ მელოდიას გადაუხვია და „მოძახილის“ ინტონაცია შეაპარა, იქიდან ბანის ბგერებზე დაეშვა უცებ, მერე ისევ „დამწყებს“ დაუბრუნდა და ერთი მელოდიით მთელი სიმღერის ჰარმონიაში გაინაწიარდა. – „ოუ ნანა, სქანი ცოდა, ნაა-ნი-ნა“, – „სამღერისებს“ ისეთი მნიშვნელობა მიანიჭა, თითქოს „ვეფხისტყაოსნის“ აფორიზმებს წარმოთქვამსო. მივხვდით, რომ აკაკი ხარებავა „ჩელას“ სრულიად ახალ ვარიანტს აქვე თხზავდა. ყველა გაირინდა და სმენად გადაიქცა ახალი სასწაულის მოლოდინში, დარწმუნებული ვიყავი, რომ ასეთი „ჩელა“ არავის ჰქონდა მოსმენილი, რადგან თვითონ აკაკიც ამ ვარიანტს პირველად მღეროდა. მისამღერში მეგობრები ამოუდგნენ მხარში და მათაც განსხვავებული ნამღერით გაათბეს იქაურობა.

ზურაბ სოტკილავას ხომ შესანიშნავი ხმა ჰქონდა, „რუსთავის“ ბიჭებიც კარგად მღეროდნენ, მაგრამ გულისგულში დაბადებული, შემდეგ ძარღვებში და გონებაში გამოტარებული ასეთი ხმა, თანაც უბრალოდ და არაჩვეულებრივი ბუნებრიობით ნამღერი, ალბათ არავის ჰქონდა მოსმენილი.

სუფრასთან ნათქვამი სიმღერა სხვანაირი და საკონცერტო შესრულებას არა ჰგავს. კონცერტზე მომღერალი ყოველთვის დაძაბულია

და ნერვიულობს, სუფრასთან კი თავისუფალია, მღერის ისე, როგორც საჭიროდ მიაჩნია, როგორც გული და გონება კარნახობს, თამამად იმპროვიზირებს და ხმის ტემბრსაც შესაბამისად ცვლის. თუ ამას ცოტა ბახუსიც ემატება, მომღერალი უფრო თამამი ხდება და თავის შესაძლებლობებს მაქსიმალურად წარმოაჩენს.

დიახ, ამჯერად აკაკი ხარებავა მღეროდა „ჩელას“ სულ სხვა ვარიანტს და არა იმას, რომელიც ადრე „კოლხურ სუიტაში“ შეასრულა. მივხვდი, რომ იგი თავის სტიქიაში იყო, იმპროვიზაცია იყო მისი სტიქია.

„სი უჩხონჩხე, სი უგურე, ნანა ოუ-ნანა, ნაა-ნი-ნა“, – „მოდახილის“ ხმით დაიწყო მეორე კუპლეტი ხარებავამ, „სი კისერი ელაფირი“, – ეს სიტყვები „დამწყების“ მელოდიით ამოქარგა, ხოლო სოლოს მეორე ნაწილის „სამღერისები“ და მისამღერი, სამივე ხმისგან შედგენილი, ისეთი კომბინირებული მელოდიით შემოსძახა, რომ მისი ჯგუფის მომღერლებსაც კი გაუკვირდათ და სასწრაფოდ მოუხდათ იმპროვიზებული ვარიანტებით ხმების შეწყობა.

სიმღერა დამთავრდა, ტაშმა იგრიალა. მართალი გითხრათ, ამხელა ემოციებს ველარ გავუძელი და ცრემლები მომერია; გავიხედე ბიჭებისკენ და რას ვხედავ – ყველას ლაპალუპით ჩამოსდის ცრემლები. ზურიკო სოტკილავამ სათითაოდ ჩაიკრა გულში მოხუცებულები. აკაკის პარტნიორები – კოტე ჩიკვატია, ვალიკო ჩხეტია და სხვები – მართლაც არაჩვეულებრივი მომღერლები იყვნენ. ისინი რომ მახსენდება, ახლაც ცრემლი მერევა.

ერთ სიმღერას მეორე მოჰყვა, მესამე... იმათი შემხედვარე, ახლა ჩვენები ამბობდნენ უარს სიმღერაზე: თქვენ შემდეგ სიმღერა არ შეიძლებაო. რა თქმა უნდა, ბოლოს ორივე მხარე ამღერდა, ერთადაც იმღერეს. საოცრების მონმენი გავხდით, მაგრამ მე რომ მკითხოთ, ძველმა თაობამ გვაჯობა. ჩვენ ხმებიც გვქონდა, ძალაც, კარგადაც გამოვიყურებოდით, მაგრამ ის „ბებრული“ ნამღერი, საუკუნეებიდან წამოსული ხმა, საუკუნეებიდან გამოღწეული ტრადიცია იყო, რამაც იმძლავრა და იმარჯვა კიდევ.

ეს იყო ერთ-ერთი საუკეთესო დღე თითოეული ჩვენგანის ცხოვრებაში.

2010 წ.

ხმა უცნაური

2000 წლიდან, როგორც ექსპერტი, იუნესკოს ფოლკლორის კომისიაში ვიყავი მინვეული. ზოგჯერ წელიწადში ორჯერ მიხდებოდა პარიზში ჩასვლა. ჩვენს ხელში უნდა გაველო მსოფლიოს მრავალი ქვეყნის ფოლკლორულ მასალას. პროექტები წარმოდგენილი იყო მოკლე ფილმებისა და ფონოჩანაწერების სახით, რომელთაც სათანადო ანოტაციები ერთოდა. 2001 წელს იუნესკოდან წინასწარი შეტყობინება საქართველოს კულტურის სამინისტროსაც მოუვიდა, ქართული ხალხური სიმღერების შესახებ პროექტი უნდა მომზადებულიყო და პარიზში გაგზავნილიყო. პროექტის ხელმძღვანელობა კულტურის მინისტრის იმჟამინდელ მოადგილეს ბატონ გოგი გუნიას დაევალა, ხოლო პროექტის მომზადება – ამ სტრუქტურის ავტორს. რამდენიმე თვის განმავლობაში თავი მოეუყარეთ დიდძალ მასალას. მოვამზადეთ ფონოჩანაწერები, შევკრიბეთ წერილობითი წყაროები, გადავიღეთ ვიდეოფილმი ქართულ ხალხურ სიმღერებზე და პროექტი „ჩაკრულოს“ სახელწოდებით იუნესკოში წარვადგინეთ. უნდა აღინიშნოს ბატონ გოგი გუნიას დიდი წვლილი ამ საქმეში. სამწუხაროდ, იგი პროექტის გამარჯვებას ვერ მოესწრო ცოტა ხნით ადრე მოულოდნელად გარდაიცვალა.

იუნესკოს ფოლკლორულ კომისიაში შედიოდნენ მსოფლიოს გამოჩენილი მეცნიერები, მუსიკოსები, ეთნომუსიკოლოგები, სულ – 19 კაცი. კომისია მუშაობდა დაძაბულ რეჟიმში, დილის 9 საათიდან ღამის 9-10 საათამდე. განვიხილეთ მსოფლიოს მრავალი ქვეყნის პროექტები. წარმოდგენა შეგვექმნა იმ ქვეყნების ტრადიციებზე, ადათ-წესებზე, სიმღერებზე, ცეკვებზე, თეატრალურ სანახაობებზე.

ძლიერ დატვირთული, დამლული მუშაობის მიუხედავად, ჩემთვის ეს იყო მეტად საინტერესო სამუშაო; საშუალება მომეცა გავცნობოდი მსოფლიოს ხალხთა უნიკალურ ფოლკლორს.

კონკურსის წესები მკაცრად იყო განსაზღვრული. იგი სამ ტურად ტარდებოდა. პირველ ტურში მასალებს ვეცნობოდით და განვიხილავდით, მეორე ეტაპზე შერჩევა და წარდგენა ხდებოდა, მესამე, გადამწყვეტი ტურის დროს ყველა საკითხი ხმის უმრავლესობით უნდა გადამწყვეტილიყო. კომისიის წევრებს თავიანთი ქვეყნების პროექტებისათვის ხმის მიცემის უფლება არ ჰქონდათ. ამ შემთხვევაში ჩვენ ან დარბაზი უნდა

დაგვეტოვებინა, ან რიგითი დამსწრის როლით დავეკმაყოფილებულიყავით. მაშინ იუნესკოში კიდევ ერთხელ ვირწმუნე ჩვენი ერის მუსიკალური ფოლკლორის სიდიადე. როცა ქართულმა პროექტმა გაიმარჯვა და ჩვენი ხალხური სიმღერა კაცობრიობის ხელთუქმნელი საგანძურის შედევრად გამოაცხადეს, ცრემლები ველარ შევიკავე. იმ ნუთში ჩემზე ბედნიერი ალბათ დედამიწაზე არავინ იყო!

გამარჯვებული პროექტების დაჯილდოება ცალკე, 18 მაისს შედგა. საზიემო ცერემონიას გამარჯვებული ქვეყნების საელჩოების წარმომადგენლები ესწრებოდნენ. საქართველოდან ეს პატივი წილად ხედა ელჩის მოადგილეს, იუნესკოში წარდგენილი ქართული პროექტის დიდ მოამაგეს, ქალბატონ ნათელა ლალიძეს. საზიემო საღამო იუნესკოს გენერალურმა დირექტორმა ბატონმა კაიშირო მაცუურამ გახსნა. დაჯილდოების დროს აცხადებდნენ გამარჯვებულ ქვეყანას და აჩვენებდნენ 5-10 – ნუთიან ვიდეოფილმს მის მიერ წარმოდგენილი პროექტიდან. შემდეგ ბ-ნი მაცუურა სპეციალურ სიგელს გადასცემდა გამარჯვებული ქვეყნის საელჩოს წარმომადგენელს. როცა სცენაზე ქ-ნ ნათელა ლალიძეს უხმეს, სიგელი გადასცეს და ქართული ხალხური სიმღერა ტრიუმფატორად გამოაცხადეს, მთელი დარბაზი ფეხზე დადგა და ოვაციით მიესალმა მას. მე არაერთხელ ვყოფილვარ უცხოეთში ქართული სიმღერისა და ცეკვის წარმატების მოწმე, მინახავს, კონცერტების ბოლოს ფეხზე მდგარი მაყურებელი როგორ ოვაციას უმართავდა შემსრულებლებს, მაგრამ ახალი ათასწლეულის პირველი ვარდობისთვის ის დღე მაინც სულ სხვა იყო; იმ დღეს იუნესკომ ქართულ ხალხურ სიმღერას ხომ მთელი მსოფლიოს გასაგონად მიაგო დამსახურებული პატივი. ეს იყო ჩვენი ქვეყნის, ჩვენი ხალხის, ჩვენი წინაპრების, ძველი მომღერლების უდიდესი წარმატება. ჩემ თვალწინ კინოკადრებივით გაიბრწყინა სანდრო კავსადის, ლევან ასაბაშვილის, ძუკუ ლოლუას, ნოკო ხურციას, მურზაყან დადემქელიანის, სამუელ ჩაველიშვილის, გიორგი ბაბილოძის, ივლიანე ნერეთლის და სხვა გენიალური ქართველი მომღერლების სახეებმა.

ჩემს მეხსიერებაში იმ ნუთში აღდგა შესანიშნავი ქართველი მომღერალიზეს მიიურ ნამღერი უნიკალური სიმღერები. ეს მომღერლები კარგა ხანია გზამართალს არიან, მათ სულებთან ერთად მათი სიმღერაც ზეცაშია ამაღლებული. ღმერთმა მათ თავისთან უხმო და ჩვენ ფონოჩანანერების სახით სამაგალითოდ და გასახარებლად მათი ხმა დაგვრჩა – ხმა უცნაური.

ამ მომღერალთაგან სიცოცხლეში მხოლოდ ორთან – ჰამლეტ გონაშვილსა და მიხეილ შავიშვილთან მაკავშირებდა

ჰამლეტ გონაშვილი

პირადი ნაცნობობა, სხვებს მხოლოდ უფროსი თაობის მომღერლების მონათხრობით და ფონოჩანანერებით ვიცნობდი.

ჰამლეტ გონაშვილის ხმა პირველად 1950-იანი წლების ბოლოს მოვისმინე, მაშინ იგი ანზორ კავსაძის გუნდში მღეროდა. განმაცვივრა მისმა უცნაურმა ხმის ტემბრმა, ჩემთვის ჯერაც გაუგონარმა, იშვიათი სილამაზის ხმამ. მოგვიანებით ჰამლეტი ჩვენთან, ანსამბლ „რუსთავეში“ მღეროდა და ჩემ თვალწინ გადაიშალა მისი ხმის ტემბრის ენით აუწერელი ფერადოვნება.

მერე უცხოეთის პრესა ბევრს წერდა ჰამლეტ გონაშვილის შესახებ, „ამ მომღერლის ხმას უცნაური თვისება აქვს. საოცარი სილამაზის ტალღა ამოდის მომღერლის ბაგეებიდან, რომელიც გადაუვლის მაყურებელს, დარბაზს, ყველა კუთხე-კუთხულს ბოლომდე მოივლის, შემდეგ შეეჯახება კედელს და უკანვე უბრუნდება მომღერალს. ეს ტალღა აჯადოებს მსმენელს“, – წერდა ერთ-ერთი ბელგიური გაზეთი.

ერთხელ ერთმა იტალიელმა მსმენელმა მითხრა: „სიმღერა ის კი არ არის, რომ ერთ ყურში შევიდეს და მეორიდან გამოვიდეს, ამ მომღერლის ხმა გულში რჩება სამუდამოდ“.

ესპანეთში, ქ. ვიგოს ერთ-ერთ ულამაზეს პარკში გაიმართა „რუსთავეის“ კონცერტი. უზარმაზარი სცენა პალმებსა და ჭადრებში იყო ჩაფლული, ჩვენი სიმღერები ტყის იდუმალი სიჩუმის ფონზე გაისმოდა. როცა ჰამლეტ გონაშვილმა „წინწყარო“ წამოიწყო, უცებ შაშვი გამოეხმაურა გალობით, თითქოს ჩვენს მაგალობელს ხმას უწყობსო – ეს დუეტი იმდენად მოძიბულად და სრულყოფილი იყო, რომ ანსამბლის წევრებს დიდი სიფრთხილე და ოსტატობა დასჭირდათ, რათა ეს დიდებული დუეტი არ დაერღვიათ.

„ქართველებს ჰყავთ მომღერალი, რომელმაც ბულბულსაც კი აჯობა სიმღერაში“, – წერდა ერთ-ერთი უნგრული გაზეთი.

„როცა მის უცნაურ ხმას ვუსმენთ, ფერებს ვხედავთ“, – წერდნენ გერმანიაში.

„რუსთავეის“ კონცერტებზე უცხოეთში დღემდე მოდიან მსმენელები და იგონებენ იმ განუმეორებელ მომღერალს, რომელიც „უცნაურ ხმას“ ფლობდა.

კარგა ხანია ჰამლეტ გონაშვილი ისტორიის კუთვნილებად იქცა. მისი ფენომენის შესახებ კვლავ ბევრს წერენ, მისი უცნაური ხმა კვლავ ბევრს აღაფრთოვანებს:

გავიხსენოთ რამდენიმე გამონათქვამი:

„რალაც საოცრება ამოსდიოდა ყელიდან. არა, ეს უსათუოდ გულში აღმოცენებული ხმა იყო. მხოლოდ გულიდან შეიძლება ამოსულიყო ბგერა ისეთი, როგორიც მას ჰქონდა, განუმეორებელი და განსაკუთრებით ლამაზი“.

ზურაბ ანჯაფარიძე

„...მისი შემოქმედება ჩემთვის შთაგონების წყარო იყო. სად არ დამყვებოდა მისი უტკბილესი, ჯადოქრული ხმა. ჰამლეტ გონაშვილის ხმაში საუკუნეების იდუმალება გაისმოდა. ეს ბიბლიური ხმა იყო“.

ოთარ თაქთაქიშვილი

„ჰამლეტ გონაშვილი ისეთივე უნიკალური მოვლენაა ქართულ მუსიკაში, როგორც ფიროსმანი ფერწერაში. მისი ხმის უშუალობა, სილამაზე, ფერადოვნება, სიღრმე აბსოლუტურია“.

ელგუჯა ამაშუკელი

„მეოცე საუკუნემ სასწაულებით ისე გაგვანებიერა, ძნელად რომ რამემ გაოცება გამოიწვიოს, მაგრამ ჰამლეტმა ამ გაოცების უნარ-დაკარგული ადამიანებიც გააოცა მსოფლიოს ყველა პარალელსა და მერიდიანზე, ყველგან, სადაც კი ვისმეს მისი ღვთიური ხმა სმენია, გაოგნებული იყო ამ ამოუხსნელი სასწაულით“.

რეზო თაბუკაშვილი

„რამდენი წლისაა ჰამლეტ გონაშვილის ხმა? იგი იყო უბედნიერესი კაცი, რადგან მისი ბაგეებიდან იფრქვეოდა სამყაროს უსასრულობის საკადრისი სიმღერები. მაგრამ ხმა ხომ უშორესი წარსულიდან და უხილავი სივრცეებიდან მოდიოდა. გამოიარა ათასობით თაობა, ათასობით მკერდი, ყელი და ბაგე... ეს ის ხმაა, ღმერთმა მისგანვე შექმნილის მწვერვალად რომ ჩათვალა. განგების ნება იყო და ასე შეულახავად გამოატარა ამდენი საუკუნის ძარღვი, არაფერი მიაკარა, ლაჟვარდის სიკაშკაშე შეუნარჩუნა და ჰამლეტ გონაშვილის ჭურჭელში გააცხადა“.

ჯანსუღ ლვინჯილია

ჰამლეტ გონაშვილის მთელმა შემოქმედებამ ჩემ თვალწინ გაიარა.

ჰამლეტის გარდაცვალებიდან 25 წელზე მეტი გავიდა. „ანდამატურის ძალით გამოსწევს აქეთკენ მის გულს ხმა უცნაური“, – ლულუნებდა და ეს ლულუნი ყურში სამუდამოდ ჩამებეჭდა. ჰამლეტის ხმას ხომ დრო და ასაკი არა აქვს. იგი, ეტყობა, მართლაც ათეული საუკუნეების განმავლობაში ჟღერდა ქართულ გენში. იქნებ ჰამლეტის მსგავსი ხმა ჩაესმა ილია ჭავჭავაძეს: „ლულუნი იგი ჩამრჩენია გულს, მწუხარე არის, ვით გლოვის ზარი“. ან იქნებ შოთა რუსთაველსაც მსგავსი ხმა ჩაესმა, როცა ავთანდილი შეამკო: „რა ესმოდის მღერა ყმისა, სმენად მხეცნი მოვიდიან, მისვე ხმისა სიტკბოსაგან წყლით ქვანიცა გამოსხდია“.

გურია-აჭარაში გავრცელებული კრიმანჭული უნიკალური, სპეციფიკური ხმაა. მას, ხმის გარდა, უმაღლესი საშემსრულებლო ოსტატობა სჭირდება. კრიმანჭულის კარგი შემსრულებელი ყოველთვის

იშვიათობა იყო. მოკრიმანჭულეთა შორის ერთ-ერთი საუკეთესოა მიხეილ შავიშვილი. მე არაერთხელ მომისმენია მისი განსაცვიფრებელი ხმა. მიხეილი უნიჭიერესი მომღერალი იყო, ჰქონდა უსაზღვრო დიპაზონის იშვიათი, განუმეორებელი, ულამაზესი ხმა, რომელიც მაღალ რეგისტრში ზარივით რეკავდა. იგი ფლობდა იმპროვიზაციის ამოუწურავ შესაძლებლობას, რომლის გარეშეც გურული სიმღერა და, კერძოდ, კრიმანჭული წარმოუდგენელია. იგი სიმღერის დროს გამუდმებით იმპროვიზირებდა და ქმნიდა ახალ-ახალ ვარიანტებს, რომლებიც დღემდე სამაგალითოა. გარდა ამისა, მომღებულები ჰქონდა რიტმული ცვალებადობის გასაოცარი უნარი; სიმღერის დროს ისეთ რიტმულ და მელოდიურ ქარგას შემოგთავაზებდა, რომ თუ გამოცდილი მომღერალი არ იყავი, აუცილებლად ამოვარდებოდი ტონალობიდან. შავიშვილის მიერ შესრულებული კრიმანჭულის ვარიანტები დღემდე მიუწვდომელია მოკრიმანჭულე-მომღერლებისათვის.

1957 წელს მოსკოვში სტუდენტთა და ახალგაზრდობის მსოფლიო ფესტივალი ტარდებოდა. ჯერ ისევ კონსერვატორიის სტუდენტმა ჯანსუღ კახიძემ ამ ფესტივალისთვის ახალგაზრდა რჩეული მომღერლებისაგან ჩამოაყალიბა მომღერალთა ანსამბლი „შვიდკაცა“, რომელშიც კრიმანჭულის შემსრულებლად ოზურგეთელი მიხეილ შავიშვილი მიიწვია.

იგი ფენომენალური მომღერალი იყო. – როცა პირველად მოვისმინე მიხეილ შავიშვილის სიმღერა, ისე განვცვიფრდი, რომ ემოციებისგან თავი ვეღარ შევიკავე და სკამიდან ჩამოვვარდი – იხსენებდა შემდეგში უკვე მსოფლიოში სახელგანთქმული საორკესტრო დირიჟორი ჯანსუღ კახიძე, – მოსკოვში ფესტივალზე კონკურსი ჩატარდა, რომელშიც მსოფლიოს მრავალი ქვეყნის სხვადასხვა ჟანრის ანსამბლები და მომღერალი-სოლისტები მონაწილეობდნენ. მათ შორის იყო ჩვენი ანსამბლი „შვიდკაცა“. ჟიურის თავმჯდომარე გახლდათ ფილიპ ჟერარი¹, ხოლო ჟიურის წევრი იყო მთელ მსოფლიოში სახელგანთქმული იტალიელი ტენორი ტიტო სკიპა. როცა ჩვენ „ხასანბეგურა“ შევასრულეთ, ტიტო სკიპამ დაარღვია ჟიურის ყველა ეთიკა და ჩვენთან შემოვიდა გასახდელში. – მაჩვენეთ ის საოცარი მომღერალი, რომელიც უცნაური ხმით მღეროდა მაღალ რეგისტრშიო, – თქვა მან. ჩვენ მიხეილი წარუდგინეთ. სკიპა ყელზე წაეტანა, ისე შეავლო ხელი, როგორც ექიმი სინჯავს ხოლმე ავადმყოფს – პირი გააღებინა და შიგ ჩახედა. მერე მიხეილს სთხოვა რამდენიმე ფრაზა ემღერა. არა, არა, მსგავსი რამ ჩემს ცხოვრებაში არ მინახავს, ასეთი უცნაური და უნიკალური ხმა ჯერ არ მომისმენია, იგი მთელმა მსოფლიომ

მიხეილ შავიშვილი

¹ სახელგანთქმულ ფრანგ მსახიობ ჟერარ ფილიპში არ აგვერიოს (ა.ე.)

ანსამბლი „შვიდკაცა“, ხელმძღვანელი ჯანსუღ კახიძე
მარცხნიდან მესამე მიხეილ შავიშვილი. 1957 წ.

უნდა ნახოსო, – თქვა სახელგანთქმულმა მომღერალმა. „შვიდკაცამ“ ფესტივალის ლაურეატის წოდება და დიდი ოქროს მედალი დაიმსახურა და ამაში მიშა შავიშვილის უდიდესი წვლილია. მან განაცვიფრა ჟიური და დასკვნით კონცერტზე – მთელი აუდიტორია.

ამის შემდეგ „შვიდკაცამ“ იმოგზაურა მსოფლიოს რამდენიმე ქვეყანაში, სადაც მიხეილ შავიშვილმა სპეციალისტები განაცვიფრა თავისი კრიმანჭულით.

1964 წელს თბილისში ამერიკის შეერთებული შტატებიდან ჩამოვიდა ანსამბლი „პრომუზიკა“, რომელსაც ხელმძღვანელობდა გენიალური კომპოზიტორის, იგორ სტრავინსკის მეგობარი ნოელ გრინბერგი. იგი გააოცა ქართულმა ხალხურმა სიმღერამ და მისი ფონოჩანანერები მოითხოვა. კონსერვატორიის ფოლკლორისტებმა შეარჩიეს იშვიათი ჩანანერები და გრინბერგს გაატანეს. მათ შორის იყო „ხასანბეგურა“ და „ორირა“ მიხეილ შავიშვილის შესრულებით.

რამდენიმე თვის შემდეგ მუსიკათმცოდნე პავლე ხუჭუამ მიიღო ნოელ გრინბერგის წერილი. იგორ სტრავინსკი აღფრთოვანებულია ქართული სასიმღერო ფოლკლორით, ხოლო კრიმანჭულიანი სიმღერების, კერძოდ კი „ხასანბეგურას“ მოსმენისას თურმე ოთახში ადგილს ველარ პოულობდა და გრინბერგს რამდენჯერმე გაამეორებინა მათი ჩანანერები. სტრავინსკიმ უურნალ „ამერიკის“ 1967 წლის საახალწლო ინტერვიუში თავისი აზრი გამოთქვა ქართული ხალხური სიმღერების შესახებ:

„ბოლო დროს ჩემი ერთ-ერთი უძლიერესი მუსიკალური შთაბეჭდილება შონბერგის „იაკობის კიბე“ და ქართული ხალხური პოლიფონიური სიმღერის ჩანანერებია... მუსიკის აქტიური შესრულების ეს ტრადიცია, სათავეს უძველესი დროიდან რომ იღებს, შესანიშნავი მიგნებაა, რომელიც შესრულებისთვის გაცილებით უფრო მეტს იძლევა, ვიდრე თანამედროვე მუსიკის ყველა მონაპოვარი... იოვლი, რომელსაც საქართველოში „კრიმანჭულს“ ეძახიან, საუკეთესოა მათ შორის, რაც კი ოდესმე მომისმენია.“

რამდენიმე წლის შემდეგ თბილისში საგასტროლოდ ჩამოვიდა მსოფლიოში სახელგანთქმული „ნიუ-იორკ სიტი ბალეტი“. მისი ხელმძღვანელი ჯორჯ ბალანჩინი ქუთაისში მამის – მელიტონ ბალანჩივაძის საფლავის მონახულების შემდეგ ოზურგეთს ესტუმრა, სადაც მიხეილ შავიშვილის ანსამბლს მოუსმინა. „ღრმად ჩამრჩა მეხსიერებაში გურული კრიმანჭული. დიდი კულტურის მქონე უნდა იყოს ერი, რომ ასეთი რთული პოლიფონიური ნაწარმოები შექმნას... კრიმანჭულს თვითონ ხელმძღვანელი (მ. შავიშვილი) ასრულებდა ისე მოქნილად და კარგად, რომ დღესაც გაოგნებული ვარ მოსმენილით“, – უამბობდა თავის მეგობრებს გურიიდან დაბრუნებული დიდი ბალეტმაისტერი.

მე მქონდა ბედნიერება მიხეილ შავიშვილთან ერთად მემღერა. ეს იყო ნამდვილი საოცრება. თავის უნიკალურ, უცნაურ და ულამაზეს ხმას, კრიმანჭულს, იგი ისე ფლობდა, ისეთ ფიგურაციულ პასაჟებს და მოულოდნელ ვარიანტებს შემოგთავაზებდათ, იმპროვიზაციის ისეთ კორიანტელს დააყენებდა, რომ მომღერლებს თავიანთი ხმა ავიწყებოდათ და მიხეილის ოსტატობით ტკბებოდნენ; ძნელი იყო მასთან სიმღერა, მართლაც დიდი გამოცდილება და ოსტატობა იყო საჭირო, რომ მისთვის გაგეძლო და ღირსეული პარტნიორობა გაგენია.

სამწუხაროდ, მიხეილ შავიშვილის შესრულებით მხოლოდ რამდენიმე სიმღერის ფონოჩანაწერი შემოგვრჩა, რომლებიც სრულ წარმოდგენას ვერ გვიქმნის ამ მართლაც უნიკალური მომღერლის ხმაზე.

XX საუკუნეში გურიას კრიმანჭულის ბევრი გამოჩენილი შემსრულებელი ჰყავდა – გიორგი ბაბილოძე, აღმასხან ხუხუნაიშვილი, ალექსანდრე მახარაძე, თეოფილე ლომთათიძე, დავით მდინარაძე.... მიხეილ შავიშვილმა კრიმანჭულის ეს „ოქროს ხანა“ გაასრულა. უფროსი თაობის ოსტატებთან ერთად მან შექმნა ნოყიერი ნიადაგი, რომელზეც მოკრიმანჭულეთა ახალი თაობა უნდა აღიზარდოს.

ძველად ჩვენი საამაყო მომღერლების ხმები მხოლოდ თანამედროვეებს ატკბობდა. ამ ხმებს ტრადიცია ინახავდა და შემდგომ, სხვადასხვა დროს, რომელიმე გვარში იჩენდა თავს. ხმის ჩამწერი ტექნიკის გამოგონების შემდეგ მან ისევ იძალა და უკვე ახლებური, დაფიქსირებული სახითაც წარმოჩნდა. მსმენელთა აუდიტორია არნახულად გაიზარდა, „ხმა უცნაური“ ასიათასობით ადამიანის საკუთრებად იქცა.

უკვე ერთი საუკუნეა, ხალხს საშუალება აქვს მოისმინოს იმ იშვიათი ხმების ფონოჩანანერები, ერთმანეთს შეადაროს ისინი, შეისწავლოს, შეაფასოს და შთამომავლობას ასე გადასცეს.

განვლილმა საუკუნემ ბევრი შესანიშნავი მომღერლის სახელი დაგვიტოვა. მათი ჩამოთვლა ძალზე ძნელია. ამჯერად მხოლოდ რამდენიმე გავიხსენოთ.

„შილდაში მღერის დედას ლევანა
და ართანაში – ყარალაშვილი“.

ლევან ასაბაშვილი

და განცვიფრება ვერ დამალეს. იგივე მოხდა ლონდონშიც. არქივის თანამშრომლებმა მისი საოცარი ხმა ჩაინერეს; როცა ლონდონის ფონოარქივს ვტოვებდით, რამდენიმე სააპარატოდან „დედას ლევანას“ მჭექარე „მრავალჟამიერი“ ისმოდა.

„დედას ლევანას“ სახელი ხალხს ლეგენდად შემორჩა. კახეთში ამბობდნენ: მისი ხმა გულიდან ამოდისო. ზაქარია ფალიაშვილი ასე ახასიათებს დიდებულ მომღერალს: „ამ დევკაცს ბუნებით ისეთი მშვენიერი გავარჯიშებული დიდი ხმა აქვს, რომ მე ვგონებ, ჩვენი ოპერის მომღერლებიც კი ინატრებდნენ ამისთანა იშვიათ ხმას“.

„დედას ლევანა“ არა მარტო კარგი ხმის პატრონი და კარგი მომღერალი, არაჩვეულებრივი მსახიობიც იყო, მისი მიხვევ-მოხვევა, ჩაქვითინება, ჩარაკრაკება, ზეამონევა და ხელის გაქნევა – „თქვენი გამარჯვებისა იყოს“ – ხალხს აგიჟებდა“ (იხ. გიორგი ჯავახიშვილი, „ლექისა და სიმღერის კვალდაკვალ“).

„უსმენთ „დედას ლევანას“ შესრულებით კახური „მრავალჟამიერის“ სრულიად განსხვავებულ, დღემდე უცნობ ვარიანტს და განცვიფრებთ არა მარტო მისი ხმის დიდი დიაპაზონი, სიძლიერე და სილამაზე, არა მარტო მისი განსხვავებული სასიმღერო მანერა, არამედ „მრავალჟამიერის“ ძარღვიანი მგზნებარებითა და მხნეობით სავსე პათოსი. „მრავალჟამიერი“ სრული სურათითა ნადიმისა, დარბაისლურ, გრძნობათა ზეღმაფრენ ჰიმნს უფრო ჰგავს, ვიდრე მხიარულ სასიმღერო ჰანგს“ (ილია ზურაბიშვილი).

„დედას ლევანას“ სიმღერის დასასრულს ჩვევად ჰქონია ხმამაღლა წამოძახება სიტყვებისა „თქვენი გულისა“. ნათქვამია, თუ შენ გვერდით მდგომი მომღერალი არ გიყვარს, ისე სიმღერა არ გამოვაო; „დედას ლევანას“ ყველა უყვარდა, სიმღერაც კარგი გამოსდიოდა და სიმღერითვე დალია სული. „თქვენი გულისა!“ – ეს იყო თურმე მისი უკანასკნელი ამოძახილი.

გურიამი იშვიათად შეხვდებოდა ძველი ან ახალი თაობის მომღერალს, ხალხური სიმღერის ნამდვილ თაყვანისმცემელს, რომელიც სამუელ ჩავლეიშვილის ხსოვნას განსაკუთრებულ პატივს არ მიაგებს.

მაინც რამ განაპირობა ასეთი საყოველთაო თაყვანისცემა?

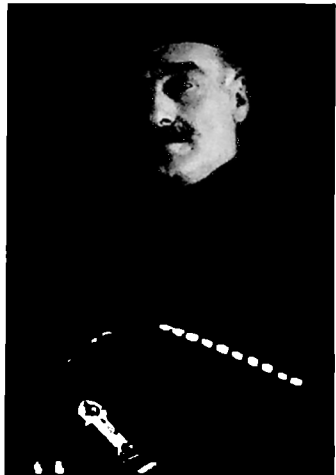
ქართული ხალხური სიმღერისადმი მიძღვნილ ერთ-ერთ წერილში ვკითხულობთ: „... მთელი გურიის მიერ აღიარებული ყველა დროის საუკეთესო მომღერლის, სამემსრულებლო ხელოვნების დიდი რეფორმატორის, სამუელ ჩავლეიშვილის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის ესა თუ ის ფაქტი თითქოს ხელიდან გეცლება და უსასრულობაში ინაცვლებს... სიმღერის მოუხელთებელ სტიქიად ქცეულ კაცს დღესაც იხსენებენ, დროის საზღვრებში აქცევენ; ის კი, თავისი უდიდესი ნიჭის სიკეთით გასხივოსნებული, სულ სხვა სიმაღლიდან დასცქერის, შთაგონების ძალას მატებს შთამომავლობას... სამუელ ჩავლეიშვილის უმადრესი შემოქმედებითი ცხოვრება მწირი ბიოგრაფიული ცნობების მიღმა ამოსაცნობი“ („ქართული ხალხური სიმღერის ოსტატები“, გურია, I, თბ. 2004. ავტ.: მ.კვიფინაძე, უ.პატარიძე).

ცნობილი ლოტბარი და მომღერალი ვასილ მახარაძე წერდა: „სამუელ ჩავლეიშვილმა გადატრიალება მოახდინა გურულ სიმღერაში. ყოველგვარ მანამდე არსებულ სასიმღერო კანონებს გადაუხვია და შემოიღო ე. წ. თავისუფალი სიმღერა. პირველი ხმა განვითარების უმაღლეს საფეხურზე აიყვანა (სხვა ხმას იგი

სამუელ ჩავლეიშვილი

არ იმღერებდა). მის მიერ დამუშავებული ვარიანტები მისაბაძი იყო ყველა გურული მომღერლისთვის. ამიტომ ყველა სამუელს ბაძავდა, ხოლო თვითონ სამუელი ახალ ვარიანტებს იგონებდა. ერთ წვეულებაში სიმღერა „ნამოკრული“ 50-ჯერ გაუმეორებია და სულ სხვადასხვანაირად უთქვამს. როცა სიმღერას დაიწყებდა, ყველას აჯადოებდა შესრულების ოსტატობითა და განუმეორებელი ხმის ტემბრით. ამიტომ მას „გურიის ბუღბული“ შეარქვეს და დღემდე რჩება, როგორც პირველი ხმის საუკეთესო შემსრულებელი“.

სანდრო კაკასიძე

სამუელ ჩავლეიშვილს, გარდა არაჩვეულებრივი სამემსრულებლო ოსტატობისა, უნიკალური, ყველასგან განსხვავებული უცნაური ხმა ჰქონდა. აი, რა გვიაზბო 104 წლის მომღერალმა ივანე ჩხაიძემ: „სამუელს სალაპარაკო ხმაი ჩახრენილი ჰქონდა, რომ ლაპარაკობდა, მისი ხმა იხვის ზლიჩინს გავდა, მარა სიმღერას რომ დეინწყებდა, თაფლი, შაქარი და კამფეთი რომ ოურიო ერთმანეთში, იმფერ ხმას გამოუშვებდა“.

არტემ ერქომაიშვილი სამუელს „განუმეორებელს“ უწოდებდა, მის ხმას კი – „ბუნებისსაოცრებასა“ და „იშვიათმოვლენას“. გარდაცვლილი მომღერლებისადმი მიძღვნილ ლექსში მან თავისი უფროსი მეგობრის არაჩვეულებრივი სამემსრულებლო ხელოვნების დასახასიათებლად საუკუ-

ნებგამოვლილ, ნაცად შედარებას მიმართა:

„პირველ ხმაში ჩავლეიშვილი კაკანებდა ვით ბუღბული...“

სამუელ ჩავლეიშვილის სახელს ბევრი ლეგენდა დაუკავშირდა. ზოგი სიყვარულით იყო შეთხზული, ზოგიც მართალს ჰგავს; ხალხს იგი წრფელი გულით უყვარდა, მის სახელს ახალშობილებს არქმევდნენ. დღეს გურიაში ბევრია სამუელი, მაგრამ თვით სამუელ ჩავლეიშვილი ერთადერთი იყო, სამაგალითო და განუმეორებელი.

„ურმული“ ფიქრის სიმღერაა, იგი ნიავევით სათუთი და საკვირველი ჰანგია, რომელიც მხოლოდ ურემზე შეიძლება დაბადებულიყო. მომღერლის ხმა ლიეღივა ნაკადად მოედინება, ვით საუკუნეთა მანძილზე ქართველი ხალხის გულში დაგუბებული ფიქრი და გრძნობა, ვით მისი გაუნელებელი სევდა, მაგრამ თანაც გულის გამაქარვებელი მელოდია“, – წერდა მწერალი ილია ზურაბიშვილი.

ვისაც სანდრო კავსადის „ურმული“ მოუსმენია, მისი ულამაზესი და უცნაური ხმით ტკობა განუცდია, ვისაც მისი მუსიკალური აზროვნების უხილავი სამყარო გაუთავისებია, მის მიერ შექმნილი მუსიკალური იდუმალება შეუცვნია, ვისაც მისი მკერდიდან ამოსული და ყელში ამოთაფლული ღვთაებრივი ჰანგები შეუგრძენია, დამერწმუნება, რომ მისი სიმღერა ნიჭის ყივილია, რომელიც, ვინ იცის, არსთა გამრიგებ როდის ჩაღვარა ქართველთა მოდგმაში და ახლა სანდრო კავსადის ხმით წარმოედინა.

უსმენ ამ მართლაც ღვთაებრივ მომღერალს და დიდი ილიას სიტყვები გაგონდება: „სიმღერაში ადამიანმა უნდა გამოთქვას თავისი სულის მოძრაობა და თავისი გულის ძარღვის ცემა“. ალბათ ამიტომაც სთხოვდა ხოლმე ილია სანდრო კავსადეს ილიაობაზე „ურმულის“ შესრულებას.

სანდრო კავსადის მიერ შექმნილი ვარიანტები დღემდე გვაოცებს. თანამედროვე ანსამბლები ცდილობენ მათ აღდგენას და შესრულებას. ქართული სიმღერის დიდი მესაიდუმლოს სიღრმეს აბა ვინ ჩანვდება, მაგრამ მსოფლიოს უდიდეს საკონცერტო დარბაზებში მისი მადლით ნასაზრდოები ვარიანტებიც მსმენელის გულწრფელ აღტაცებას იწვევს.

სამეგრელოში ბევრი გამოჩენილი მომღერალი აღიზარდა, მაგრამ ნოკო ხურცია მაინც სულ სხვა მოვლენაა. აი, ვის ჰქონდა ხმა უცნაური და საკვირველი! ნოკო ხურციას ღვთისგან ბოძებული ნიჭი ამღერებდა; სიმღერას ჯერ სისხლში, გულში, გონებაში გაატარებდა და ისე ამოთქვამდა.

ასეთ შემოქმედზე საუბარი ძალზე იოლია და ამავე დროს წარმოუდგენლად რთულიც. ნოკო ხურცია ხომ კოლხეთის ძველისძველ მინაზე დროდადრო მოვარდნილ დაუოკებელ „ზღვაურსა“ ჰგავს, რომელშიც მაცოცხლებელი იმედი და უკიდევანო სევდა ერთმანეთს შერწყმია. ვისაც მისი სიმღერა არ მოუსმენია (თუნდაც ჩანანერის სახით), ნუ დაიჩემებს, მეგრულ სიმღერაზე ოდნავი წარმოდგენა მაქვსო. ბ-ნ ნოკოს სამუდამოდ აქვს ადგილი დამკვიდრებული რჩეულ ქართველ მომღერალთა შორის. „სიმღერა ბევრმა იცის საქართველოში, მაგრამ ეს ბიჭი სულ სხვაა“, – იტყოდა ხოლმე მისი მასწავლებელი, დიდი პროფესიონალი ვალერიან გეგეჭკორი. ხალხმა მას „სამეგრელოს მაფშალია“ (ბუღბუღი) შეარქვა.

ნოკო ხურცია

„ნოკო ხურცია არაჩეულებრივი მოვლენაა ქართულ საგუნდო ხელოვნებაში. მე მას საუკუნის მომღერლად ვთვლი“, – ნერდა ხალხური სიმღერის დიდი მოამაგე, ბ-ნი გრიგოლ კოკელაძე.

„ასეთი თვითნაბადი ოქრო ჯერ არ მინახავს“ – ბრძანა XX საუკუნის ერთ-ერთმა უდიდესმა მუსიკოსმა ევგენი მიქელაძემ.

„პატარა ნოკო ღმერთებს ხელში ატატებული მოჰყავდათ და, ჩვენდა საბედნიეროდ, იგი საქართველოში ჩამოუვარდათ“, – ეს უკვე ნოდარ დუმბაძეა, შეუძლებელია ვინმეში შეგეშალოს.

გამოჩენილ ქართველ ლოტბარს ავესენტი მეგრელიძეს ნოკოს ხმა პირველად რომ მოუსმენია, უკითხავს: ვინ არისო? – ნოკო ხურცია მღერისო, – უთქვამთ მისთვის. – კი არ მღერის, – ქარგავსო, – უპასუხია დიდ ლოტბარს.

ნოკო ხურციას თვალებში ცეცხლოვანი ტემპერამენტი და სულში ჩაღვრილი ნათელი ბრწყინავდა. მღეროდა თავისუფლად, ძალდაუტანებლად, გულის სიღრმიდან ამომდინარე მისი ძლიერი ხმა ყველას ხიბლავდა სინარნარით, ლირიკული სინაზით. მისი შესრულების სტილი იყო ღრმად ეროვნული, სიტყვა – მკაფიო, განცდა –

მიხო ჯილაური

ხალასი. მსმენელს აღაფრთოვანებდა მისი ტემპერამენტი, საშემსრულებლო ტექნიკა, ხმის კირტოზული ფლობა. გვაჯადოებს მისი განუსაზღვრელი დიაპაზონის ულამაზესი ხმა, შესრულების მანერა, იმპროვიზაციის უნარი და, რასაკვირველია, ტემბრი, ტემბრი ყველასგან გამორჩეული, განუმეორებელი. ნოკოს მიერ შესრულებული „ჰარირა“ და სხვა მეგრული სიმღერები ეტალონად დარჩება სამარადისოდ.

სამწუხაროა, რომ იმ დროს, როცა ნოკო ხურცია ცხოვრობდა, არ იყო იმის საშუალება, რომ უცხოეთს ცოცხლად მოესმინა ამ უნიჭიერესი მომღერლის ღვთაებრივი ხმა. წარმომადგენია, როგორ შეხვდებოდა მას უცხოელი მსმენელი,

რას დანერდა მის შესახებ სხვადასხვა ქვეყნების პრესა. საბედნიეროდ, 1930-იანი წლების ფონოჩანანერები კომპაქტდისკების სახით გამოვიდა და გამოჩენილ ეთნომუსიკოლოგებს, ქართული სიმღერის მოყვარულებს შეუძლიათ მოისმინონ ბატონი ნოკო ხურციას განსაცვიფრებელი ხმა, „ხმა უცნაური“. ეჭვი ოდნავადაც არ მეპარება – ყველანი ერთს იტყვიან: ნოკო ხურცია მართლაც უნიკალური მოვლენაა მსოფლიო ხალხური სიმღერის ისტორიაში.

1970-იან წლებში მოსკოვის ცენტრალურ ფონოარქივში ძველი ფონო-ჩანანერების აღდგენაზე ვმუშაობდი. როცა მიხო ჯილაურის „ბერიკაცი

ვარ" მოვისმინე, წამსვე ილია ჭავჭავაძის ნათქვამი გამახსენდა: „აბა ერთი იმათ სიმღერას უყურე, ერთი გრძელი კენესაა და მაინც სიმღერას ეძახიან“.

ჩვენი ქვეყნის სხვადასხვა კუთხეებს შემორჩა ქართული კაცის სულიერი განცდის, ხასიათის გამომხატველი მუსიკალური საგანძური. ხალხმა შექმნა უნიკალური სიმღერები, რომლებიც საუკუნეების განმავლობაში თაობიდან თაობას ზეპირად გადაეცემოდა. ყველა სასიმღერო შედევრს სხვადასხვა პერიოდში ჰყავდა თავისი გამორჩეული შემსრულებელი, რომელიც მას გაითავისებდა და საკუთარი სულის ნაწილად აქცევდა. მათი სახელები ისტორიამ ვერ შემოგვინახა. შთამომავლობას დარჩა მხოლოდ მათ მიერ შექმნილი ვარიანტები. ისინი ახალ, გამორჩეულ შემსრულებლებს ეძებდნენ და ადრე თუ გვიან პოულობდნენ მათ. ამგვარი რჩეულები სიმღერის ვარიანტს თავის ხმასა და შესაძლებლობებს სრულად მიუსადაგებდნენ ხოლმე და ახალი სასიმღერო ფერადოვნებით გამშვენებულს უბრუნებდნენ ხალხს. ამიტომაც რომელიმე კონკრეტული სიმღერა ხალხის მეხსიერებაში ამა თუ იმ მომღერლის სახელთან იყო გაიგივებული. ხშირად არც არის საჭირო რომელიმე გამორჩეული მომღერალი დიდ სასიმღერო რეპერტუარს ფლობდეს, შეიძლება იგი ერთი სიმღერითაც დაამახსოვრდეს თავის საუკუნეს. ასეთი მომღერალია სწორედ მიხო ჯილაური. იგი შესანიშნავად ასრულებდა კახურ სიმღერებს, მაგრამ მარტო „ბერიკაცი ვარ“ რომ ემღერა და სხვა არაფერი, ესეც იკმარებდა იმისთვის, რომ მსმენელს სასწაულის სრული განცდა დაუფლებოდა. იშვიათია მომღერალი, რომელსაც ხმით ასე გამოეხატოს სიმღერის ხასიათი:

„ბერიკაცი ვარ, ნუ მომკლავ,

ყველა დაგინყებს გმობასა“...

– კენესის მიხო ჯილაური და ამ კენესას თითქოს ცრემლი მოჰყვება სისხლისფრად შეფერილი. უცხო მსმენელისთვის სულაც არ არის საჭირო სიმღერის ტექსტის ცოდნა, იგი შინაარსის გარეშეც უმალ შეიგრძნობს ამ სიმღერის ხასიათსა და მნიშვნელობას. მიხო ჯილაურის ხმა იდუმალებითაა საესე, „იდუმალების ლოგიკას“ კი მხოლოდ გული გრძნობს.

ვლენე ჭუბაბია

ქიონია ბარამია მომღერალთა ჯგუფთან, მარცხნივ ბეგლარ აკობია

ვისაც ელენე ჭუბაბრიას სიმღერა ერთხელ მაინც მოუსმენია, უთუოდ დამერწმუნება, რომ მისი ხმა სულის უფაქიზეს ამოძახილად განიცდება. ასე სათუთად ვერაფერს გაგრძნობინებს მეგრული სიმღერის ნატიფი, სულის შემძვრელი, უხილავ სამყაროს; მისი სიმღერა უცნაურ და იდუმალ სასწაულს გაზიარებს; ხან აგაფორიაქებს, ხანაც დაგამშვიდებს, სევდას მოგვერის და, დიდი ილიას ნათქვამისა არ იყოს, „გულს დაგიწყლულებს“. ქალბატონი ელენეს სრულქმნილი ხმა, მისი მუსიკალური აზროვნება

თითქოს რომელიღაც უხილავი, იდუმალებით მოცული სამყაროთი არის ნასაზრდოები. მისი სიმღერა გვაკეთილშობილებს და ცხოვრებას გვიადვილებს.

ელენე ჭუბაბრიამ, ნოკო ხურციასა და სხვა გამოჩენილი მომღერლების მსგავსად, მეგრულ სიმღერას საკუთარი კვალი დააჩნია; დღეს ბევრი შესანიშნავი ლირიკული სიმღერა მის სახელთანაა გაიგივებული. ვინ იცის, მერამდენედ ვუსმენ „ვეენგარა ნანა სქუას“ ელენე ჭუბაბრიას შესრულებით და თვალები მუდამ ცრემლით მევსება. მისი ღვთაებრივი ხმა მიზიდავს, მაგიური ძალით მიმორჩილებს. ბედნიერებაა, რომ არსებობს მისი სიმღერების ფონოგრაფიკული ნიმუშები. მომავალ თაობას საშუალება აქვს მოუსმინოს და ღირსეული პატივი მიაგოს ლეგენდარულ მომღერალს, მეგრული სიმღერის „დედოფალს“ – ელენე ჭუბაბრიას.

ზოგიერთი უნიკალური მომღერლის გვარი საზოგადოებისთვის დღესაც ნაკლებადაა ცნობილი. მათი სიმღერა სოფლის გუნდისანოჯახური მუსიკირების ფარგლებს არ გასცილებია. არადა, ქიონია ბარამიას ხმა საკონცერტო დარბაზებში რომ მოესმინათ, მერწმუნეთ, იგი მეტად პოპულარული მომღერალი გახდებოდა. მას ჰქონდა ყველასგან განსხვავებული სახა-

დათო თოთიბაძე, ნათელა ლაღიძე, ანზორ ერქომაიშვილი

აშშ. სმიტსონის ინსტიტუტის დირექტორი
რიჩარდ კურინი

მანერა ჰქონდა, ხმით და შესრულების განსხვავებული სტილით არავის ჰგავდა. მღეროდა ძალდაუტანებლად, ფლობდა იმპროვიზაციის გასაოცარ უნარს, ქმნიდა საკუთარ ვარიანტებს და მსმენელზე განსაკუთრებულ მთაბეჭდილებას ახდენდა.

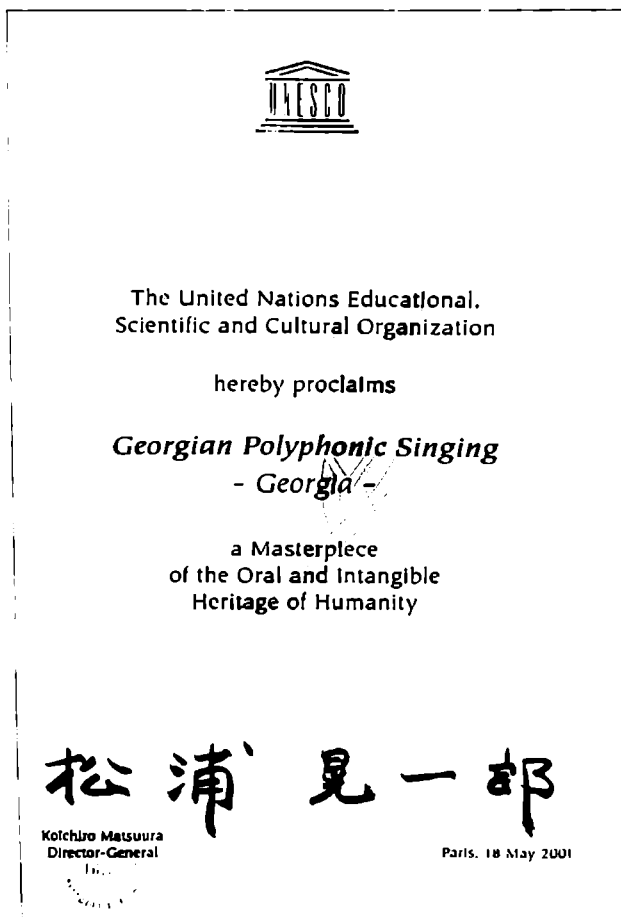
როგორც უკვე ითქვა, ხშირად მომღერალი შეიძლება ერთი სიმღერითაც შეაფასო. ამ სიმღერაში სრულად ჩანს მისი ნიჭი და შესაძლებლობა. იგი ამ სიმღერის ნამდვილი ბატონ-პატრონია და სრულად აქვს შესისხლორცებული მისი ყველა თავისებურება. ასეთი სიმღერაა საჩონგურო „პარიზა“, რომელსაც ქიონია ბარამია განსაცვიფრებელი ოსტატობით ასრულებს და კიდევ ერთხელ გვაგრძნობინებს, რომ სიმღერა შეიძლება მექანიკურად ბევრმა ისწავლოს, მაგრამ მისი სრული განცდა, გათავისება და განუმეორებელი ხმით გადმოცემა ერთეულების ხვედრია. ქ-ნი ქიონია ბარამია სწორედ ასეთი ნიჭით იყო დაჯილდოებული.

... აი, ამ მომღერლების ხმებსა და სიმღერებს ვაცნობდი 2001 წლის 18 მაისს იუნესკოს კომისიის წევრებს პარიზში (ვინ იცის, იქნებ კომისიაზე წარმოდგენილ მცირე, 15-წუთიან მასალას სათანადო მთაბეჭდილება ვერც მოეხდინა). შესვენების დროს იქ შეკრებილი ცნობილი ეთნომუსიკოლოგები მთხოვდნენ კიდევ ერთხელ მომესმენინებინა მათთვის ძველი ქართული ხალხური სიმღერები და მომეთხრო ამ უნიკალური მომღერლების შესახებ.

იუნესკოს ფოლკლორის კომისიის
ერთი ჯგუფი 2001

„საოცრებაა ქართული ხალხური სიმღერა, მას მსოფლიოში ანალოგი არ მოეპოვება, იგი მთელმა მსოფლიომ უნდა გაიცნოს, სპეციალისტებმა უნდა შეისწავლონ და შეაფასონ ქართული სიმღერის ფენომენი, კაცობრიობა ნელ-ნელა შორდება თავის ფესვებს, თავის სიმღერებს და რაღაც უაზრო მუსიკალურ ხელოვნებას ეტანება. პატივი უნდა მივაგოთ ქართველ ხალხს, რომელმაც ასეთი მდიდარი სასიმღერო კულტურა შექმნა და დღეს ასე პატრონობს იშვიათ საგანძურს“, – თქვა გამოჩენილმა ეთნომუსიკოლოგმა დიტერ ქრისტენსენმა.

იუნესკომ რომ ქართული სიმღერა აღიარა, ამაში ჩვენი ძველი მომღერლების დიდი დამსახურებაა; ისინი ვერ მოესწრნენ მშობლიური ხალხური სიმღერის ასეთ აღიარებას, მაგრამ ალბათ სწამდათ, რომ დადგებოდა დრო, როცა მსოფლიო ჩასწავებოდა ჩვენი სიმღერის ჯერაც ბოლომდე ამოუხსნელ იდუმალებას, მის გენიალობას.

ეს დღეც დადგა.

რამდენიმე ხნის შემდეგ მივიღე იუნესკოს გენერალური დირექტორის, ბატონ კაიშირო მაცუურას სამადლობელი წერილი. რომლის ტექსტსაც პირველად ვაქვეყნებთ:

ბატონ ანზორ ერქომაიშვილს

როგორც თქვენთვის ცნობილია, 2006 წლის 12 აპრილს ძალაში შევიდა „არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის 2003 წლის კონვენცია“. დღეისათვის 74 წევრმა ქვეყანამ მოახდინა ამ საერთაშორისო დოკუმენტის რატიფიკაცია, რაც წევრ ქვეყნებს უზრუნველყოფს ისეთი მექანიზმებით, რომლებიც მათ ცოცხალი მემკვიდრეობის იდენტიფიკაციაში, თაობიდან თაობაზე გადაცემასა და დაცვაში დაეხმარება, რაც ესოდენ აუცილებელია კულტურული მრავალფეროვნების შენარჩუნებისათვის.

2003 წლის კონვენციის ამოქმედებით (პუნქტი 31) იუნესკომ დაასრულა „კაცობრიობის არამატერიალური მემკვიდრეობის შედევრების“ აღიარების პროგრამა. ამ პროგრამიდან კონვენციაზე გადასვლის უზრუნველსაყოფად, კონვენციის მე-16 პუნქტის თანახმად, შედევრები შეტანილ იქნა კაცობრიობის არამატერიალური მემკვიდრეობის შედევრების წარმომადგენლობით სიაში.

თქვენი დახმარებით და თქვენს ბრძნულ რჩევებზე დაყრდნობით მე მსოფლიოს 70 ქვეყნიდან გამოვარჩიე კულტურული ექსპრესიის ფორმისა და კულტურული სივრცის 90 ერთეული, რაც მოიცავს მსოფლიოს ყველა რეგიონს 2001, 2003 და 2005 წლების აღიარების პროგრამებიდან. იუნესკოს ამ ინოვაციურ პროგრამაში ასზე მეტმა ქვეყანამ მიიღო აქტიური მონაწილეობა.

შედეგების გამოცხადებამ მნიშვნელოვანი შედეგი გამოიღო. პროგრამამ ოფიციალური აღიარება მოიპოვა. მან საერთაშორისო საზოგადოების ყურადღება მიაპყრო, ერთი მხრივ, იმ ფაქტორებს, რომლებიც კულტურული ექსპრესიის მრავალფეროვნებას ემუქრება, ხოლო, მეორე მხრივ – მისი დაცვის სხვადასხვა საშუალებებისა და მეთოდების შემუშავებას. ზოგიერთი ქვეყნის მთავრობამ განახორციელა მთელი რიგი ინიციატივებისა, მათ შორის: არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ორგანიზაციების შექმნა, ინვენტარიზაციის ჩატარება და ეროვნული კანონმდებლობის შემუშავება.

აღიარების პროგრამამ ბიძგი მისცა ცოდნის ამაღლებასა და დაცვითი

ლონისძიებების გატარებას, რამაც ხელი შეუწყო კონვენციის დაჩქარებული ტემპით ამოქმედებას. 2001 წლიდან მიღებულმა გამოცდილებამ საშუალება მოგვცა გაგვეტარებინა ეფექტური და კონკრეტული ლონისძიებები მემკვიდრეობის დასაცავად. ეს გახლავთ ის მყარი საფუძველი, რომელზეც უნდა აშენდეს მომავალი სამთავრობათაშორისო კომიტეტი, რომელიც პასუხისმგებლობას იტვირთავს კონვენციის გატარებაზე.

უდიდესი სიამოვნებით მინდა აღვნიშნო, რომ კონვენციის ამოქმედებით ალიარების პროგრამამ თავის მიზნებს მიაღწია. დღეისათვის, 90 გამოცხადებული შედევიდან დაახლოებით 50 (ძირითადად განვითარებული ქვეყნებიდან), იუნესკოს ტექნიკური და ფინანსური დახმარებით სარგებლობს. ცხადია, ალიარებული შედეგების დაცვის ლონისძიებები კვლავაც გაგრძელდება.

ახლა, როდესაც ალიარების პროგრამა დასრულდა და საერთაშორისო ჟიურიმ თავისი მანდატი ამოწურა, მსურს გამოვხატო უდიდესი მადლიერება თქვენ მიმართ ბრწყინვალედ ჩატარებული საქმისა და თქვენი, როგორც ალიარების პროგრამის ჟიურის წევრის, პირადი წვლილის გამო. თქვენმა აქტიურმა თანამშრომლობამ დიდად განაპირობა ამ პროგრამის წარმატება. იმედს ვიტოვებ, რომ თქვენ კვლავაც დაუჭერთ მხარს იუნესკოს საქმიანობას კულტურული ექსპრესიის ფორმების დაცვის საქმეში რისთვისაც ჩვენი კოლექტიური პასუხისმგებლობა, მტკიცე მობილიზაციაა საჭირო.

მაქვს პატივი გადმოგცეთ ალიარების პროგრამის შედეგი – 2005 წელს გამოცემული ბროშურა, რომელშიც წარმოდგენილია იუნესკოს მიერ ალიარებული 90 შედეგი. არამატერიალური მემკვიდრეობის განყოფილება სისტემატურად მოგაწვდით დამატებით ინფორმაციას პროგრამის თაობაზე, აგრეთვე კონვენციის ფარგლებში ჩატარებული საქმიანობის შედეგებს.

ნება მიბოძეთ, კიდევ ერთხელ გამოვხატო ჩემი გულწრფელი მადლობა ალიარების პროგრამის ჟიურის წევრად თქვენი აქტიური თანამშრომლობის ნიშნად და გისურვოთ წარმატება თქვენს მომავალ საქმიანობაში.

პატივისცემით,
კოიპირო მაცულრა.

20 მარტი, 2007 წ.

იეპი

გვიანი ღამე იყო. პალატაში ორნი დარჩნენ – ავადმყოფი და მისი მეუღლე. დედამ შვილები და ნათესავები დაითხოვა, – დილით მოდით, ახლა ჩაეძინა და არა უჭირსო.

უცბად საავადმყოფოში შუქი გამოირთო, მერე ვილაცამ დაიძახა: ელსადგურში ავარიია და სინათლე კაი ხანს არ იქნებაო.

ქალმა სიბნელებში ხელის ცნობით ჩანთა მონახა, გახსნა და იქიდან თავისი ხელით ჩამოქნილი თაფლის სანთელი ამოიღო. შემდეგ ასანთს გაჰკრა და სანთელი აანთო, ჩამოლევნილი რამდენიმე წვეთი „ტაბურეტის“ კიდეს დაანვეთა და ზედ სანთლის ბოლო დაამაგრა. ოთახში თაფლის სანთლის სასიამოვნო სურნელი დატრიალდა, სანთელი თანდათან აბრიალდა და იქაურობა გაანათა.

პალატაში ორი საწოლი იდგა, მათგან ერთი – დაღაგებული იყო. ჩანს, ქალს დაწოლა არც უცდია. „ტაბურეტი“ მეორე საწოლთან იდგა, ზედ წამლები, მურაბიანი ქილა და ბორჯომის ბოთლი ეწყო. გაქათქათებულ საწოლში ავადმყოფი იწვა და მძიმედ სუნთქავდა. სანთლის შუქი მკრთალად ანათებდა მის დაღარულ სახეს. თმები სულ მთლად გათეთრებოდა, მაგრამ შავი და მშვილდოვანი მოზიდული წარბები გვამცნობდა, რომ იგი მოხუცი არ უნდა ყოფილიყო. ქალმა ავადმყოფს ბალიში ფრთხილად გაუსწორა და სკამზე ჩამოჯდა...

1937 წ.

მოგონებებმა 42 წლის წინათ გადაინაცვლეს.

... გაზაფხულის თბილი საღამო იყო. ბათუმის ბულვარში ხალხი სასეირნოდ გამოსულიყო. პარკის შესასვლელთან, მაგნოლიის ხის ძირას, ახალგაზრდა კაცი იდგა და ვილაცას ელოდა. უცებ გამვლელებს ერთი გოგონა გამოეყო, ჭაბუკთან მივიდა და შორიახლო მორჩილად გაჩერდა. ასე, 16 წლისა თუ იქნებოდა, თხილის წნელივით მოქნილი ტანი ჰქონდა, ღამაზე ბავშვურ სახეზე უხერხული ღიმილი დასთამაშებდა, ლოყები შეფაცლოდა. გრძელი ჩითის კაბა და მაღალქუსლიანი ფეხსაცმელები იმ

1938 წ.

დღეს პირველად ჩაეცვა, ღილ-კილოში იები ჰქონდა ჩამაგრებული. გოგონას ჟუჟუნა ერქვა, ხის ძირას მდგარ ჭაბუკს იგი გაზრდილი და დაქალებული მოეჩვენა.

ჭაბუკი საშუალებე მაღალი ტანისა იყო, მხარბეჭიანი, მშვილდივით მოზიდული შავი წარბები უხდებოდა, მკერდზე ფართოჯიბებიანი თეთრი ტილოს ხალათი ეცვა, წელზე ტყავის განიერი ქამარი ერტყა, „გალიფე“ შარვალი და აზიური ვინროყელიანი ჩექმები პირველად ჩაეცვა. კაცი იყო უკვე, იმ დღეს დაემშვიდობა საშუალო სკოლას.

გოგონამ ღილ-კილოდან იები ამოიღო და ჭაბუკს გაუწოდა. მან გამოართვა, გულის ჯიბიდან ბლოკნოტი ამოიღო და მიგ ჩადო. ამ ბლოკნოტს სულ თან დაატარებდა, შიგ სიმღერების ტექსტები ჰქონდა ჩანერილი. ჭაბუკს

დამიანე ერქვა. იგი ბათუმელ ტოლ-სწორებში ვაჟაკობითა და კარგი სიმღერით იყო ცნობილი. ჯერ კიდევ სკოლის მოსწავლე, მამამისმა, არტემ ერქომაიშვილმა, იმხანად აჭარის სახელმწიფო ეთნოგრაფიული გუნდის ხელმძღვანელმა, თბილისში წაიყვანა ამიერკავკასიის რადიოს ფესტივალზე. მოსკოვის რადიო მისი სიმღერა ჩაინერა. მას შემდეგ ბათუმში კონცერტებზე ხშირად გამოდიოდა. როცა წამოიზარდა, აჭარის ეთნოგრაფიული გუნდის სოლისტი გახდა. ისეთი ბარიტონი დაუდგა, რომ ბათუმში დასასვენებლად ჩამოსული გამორჩენილი მომღერალი სანდრო ინაშვილი განაცვიფრა: – სკოლას რომ დაამთავრებ, თბილისში ჩამოდი, გამეცადინებ და კონსერვატორიაში ჩააბარეო, – უთხრა.

ერქომაიშვილების ოჯახში, მოგვხსენებათ, ყველა მღეროდა. დამიანე იმპროვიზაციის განსაცვიფრებელი უნარით არტემსაც კი აკვირვებდა, მაგრამ ერთი ნაკლი ჰქონდა – სიმღერის ტექსტებს ცუდად იმახსოვრებდა, ამიტომ მამამ ბლოკნოტი აჩუქა, რომელშიც სიმღერის ტექსტებს ინერდა. ეს ბლოკნოტი მუდამ მარცხენა გულის ჯიბეში ედო.

დამიანემ საშუალო სკოლა რომ დაამთავრა, დაქორწინდა. ალბათ მიმიხვდით – ვისზეც; არტემ ერქომაიშვილის ოჯახში პირველი რძალი შვეიდა – ცინცაბაძის ქალი, ჟუჟუნა. ქორწილი სანაქებო გადაიხადეს; ლხინს ბათუმის საუკეთესო მომღერლები ამშვენებდნენ. ჟუჟუნა და დამიანე მთელ ქალაქში გამორჩეული წყვილი იყო.

სექტემბერში დამიანე თბილისში აპირებდა წასვლას კონსერვატო-

რიის მოსამზადებელ განყოფილებაზე შესასვლელად, მაგრამ აგვისტოს ბოლოს ჯარში გაინვიეს.

ორი თვეც არ იყო გასული მას შემდეგ, რაც შეუღლდნენ და დარჩა ყუყუნა უქმროდ. იგი ბავშვს ელოდებოდა. ქმრის წერილებს საგულდაგულოდ ინახავდა, რომ ჩამოვა, დავახვედრებო. პასუხად ერთის ნაცვლად ორ წერილს სწერდა, ამ ქვეყანაზე რა არ ხდება, ვაი თუ ერთი დაიკარგოსო; სწერდა ყოველდღიურ ამბებს, ცუდს უშალავდა, არ იდარდოსო, - ბავშვი უკვე იძრა და აღარ მასვენებს, მეზობლის ქალებმა მითხრეს, ბიჭი გეყოლებათ, - ახარა..

... და დაიბადა ირაკლი. არტემს პირველი შვილიშვილი შეეძინა. გაიხარა ერქომაიშვილების ოჯახმა. ყუყუნამ ქმარს წერილი გაუგზავნა - სულ შენ გგავსო. გაიხარა ბიჭის მამამ - კიდევ ერთი წელიც მოითმინე და დაგიბრუნდებიო, - მოსწერა.

ქალი დღეებს ითვლიდა. ბიჭი სწრაფად იზრდებოდა. პირველი სიტყვა „მამა“ ასწავლა, გაშლილი ხელის მოხაზულობა გაუგზავნა მამამისს - გაეხარებო. როცა ბიჭი ფეხზე დადგა, დედამ ფეხქვეშ ქალაღის ფურცელი დაუფინა და შემოხაზა, ახლა ფეხის ანაბეჭდიც გაუგზავნა მამას. ამასობაში დამიანემ წარმატებით დაამთავრა სამხედრო სასწავლებელი და

დამიანე ერქომაიშვილი (1 რიგში მარცხნიდან მესამე) მის მიერ სამხედრო ნაწილში ჩამოყალიბებული მომღერალთა ჯგუფის წევრებთან, 1940 წ.

უმცროსი ლეიტენანტის წოდება მიიღო. დემობილიზაციამდე სულ ცოტა დრო დარჩა. ირკუტსკიდან წერილი მოსწერა ყუყუნას - ჩემს ბიჭს რამდენი კბილი ამოუვიდა? ფეხები მონგრეული ხომ არ აქვსო? სათამაშოები და „კალოშები“ გამოგიგზავნეთ და ალბათ მალე მიიღებთ. აქ მომღერალთა გუნდი ჩამოვაყალიბე და ოლქში პირველი ადგილი ავიღეთ, მამაჩემის გამოგზავნილი სიმღერის ტექსტები ძალიან გამომადგა. ბლოკნოტში შენი იებია ჩანებებული და ყოველდღე შენს თავს მაგონებსო, - იწერებოდა.

ხალხინ-გოლის ამბების გამო დემობილიზაცია გადაიდო. ახლა უფრო შორიდან, მონღოლეთიდან იწერებოდა: იაპონელებს გავრეკავთ და მალე ჩამოვალა. დაჭრილი რომ იყო, ამაზე არაფერი უთქვამს.

გამოჯანმრთელდა თუ არა, ჩრდილოეთის საზღვარზე უკრეს თავი, ფინეთთან დაიწყო ომი. იქაც დაიჭრა, მაგრამ ოჯახისათვის არც ეს შეუტყობინებია.

საბჭოთა კავშირმა იკადრა და პატარა ფინეთთან ზავი დადო, მაგრამ დამიანეს ნანატრი დემობილიზაცია ისევ გადიდო, რადგან დასავლეთის საზღვართან ნელ-ნელა გროვდებოდა გერმანული ჯარის დაჯგუფებები, რაც სასიკეთოს არაფერს უქადდა ქვეყანას.

დადგა 1941 წელი.

ერთ ღამეს ირაკლის მალალი სიცხე მისცა, სიცხისაგან აბოდებდა. ჟუჟუნამ ძმარში დასველებული შალის წინდები ჩააცვა, თავზე კეჟურა ფხალის ფოთოლი დააფინა, ერთადერთი წითელი „სტრეპტოციტი“ ორად გაუყო და ისე დააღლეინა. გათენებისას ბავშვს სიცხემ დაუკლო, დამშვიდდა, ჩაეძინა. მთელი ღამე უძილობით გატანჯულ ჟუჟუნას დაეძინა. საშინელი სიზმარი ნახა: თითქოს ზღვა ბობოქრობდა და დედამიანს წაღეკვას უქადდა. ზღვაში დიდი ნავი დაცურავდა, შიგ დამიანე შენიშნა, ხელს უქნევდა. ნავი ნაპირისაკენ მოინევდა, მაგრამ გზად უზარმაზარი ტალღა ეღობებოდა. ნავი ტალღას ხან თავზე მოექცეოდა და ხან მის მიღმა გაუჩინარდებოდა. ცა შავად მოქუფრულიყო და ჩამოქცევას ღამობდა. მხოლოდ ელვა სერავდა ცას და დროდადრო იქაურობას ანათებდა.

მეხი გავარდა. ჟუჟუნა წამოხტა. გაღვიძებული ირაკლი უღიმოდა. ჟუჟუნას სიზმარი ცუდად ენიშნა, შეშინდა, ონკანი მოუშვა და, როგორც იტყვიან, სიზმარი „წყალს გაატანა“. კარებზე დააკაკუნეს. ცალხელა ფოსტალიონმა დამიანეს ამანათი და ომის დანყების საშინელი ამბავი მოიტანა.

ქალაქი ნელ-ნელა გლახა ყანასავით გამეჩხერდა, ქუჩაში იკოლ მამაკაცების რიცხვმა. მალა-ზიებიდან ჯერ სურსათი გაქრა, მერე – შავი ქსოვილები. ფოსტალიონის დანახვა ყველას შიშს გვრიდა, იმატა უკრაინიდან ევაკუირებულმა ოჯახებმა.

დამიანეს წერილი კარგა ხანს არ ჩანდა, ომის დანყებიდან მესამე თვეს მიიღეს მხოლოდ. გულს არ იტეხდა ისევ, მალე გავრეკავთ ფაშისტებსო, – ინერებოდა. გახარებულმა ჟუჟუნამ პასუხი გაუგზავნა: მე და ირაკლი შენს ჩამოსვლამდე სოფელში ვიქნებითო. შემდეგ ბინა უკრაინიდან დროებით ევაკუირებულებს დაუთმო და ლანჩხუთის სოფელ ზომღეთში გაემგზავრა მშობლებთან.

1942 წლის ფოტო.

წერილმა ამჯერადაც კარგა ხნით დაიგვიანა, ჰოსპიტლიდან მოინერა – სტალინგრადთან იბრძოდა თურმე, წითელი ვარსკვლავის ორდენით დაჯილდოვებინათ. ფრონტის საველე გაზეთში მისი ფოტოსურათიც იყო დაბეჭდილი – პალატაში დაჭრილმა მომღერლებმა მოვიყარეთ თავი და ისე ვმღერივართ, რომ ყველას ჩვენთან უნდა გადმოსვლა. ვისაც კი ფეხზე დგომა შეუძლია, ჩვენი პალატის კარებთან ჩამოჯდებიან და გვისმენენო. თქვენი სიმღერა ჩვენს ნამღებზე არანაკლებ კურნავს ავადმყოფებს,

გვითხრა მთავარმა ექიმმაო, – ინერებოდა – მამას უთხარი „ყარანაის“ ტექსტი გამომიგზავნოს და კიდევ „ხბოს ლექსი“. ეს სიმღერები პალატის მომღერლებს ვასწავლე და ძალიან მოსწონთ, მაგრამ ტექსტები ბოლომდე ვერ გავიხსენე, თურმე ბლოკნოტში არ ჩაგვიწერიაო.

დღეები დღეებს მისდევდა, თვეები – თვეებს. ირაკლი იზრდებოდა. დედა ახალ-ახალ ლექსებს ასწავლიდა, მათ შორის, ცხადია, ომის პერიოდის ფოლკლორი ჭარბობდა:

„მე პატარა ბიჭი ვარ,
გავიზრდები დიდი,
ფრიცების მოსაკლავად
ზარბაზანს ვიყიდი.
გაიმარჯვებს სტალინი
„ვაშა“ აგუგუნდება
და მაშიკო ორდენით
სახლში დამიბრუნდება“.

დამიანე ერქომაიშვილის ასეულმა სტალინგრადიდან კურსკში გადაინაცვლა. ჯოჯოხეთური ცეცხლი დატრიალდა კურსკის რკალზე. ამჯერად ნალმის ნამსხვრევებით რამდენიმე ადგილას უფრო მძიმედ დაიჭრა, ყბისა და კისრის არეში. საფრონტო გაზეთი აღნიშნავდა: „უთანასწორო ბრძოლაში მან არ მიატოვა ბატარეა, რომელსაც მეთაურობდა, დაჭრილი გონების დაკარგვამდე იბრძოდა და მტერს არ მისცა საშუალება, მეტად მნიშვნელოვანი პლაცდარმი დაეკალებინა. მაშეელი ჯარის მოსვლამდე გაძლო, მებრძოლემბა იგი გონდაკარგული იპოვეს“.

ამის გამო სამამულო ომის მეორე ხარისხის ორდენით დააჯილდოვეს.

შემდეგ – ბელორუსიისა და პოლონეთის განთავისუფლებისათვის ბრძოლები. ერთ-ერთ ბრძოლაში ისევ დაიჭრა. ნალმმა სანახევროდ დამარხა მიწაში. კონტუზირებული და გონდაკარგული გერმანელებმა ტყვედ აიყვანეს.

სამი თვე დაჰყო ტყვეობაში. პირველი შემთხვევისთანავე გაიქცა. ხუთნი იყვნენ. მათგან მხოლოდ ორმა მიაღწია ფრონტის ხაზამდე. თავისი ნაწილი ველარ იპოვა, მაგრამ სხვაგან გაამწესეს, ჯერ ოცეულის, ხოლო შემდეგ ასეულის მეთაურად დანიშნეს. კენიგსბერგის ალებისათვის წითელი ვარსკვლავის მეორე ორდენით დააჯილდოვეს.

შემდეგ – ბრძოლები უნგრეთის გასათავისუფლებლად. „ჩვენს ნაწილში უნგრელები მოიყვანეს, მათ სიმღერები შევასწავლე. საკმაოდ ადვილად აითვისეს, მაგრამ ქართული ტექსტის გამოთქმა უჭირთ. „დამწყები“ ერთი ლანჩხუთელი მეტყვიამფრქვევეა, გვარად ცინცაძე, „კრიმანჭული“ ზუგდიდელ კვარაცხელიას ვასწავლე და ისე რაღა ნახვდებით, რომ ბერლინში, რაიხსტაგთან, „ხასანბეგურა“ არ შემოვძახოთ“, – სწერდა მამას.

დამიანეს ასეულმა რაიხსტაგის ალებამიც მიიღო მონაწილეობა. 9 მაისს ბერლინში შეხვდა და რაიხსტაგთან, ზეიმზე, „ხასანბეგურაც“ შემოსძახეს:

„ჩვენ გახლავართ გურულები,
ბრძოლა გექონდა შუხუთფერდში,
მტერი ისე დავამარცხეთ,
მთხრობლად არ გოშშვით ერთი“.

ჭექდა ბერლინში ძველისძველი საბრძოლო სიმღერა მაშხალების ფეიერვერკის ფონზე.

ომი დამთავრდა. ეშელონებს ახლა ომგადახდილი მეომრები მოჰყავდათ. ჟუჟუნამ წერილი ავსტრიიდან მიიღო, მალე ჩამოვალო – ინერებოდა.

მისი ეშელონი ჯერ სამხრეთისაკენ წამოვიდა, მაგრამ მერე აღმოსავლეთისკენ გაუხვია და თავი მანჯურიამი ამოჰყო. ახლა იაპონიასთან დაიწყო ომი. ახლა იქიდან მოინერა წერილი.

კიდევ ერთი წელი გავიდა, სანამ ნანატრი დემობილიზაცია გამოცხადდებოდა და, როგორც იქნა, განშორებიდან მეათე წელს, დამიანე ერქომაიშვილი ოჯახში დაბრუნდა.

ომგადახდილებს დიდი ზეიმით ხვდებოდნენ. არტემ ერქომაიშვილის ოჯახმა უფროსი შვილის დაბრუნება განსაკუთრებულად აღნიშნა.

ჟუჟუნა და დამიანე, 1947 წ.

მნახველებს ბოლო არ უჩანდა, ზეიმი ერთ თვეს გაგრძელდა. ირაკლი მე-3 კლასში იყო, მამამ რომ გაიცნო. ორი წელი იცხოვრეს ჟუჟუნამ და დამიანემ ერთად, შეეძინათ გოგონა – მანანა და ამდენი გაჭირვება თითქმის დაავინწყდათ, მაგრამ 1949 წლის ერთ ღამეს დამიანეს ისევ მოაკითხეს და წაიყვანეს.

– ტყვედ ყოფილა წამყოფი,

– უთხრეს ოჯახის წევრებს.

– კი მაგრამ, ამდენი ჭრილობა,

მადლობა და ჯილდო?! – ამგვარი საბუთი დრომოჭმული აღმოჩნდა. საბჭოთა სახელმწიფოს თავისი შეუვალი „საბჭოთა ლოგიკა“ ჰქონდა.

დამიანე გამოწაკლისი ხომ ვერ იქნებოდა! გამარჯვებული ქვეყნის ასეულ ათასობით ომგადახდილი მეომარი სტალინის გარდაცვალებამდე ციმბირში იხდიდა „სასჯელს“.

ერთ დღეს დამიანე გამოიძახეს. გაუმზადეს საბუთები, მისცეს საუკეთესო დახასიათება, ბოდიშიც მოუხადეს, თურმე ტყუილად დაგვისჯიხარო და შინ გამოისტუმრეს.

სამსახურში უწინდელი უმნიშვნელო რეპუტაციით აღადგინეს, დაანინაურეს კიდევც.

ცხოვრება ისევ თავის კალაპოტში ჩადგა. დამიანე ბათუმის მომღერალთა გუნდში მიიწვიეს. ხმა ისევ კარგად უჟღერდა. ამხანაგები სულში იძვრენდნენ, ხელმძღვანელობას უყვარდა, როგორც მრავალი

ორდენის კავალერი. ომის ვეტერანთა საბჭოშიც შეიყვანეს. ყოველ წელს დასასვენებლად უფასოდ აგზავნიდნენ საუკეთესო სანატორიუმებში.

ხნიერი ჯერ არ ეთქმოდა, 60 წელიც არ შესრულებოდა, მაგრამ ნათქვამია – ქვა რომ ქვაა, ისიც ცვდებაო – და აბა კაცი როგორ გაუძლებდა ამდენ გაჭირვებას; ვერც გაუძლო. უნია მიღებულმა ოცდაოთხმა ჭრილობამ. ერთ დღეს კბილი ამოუღეს და ფეხს ალუბლის კურკის ოდენა ნალმის ნამსხვრევი ამოჰყვა. ასეთი ნამსხვრევი ბევრი ჰქონდა ჩაბუდებული სხეულში. დამიანეს ჯანმრთელობამ უმტყუნა. თავს ცუდად გრძნობდა, მაგრამ არ იმჩნევდა. ახლობლების შენუხებას ერიდებოდა...

ბაბუა და შვილიშვილი – დამიანე და ზაზა ერქომაიშვილები

... შუქი ჩართეს. ჟუჟუნა გამოერკვა, ავადმყოფი შეიშმუშნა, თვალი გაახილა და იქაურობას მოაელო, მერე ცოლს გაუღიმა და წყალი ითხოვა, ჟუჟუნამ თავი აუწია და რამდენიმე ყლუპი ფრთხილად დააღვინა. დამიანემ თვალები მოხუჭა, ეტყობა, ელექტრონის შუქმა შეანუხა, მერე სანოლიდან წამონევა სცადა, მაგრამ ვერ შეძლო. პიჯაკი თვალებით მოიძია და ჟუჟუნას ანიშნა – მომანოდეო. ქალი ადგა, შუქი ჩააქრო, პიჯაკი მოუტანა. დამიანემ აკანკალებული ხელით გულის ჯიბიდან ქალაღმძი შეხვეული რალაც ამოიღო და ჟუჟუნას გაუნოდა, მერე ფრთხილად გადაუსვა ხელი ხელზე და ბალიშზე მიესვენა.

ჟუჟუნამ ის შეხვეული გამოართვა, სანთელთან მიიტანა, გახსნა და ლექსების ძველი, გაცრეცილი, სისხლის ლაქებიანი ბლოკნოტი იცნო. აკანკალებული ხელით გადაფურცლა ბლოკნოტი; სიმღერების ტექსტებს შუა თავისი იები შენიშნა, გამხმარი, დატყეპნილი და ფურცლებს მიკრული იები.

უკანასკნელი ფოტო

სანთელი ჯერ ისევ ანათებდა. ქრებოდა სიცოცხლე კაცური კაცისა. ჟუჟუნას ომის ქარცეცხლში გულის-ჯიბით თილისმასავით ნატარები იები დაუბრუნდა.

ქალს ცრემლები წასკდა. ცრემლი ყვავილს დაენვეთა. ია გათბა, გაღხვა, გაცოცხლდა და იისფერი დაუბრუნდა, ფერი მარადიული სიყვარულისა.

1997 წ.

(ბიკოლაჩემის, ჟ. ცინცაბაძის, ნამპობის მიხედვით).

გივი მასნაველბელი

– ხუთი ღმერთს... ოთხი მე... სამები და ორები თქვენ...
– კი მაგრამ, ჩვენ ხომ კარგად ვიცით თქვენი საგანი, გივი მასნ...
– ჩემზე კარგად იცით?
– თქვენზე კარგად არა.
– მაშინ – ოთხი მე. ჩემზე კარგად იცის ღმერთმა, გამოდის, რომ ხუთი ღმერთს. თქვენ რაღა დაგრჩათ? – სამები და ორები.
– ვინაა ეს ღმერთი ასეთი, სულიკო ავჟანტაძეზე კარგად რომ იცის სოლფეჯიო?
– ვინაა, ბატონო, და, ბეთჰოვენი და მოცარტი. გასაგებია?
– კი.
– აბა რაღას მერჩით, ბიძიკო... – ხელებს გაშლიდა და გაგვიღიმებდა. ასეთი საუბრის შემდეგ გივი მასნაველბელი თავის ბლოკნოტში ჩამოგვირიგებდა ჩვენს კუთვნილ სამიანებსა და ორიანებს. სემესტრის ბოლოს კი ზოგიერთ ჩვენგანს „თავისთან გაგვიტოლებდა“ (როგორც თვითონ გვეტყოდა) და სანატრელ ოთხებსაც დაგვისვამდა სასწავლო ჟურნალში, თანაც დაგვაძლევდა: ეს იმიტომ, რომ სტიპენდია არ დაკარგოთ.

მას შემდეგ აგერ ოცდახუთ წელზე მეტი გავიდა და ასე მგონია, ყველაფერი ეს თითქოს გუშინ იყო.

სოფლიდან ბაბუაჩემმა ჩამოგვიყვანა თბილისში მე და ბადრი თოიძე და გრიგოლ კოკელაძის რჩევით, კულტურულ-საგანმანათლებლო სასწავლებელში მიგვიყვანა. მაშინ ასე, 17-18 წლისანი ვიქნებოდით, ბადრის მუსიკა იზიდავდა, მე უფრო ჟურნალისტობაზე ვოცნებობდი.

სასწავლებლის დირექტორმა შალვა მაჭავარიანმა თბილად მიიღო ბაბუა. შემდეგ ერთი პედაგოგი გამოიძახა და გვითხრა: „გაიცანით, კომპოზიტორი გივი ლორთქიფანიძე“.

იგი ასე, 40 წლისა თუ იქნებოდა, საშუალოზე მაღალი ტანის, ჩასკენილი, სპორტული აგებულების, პირმრგვალი, ღიმილიანი სახე და ნათელი თვალები

გივი ლორთქიფანიძე

ჰქონდა. როცა ილიმებოდა, თვალები უბრწყინავდა. თმა შეთხლებოდა, სახე სუფთად ჰქონდა გაპარსული, ეცვა უბრალოდ და სუფთად. ჩაცმულობითა და გარეგნული იერით ძალიან მონესრიგებული პიროვნება ჩანდა.

მან ჯერ ბაბუა მოიკითხა, მერე ჩამოსვლის მიზეზი ჰკითხა.

– ეს ჩემი შვილიშვილია, ბადრი კი – დის შვილიშვილი. მუსიკალური მონაცემები აქვთ, გურული სიმღერები კარგად იციან. ჩვენი გვარი აგერ ორ საუკუნეზე მეტია მღერის, მაგრამ არც ერთ ჩვენგანს უმაღლესი მუსიკალური განათლება არ მიუღია. ახლა, როცა ხალხური სიმღერების მცოდნენი ცოტანი დარჩნენ, და სანამ ჯერ კიდევ გვიანი არ არის, აუცილებელია მათი სიმღერების ნოტებზე გადატანა. ამიტომ მინდოდა ამ ბიჭებს პროფესიული მუსიკალური განათლება მიეღო.

გივიმ ყურადღებით მოუსმინა ბაბუას და თავის საკლასო ოთახში მიგვიწვია, ჯერ სმენა და რიტმი გაგვისინჯა, მერე გამოგვცადა და ბოლოს, ბაბუასთან ერთად, რამდენიმე გურული სიმღერა გვამღერა.

– ბატონო არტემ! ეს ბიჭები ჩვენ თუ დაგვიჯერებენ, ნამდვილი მუსიკოსები გამოვლენ.

– ამას არ უნდა, ბატონო, მუსიკოსობა, ჟურნალისტობა უნდა, – აჩვენა ბაბუამ ჩემზე, – ბადრი უფრო ჭკვიანია.

– რად გინდა, ბიძიკო, ჟურნალისტობა, შენნაირი ჟურნალისტი ყველა თუ არა, ყოველი მეორე მაინც იქნება. აი, თუ მუსიკაში სერიოზულად იმეცადინებ, შეიძლება ბევრ რამეს მიაღწიო, – ყოველივე ეს ისე გულწრფელად მითხრა, რომ არ შეიძლება კაცს მისი ნათქვამი არ დაეჯერებინა.

სასწავლებლიდან ერთად გამოვედით და ფეხით გაუყევით პლებანოვის პროსპექტს, გზაში ბაბუამ და გივიმ კარგა ხანს ისაუბრეს სიმღერებზე, ძველ მომღერლებზე და, როცა იგი დაგვემშვიდობა, ბაბუას უტყუარმა ალლომ ათქმევინა: თუ ამ კაცს დაუჯერებთ, თქვენგან ნამდვილ მუსიკოსებს გამოიყვანსო.

სასწავლებელში მისაღები გამოცდები წარმატებით ჩაებარეთ და სასწავლო წლის დაწყებამდე სოფელში წავედით დასასვენებლად. კულტურულ-საგანმანათლებლო სასწავლებელი იმ დროს „დინამოს“ სტადიონის წინ, კლარა ცეცქინის ქუჩაზე მდებარეობდა. მას აგურის სამსართულიანი შენობის მესამე სართული ჰქონდა დათმობილი, ფართობი არ გვყოფნიდა, საკლასო ოთახები პატარა იყო, 10-12-კაციანი ჯგუფი ძლივს თავსდებოდა. ამ სასწავლებელში სექტემბერში პირველად მივედი გივი ლორთქიფანიძის გაკვეთილზე, რომელიც გუშინდელ დღესავეთ მახსოვს.

გივი მასწავლებელი მოღიმარი სახით შემოვიდა საკლასო ოთახში და სათითაოდ გაგვეცნო ყველას. ჯგუფში ოთხი ბიჭი ვიყავით: მე, ბადრი, სულიკო ავუანტაძე თბილისიდან და თემურ ქეზიშვილი ყვარლის

რაიონიდან. გარდა ამისა, ჩვენს ჯგუფში კიდევ რამდენიმე გოგონა მოხვდა საქართველოს სხვადასხვა კუთხიდან.

გივი მასწავლებელი ყოველ ჩვენგანს ეკითხებოდა ვინაობასა და სადაურობას. შემდეგ გაიხსენებდა, თუ ჰყავდა იქ ვინმე მეგობარი და იქაურ ანექლოტებსა და ზნე-ჩვეულებებზე გვიყვებოდა, თანაც ლაპარაკის დროს ამ კუთხისათვის დამახასიათებელი კილოკავით უქცევდა.

– სადაური ხარ, გოგო, შენ? – შეეკითხა ლალი რუხაძეს, როცა გაიგო, რომ იმერელი იყო.

– ხონიდან, მასნ...

– ოო! აბა დაეძმაცადეთ, მე და შენ „ზემლიაკები“ ვყოფილვართ. მე დიდი ჯიხაიშიდან გახლავარ წარმოშობით. თქვენთან ისევ აცხოვენ პეტერე-პეტერე მჭადებს?

დარეჯან მეშვილდიშვილი რაჭველი აღმოჩნდა, ონის რაიონიდან. იგი მეტად მომხიბლავი ჩანდა. კუთხეში მარტო დამჯდარიყო, მორიდებით ეჭირა თავი და დიდრონი შავი თვალები დაბლა დაეხარა.

– დარეჯან, გოგო, ქვე შენი ჭირიმე, წერეთელმა რა დაგვიბარა? – შეეკითხა გივი მასწავლებელი.

– არაფერი არ დაუბარებია, პატივცემულო მასწავლებლო, წამოსვლის ხანს წერეთელი არ მინახავს, – კარგა ხნის ფიქრის შემდეგ მიამითად უპასუხა დარეჯანმა.

– კარგი, ქვე შენი ჭირიმე, დარეჯან, ზღვა თუ გინახავს?

– მე არა, მაგრამ ჩემმა დამ ნახა, – გულუბრყვილოდ უპასუხა დარეჯანმა და მთელი ჯგუფი გულიანად ახარხარდა. გივი მასწავლებელიც გულიანად იცინოდა.

– დიდი მაზალო ვინმე ხარ შენ, ჩემო დარეჯან!

ასე სიცილ-კისკისში განვლო პირველმა გაკვეთილმა.

მეორე გაკვეთილზე საუბარი მუსიკაზე ჩამოაგდო. გვიყვებოდა ზოგადად მუსიკის მნიშვნელობაზე, გამოჩენილი მუსიკოსების ცხოვრებაზე. ბევრი ჩვენთვის საინტერესო ეპიზოდი გაიხსენა ბეთჰოვენის, ბახის, მოცარტისა და სხვათა ცხოვრებიდან, ყოველივე ამას დიდი გატაცებით გვიაშობდა, შემდეგ როიალს მიუჯდა და ბეთჰოვენის მერვე სონატა დაუკრა. ჯგუფი სულგანაბული უსმენდა. გივი მასწავლებელმა დაკვრა დაამთავრა. მას შემდეგ ამდენი დრო გავიდა და როცა ამ სონატას ვისმენ, ყოველთვის ცოცხლდება საუკეთესო მოგონებანი გივი მასწავლებელზე.

ორი გაკვეთილი ისე გავიდა, ვერც კი გავიგეთ, გაკვეთილების შემდეგ გივი მასწავლებელი ღიმილით დაგვემშვიდობა. ეს ღიმილი დღესაც მახსოვს. ნასვლისას გვითხრა, რომ მას ძალიან უყვარს წესრიგი და ვერ აიტანს დაგვიანებას, უყურადღებობას და დავალების შეუსრულებლობას, და რომ ასეთების მიმართ სასტიკი და დაუნდობელი იქნება. ამნაირი კაცი როგორ შეიძლება მკაცრი იყოს-მეთქი, ვიფიქრე ჩემთვის. იმ საღამოს ბაბუას წერილი გავუგზავნე, ვწერდი, რომ გივი მასწავლებელი მთელ სასწავლებელში ყველაზე კარგი კაცია-მეთქი.

მეორე დღეს, შემოვიდა თუ არა გაკვეთილზე, ფანქრები, საშლელები და სანოტო რვეულები მოითხოვა, ვისაც არ აღმოგვაჩნდა ეს ყველაფერი, თვითონვე დაგვირიგა და გაგვაფრთხილა, ეს იქნება უკანასკნელი და შემდეგში თუ მსგავსი რამ განმეორდება, გაკვეთილზე აღარ დაგიშვებთო. მეორე გაკვეთილი აგვიხსნა და მეორე დღისათვის დავალბეები მოგვცა. მომდევნო გაკვეთილზე, როცა მე და თემურ ქვეხიშვილს ფანქრები წვერგაუთლელი აღმოგვაჩნდა, გივი მასწავლებელმა უყოყმანოდ გაგვაგდო გარეთ. მეორე დღეს ბოდიშის მოხდა მინდოდა, მაგრამ მან არ დამაცალა და გაკვეთილი მკითხა. ცოტა უღიმღამოდ ვუპასუხე. მან მაშინვე ორიანი „გამომიციხო“ (როგორც თვითონ ამბობდა) და მითხრა: ბიძიკო, შენ აქ სასწავლებლად თუ ხარ ჩამოსული, უნდა ისწავლო, თუ არადა, დროს ტყუილად ნუ აცდენ. მე ორიანებს მიჩვეული არ ვიყავი (სკოლაში კარგად ვსწავლობდი), ამიტომ ნიშანმა ცუდად იმოქმედა, თუმცა ეს არაფრით გამომიხატავს. შემდეგ გაკვეთილებზე გოგონებს მეტ ყურადღებას უთმობდა. ამან ბიჭები ცოტა გაგვაღიზიანა. გავიფიქრე, ალბათ ჯიბრში თუ ჩაგვიდგა-მეთქი, რაც კიდევ უფრო ვირწმუნეთ მას შემდეგ, როცა ერთ-ერთ გაკვეთილზე, იმის გამო, რომ გაუპარსავენი ვიყავით, მე და სულიკო აფჟანტაძე გარეთ გაგვაგდო. ვიფიქრე, ალბათ მიზეზს თუ ეძებს, რომ დაგეტუქსოს-მეთქი. მთელ ჯგუფში ყველაზე მკაცრად მე მექცეოდა, ცოტა უკეთესად – ბადრის.

შევეცადე, როგორმე გივი მასწავლებლის გული მომეგო. გაკვეთილებს კარგად ვსწავლობდი, სანიმუშოდ ვიქცეოდი, სასწავლო ნივთები ყოველთვის წესრიგში მქონდა, გაუპარსავეი აღარ დავდიოდი, არ ვაგვიანებდი, მაგრამ ვერაფრით მისი გული ვერ მოვიწადინე, რაც უნდა კარგად მეპასუხა, ერთხელაც არ შემაქებდა. ჩავეთვალე, ალბათ, ჩემი თავიდან მოშორება უნდა-მეთქი, მაგრამ რატომ? – ამაზე ვიმტერევედი თავს და ვერაფრით მივმხვდარიყავი.

სწავლის დანყებიდან ერთი თვე გავიდა. მე პირველად მოეწყდი ჩემს სოფელს ასე დიდი ხნით, მენატრებოდნენ ჩემიანები და ცოტა მოწყენილი გამოვიყურებოდი.

სექტემბრის ბოლოს თემურ ქვეხიშვილმა გივი მასწავლებელს შაბათი დღე გამოსთხოვა და მე და ბადრი თავის სოფელში რთველში წაგვიყვანა. ჩვენთან ერთად იყო უფროსკურსელი ზაურ ხუჯაძე, რომელიც მთელ სასწავლებელში საუკეთესო სტუდენტად ითვლებოდა. გივი მასწავლებელმა გაგვათავისუფლა იმ პირობით, რომ გაკვეთილებს კარგად მოვაზნადებდით.

კახეთში პირველად ვიყავი, ამიტომ ყველაფერს ინტერესით ვათვალიერებდი. დიდი შთაბეჭდილება მოახდინა სიღნაღის გადასახედიდან ალაზნის ველმა, რომელიც ნისლში ჩაძირულიყო. ყვარლის მთები მხოლოდ ილიას ლექსის მიხედვით ვიცოდი, ახლა კი იგი ჩვენ წინაშე აღმართულიყო. მთელ კახეთში რთველი იყო გაჩაღებული. ამდენი დაბლარი ვენახი ერთბაშად არასოდეს მენახა და ძალიან მიკვირდა, რატომ

ხეზე არ უშვებდნენ ვაზს, როგორც იზაბელას. ასე ხომ შეიძლებოდა საქონელს გაენადგურებინა? ამაზე თემურმა ბევრი იცინა და მითხრა, რომ რქანითელი დაბლარი ვაზია და ხეზე ვერ იხარებსო.

ქევხიშვილები ვენახში გასულიყვნენ, ჩვენც მათ შევეურთდით და სოფელს მონატრებულები დიდი ხალისით ვკრეფდით ქარვისფერ რქანითელს.

სალამოს მშვენიერი სანახავი იყო სოფელი. ყურძნით დატვირთული ურმები ჭრიალით მიიწევდნენ ორლობეში, ურმებში უმეტესად ვირები იყო შებმული, ამდენი ვირი ერთად არ მენახა, რადგან, ნოდარ ღუმბაძისა არ იყოს, „გურიამი ვირი ისეთივე მოვლენა იყო, როგორც უცხოელი ტურისტი ომამდე“.

აქაოდა, ქევხიშვილებისას თბილისელი სტუმრები არიანო, სალამოს მეზობლები გადმოვიდნენ. გაიშალა მშვენიერი სუფრა, ითქვა ბევრი კახური სიმღერა. სასწავლებელში თემური ქართლ-კახურ სიმღერებს გვასწავლიდა, ჩვენ გურულს ვასწავლიდით, ამიტომ სუფრაზე ჩვენც ვიმღერეთ „ქალგულო“, „გუშინ შეიდინ“, „მოკლე მრავალყამიერი“ და სხვა, რითაც თემურის მეზობლები გავახარეთ. შემდეგ გურული სიმღერებიც შევურიეთ, მაგრამ შევატყვე, მაინცდამაინც არ მოენონათ. თუმცა ზრდილობის გულისათვის ეს არ გამოუხატავთ.

ქეიფი კვირა დღესაც გაგრძელდა. გადაგვიპატიყეს მეზობლებმა, მერე თემურის ნათესავებმა და რომ არა გივი მასწავლებლის შიში, ალბათ, ერთ კვირას მაინც დავრჩებოდით ახალსოფელში. კვირა სალამოს გამოვემშვიდობეთ არაჩვეულებრივად სათნო და სტუმართმოყვარე მასპინძლებს, თემურის მშობლებს, დეიდა მაროსა და ბიძია ვასოს, რომლებსაც ხილით და ყურძნით სავსე კალათები გაემზადებინათ ჩვენთვის. ავტობუსში ძლივს ავიტანეთ ყურძნის აკიდოები, ჩირის ასხმულები და ხილი.

ორშაბათ დილით გივი მასწავლებელმა ჯერ გამოგვკითხა, თუ როგორი დრო გავატარეთ კახეთში, მერე გაკვეთილები შეგვიმონმა და არადამაკმაყოფილებელი პასუხებისათვის სამთავეს ორიანები „გამოგვიცხო“, თანაც დააყოლა: თქვენ, გენაცვალე, სწავლა არ გინდათ, ქეიფი და დროსტარება გირჩევნიათო.

ერთ დღეს მივედი გაკვეთილზე და, როცა არაფერს ველოდებოდი, მომწმენდილ ცაზე მეხი გავარდა.

მაშინ მოდაში იყო გრძელი თმა. მეც ისევე, როგორც ყველა სოფლიდან ჩამოსულმა, რომელიც ცდილობს არ ჩამორჩეს მოდას, გადაწყვიტე თმის მოშვება, დიდზე კი არა, მაგრამ გივი მასწავლებლის განსარისხებლად საკმარისი აღმოჩნდა. მან მითხრა, თუ ამ ჯაგარს ახლავე (თუმცა ხუჭუჭი თმა მქონდა) არ მოვიშორებდი, თვითონ გამკრეჭდა თავისივე მაკრატლით. ჯიბეში თმის გასაკრეჭი ფული ჩამიტენა და უახლოეს საპარიკმახეროში გამგზავნა. ამ შემთხვევამ ძალიან გამანანყენა და რამდენიმე დღე გაკვეთილზე არ მივსულვარ.

სამი დღის შემდეგ ბადრის პირით შემომითვალა, რომ აუცილებლად მივსულიყავი სასწავლებელში. გაკვეთილებზე უხმოდ ვიჯექი. გივი მასწავლებელი ისე იქცეოდა, თითქოს საერთოდ ვერ მხედავდა.

გაკვეთილების შემდეგ მე და ბადრი თავისთან წაგვიყვანა სახლში. მე პირველად მოვხვდი პეტრიაშვილის ქუჩაზე, 32-ე ნომერში, სადაც ლორთქიფანიძეები ცხოვრობდნენ.

კარი სიმშაათიურმა მოხუცმა ქალმა გაგვიღო. ეს დედაჩემია, გვითხრა გივი მასწავლებელმა. დედას მიუბრუნდა: „Мама, эти разбойники из Гური“.

დეიდა კატუშამ გაიცინა და ოთახში შეგვიძღვა. პირველი, რაც თვალში მომხვდა, ეს იყო უამრავი ნიგნი. ნეტა ყველა თუ აქვს წაკითხული-მეთქი, გავიფიქრე.

გივი მასწავლებელმა თავის ოთახში შეგვიყვანა. ოთახი ფაქიზად იყო მილაგებული. აქაც ნიგნები, ელექტროსაკრავი და გრამფირფიტები ელაგა. მაგიდაზე საფანქრე იდგა, რომელშიაც სუფთად წვერნათილი ფანქრები ენყო. იქვე საშლელები, ფანქრის სათლელები, კალმისტრები და ნოტის ფურცლები ელაგა. ოთახში ყველა ნივთს თავისი ადგილი ჰქონდა. არაჩვეულებრივი სისუფთავე და საქმიანი გარემო იგრძნობოდა. ოთახის ერთ კედელზე ერთადერთი გადიდებული ფოტოსურათი ეკიდა. ეს მამაჩემის მასწავლებელია, ცნობილი მეცნიერი და საზოგადო მოღვაწე გიორგი ნიკოლაძე, გვითხრა გივი მასწავლებელმა. ჩემი ყურადღება მიიპყრო პატარა როიალმა, რომელიც ოთახის კუთხეში იდგა. გივი მასწავლებელმა შეამჩნია ეს, დაჯდა როიალთან და რალაც საოცარი მუსიკა დაუკრა, რომელმაც სევდიანი განწყობილება მომგვარა. წუთით დავტოვე თბილისი, სოფელში აღმოვჩნდი და, როცა თვალის უბეები ცრემლით ამევსო, მუსიკაც დამთავრდა. ეს იყო „მთვარის სონატა“. შემდეგ გივი მასწავლებელმა ელექტროსაკრავზე ფირფიტა დადო, გაისმა არაჩვეულებრივი ტემბრის ბანი, რომელიც საოცარი ემოციებით ასრულებდა შენუხებული თუ დამნუხრებული კაცის სიმღერას. მის ცრემლნარევ ხმაში დიდი მწუხარება იყო დაგუბებული. „ეს შალიაპინია, დიდი რუსი მომღერალი, – გვითხრა გივი მასწავლებელმა, – დონ კიხოტის სიკვდილის სცენას ასრულებს ფრანგი კომპოზიტორის, მასნეს ოპერა „დონ კიხოტიდან“. ნახეთ, რა საოცარი ოსტატობით ხატავს მომაკვდავი კაცის სახეს. აი, დედა მოელანდა. მოუსმინეთ, რა თბილად იგონებს მას“.

მე მომეჩვენა, რომ მზუფტავი სანთლით ხელში, თეთრი სამოსით მოსილი, ლეთისმშობელივით გამოჩნდა დედა, იგი ნელ-ნელა მიუახლოვდა მომაკვდავ შვილს და საოცარი, დედაშვილური სიყვარულით მიეფერა. ამ ხმამ ააფორიაქა დონ კიხოტი – შალიაპინი. შენუხდა, აბობოქრდა, უკანასკნელად გაიბრძოლა, ისევ დედას ეძახდა. მერე თანდათანობით მიწყნარდა, სიკვდილს მიენდო და დარჩა დედის ცრემლნარევი ხმა, რომელიც მომაკვდავ შვილს თავზე სანთელივით დასდგომოდა.

ირაკლი ლორთქიფანიძე

მუსიკა მიწყდა, მე პირველად გავიგე, რომ სიმღერით ასე შეიძლებოდა გრძნობებისა და მოქმედების გადმოცემა. მე მუსიკას კი არ ვუსმენდი, არამედ ვხედავდი ყოველივე ზემოაღნიშნულს. აი, ნამდვილი ხელოვანი რასაა ჰქვია.

ოთახში სამოც წელს გადაცილებული, მკვრივი, სპორტული აღნაგობის კაცი შემოვიდა. მას მშვიდი სახე ჰქონდა და მისი ასაკისათვის შეუფერებლად დაბერილი კუნთები მოუჩანდა მოკლესახელოებიანი პერანგიდან.

ალბათ, ძველი სპორტსმენი თუა-მეთქი, გავიფიქრე. ეს მამაჩემია, ირაკლი ლორთქიფანიძე, – გაგვაცნო გივი მასწავლებელმა. ირაკლი ბიძიამ მაგრად ჩამოგვართვა ხელი და სასადილო ოთახში მიგვიწვია.

მე ჯერ კიდევ მუსიკის შთაბეჭდილების ქვეშ ვიყავი და ამიტომ უმაღლად დავინყე ქამა. ერთი რამ გამიკვირდა, ლვინო არავის შემოუთავაზებია ჩემთვის. სოფელში ასე არ იცოდნენ. ვინც უნდა მოსულიყო ჩვენთან, დედა და ბებია აუცილებლად ლვინოს ან არაყს გამოუტანდნენ. ქალაქში კარგი სტუმარ-მასპინძლობა არ სცოდნიათ-მეთქი, გავიფიქრე.

ნასადილევს ისევ გივი მასწავლებლის ოთახში გავედით და მოვისმინეთ არიები და სიმღერები: კარუზოს, ჯილის, ტიტო რუფოს, მილიცა კორიუსის, გალიკურჩისა და სხვათა შესრულებით, მე ზოგიერთი მათგანის გვარი პირველად მესმოდა, მაგრამ ვგრძნობდი, რომ ისინი საუცხოოდ მღეროდნენ. მოვისმინეთ ნაწყვეტები ვერდის ოპერიდან „აიდა“, რომელიც ძალიან მომეწონა. მართალი გითხრათ, ადრე ოპერა არ

მომეწონდა, სულ ვფიქრობდი, არ შეიძლება, პირდაპირ უთხრან ერთმანეთს სათქმელი, რალა სიმღერით მიმართავენ-მეთქი, ახლა კი თანდათან ვრწმუნდებოდი, რომ საოპერო ხელოვნება ძალიან დიდი ხელოვნებაა.

– ახლა ქართველ მომღერლებს მოგასმენინებთ, – გვითხრა გივი მასწავლებელმა და ელექტროსაკრავზე ფირფიტა გამოცვალა. გაისმა „აბდულ-არაბის“ არია არაყიშვილის ოპერიდან „თქმულება შოთა რუსთაველზე“. დავით გამრეკელი მღეროდა. მე სიცილს ვერ ვიკავებდი, რადგან ამ არიამ ერთი ასეთი ამბავი მომაგონა:

გივი ლორთქიფანიძის დედა, ქალბატონი ეკატერინე

ერთხელ ჩვენს სოფელში ფილარმონიის მსახიობთა ჯგუფი ჩამოვიდა თბილისიდან. კონცერტის შემდეგ სტუმრებს ვახშამი გაუმართეს კოლმეურნეობის კანტორაში, სადაც, სხვებთან ერთად, სოფლის მომღერლებიც მიგვიწვიეს. მსახიობებმა სადღეგრძელოში გვითხრეს, რომ ძალიან მოეწონათ გურული სიმღერები, მე კი ისეთი შთაბეჭდილება დამრჩა, რომ მათ უფრო კასიანე ბერსენაძის სანთლის არაყი მოეწონათ.

გივი ლორთქიფანიძის და
- ვლიკო

როცა სუფრა ემხში შევიდა, ერთ-ერთმა მომღერალმა სიმღერა წამოიწყო. თანაც წინასწარ გაგვაფრთხილა, ახლა „აბდულ-არაბის“ არიას გიმღერებთო. ილარიონ სიხარულიძემ ცოტა ხანს უსმინა და, როცა მომღერალს თავისიანებიდან არავინ აპყვა, იკადრა და პირველი ხმა თვითონ უთხრა, ხოლო ბანი ტელე იობიშვილმა დაანია. სხვათა შორის, უცნობი სიმღერის პირობაზე მშვენივრად შეუწყვეს ხმები.

– ეს არიას და მარტო იმღერებო, – თქვა ცოტა ნაწყენმა მომღერალმა, როცა სიმღერა დამთავრდა.

– მარტო კაცი ჭამამია ცოდვას და, მით უმეტეს, სიმღერაში. მარტო სიმღერა არ გამიგია მე, ბიჭოს! – ჩაილაპარაკა ილარიონ ბიძიამ.

მუსიკის მოსმენა დამთავრდა. გივი მასწავლებელმა კარებამდე გამოგვაცილა და ჩვენი უსაზღვროდ კმაყოფილი სახეები რომ დაინახა, შეგვპირდა, თუ კარგად ვისწავლიდით, ხშირად მოგვინვევდა თავის სახლში მუსიკის მოსასმენად.

7 ნოემბრისათვის სამ დღეს ვისვენებდით. „ბაბუას ხათრით“ გივი მასწავლებელმა ორი დღეც მოგვიმატა და მე და ბადრი სოფელში გავემგზავრეთ. მანამდე შევიკერეთ კრეპის შავი კოსტიუმები „ბუტილკა“ მარვლით. „მოკასინებმა“ ფეხები ლელევით ამიტყავა. ნეილონის პერანგებს შავი ჰალსტუხები გვიმშვენებდა და, ვინაიდან მე და ბადრი „გალსტუკის“ გამონასკვა არ ვიცოდით, ნიაზი გუნთაიშვილმა გამოგვინასკვა და გაგვაფრთხილა: არ გაიხსნათ, თორემ ამის გულისთვის მახარაძეში ვერ ჩამოვალთ. მოკლედ, ჩვენმა მშობლებმა ყველაფერი იღონეს იმისათვის, რომ „თბილისელი ბიჭები“ სოფელში მოდურად გამოწყობილი ჩავსულიყავით.

მატარებელში ბევრი ჩემი თანაკლასელი შემხვდა. კახი ჭანუყვაძე სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტში სწავლობდა, რეზო ხოხლენკო და მეგი აფხაზავა – პოლიტექნიკურ ინსტიტუტში, ვიტალი ჯაში უნივერსიტეტში ჩარიცხულიყო და, რა ვიცი, კიდევ რამდენი ვინმე. ჩვენთან ერთად მგზავრობდა აგრეთვე რამდენიმე პედაგოგი ჩვენი ყოფილი სკოლიდან და უამრავი ნაცნობი მახარაძიდან. მახარაძელების შეკითხვაზე, სად სწავლობთო, ჩემი ამხანაგები ამაყად პასუხობდნენ:

„გეპეიში“, „უნივერსიტეტში“, „სასოფლოში“ და ასე შემდეგ. კულტ-საგანმანათლებლო სასწავლებლის სხენებაზე მხრებს იჩენადნენ და კითხულობდნენ: სადაა მაი სასწავლებელიო. ბადრი ამაყად პასუხობდა – „დინამოს“ სტადიონთანო, რადგან „დინამოს“ ადგილსამყოფელი ყველამ იცოდა.

ერთმა ნაცნობმა მკითხა: რატომ ინსტიტუტში არ ჩააბარეო?

ბაბუას ხათრი ვერ გავუტეხე-მეთქი, – ვუპასუხე.

– ე, ბიჭო, გეტხუებია ჩემი ბალანაზა შენი მედალი, ორი ათასი მანეთი დავახარჯე მაგის მომზადებას და მაინც არ ეშველა აფერი, – ყველამ გაიცინა.

მე შევწუხდი და გავნითლდი. მერე ვაგონის ფანჯარასთან მივედი. წვიმდა. გუნება გამიფუჭდა. ბაბუაზე გავნაწყენდი. რა იქნებოდა, რომელიმე ინსტიტუტში ჩამებარებინა და ახლა სხვებივით ამაყად დამესახელებინა ჩემი ინსტიტუტი. არადა, ბაბუამ დაიჩემა, გინდა თუ არა, მუსიკალური განხრით უნდა გააგრძელოო სწავლა. ა, ბატონო! გაეაგრძელე, მერე რა გამოვა, ვინ იცის, – ვფიქრობდი ჩემთვის. – ოთხი წელი სასწავლებელში სწავლა, მერე ხუთი წელი კონსერვატორიაში, თუ ყველაფერი რიგზე იქნა და „ჯარში არ წამიყვანეს“, რომ დავამთავრებ სწავლას, 27 წლისა ვიქნები და გავიდა მთელი ცხოვრება. რაღას უნდა მოვესწრო მერე? ეს გივი მასწავლებელიც ჩემით უკმაყოფილოა. ვერ გავიგე, რა უნდა ჩემგან. თითქოს კარგადაც ვმეცადინებო, ყველაფერს ვაკეთებ, მაინც ამ კაცის გული ვერ მოვიგე. ეს აზრები მანვალებდა, როცა ტამბურში ჩემმა თანასოფელელმა ქესკინა თოიძემ ჩამოიარა. ძალიან გაეხარდა ჩემი დანახვა. ქესკინა ძველი მონადირეა. მას ბელებიანი დათვი მოეკლა, დათვის ტყავი და ბელები თბილისში ჩაებარებინა „მონკაეშირში“ და ახლა სოფელში ბრუნდებოდა.

– სად სწავლობ, ბიძია? – მკითხა ქესკინამ.

– საქართველოს კულტურის სამინისტროსთან არსებულ კულტურულ-საგანმანათლებლო სასწავლებელში, – ვუპასუხე მე.

– მაღადეც! შენ იმფერი დედ-მამის შვილი ხარ, ყოლისფერ კაის იზამ, – მითხრა ქესკინამ.

მახარადის სადგურზე ნოდარ ლომჯარია დაგვხვდა კოლმეურნეობის მწვანე „მოსკვიჩით“ და სოფელში წაგვიყვანა.

„ტიტუ, რავა გაზრდილან და რავა დატყობიათ ქალაქისფერი“, – ისე გაიკვირვეს მეზობლებმა, თითქოს ორი თვის კი არა, ორი წლის წასული ვყოფილიყავით სოფლიდან.

პირველი სემესტრი დამთავრდა. მაინცდამაინც კმაყოფილი არ ვიყავი ჩემი მდგომარეობითა და აკადემიური მოსწრებით, თუმცა საუკეთესო პედაგოგები მასწავლიდნენ.

სპეციალობას (დირიჟორობა) ახალგაზრდა, მაგრამ შესანიშნავი სპეციალისტი ნინო მნითლავიშვილი მასწავლიდა, არაჩვეულებრივი

აღმზრდელი და ბრწყინვალე ბუნების ადამიანი, რომელმაც ყველაფერი გააკეთა იმისათვის, რომ ჩემგან მუსიკოსი გამოსულიყო; არასოდეს დამავინცდება მისი ცეცხლოვანი თვალები, გასაოცარი მუსიკალობა, იშვიათი სადირიჟორო ტექნიკა. ყველა მისი გაკვეთილი სამაგალითო იყო, იგი ბოლომდე იხარჯებოდა, მისი სტუდენტები ყოველთვის გამორჩეულები იყვნენ და შემდეგში ბევრი მათგანი ცნობილი მუსიკოსი გახდა.

ფორტეპიანოში ოფელია ინაშვილი მამე-ცადინებდა, ვოკალში – ელენე აბულაძე.

ხალხურ საკრავებს ქეთევან მეგრელიძე მასწავლიდა, ხოლო ხალხურ სიმღერებს – ვასილ მახარაძე. გურული სიმღერები კი კარგად ვიცოდი ბაბუას წყალობით, მაგრამ ახლა თანდათან ვეუფლებოდი საქართველოს სხვადასხვა კუთხის სიმღერებს. ვ. მახარაძე ამის უბადლო ოსტატი იყო. ფლობდა ყველ კუთხის სიმღერებსა და მათი შესრულების ოსტატობას. სხვა საგნებში მარტაშვილი, მავრა ხვიჩია, მიხეილ ყანჩელი, ზეინაბ კუკულაძე გივი კუტალაძე, ქეთო ბერაია, სერგო გობეჯიშვილი, კარპე კომლაძე იაკობ ახუაშვილი და სხვები გვასწავლიდნენ.

გივი მასწავლებელი ყველა მათგანს ეკითხებოდა ჩემი აკადემიურ მოსწრების შესახებ და სათანადო რეაგირებას ახდენდა, ვინც კი ჩემი უმაყოფილო იყო, ყველას მაგივრად გივი მასწავლებელი მტუქსავდა.

ცცხოვრობდი ქირით, ერთ პატარა ოთახში, სადაც არ მქონდო ფორტეპიანო, რაც ასე აუცილებელი იყო ჩემთვის, ამიტომ, სხვებთან ერთად, ხშირად სასწავლებელში გვიან ღამემდე ვმეცადინებოდი, ზოგჯერ უთენიაც მივდიოდი.

ერთხელ გივი მასწავლებელს გაკვეთილი საკმაოდ კარგად ვუპასუხე მეგონა, შემაქებდა, მაგრამ მან კატეგორიული ტონით მითხრა: შენ უმაყოფილოა ფორტეპიანოს მასწავლებელი და თუ სასწრაფოდ გამოასწორებ მდგომარეობას, ცუდად იქნება შენი საქმეო.

მე ვუთხარი, პიანინო არა მაქვს და ამიტომ ვერ ვახერხებ-მეც მეცადინეობას.

– დღეს გაკვეთილების შემდეგ ჩემთან წამოხვეალ სახლში, – მითხრას უხედად.

– ბიძიკო, მოგწონს ჩემი როიალი? – მკითხა მან, როცა სახლში მივედი მე თავი დავუქნიე. ეს იყო არაჩვეულებრივი როიალი „ბეხშტეინ“ ფირმისა, რომელიც, როგორც შემდეგ გავიგე, გივი მასწავლებელმა იშემდეგ ლენინგრადიდან ჩამოიტანა.

– ჰოდა, ბიძიკო, ყოველდღე შეგიძლია მობრძანდე და ამ როიალზე იმეცადინო, თუ გინდა, დილამდე, ოღონდ აქ სხვებიც მეცადინეობენ

ქედაგოგი (დირიჟორი)
ნინო მნითლაიშვილი

ერთმანეთს ხელი არ შეუშალოთ. აბა, მოდი აქ, ცხრილს გადაეხედოთ! მე მეგონა, გამონაკლისი ვიყავი, თურმე, ნუ იტყვით, უფროსკურსელები: ჯოყოლა სამჭკუაშვილი, მურმან ბერულავა, ზაურ ხუჯაძე, როლანდ ხატიაშვილი და კიდევ რამდენიმე ნიჭიერი მოსწავლე – „კონსერვატორიის კადრი“ – ამ როიალზე იმალლებდა თავის ცოდნას.

გივი მასწავლებელმა შემოდგინა კვირის განრიგი, უკვე თავისუფლად შემეძლო მემეცადინა. ეს ჩემთვის უდიდესი პატივი იყო.

– ხვალ შენთვისაც გავაკეთებინებ ერთ გასაღებს. თუ ჩვენები სახლში არ იქნებიან, თავისუფლად შეგიძლია გააღო კარი და შემოხვიდე. პირველად სამზარეულოში შეხვალ, გამოაღებ კარადას და კარგად ისაუზმებ, ღვინოს ხელი არ ახლო. თუ კარგად ისწავლი, „საპრაზდნიკოდ“ (მე გამომაჯავრა, საპრაზდნიკოდ სახლში გამიშვი-მეთქი, ერთხელ ვუთხარი) თითო ჭიქას დაგაღევიანებ. შემდეგ შემოხვალ ჩემს ოთახში და იმეცადინებ. აი, ფირფიტების კატალოგიც. რომელი ჩანანერიც მოგეწონება, შეგიძლია მოისმინო.

კატალოგი არაჩვეულებრივი სიზუსტით ჰქონდა შედგენილი.

– კიდევ რა, ბიძიკო! ჰო, სულ დამავეინყდა, „ცუგა“ უნდა გაგაცნო.

ცუგა მწევარის ჯიშის, საკმაოდ მოზრდილი ძაღლი იყო. მან ირო-ნიულად შემომხედა, ეტყობა, მაინცდამაინც არ მოვეწონე და ამიტომ რამდენჯერმე დამიღრინა. გივი მასწავლებელმა აუხსნა, რომ მე არც ისე ცუდი ბიჭი ვარ, არა ვარ ქურდი და მამაძაღლი, ცოტას მოვიზარმაცებ, მაგრამ ჯერჯერობით უნდა მაპატიოს, – ცუგას არ უყვარს ზარმაცები, – მომიბრუნდა მე, – თუ კარგად ისწავლი, ხმას არ გაგცემს და, თუ შეგატყო, რომ ტყუილუბრალოდ დადიხარ, კანჭებს გამოგჭამს. ზო, მართლა, ცუგას არ უყვარს ბგერა „სი ბემოლი“ და შეიძლება დაიყუფოს, – მითხრა და როიალზე სი ბემოლი აიღო. ცუგამ რამდენჯერმე დაიყუფა. ჩვენ გულიანად გადავიხარხარეთ. სანამ ჩვენ ვსაუბრობდით, მგონი ცუგა დამიმეგობრდა.

მეორე დღეს, დათქმულ დროს მივედი გივი მასწავლებელთან. სახლში არავინ იყო, კარი ფრთხილად გავაღე. ცუგამ, რომელიც კართან იწვა, დაიყუფა და, როცა დამინახა, კუდი გამიქიცინა. მე კარგად ვიმეცადინე და ახლა ფეხბურთზე ვაპირებდი ნასვლას, ვფიქრობდი, გივი მასწავლებელმა თუ მომისწრო, შეიძლება არ გამიშვას-მეთქი, მაგრამ, ნურას უკაცრავად! ცუგა სასტიკ უარზე დადგა. მე მეგონა, ჯერ მაშინებდა, მაგრამ, როცა კართან ახლოს მივედი, ყუფით გამოქანდა ჩემკენ და კინალამ შარვალი შემომახია. არც მოფერებამ, არც ხეწნა-მუდარამ, მაგრამ, არც ქრთამმა (კარადიდან შაქარი მოვუტანე) არ გაჭრა. რა მექნა, იძულებული ვიყავი, შევსულიყავი ოთახში და მეცადინეობა გამეგრძელებინა. გივი მასწავლებელმა მომისწრო, მე და ცუგა ორივე შეგვაქო ღიმლით და ღამის თორმეტ საათამდე მამეცადინა. ფეხბურთის ანგარიში ტრამვაიში გავიგე მხოლოდ. მე შევეჩვიე ლორთქიფანიძეების ოჯახს და ხშირად დავდიოდი მათთან. ხან გივი მასწავლებელი მიბარებდა, ხშირად ჯგუფურადაც

გვიხდებოდა მისვლა. ჩვენთან ერთად უფროსკურსელებიც მოდიოდნენ. გივი მასწავლებელი, გარდა მეცადინეობისა, ბევრს გვასმენინებდა კლასიკური მუსიკის ნიმუშებს, გვიყვებოდა საინტერესო ამბებს, შემდეგ გვავახშმებდა და გამოგვემშვიდობებოდა. გვეტყოდა, თქვენ უკვე ისე გამომიზნაურდით, რომ, ვინ იცის, ხვალ სასწავლებელში მითხრათ: „ზდრასტი, გიკვა, როგორა ხარო!“ – ჩვენ გულიანად ვხარხარებდით. მეორე დღეს გაკვეთილზე ისე გვექცეოდა, თითქოს დღეს პირველად გაგვიცნო.

დრო გადიოდა. ჩვენ ბევრს ვმეცადინეობდით, გივი მასწავლებელი ხანდახან ლამემდე გვტოვებდა და როცა მიხედებოდა, არაქათი აღარა აქვთო, მერელა გაგვიშვებდა სახლში. ხანდახან მამამისი, ირაკლი ბიძია გამოგვესარჩლებოდა ხოლმე: – რა გაუჭირე ამ ბოვშეებს საქმე, დაასვენე ახლა ცოტა, მუსიკის გარდა, სხვა რამეზეც ვილაპარაკოთო, – ეტყოდა გივი მასწავლებელს.

ირაკლი ლორთქიფანიძე სოფელ დიდ ჯიხაიში დაიბადა. იგი ბავშობიდანვე მეგობრობდა შემდეგში გამოჩენილ მეცნიერთან გიორგი ნიკოლაძესთან და ახლო ურთიერთობაში ჰქონდა მამამისი, გამოჩენილი მწერლისა და საზოგადო მოღვაწის ნიკო ნიკოლაძის ოჯახთან. ნ. ნიკოლაძეს შესანიშნავი ბიბლიოთეკა ჰქონდა, რომელიც პატარაობიდანვე იზიდავდა ირაკლი ლორთქიფანიძეს.

გიორგი ნიკოლაძე პეტერბურგის ტექნოლოგიურ ინსტიტუტში სწავლობდა და ზაფხულობით, როცა სოფელში ჩამოდიოდა, ირაკლი განუწყრელად მასთან იყო, თუმცა ასაკით საკმაოდ ჩამორჩებოდა უფროს მეგობარს. სწორედ ასეთი არდადეგების დროს აზიარა გიორგი ნიკოლაძემ ირაკლი ლორთქიფანიძე ტანვარჯიშის ანბანს, ხოლო შემდეგში მისივე ხელმძღვანელობით ცნობილმა ტანმოვარჯიშეებმა: ი. ლორთქიფანიძემ, გ. ეგნატაშვილმა, დ. ჯავრიშვილმა, ე. ციციშვილმა, ა. ბაქრაძემ, შ. აგლაძემ, ი. ნანეიშვილმა, ნ. ონანაშვილმა, თ. ნიკოლაძემ, გ. ბერულაშვილმა და სხვებმა დიდი ამაგი დასდეს საქართველოში ტანვარჯიშის დანერგვისა და განვითარების საქმეს.

ი. ლორთქიფანიძე საშუალო სკოლის დამთავრების შემდეგ გ. ნიკოლაძემ, რომელიც იმ დროს იუზოვკაში (დონეცკი) მუშაობდა, თან წაიყვანა და მუშაობა დააწყებინა ბრძმედის დანადგარების საკონსტრუქტორო ბიუროში. იუზოვკაში გატარებულმა წლებმა განაპირობა ი. ლორთქიფანიძის გამოჩენილ ინჟინერ-მეტალურგად ჩამოყალიბება. ერთ-ერთი

ირაკლი ლორთქიფანიძე, 1913 წ.

ექსკურსიაზე სტუდენტებთან: ქიშვარდი ანუაშვილი, გენო მუჯირი, გივი ლორთქიფანიძე, თამაზ ანდლულაძე, იუზა კუბლაშვილი ჯუმბერ ჯანგულაშვილი

მათგანი, ვის სახელთანაც არის დაკავშირებული ქართული მეტალურგიის განვითარება, გახლავთ ირაკლი ლორთქიფანიძე. 1950 წელს მისი ნაშრომი აღინიშნა სახელმწიფო პრემიით.

ირაკლი ბიძია იყო არაჩვეულებრივად მონერს-რიგებული, სპეტაკი ადამიანი, დიდი პატრიოტი, ბრწყინვალედ იცოდა საქართველოს ისტორია და გიორგი ნიკოლაძესთან ერთად მოვლილი ჰქონდა საქართველოს ყველა კუთხე-კუნჭული, იყო ცნობილი

მთამსვლელი. ირაკლი ბიძია აღმერთებდა თავის მასწავლებელს, გიორგი ნიკოლაძეს და ბევრ საინტერესო ამბავს გვიამბობდა მის შესახებ; გვიამბობდა, თუ რაოდენ დიდი ღვაწლი დასდო მან თავის სამშობლოს და თავის საყვარელ უნივერსიტეტს. გიორგი ძალიან მკაცრი და მომთხოვნი ყოფილა. ერთხელ თურმე საკურსო გამოცდებს იზარებდა უნივერსიტეტში, მასთან შემოვიდნენ მისი მოწაფეები მარო ტყავაძე და ელიკო ლორთქიფანიძე, რომლებთანაც ერთად ცოტა ხნის წინათ გ. ნიკოლაძემ მყინვარწვერი დალაშქრა. დარწმუნებულები, რომ ნიშანს მიიღებდნენ, მარომ და ელიკომ მისი საგანი კარგად არ მოამზადეს, გიორგიმ ისინი რამდენჯერმე გამოსცადა და ნიშანი არ დაუწერა. ბოლოს მთელი თვე ამეცადინა და როცა კარგად შეასწავლა ყველა საკითხი, მერე დაუსვა დამაკმაყოფილებელი ნიშანი, თანაც დასძინა: თქვენ ჩემი ახლობლები ხართ და უფრო მეტი მოგეთხოვებათო.

ირაკლი ბიძიას ბევრი ჰქონდა მოსაგონარი და საღამოობით, თავისუფალ დროს, გამოგვტაცებდა ხელიდან გივი მასწავლებელს და გვიყვებოდა ძველი თაობის გამოჩენილი ადამიანების შესახებ. ჩვენც დიდი გულისყურით ვუსმენდით.

ზამთარი ნელ-ნელა მიილია. დათბა. ირგვლივ ყოველივე აყვავდა. მე სოფელში გაზრდილი ბიჭი ვიყავი და საოცრად მიზიდავდა ბუნება. ვერ იქნა და ვერ შევეჩვიე ქალაქს. თითოეული აყვავებული ხე ჩემს სოფელს მაგონებდა. ერთ დღეს, როცა გივი მასწავლებელი ცოტათი კმაყოფილი დარჩა ჩვენი პასუხით, „რჩეულებს“ გამოგვცხადა: „ვინაიდან ცოტა უკეთესად მეცადინეობთ, ჯილდოდ ხვალ მცხეთაში წაგიყვანთ ექსკურსიაზე. ჩვენთან ერთად წამოვა ცნობილი მეცნიერი შალვა ასლანიშვილი და, თქვენ იცით, წამეტანი არ გაუთამამდეთო“. ჩვენს სიხარულს საზღვარი არ ჰქონდა. მეორე დღეს დილით ერთმანეთს

შევხვდით ავტობუსების სადგურთან. ავტობუსით ჩავედით ჯვრის გადასახვევამდე, იქიდან ჯვარზე ავედით ფეხით, შემდეგ დავათვალიერეთ სვეტიცხოველი, მცხეთის სხვა ღირსშესანიშნაობები და ბოლოს წავედით არმაზში, სადაც ვნახეთ არმაზის სამარხები.

სალამოს, შთაბეჭდილებებით აღსავსე, უალრესად კმაყოფილნი დაებრუნდით თბილისში მატარებლით. გამომშვიდობებისას გივი მასწავლებელმა გვითხრა: თუ კარგად იმეცადინებთ, მალე ზედაზენზე წაგიყვანთ, მერე გრემსა და იყალთოს დავათვალიერებინებთო, ხოლო თუ კონსერვატორიის სტუდენტები გახდებით, ვარძიასა და სხვა მნიშვნელოვან ძეგლებსაც გაჩვენებთო, თანაც დასძინა, გადაეცით თქვენს ამხანაგებს, რომ ვინც კარგად არ იმეცადინებს, ვერ ელირება ჩვენთან ერთად ექსკურსიაზე წამოსვლასო.

გივი მასწავლებელმა აგვისრულა დანაპირები და მომდევნო წლებში მასთან ერთად შემოვიარეთ საქართველოს თითქმის ყველა მნიშვნელოვანი ადგილი, დავათვალიერეთ მეტად საინტერესო ისტორიული ძეგლები, რამაც ჩვენზე დიდი გავლენა მოახდინა.

უკვე მეორე წელი გადიოდა, რაც მე დ ბადრი თბილისში ჩამოვედით სასწავლებლად. გივი მასწავლებელი საოცარ ზრუნვას იჩენდა ჩვენ მიმართ. იგი თავის მოწაფეებს სახლში გვამეცადინებდა, განსაკუთრებით ეხმარებოდა რაიონიდან ჩამოსულებს, ოჯახებს მოწყვეტილნი არიან და უჭირთო. სახლში, გაკვეთილზე ისე არ დაგვცვამდა, თუ არ გვასაუზმებდა.

ერთხელ შემამჩნია, რომ ჩემი პერანგის საყელო გაცრეცილიყო. მეორე დღეს, გამომშვიდობებისას, რალაც ქალაღდში გახვეული გადმომცა, ეს სახლში გახსენიო, მითხრა. ქალაღდში შეხვეული საუკეთესო პერანგი აღმოჩნდა. მე მადლობა გადავუხადე. მადლობა არ მინდა, როცა დიდი კაცი გახდები, მაშინ დამიბრუნეო, - მითხრა.

საჩუქრებს უმზადებდა ყველას. იმ წელს ძალიან ცივი ზამთარი იდგა. გივი მასწავლებელი ზოგს თავის პალტოს აძლევდა, ზოგს - ხალათს. თავისი რომ აღარ ეყო, ირაკლი ბიძიას ტანსაცმლის დარიგება დაიწყო. კიდევ ერთი ასეთი ზამთარი და მთელი ოჯახი შიშველი დავრჩებითო, ხუმრობდა ირაკლი ბიძია.

იმ მიზეზით, რომ „თავზე ბევრი ბურღა და ბალანი გვქონდა“, გივი მასწავლებელი ხშირად ათმანეთიანს ჩაგვიდებდა ჯიბეში და გვეტყოდა: ნადი ახლა და სანამ თავს არ გაიქუცავ, არ დამენახოო.

- კი მაგრამ, გივი მასწ... თავის გაკრეჭაში ალექსას ერთ მანეთს ვაძლევ.

- დანარჩენი, დიდი კაცი რომ გახდები, მერე დამიბრუნე, - გვეტყოდა.

იცოდა თითოეული ჩვენგანის დაბადების დღე. იმ დღეს აუცილებლად სახლში დაგვიბარებდა. საზეიმო სუფრას გამოსიდა და შედარებით მსუბუქი მეცადინეობის შემდეგ სუფრასთან მიგვინვედა, დეიდა კატუშა ჩვენს საყვარელ კერძებს მოამზადებდა. თამადად ირაკლი ბიძია დადგებოდა. ჩვენ უფლება გვქონდა, მხოლოდ ერთი ჭიქა დაგველია.

– რა არის, გივი მასნ... ერთი ჭიქა რას გვეყოფა, ორი მაინც იყოს, ყელი გამიშრა...

– ყელი თუ გაგიშრა, ბიძიკო, წყალი დალიე. ორი ჭიქა გერგება, როცა კონსერვატორიის სტუდენტი გახდები, სამი ჭიქა – როცა კონსერვატორიას დაამთავრებ...

აქ საქმეში ჩაერეოდა ირაკლი ბიძია და ისარგებლებდა რა თამადის უფლებებით, რამდენიმე პატარა ჭიქა „იზაბელას“ დაგვალევინებდა, რომელსაც მათი სიძე შალვა კალანდაძე უგზავნიდა ხიდისთავიდან.

ერთხელ საახალწლოდ მე და ბადრიმ რამდენიმე ყუთი მანდარინი მივიღეთ სახლიდან. გადაეწყვიტეთ, ორი ყუთი გივი მასნავლებლისათვის მიგვერთმია. წვიმიანი საღამო იყო. სასწავლებლიდან გვიან დავბრუნდით, ავიღეთ ორი ყუთი მანდარინი და მივადექით გივი მასნავლებელს. კარი თვითონ გაგვიღო.

– გამარჯობათ, გივი მასნ...

– რა არის ეს? – გვეკითხა ისე, რომ საღამზე პასუხი არ გაუცია. ჩვენ მხრიდან ჩამოვიღეთ ყუთები, რომელიც საკმაოდ მძიმე იყო და ენის ბორძიკით დაიწყო: – ეს გივი მასნ... სოფლიდან გამოგვიგზავნეს თქვენთვის, საახალწლოდ... თქვენგან ისე პატივცემული ვართ, რომ არ ვიცით, რა ექნათ... რით გადაგიხადოთ... – გივი მასნავლებელი გაფითრდა, მერე თვალები აუელვარდა და მეხივით გაეარდა, გვითხრა, რომ ეს „ქრთამი“ იმისათვის მომიტანეთ, რომ კარგი ნიშნები დაგისვათო. ჩვენ ბევრი ვემუდარეთ, მაგრამ არაფერმა გაჭრა. გაგვლანძლა, სასწავლებლიდან გარიცხვით დაგვეშუქრა. მერე ზურგზე აგვეკიდა ჩვენივე „ქრთამი“ და გვაიძულა ფეხით მიგვეტანა სახლამდე. კინაღამ სული გაგვძვრა.

– ჰმ, პატივისცემა მოინდომეს! თუ ჩემი პატივისცემა გინდათ, რასაც გეუბნებით, გამიგონეთ, ხოლო ეს მანდარინები თქვენს ამხანაგებთან ერთად შესანსლეთო, – მოგვაძახა.

ამის შემდეგ, რასაკვირველია, არც ერთ ჩვენგანს აღარ უცდია მისთვის სამაგიერო პატივი ეცა.

დრო საოცარი სისწრაფით გადიოდა, უკვე მესამე კურსზე ვიყავი.

სექტემბერში, სოფლიდან რომ დავბრუნდი, გივი მასნავლებელს რამდენიმე გურული სიმღერა და საგალობელი ჩამოვუტანე, რომელიც ბაბუასაგან ჩავინერე ზაფხულში. მან ყურადღებით გასინჯა ნამუშევარი, საჭირო შენიშვნები მომცა და მითხრა: „აი, ბიძიკო! ეს არის ნამდვილი საჩუქარი, ეს შენს მანდარინსაც სჯობია და სხვასაც. იცოდე, როცა სოფელში ჩახვალ, დროსტარებასა და გრძელ სადღეგრძელოებს სჯობია სიმღერები ჩაინერო ბაბუაშენისაგან. ეს არის განძი, უდიდესი განძი, და ამ განძის მფლობელი ბაბუაშენია. გურული სიმღერები შენ კარგად იცი, ახლა მთავარია, მიიღო მუსიკალური განათლება, რომ გაგიადვილდეს ამ სიმღერების ჩანერა“.

და დაინყო გაძლიერებული მეცადინეობები.

ოქტომბერში უწყება მივიღე, საბჭოთა არმიის რიგებში მიწვევდნენ. აქ დამეხმარა ნათლიაჩემი კეიროსი ბერსენაძე, ცნობილი მომღერალი, რომელსაც ძალიან უყვარდა ჩვენი ოჯახი და პირადად ჩემზე დიდი ამაგი ჰქონდა. კეიროსიმ სთხოვა თავის მეგობარ კომისარ ვ. კობიძეს და, როგორც გამონაკლისი, განვევა ერთი წლის ვადით გადამიდეს.

ახლა როგორმე კონსერვატორიაში უნდა მოეხვედრილიყავი, რადგან სტუდენტებს ჯარში არ ინვევდნენ. ამისათვის საჭირო იყო, ერთ წელიწადში ორი კურსის მასალა გამეელო. გივი მასწავლებელი ჩქარობდა, ბაბუა უკვე ასაკოვანი იყო და სანამ ჯანმრთელობა მოსდევდა, უნდოდა მისგან ყველაფერი ჩამენერა.

იმ წელს სასწავლებლის დირექტორად დაგვინიშნეს დიდად განათლებული, მკაცრი, მომთხოვნი და მეტად სამართლიანი პიროვნება, დიდი პატრიოტი და საზოგადო მოღვაწე ვახტანგ გურგენიძე, რომელიც გივი მასწავლებელთან ერთად დიდად დამეხმარა, შემიდგინეს სპეციალური პროგრამა: ვინაიდან საშუალო სკოლა ვერცხლის მედლით მქონდა დამთავრებული, დირექტორის ბრძანებით, გამათავისუფლეს ზოგადი საგნების ჩაბარებისაგან. რადგან მაინც სახლში მამეცადინებდა, გივი მასწავლებელმა თავისი საგნებიდანაც გამათავისუფლა. სასწავლებელში მარტო ფორტეპიანოსა და სპეციალობის გაკვეთილებზე დავდიოდი. დირიჟორობაში ნინო მნითლაფიშვილი მამეცადინებდა. უკვე საგამოცდო პროგრამაზე ვმუშაობდით და ნინო მასწავლებელი ენერგიას არ იშურებდა, რომ იგი დამეძლია. მთელ ჩემს გამათავისუფლებულ დროს გივი მასწავლებელი კონსერვატორიის პროგრამის მოსამზადებლად იყენებდა. ჩემთან ერთად იმ წელს ჩვენი სასწავლებლიდან ზაურ ხუჯაძე, სულიკო აფეანტაძე და გივი ბახტაძე აბარებდნენ. თითქმის ყოველდღე დავდიოდი გივი მასწავლებლის სახლში, როიალთან მორიგეობით.

ემეცადინეობდით, მერე ერთმანეთს ვცდიდით, ისევ ემეცადინეობდით, იქვე ესადილობდით, ისევ ემეცადინეობდით. ცუგა ერთგულად გედარაჯობდა კართან. ამ ხნის განმავლობაში ვერაფრით მისი გული ვერ მოვიგეთ. განსაკუთრებით ზაურ ხუჯაძეს უღრენდა, ჩემ მიმართ უფრო თავაზიანი გახდა, მაგრამ გარეთ გამშვებაზე ნურას უკაცრავად. სამსახურიდან გვიან მოვიდოდა

მუსიკალური სასწავლებლის პედაგოგები: მარცნიდან პირველი გივი ლორთქიფანიძე, მესამე ქეთევან მეგრელიძე, მერი მესარიკიშვილი, ნუნუ ლომიძე

გივი მასნაველებელი, ცუგას დაუყვავებდა და ჩვენ მაგრად გაგვწურავდა. იანვრისათვის გივი მასნაველებელი მაინც უკმაყოფილო იყო ჩვენი მომზადების დონით, მიუხედავად იმისა, რომ ჩვენი შესაძლებლობების მაქსიმუმს ვაკეთებდით. უკვე ძალა აღარ შემწევდა. ხელები დამეჭიმა და ამტკიცდა ფორტეპიანოზე მეცადინეობისაგან. თვალები გადამელალა, ნერვიულმა დაძაბულობამ იმატა. მიუხედავად ამისა, გივი მასნაველების გული მაინც ვერ მოვიგე. იგი უფრო მეტს მოითხოვდა, მაგრამ მე მეტი აღარ შემეძლო, ცულლუტობაში მდებდა ბრალს და მარწმუნებდა, რომ კონსერვატორიაში ვერ ჩავაბარებდი. მემუქრებოდა, თუ უფრო მეტს არ ვიმეცადინებდი, ხელს აიღებდა ჩემზე. მე ველარ გავუძელი ამდენ ნერვიულ დაძაბულობას, ერთ მშვენიერ დღეს თავი მივანებე ყველაფერს და მახარაძეში წავედი. გადავწყვიტე, კონსერვატორიაში აღარ ჩამებარებინა.

ერთი კვირის შემდეგ ჩვენთან ჩამოვიდა გივი მასნაველებელი, ვითომ თავისიანების სანახავად (ხიდისთავში მამიდაშვილები ჰყავდა). მას არც საყვედური უთქვამს ჩემთვის, არც ის უკითხავს, თუ რატომ გამოვიქეცი თბილისიდან. იგი ბაბუას ესაუბრა კარგა ხანს, მერე ვახშამზე ცოტა ღვინოც დალია (რაც იშვიათობა იყო) და თავისი ამბავი გვიამბო: იგი ჯერ კიდევ მუსიკალური სასწავლებლის მესამე კურსზე სწავლობდა, როცა საბჭოთა არმიის რიგებში გაიწვიეს, მერე ფინეთთან ომმა მოუსწრო, იქ იბრძოდა ბოლომდე. ფინეთთან ომის დამთავრების შემდეგ დემობილიზაციას ელოდებოდა, მაგრამ სახლში არ გამოუშვეს. დიდმა სამამულო ომმა დასავლეთის საზღვართან მოუსწრო. პირველივე დღეებში ჩაერთო ცხარე ბრძოლებში, ჯერ მსუბუქად დაიჭრა, მერე დაბომბვაში მოჰყვა და მძიმე კანტუზია მიიღო, სმენა დაკარგა. სამკურნალოდ ლენინგრადში გადმოიყვანეს, სადაც ბლოკადის ბოლომდე დარჩა. წარმოუდგენელი გაჭირვება გადაიტანა – ავადმყოფობა, საშინელი შიმშილი, რამდენჯერმე

გივი ლორთქიფანიძე
ლენინგრადის ბლოკადის
დროს

შემცირდა პურის ნორმა. ქალაქში გაქრა ძაღლები, კატები, ტყავის ქამრები, ხის ნებო, ოთახის ყვავილები, ამას დაერთო დიდი ყინვები. წყალგაყვანილობა გაიყინა, სათბობი გათავდა, ელექტროსადგურები მოიშალა, სახლები ბნელში დარჩა, ლენინგრადში ყოველდღე ოთხი ათასამდე კაცი კვდებოდა. არავინ იყო საფლავის გამოსრეელი. ქუჩები ცხედრებით მოიფინა. ამ გაჭირვებამ ახალგაზრდები თითქმის დააბერა.

გივი მასნაველებელი მშობლებს სწერდა: „ლენინგრადიდან სამი-ოთხი კილომეტრის მანძილზე ვდგავართ, ნევის მარჯვენა ნაპირას, მივემგზავრებით კონცერტის ჩასატარებლად, იქნებ ცოტათი მაინც გავართოთ ნითელარმიელები“. „ერთი თვეა, ყოველდღე

ბარბაროსულად ბომბავენ ლენინგრადს, ბომბავენ განურჩევლად ყველაფერს, ძალიან ბევრი რამ არის დანგრეული“.

„ასე დიდი ხანი იმიტომ ვდუმდი, რომ წერის არავითარი საშუალება არ იყო, ვიყავი ბრძოლებში... გერმანელების მიწურებში ზიჩის სურათების დედნები ვიპოვეთ, კედელზე მინებებულები. მე ხელთ მომხვდა ბეთჰოვენის სონატები, რაზედაც გერმანელებს დიდ მადლობას ეუხდი, სამეცადინოდ გამომადგება“.

„ორი კვირა ბრძოლებში ვიყავით, ჩვენ გვარდელები გვქვია. ვცხოვრობთ შლისელბურგში, ბრძოლები ისეთი დიდი მასშტაბისა იყო, რომ ათ კილომეტრზე მინა ციებიანივით ცახცახებდა“.

მიუხედავად დიდი გაჭირვებისა, სულით არასოდეს დაცემულა. თავისუფალ დროს დადიოდა ლენინგრადის მუსიკალურ სასწავლებელსა და კონსერვატორიაში. იქ ნოტები იშოვა და ბლოკადის დამთავრებამდე მეცადინეობდა ბომბებისაგან ჩამონგრეულ ერთ საცხოვრებელ სახლში, სადაც „ბეხშტეინის“ ფირმის როიალი იდგა. ზამთრის სიცივეშიც კი თავისუფალ დროს როიალთან ატარებდა, კონსერვატორიისათვის პროგრამას ამზადებდა. მტკიცედ ჰქონდა გადაწყვეტილი, ომი რომ დამთავრდებოდა, კონსერვატორიაში ჩაებარებინა გამოცდები. მოეყინა ყურები, ცხვირი, მშიერი, გათოშილი იჯდა და საათობით მეცადინეობდა. საჰაერო განგამის დროსაც კი არ ტოვებდა თავის საყვარელ „ბეხშტეინს“. ერთხელ, როცა საჰაერო განგამი დამთავრდა, სამხედრო პატრულმა გაიგონა, რომ დანგრეულ სახლში ვიღაცა თავზეხელაღებული როიალზე უკრავდა. იგი შეიპყრეს და ჰაუპტეხტში გაამწყესეს. ასე გასტანა მთელმა ბლოკადამ.

ომი რომ დამთავრდა, დაავადმყოფებული და დაუძლურებული დაბრუნდა თბილისში. ჯერ მუსიკალური სასწავლებელი დაამთავრა ფრიადზე, მერე კონსერვატორიაში ჩაირიცხა და საკომპოზიციო ფაკულტეტი დაამთავრა. მაშინ უკვე 35 წელს გადაცილებული იყო...

მე უხმოდ ჩავალაგე ჩემოდანი და ჯერ ხიდისთავში გავყევი გივი მასწავლებელს, მერე – თბილისში.

კონსერვატორიაში მისაღები გამოცდების დაწყებამდე რამდენიმე თვე რჩებოდა. ჩვენ სულ გივი მასწავლებელთან ვმეცადინეობდით გვიან ღამემდე, მარტო დასაძინებლად მივდიოდით სახლში. როცა ძალიან გადავიღლებოდით, იგი ქალაქგარეთ ნაგვიყვანდა. ეს იყო ჩვენი ნამალი.

დაიწყო მისაღები გამოცდები. ნინო მასწავლებელმა უკანასკნელი გაკვეთილი ჩამიტარა და მითხრა: თუ რაიმე გამეგება, უნდა ჩააბარო. გივი მასწავლებელს

გივი ლორთქიფანიძე
დემოზოლოგიის შემდეგ

მსგავსი რამ ვერ დავაცდენინეთ. გამოცდების წინ კონსულტაციაზე თვითონ წაგვიყვანა. კონსულტაციას ატარებდნენ პროფესორი ვახტანგ ფალიაშვილი, დოცენტები მიხეილ ძიძიშვილი, მამია ჩიკაშუა, ჯემალ გოკიელი, გრიგოლ კოკელაძე და სხვები. იგივენი იღებდნენ მისაღებ გამოცდებსაც. ვიფიქრე, ალბათ, გივი მასწავლებელი გამომცდლებთან ორიოდე თბილ სიტყვას შემანევს-მეთქი. მან კი ასე წარმადგინა კომისიასთან: „ეს ყმანვილი უნიჭო არ არის, მაგრამ ცოტას მოიზარმაცებს, თანაც დაჯერებულია თავის თავში და ჰგონია, რაიმე იცის, ათეცად ტყავი გააძვრეთ, სხვას რომ ერთს შეეკითხებით, ამას ათი ჰკითხეთ, ენახოთ, რა ბიჭიცაა!“ – აი, პროტექცია! ისედაც შეშინებულს, აღარ მინდოდა სადირიურო პულტზე ასვლა.

მისაღები გამოცდები ჩავაბარე და სიების გამოკვრას აღარ დავლოდებივარ, ისე გავემგზავრე სოფელში. გივი მასწავლებლის მისალოცი დეპუტა თურმე ჩემს ჩასვლამდე მიიღო ტერეზი ბებიამ.

ანზორ ერქომაიშვილი, გივი მუნჯიშვილი,
გივი ლორთქიფანიძე

მე დაღლილი ვიყავი და დასაძინებლად წამოვწევი, თამაზ ანდლულაძეს და გენო მუჯირს გაეგოთ ჩემი ჩამოსვლა და სანახავად მოვიდნენ.

– ანზორიაა! – დამიძახეს ჭიშკრიდან.

– ღმერთო კი მომკალი, ვინაა თქვენი ანზორია, კაცი კონსერვატორიის სტუდენტია, – გამოეხმატკბილა ბებიაჩემი ტერეზი.

სექტემბერში, როცა კონსერვატორიაში მივედი, ახალი ამბავი შევიტყვე, გივი მასწავლებელი კონსერვატორიის პრორექტორად დაენიშნათ.

ახლა იგი მთლიანად კონსერვატორიის საქმეებით იყო დაკავებული, ლექციებს მხოლოდ ერთ ჯგუფთან კითხულობდა. ამ ჯგუფში, სხვებთან ერთად, მეც გახლდით. სტუდენტებს ისევე გვთხოვდა ყველაფერს, როგორც თავის მოწაფეებს სასწავლებელში. მისი ლექციის წინ შემინებული სტუდენტები ამოწმებდნენ, პქონდათ თუ არა წესრიგში ფანქრები, საშლელები, სანოტო რვეულები და სხვა, რომ არაფერი ვთქვათ დავალების შესრულებაზე.

გივი მასწავლებლის პრორექტორობის დროს, პირველსავე მისაღებ გამოცდებზე მოაწყდნენ მისი ყოფილი მოწაფეები და ნაცნობ-მეგობრები. მან ჩვეული პირდაპირობით უთხრა ყველას, ვინც რისი ღირსი იყო: „შენ,

ბიძიკო, შენი მონაცემებითა და „ბაგაჟით“ კონსერვატორიისათვის არ გამოდგები. შენ კიდე სცადე, მაგრამ ჩემი იმედი არ გქონდეს, მე იმას მოგიხერხებ, რომ მაგრად გამოგცდიან“.

გივი მასწავლებელი განსაკუთრებით ვერ იტანდა პროტექტორებს, რომლებიც მოაკითხავდნენ სახლში და ეუბნებოდნენ: „იცით, პატივცემულო, ძალიან ნიჭიერია, არაჩვეულებრივად მომზადებული, გთხოვთ, ცოდნა არ დაუკარგონ“.

„კარგით, ქალბატონო, შევეცდებით მაქსიმალურად ბევრი ვკითხოთ, რომ მისი ცოდნა მთლიანად გამოვამჟღავნოთ“.

ასეთი დიალოგი იმდენჯერ მეორდებოდა, რომ როცა ვინმე, თუნდაც ახლო ნათესავი მოვიდოდა ოჯახში მის „სანახავად“, გივი მასწავლებელი თვითონ დაასწრებდა: „რა გვარია ის შენი აბიტურიენტი, თავი რომ უსკდება ნიჭით, არაჩვეულებრივად რომაა მომზადებული და ცოდნა რომ არ უნდა დაუკარგოთ?“

ასეთი აბიტურიენტის გვარებს გივი მასწავლებელი მართლა ინერდა და წარუდგენდა საგამოცდო კომისიას, რომელიც, თავის მხრივ, ამომწურავად გამოჰკითხავდა ყველა საკითხს, რომ „ცოდნა არ დაეკარგათ“. ამის შემდეგ მისაღები გამოცდების წინ თვით უახლოესი ნათესავებიც კი ველარ ბედადნენ გივი მასწავლებელთან სათხოვნელად მისვლას: „ძალიან ნიჭიერია და ცოდნა არ დაუკარგოთ“.

ცოდნა მართლა არავის ეკარგებოდა კონსერვატორიაში. მისაღები გამოცდები ისე იყო ორგანიზებული, რომ მაქსიმალური ობიექტურობით ფასდებოდა ყველა აბიტურიენტის ცოდნა. თვითონ არაჩვეულებრივად მონესრიგებული და საკუთარი თავისადმი არაადამიანურად მომთხოვნი, სხვისგანაც წესრიგს, საქმისადმი ერთგულებასა და სიყვარულს მოითხოვდა. სიზარმაცეს არავის აპატიებდა, არც პედაგოგებსა და არც სტუდენტებს. ბეჯით სტუდენტებს ყველანიარ პირობას უქმნიდა სწავლისათვის.

ერთხელ გივი მასწავლებელთან მოვიდა ერთი ჯარისკაცი, გვარად კრაჟჩენკო და სთხოვა, კონსერვატორიაში მეცადინეობაზე ნება დაერთო. ვალერი კრაჟჩენკო უპატრონო ბავშვთა სახლიდან იყო. გვარიც კი სხვისი ჰქონდა, რადგან არავინ იცოდა, ვინ იყვნენ მისი მშობლები. მას სავალდებულო სამხედრო სამსახური მოეხადა თბილისში და ახლა კონსერვატორიისათვის ემზადებოდა. ვალერი სამხედრო ფორმით დადიოდა, რადგან სხვა ტანსაცმელი არ გააჩნდა.

გივი მასწავლებელმა სპეციალური საშვი გაუკეთა და კონსერვატორიაში მეცადინეობის უფლება დართო. სასულე ინსტრუმენტების ფონდიდან „ფაგოტი“ გამოუყო და დროებით სტუდენტულაქმი შეასახლა. ვალერი კონსერვატორიაში უთენია მიდიოდა, ხოლო ღამით პრორექტორზე გვიან გამოდიოდა. გივი მასწავლებელს ეს მხედველობიდან არ გამოორჩენია და როცა ვალერიმ ბრწყინვალედ ჩააბარა მისაღები გამოცდები კონსერვატორიაში, ძვირფასი კოსტიუმი უყიდა. სამაგიეროდ,

ამ ყმანვილმა არაჩვეულებრივი ნიჭი და უნარი გამოიჩინა. მუყაითი, კეთილსინდისიერი და პრომისმოყვარე ვალერი მალე კონსერვატორიაში ერთ-ერთ საუკეთესო სტუდენტად ითვლებოდა. ლორთქიფანიძეების ოჯახში ისე ჰყავდათ მიღებული, როგორც საკუთარი ოჯახის წევრი. ასმევდნენ, აჭმევდნენ და ფულსაც აძლევდნენ ხშირად. როცა ვალერიმ მესამე კურსი დახურა ბრწყინვალედ, გივი მასწავლებელმა მას ძვირადღირებული უცხოური მარკის „ფაგოტი“ უყიდა.

ვალერიმ წარმატებით დაამთავრა თბილისის კონსერვატორია და მოსკოვის კონსერვატორიის ასპირანტურაში ჩაირიცხა. გივი მასწავლებელი აქაც არ აკლებდა მამობრივ მზრუნველობას. როცა ვალერიმ ცოლი შეირთო, მისი „მამობილი“ მოსკოვში ჩავიდა საჩუქრებით და პატარა ქორნილიც გადაუხადა.

გივი ლორთქიფანიძე თავისი შვილობილის ვალერი კრავჩენკოს ქორნილში

სამწუხაროდ, ვალერის უკურნებელი სენი შეეყარა და მალე გარდაიცვალა. გივი მასწავლებელმა და მისმა ოჯახმა ძლიერ განიცადა ეს მისი დაღუპვა.

მეორე კურსზე რომ გადავედი, გივი მასწავლებელმა ნითელი „მოსკვი-ჩი“ იყიდა. ეს დიდი ამბავი იყო ჩვენთვის, რადგან ვიცოდით, წაგვიყვანდა ექსკურსიებზე ისტორიულ ადგილებში. ექსკურსიაზე მიჰყავდა ის, ვისაც კარგი აკადემიური მაჩვენებლები ჰქონდა. ლექციების შემდეგ კაბინეტში გვიბარებდა.

– გამარჯობათ, გივი მასნ... – ჩვეულებისამებრ ვეტყოდით და ახლოს მივიდოდით ხელის ჩამოსართმევად.

– გაგიმარჯოს, ბიჭო! – სათვალის ზემოდან გადმოგვხედავდა და ორ თითს გამოგვიშვრდა.

– კი მაგრამ, რა არის ორი თითი, ბოლოს და ბოლოს, ხელი როდის უნდა ჩამოგვართვათ?

- კონსერვატორიას რომ დაამთავრებთ და კაცები გახდებით.

- გივი მასნ... ექსკურსიაზე არ წავალთ?

- აბა აქეთ მოდით, ბიძიკო, ვნახოთ, როგორია თქვენი აკადემიური მოსწრება. შენ და შენ (თითოთ გვანიშნებდა) კვირას ჩემი მანქანით წამოხვალთ. კიდევ გივი მუნჯიშვილი წამოიყვანეთ, ის ყველაზე ბეჯითია. დანარჩენი, ბიძიკო, ფეხით წამოხრძანდებით, ჩვენ ყაზბეგში მივდივართ.

გივი მასწავლებელთან ექსკურსიაზე წასვლას არაფერი სჯობდა. რამდენადაც მკაცრი იყო სამსახურში, იმდენად თავმდაბალი და თბილი იყო სამსახურის გარეთ. უყვარდა ხუმრობა და ჩვენი გამოჯავრება, იყო საოცრად ენამოსწრებული. იგი არა მარტო მუსიკალურ საგნებს გვასწავლიდა, იყო მრავალმხრივ განვითარებული კაცი და ამასვე მოითხოვდა ჩვენგანაც. კარგად იცოდა ისტორია, გეოგრაფია, ლიტერატურა, გვიყვებოდა საქართველოსა და მისი ძეგლების შესახებ. ხშირად გაკვეთილზე მუსიკას თავს მიანებებდა და რამეს შეგვეკითხებოდა ისტორიიდან, ლიტერატურიდან.

როცა ტურისტად მიემგზავრებოდა საზღვარგარეთ, თვეების განმავლობაში აგროვებდა მასალებს იმ ქვეყნების შესახებ, აკეთებდა კონსპექტებს, კითხულობდა ლიტერატურას და საკმაოდ დიდი ინფორმაცია უგროვებოდა.

მოგვიანებით, როცა მეც დავინწყე საზღვარგარეთ მოგზაურობა, ამასვე მაიძულებდა, ხანდახან თვითონვე მეხმარებოდა მასალების შეგროვებასა და დაკონსპექტებაში. წასვლის წინ კარგად გამომცდიდა და მეტყოდა: „რომელ ქვეყანაშიც მიდიხარ, ბიძიკო, მარტო იმ ქვეყნის ქუდი არ უნდა დაიხურო, ისტორიაც უნდა იცოდე, იმ ქვეყნის ლირსშესანიშნაობებსაც უნდა იცნობდე და ხალხის ზნე-ჩვეულებებსაც“.

გივი მასწავლებელი მეგობრობასაც გვასწავლიდა, თავის მონაფეებს ერთმანეთს გვაყვარებდა და გვაძულაბებდა. გვიკარგავდა შურის გრძნობას, ეჯავრებოდა კარიერისტები და ჩვენც დღენიადაგ ამასვე ჩაგვჩიჩინებდა, ვყოფილიყავით უბრალონი სამსახურშიც და ცხოვრებაშიც.

- შენიშვნები მიიღე, ბიძიკო, თუნდაც პატარა ბავშვისაგან, რა იცი იქნებ ჭკვიანურ რამეს გირჩევს. იმაზე დიდი უბედურება არაფერია კაცმა თვითონ რომ არ იცის და სხვისიც არ ესმის. მოსმენით ყველა უნდა მოუსმინო, მერე აწონ-დაწონო ნათქვამი, მაგრამ თუ არ მოგეწონა

გენო მუჯირი, ანზორ ერქომაიშვილი, თამაზ ანდლულაძე, გივი ლორთქიფანიძე

ორი ყური იმისათვის გაქვს, რომ ერთში შეუშვა და მეორედან გაუშვაო, – გვეტყოდა.

– რაც არ უნდა გააკეთოთ, ნუ გაყოფთ იცოდეთ, რომ თქვენზე მეტი სხვებმაც იციან და სხვებს გაუკეთებიათ, საერთოდ, მცოდნის მცოდნე ისევე არ დაილევა, როგორც მჯობნის მჯობნი. უბრალოებით უფრო მეტ სახელს მოიხვეჭ, ვიდრე ყოყმანით. უბრალო თანამდებობითაც კი შეიძლება უფრო მეტი სარგებლობა მოუტანო შენს ხალხს, ნუ წაგძლეოთ სიხარბე მაღალი თანამდებობისაკენ. თუმცა კაცის ბუნება ისეა მოწყობილი, რომ ყველა სიმაღლისაკენ მიისწრაფვის, ამიტომ მაღალი თანამდებობები ყოველთვის დაკავებულია. აბა რომელიმე დანესებულებამ თუ გინახავთ წარწერა: „გვესაჭიროება დირექტორი, დანვრილებითი ცნობებისათვის მიაკითხეთ კანცელარიას“. მთავარი თანამდებობა კი არაა, არამედ კაცობა და საქმე. ცხოვრების გზა ისე უნდა გალიო, რომ შენი გაკეთებული კეთილი საქმე დატოვო. მდიდრული საფლავით კაცის ნამოღვაწარი არ განისაზღვრება, ზოგი კვდება და მისი მარტო სახელი და გვარი რჩება საფლავის ქვაზე, საქმე კი არა. ავილოთ მოცარტი: მას საფლავის ქვაც არ ეღირსა, მისი საფლავი დღემდე არ იციან, სად არის, მაგრამ მილიონობით ხალხის გულში ჰჰოვა ადგილსამყოფელი, რადგან მისი საქმე ღმერთამდე ამაღლდა.

საერთოდ, თუ რამე ნიჭი გაგაჩნია, ის უნდა განავითარო და მაქსიმალურად გამოიყენო; თუ შენ თვითონ არ ჩაკლავ და არ მიატოვებ შენს ნიჭს, ბოროტად არ გამოიყენებ მას სხვა მიმართულებით, იცოდე, სხვა

ვლადიმერ სამჭკუაშვილი, ანზორ ერქომაიშვილი, გივი ლორთქიფანიძე, გივი მუნჯიშვილი

ვერასოდეს ვერ ჩაახშობს მას, რადგან ნიჭი ღვთის ნაბოძებია და ზეცისაკენ მიისწრაფვის. იცოდე, ნიჭი არსად დაიკარგება, იგი სადღაც აუცილებლად ამოხეთქავს, აუცილებლად იჩენს თავს. ხომ შეგიმჩნევიათ, პატარა ბალახის ღერო სქელ ასფალტის ფენას არღევს და ზევით ისწრაფვის, ნიჭს რაღა ჩაახშობს!

როგორც არ უნდა გიჭირდეს, არასოდეს სიხარბემ არ წაგძლიოს,

ყოველთვის შენს თავს უნდა მოერიო. ღონიერი ის კი არ არის, ვინც სხვას მოერევა, არამედ ის, ვინც საკუთარ თავს მოერევა. თუ რაიმე სიკეთეს დათესავ, შენ კი არ უნდა თქვა ამის შესახებ, არამედ სხვამ. სიკეთე ისე არ დაიმალება, როგორც ღამაში სხეული – სამოსში. აბა, რა გამოვიდა, თუ ყველამ, აქაოდა, ღამაში სხეული მაქვსო, შიშველმა იარა ქუჩაში, ისე

როგორც კონსერვატორიაში დადიან ზოგიერთები, მაშინ მშვენიერებასაც ფასი დაეკარგება.

გივი მასნავლებელი ვერ იტანდა მოდას აყოლილი ახალგაზრდების უშნო ჩაცმულობას. „რა არის, გოგო, ეს, ევასავით რომ გამომეცხადე დღეს სამსახურში. ხომ ხედავ, ბიჭებს თვალები წამოცვენაზე აქვთ, მაგათ კიდევ გამოშტერება უნდათ? სანამ ტანსაცმელს არ გამოიცვლი, ჩემმა თვალებმა არ დაგინახოს“. კონსერვატორიის გოგონებს თოფივით ემინოდათ გივი მასნავლებლის და ყოველთვის ცდილობდნენ, რიგიანად ჩაცმულები მოსულიყვნენ ლექციებზე.

მესამე კურსზე რომ გადავედი, მთელი ზაფხული ბაბუასაგან სიმღერებს ვინერდი და სექტემბერში საკმაოდ მოზრდილი კრებული მივუტანე გივი მასნავლებელს. მას ძალიან გაუხარდა, გულდასმით გადაათვალიერა, მომცა სათანადო შენიშვნები და მითხრა, რომ კრებული დასაბეჭდად უნდა მომეზადებინა, მაგრამ ახალი კანონით მე მალე გამოძიახეს სამხედრო კომისარიატში და გენო მუჯირთან ერთად გამიწვიეს სავალდებულო სამხედრო სამსახურში.

მართალი გითხრათ, ძალიან განვიცდიდი ამ ამბავს. ჯერ ერთი, სწავლა მივატოვე მესამე კურსზე და, მეორეც, ბაბუას ჯანმრთელობის მდგომარეობა გაუარესდა, მისგან სიმღერები უნდა ჩამეწერა.

განიცდიდა გივი მასნავლებელიც, მაგრამ ამას არ გვაგარძნობინებდა. მე და გენო ხშირად ვილებდით მისგან წერილებს:

„ჩემო ძვირფასო სალდათებო!

თქვენი წერილი დღეს მივიღე, ისე რომ თქვენი ახალი ცხოვრების კურსში ვარ...

თქვენი უფროსებთან ძმადგაფიცვა მაინცდამაინც არ მეჭაშნიკა. სად გაგონილა სტარშინასა და სალდათის ძმაბიჭობა, ან კიდევ, უფროსებთან ქეიფი?... მე უკვე იმის შიშში ვარ, რომ ასეთ კადნიერებას დაჩვეულები, სამი წლის შემდეგ მთლად გაოხრებულები არ გამომეცხადოთ გაკვეთილზე და მხარზე ხელის დაკვრით მომესალმოთ: „ზღრასტი, გივკა, ვონცეს ახპერ-ჯან“.

გავიგე, ფიცი მიგილიათ, ეს ძალიან სასიამოვნოა, გახსოვდეთ, რომ გივი მასნავლებელს ფიცის გატეხა ხშირად უპატივბია, თავდაცვის მინისტრი კი ფიცის მოღალატეებს შეაჩვენებს და კუდით ქვას ასროლინებს. ასე რომ, სჯობია თავიდანვე მიიღეთ ყველაფერი, რაც მოვალეობამ გინყალობათ მთელი თავისი მშვენიერებით, თორემ თქვენს „ბაირამობას“ ერთ დღეს ბოლო მოეღება და თქვენი „სამხედრო პოეზია“ „მწარე პროზად“ გადაგექცევათ.

კონსერვატორიაში და საერთოდ თბილისში „გულის გასაგმირავი“ ამბავი ჯერჯერობით არაფერი მომხდარა. ყველაფერი ძველებურად მიედინება, თქვენ ისევ მყავხართ ჟურნალში ჩანერილი და ყოველ გაკვეთილზე დაბეჯითებით გინერთ „არ“-ებს.

კონსერვატორიის გოგონებს რომ უგზავნით მოკითხვას, გადაცემ,

ჰეროვან კოცნას კი ვერა. აბა როგორ შეიძლება თმაგანენილ, პირდაუბანელ გოგოებს გაეკაროს ჰიგიენის მოყვარული ადამიანი?..

ასე რომ, როცა ჩამოხვალთ, თვითონ დაერიეთ მათ. ახლა ხუმრობა იქით იყოს, – მწერდა მე. – შენი კრებული მთლიანად გადავწერე და ახლა სიტყვიერი ტექსტები უნდა ამოვწერო, ასე რომ, როცა ჩამოხვალ, კრებულს გამოსაცემად გამზადებულს დაგახვედრებ”.

გივი მასნაველებელს წარმოუდგენლად შრომატევადი სამუშაო შეესრულებინა.

სამხედრო სამსახური დავამთავრეთ. კონსერვატორიაში სწავლა გავაგრძელეთ და, როგორც იქნა, ისიც დავამთავრეთ. გივი მასნაველებლის ყურადღება შემდეგშიც არ მოგვკლებია. იგი ძლიერ განიცდიდა თითოეული მოწაფის ბედს.

მისი მოწაფეების პირველი თაობა უკვე დაიზარდა. ბევრი მათგანი დაოჯახდა; მიუხედავად ამისა, გივი მასნაველებელს მათთან კონტაქტი არ გაუწყვეტია. იგი ხშირად იღებდა რაიონებიდან წერილებს:

„თქვენ მართალი იყავით, გივი მასნ... სკოლაში მუშაობის პრაქტიკა სულ სხვა რამეს თხოულობს, გთხოვთ, გამომიგზავნოთ საჭირო ნოტები და მომცეთ სათანადო რჩევა-დარიგება. წლები გადის. თქვენ ისეთივე ჰუმანური, ამავე დროს მკაცრი და მომთხოვნი დარჩით ჩემს მეხსიერებაში“.

**ნოდარ დონაძე,
მახარაძის რ-ნი, სოფ. თხინვალი.**

„თქვენს კარგად ყოფნაში ეჭვი არ მეპარება, რადგან ავადმყოფი არასოდეს მინახიხართ და ნურც მომავალში გამხდარიყავით...“

კარგი იქნებოდა, თუ შემირჩევდით პროგრამას ფორტეპიანოსათვის და საჭირო ნოტებსაც გამომიგზავნიდით. გადავწყვიტე, ნელს მაგრად ვიმეცადინო და კონსერვატორიაში ჩავაბარო. კონსულტაციებზე ხშირად ჩამოვალ. ერთ-ორი დღით რთველზე მინდა მოგიტაცოთ. მაინტერესებს, ანზორმა და სულიკომ თუ ჩააბარეს.“

**თემურ ქვეხიშვილი
ყვარლის რ-ნი, სოფ. ახალსოფელი.**

„გიგზავნით რამდენიმე ახალ წიგნს, შეიძლება ნაკითხული არ გქონდეთ. მოტანა ვერ გავებდე და მაპატიეთ.“

**ვახტანგ კუხიანიძე,
თბილისი.**

მიუხედავად საოცარი მოუცლელობისა, გივი მასწავლებელი ყოველთვის პოულობდა იმის დროსა და საშუალებას, რომ თითოეულ მათგანს დახმარებოდა, დაუზარებლად პასუხობდა წერილებზე, იყო ყველას პატრონი, დამპურებული და დამსახულებელი, ნამდვილი მახვში, რომელთანაც ირჩეოდა ყველა სადავო საკითხი, როგორც სამსახურებრივი, ასევე ოჯახური, ყველა საჭირო რჩევა-დარიგებას ვიღებდით მისგან. მისმა გაზრდილებმა ღირსეული სიტყვა თქვეს ხელოვნების ასპარეზზე. თამაზ ჯაფარიძე, გივი მუნჯიშვილი, ავთანდილ მამაცაშვილი, მამუკა დოლიძე, თემურ ქეცხიშვილი, ვახტანგ კუხიანიძე, ზაურ ხუჯაძე, ბადრი თოიძე, თამაზ ანდლულაძე, გენო მუჯირი, გურამ ნამჩევაძე, გივი ბახტაძე, სულიკო ავეჯანტაძე, მურმან ბერულავა, ელადიმერ სამჭკუაშვილი, როლანდ ხატიაშვილი, გურამ იაშვილი, ვალიკო ნანობაშვილი, მიშა მაზმიშვილი, ლია ლომიაშვილი, ლია ყიფიანი, დალი კვაჭანტირაძე, ნანა ნინუა, მზია ხატიაშვილი და კიდევ, ვინ მოთვლის, რამდენი გოგობიჭი, მისი გაზრდილები წარმატებით ხელმძღვანელობენ მხატვრულ კოლექტივებს და ენევიან ნაყოფიერ პედაგოგიურ საქმიანობას.

ბოლო წლებში გივი მასწავლებელმა კონსერვატორიაში ჩამოაყალიბა ვოკალური ანსამბლი „მოტეტი“, რომელიც დიდი წარმატებით გამოდიოდა საზოგადოების წინაშე, დანერგილი ჰქონდა „კვარტეტი“, რომელიც პრემიით აღინიშნა და რამდენიმე მშვენიერი რომანსი, მაგრამ კონსერვატორიის სტუდენტებსა და პედაგოგებს მათი შესრულების უფლებას არ აძლევდა – უხერხულიაო.

როცა ანსამბლი „რუსთავი“ ჩამოყალიბდა, გივი მასწავლებელი ჩვენი დიდი გულშემატიკვარი და ამავე დროს ყველაზე კრიტიკული მსმენელი იყო. იგი გვირჩევდა ალგვედგინა ძველი, მივიწყებული სიმღერები. ამით ჩვენს წინაპრებს გააცოცხლებთ, აღარ დაიკარგება სიმღერები და მათი შემსრულებელთა გვარები და ეს თქვენც დიდ წარმატებას მოგიტანთო, გვეუბნებოდა.

ანსამბლ „რუსთავს“ ავტოავარია მოუვიდა. ჩვენ საკმაოდ მძიმედ დაშავებულები ვინექით საავადმყოფოში, გივი მასწავლებელი არ მოგვეშორებია, სამსახურის შემდეგ მოდიოდა და ხშირად მთელი ღამე რჩებოდა ჩვენთან. მოჰქონდა საჭირო მედიკამენტები და ზუსტად ასრულებდა ექიმების მითითებებს. კატეგორიულად აკრძალა ჩვენთან მნახველების მიღება. ამაზე მკაცრი კონტროლი და მორიგეობა დაანესა. ხანდახან მოვიდოდა, ამბავს იკითხავდა და ისე წავიდოდა, რომ არც კი შეგვატყობინებდა, ან მოკითხვას შემოგვითვლიდა. ჩვენს ოჯახურ და სამსახურის საქმეებს თვითონ აგვარებდა. ასე გაგრძელდა მანამ, სანამ ფეხზე არ დაგვაცენა.

70-იან წლებში მე შევუდექი ძველი გრამფირფიტების შეგროვებას და გადავწყვიტე მათი აღდგენა. გივი მასწავლებელმა მომიწონა აზრი და ჩემთან ერთად შეუდგა ძველი ფირფიტების მოძიებას. საქმეში ირაკლი ბიძიაც ჩაერთო. მათ მოძებნეს თბილისში მცხოვრები ძველი ნაცნობები, ვისაც კი თავის დროზე „გრამოფონი“ ჰქონდა სახლში და საკმაოდ კარგი კოლექციაც შეაგროვეს. მე ფირფიტები მოსკოვში წავიღე სარესტავრაციოდ. გივი მასწავლებელს ძალიან აინტერესებდა შედეგები და თითქმის ყოველდღე მირეკავდა სასტუმროში. „მე დაგირეკავ, ბიჭო, შენზე მეტი ფული მაქვს. მე პრორექტორი ვარ და შენ კიდევ დამსახურებული არტისტი“, – მეტყოდა ხოლმე. გრამფირფიტები იმდენად იყო დაზიანებული, რომ ბევრი მათგანის აღდგენა პრაქტიკულად შეუძლებელი გახდა. საჭირო იყო საბჭოთა კავშირის სხვადასხვა არქივში ამ ფირფიტების პირველწყარო-მატრიცების მოძიება. გივი მასწავლებელმა საქმეში ჩართო ყველა თავისი ნაცნობი. პირველ რიგში ჩვენი სასწავლებლის ყოფილი დირექტორი, ამჟამად თბილისის ცენტრალური არქივის ხელოვნების განყოფილების დირექტორი ბატონი ვახტანგ გურგენიძე; გარდა ამისა, მისი ფრონტელი მეგობრებიც კი დამეხმარნენ რიგის, ლენინგრადის და მოსკოვის არქივებში მუშაობის დროს.

მე მეტად რთულ სამუშაოს მოვიკიდე ხელი, რომელიც რამდენიმე წელს უნდა გაგრძელებულიყო. მოსკოვისა და ლენინგრადის არქივებსა და ფირმა „მელოდიაში“ დიდი ხნით მიხედვოდა მუშაობა.

ერთხელ, როცა თბილისში ჩამოვედი, ირაკლი ბიძია ავად დამხვდა. მას თურქი წლების განმავლობაში აწუხებდა უკურნებელი სენი, მაგრამ თავისიანებს არ უმხელდა, სანამ ხმა სრულად არ დაკარგა. ბოლო დღემდე მუშაობდა, ერთხელაც არ დაუკვნესია, ოჯახის წევრები არ შევანუხოო. როცა სანახავად მივდიოდი, ჩვეული ღიმილით მხვდებოდა და ჩახლეჩილი ხმით მკითხავდა: „რავე ხარ, ძამია, არ მიდიხართ გურულები იაპონიის ასაღებად?“ (ერთ ძველ ანექდოტს შემახსენებდა).

ბოლო დღეს, ლაპარაკი რომ აღარ შეეძლო, ერთი ძველისძველი ლექსი დამინერა და გადმომცა, სიმღერისათვის გამოგადგებაო.

ირაკლი ბიძია ვაჟკაცურად შეხვდა სიკვდილს. შეხვდა ისე, როგორც შეფერებოდა გიორგი ნიკოლაძის მოწაფეს, ირაკლი ლორთქიფანიძეს.

გივი მასწავლებელმა ძლიერ განიცადა მამის დაკარგვა, მაგრამ ამას არავის აგრძნობინებდა. იგი სასონარკვეთილი არავის უნახავს, მისი ცხოვრების რიტმი ძველებურად გრძელდებოდა. პედაგოგიურ და საზოგადოებრივ საქმიანობასთან ერთად, თავაულებლივ მუშაობდა მე-8 და მე-10 საუკუნეების ქართული საგალობლების გაშიფვრაზე, და ამ საქმეში, პროფ. ელენე მეტრეველისა და შალვა ასლანიშვილის აზრით,

დიდ წარმატებებსაც მიაღწია. მაგრამ სამუშაოს დამთავრება აღარ დასცალდა. რა ვიცოდით, რომ წლების განმავლობაში მძიმე ავადმყოფად ითვლებოდა. უნია ფრონტზე გატარებულმა მძიმე წლებმა, ჭრილობებმა, შიმშილმა, ნერვიულობამ და თავი იჩინა ავადმყოფობამ. მოსკოვში რომ გაემგზავრა გამოკვლევებისთვის საავადმყოფოში დასაწოლად, სახლში დაიბარა, მივლინებაში მივდივარო.

მოსკოვიდან რომ ჩამოვიდა, არაფერი არ აღმომაჩნდაო, თქვა, რალაც წამლებს კი იღებდა ხანდახან, - ეს ისეო, - იტყოდა, ხოლმე. თურმე ლეიძლის ციროზი ჰქონდა.

მოსკოვში ჩემი ერთ-ერთი ჩასვლის დროს მუშაობა მომიხდა ფირმა „მელოდიაში“, სადაც საქართველოში ჩანერილი პირველი გრამფირფიტების მატრიცებს ალვადგენდით. გივი მასწავლებელი თითქმის ყოველდღე მირეკავდა ტელეფონით და შედეგებს მეკითხებოდა; იგი დიდად გახარებული იყო და ცდილობდა ყველანაირად ხელი შეეწყო ჩემთვის. ერთ დღეს მითხრა, ვინაიდან დიდი ხანია მოსკოვში ხარ და ბევრი სამუშაო გაქვს, შენი დღიური არ გეყოფაო, ამიტომ ცოტაოდენი ფული გამომიგზავნა „სესხად“, როცა დიდი კაცი გახდები, მაშინ გადამიხადეო. მუშაობა დაძაბულად მიდიოდა. აღდგა დედას ლევანას, ს. კავსაძის, ს. ჩავლეიშვილსა და სხვათა ხმები. როცა ამის შესახებ გივი მასწავლებელს შევატყობინე, გახარებულმა მითხრა: „ხუთი ღმერთს, ოთხები მე და შენ, აი, ვანო სარაჯიშვილის ფირფიტას თუ აღადგენ, ოთხს პლიუსით დაგიწერ. მეტი რაღა გინდა, ჩემზე წინ გაყენებ“.

ვანო სარაჯიშვილის ფირფიტა ალვადგინე და გახარებულმა დავურეკე გივი მასწავლებელს სახლში. პასუხად მისი დის, ელიკოს, ტირილი შემომესმა: „გივი მასწავლებელი აღარ არიი!..“

ხშირად იტყვიან: დასაფლავების დროს გამოჩნდება, ვინ როგორი კაცი იყოო. ამაში დავრწმუნდებით, თუ გავიხსენებთ ეროსი მანჯგალაძის, რევაზ ლალიძის და სხვათა დაკრძალვას.

ექვთიმე თაყაიშვილის კუბოს თურმე ორმოცდარვა კაცი მიაცილებდა, თუმცა მაშინ სხვა დრო იყო.

მიცვალებულის პატივისცემა მარტო ხალხის რაოდენობით არ განისაზღვრება. არ მწამს კაცი, რომელიც მარტო მოვალეობის მოხდის მიზნით წავა დაკრძალვაზე. გივი ლორთქიფანიძე ყველამ ალალი ცრემლით დაიტირა.

მისი ჭირისუფლები იყვნენ მისი მოწაფეები. მისი ჭირისუფალი იყო ხალხი, რომელიც ყველაფრის საზომია. მე ისეთების თვალეზზე ვნახე ცრემლი, რომლებსაც, მეგონა, საერთოდ ქვის გული ედოთ. არავის არავისათვის არაფერი უთხოვია. ხალხმა გულით სცა უკანასკნელი პატივი ამ კაცს, რომლის დატოვებული კვალი შეიძლება რამდენიმე თაობას

გაჰყვეს სამაგალითოდ – კაცს, რომელმაც მთელი თავისი ცხოვრება, დაბადებიდან 59 წელი თავისი ერის სამსახურს, მისი ახალგაზრდობის აღზრდას მოახმარა.

ახლა, როცა გივი ლორთქიფანიძის მონაფეები ეხედებით ერთმანეთს, როგორც მის სიცოცხლეში ვიცოდით ხოლმე, ისევე ვეკითხებით ერთმანეთს:

– გივი მასწავლებელთან იყავი?

– ვიყავი, ვიყავი და ბევრი ყვავილი დამხვდა საფლავეზე.

როცა საბურთალოს საზოგადო მოღვაწეთა პანთეონში გაივლით, გივი ლორთქიფანიძის საფლავეზე ყოველთვის ნახავთ მაღლიერი მონაფეებისგან მიძღვნილ ცოცხალ ყვავილებს. ამას წინათ ხსოვნის დღეზე ვიყავით. ბევრი მისი მონაფე შეგროვდა, ზოგიერთი მათგანი არ დამინახავს, იქნებ ყველამ ვერ მოახერხა მოსვლა, იქნებ არ სცალიათ? არა, ყველამ უნდა გამონახოს დრო, რომ პატივი სცეს მასწავლებელს, კაცს, რომელმაც ცხოვრების გზაზე დააყენა და ადგილი მისცა საზოგადოებაში, ადგილი, რომელიც ყველას არ ეკუთვნის. გივი მასწავლებელი თვითონ იყო ყურადღებიანი, თორემ სხვისაგან არასოდეს სამაგიეროს არ მოითხოვდა. ვინც თავის მასწავლებელს არ დააფასებს და არ მოიგონებს, იმას მისი მონაფეებიც აღარ მოიგონებენ.

გივი ლორთქიფანიძის მონაფეებს ჩვევად გვაქვს, თუ რაიმე სასიკეთოს გავაკეთებთ, მივდივართ მის საფლავეზე და ანგარიშს ვაბარეთ:

– გამარჯობათ, გივი მასწ...

– გაგიმარჯოს, ბიჭო! – თვალწინ წარმოგიდგება მისი კეთილი, ღიმილიანი სახე.

– დღეს ჩვენი მოსწავლეები მოვიყვანეთ, რომ გავაცნოთ, ვინ იყო ჩვენი მასწავლებელი.

– გადაეცით მაგათ, რომ ხუთი ღმერთს ეკუთვნის, ოთხები – მე და თქვენ, ხოლო სამეტი და ორები – თქვენს მოსწავლეებს.

1986 წ.

P.S. 2010 წლის 21 მაისს ვანო სარაჯიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო კონსერვატორიის მცირე დარბაზში, გაიმართა გივი ლორთქიფანიძის ხსოვნისადმი მიძღვნილი საღამო. რომელშიც მონაწილეობა მიიღეს მისმა მეგობრებმა, კოლეგებმა და მოწაფეებმა.

საღამოზე მოგონებებით გამოვიდნენ მანანა დოიჯაშვილი, ლეილა ხაფავა, რუსუდან წურნუშია, ზეინაბ კუკულაძე, გულბაათ ტორაძე, ანზორ ერქომაიშვილი, შესრულდა გივი ლორთქიფანიძის ნაწარმოებები, პროფესორმა ვაჟა ჩაჩავამ თავისი კლასის კონცერტი გამართა, საღამოს დასასრულს მაყურებლის წინაშე წარდგა ანსამბლი „რუსთავი“.

საღამოს უძღვებოდა გივი ლორთქიფანიძის მოსწავლე ნანა ლორია.

მამაპაპური კულტურა – გზა სინათლისაკენ

ქართველი ხალხის სულიერ საგანძურში მუსიკალურ ფოლკლორს ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს. ეს არის ხმოვანი ქრონიკა, რომელშიც აღიბეჭდა ქართული ხალხური სიმღერის მრავალსაუკუნოვანი განვითარების ისტორიული პროცესი.

ჩვენში ოდითგანვე მოღვაწეობდნენ უნიჭიერესი მაგალობელ-მომღერლები, რომლებიც სათუთად ინახავდნენ, ქმნიდნენ და ავითარებდნენ მუსიკალური ფოლკლორის იშვიათ ნიმუშებს და თობებს გადასცემდნენ ზეპირი სახით. ცალკე განხილვის საგანია ქართული საეკლესიო საგალობელი, რომელიც ქართული მუსიკალური კულტურის იშვიათი მონაპოვარია. საუკუნეების განმავლობაში ჩვენს ეკლესია-მონასტრებში მოღვაწეობდნენ სამგალობლო სკოლებში აღზრდილი მაგალობლები და ეს სკოლები მე-20 საუკუნის დასაწყისამდე ფუნქციონირებდა.

სიმღერა-საგალობელი ქართველი კაცის მუდმივი თანამგზავრი იყო. მან დიდად შეუწყო ხელი კულტურული ტრადიციების შენარჩუნებას და ხალხის ეროვნული სულისკვთებით აღზრდას.

მოგეხსენებათ, საუკუნეების განმავლობაში საქართველოს თავს ესხმოდნენ უცხოელი დამპყრობლები, რომლებიც ანადგურებდნენ კულტურულ ძეგლებს, არბევდნენ, წვავდნენ, ჩეხავდნენ ენახებს. მიუხედავად ამისა, მან შეინარჩუნა სარწმუნოება, ენა, დამწერლობა, ხუროთმოძღვრება და სასიმღერო კულტურა, რომელმაც უდიდესი როლი შეასრულა ქვეყნის გადარჩენასა და სულიერების შენარჩუნებაში.

ასეთი ტრადიციების მქონე სიმღერა-გალობის ქვეყანაში ამ ბოლო პერიოდში სიმღერა თანდათან სცილდება ფესვებს, რომლებთანაც მჭიდროდ იყო დაკავშირებული საუკუნეების განმავლობაში. წავიდნენ უკანასკნელი წარმომადგენლები ძველი სამგალობლო და სასიმღერო სკოლებისა, სოფლებში ხალხური სიმღერა-გალობის მცოდნე კაცი თითებზე ჩამოსათვლელი დარჩა; იქმნება საშიშროება, რომ ხალხურ სიმღერას გადაგვარების საფრთხე დაემუქრა და იგი უსულგულო სამუზეუმო ექსპონატად იქცევა.

თუ ხალხური სიმღერა წინათ სოფლებიდან მოდიოდა, ახლა თითქმის

შენყდა რაიონებსა და სოფლებში მუზიკირების საუკეთესო ტრადიცია. ხალხურმა სიმღერამ სოფლიდან ქალაქში, კერძოდ, დედაქალაქში გადაინაცვლა, რაც სწორად არ მიგვაჩნია – სიმღერა სოფელს უნდა დაუბრუნდეს. თავისთავად ცუდი ფაქტია, როცა ქვეყნის მოსახლეობის 1/3 ნაწილი მარტო დედაქალაქში ცხოვრობს, ამ ფაქტმა დიდად შეუწყო ხელი ჩვენი საუკეთესო ტრადიციების მოშლას, მაგრამ ეს კიდევ სხვა პრობლემაა. დღეს ჩვენი უმთავრესი ამოცანაა ქართველი ახალგაზრდობის ეროვნული სულისკვეთებით აღზრდა, მისი სულიერების ამალგება.

სამწუხაროდ, იმის მაგივრად, რომ ახალგაზრდობის სულიერ აღზრდაზე ვიზრუნოთ, ხშირ შემთხვევაში მათ ცუდ მაგალითს ვაძლევთ. ისინი ხედავენ მრავალნაირ უხამსობას, რაც, საუბედუროდ, უფროსებიდან მოდის. ტელეეკრანებიდან იმძლავრა უცოდინარობამ, უგემოვნებამ, უხამსობამ, ალვირახსნილობამ.

მაღალი რანგის ჩინოსნები, რომლებიც სანიმუშონი უნდა იყვნენ ახალგაზრდებისათვის, თავს ვერ იკავებენ, ერთმანეთს საჯაროდ აყენებენ შეურაცხყოფას. ყველას უნდა ახსოვდეს, რომ მათ უკან მომავალი თაობა დგას, რომელიც მაგალითს უფროსი თაობიდან იღებს. გარდა ამისა, ხდება ფასეულობათა გადაფასება, დაეცა საშემსრულებლო დონე, იმძლავრა პროვინციალიზმმა. არაპროფესიონალებმა დაიპყრეს საკონცერტო დარბაზები და ტელეეკრანები, საინფორმაციო საშუალებები უზარმაზარ რეკლამებს უკეთებენ მათ, გახშირდა სიტყვები „ვარსკვლავი“ და „გენიოსი“. მოკლედ, საქართველოში „ვარსკვლავთცვენაა“. ჩემი აზრით, თუ გენიოსი გინოდეს, ბედნიერებაა, მაგრამ თუ დაიჯერე – უბედურებაა.

ე. წ. „თინეიჯერებსაც“ იგივე ეპითეტებით ამკობენ; სხვათა შორის, ამ სიტყვას მშვენიერი ქართული შესატყვისი გააჩნია – ყმაწვილები.

საინფორმაციო საშუალებები ვერ უწევენ ანგარიშს იმას, რომ ამით შეცდომას კი არა, დანაშაულს სჩადიან. სხვათა შორის, რაც ხდება დღეს ქართულ მუსიკაში, ჩვენი საზოგადოების ადეკვატურია.

საქართველო არაერთხელ აღგავეს პირისაგნ მინისა, მაგრამ ქართული სული ვერ მოკლეს, და ვერც დაიპყრეს. ჩემი აზრით, ფიზიკური დაპყრობა ქვეყნის დაპყრობას არ ნიშნავს, ქვეყნის ტერიტორიული მთლიანობისა და დანგრეული ეკონომიკის აღდგენა შეიძლება, მაგრამ თუ შენი სული დაიპყრეს, მისი აღდგენა შეუძლებელია. აი, რას ჰქვია ნამდვილი დაპყრობა.

ამჟამად ჩვენი ქვეყანა სწორედ ასეთი საშიშროების წინაშე დგას. უცხოეთის აქტიური ჩარევით ინგრევა ჩვენი სულიერება, რაც ქვეყნის მაღალი კულტურისა და საუკეთესო ტრადიციების განმსაზღვრელია. მოდით, სანამ გვიან არ არის, შემოვერათ ზარებს, მოუხზოთ ყველას, რომ საქართველოს საზღვრებზე დადგნენ ერთგულ ჯარისკაცებად და არ შემოუშვან ათასი ჯურის ეშმაკის მსახურნი, რომლებიც ასე მომრავლდნენ საქართველოში. ასევე დაეიცვათ ჩვენი ქვეყანა ეშმაკისეული მუსიკისაგან, რომელიც ნალეკვას უქადის ჩვენს სულიერებას. გადამთიელთა ჯარი

იმდენ ზიანს ვერ მოგვყვენებს, რამდენსაც სულიერების გადამთიელი მტრები მოგვითმენ.

... და ეს ყველაფერი იმ დროს ხდება, როცა მსოფლიოს მრავალი ქვეყნის ახალგაზრდები დიდი ინტერესით სწავლობენ ქართულ ხალხურ სიმღერას და პოპულარიზაციას უწევენ მას მთელ მსოფლიოში. სამაგალითოდ გამოდგება კარგად ცნობილი ამერიკელი მომღერალი კარლ ლინჩი, რომელიც საქართველოში სიმღერის სიყვარულმა ჩამოიყვანა და ასეთი სიტყვები ათქმევინა: „როცა ვუსმენ, რომ თქვენი ახალგაზრდები ამერიკულ სიმღერებს მღერიან და ამერიკელებს ბაძავენ, მინდა ხმამაღლა ვიყვირო: ხალხო, რას სჩადით, თქვენ ცდებით, ქართულ სიმღერაზე უკეთესი მთელ დედამიწაზე არ მოიპოვება და ერთი ძირძველი ანდაზისა არ იყოს, ისე არ მოგივიდეთ, თურამაულის პატრონი რომ ტყეში პანტას ეძებდა“.

ჩვენი მიზანია, ვიზრუნოთ საქართველოში სულიერებისა და ზნეობის ამალღებისათვის. ამაში დიდად დაგვეხმარება სიმღერა-საგალობლების აღდგენა და პოპულარიზაცია, რადგან არაფერი ინახავს ისე მამაპაპურ ტრადიციებსა და ქართულ სულს, როგორც სიმღერა-გალობა. საჭიროა მომავალ თაობას ჩავუწეროთ სიყვარული სიმღერისადმი. სიმღერა მარადიულია, თუ იგი თაობებს მიჰყვება და კვდება, როცა მას ახალგაზრდობა იფიცებს.

ჩვენ შესანიშნავი ახალგაზრდობა გვყავს; თუ მოვახერხეთ და ისინი ავამღერეთ, მაშინ ჩვენს სიმღერებს და, მასთან ერთად, საქართველოს, გადაშენება არ უწერია.

ქართულ სიმღერას ერთი საოცარი თვისება აქვს – იგი ამეგობრებს და აყვარებს ხალხს ერთმანეთს. „თუ გვერდით მდგომი არ გიყვარს, ისე სიმღერა არ გამოგივა“. ურთიერთსიყვარული კარგი სიმღერის გარანტიაა. სიმღერა მაშინაა ლამაზი, როცა მას სიყვარულით მღერიან.

იქნება მარტოობას გაურბოდა ქართველი კაცი, როცა მრავალხმიანი სიმღერა შექმნა, რადგან ქართული სიმღერა შემსრულებლებისაგან ერთად ყოფნასა და ერთგულებას მოითხოვს; თუ პარტნიორს არ დაეყრდნობით, ისე კარგად ვერ იმღერებთ. ლალატი გამორიცხულია, რადგან პარტნიორმა თუ გილალატა, მაშინ მან თავის თავს უნდა უღალატოს.

მომღერლებს კეთილ ხალხს ეძახიან. კარგი მომღერალი არასოდეს უღირს საქციელს არ ჩაიდენს, რადგან სიმღერა თავისთავად სიკეთის ქმნაა, სიმღერა სიყვარულით უკვდავია. ამიტომ გავუფრთხილდეთ სიმღერას და ვასწავლოთ იგი ახალგაზრდებს. სიმღერა ხომ ერის ისტორიის ანარეკლია, გავიხსენოთ ბატონი ირაკლი აბაშიძე:

„ჩვენი სიმღერები ლურჯი ბინდებია,
ეს სიმღერები მაღალ მთებს გვანან,
ჩვენი სიმღერები პირამიდებია,
მათ უკან საუკუნეები დგანან“.

ახალგაზრდებს უნდა ჩავუნერგოთ პატივისცემა ერის წარსულისა და წინაპრების, მასწავლებლების მიმართ, მათი სახე გულში ხატივით უნდა ატარონ, ვინაიდან ადამიანს მასწავლებელზე დიდი მოკეთე არა ჰყავს და ის, ვინც მასწავლებლის, სიკეთეს დაივიწყებს, ბოროტების ტოლფას დანაშაულს სჩადის. მასწავლებელი თვითონ სიკეთეა, მისი ამაგი აუნოწილია, როგორც თვით სიკეთე. მე პირადად მასწავლებლად მიმაჩნია ყველა, რომელთა მოძღვრებაზე თაობები იზრდებიან საუკუნეების განმავლობაში. მასწავლებელი თავისი აღზრდილებით ფასობს, მისი სახელი შეიძლება საუკუნეებმა წაშალოს, მაგრამ მისგან მოტანილ სიკეთეს ვერაფერი წაშლის. მასწავებლის ნათელი მოსწავლეს უკუნით ღამესაც გაუნათებს.

ახალგაზრდების ვალაა მოიგონონ თავიანთი წინაპრები და მასწავლებლები. მოგონებით შეიძლება კაცის სახელი მარადიული გაეხადოთ.

მე ისევ იმ აზრზე ვარ, რომ თუ გინდა სიმღერა გადაარჩინო, იგი ბავშვებს უნდა ასწავლო. თუ ბავშვი პატარაობიდანვე შეისწავლის და შეიყვარებს ხალხურ სიმღერას, მერე იგი მთელი ცხოვრების მანძილზე გაჰყვება, ამით ტრადიციებიც გადარჩება და ესაა სწორედ სიმღერის უკვდავება.

ძველად საქართველოში ბავშვები ოჯახებში სწავლობდნენ სიმღერას მშობლიურ ენასთან ერთად, სიმღერა თაობიდან თაობას გადაეცემოდა ზეპირი სახით. ქართული ხალხური სიმღერის გადარჩენა-აღორძინების საქმეში სწორედ ოჯახური მუზიციურობის არაჩვეულებრივმა ტრადიციამ შეასრულა უდიდესი როლი. სამწუხაროდ, დღეს ეს ნესი თითქმის მოიშალა და, ხშირ შემთხვევაში, ოჯახში ბავშვი ყველაფერს ისმენს ხალხური სიმღერის გარდა.

დღეს ბავშვები საბავშვო ბაღიდანვე სწავლობენ უცხო ენებს უცხოურ მუსიკასთან ერთად, ახალგაზრდობამ დაივიწყა საუკეთესო მამაპაპური ტრადიცია და მდარე ხარისხის მუსიკასთან ერთად ხარბად დაენაფა იმ მანკიერ ჩვევებს, რომელმაც წარყვანა მრავალი ქვეყანა; ამიტომაც გავრცელდა ჩვენში ათასნაირი უბედურება – ნარკომანია, ფიზიკური და ფსიქოლოგიური გადახრები.

ქართველი ბავშვების ეროვნული სულისკვეთებით აღზრდაში ქართული ხალხური სიმღერა დაგვეხმარება – სიმღერა, რომელიც მჭიდროდაა დაკავშირებული პოეზიასთან, ქართულ ყოფასთან, შესრულების ნესთან და საერთოდ, ჩვენს საუკეთესო ტრადიციებთან, რომელიც ასე განასხვავებს ქართველ კაცს სხვებისგან... და თუ ეს ყველაფერი დავკარგეთ, მერე ვიღას უნდა ამნაირი საქართველო.

ქართველებს ცოტა რამ გაგვაჩნია ისეთი, რაც მსოფლიოში ყველაზე უკეთ წარმოგვაჩენს. მათ შორის არის სიმღერა და ცეკვა.

მაშინ, როცა უცხოელები დიდ ინტერესს იჩენენ ჩვენი ხელოვნების

მიმართ, როცა იუნესკო აღიარებს ქართულ სიმღერას მსოფლიო პოლიფონიის შედეგად, როცა ჩვენი „ჩაკრულო“ უკვე გასცდა მზის სისტემას და გალაქტიკაში მიიკვლევს გზას, ცოტა უხერხული ხომ არაა, „ჩაკრულოსა“ და ცეკვა „ქართულის“ პატრონი ახალგაზრდობა მდარე ხარისხის მუსიკასა და ტანის ეულგარულ მიხერა-მოხერაზე აგებულ ცეკვას ამჯობინებდეს.

მე წინააღმდეგი კი არა ვარ უცხოური მუსიკის და ენების შესწავლისა, ოღონდ ბავშვი ჯერ მშობლიურს უნდა ეზიაროს, რადგანაც ერი საკუთარი კულტურით ფასდება და არა სხვა ქვეყნებიდან გადმოტანილი დამახინჯებული ხელოვნებით.

მომავალი თაობა ისე უნდა აღეზარდოთ, რომ არც საკუთარი თავის შერცხვეთ და არც ჩვენი საფლავები გაუხდეთ სალანძღავი. ბავშვს საითაც წარმართავ, იქით წავა. ჩვენ ისინი სინათლისაკენ უნდა წავიყვანოთ.

2007 წ.

ანსამბლი „რუსთავი“ დღეს

ბოლო წლებში ანსამბლ „რუსთავის“ შემადგენლობა საგრძნობლად შეიცვალა, მოვიდნენ ნიჭიერი ახალგაზრდა მომღერლები და მოცეკვავეები. ისინი ღირსეულად განაგრძობენ ძველი თაობის საუკეთესო ტრადიციებს, წარმატებით გამოდიან კონცერტებზე, როგორც საქართველოში, ასევე უცხოეთშიც.

2009 წელს აღინიშნა ანსამბლ „რუსთავის“ 40 წლის იუბილე (იგი

2008 წელს იყო დაგეგმილი, მაგრამ რუსეთთან ომის გამო გადაიდო). თბილისის დიდ საკონცერტო დარბაზში 13 და 14 ნოემბერს „რუსთავმა“ საიუბილეო კონცერტები გამართა, სადაც განახლებული პროგრამა წარმოადგინა. ანსამბლმა რამდენიმე დღემდე უცნობი სიმღერა და ცეკვა შეასრულა. იუბილესთვის „რუსთავმა“ გამოსცა კომპაქტური დისკების კრებული, რომელშიც 160 ქართული სიმღერა შევიდა. დაიბეჭდა სქელტანიანი ნიგნი „ანსამბლი რუსთავი 40 წლისა“, რომელიც ამ ანსამბლის მიერ განვლილ სახელოვან გზებზე მოგვითხრობს. 14 ნოემბერს თბილისის მერმა, ბატონმა გიგი უგულავამ დიდი საკონცერტო დარბაზის წინ „რუსთავის“ ვარსკვლავი გახსნა.

2010 წელი „რუსთავისთვის“ უხეკონცერტოანი გამოდგა.

2009 წლის 14 ნოემბერი

„რუსთავი“ სფინქსთან 2010 წ.

იანვრის ბოლოს იგი წარმატებით გამოვიდა ეგვიპტეში, სადაც საქართველოს კულტურის დღეები ჩატარდა. ეგვიპტური დღიურები სათაურით: „ხეოფსის პირამიდაზე ნათქვამი მრავალჟამიერი“, აქვე იბეჭდება, ამიტომ ამაზე აღარ შევჩერდებით და მოგიტხრობთ „რუსთავის“ 2010-2011 წლების სხვა გასტროლების შესახებ.

ტენორებისა და ფორთოხლების ქვეყანაში

1970-1980-იან წლებში „რუსთავი“ საგასტროლოდ ხშირად დადიოდა იტალიაში. ამ მოგზაურობებს მოსკოვის „გოსკონცერტი“ ან „სოდი“ (საქართველოს უცხოეთთან მეგობრობის საზოგადოება) აწყობდა. ბოლო გასტროლი „რუსთავმა“ იტალიაში 1988 წელს ჩაატარა. მერე საბჭოთა კავშირი დაიშალა, „გოსკონცერტი“ და „სოდი“ გაუქმდა და ბოლო ოცი წლის განმავლობაში „რუსთავი“ იტალიაში აღარ ყოფილა.

2010 წლის აპრილში რომში, ვილა ბორგეზეს პარკში შოთა რუსთაველის ძეგლი გაიხსნა. ამასთან დაკავშირებით საქართველოდან იტალიაში კულტურული დელეგაცია ჩავიდა, რომლის შემადგენლობაში „რუსთავიც“ იყო. რომში იაკობ ნიკოლაძის მიერ შექმნილი შოთა რუსთაველის ბიუსტი დაიდგა.

ვილა ბორგეზეს პარკის სასახლეში ადრე ნაპოლეონის და – პაოლინა და მისი ოჯახი ცხოვრობდა. ნაპოლეონმა სიძეს რომის მთავრის

ქალბატონი ქეთევან ბაგრატიონი და ანსამბლ „რუსთვის“ წევრები რუსთაველის ძეგლის გახსნაზე რომში

ტიტული უბოძა. მათი კარის სკულპტორი იყო ანტონიო კანოვა. დღეს ამ სასახლეში მოთავსებულია ქანდაკებებისა და სურათების ცნობილი გალერეა, სადაც პაოლინა ბორგეზეს სკულპტურაც დგას. ამ პარკში არის კინოდარბაზები კაფეებით, აქ იკრიბება რომის სახელოვნებო ელიტა, აქვეა ვალადიერის სახლი და ყველაზე ცნობილი უძვირესი რესტორანი – კამინა ვალადიერი.

მოგეხსენებათ, XVIII საუკუნის გამოჩენილი მხატვარი, ვალადიერი გატაცებული იყო არქეოლოგიით; მისი გალერეა იქ წარმოდგენილი არაჩვეულებრივი სურათებითა და ქანდაკებებით, რომში ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანია.

ვილა ბორგეზეს – ამჟამად უკვე ბორგეზების სახელმწიფო პარკში დგას მსოფლიოს ყველაზე გამოჩენილი პიროვნებების: გოეთეს, დიუმას, გოგოლის, პუშკინის, ვირგილიუსის, ოვიდიუსის, ჰორაციუსის, ჰომეროსის, სენეკას, პლუტარქეს, დანტეს, არიოსოს, ტორკვატის, ტასოს, პეტრარკას, ბოკაჩოს, გარიბალდის, ჯუზეპე მაზინის, ბენსოს, ქაეურის, ძმები ბანდიერების, ჯოლიტის, ადამ მიცევეჩის, შექსპირის ქანდაკებები.

როგორც გვითხრეს, შოთა რუსთაველის ძეგლი აქ ბოლო იქნება და ამით პარკი დაიხურება. ძეგლის გახსნა 14 აპრილს, დღის 12 საათზე იყო დაგეგმილი. ამ მეტად მნიშვნელოვან ღონისძიებაზე მოვიდნენ რომის მერი, სხვადასხვა ქვეყნების ელჩები, მეცნიერები, საზოგადო მოღვაწეები, ჟურნალისტები. მოვიდა ქალბატონი ქეთევან ბაგრატიონი ოჯახის წევრებთან ერთად.

რუსთაველის ძეგლის გახსნა იტალიის რამდენიმე ტელეარხმა და საქართველოს ტელევიზიამ გადაიღო. „რუსთავმა“ სახელდახელო კონ-

ტრევის შადრევანთან

ცერტი გამართა და რამდენიმე ქართული ხალხური სიმღერა შეასრულა. „ჩაკრულოს“ ფონზე. ტაშის გრიალში გაიხსნა რუსთაველის ძეგლი, რომელმაც ღირსეული ადგილი დაიმკვიდრა მსოფლიოს გამოჩენილ პიროვნებათა შორის.

სალამოს ჩვენმა სახელოვანმა სიმებიანმა კვარტეტმა კონსტანტინე ვარდელის, ნოდარ ჟვნიას, თამაზ ბათიაშვილის და ოთარ ჩუბინიშვილის შემადგენლობით ანსამბლ „რუსთავეთან“ ერთად კონცერტი გამართა ვი-

ლა მედიჩის ერთ-ერთ საკონცერტო დარბაზში, რომელსაც ნაპოლეონ ბონაპარტეს დარბაზი ეწოდება.

ეს დარბაზი თავისი პარკით დღესდღეობით საფრანგეთის ტერიტორიად ითვლება და ფრანგულ აკადემიას ეკუთვნის.

კონცერტს რჩეული საზოგადოება დაესწრო და დიდი წარმატებით ჩატარდა. კონცერტის შემდეგ ჩვენმა საელჩომ არაჩვეულებრივი

ცეკვა „ქართული“ (ეთერ ჭანუკაძე და ფრიდონ სულაბერიძე-უმცროსი)

მიღება მოაწყო, სადაც საზოგადოების თხოვნით „რუსთავემა“ არაერთი სუფრული სიმღერა შეასრულა.

რომში რამდენიმე დღე დავრჩით. ჩვენმა საელჩომ კოტე გაბაშვილის ხელმძღვანელობით არაჩვეულებრივად გვიმასპინძლა. საელჩოს თანამშრომლები ერთი ნუთითაც არ გვშორდებოდნენ, უდიდესი მაღლიერებით ვიგონებთ ნათია სუალვას, რომელიც სულ თან დაგვეყვებოდა. „რუსთავის“ ახალი შემადგენლობა პირველად იყო რომში, ამიტომ ხარბად ათვალიერებდნენ ყველაფერს. ვნახეთ წმ. პეტრეს ტაძარი, დავათვალიერეთ ვატიკანი, ვნახეთ სიქსტის კაპელა და ვატიკანის მუზეუმი, ვიყავით ესპანეთისა და ვენეციის მოედნებზე, ვნახეთ კაპიტოლიუმი და გლადიატორების არენა, გადავიღეთ ბევრი ფოტოსურათი.

ფანტასტიკაა!.. რამდენჯერ ვყოფილვარ აქ და სულ მგონია, რომ პირველად ვხედავ ყველაფერს.

რომი მართლაც მსოფლიო ცივილიზაციის დედაქალაქია. ვერ გაიგებ, სად არის ქალაქის ცენტრი, რადგან ყველა უბანში ცენტრია, ყველგან ძველი დიდების ნაშთია შემორჩენილი. რომი უდიდესი ქალაქი-მუზეუმი. ერთ დღეს გვაჩვენეს აუდიტორიუმი – მუსიკის პარკი (პარკო დე ლა მუზიკა), რომელიც 1980-იან წლებში აუშენებია არქიტექტორ ენცო პიანოს. იგი ევროპის მუსიკალურ ცენტრად ითვლება. აქ არის სამი ძირითადი დარბაზი, სადაც ყველაზე გამოჩენილი მუსიკოსები გამოდიან;

ვატიკანი, წმ. პეტრეს ტაძრის წინ

იმართება ჯაზის ფესტივალები და ისეთი დიდი ქვეყნების კულტურის დღეები, როგორიცაა რუსეთი, ჩინეთი და სხვ. საელჩოში გვითხრეს, რომ ნოემბერში ნავარაუდევია აქ ქართული კულტურის დღეების ჩატარება, რომელშიც ალბათ „რუსთავი“ მიიღებს მონაწილეობას, ვინაიდან საზოგადოების დიდი მონონება დაიმსახურაო. იტალიიდან მეტად ნასიამოვნები დავბრუნდით. 5 მაისს „რუსთავი“ ერევანში გაემგზავრა, სადაც საოპერო თეატრში წარმატებული სოლო კონცერტი გამართა.

„რუსთავი“ ბასის ფესტივალზე

2010 წლის 24 მაისს „რუსთავი“ ინგლისში, ქ. ბასის მუსიკალურ ფესტივალზე იყო მიწვეული. 23 მაისს ბალდადში ჯანსუღ კახიძის ხსოვნის საღამო ჩავატარეთ. იქ პატარა კურიოზი მოხდა. ერთი ავტობუსი, რომლითაც ორკესტრი მიემგზავრებოდა, ხაშურში გაფუჭდა და ბალდადში თავის დროზე ვერ ჩამოვიდა. „რუსთავი“ იძულებული იყო პირველი განყოფილება მარტოს გაეშარათ. მეორე განყოფილებაზე ორკესტრმა მოგვისწრო, კონცერტი კარგად ჩატარდა, ბოლოს ორკესტრთან ერთად ჯ. კახიძის „მრავალუამიერი“ შევასრულეთ.

კოლიზეუმთან

კონცერტის შემდეგ ბალდადიდან პირდაპირ თბილისის აეროპორტისკენ გავემგზავრეთ, 4 საათი ვიმგზავრეთ და ძლივს მივუსწარიით თვითმფრინავს. ჯერ „აირბალტიკით“ რიგამდე ვიფრინეთ, რიგაში 12 საათი ველოდეთ ლონდონის რეისს, ლონდონიდან კი პირდაპირ ქ. ბასში გავემგზავრეთ, სადაც 25 მაისს ლამის 10 საათზე ჩავედით.

26 მაისს დილით წავიყვანეს უზარმაზარ ტაძარში, სადაც

საღამოს ჩვენი კონცერტი იყო დაგეგმილი. ბასი ძალიან ლამაზი, პატარა ინგლისური ქალაქია, ძველი ხიდებით და ულამაზესი შენობებით. ქალაქის ცენტრში დღემდე ფუნქციონირებს რომის იმპერიის დროინდელი აბანო.

ტაძარი პეტრე-პავლეს სახელობისაა. იგი მშვენიერი არქიტექტურით გამოირჩევა და ულამაზესი ვიტრაჟებითაა დამშვენებული. ტაძარში 1200 კაცი ეტევა და გამოირჩევა საუკეთესო აკუსტიკით. იმის გამო, რომ თან გვანლდა „რუსთავის“ მოცეკვავეთა პატარა ჯგუფიც, ჩვენთვის სპეციალური სცენა მოანყვეს, სადაც ცეკვაც შეიძლებოდა. ტაძარში მოვიდნენ BBC-ს წარმომადგენელი ჟურნალისტები და ჩვენგან ინტერვიუ აიღეს.

კონცერტი საღამოს რვის ნახევარზე დაიწყო. ლონდონიდან ბასში სპეციალურად ჩამოვიდნენ იქაური ქართული ანსამბლის – „მასპინძლის“ წევრები. კონცერტის წინ მოულოდნელად მოხდა ხონისა და სამტრედიის ეპარქიის ეპისკოპოსი მეუფე საბა (ზაზა გიგიბერია), რომელიც თურმე იმ დროს ინგლისში იმყოფებოდა. გაიგო რა ჩვენი კონცერტის შესახებ, მან ავტომობილით 300 კმ გამოიარა ჩვენთან შესახვედრად. ეს ჩვენთვის დიდი პატივი იყო, რამაც საოცარი სტიმული მოგვცა.

ეკლესია ხალხით გაიჭედა. კონცერტი დიდი წარმატებით ჩატარდა. ბოლოს მაყურებელმა ფეხზე ადგომით გაგვიმართა ოვაცია, ბისებს ბოლო არ უჩანდა. მეუფე ჩვენთან კარგა ხანს დარჩა, მერე მადლობა გადაგვიხადა, დაგვლოცა და წავიდა.

ბასის საერთაშორისო მუსიკალური ფესტივალი მეტად პრესტიჟულია, იგი ერთ თვეზე მეტხანს გრძელდება. ჩვენთან ერთად ამ ფესტივალში მონაწილეობდნენ ჯაზ-ანსამბლები მსოფლიოს მრავალი ქვეყნიდან, სიმებიანი კვარტეტები, ტრიოები, საოპერო მომღერლები, კამერული ანსამბლები, პიანისტები, სოლო ინსტრუმენტები – ვიოლინო, ვიოლონჩელი, გიტარა, საქსაფონი, საყვირი, ინგლისის ნაციონალური ბალეტი, მომღერალთა ანსამბლები და სხვა.

ახლახან თბილისში ბასის ფესტივალის ორგანიზატორის წერილი მივიღეთ, რომელიც მადლობას გვიხდის წარმატებული კონცერტისათვის და კვლავ გვინვეს მომავალი წლების ფესტივალებზე.

რემბრანდტის ქალაქში

11-14 ივნისს პოლანდიაში, ქ. ლეიდეში საქართველოს კულტურის დღეები ჩატარდა სახელწოდებით „იბერია 2010“. იგი ქართველმა კინორეჟისორმა, ქალბატონმა დალი უბილაძემ მოაწყო, რომელიც პოლანდიაშია გათხოვილი და ქ. ლეიდეში ცხოვრობს. „იბერია 2010“-ში მონაწილეობდნენ ანსამბლი „რუსთავი“, ქართველი მხატვრები: რადიმ თორდია, პიკო ნიჟარაძე და ნიკო ცეცხლაძე, წარმოდგენილი იყო აგრეთვე რჩეული ქართული კინოფილმები.

ლეიდენის თეატრში საქართველოს კულტურის დღეები საქართველოს პირველმა ლედიმ, სანდრა რულოვსმა გახსნა. სიტყვით გამოვიდა აგრეთვე ლეიდენის მერის მოადგილე იან იაპდე ხანი. შემდეგ „რუსთავის“ კონცერტი გაიმართა. ოვაციები დიდხანს არ ცხრებოდა, ქართველი მომღერლები და მოცეკვავეები არაერთხელ გამოიძახეს

სანდრა ელისაბედ რულოვსი

დალი უბილაძე

ბისზე. „300 ნელია ეს თეატრი არსებობს და ასეთი ტაში ჯერ არ ახსოვს“, – თქვა თეატრის დირექტორმა.

ჰოლანდიაში „რუსთავი“ ოთხი დღე დარჩა. გვერდით მცირე კონცერტები, შეხვედრები. ქალბატონმა დალი უბილაძემ არაჩვეულებრივი პირობები შეგიქმნა. მოგახსენებთ, ლეიდეზი რემბრანდტის მშობლიური ქალაქია, ამიტომ აქ ბევრი რამაა ლირსშესანიშნავი და საინტერესო. არასოდეს დაგვავიწყდება ექსკურსია გემზე. მთელი დღე დავცურავდით ლეიდეზის ტბებზე, ვიხილეთ არაჩვეულებრივი სილამაზე. გემზე გაგვიმართეს იშვიათი სადილი ჰოლანდიური თევზითა და ცნობილი „ჰეინეკენის“ ლუდით.

შეიძლება ითქვას, რომ ქართული კულტურის დღეები ჰოლანდიაში – „იბერია 2010“ – ძალიან მაღალ დონეზე ჩატარდა. იგი არაჩვეულებრივად იყო ორგანიზებული. დიდი წარმატება ხვდათ ქართველ მხატვრებს, ძალიან მოიწონეს ქართული ფილმები, „რუსთავის“ შესახებ უკვე მოგახსენეთ. პრესამ უმაღლესი შეფასება მისცა ჩვენს გამოსვლებს. ყველა გაზეთი და ჟურნალი აქვეყნებდა რეცენზიებს ქართული კულტურის დღეების შესახებ. მოგვყავს რამდენიმე ამონარიდი სტატიებიდან:

„ლეიდეზი შეხედულება ქართულ კულტურაზე“

(გაზ. „ლეიდე დაგლადი“, 14-06-2010)

„საქართველოს პირველმა ლედიმ სანდრა სააკაშვილი-რულოვსმა ამ უქმეებზე გახსნა პირველი ფესტივალი – „იბერია“. შაბათ საღამოს მან შესავალი სიტყვა წარმოთქვა დარბაზში შეკრებილი პუბლიკის წინაშე, რომელიც ცეკვისა და სიმღერის ანსამბლ „რუსთავის“ გამოსვლის მოლოდინში იყო.

... დარბაზი აღფრთოვანებული უკრავდა ტაშს მოცეკვავეებს მთელი მათი ელვისებური გამოსვლის მანძილზე. მიზეზი გასაგებია: ანსამბლი ფენომენალურად ცეკვავს. მათ შეუძლიათ გაუჩერებელი ტაშის იმედი ჰქონდეთ, ისევე როგორც მომღერლებს, რომლებიც აკომპანემენტის გარეშე ასრულებენ მრავალხმიან ქართულ სიმღერებს.

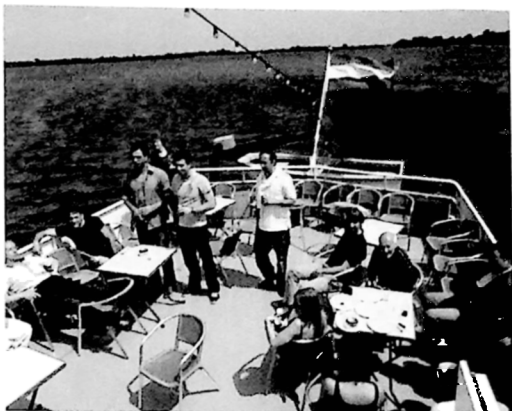
კონცერტის შემდეგ თეატრში შედგა საზეიმო მიღება. ასე დასრულდა ფესტივალის პირველი დღე.“

საქართველოს პირველი ლედი სანდრა ელისაბედ რულოვსი ხსნის ფესტივალ „იბერიას“.

(გაზ. „დე კოლტურეკრანტ“, 15-06-2010)

„... ფესტივალ „იბერიის“ მფარველის, საქართველოს პირველი ლედის სანდრა ელისაბედ რულოვსის, ლეიდეზის მერის მოადგილის იან-იაპ დე

ხანისა და ფესტივალ „იბერიის“ დირექტორის დალი დე გრაფ-უბილავას შესავალი სიტყვის შემდეგ ანსამბლი „რუსთავი“ შაბათ საღამოს გამოვიდა სცენაზე, როგორც ლეიდენში ქართული კულტურის კვირეულის დამაჯერებელი სანყისი და მაჩვენებელი.

ამსტერდამი, გასვირნება გემით

„საქართველო ყოველთვის ჩემს ფიქრებშია“ – მერის მოადგილემ კლასიკის ციტირება, მოახდინა – მართლაც, „რუსთავის“ ასეთი ბრწყინვალე გამოსვლის შემდეგ დამსწრეებს გაუჭირდებოდა საქართველოს დაეინყება. შეიძლება ითქვას, რომ დარბაზი მოიცვა ძლიერმა და ამავე დროს გულში ჩამწვდომმა მრავალხმიანმა ხალხურმა სიმღერებმა.

ცეკვებში ვაჟთა უაღრესად რთულ, ტექნიკურად აკრობატულ მოხერხებულობასა და სიმსუბუქეს ემატება მოცეკვავე ქალბატონების გრაციოზული და ნაზი მოძრაობები.

ყველაფერი ეს არაჩვეულებრივად იყო შეზავებული – საოცარ ეროვნულ ჩაცმულობასთან; ალტაცემული პუბლიკა ფეხზე წამომდგარი დიდხანს უკრავდა ტაშს ქართულ ხელოვნებას.

შეხვედრა გერმანელ მეგობრებთან

14 ივნისს ქ. ლეიდენში გერმანიის ქალაქ რადეფორმვალდიდან ჩვენს წასაყვანად ავტობუსი ჩამოვიდა. გერმანელმა მეგობრებმა რუდოლფ ჰაინცის თაოსნობით, რომელთანაც 25 წელია ვმეგობრობთ, თავიანთ ქალაქში მიგვიწვიეს.

რადეფორმვალდში ტრადიციულად იშვიათი მიღება მოგვინყვეს, იყო გულისამაჩუყებელი შეხვედრები. კონცერტზე დარბაზი გადაჭედილი იყო, „რუსთავის“ გამოჩენას ხალხი ოვაციებით შეხვდა.

გამოსამშვიდობებელი საღამო რადეფორმვალდის ტბაზე – რესტორანში გაიმართა. იქ მოგროვდნენ ჩვენი ძველი მეგობრები, იყო გულთბილი მოფერება, ცრმელები. რუდოლფ ჰაინცმა უკვე 80 წელს გადააბიჯა, ჯანი შერყეული უჩანდა, მაგრამ მთელი გულით და სულით კელაე ჩვენს მომავალ გეგმებზე გვესაუბრებოდა.

**„ცეკვები და სიმღერები აღაფრთოვანებენ პუბლიკას“
ზიგფრიდ ჰედდერი
(გაზ. „ბერგიშე მორგენპოსტ“, 18.VI.2010. რადეფორმვალდი)**

ცეკვა „მთიულური“, სოლისტი – სიმონ ცერცვაძე

„ხუთშაბათ სალამოს ბიურგერჰაუზის დარბაზში ფეიერვერკი დაინთო. ანსამბლი ისეთ ტემპერამენტს აფრქევდა, რომ განცვიფრებულ მაყურებელს აღფრთოვანებისგან სუნთქვა ეკვროდა. ანსამბლი „რუსთავი“ – ეს არის იმ აღმატებულის განცდა, რისი შესაძლებლობაც რადეფორმვალდელებს უკვე მრავალჯერ ჰქონდათ. მიუხედავად გასული ათეული წლების მანძილზე ჩვენთან მრავალგზის გამოსვლისა, ანსამბლს ოდნავაც არ დაუკარგავს მიმზიდველობის ძალა. დიდი დარბაზი ამჯერადაც გადაჭედული იყო.

მამაკაცები თითის წვერებზე ცეკვავდნენ, მოცეკვავე ქალები სცენაზე დასრიალებდნენ, მათი ყოველი გამოსვლა მთავრდებოდა ძლიერი ოვაციებით. „ბრავოს!“ ხმამაღალი შეძახილები ისმოდა მამაკაცთა გუნდის გამოსვლის შემდეგაც. ძლიერი ბანები და

ტენორები სიმღერებს უმეტესად ინსტრუმენტების თანხლების გარეშე ასრულებდნენ. „ჩაკრულომ“, – ქართული სასიმღერო ხელოვნების შედევრმა – მოგვხიბლა თავისი რთული მრავალხმიანობით. ცეკვა „შეჯიბრი“ კი კონცერტის აბსოლუტური კულმინაცია იყო.

„რუსთავმა“ სრულიად აღაფრთოვანა პუბლიკა და ეს აპლოდისმენტები ღირსეულად დაიმსახურა.

„რუსთავის“ კონცერტი ნამდვილი მოვლენა იყო.

17 ივნისს რადეფორმვალდში ქ. ინგოლშტატიდან ჩვენს წასაყვანად ავტობუსი ჩამოვიდა. იქ ქართული კამერული ორკესტრის გერმანიაში მოღვაწეობის 20 წლის იუბილე უნდა გამართულიყო. „რუსთავს“ ამ ორკესტრთან ერთად ოთარ თაქთაქიშვილის სუიტა „მეგრული სიმღერები“ უნდა შეესრულებინა.

ინგოლშტატში სალამოს ჩავედით. დაგვხვდა ორკესტრის მთელი შემადგენლობა. კამერული ორკესტრი და „რუსთავი“ ერთ პერიოდში

ჩამოყალიბდა, მას შემდეგ 40 წელზე მეტი გავიდა და ჩვენ საოცარი მეგობრობა გვაკავშირებს.

საიუბილეო ღონისძიებებში მთელმა ქალაქმა მიიღო მონაწილეობა. ყველგან იყო გაკრული აფიშები, მათ შორის ავტობუსებზეც. ქართული კამერული ორკესტრი ინგოლშტატში ძალიან პოპულარულია და დიდი ავტორიტეტით სარგებლობს. საორგანიზაციო კომიტეტმა საიუბილეო კონცერტებზე მსოფლიოში გამორჩენილი მუსიკოსები – იოსებ ბარდანაშვილი, გია ყანჩელი და ალექსანდრე კორსანტია მიიწვია.

ჩვენი კონცერტი 19 ივნისს გაიმართა. ინგოლშტატის დიდ საკონცერტო დარბაზში ტევა არ იყო. პირველ განყოფილებაში უდიდესი წარმატებით შესრულდა ოთარ თაქთაქიშვილის სუიტა „მეგრული სიმღერები“, სოლო პარტია შესანიშნავად შეასრულა ჩვენმა სოლისტმა დათო გველესიანმა, დირიჟორობდა არიელ ცუკერმანი.

მეორე განყოფილება „რუსთავის“ ცეკვასა და სიმღერას დაეთმო. წარმოუდგენელია იმის აღწერა, რაც დარბაზში ხდებოდა. ხალხი ფეხზე იდგა და ჩვენ მიმართ უდიდეს პატივისცემას გამაყრუებელი ოვაციებით გამოხატავდა.

რამდენიმე დღე ინგოლშტატში ჩვენს ძველ მეგობრებთან გავატარეთ. იყო საოცრად თბილი მოგონებები, მოფერება და პურმარილები.

21 ივნისს ფრანკფურტში გავემგზავრეთ და იქიდან საქართველოში გამოუფრინდით. აი, რას წერდა გერმანული პრესა ჩვენი კონცერტების შესახებ:

შეხვედრა ინგოლშტატელ მეგობრებთან

რეპეტიცია ინგოლშტატის ქართულ კამერულ ორკესტრთან. დირიჟორი არიელ ცუკერმანი

„ანსამბლმა „რუსთავმა“ და საქართველოს კამერულმა ორკესტრმა ერთად გამართეს კონცერტი“

(გაზ. „დონაუკურიერ“, 21.VI.2010, ინგოლშტადტი)

„ტიკილი და მონატრება იგრძნობოდა სევდიან მელოდებში, რომლებიც ქ. ინგოლშტადტში ქართული კამერული ორკესტრის მოღვაწეობის 20 წლისთავსადმი მიძღვნილ საზეიმო საღამოზე შესრულდა.

„რუსთავის“ კომლირეზობა დიდი შთაბეჭდილება მოახდინეს უმაღლეს დონეზე წარმოდგენილი მგრძნობიარე ეოკალური ხელოვნებით. მათ პუბლიკას ოთარ თაქთაქიშვილის მიერ მამაკაცთა გუნდისა და კამერული ორკესტრისათვის შექმნილი მეგრული სუიტის სახით ჩუმი, მელანქოლიური და მძლავრი ჟღერადობის სიმღერები წარუდგინეს.

ორკესტრს არიელ ცუკერმანი დირიჟორობდა.

შეუდარებელმა ქართულმა პოლიფონიამ არაერთხელ დაიმსახურა ტაში. არაჩვეულებრივი ხმების მქონე მომღერლები, განსაკუთრებით „ა-კაპელა“-ს შესრულებისას, ძლიერი, მაგრამ ამავე დროს გამჭვირვალე ჟღერადობისა და მუზიციურობის ყოვლისმომცველ დემონსტრირებას ახდენდნენ.

რაჭული სუიტა, სოლისტი -
ნინო ლაზიშვილი

მომღერლებმა მეორე განყოფილებაში თავიანთი ლამის ამოუწურავი საშემსრულებლო ხელოვნებით დაამტკიცეს, რომ ისინი არა მარტო ძალზე ნიჭიერი მომღერლები, არამედ ასევე შესანიშნავი ინსტრუმენტალისტებიც არიან.

სუნთქვისშემკვრელი იყო მთელი ქორეოგრაფია (ქორეოგრაფი ფრიდონ სულაბერიძე). ეფექტურად განათებულ სცენაზე ერთმანეთს ენაცვლებოდა ქალთა ლირიკული და მამაკაცთა თამამი საბრძოლო ცეკვები. ისინი შეუდარებელნი იყვნენ, იფრქვეოდა ნაპერწკლები, მოცეკვავეები განცვიფრებას იწვევდნენ ცეკვის ძალზე მაღალი ტემპით, გაბედული სოლო-ჩანარტები მაყურებლის მქუხარე ტაშს იმსახურებდა, ცეკვები ისეთ დინამიკას აღწევდა, რომ შეუძლებელი იყო ამ ქარიშხლისაგან თავის დაღწევა.

ყოველივე ამას კეთილშობილებას მატებდა სადად შესრულებული საოცრად ლამაზი, მშვიდი ფერის კოსტიუმები.

მრავალფეროვანი და კარგად მოფიქრებული პროგრამა მაღალ პროფესიულ დონეზე შესრულდა. როგორც ცეკვის, ასევე სიმღერისა და ინსტრუმენტების გულში ჩაზნედილ ხელოვნებას მაყურებელი ერთნაირი

ცეკვა „კინტაური“, სოლისტი – ნინო ლაზიშვილი

აღტაცებით ღებულობდა და თავებრუდამხევე ფეთქებად გამოსვლებს მონონების ნიშნად მჭუხარე ოვაციებით აჯილდოებდა.

ეს იყო ქართულ კამერული ორკესტრის იუბილესათვის შესაფერისი განსაკუთრებული საღამო“.

1-7 ივლისს თურქეთში, ქ. ინეგოლში ვიმყოფებოდი. ფესტივალ „ჩვენებურებში“ მივიღე მონაწილეობა. ზაფხულში გასტროლებიდან პრაქტიკულად თავისუფალი ვიყავით, ამიტომ მთელი ივლისი მოვანდომეთ ახალი რეპერტუარის შესწავლასა და ჩანერას. „რუსთავი“ ამზადებს ახალ ანთოლოგიას, სადაც საქართველოს სხვადასხვა კუთხის 300 სიმღერა შევა. ამ კრებულისთვის ძველი ფონოჩანაწერებიდან და სანოტო კრებულებიდან შევისწავლეთ 28 მეგრული სიმღერა, რომელთაგან ბევრი დღეისათვის უცნობია. ეს სიმღერები უკვე ჩავინერეთ კინოსტუდიის ხმის ჩამწერ სტუდიაში; ხმის რეჟისორი, რასაკვირველია, ჩვენი ძველი მეგობარი და „რუსთავის“ ფონომემატთანე მიხეილ კილოსანიძეა. მეგრულის შემდეგ ბევრი სვანური სიმღერა შევისწავლეთ, მაგრამ ვერ ჩავინერეთ, რადგან პარალელურად გია ყანჩელის ნაწარმოებზე – „ლითლ იმბერზე“ ვმუშაობდით, რომელიც შემოდგომაზე იტალიაში უნდა შეგვესრულებინა.

1-დან 20 აგვისტომდე ანსაბლის წევრები დავასვენეთ. 20 აგვისტოდან ისევ შეუუდექით რეპეტიციებს, რადგან შემოდგომაზე მეტად დაძაბული გრაფიკი გველოდა.

ცეკვა „კინტაური“ სოლისტი – ოთარ შანიძე

საქართველოს კულტურის დღეები პრალაში

16 სექტემბერს პრალაში გავემგზავრეთ, სადაც მონაწილეობა მივიღეთ საქართველოს კულტურის დღეებში. ჩეხეთის დედაქალაქში დილის 5 საათზე ჩავფრინდით. აეროპორტში დაგვხვდნენ იქაური კულტურის სამინისტროს წარმომადგენელი, ჩეხი ქალბატონი მარია როზენტალი და ჩემი ვაჟი დათო ერქომაიშვილი, რომელიც პრალაში ასპირანტურაში სწავლობს. ვინაიდან დილით ადრე ჩავფრინდით და დრო ბევრი გვქონდა. ქალბატონმა მარიამ პრალაში გაგვასეირნა, გვაჩვენა ქალაქის ძველი უბნები, მეფისა და პრეზიდენტის სასახლეები. შემდეგ პრალის ცენტრი დაეთვალიერეთ. პრალა თავისი იშვიათი მდებარეობით, ბუნებით, სიძველეებითა და არაჩვეულებრივი არქიტექტურით მსოფლიოს ერთ-ერთი ულამაზესი ქალაქია. ის დღე თავისუფალი გვქონდა და მთელი დღე ქალაქში ვიხეტიალეთ, ვიყავით მუზეუმებში, ბევრი ფოტოსურათი გადავიღეთ.

ჩვენი პირველი კონცერტი 18 სექტემბერს, საქართველოს ახალ საელჩოში გაიმართა. იგი ჩვენმა მთავრობამ ახლახან შეიძინა და იმ დღეს ოფიციალური გახსნა იყო დანიშნული. ჩვენი საელჩო ქალაქის განაპირას, ტყის პირას მდებარეობს და საუცხოო შთაბეჭდილებას ტოვებს. შენობა იაპონურ სტილშია აგებული და ძალიან ლამაზია.

საელჩოს გახსნას 32 ქვეყნის წარმომადგენლები დაესწრნენ, გაიმართა გახსნის ცერემონიალი. შესავალი სიტყვა წარმოთქვა საქართველოს

სრულუფლებიანმა ელჩმა ჩეხეთში – ქალბატონმა ნინო ნაკაშიძემ. შემდეგ გამოვიდნენ სხვადასხვა ქვეყნების ელჩები. ბოლოს გაიმართა „რუსთავის“ კონცერტი, რომელიც უცხოელმა დიპლომატებმა ძალიან მოიწონეს.

ჩვენი მეორე და მთავარი კონცერტი 19 სექტემბერს წმინდა სიმონ იუდის სახელობის ერთ-ერთ უძველეს ეკლესიაში იყო დანიშნული, სადაც დგას უნიკალური ორლანი და სადაც თურმე თავის დროზე მოცარტი და ჰაიდნი გამოდიოდნენ. ამას გვამცნობს ეკლესიის შიდა კედელზე გამოკრული მემორიალური დაფა.

კონცერტი არნახული წარმატებით ჩატარდა, ეკლესია სავსე იყო მაყურებლებით. როგორც ჩანს, ნინა დღის კონცერტი ერთგვარი რეკლამა აღმოჩნდა ჩვენთვის, ამიტომ 19 სექტემბრის კონცერტზე პრადის დიპლომატიური კორპუსის დიდი ნაწილი მოვიდა. სხვებთან ერთად კონცერტს რადიო „თავისუფლების“ ქართული გადაცემების თანამშრომლებიც დაესწრნენ.

კონცერტის შემდეგ ქალბატონმა ნინო ნაკაშიძემ „რუსთავის“ მომღერლები რესტორანში მიიპატიჟა, სადაც იშვიათი ჩეხური კერძებითა და ლუდით გაგვიმასპინძლდნენ. რესტორანი სავსე იყო, მათ შორის იყვნენ ისინიც, ვინც ჩვენს კონცერტს დაესწრო. მათ ჩვენი ბიჭები იცნეს და ტაშით დააჯილდოვეს, მერე ქალბატონი ნინოს თხოვნით „მრავალუამიერი“ შეეასრულეთ. რესტორანში ისეთი ოვაცია გაგვიმართეს, რომ იძულებული ვიყავით კიდევ რამდენიმე სიმღერა გვემღერა. ქეიფი გვიან ლამემდე გაგრძელდა. მეორე დღით თბილისში გადმოვფრინდით.

ანსამბლი „რუსთავი“ პრადში

კვლავ პოლანდიაში

24 სექტემბერს მონანილეობა მივიღეთ ჯანსუღ კახიძის სახელობის ტრადიციულ ფესტივალში „შემოდგომის თბილისი“, 28 სექტემბერს ბათუმში მიგვიწვიეს კონცერტზე, ხოლო 1 ოქტომბერს საერთაშორისო ფესტივალ „ჩვენებურებში“ გამოვედით. 4 ოქტომბერს კონსერვატორიაში გაიხსნა ტრადიციული მრავალხმიანობის მე-5 საერთაშორისო სიმპოზიუმი, სადაც „რუსთავიც“ გამოვიდა, ხოლო 7 ოქტომბერს იმპრესარიო სუპიერის მინვევით იმ წელს უკვე მეორედ გავემგზავრეთ საგასტროლოდ პოლანდიაში.

ჩაფრინდით ბრიუსელში, საიდანაც მანქანით 3-საათიანი მგზავრობის შემდეგ პატარა ქალაქ უტრეხტის ახლოს, ტყეში, ბუნგალოებში მოგვათავსეს. პოლანდიაში ოთხი თვის წინ გახლდით და ლეიდენის ცენტრში ოთხვარსკვლავიან სასტუმროში ვცხოვრობდით. მართალი გითხრათ, ბუნგალო უფრო მოგვეწონა. იგი წინვოვან ტყეში იდგა, ულამაზეს ადგილას. ყოველ დილით ისმოდა ჩიტების ჭიკჭიკი. ფანჯრიდან მოთამაშე ციყვები და კურდღლები მოჩანდა. ბუნგალოსთან ახლოს იყო საცურაო აუზი და სპორტული დარბაზი მრავალნაირი სავარჯიშოებითა და გასართობებით. სუპერმარკეტიდან ყოველდღე მოგვქონდა პროდუქტი და სადილს ჩვენ თვითონ ვამზადებდით. მოკლედ, იშვიათი პირობები იყო შექმნილი რეპეტიციებისა და დასვენებისათვის. ბუნგალოებში ვსწავლობდით სვანურ სიმღერებს და გია ყანჭელის ნაწარმოებს „ლითლ იმბერი“. ვიმეორებდით საკონცერტო რეპერტუარს.

იმპრესარიო სუპიერი პოლანდიაში ყოველ წელს ატარებს საერთაშორისო ფესტივალს. ამ ფესტივალში მონანილეობას იღებენ მსოფლიოს მრავალი ქვეყნის კოლექტივები. 2010 წელს მინვეულებს შორის იყო ბულგარეთის ქ. პლოვდივის საოპერო თეატრი, უკრაინის ბალეტი, უკრაინის ცეკვისა და სიმღერის სახელმწიფო ანსამბლი, გუნდები და ანსამბლები ინგლისიდან, პოლონეთიდან, გერმანიიდან და სხვა. „რუსთავი“ ამ ფესტივალში მესამედ მონანილეობდა.

ამჯერად ჩვენი კონცერტები პოლანდიის ხუთ ქალაქში გაიმართა, გამოვდიოდით როგორც საკონცერტო დარბაზებში, ასევე ეკლესიებში. ყველა კონცერტი მაღალ დონეზე ჩატარდა.

20 ოქტომბერს გამოვეთხოვეთ ჩვენს ლამაზ ბუნგალოებს და გვზი თბილისისკენ ავიღეთ.

პირველად ჩინეთში

24 ოქტომბერს „რუსთავმა“ კონცერტი გამართა ჯანსუღ კახიძის სახელობის მუსიკალურ ცენტრში, ხოლო 26 ოქტომბერს პირველად გაემგზავრა ჩინეთში.

როცა ანსამბლი „რუსთავი“ შეიქმნა, სსრ კავშირს ჩინეთთან ურთიერ-

შანხაი, ანსამბლი „რუსთავი“ საერთაშორისო გამოფენაზე „ექსპო-2010“.

თობა განწყევტილი ჰქონდა. ამიტომ იქ საგასტროლოდ არც ერთი ანსამბლი არ მიდიოდა. ასე გაგრძელდა სსრ კავშირის დაშლამდე. დამოუკიდებლობის გამოცხადების შემდეგ საქართველომ დიპლომატიური ურთიერთობა დაამყარა მსოფლიოს მრავალ ქვეყანასთან, მათ შორის ჩინეთთანაც.

2010 წელს ქ. შანხაიში ჩატარდა გამოფენა-ბაზრობა „ექსპო-2010“, რომელშიც მონაწილეობა მიიღო მსოფლიოს 180-მა ქვეყანამ და რამდენიმე ათეულმა კერძო ფირმამ.

შანხაის საერთაშორისო ბაზრობაზე მონაწილე ქვეყნებს თითო დღე დაეთმო. საქართველოს დღე 28 ოქტომბერს დაინიშნა. ამ დღისთვის ჩინეთში საქართველოდან სამთავრობო დელეგაცია გაემგზავრა პრემიერ-მინისტრ ნიკა გილაურის მეთაურობით. დაგეგმილი იყო აგრეთვე კულტურული პროგრამაც, რომელშიც მონაწილეობა მიიღო ანსამბლმა „რუსთავემა“.

26 ოქტომბერს ჯერ სტამბოლში გავემგზავრეთ, საიდანაც შანხაიში უნდა გავფრენილიყავით, მაგრამ უაშინლობის გამო ფრენა გადაიდო და მთელი ღამე თურქეთში გავატარეთ. დილის 10 საათზე (თურქეთის დროით), როგორც იქნა, ჩვენმა ლაინერმა ბოინგ-340-მა გეზი შანხაისკენ აიღო და 11 საათის ფრენის შემდეგ შანხაის აეროპორტში დაეშვა. ჩინეთის დრო ჩვენსაზე 4 საათით წინაა.

შანხაის უზარმაზარ თანამედროვე აეროპორტში დამხვდურებს შორის იყვნენ ქართველი სტუდენტებიც. მათ აეროპორტიდან სასტუმრომდე გაგვაცილეს. შანხაიმდე ფართო გზაა, ესტაკადებითა და მრავალსართულიანი სახლებით დამშვენებული. ქალაქში იშვიათი სისუფთავეა.

28 ოქტომბერს „ექსპო-2010“-ის საკონცერტო დარბაზებში ჩვენი ორი კონცერტი იყო დაგეგმილი.

დილის 10 საათზე საქართველოს დღე ნიკა გილაურმა გახსნა. დარბაზი სავსე იყო ჟურნალისტებით და ოფიციალური პირებით. ჩვენ ნახევარსაათიანი კონცერტი გავმართეთ. კონცერტის წინ ჩვენი ბიჭები თელემდნენ, რადგან თბილისში ამ დროს დილის 5 საათია, ჯერ კიდევ ვერ მოასწრეს აკლიმატიზაცია.

დილის კონცერტის შემდეგ მეორე კონცერტამდე დიდი დრო გექონდა; დავათვალიერეთ „ექსპო-2010“-ის ტერიტორია. გამოფენაზე 200-ზე მეტი პავილიონია. „ექსპო-2010“ თავისი მასშტაბებით უდიდესია ყველა ექსპოზე, რაც კი მსოფლიოში აქამდე ჩატარებულა. პავილიონები თითქოს ერთმანეთს ეჯობებინან სილამაზესა და სიდიდემი. რაოდენ დასანანი, რომ ბაზრობის დამთავრების შემდეგ ისინი უნდა დაინგრეს, ასეთია ნესი.

საქართველოს პავილიონი ევროპის ქვეყნების პავილიონების რიგში მდებარეობს. იგი შესანიშნავადაა გაფორმებული. დიზაინერებს კარგად

ცაქა „სიმღე“

უმუშავიათ. არაჩვეულებრივადაა წარმოდგენილი საქართველოს ლანდშაფტი. ერთ მხარეს უზარმაზარ ფოტოებზე გერგეტის სამება და მყინვარწვერია აღბეჭდილი, მერე გუდაური, შავილვისპირეთი, სვანეთი, მთათუშეთი; ვიდეოეკრანზე ჩანს ჩვენი კულტურის ძეგლები, ტაძრები, ფრესკები, ძველი თბილისის უბნები და სხვა. წარმოდგენილია ქართული ღვინო და სხვა სასმელები.

მოკლედ, ქართული პავილიონი მნახველზე იშვიათ შთაბეჭდილებას ახდენს. როგორც იქაურმა თანამშრომლებმა გვითხრეს, ჩვენი პავილიონი უკვე 1 მილიონ 700 ათასამდე კაცმა დაათვალიერა.

სამწუხაროდ, დრო არ გვქონდა, რომ სხვა პაცილიონებიც გვენახა, რადგან დარბაზში, სადაც ჩვენი კონცერტი იყო დაგეგმილი, უკვე რეპეტიცია იწყებოდა.

„ექსპო 2010“-ის საკონცერტო დარბაზმა თავისი მასშტაბებით, სილამაზითა და აკუსტიკით ჩვენზე გამოგნებული შთაბეჭდილება მოახდინა. იგი ერთ-ერთი ულამაზესი დარბაზია, სადაც „რუსთავი“ გამოსულა.

სალამოს კონცერტზე დაახლოებით 3000 კაცი მოვიდა. ბატონმა ნიკა გილაურმა სტუმრად სხვა ქვეყნების მთავრობის წარმომადგენლებიც მოიპატიჟა.

კონცერტი კარგად ჩატარდა. ბოლოს მაყურებელი ფეხზე დადგა და ოვაცია გაგვიმართა. საფინალო ცეკვა ორჯერ გავიმეორეთ.

კონცერტის შემდეგ ჩვენმა მთავრობამ ერთ-ერთ რესტორანში დარბაზობა გამართა. სტუმრებს ძალიან მოეწონათ ქართული ლეინო და სამზარეულო. „რუსთავს“ აქაც მოუხდა ცეკვა და სიმღერა.

მეორე დილით, 8 საათზე სასტუმროდან გარეთ გამოვედი. ჩემდა გასაოცრად, ქუჩები სავსე იყო ველოსიპედებით, მოპედებით, მოტოციკლეტებით. ხალხი სამსახურში მიდიოდა. ამდენი ველოსიპედი არსად მინახავს. ყველას სიგნალები უყენია, ქუჩაში გამაყრუებელი ხმაურია.

დაახლოებით 10 საათისთვის ყველაფერი მიწყნარდა და ქუჩაში სიმშვიდემ დაისადგურა. ქალაქში სისუფთავე და წესრიგია. როგორც გვითხრეს, ჩინეთში კანონის უზენაესობა მეფობს. პრაქტიკულად არ არის ყაჩაღობა და ქურდობა, ვინაიდან დამნაშავეები სიკვდილით ისჯებიან. სიკვდილით ისჯება აგრეთვე ნარკოტიკების შემომტანი და გამსაღებელი. ჩინეთის ტელევიზიამ სსრ კავშირი მომაგონა. ტელეგადაცემებში იგრძნობა, რომ ჩინეთში ცხოვრება საამური. ვერ ნახავთ მორალურად უზერხულ კადრებს. კატეგორიულად იკრძალება ეროტიკული და სექსუალური.

ჩინეთში კანონით აიკრძალა მრავალშვილიანობა, უფრო სწორად, სახელმწიფო მხოლოდ ერთ შვილს პატრონობს (დაზღვევა, უფასო მეურნელობა, უფასო სწავლა და სხვ.). ერთზე მეტ შვილს მშობლებმა თვითონ უნდა უპატრონონ, რაც დიდ ხარჯებთანაა დაკავშირებული.

მამა-შვილი სულაბერიძეები
მანხაის ქუჩებში

ჩვენი სასტუმროს ახლოს პროდუქტის ბაზარი იყო. იქ ბევრნაირი ხილი, მწვანელი, ბოსტნეული, ხორცი, თევზი, ათასნაირი კიბორჩხლები, ზღვის ნობათი და შემწვარ-მოხრაკული იყიდებოდა. ბაზარში იაფობაა. მაგ., ღორის ხორცი 1,5 დოლარი ღირს, 1 კგ კიტრი – 0,5 დოლარი, პამიდორიც ასევე. ბევრი იყო ფხალეული, სხვადასხვანაირი მწნილი, აგრეთვე ჩემთვის უცნობი ხილი და მწვანელი.

ვიყიდე ვაშლი, კიტრი, პამიდორი და მანდარინი. კიტრი და პამიდორი უგემურია, იგი ჩვენსას ვერ შეედრება. ვაშლს არა უშავს, მანდარინი კარგია, მაგრამ ჩვენი უფრო არომატულია.

მაღაზიებში პირველადი მოთხოვნილების საგნები და პროდუქტები საკმაოდ იაფია. ფუფუნების საგნები, მაგ. ავტომობილები (განსაკუთრებით უცხოური მარკის) ძალიან ძვირად ფასობს.

შანხაი უზარმაზარი ქალაქია, იგი თავისი მასშტაბებით, თანამედროვე არქიტექტურით, განათებით, სიმწვანით, ყვავილნარით, სისუფთავითა და წესრიგით ნამდვილად დიდ შთაბეჭდილებას ახდენს.

ჩინეთში მარ ძე ღუნის კულტია, სტალინიც უყვართ, მაგრამ იგი რუსი ჰგონიათ და თითქმის არც იციან სადაა საქართველო.

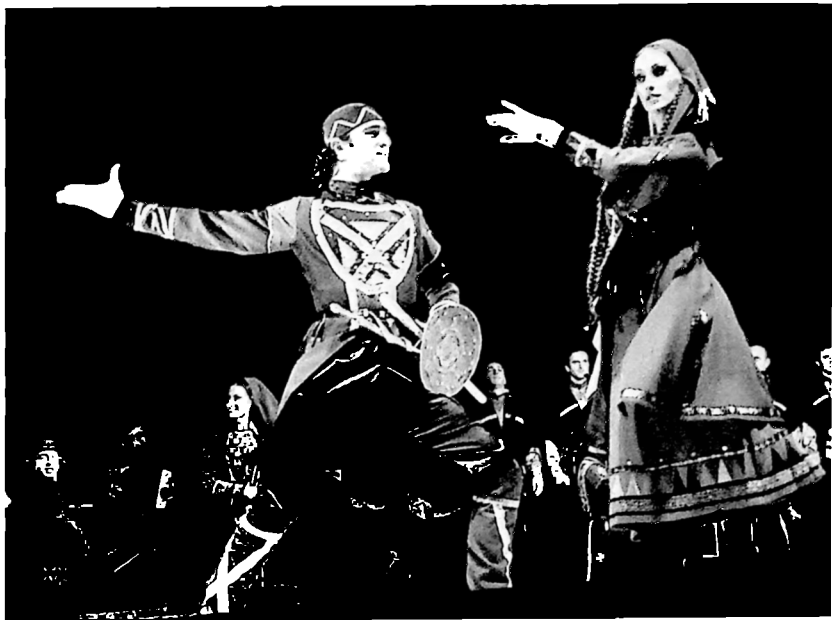
ხალხი კეთილმოსურნე და ღიმილიანია, თუმცა ხმაურიანიც. ისინი ხმაურობენ ქუჩაში, დანესებულებებში, საკონცერტო დარბაზშიც კი.

30 ოქტომბერს, ღამის 11 საათზე დავტოვეთ შანხაი და ბოინგ A-340 მარკის თვითმფრინავით 12- საათიანი ფრენის შემდეგ დავეშვიტ სტამბოლის აეროპორტში, იქიდან რამდენიმე საათში თბილისში გადმოვფრინდით.

რომაული ტრიუმფი

ჩინეთიდან დაბრუნების შემდეგ, რამდენიმე დღეში ისევ მივიღეთ მონ-ვევა ჩინეთის ქ. გუანჯოუდან – 20 ნოემბერს ორი კონცერტით გვიჩვენ-დნენ აზიის ოლიმპიურ თამაშებზე, რომელიც ქ. გუანჯოუში გაიმართებოდა 12-26 ნოემბერს. იქამდე, ნოემბრის შუა რიცხვებში კი, ანსამბლ „რუსთავს“ რომში ქართული კულტურის დღეებში უნდა მიეღო მონაწილეობა. იტალიაში გამგზავრებამდე რამდენიმე დღით ადრე, 6 ნოემბერს, თბილისის დიდ საკონცერტო დარბაზში ჩვენი სოლო კონცერტი იყო დანიშნული, ამიტომ მთელი დასი ჩინეთიდან ჩამოსვლის მეორე დღიდანვე შეუდგა რეპეტიციებს. ამ კონცერტისათვის სპეციალური პროგრამა მოვამზადეთ, რომელშიც დღემდე უცნობი ხალხური სიმღერები და განახლებული ცეკვები შედიოდა. რეპეტიციები თითქმის მთელი დღე გრძელდებოდა და ანსამბლის წევრები ქანცგანყვეტილები ბრუნდებოდნენ შინ. სხვა გზა არ იყო, რადგან დრო ცოტა გვქონდა, თბილისელ მაყურებელთან შეხვედრა კი მეტად საპასუხისმგებლო საქმეა.

6 ნოემბერს „რუსთავი“ მაყურებლის წინაშე წარსდგა. დარბაზი ხალხით გაივსო, ყველას აინტერესებდა პროგრამა, რომლითაც ჩვენი ანსამბლი

ცეკვა „ფარიკაობა“, სოლისტები – ნინო ლაზიშვილი და დათო კვაშილაძე

რომში უნდა წარმდგარიყო. მართალი გითხრათ, ძალიან ვნერვიულობდით. ახლა კონცერტზე აღარაფერს ვამბობ, გარდა იმისა, რომ კონცერტის ბოლოს ფეხზე ამდგარმა მაყურებელმა ოვაცია გაგვიმართა.

12 ნოემბერს „რუსთავის“ მომღერლები იტალიაში გაფრინდნენ, სადაც, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, საქართველოს კულტურის დღეები იყო დაგეგმილი.

რომის აეროპორტში ჩვენი საელჩოს წარმომადგენლები დაგვხვდნენ, რომლებმაც ოთხვარსკვლავიან სასტუმრო „რიცში“ წაგვიყვანეს. ის დღე თავისუფალი გვექონდა, ამიტომ დილიდანვე წავედით წმ. პეტრეს ტაძარში, მერე მთელი დღე ქალაქში ვისეირნეთ. საღამოს ბატონმა კოტე გაბაშვილმა მე და ჩემი მეუღლე – ლალი ოჯახში მიგვიპატიჟა. კოტეს მეუღლემ ქალბატონმა მანანამ შესანიშნავი სუფრა გაგვიშალა, გვიან ღამემდე ვისაუბრეთ. კოტემ ბევრი საინტერესო ამბავი გაიხსენა.

მეორე დილით გია ყანჩელის ნაწარმოების „ლითლ იმბერის“ რეპეტიცია გაიმართა. მონაწილეობდნენ პოპულარული მომღერალი ფრანკო ბატიატო, ბავშვთა გუნდი, პატარა კამერული ორკესტრი და ანსამბლი „რუსთავი“. ამ ნაწარმოების პრემიერა 2003 წელს ინგლისში, ლონდონთან ახლოს მდებარე სოფელ იმბერის ეკლესიაში შედგა და დიდი წარმატებით ჩაიარა. ამჯერად იგი უნდა შეგვესრულებინა რომსა და პალერმოში. ეს კონცერტები გია ყანჩელის 75 წლის საიუბილეო თარიღს ეძღვნებოდა.

პალერმო, ანსამბლი „რუსთაი“ (მარჯვნივ) გია ყანჩელის კონცერტზე

14 ნოემბერს ისევ გავიარეთ „ლითლ იმბერის“ რეპეტიცია, ხოლო საღამოს „რუსთაის“ მომღერლებმა საქველმოქმედო კონცერტი გამართეს ვატიკანის უპატრონოთა თავშესაფარში.

როგორც ამ თავშესაფრის დირექტორმა გვითხრა, იქ ყოველდღე იკრიბება სხვადასხვა ჯურის ხალხი, ავადმყოფები, მოხუცები, უპატრონოები, მანანნალები, აქ ისინი ლეზულობენ უფასო კვებას, მკურნალობას, საძინებელს. აქ ტრადიციულად მოდიან გამოჩენილი მუსიკოსები, რომლებიც ამ თავშესაფარში მყოფთ უფასო კონცერტებს უტარებენ.

კონცერტის წინ დარბაზში ხალხი ადრიაანად შეგროვდა, ვის არ ნახავთ იქ. სხვათა შორის, ჩვენთან ერთი მიუსაფარი ქართველი ქალიც მოვიდა. მას თურმე ორი შვილი დაელუპა აფხაზეთის ომში, მერე თვითონ იტალიაში წავიდა და ოჯახში მომვლელად მუშაობდა, მერე ავად გახდა, მუშაობა ვეღარ შეძლო და ვატიკანის უპატრონოთა თავშესაფარში მივიდა.

ჩვენი კონცერტი დაიწყო. ასეთი ჭრელი საზოგადოება ჯერ არ დაგვსწრებია. მაყურებლები გულმოდგინედ უკრავდნენ ტაშს, ჩვენთან ერთად მღეროდნენ და ცეკვავდნენ, როგორც შეეძლოთ. ალტაცებას სხვადასხვანაირად გამოხატავდნენ. კონცერტი საკმაოდ დიდხანს გაგრძელდა, რადგან მაყურებელი დაჟინებით მოითხოვდა გაგრძელებას.

კონცერტის შემდეგ ჩვენთან მოვიდა ვატიკანის წარმომადგენელი და გვითხრა: ამ გაჭირვებულ ხალხს ყველანაირად ვეხმარებით, მაგრამ როგორც თქვენ დღეს ესენი გაახარეთ, ამას ჩვენ ვერასდროს შევძლებდითო.

15 ნოემბერს, საღამოს 9 საათზე რომის ერთ-ერთ პრესტიჟულ

დარბაზში, აუდიტორიუმში, გია ყანჩელის 75 წლისთავისადმი მიძღვნილი საიუბილეო კონცერტი ანსამბლმა „რუსთავემა“ გახსნა. ჩვენ შევასრულეთ სამი ქართული ხალხური სიმღერა: „ნადური“, „დიდავოი ნანა“ და „ჩაკრულო“. ეს სიმღერები მაყურებელს ძალიან მოეწონა. შემდეგ შესრულდა გია ყანჩელის „33-ე ფსალმუნი“ სოლისტი ქალისა (სოპრანო) და პატარა საორკესტრო ჯგუფის მონაწილეობით. მეორე განყოფილებაში შევასრულეთ „ლითო იმბერი“. კონცერტის ბოლოს გია ყანჩელს ხალხმა ოვაცია გაუმართა.

16 ნოემბერს გავფრინდით კუნძულ სიცილიაზე და ქ. პალერმოში მონრეალის საკათედრო ტაძარში გია ყანჩელის კონცერტი გავიმეორეთ. ეს ტაძარი თავისი მასშტაბებით გრანდიოზულია. იგი ბიზანტიურ სტილშია აშენებული 1171 წელს. ტაძარი შიგნიდან მთლიანად მოხაიკითაა მოხატული. კონცერტზე იმდენი ხალხი მოვიდა, რომ ტაძარში არ დაეცა და გარეთ დიდი მონიტორი დადგეს, რომლის საშუალებითაც კონცერტს რამდენიმე ათასი კაცი ადევნებდა თვალს.

17 ნოემბერს იმავე ტაძარში „რუსთავის“ მომღერლების კონცერტი გაიმართა. ტაძარში ისევ უამრავმა ხალხმა მოიყარა თავი. კონცერტი საათნახევარს გაგრძელდა. შევასრულეთ 24 სიმღერა. შემდეგ ბისზე რამდენჯერმე გვამღერეს. მაყურებელი ფეხზე იდგა და სცენიდან არ გვიშვებდა. ბოლოს მაყურებლისთვის მოულოდნელად ვიმღერეთ ნეაპოლური სიმღერა „შორეული სანტა ლუჩია“. სოლო დათო გველესიანმა შეასრულა. ამას დარბაზის წარმოდგენელი რეაქცია მოჰყვა. აღფრთოვანებულები გვესაუბრებოდნენ, გვეკითხებოდნენ ქართული სიმღერების შესახებ. თარჯიმნობას იტალიურის კარგად მცოდნე დათო გველესიანი გვინევდა.

18 ნოემბერს პალერმოდან რომში გავფრინდით, სადაც ჩვენი მოცეკვავეები შემოგვიერთდნენ. ჩვენ რეპეტიცია გავიარეთ რომის ერთ-ერთი ყველაზე პრესტიჟული დარბაზის – აუდიტორიუმის სცენაზე. სადაც საღამოს ჩვენი კონცერტი გაიმართა. როგორც გვითხრეს, ყველა ბილეთი წინდანი იყო გაყიდული, დარბაზი გადაჭედილი იყო. მოვიდნენ 40-მდე ქვეყნის საელჩოს წარმომადგენლები, თეატრისა და კინოს ცნობილი მსახიობები, რომის მაღალი საზოგადოება; კონცერტს დაესწრნენ აგრეთვე ქალბატონი ქეთევან ბაგრატიონი, ხონისა და სამტრედიის ეპარქიის ეპისკოპოსი მეუფე საბა (ზაზა გიგიბერია), საქართველოს კულტურის მინისტრი ნიკა რურუა და, რასაკვირველია, ჩვენი საელჩოს სრული შემადგენლობა.

კონცერტი წარმოდგენილი წარმატებით ჩატარდა. დარბაზი ფეხზე იდგა, ტაში დიდხანს არ წყდებოდა. როგორც გვითხრეს, ასეთი წარმატება ამ დარბაზს დიდი ხანია არ ახსოვს. ეს იყო ნამდვილი ტრიუმფი.

კონცერტის შემდეგ ჩვენმა საელჩომ დიდი ვახშამი გამართა.

მეორე დღით 7 საათზე გავემგზავრეთ ქ. აკვილში, სადაც 2009 წელს მომხდარი დიდი მიწისძვრის შედეგად 300-ზე მეტი კაცი დაიღუპა.

ჩვენ კონცერტი გავმართეთ მინისძვრით დაზარალებულთა სასარგებლოდ. კონცერტზე მოვიდნენ ქალაქის ხელმძღვანელები, მინისძვრით დაზარალებულები და ბავშვები. ჩვენთან ერთად იყვნენ ნიკა რურუა და კოტე გაბაშვილი. კონცერტი დღის 2 საათზე დაიწყო და წარმატებით ჩატარდა.

სალამოს ბატონმა კოტე გაბაშვილმა ქალაქგარეთ რესტორანში დაგვპატიჟა, სადაც განთქმული იტალიური სამზარეულო იყო წარმოდგენილი.

შეიძლება ითქვას, რომ საქართველოს კულტურის დღეები იტალიაში ბრწყინვალედ ჩატარდა. გაზეთები აღტაცებას ვერ ფარავდნენ:

„გია ყანჩელის წარმატები საკრალური ნოტები: ...პუბლიკა, რომლითაც გადაჭედილი იყო სინოპოლის დარბაზი გია ყანჩელის კონცერტზე, მეტად აღფრთოვანებული დარჩა ქართული ხალხური ეროვნული გუნდით „რუსთავი“, რომელიც კონცერტის დასაწყისში გამოვიდა“.

**„სიმღერები და ცეკვები საქართველოდან“
ხიდი დასავლეთსა და აღმოსავლეთს შორის
(გაზ. „კორიერე დელა სერა“, 15. 11. 2010)**

„იგორ სტრავინსკის აზრით, „ქართული ხალხური სიმღერა ყველა არსებულ მუსიკათა შორის ყველაზე დახვეწილი და რთულია“. მსტისლავ როსტროპოვიჩის აზრით, „მას ისეთი უღერადობა აქვს, რომელიც მარადისობის გემოს გაგრძნობინებს“.

საქართველო ევროპის უკიდურეს განაპირას მდებარეობს, ამავდროულად იგი კავკასიის გულს წარმოადგენს.

მის მუსიკალურ მემკვიდრეობას დიდი ძალა და მომხიბვლელობა გააჩნია... საქართველოს დედაქალაქი თბილისი დღესდღეობით ხალხური მუსიკის მემკვიდრეობის კვლევისა და შენახვის ცოცხალი ცენტრია.

სწორედ თბილისიდან მათ ქვეყანაში საუკეთესოდ მიჩნეული ანსამბლი „რუსთავი“ (50-მდე მომღერალი, მოცეკვავე და მუსიკოსი) იტალიაში ჩამოვიდა. ეს საუკეთესო შესაძლებლობაა გავცნო საქართველოს, როგორც აღმოსავლური ქრისტიანობის სულიერი ტრადიციების საოცარ ჩუქურთმას, ასევე კავკასიის არქაულ პასტორალურ ცივილიზაციას, რაც ბოლო წლების კონფლიქტებისა და ომების გამო დაფარული აღმოჩნდა.“

კვალე ჩინეთში

20 ნოემბერს დილით, რუსთავის მომღერლები რომიდან ჯერ პარიზში, ხოლო იქიდან ჩინეთში გავფრინდით.

პარიზიდან გუანჯოუმდე 12 საათი ვიფრინეთ შესანიშნავი ლაინერით „ბონიგ-777“-ით, რომელშიაც 500-ზე მეტი მგზავრი იჯდა.

ანსამბლი „რუსთავი“ ქ. გუანჯოუს საკონცერტო დარბაზში

გუანჯოუში ჩინეთის დროით დილის 6 საათზე ჩაფვრინდით. ეს დრო საქართველოსას 4 საათით უსწრებს, ხოლო იტალიის დროს – 7 საათით. ამის გამო დღის რეჟიმი დაგვერღვა და აკლიმატიზაციისათვის რამდენიმე დღე დაგვჭირდა.

ვისაც ქ. გუანჯოუ არ უნახავს, იმას არ შეიძლება თანამედროვე ჩინეთზე წარმოდგენა ჰქონდეს. როგორც გვითხრეს, ეს ქალაქი 17 მილიონი მცხოვრებით ჩინეთში სიდიდით მესამეა (პეკინისა და შანხაის შემდეგ). გუანჯოუს უზარმაზარი აეროპორტი თანამედროვე არქიტექტურის უკანასკნელი მიღწევების თვალსაჩინო ნიმუშია. აეროპორტის ირგვლივ ყველაფერი ყვავილებშია ჩაფლული. თურმე ამ ქალაქს ყვავილების ქალაქსაც უწოდებენ. აეროპორტიდან ქალაქისკენ ფართო (6 რიგიანი) ავტოსტრადაა გაყვანილი. მთელი გზის ორივე მხარე ულამაზესი ყვავილების ხალიჩითაა მოფენილი და ამ ხალიჩაზე გზადაგზა ოლიმპიური თამაშების შესატყვისი, ყვავილებისგან გაკეთებული ჩოგბურთელის, ფეხბურთელის, მოჭიდავის, მოცურავის, მორბენლისა და სხვათა ფიგურები დგას. გზადაგზა შეხედვებით აგრეთვე ყვავილებისგან დამზადებულ უზარმაზარ ჩოგბურთის ან ფეხბურთის ბურთებს. მოკლედ, გუანჯოუ ოლიმპიური ცხოვრებით ცხოვრობს. მთელი გზა ქალაქამდე ცათამბჯენებს შორის გადის, ხშირად სამ და ოთხსართულიანი ესტაკადებით. ასეთი ლამაზი მრავალსართულიანი (30-ზე მეტი) სახლები ამერიკაში და იაპონიაში მინახავს მხოლოდ.

მოგვათავსეს 25-სართულიან სასტუმრო – „Kai Rong du international hotel“-ში, სადაც სხვადასხვა ქვეყნებიდან ჩამოსული სპორტსმენები და მსახიობები ცხოვრობდნენ. სასტუმროს დიდ, ნათელ ოთახებსა და ფოეებში უზარმაზარი ტელევიზორები მთელი დღე და ღამე ოლიმპიური თამაშების შესახებ რეპორტაჟებს გადმოსცემდნენ.

ანსამბლი „რუსთავი“ ქ. გუანჯოუმში

ამდენი ფრენითა და დროთა სხვაობით გადაღლილებს დღის სამ საათამდე გვეძინა. მერე სასტუმროს პირველ სართულზე ძვირფას რესტორანში უგემრიელესი ჩინური კერძებით გაგვიმასპინძლდნენ. იქიდან ოლიმპიურ სოფელში წაგვიყვანეს, სადაც რამდენიმე დიდი საკონცერტო დარბაზი იყო აშენებული. ჩვენი კონცერტი საშუალო სიდიდის დარბაზში იყო დაგეგმილი, რომელიც 2500 მაყურებელს იტევს. პირველ განყოფილებას „რუსთავი“ მართავდა, მეორე განყოფილებაში ჩვენთან ერთად ერევის მედუდუკეთა ანსამბლი გამოდიოდა ცნობილი მუსიკოსისა და მომღერლის ჯივან გასპარიანის ხელმძღვანელობით.

კონცერტი ზუსტად საღამოს 8 საათზე დაიწყო. ჩინელები ხმაურიანი ხალხია, ეს იგრძნობოდა მაყურებლით გაჭედულ საკონცერტო დარბაზშიც. გაუთავებლად ისმოდა მობილური ტელეფონების ზარები და ბავშვების ტირილი. ამ ხმაურმა განსაკუთრებით იმოქმედა ჩვენს ლირიკულ სიმღერებზე – „წინწყაროზე“, „დიდავოი ნანასა“ და სხვებზე, რომლებიც ჩუმად სრულდება. მე ხმის რეჟისორს ვთხოვე დინამიკების ხმა ისე აენია, როგორც თბილისის დიდ საკონცერტო დარბაზში საესტრადო კონცერტებზე აუღერებენ. „ოდოიამ“, „სვანურმა ფერხულმა“, „მრავალფამიერმა“, „იმერულმა ნადურმა“, „ჩაკრულომ“ და სხვა სიმღერებმა ხმოვანებით ისე გაავსეს უზარმაზარი დარბაზი, რომ მაყურებელი ხმაურს კი არა, ერთმანეთთან მისალმებასაც ვეღარ ახერხებდა. კონცერტი ტაშის გრიალით დამთავრდა. ბოლოს ბისზეც გამოგვიძახეს.

კონცერტი მეორე დღესაც ასეთივე ხმოვანებითა და ამაღლებული ტონუსით ჩავატარეთ.

მოგეხსენებათ, ჩინელებს მონოდიური მუსიკალური კულტურა აქვთ, ამიტომ უჭირთ ჩვენი ურთულესი პოლიფონიის აღქმა, მაგრამ ჩვენი მამაპაპური სიმღერები ყურში ისე ჩაეუჭედეთ, რომ თუ ბოლომდე ვერ გაიგეს, განცვიფრდნენ მაინც და ეს გამოხატეს კიდეც. ისინი ჩვენთან მოდიოდნენ და კომპაქტურ დისკებს გვთხოვდნენ, – ასეთი რამ ჯერ არ მოგვისმენიაო, – ამბობდნენ. ჩვენი კონცერტები იქაურმა ტელევიზიამ გადაიღო, ინტერვიუები ჩაინერეს ჟურნალისტებმაც. დიდი წარმატება ხვდათ წილად ერევნელ მუსიკოსებსაც, განსაკუთრებით ჯივან გასპარიანს.

კონცერტების შემდეგ სასტუმროში გვიან ღამით ებრუნდებოდით. ქ. გუანჯოუ საოცრად და განათებული, ირგვლივ ისეთი სილამაზეა, რომ ამის აღწერა არ შეიძლება, იგი უნდა ნახოთ.

ჩვენმა მასპინძლებმა ქალაქის რესტორნებში არაჩვეულებრივი საღამოები მოგვინყვეს. ძალიან დაუუმეგობრდით ჩინელ მასპინძლებს და სომეხ მუსიკოსებს, რომლებთანაც რამდენიმე დაუნიწყარი საღამო გავატარეთ. ერთ-ერთ სუფრას მცხოვანი მომღერალი ჯივან გასპარიანი თამადაობდა. ჯივანი 82 წლისაა, მაგრამ საკმაოდ ჭარბადაა გამოიყურება, კარგად იცნობს ქართულ ტრადიციებს, მეგობრობს ჩვენს მომღერლებთან. რესტორანში დილამდე ისმოდა ქართული სიმღერები და დუდუკის ტკბილი ხმა.

ჩვენთან ერთად ქეიფობდნენ ქართულ-სომხური სუფრის ტრადიციებით განცვიფრებული ჩვენი ჩინელი მასპინძლები მთავარი მენეჯერის

ანსამბლი „რუსთავი“ თელ-ავეის საკონცერტო დარბაზში, დირიჟორი იოსებ ბარდანაშვილი, 2011 წ.

ნიკიტა ჩენ გენგის ხელმძღვანელობით. მათ განსაკუთრებული ინტერესი გამოიჩინეს „რუსთავის“ მიმართ და ფიქრობენ, ჩინეთში ჩვენს კვლავ მიწვევაზე, ამჯერად გრძელვადიანი ტურნით.

თავისუფალ დროს ქალაქში ვსეირნობდით. ეკონომიკისა და

მშენებლობის ასეთი სწრაფი ზრდით განცვიფრებული დავრჩით. თუ ასე გაგრძელდა, ჩინეთი თავისი მილიარდნახევრიანი მოსახლეობით რამდენიმე ათეული წლის შემდეგ მსოფლიოს სუპერსახელმწიფოდ იქცევა.

25 ნოემბერს მასპინძლებმა გამოსათხოვარი სადილი გაგვიმართეს და გუანჯოუს აეროპორტში აცრემლებულები დაგვემშვიდობნენ.

1 დეკემბერს ფესტივალ „ჩვენებულების“ ჩასატარებლად საბერძნეთში გავფრინდი.

იერუსალიმი, ანსამბლი „რუსთავი“ მაცხოვრის საფლავთან.

გასტროლები ისრაელში

2011 წლის 23 იანვარს საღამოს 6 სთ-ზე „რუსთავის“ მომღერალთა გუნდი კომპოზიტორ სოსო ბარდანაშვილისა და თელ-ავივის კამერული ორკესტრის „კამერატას“ მიწვევით ისრაელში, გაემგზავრა. 2⁴⁰ საათის ფრენის შემდეგ თელ-ავივის ახალ აეროპორტში ჩავფრინდით.

აეროპორტში დაგვხვდნენ ჩვენი მეგობარი სოსო ბარდანაშვილი და ფესტივალის დირექტორი. იქ პატარა კურიოზი მოხდა. ჩვენი ახალი მომღერალი გოდერძი ჯანელიძე საბაჟო შემოწმების შემდეგ ისრაელში არ შეუშვეს. აღმოჩნდა, რომ ერთი წლის წინ გოდერძი ბათუმის ანსამბლთან ერთად სირიაში იმყოფებოდა, ამიტომ პასპორტში სირიის ვიზა იყო ჩარტყმული. მოგეხსენებათ, სირიასა და ისრაელს შორის პოლიტიკური ვითარება ძლიერ გამწვავებულია, ამიტომ ეს ფაქტი საკმარისი აღმოჩნდა, რომ გოდერძი ისრაელში არ შეეშვათ. სოსო ბარდანაშვილი და ფესტივალის დირექტორი ცდილობდნენ მეზაყუები დაერწმუნებინათ, რომ გოდერძი „რუსთავის“ სოლისტია და არა სირიის აგენტი. ვინ არ შეანუხეს, ვის არ დაურეკეს და, როგორც იქნა, ორი საათის შემდეგ გოდერძის პასპორტი დაუბრუნეს და ისრაელში შესვლის ნება დართეს.

უდიდესი სინძის თაყვანისცემა

ისრაელში ტარდებოდა საერთაშორისო მუსიკალური ფესტივალი, რომელშიც მონაწილეობდნენ მსოფლიოს გამოჩენილი მუსიკოსები და ანსამბლები. „რუსთავეს“ პროგრამაში იყო ტრადიციული ქართული ხალხური სიმღერები, საგალობლები და სოსო ბარდანაშვილის ნაწარმოები „უამი სიყვარულისა“, რომელიც დაინერა კამერული ორკესტრის სოლისტისა და ეოკალური ანსამბლისათვის.

ჩვენ აეროპორტიდან პირდაპირ იერუსალიმში გავემგზავრეთ და ოთხვარსკვლავიან სასტუმრო „ლეონარდოში“ მოვეწყვეთ.

მეორე დღით, 10 საათზე „კამერატასთან“ ერთად რეპეტიცია ჩავატარეთ. გავიარეთ „უამი სიყვარულისა“, რომელსაც სოსო ბარდანაშვილი დირიჟორობდა. რეპეტიცია კარგად ჩატარდა. „რუსთავი“ ნაწარმოებს ქართულ, სომხურ და ებრაულ ენებზე ასრულებდა (ნაწარმოები ასეა ჩაფიქრებული). კამერულმა ორკესტრმა „კამერატამ“ ჩვენზე არაჩვეულებრივი შთაბეჭდილება მოახდინა. იგი ძირითადად ყოფილი საბჭოთა კავშირის მუსიკოსებითაა დაკომპლექტებული, რომლებმაც განათლება მოსკოვისა და ლენინგრადის (სანკტ-პეტერბურგი) კონსერვატორიებში მიიღეს.

ჩვენ ადვილად შევეწყვეთ ამ შესანიშნავ ორკესტრს, სოსო ბარდანაშვილი რეპეტიციით კმაყოფილი დარჩა.

რეპეტიციის შემდეგ სოსომ სადილად არაბულ რესტორანში მიგვიპატიჟა, სადაც უგემრიელესი არაბული და ებრაული კერძებით გავგვიმასპინძლდნენ.

ნასადილევს ძველი იერუსალიმი დავათვალიერეთ. მე ისრაელში მესამედ გახლდით, „რუსთავი“ კი პირველად იყო. მოვინახულეთ ქრისტეს

საფლავი, გავიარეთ იმ გზაზე, რომელზეც მაცხოვარი გაატარეს ჯვარცმის წინ, ავედით გოლგოთაზე, ავანთეთ სანთლები, მერე ქრისტეს საფლავთან „წმიდაო ღმერთო“ ვიგალობეთ. იქიდან გოდების კედელთან მივედით, მოვილოცეთ და შთაბეჭდილებებით გაოგნებულები სასტუმროში ფეხით დავბრუნდით. მთელი დღე თან გვახლდა და ექსკურსიამძღოლობას გვინევდა ჩვენი მეგობარი, თბილისელი მუსიკათმცოდნე მარინე შაოშვილი, რომელიც ამაჟამად ისრაელში ცხოვრობს.

მეორე დილით გავემგზავრეთ ჯერის მონასტერში, ვნახეთ ახლად რესტავრირებული შოთა რუსთაველის ფრესკა, რომელმაც ჩვენზე საკმაოდ ცუდი შთაბეჭდილება დატოვა (მე იგი რესტავრაციამდე მინახავს). შემდეგ ვიგალობეთ. ჩვენ წინ ტურისტები შეგროვდნენ და ყურადღებით გვისმენდნენ, მათ საგალობლების მიმართ დიდი ინტერესი გამოიჩინეს.

სალამოს 9³⁰ საათზე ჩვენი კონცერტი დაიწყო. ჯერ „კამერატამ“ ბახის ნაწარმოებები შეასრულა, მერე „რუსთავმა“ ქართული საგალობლები იგალობა, რომლებიც მაყურებელს ძალიან მოეწონა და ბისზე კიდევ რამდენჯერმე გვამღერეს.

მეორე განყოფილებაში დიდი წარმატებით შესრულდა სოსო ბარდანაშვილის „უამი სიყვარულისა“. შემდეგ „რუსთავმა“ „ოდოია“, „წინყარო“, „ხასანბეგურა“, „დიდავოი ნანა“ და „ჩაკრულო“ შეასრულა. მაყურებელმა ოვაცია გაუმართა „რუსთავს“ და რამდენჯერმე „ბისზე“ გამოიძახა. შემდეგ „კამერატამ“ შესანიშნავად დაუკრა სულხან ცინცაძის მინიატიურები, ხოლო კონცერტის დასასრულს ორკესტრთან ერთად „სულიკო“ ვიმღერეთ. ოვაციებს ბოლო არ უჩანდა, მაყურებელი ფეხზე იდგა, ს. ბარდანაშვილი რამდენჯერმე გამოიძახეს სცენაზე. ბოლოს იგი „რუსთავის“ მომღერლებს შორის ჩადგა და „იმერული მგზავრული“

იერუსალიმი, ანსამბლი „რუსთავი“ გოდების კედელთან

წამოიწყო. მაყურებელს გულწრფელად მოეწონა ასეთი იმპროვიზებული ფინალი.

კონცერტის შემდეგ ჩვენთან მოვიდნენ ჩვენი ძველი მეგობრები, ამჟამად ისრაელის მოქალაქეები – რობერტ ჩერნოვი და მისი მეუღლე რივა ბაბალიკაშვილი. ჩვენ რობერტთან ერთად დიდხანს ვმუშაობდით თბილისში ფირმა „მელოდიაში“, სადაც ის მთავარი რედაქტორი იყო. ქ-ნი რივა მუსიკათმცოდნეა და ბევრი თაობა აღზარდა თბილისის მუსიკალურ სასწავლებელში. ჩვენი შეხვედრა გულისამაჩუყებელი იყო. მოვიგონეთ ძველი ამბები, გავისხენეთ იქაური თანამშრომლები.

26 იანვარს ისევ იერუსალიმის ძველ უბნებს მივაშურეთ და წმინდა სალოცავები მოვიარეთ, სანთლები ავანთეთ, ვიგალობეთ და სალამოს 5 საათზე თელ-ავივში გავემგზავრეთ, სადაც შესანიშნავ სასტუმრო „ეიტალ-ჰოტელში“ მოვენწყეთ.

სალამოს კონცერტი თელ-ავივთან ახლომდებარე ქ. რეჰაუტში გაიმართა.. რეჰაუტი ვაიცმანის (დიდი მეცნიერ-ქიმიკოსი) ქალაქია. იქ უმეტესად მეცნიერები ცხოვრობენ და მუშაობენ. კონცერტზე ხანდაზმული გამოჩენილი მეცნიერები მოვიდნენ. როგორც გვითხრეს, რამდენიმე მათგანი ნობელის პრემიის ლაურეატია. როგორც აპლოდისმენტებიდან ჩანდა, მათ ძალიან მოეწონათ ჩვენი სიმღერები. კონცერტს დაესწრო ჩვენი ყოფილი მეზობელი თბილისში, ახლა მთელ ისრაელში განთქმული ბავშვთა ქირურგი სოსო დანიელაშვილი.

სოსო, მისი დედა ანიკო და ბებია სიფორა 1996 წელს გადასახლდნენ ისრაელში და მთელი ჩვენი სამეზობლო აბანოთუბანში გულდანყვეტილი დატოვეს. მათგან ბევრი სიკეთე გვახსოვს. დღეს ქ-ნი ანიკო და სიფორა

იერუსალიმი, კომპოზიტორი სოსო ბარდანაშვილი (შუაში) და მუსიკათმცოდნე ლალი სეთურიძე ანსამბლ „რუსთაის“ წევრებთან

იერუსალიმი, ჯერის მონასტერი, ანსამბლი „რუსთავი“ შოთა რუსთაველის ფრესკასთან

ბებია ცოცხლები აღარ არიან. მეზობლებმა მათი დაკარგვა ძლიერ განვიცადეთ.

კონცერტის შემდეგ სოსო დანიელაშვილმა იქვე ახლოს მდებარე რესტორანში დაგვპატიჟა და ქართული ქეიფი გავგიმართა. თამალობა თვითონ სოსომ გასწია (სხვათა შორის, იგი თბილისშიაც ცნობილ თამადად ითვლებოდა). მერე „რუსთავმა“ რამდენიმე სიმღერა შეასრულა. ხალხი ტაშით შეგვეგება. მოკლედ, გვიან ღამემდე ვიქეიფეთ, სოსომ შესანიშნავი დრო გაგვატარებინა.

მეორე დღით, ჩვენი თხოვნით, სოსომ მე და ჩემი მეუღლე ლალი სასაფლაოზე წაგვიყვანა, სადაც ანიკო და სიფორა არიან დაკრძალული. ჩვენ სათანადო პატივი მივაგეთ ჩვენს საყვარელ მეზობლებს.

სასიხარულოა, რომ სოსო დანიელაშვილი არ ივინყებს თავის მშობლიურ კერას თბილისში – აბანოთუბანში. იგი ხშირად ჩამოდის, შექმნა სპეციალური დახმარების ფონდი და ქართველი ბავშვებისათვის უნიკალური აპარატურა და ნამლები ჩამოაქვს. გარდა ამისა, ისრაელში მიჰყავს მძიმე ავადმყოფები და საუკეთესო კლინიკაში მკურნალობს. ვინ იცის, ამ შესანიშნავმა პიროვნებამ რამდენი ბავშვის სიცოცხლე გადაარჩინა.

27 იანვარს ჩვენი კონცერტი გაიმართა ქ. ერცელიაში, სადაც უმეტესად დიპლომატიური კორპუსის წარმომადგენლები ცხოვრობენ და მაყურებელთა უმრავლესობას ისინი წარმოადგენდნენ.

28, 29 და 30 იანვარს კონცერტები თელ-ავივის ხელოვნების მუზეუმის

საკონცერტო დარბაზში გვექონდა (ნეტავ ასეთი დარბაზები საქართველოში მოგვეცა!).

თელ-ავივში კონცერტებზე რჩეული საზოგადოება დაგვესწრო: მუსიკოსები, მსახიობები, მეცნიერები და ინტელიგენციის სხვა წარმომადგენლები. მათ ძალიან გულთბილად მიგვიღეს. პრესამ მაღალი შეფასება მისცა ჩვენს გამოსვლებს.

თავისუფალ დროს ექსკურსიებზე დავდიოდით. დავათვალერეთ უძველესი ქალაქი იაფო. ვნახეთ 3500 წლის წინანდელი კარიბჭე, საიდანაც ეგვიპტელები შემოვიდნენ და ქალაქი აიღეს. რამდენიმე ადგილას დგას ნაპოლეონის ჯარისკაცების ქვის ფიგურები. მოგვხსენებთ, ამ ქალაქს ნაპოლეონმაც დიდი კვალი დაამჩნია. ძალიან ლამაზია ზღვის სანაპირო ძველი ნავსადგურით, ვინრო ქუჩებითა და იშვიათი სილამაზის ძეგლებური ნაგებობებით. მოკლედ, იაფომ ჩვენზე წარუშლელი შთაბეჭდილება დატოვა.

30 იანვარს ჩვენს კონცერტს დაესწრო საქართველოს საელჩოს მთელი შემადგენლობა, ელჩის, ვახტანგ ჯაოშვილის ხელმძღვანელობით. მოვიდნენ აგრეთვე კომპოზიტორი რუბენ აკაილოტი, მწერალი ჯემალ აჯაიშვილი და იტალიაში ქართული საელჩოს თანამშრომელი, „რუსთავის“ საყვარელი მეგობარი ნათია სულავა, რომელიც სპეციალურად ჩამოფრინდა რომიდან. კონცერტის შემდეგ ჩვენმა ელჩმა, ბ-მა ვახტანგმა შესანიშნავი ვახშამი გაგვიმართა ზღვისპირა რესტორანში. გარეთ წვიმდა, წვიმდა გადაუღებლად, მოდიოდა კოკისპირულზე უფრო უარესი წვიმა, ზღვა ბობოქრობდა და ტალღების ხმაური რესტორანში შემოდიოდა. ჩვენ კარგად ვიქეიფეთ, ვიმღერეთ, ვიხუმრეთ და ერთმანეთს მეტად კმაყოფილები დავშორდით.

31 იანვარს ჩვენი კონცერტი ქ. ხაიფაში გაიმართა. იშვიათი სანახავია მაღლობზე შეფენილი ეს ულამაზესი ქალაქი. აქ მსოფლიოს ყველა კუთხიდან ჩამოდიან ტურისტები თუ დამსვენებლები. ბარები და რესტორნები ღია ცის ქვეშ ხალხითაა გადაჭედილი, ვინაიდან იანვრის ბოლოს, ღამის 11 სთ-ზე ტემპერატურა +18 გრადუსს აღწევს. მდებარეობით ხაიფამ მონტე-კარლო მოგვავაგონა.

1 თებერვალს ჩვენი კონცერტი ქ. კარმელიეში ჩატარდა. თელ-ავივიდან იქამდე დაახლოებით 2 საათის სავალია, ჩვენ შვიდი საათი დავგეჭირდა, რადგან გზაზე ისტორიული ადგილები დავათვალერეთ. პირველად კეისარიაში გავჩერდით და ვნახეთ ეს უძველესი ქალაქ-მუზეუმი, რომელიც ფინიკიელებმა ააშენეს 586-332 წწ. ჩვენს ერამდე. ვნახეთ ძველი თეატრი, სადაც ვიმღერეთ და განგვაცვიფრა ზღვისპირას აშენებული ამფითეატრის არაჩვეულებრივმა აკუსტიკამ. იქვეა უძველესი აბანო, სტატუების მოედანი, სინაგოგა, რომაელების კედელი, იპოდრომი და სხვა. გვიჩვენეს არაჩვეულებრივი კინოფილმი, რომელიც კეისარიის ისტორიაზე მოგვითხრობს.

კეისარიიდან თაბორის მთაზე წაგვიყვანეს. იქიდან იშვიათი სანახაობა

იმლება – დაბლა ერთმანეთს ამშვენებს ზღვა და მის განაპირას გაშენებული ოაზისი. ლამაზია ებრაელთა და არაბთა დასახლებები, რომლებიც ერთმანეთთან ახლოსაა, მაგრამ, საბედნიეროდ, მშვიდობიანად ურთიერთობენ.

თაბორის მთაზე ულამაზესი ტაძარი დგას, სადაც ბიჭებმა „მამაო ჩვენო“ იგალობეს.

თაბორის მთიდან კინარეთის ტბისკენ დავეშვით; იქ დგას კაპენაუმის რომაული ეპოქის სინაგოგა, სადაც იესო ქადაგებდა.

იმ ტერიტორიაზე გათხრების შედეგად აღმოჩნდა მაშინდელი შენობების ნაშთები, მოზაიკა და სხვა. თვითონ სინაგოგა და რომაული ეპოქის სვეტები კარგადაა შემორჩენილი.

იდგა პირველი თებერვალი, ტემპერატურა +25 გრადუსს აღწევდა, ჩვენს თავზე მერცხლები დაფრინავდნენ.

ჩვენ მოვიარეთ გალილეის დაბლობი, ნამდვილი ოაზისი, სადაც ბანანის, ატმის, ყურძნის, ვაშლისა და ყვავილების ულამაზესი ბაღებია გაშენებული.

ქ. კარმელიამდე გზად გავიარეთ და ვნახეთ ჯვაროსნების მიერ აშენებული ქალაქი აკო, სადაც ნაპოლეონმა მარცხი განიცადა. მერე არაბულ რესტორანში გვასადილეს, სადაც საუცხოო არაბული კერძებით გაგვიმასპინძლდნენ.

კარმელიაში კონცერტი კარგად ჩატარდა. სასტუმროში ლამის სამ საათზე დავბრუნდით.

ჩვენი ბოლო – მე-9 კონცერტი გაიმართა ქ. ბეტახტიკაში. კონცერტის შემდეგ კამერულმა ორკესტრმა „კამერატამ“ გაცილების ვახშამი მოგვინყო და საოცრად თბილად დაგვემშვიდობა. ჩვენთვის ძალიან სასიამოვნო იყო ასეთ სახელოვან კოლექტივთან ერთად გამოსვლა.

3 თებერვალს დილით დავესწარიტ მსოფლიოს ერთ-ერთი ყველაზე გამოჩენილი დირიჟორის, ზუბინ მეტას რეპეტიციას თელ-ავივის სიმფონიურ ორკესტრთან. ისინი მალერის V სიმფონიას ასრულებდნენ. ჩვენ გავვაოცა ორკესტრის არაჩვეულებრივმა ჟღერადობამ. იგი დაკომპლექტებულია მსოფლიოს გამოჩენილი მუსიკოსებით. თითოეული მათგანი ნამდვილი ვარსკვლავია. განსაკუთრებით მოგვეწონა ლითონის ჯგუფი (ვალტორნა, ტრომბონი, საყვირი, ტუბა) – ან როგორი ტემბრი აქვთ, ან როგორი სამემსრულებლო ტექნიკა! დირიჟორი მოკლე შენიშვნებს აძლევდა, ორკესტრიც შესაბამისად სწრაფად რეაგირებდა. შესვენების დროს სოსო ბარდანაშვილმა, რომლის ნაწარმოებები არაერთხელ შეასრულა ზუბინ მეტამ, „რუსთავი“ წარუდგინა დიდ მაესტროს. იგი ძალიან თბილად შეგვხვდა და გვთხოვა რომელიმე ქართული სიმღერა შეგვესრულებინა. ჩვენ „ხასანბეურა“ ვიმღერეთ. ორკესტრმა ისეთი ოვაცია გავგიმართა, რომ კინალამ ინსტრუმენტები დაამტვრიეს. თვითონ ზუბინ მეტაც აღფრთოვანებული იყო და ბევრი საქებარი სიტყვა თქვა

თელ-ავივი. დირიჟორი ზუბინ მეტა (შუაში) და ანსამბლი „რუსთავი“

ქართულ პოლიფონიასა და ანსამბლ „რუსთავზე“. შემდეგ ჩვენთან ერთად სამახსოვრო ფოტოები გადაიღო.

ამის შემდეგ ქ. აშდოტში ერთ-ერთ საუკეთესო რესტორანში დაგვპატიჟა იქაურმა ქართველმა ებრაელმა დავით აჯიაშვილმა. ჩვენი ბიჭები კარგ ხასიათზე იყვნენ და კარგადაც მოილხინეს. იქიდან მთელმა სუფრამ, მათ შორის დავით აჯიაშვილისა და მისი დის, მანანას, ოჯახებმა აეროპორტში თითქმის თვითმფრინავამდე მიგვაცილეს. საღამოს 7 საათი იყო, როცა „რუსთავმა“ თელ-ავივი დატოვა და სამშობლოში გამოფრინდა.

ჩვენი კონცერტები კარგად შეაფასა ისრაელის პრესამ. გაგაცნობთ ერთ-ერთ მათგანს:

„სიღრმისეული პიანისიმოდან ამაღლებულ ფორტისიმომდე“

ავტორი იოსი შიფმანი

„დავინწყით მხურვალე რეკომენდაციით: ნადით, ნახეთ და მოუსმინეთ არაჩვეულებრივ მუსიკას. საკმარისია შეხედოთ „კამერატას“ მუსიკოსების მომღიმარ სახეებს და მოუსმინოთ მათ მიერ შესრულებულ გულში ჩამწვდომ მელოდებს.

მომიტევონ ორკესტრის სოლისტებმა, პირადად ირის გალოვარეზონმა, რომელიც წარმატებით ასრულებს ბახის V კონცერტს ური მირაზთან ერთად, რადგან ახლა ჩემი ყურადღება მიმართულია სხვა სახის მუსიკალური კულტურისაკენ. მუსიკისაკენ, რომელიც სხვა, თუმცა არცთუ ისე შორეული ქვეყნიდან გვენვია.

და აი, სცენაზე ათი მამაკაცი გამოდის, შინდისფერი ეროვნული კოსტიუმებით არიან შემოსილნი. ამ წამიდან იწყება ბგერების ზეიმი, რომლის მაგვარი ჩვენს აღმოსავლურ მუსიკას მიჩვეულ ყურს ჯერ

არაფერი სმენია. უპირველეს ყოვლისა, უნდა აღვნიშნო შესრულების ხარისხი – პიანისიმოს თითქმის მოჩურჩულე სიღრმეებიდან ფორტისიმოს მწვერვალებამდე, რომელიც ნათელი დადასტურებაა იმისა, რომ არსებობს ხმები, რომელთა სიძლიერის დასატევად საკონცერტო დარბაზიც კი პატიარაა.

პოლიფონიურ სიმღერებში აღსანიშნავია „იოდლის“ შემსრულებელი მომღერალი, რომელიც სრულყოფილად ფლობს ურთულეს საშემსრულებლო ტექნიკას. კონცერტი მაღალი გემოვნებით იყო შედგენილი. ქართული საგალობლების შემდეგ წარმოადგინეს სოსო ბარდანაშვილის ნაწარმოები „ჟამი სიყვარულისა“, რომელიც დანერგილია ლოცვების ტექსტებზე. საოცარი თანხვედრაა ორკესტრის მელოდიურობასა და მომღერლებს შორის. ეს არის ძველი და ახალი ტრადიციების თანხვედრა. ბარდანაშვილმა შეძლო ამ თანხვედრის საოცარი ძალით წარმოჩინება.

ანსამბლი „რუსთავე“ ერთმანეთს უნაცვლებდა სიმღერებს სატრფიალოდან „ჩაკრულომდე“, რომელთა მეშვეობით უკეთ გაგვაცნეს მდიდარი ქართული ფოლკლორი და მაღალი ვოკალური შესაძლებლობები.

რაც ჩვენი ყურით მოვისმინეთ, ეს არის განსაკუთრებული ხელოვნება. უძველესი კულტურის ნაწილი, რომელმაც გაცნობისთანავე სამუდამოდ დაისადგურა ათასობით მსმენელის გულში და რომელიც წარმოადგენს კლასიკური და თანამედროვე მუსიკის საოცარ შერწყმას. ჩვენ მოგვეცა შესაძლებლობა ეს სასწაული ორიგინალში მოგვესმინა. კონცერტის დროს მოვისმინეთ საოცარი ფერებით შესრულებული სიმღერები და საგალობლები. ჩვენ ვუსმენთ გარდასულ და არა დაკარგულ ხელოვნებას. ერთ წინადადებაში რომ ჩავატიო ჩემი აზრი, ვიტყვი: ასე მხოლოდ საქართველოში მღერიან“.

კონცერტი ევროსაბჭოში

2011 წლის 18 აპრილს „რუსთავეის“ მომღერალები ბელგიაში გაემგზავრნენ. ბრიუსელში კიევის გავლით ჩავფრინდით (კიევამდე 2 საათი ვიფრინეთ, იქიდან ბრიუსელამდე 3³⁰ სთ.).

ბელგიაში ჩვენთან ერთად გამოფრინდა საქართველოს პირველი ლედი სანდრა რულოვსი ვაჟიმვილთან, ნიკოლოზთან, ერთად. ის დღე თავისუფალი გვექნოდა. საღამოს ქ-ნმა სანდრამ მთელი ანსამბლი ვახშმად ქალაქის ძველ უბანში რესტორანში დაგვუპატიჟა. ბრიუსელში ბევრჯერ ვართ ნამყოფი, ამიტომ ჩვენთვის უცხო არ იყო „ევროპის დედაქალაქის“ ლამაზი მოედნები და საკვირველად ფართო ქუჩები, ტბები და იშვიათი სიმწვანე, ძეგლები და მუზეუმები, ულამაზესი გზები და გვირაბები, მაგრამ ვისაც ბრიუსელის ძველი უბნები არ უნახავს – თავისი ვინრო ქუჩებით, რესტორნებით, ბარებითა და ქუჩაში ჩამომჯდარი მუსიკოსებით, ნუ იტყვის, რომ ბრიუსელს იცნობს.

ასეთ ქუჩებში ღამით ცხოვრება დულს. რესტორანი, სადაც ქალბატონმა სანდრამ მიგვინვია, ძალიან ღამაში იყო. ჩვენ მშვენივრად გაგვიმასპინძლდნენ. მერე რამდენიმე სიმღერაც ვიმღერეთ, ქუჩაში ხალხი შეგროვდა და ჩვენს სიმღერებს უსმენდა.

რესტორნიდან გვიან ღამით გამოვედით და ქუჩებში გავისეირნეთ. ღამის ბრიუსელი კიდევ უფრო ღამაშია.

19 აპრილს 6³⁰ სთ-ზე ევროპარლამენტში კონცერტი გავმართეთ. იქ საქართველოს საკითხი იხილებოდა. როგორც დეპუტატებმა აღნიშნეს, საქართველო აუცილებლად შევა ევროკავშირში, ეს მხოლოდ დროის საკითხიაო.

შემდეგ გაიმართა ქართული ღვინის დეგუსტაცია, თან დეპუტატებისათვის ქართული ხალხური სიმღერები შევასრულეთ. როგორც გვითხრეს, ჩვენ ქართველთაგან პირველები ვყოფილვართ, ვისაც ევროკავშირის შენობაში უმღერია. დეპუტატებმა კონცერტი მოიწონეს.

ამის შემდეგ ქართულ საელჩოში მიგვინვიეს, სადაც უცხოელი სტუმრებისთვის ნახევარსაათიანი კონცერტი გავმართეთ. სტუმრებმა შეგვაქეს.

სალამოს ქალაქარეთ რესტორანში წავიყვანეს, თან გამოგვყვნენ საელჩოს თანამშრომლებიც. ეს რესტორანი ტყეში თვალწარმოვს ადგილას მდებარეობს. ჩვენ კარგად მოვილხინეთ და სასტუმროში გვიან ღამით დავბრუნდით.

მეორე დღეს პირველ საათზე გეზი კიევისაკენ ავიღეთ და იქიდან თბილისში გამოვეფრინდით.

თბილისი – პრაღა – კრაკოვა

2 მაისს ღამით „რუსთავის“ მომღერლები პოლონეთში გაეფრინდით. ჯერ პრაღაში დავეშვიტ, პრაღამდე 3³⁰ სთ. ვიფრინეთ. პრაღაში ციოდა და წვიმდა, მერე თოვლიც გამოურია და, როგორც გურიაში იტყვიან, გვარიანად ფანტლადა. იქ ჩემი შვილი დათო დავგვხვდა. პრაღაში თითქმის ხუთი საათი დავყავით, დათო „რუსთავის“ წევრებთან მეგობრობს. მერე ერთად ვისადილეთ, დღის 2 საათზე დათოს დავემშვიდობეთ და კრაკოვაში გაეფრინდით. კრაკოვამდე 1³⁰ სთ ვიფრინეთ.

კრაკოვშიც ციოდა. აეროპორტში დავგვხვდნენ საერთაშორისო ფესტივალის წარმომადგენლები და ჩვენ ქ. ჩენტოხოვაში გავემგზავრეთ. ეს ქალაქი ქრისტიანულ რელიგიის ცენტრია პოლონეთში. იქ არაერთხელ იმყოფებოდა რომის პაპი იოანე პავლე II, რომლის მშვენიერი ძეგლი ამშვენებს ქალაქის ცენტრს. ჩენტოხოვამდე 140 კმ-ის გავლას რამდენიმე საათი მოვანდომეთ, რადგან მთელი გზა თოვდა და ავტომობილებს მოძრაობა უჭირდათ. 3 მაისს ქალაქში 20 სმ. თოვლი დადო. იმ საღამოს დავისვენეთ. მეორე დღეს მზე გამოვიდა, მაგრამ თოვლი მაინც ვერ გადადნო.

დღისით ექსკურსიაზე ნაგვიყვანეს. ჯერ ქალაქი დავათვალეერთ, მერე მონასტერი „Ясная гора“ გვაჩვენეს. ეს მონასტერი მთელ მსოფლიოშია ცნობილი, როგორც ქრისტიანული სარწმუნოების ერთ-ერთი ულამაზესი ძეგლი. ამ მონასტერში ინახება იშვიათი ხატი ლეთისმშობლისა „შავი მადონა“, რომელიც 1382 წელს კიევის რუსეთიდან ჩამოუტანიათ. ეს მონასტერი (იგი მამათა მონასტერია) დიდხანს შენდებოდა და XIV საუკუნის II ნახევარში დამთავრდა. მისი სამრეკლო იმდენად მაღალია, რომ ქალაქის ყველა კუთხიდან ჩანს და ნარეულელ მთაბეჭდილებას ტოვებს. მონასტერი მაღალი გალავნითაა გარშემორტყმული და წყლის არხით გარშემოვლებული, რომელზედაც ასანევი ხიდებია გადებული. ადრე ეს ნაგებობა სამხედრო ციხესიმაგრეც ყოფილა.

მოკლედ, ამ მონასტერმა და ლეთისმშობლის ხატმა ჩვენზე დიდი მთაბეჭდილება მოახდინა. ჩვენ ხატთან „შენ ხარ ვენახი“ ვიგალობთ, რითაც ტურისტების ყურადღება მივიპყართ.

სალამოს ფესტივალის პროგრამით გათვალისწინებულ კონცერტს თანამედროვე ეკლესიაში ინგლისიდან ჩამოსული ანსამბლი მართავდა. ეს ანსამბლი 6 კაცისაგან შედგებოდა. ისინი ასრულებდნენ როგორც შუა საუკუნეების (ორლანდო ლასო), ისე თანამედროვე კომპოზიტორების სასულიერო ნაწარმოებებს. მღეროდნენ აკომპანიმენტის გარეშე, ჰქონდათ არაჩვეულებრივი ტექნიკა და სუფთა ინტონაცია. ხალხმა ოვაცია გაუმართა ამ მართლაც შესანიშნავ ანსამბლს.

5 მაისს, სალამოს 9 საათზე ჩვენი კონცერტი იყო დანიშნული მართლმადიდებლურ ეკლესიაში. ეს ეკლესია სულ ახალი აგებულია. იგი შიგნიდან მოხატულიც არ არის. ეკლესიაში საკმაოდ ციოდა. ჩვენ რეპეტიცია გავიარეთ და კონცერტისთვის მოვემზადეთ.

მაყურებელი კონცერტის დაწყებამდე ერთი საათით ადრე მოვიდა. ეკლესია ხალხით გაიჭედა. ვარშავიდან ჩვენს კონცერტზე ჩამოვიდა საქართველოს საელჩოს წარმომადგენელი (კონსული) ნინო შეყრილაძე. კონცერტი კარგად ჩატარდა, შევასრულეთ ძველი ქართული საგალობლები და ტრადიციული სანესო სიმღერები.

კონცერტის ბოლოს მაყურებელი 20 წუთის განმავლობაში ტაშს უკრავდა „რუსთავის“ მომღერლებს. რამდენიმე საგალობლისა და სიმღერის შესრულება ბისზე მოგვიხდა.

ფესტივალის დირექციამ მადლობა გადაგვიხდა და მოგვილოცა დიდი წარმატება. იქვე მოვიდა ქ. ლოდის მუსიკალური ფესტივალის დირექტორი და ნოემბერში ლოდის ფესტივალზე მიგვინვია.

სასტუმროში გვიან ღამით დავბრუნდით. მეორე დღით კრაკოვში გავემგზავრეთ.

პოლონეთში ჩვენი მეგზური იყო ქრისტიფორე იაბლონსკი, რომელმაც შესანიშნავად იცის რუსული ენა და ჯერ კიდევ 70-იან წლებში პოლონეთის მთავრობის წარმომადგენლებს თარჯიმნობდა ლეონიდ ბრეჟნევეთან და სსრ კავშირის მთავრობის ხელმძღვანელებთან მოლაპარაკებების

დროს. ქრისტეფორე მეტად განათლებული პიროვნებაა. იგი ვარშავიდან სპეციალურად ჩამოვიდა ჩვენთან შესახვედრად და ერთი ნუთითაც არ მოგვეშორებია. გვიყვებოდა პოლონეთის ისტორიას, თან გვახლდა ექსკურსიებზე, გვანვლიდა ჩვენთვის მეტად საჭირო ინფორმაციას, ესწრებოდა ჩვენს რეპეტიციებს. მოკლედ, ქრისტეფორეს ძალიან დაეუახლოვდით.

ქრისტეფორემ გადანყვიტა კრაკოვში პრეზიდენტ ლეხ კაჩინსკის საფლავზე ნავეყვანეთ. კაჩინსკი და მისი მეუღლე დაკრძალული არიან ძველ ისტორიულ ციხესიმაგრეში, სადაც მხოლოდ ეროვნული გმირები განისვენებენ. პრეზიდენტის განსასვენებელ ციხესიმაგრეს ვაველი ეწოდება. იგი მაღალ გორაკზე დგას და მნახველზე წარუშლელ შთაბეჭდილებას ახდენს. კაჩინსკის სიახლოვეს განისვენებს პოლონეთის ეროვნული გმირი, მარშალი იუზეფ პილსუდსკი. პოლონური ჯარის წარმატება მის სახელთანაა დაკავშირებული. იგი 1935 წელს გარდაიცვალა. ჩვენ პატივი მივაგეთ მარშალ იუზეფ პილსუდსკისა და ლეხ კაჩინსკის საფლავებს. მერე ქართულად ვიგალობეთ და გარეთ გამოვედით. იქ ტელე-ჟურნალისტები გველოდებოდნენ. მათთან ინტერვიუს შემდეგ გორაკიდან თავქვე დავეშვიეთ და კრაკოვის აეროპორტისკენ გავემგზავრეთ, საიდანაც 1¹⁰ სთ ფრენის შემდეგ ჯერ პრაღაში, ხოლო აქედან ოთხსაათიანი ფრენის შემდეგ თბილისში დავეშვიეთ.

ჰააგა, 23 მაისი

23 მაისს ჰააგაში დაგვემილი იყო საქართველოს დამოუკიდებლობის 20 წლისთავისადმი მიძღვნილი საზეიმო კონცერტი. ამასთან დაკავშირებით სიმღერისა და ცეკვის ანსამბლი „რუსთავი“ ჰოლანდიაში გავემგზავრა.

ანსამბლი ამსტერდამში თურქეთის გავლით გაფრინდა სტამბოლიდან, სადაც 5 სთ. დავყავით. ამსტერდამამდე 3¹⁵ სთ ვიფრინეთ. იქ ჩვენი საელჩოს წარმომადგენლები დაგვხვდნენ და ჰააგაში წავიყვანეს. მოვენყვეთ ხუთვარსკვლავიან სასტუმრო „შტაიგენბერგერში“. დასვენებაც ვერ მოვასწარი, რომ 6 საათზე ჰააგის საოპერო თეატრში მივიყვანეს, სადაც ჩვენი კონცერტი იყო დანიშნული. მოცეკვავეებთან ერთად საკონცერტო პროგრამის გავლა სრულად ვერც მოვასწარი, რომ 8 საათზე კონცერტი დაიწყო. დარბაზი ხალხით იყო გადაჭედილი. პირველად მაყურებლის წინაშე წარსდგა ჩვენი ახალგაზრდა პიანისტი ნინო გვეტაძე, რომელმაც ნახევარსაათიანი პროგრამა შეასრულა. ძირითადად ლისტისა და შოპენის ნაწარმოებები დაუკრა. დარბაზმა ნინო მსურვალე აპლოდისმენტებით დააჯილდოვა. შემდეგ ჯერი „რუსთავზე“ მიდგა. ჩვენი პროგრამა 1 სთ. და 30 წუთი გაგრძელდა. მაყურებელმა ოვაიცა გაუმართა „რუსთავს“.

მეორე დღეს, 4 საათზე გაიმართა ქართული ლეგის პრეზენტაცია, რომელიც გახსნა საქართველოს პირველმა ლედიმ სანდრა რულოვსმა.

„რუსთავმა“ ნახევარსაათიანი კონცერტი გაუმართა დამსწრე საზოგადოებას და ძირითადად სუფრული სიმღერები შეასრულა. 6 საათზე გავემგზავრეთ როტერდამში, სადაც ადგილობრივი საფეხბურთო კლუბ „სპარტას“ სტადიონის საკონფერენციო დარბაზში გაიმართა შეხვედრა ქალაქის მაღალ საზოგადოებასთან. შეხვედრა გახსნა მერის მოადგილემ; შემდეგ სიტყვით სანდრა რულოვსი გამოვიდა. „რუსთავმა“ 40-წუთიანი კონცერტი გამართა. შეხვედრის წინ „რუსთავის“ მომღერლები გავედით „სპარტას“ სტადიონზე და რამდენიმე სამახსოვრო სურათი გადავიღეთ. სასტუმროში გვიან საღამოს დაებრუნდით.

25 მაისს, 4 საათზე ქალაქ ჰააგის ერთ-ერთ მოედანზე გაიმართა გამოფენა, სადაც წარმოდგენილი იყო ქართული ექსპონატები: მინანქარი, ჭედურობა, ოქროსა და ვერცხლის ნაკეთობანი, ქართული ეროვნული კოსტიუმები („სამოსელი პირველის“ ნაწარმი), ქართული სამზარეულო, ქართული ლეინო და სხვა. ეს გამოფენა-გაყიდვა მოამზადა ქ-ნმა ნატო გაგნიძემ. პარალელურად გაიხსნა თანამედროვე ქართველი მხატვრების გამოფენა.

იმ მოედანზე, სადაც გამოფენა იყო მოწყობილი, „რუსთავმა“ კონცერტი გამართა. მაყურებელი ათვალიერებდა გამოფენის ექსპონატებს, მიირთმევდა ქართულ ლეინოსა და ქართულ კერძებს, თან „რუსთავის“ სიმღერებს ისმენდა. ცხადია, ასეთ ფუფუნებაზე უარს არავინ იტყოდა.

26 მაისს თავისუფალი დღე გვქონდა. დილით შეგვატყობინეს 25 მაისს თბილისში მომხდარი ტრაგედიის შესახებ, რამაც ცუდ გუნებაზე დაგვაყენა.

4 საათზე ჩვენთან მოვიდნენ ჩვენი პოლანდიელი მეგობრები, პოლი და მისი მეუღლე დალი უბილავა, რომლებმაც უნიკალური თევზების მუზეუმში წაგვიყვანეს. მუზეუმი წყლის ქვეშაა გაკეთებული და ისეთი შთაბეჭდილებაა, თითქოს ჩაძირული გემის ტრიუმიდან ათვალიერებთ ზღვის ფსკერს. შენ ირგვლივ შუშის აკვარიუმი და შენ წინ, თავზე და ირგვლივ სხვადასხვა ჯიშის თევზები დაცურავენ: ზვიგენები, გველთევზები, ათასნაირი კიბორჩხალები და სხვა. მოკლედ, მუზეუმი ძალიან საინტერესოა.

იქიდან ნასიამოვნები გამოვედით. შემდეგ იქვე ზღვისპირა რესტორანში დაგვპატიჟეს და იშვიათი სუფრა გაგვიშალეს. გვიან საღამომდე ვიქეიფეთ. მერე ლეიდენში გავაცილეთ ჩვენი ძვირფასი მასპინძლები.

დრეზდენი, შეხვედრა ტაივანის ბალეტთან

მეორე დილით, 6 საათზე ამსტერდამიდან მიუნჰენში გავფრინდით, ვიფრინეთ 1¹⁰ სთ. თვითმფრინავი დაბალზე მიფრინავდა და კარგად ჩანდა ქალაქის მისადგომები. ვისაც გერმანია თვითმფრინავიდან არ უნახავს, მას ამ ქვეყანაზე სრული წარმოდგენა ვერ შეექმნება. ტერიტორია თითქოს მხატვრის ფუნჯითაა მოხატული. არაჩვეულებრივად დანანევრებული

ნაკვეთები, რუკას მოგაგონებს. მწვანე მდელო, შავმიწანიადაგიანი სახნავ-სათესი, ყვავილოვანი ტერიტორია, ჯეჯილი, სიმინდის ყანები, საძოვრები, მზესუმზირის ნათესები და კიდევ რა ვიცი, რამდენი რამ ფერთა ულამაზეს გამას ქმნის. საოცარია პატარა დასახლებები – სოფლები, რომელთაც, როგორც წესი, ერთი ეკლესია აქვთ. ზოგიერთი სოფელი 10 კომლი თუ იქნება, მაგრამ ისეთი სუფთა ეზოები და ყვავილის ბაღები აქვთ, რომ კაცის თვალი უფრო ლამაზს ვერაფერს ნახავს.

მოკლედ, ყველაფერს ამას რომ ნახავთ, იგრძნობთ გერმანელი გლეხის, მეურნის გამრჯე ხელსა და გემოვნებას. გერმანია მაინც გერმანიაა.

მიუნჰენიდან დრეზდენამდე 40 წუთი ვიფრინეთ. მოვთავსდით მაღალი კლასის სასტუმრო „ჰოლიდეიში“. საღამო თავისუფალი გვქონდა და ქალაქში გავისეირნეთ.

დრეზდენის ახალ, უსულგულო არქიტექტურას რუსეთის ხელი დღემდე ატყვია. ინგლისის ავიაციის მიერ თითქმის მიწასთან გასწორებული დრეზდენი (ერთ ლამეში 250000 მცხოვრები დაიღუპა) ომის შემდეგ სსრ კავშირის ზონაში მოექცა. დღეს მიუყვები ახალი დრეზდენის ქუჩებს და თავი რუსეთის რომელიღაც ქალაქში გგონია. გარეუბნები ასეთია. ქალაქის ცენტრი კი ძველი ფოტოების მიხედვითაა აღდგენილი.

28 მაისი ჩვენი დღეა. დღეს საერთაშორისო ფესტივალზე, სადაც მიწვეულია ანსამბლი „რუსთავი“, საღამოს 8 საათზე გაიმართება ქართული საგალობლების კონცერტი.

დრეზდენის უზარმაზარი ეკლესია „Frauenkirche“ (ქალთა მონასტერი) ხალხით იყო გაჭედილი. ჩვენ ორმაგად ვწერეულობდით. ჯერ როგორ მიიღებდნენ ჩვენს კონცერტს

დრეზდენი, ქართული საგალობლების კონცერტი „Frauenkirche“-ში

და მეორეც, იმ დღეს ევროპის ლიგის ფეხბურთელთა ლიგების ფინალი ტარდებოდა „ბარსელონასა“ და „მანჩესტერ იუნაიტედს“ შორის და ძალიან ვნახდით, რომ მატჩის დრო კონცერტისას ემთხვეოდა, ყველაზე კარგ შემთხვევაში მეორე ტაიმს თუ მიეუსწრებდით სასტუმროში. კონცერტს დაესწრნენ ჩვენი მომავალი პარტნიორები, ტაივანის ბალეტის „ქლაუდ გეითის“ მსახიობები.

მსმენელმა კონცერტი შესანიშნავად მიიღო, რამდენჯერმე ბისზე გამოგვიძახეს, დარბაზი ფეხზე იდგა და სკანდირებდა, ჩვენ მხოლოდ ორი სიმღერა შევასრულეთ ბისზე და მიუხედავად მაყურებლის დიდი მოთხოვნისა, მეტი აღარ გვიმღერია – ავტობუსისკენ გავქანდით, რომ ფეხბურთის მეორე ტაიმისთვის მიგვესწრო (გვაპატიოს ფეხზე ამდგარმა

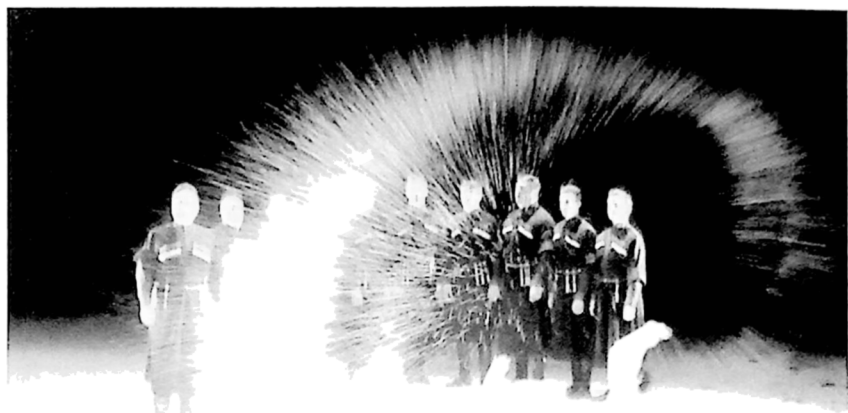
დრეზდენი, სცენა „ქლაუდ გეითის“ საბალეტო სპექტაკლიდან

დარბაზმა ასეთი „თავხედობა“). მეორე ტაიმს მიეუსწარიტ, ვნახეთ შესანიშნავი თამაში და მეტად კმაყოფილები დავრჩით.

30 მაისს შეხვედრა გვქონდა „ქლაუდ გეითის“ ხელმძღვანელობასა და ფესტივალის მენეჯერებთან. ვისაუბრეთ მომავალი კონცერტების ტექნიკური უზრუნველყოფის შესახებ. განვიხილეთ ძლიერ მნიშვნელოვანი საკითხები. შემდეგ გავედით დრეზდენის ცენტრში, დავათვალიერეთ ძველი ქალაქი – იშვიათი სანახაობაა, იგი მთლიანად აღდგენილია და მნახველზე დიდ შთაბეჭდილებას ახდენს.

31 მაისი. ამ დღეს პირველი რეპეტიცია გვქონდა საბალეტო დასთან. მართლაც იშვიათი დადგმაა. როგორც ჩანს, ბალეტმაისტერი ბ-ნი ლინი უნიჭიერესი კაცია. დასიც შესანიშნავად მუშაობს. თვითონ დადგმაა ორიგინალური. ასეთი რამ არათუ გვინახავს, არც გავგვიცია!

პირველმა რეპეტიციამ ნორმალურად ჩაიარა. როგორც ჩანს, ნელ-ნელა ვეჩვევით ერთმანეთს. მეორე დღეს რეპეტიცია მხატვრული განათების ფონზე კოსტიუმებით გაიმართა. ვინაიდან აქ წამოსვლამდე ბევრი

ბრინჯის ცისარტყელა...

ვიმუშავებთ პროგრამაზე, მეორე რეპეტიციაც ნორმალურად ჩატარდა, შენიშვნები თითქმის არ ყოფილა.

2 ივნისს პირველი კონცერტი გაიმართა. დარბაზი ხალხით გაიჭედა. მართალი გითხრათ, ვნერვიულობდით, რადგან „რუსთავი“ ასეთ ამპლუაში პირველად გამოდიოდა. ყველაფერი კარგად დამთავრდა. მაყურებელი ფეხზე ადგომით მიესალმა შემსრულებლებს – „ქლაუდ გიეთის“ მოცეკვავეებსა და „რუსთავის“ მომღერლებს. ბისებს ბოლო არ უჩანდა. კონცერტზე დასასწრებად სპეციალურად ჩამობრძანდა ტაივანის პრეზიდენტის მეუღლე ქალბატონი კრისტინა ჩჟოუ. იგი შესანიშნავი პიროვნებაა,

დრეზდენი, სცენა საბალეტო სპექტაკლიდან

თავმდაბალი, გულმონყალე, არ აცდენს „ქლაუდ გეითის“ არც ერთ კონცერტს, როგორც ტაივანში, ასევე მის ფარგლებს გარეთაც, ზეპირად იცის ყველა მოცეკვავის გვარი და სახელი. წინააღმდეგობა შესანიშნავი ხილითა და შამპანურებით განყოფილი უზარმაზარი ხონჩა გამოგვიგზავნა სასტუმროში; ამჯერადაც ხელდამშვენებული მოვიდა კონცერტზე – „რუსთავის“ მომღერლები სათითაოდ ჩაიკრა გულში და ყველას სამახსოვრო საჩუქრები გადასცა.

საბალეტო სპექტაკლის შემდეგ

კონცერტის შემდეგ დიდი მიღება გაიმართა. მისასალმებელი სიტყვებით გამოვიდნენ: ფესტივალის დირექტორი, მენეჯერი, თეატრის დირექტორი, ქორეოგრაფები, მუსიკოსები, „ქლაუდ გეითის“ ქორეოგრაფი, ბ-ნი ლინი. მათ უმაღლესი შეფასება მისცეს სპექტაკლს, კერძოდ, ქართულ ხალხურ სიმღერებსა და მათ შემსრულებლებს. ბოლოს სიტყვით მეც გამოვიდი, რასაც „მრავალჯამიერი“ მოჰყვა. მიღებამ გვიან ღამემდე გასტანა.

მეორე დღეს აჟიოტაჟი კიდევ უფრო გაიზარდა. დარბაზში ტევა არ იყო. „რუსთავი“ პროგრამას უკვე კარგად მოერგო და სპექტაკლის დროს არავითარი პრობლემა არ გვექონია.

განსაკუთრებით დიდი დატვირთვა ჰქონდა ჩვენს სოლისტს დათო გველესიანს, რომელმაც შესანიშნავად შეასრულა სოლო-პარტიები ამ ურთულეს პროგრამაში.

ისევ დიდი ტაში და ზღვა ყვავილები. გადაჭარბებაში თუ არ ჩამოვართმევა, ვიტყვი – მაყურებელი ყველაზე ცოტა, ნახევარი საათი მაინც იდგა ფეხზე და აღფრთოვანებული უკრავდა ტაშს შემსრულებლებს.

ტაივანის პირველი ლედი კრისტინა ჩჟოუ ანსამბლ „რუსთავის“ ნეერებთან

ჩვენ გულთბილად დავემშვიდობეთ შესანიშნავ ბალეტს და მეორე დღეს თბილისში გამოვემგზავრეთ.

2011 წლის ბოლომდე საქართველოს ხალხური სიმღერისა და ცეკვის სახელმწიფო აკადემიურ ანსამბლ „რუსთავს“ მეტად დატვირთული გრაფიკი აქვს. იგეგმება ბევრი საინტერესო კონცერტი, გასტროლი და შეხვედრა; კონცერტები საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში; მათ შორის აღსანიშნავია მონაწილეობა ხობის ტრადიციულ მუსიკალურ ფესტივალში „სიმღერა სამეგრელოზე“, რომელსაც ბ-ნი გოდერძი ბუკია ატარებს. დაგეგმილია გასტროლები ესპანეთში, ბულგარეთში, ნორვეგიაში, პოლონეთში, ტაივანში, იტალიაში და სხვა ქვეყნებში. მიმდინარეობს მოლაპარაკებები.

გარდა ამისა, ინტენსიურად ვმუშაობთ კომპაქტური დისკების ახალ კრებულზე, რომელშიც შევა 300 ქართული ხალხური სიმღერა ანსამბლ „რუსთავის“ შესრულებით.

როგორც ვხედავთ, „რუსთავს“ დატვირთული შემოქმედებითი გრაფიკი აქვს. 2010-დან 2011 წლის ივლისამდე ანსამბლმა 82 კონცერტი გამართა. შეისწავლა და კ/დისკების კრებულისთვის ჩაიწერა საქართველოს სხვადასხვა კუთხის 72 სიმღერის ნაკლებად ცნობილი ვარიანტი. ფრიდონ სულაბერიძემ პროგრამა განაახლა და ორი ახალი ცეკვაც დადგა. „რუსთავმა“ კონცერტები გამართა საქართველოს სხვადასხვა რაიონებში; 18-ჯერ იმოგზაურა უცხოეთის ქვეყნებში, ჰაერში დაჰყო 128 საათი, იფრინა დაახლოებით 107 ათასი კმ.

„რუსთავის“ მოგზაურობები გრძელდება. მას კვლავ ელიან მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაში.

2011 წ.

შინაარსი

„რუსთავი“ აფრიკაში	8
„ელესა“ ამერიკაში	34
„მართვე“ 20 წლისაა	63
ხეოფსის პირამიდაზე ნათქვამი „მრავალჭამიერი“	145
ძველი სიმღერების კვალდაკვალ	163
პირველი ქართული გრამფირფიტები ლონდონში	192
კაცი მთვარიდან	219
მოლოტოვი ურიბენტროპოდ	231
ჩელა	245
ხმა უცნაური	251
იები	269
გივი მასწავლებელი	276
მამაპაპური კულტურა – გზა სინათლისაკენ	306
ანსამბლი „რუსთავი“ დღეს	311